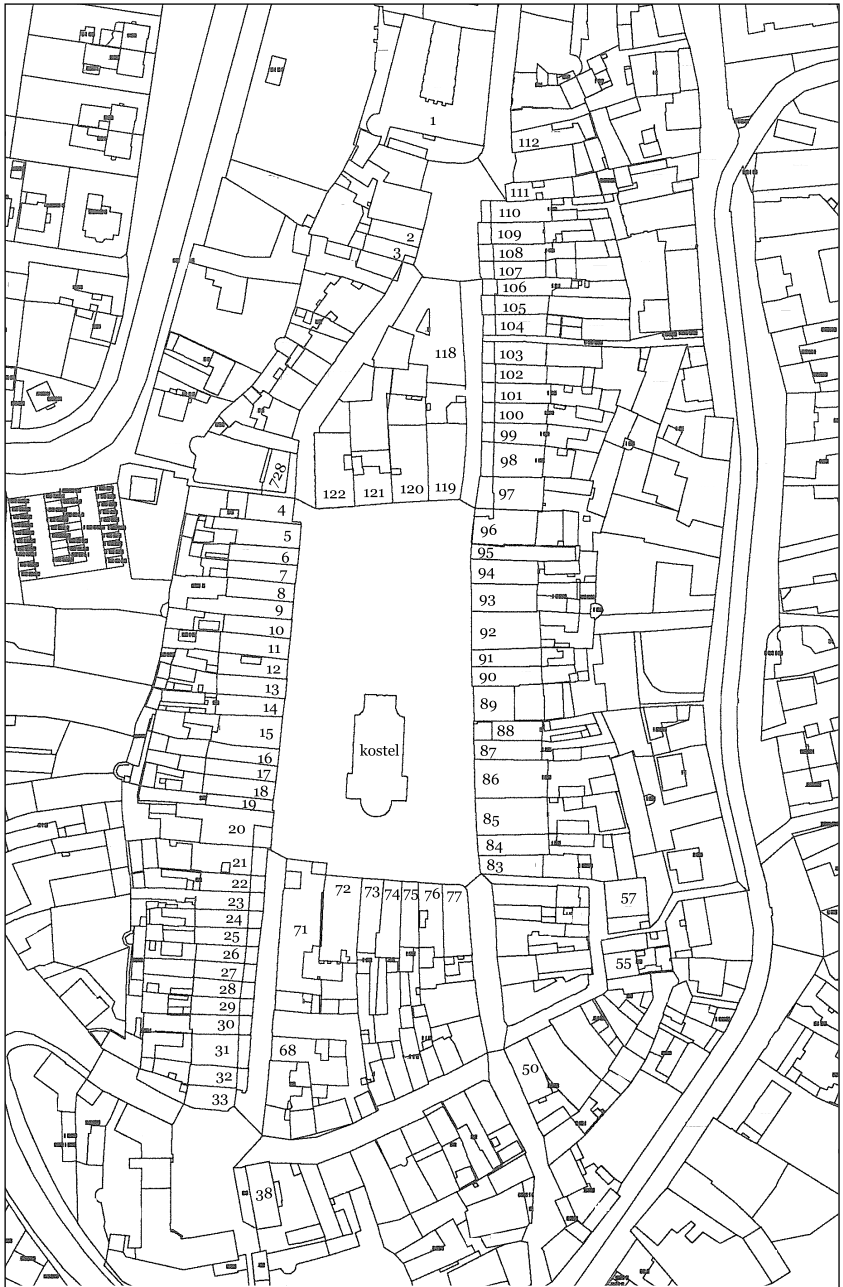

BOHUMÍR INDRA

HISTORIE
HRANICKÝCH
DOMŮ

Kapitolky
z topografie
města
Hranic

BOHUMÍR INDRA

HISTORIE HRANICKÝCH DOMŮ

Kapitolky
z topografie
města
Hranic

HRANICE
2005

Obsah

Topografie města Hranic | 9

Gallašův popis města Hranic z roku 1811 | 17

Topografický popis města Hranic Ignáce Böhma z r. 1834 | 21

Popis města Hranic v roce 1844 | 26

Veřejné osvětlení v Hranicích od r. 1814 po dnešek | 30

Zřízení objíždky vnitřního města na císařské silnici přes Hranice v r. 1839 | 33

• *západní strana Pernštejnského náměstí:*

Renesanční zámek (čp. 1) a jeho vnitřní přestavba | 36

Dům čp. 2–3 | 41

• *západní strana Masarykova náměstí:*

Dům čp. 4 | 43

Dům čp. 5 | 47

Dům čp. 6 | 51

Dům čp. 7 | 55

Dům čp. 8–9 | 58

Dům čp. 9 | 61

Dům čp. 10 | 62

Dům čp. 11 | 65

Dům čp. 12 | 69

Dům čp. 13 | 73

Dům čp. 14 | 77

Dům čp. 15 | 79

Dům čp. 16 | 82

Dům čp. 17 | 85

Dům čp. 18 | 88

Dům čp. 19 | 90

Dům čp. 20 | 93

• *západní strana Radniční ulice (Dolní podloubí):*

Dům čp. 21 | 97

Dům čp. 22 | 101

Dům čp. 23 | 103

Dům čp. 24 | 104

Dům čp. 25 | 107

Dům čp. 26 | 108

Dům čp. 27 | 110

Dům čp. 28 | 112

Dům čp. 29 | 114

Dům čp. 30 | 116

Dům čp. 31 | 117

Dům čp. 32 | 119

Dům čp. 33 | 122

• *Školní náměstí:*

Dům čp. 38 – fara | 123

Přehled hranických římskokatolických farářů | 126

Kostel | 127

• *ulice Na Náspech:*

Dům čp. 50 | 132

Dům čp. 55 | 136

Dům čp. 57 | 140

• *východní strana Radniční ulice:*

Dům čp. 68 | 143

Dům čp. 69 | 144

• *jižní strana Masarykova náměstí:*

Dům čp. 71 – radnice | 146

Dům čp. 72 | 150

Dům čp. 73 | 152

Dům čp. 74 | 156

Dům čp. 75 | 157

Dům čp. 76–77 | 161

• *východní strana Masarykova náměstí:*

Dům čp. 83 | 166

Dům čp. 84 | 169

Dům čp. 85 | 171

Dům čp. 86 | 173

Dům čp. 87 | 175

Dům čp. 88 | 179

Dům čp. 89 | 183

Dům čp. 90 | 190

Dům čp. 91 | 192

Dům čp. 92 | 195

Dům čp. 93 | 198

Dům čp. 94 | 201

Dům čp. 95 | 204

Dům čp. 96 | 206

• *východní strana Zámecké ulice (Horní podloubí):*

Dům čp. 97 | 210
Dům čp. 98 | 214
Dům čp. 99 | 216
Dům čp. 100 | 217
Dům čp. 101 | 220
Dům čp. 102 | 221
Dům čp. 103 | 225
Dům čp. 104 | 228
Dům čp. 105 | 232
Dům čp. 106 | 233

• *východní strana Pernštejnského náměstí:*

Dům čp. 107 | 234
Dům čp. 108 | 236
Dům čp. 109 | 238
Dům čp. 110 | 241
Dům čp. 111 | 244
Dům čp. 112 | 246

• *západní strana Zámecké ulice:*

Dům čp. 118 | 248

• *severní strana Masarykova náměstí:*

Dům čp. 119 | 251
Dům čp. 120 | 255
Dům čp. 121 | 259
Dům čp. 122 | 263

• *Janáčkova ulice:*

Dům čp. 728 – židovská radnice | 267
Židovská ulice v Hranicích | 271

• *předměstí:*

Hotel Černý orel | 277
Budova bratrského sboru u Veličky | 280
Stará a Nová střelnice | 285
Zaniklé vodní mlýny v Hranicích | 288
Konec starého Motošína | 293
Zmizely staré ulice Na Hrázi,
jedna strana ulice Gallašovy a ulice Třebízského | 297

Prameny | 301

Doslov | 302

Města i lidé mají své osudy – a osudem autora této knížky se stalo toto město. Hranice byly jeho celoživotní láskou, ke které se stále vracel svým výzkumem, svou tvorbou i pouhou přítomností, kdy přicházel jen tak, „potěšit se městem“.

Topografie města Hranic

Pro zpracování historie hranických městských domů, jejich majitelů v letech 1560–1850, stavebních úprav, životních poměrů atd. se dochovaly souvislé archivní doklady od 2. poloviny 16. století do současnosti. Pro domy vnitřního města opevněného hradbami jsou to tzv. Třetí knihy městské, pro domy mimo hradby, tj. na předměstích, tzv. registra předměstských domů, vedená odděleně od tzv. purkrechtních knih domů vnitřního města. Předměstské knihy jsou vedeny samostatně pro předměstí Motošín a Novosady, Horní ulici a tzv. Předměstí v nesouvislé řadě knih. Nejstarší městské knihy zvané První a Druhé městské knihy se zápisy asi od roku 1480, založené za Viléma z Pernštejna, pokračující do druhé poloviny 16. století, do dokončení stavby renesančního zámku kropáčovského, se nedochovaly. První knihy obsahovaly, podobně jako dochovaná nejstarší městská kniha sousedního města Lipníku nad Bečvou, právní, chronologicky psané zápisy z roku 1480, prodej a kup městských domů, poručenství, listy od rodu, testamenty apod. Za třicetileté války byla většina domů a dvorů na hranickém předměstí zničena při obléhání a dobývání města v letech 1626–1627 a zejména pak v roce 1645 při dobývání města švédskou armádou, která při plenění po dobytí města odvezla z městské radnice všechny městské knihy purkrechtní, svatebních smluv měšťanů atd. a odvezla je do Olomouce. Městským vyslancům je vrátila až v roce 1647 po složení vysoké peněžní částky. Po vrácení knih bylo v zápisech domů vnitřního města pokračováno. Na pobořených předměstích bylo pokračováno až po třicetileté válce zápisy nově postavených domů a dvorů od poloviny 17. století.

Třetí knihy městské byly založeny po dokončení plánovité výstavby města, chráněného městskými hradbami, zcela odlišně od chronologicky vedených starších městských knih, a to podle skutečného pořadí jednotlivých domů v každé ulici, jak ležely vedle sebe. Pro každý městský dům bylo vyhrazeno pět prázdných listů pro zápisy dalších prodejů a kupů tohoto domu. Datum posledního kupu domu, jméno jeho držitele při založení Třetích knih městských byly i s citací vypsány ze zápisu Druhých městských knih. Pořadí zápisů jednotlivých domů bylo stanoveno po ulicích a náměstích dům vedle domu. Začalo se od farního kostela (stál na dnešním Školním náměstí vedle fary) a postupovalo se od konce dnešního Dolního podloubí po této straně až k zámku (včetně domů pozdější židovské obce v Janáčkově ulici), od zámku se vracelo zpět domy Horního podloubí přes náměstí do ulice Svatoplukovy a domy jižní strany Farní ulice zpět k tehdejšímu farnímu kostelu. Další zápisy prodeje a kupu domů byly zapisovány do vyhrazených prázdných listů téhož domu. U domů, které měnily častěji majitele a listy nestačily, byla v 18. století vložena složka prázdných listů, označených znamením pokračování zápisů tohoto domu. Po zavedení vojenské konskripce domů v Hranicích v roce 1771 a označení domů postupnými arabskými čísly bylo změněno číselné pořadí domů vnitřního města od budovy zámku, čp. 1, 2 a 3 byla na Zámeckém náměstí, čp. 4 bylo až na rohu Velkého náměstí – s vynecháním domů Židovské ulice – a pokračovaly domy západní

strany náměstí a Dolním podloubím až k budově fary, dále domy jižní strany Farní ulice, domy Na Náspech, zpět domy severní strany Farní ulice, Radniční ulicí k radnici na náměstí, po jižní straně náměstí do ulice Svatoplukovy, zpět na roh náměstí, domy východní strany náměstí a Horního podloubí na domy nově postavené v Zámecké ulici k Horní bráně městské, zpět na bývalý Žampachovský dům proti zámku a dále na roh Velkého náměstí s domy severní strany náměstí až po čp. 122 na roh uličky k hradbám, pozdější židovské radnice. Domy na předměstí byly roku 1771 číslovány samostatně od čp. 1 výše, v roce 1804, při nové konskripci domů, byly domy ve městě očíslovány čp. 1–122, domy na předměstích pokračovaly čp. 123–400 a později dalšími čísly nově postavených domů.

Značný zmatek starého a nového číslování a označení domů ve městě a na předměstí vedly roku 1822 představeného města Jana Zámorského ze Symře k založení nových, společných, německy psaných knih, knih městských a předměstských podle číslování domů z roku 1804, a to dva svazky vnitřního města pro domy čp. 1–122 (I. čp. 2–66, II. 67–122) a pět knih pro předměstské domy s čp. 123–400 a dále.

Po zrušení poddanství r. 1848 a organizaci nové státní správy r. 1850 zřízením Okresního hejtmánství v Hranicích a Okresního soudu byly vyžádány a odvedeny Městským úřadem v Hranicích Okresnímu soudu v Hranicích poslední pozemkové knihy městských domů založených v roce 1822, ale také stará registra městských a předměstských domů vedená od konce 16. století spolu s knihami listin, obligací, pozůstalostí aj. vedenými městem v 18. stol. a knihami svaatebních smluv vedenými v 18. a 19. století. Úřad pozemkových knih Okresního soudu v Hranicích prováděl dále záznamy změn majitelů domů do konce 19. století, do založení nových pozemkových knih pro město Hranice. Vrchnostenský úřad v Hranicích vydal roku 1850 pozemkovému úřadu okresního soudu knihy židovských domů samostatné obce židovské v Hranicích, které vedl od konce 18. století do roku 1850. Všechny tyto staré pozemkové knihy, odevzdané roku 1850 městem a vrchnostenským úřadem Okresnímu soudu v Hranicích, byly za okupace předány do archivní úschovy Moravskému zemskému archivu v Brně a dnes jsou uloženy ve fondu Archiv města Hranice ve Státním okresním archivu v Přerově.

* * *

Při plánovité výstavbě zděných městských domů s podloubím, po dokončení městských hradeb ve 20. letech 16. století za Viléma a Jana z Pernštejna, byly pro přístup na městské hradby pro obránce města ponechány na náměstí jen dvě přístupové uličky – na západní straně v severním rohu náměstí (nyní ulička k hradbám mezi domem čp. 4 a židovskou synagogou) a na východní straně hradeb ulička na jižním rohu náměstí (nyní mezi domy čp. 82–83). Dosaďadní protilehlé uličky k hradbám na západní a východní straně byly zrušeny a zastavěny dalšími městskými právozárečnými domy, nyní čp. 19 v jižním rohu

•• Hranice v 90. letech 16. století.

náměstí u radnice před vstupem do Dolního podloubí a dům čp. 95 na východní straně náměstí v severním jeho rohu před vstupem do Horního podloubí. Oba tyto městské domy mají proto úzká domovní průčelí a měly nižší hodnotu, dostaly však jako okolní domy právo várky a šenku piva. Nepatřily řemeslným mistrům, ale v 16. století městskému písaři apod.

Cenný historický popis vzhledu města Hranic, jeho domů a kostela v roce 1597 zapsal ceremoniář kardinála Enrica Caetana, papežského legáta vyslaného roku 1596 k jednání k polskému králi. Tento ceremoniář formou deníku popsal průběh cesty. Na zpáteční cestě v roce 1597 cestovali z Varšavy přes Krakov, Moravskou Ostravu do Hranic, které popisoval jako hezké a celkem velké město na Moravě. Do Hranic dorazili 18. dubna večer, aby připravili ubytování pro kardinála v hranickém zámku. Ten přijel do Hranic až následujícího dne, přenočoval tam a následující den v neděli 20. dubna dal sloužit svým knězem mši v místnosti, kde spal. Podle popisu ceremoniáře vypadalo město Hranice takto: „*Celé město je vystavěno z vápna a kamenů, má hezké a čisté náměstí a všechny domy malované po celé délce s podloubím jako v Bologni, a tak tomu bylo také po celém městě. Co však vše kazilo, byla skutečnost, že tu byli heretici, luteráni neboli evangelíci, které nazývají pravými katolíky, protože tvrdí, že s vážností zachovávají to, co Kristus praví v evangeliu, a proto nepřipouštějí, ani nevěří koncílům ani tradicím, ani papeži, ani ničemu jinému z toho, co drží, věří a připouští svatá římská církev. Měli jeden kostel, který udržovali, jak jsem viděl, ve velké čistotě a na hlavním oltáři byl obraz večeře Páně a byly tam dva další oltáře a kostel plný lavic a nahoře různých balustrád, kterým*

v kostele odpovídala kazatelna, z níž mají ve zvyku pronášet svá kázání. Kolem byl hřbitov na způsob kostelů v Polsku a na bráně hřbitova a na jiných místech uvnitř i venku byly napsány verše v latinském a německém jazyce. Onoho dne, kdy jsme zastavili v Hranicích, jsem si povšiml, že v onom městě měli ve zvyku v každou hodinu, hned poté, co odbily hodiny, zatroubit na trubku, jak se to vidí téměř po celé Moravě a v mnoha jiných městech Německa. Ráno bez snídaně celá družina s kardinálem pokračovala v cestě a na oběd jsme se zastavili v celkem hezkém malovaném městečku Lipniku, vzdáleném jednu míli od Hranic, stejně tak plném kalvinistických heretiků a Židů. Všichni Židé byli shromážděni v synagoze účastni na bohoslužbě. Navštívil jsem též ze zvědavosti kostel, abych viděl a slyšel, jakým způsobem kázali. Nerozuměl jsem ničemu, ale viděl jsem kněze, který stál na kazatelně oblečen v rochetu a se štólou na krku, jak činí naši kněží, a kázal s velkým nadšením a vážností německy, kostel byl plný mužů a žen, kteří velmi pozorně naslouchali. V kostele byly dva oltáře, na nichž jsem neviděl žádnou malbu ani obraz, jak tomu bylo v ostatních kostelech heretiků, ale jen jediný obraz s jistými zlacenými písmeny, která jsem nemohl přečíst ani rozeznat v jakém jsou jazyce, protože byla velmi daleko, ale myslím, že byla napsána v němčině, vše ostatní bylo v kostele bílé“. Po obědě pokračovali v cestě na Olomouc a dále do Vídně.

Stav rozlohy jednotlivých městských domů právovárečných a tzv. chalup (bez várečného práva) na počátku 18. století zachycuje plánec městských domů z počátku 18. století, zakreslující žlutě domy samostatné židovské obce hranické, a celkový plán města, pořízený v roce 1745 správcem hranického panství Böhmem, zachycující kromě domů městských a židovských také nově vystavěné domy vrchnostenské v Zámecké ulici a městské chalupy vystavěné ve Farní ulici ze zadních dvorních traktů městských domů jižní stany náměstí včetně radnice. Všechny tyto domy (kromě domů židovských) byly při druhé konskripci městských domů 1804 očíslovány čp. 1–122, na ně navazovaly předměstské domy čp. 123 a výš (od Drahotušské dolní městské brany). V roce 1824 bylo v Hranicích celkem 429 domovních čísel, tj. 122 uvnitř městských hradeb a 307 domů na předměstí. Kromě křesťanských domů měla samostatná židovská obec v Hranicích uvnitř hradeb města 10 židovských domů a v nájmu od vrchnosti další domy vrchnostenské, které nebyly konskribovány s domy křesťanských obyvatel města a byly připojeny k městské obci hranické až po zrušení samostatné židovské politické obce hranické v roce 1920.

Číslování domů do roku 1920: měšťanské domy vnitřního města 1–122, domy předměstské čp. 123–727. V roce 1920 byly připojeny domy židovské politické obce čp. 728 (synagoga) až 736, dále domy pronajaté vrchností Židům a po roce 1850 jimi koupené, tj. čp. 737 až 757 na Zámeckém náměstí a v Horní ulici (bývalý Světlíkovský dvůr), a domy tzv. Dílny u Černotínské městské brány na konci Svatoplukovy ulice. Pak dostaly čp. nově postavené domy na předměstí po obou stranách potoka Veličky, tj. v ulici Vrchlického za Horním dvorem u silnice k Poštátu a nádraží, v Teplické ulici atd. Do roku 1927 přibýlo číslování až po čp. 895.

Při zpracovávání historie starých městských domů v Hranicích, počínající od 2. poloviny 16. století do poloviny 19. století, ze zápisů dochovaných městských knih, které jsem postupně publikoval hlavně ve Zpravodaji města Hranic v letech 1973–1990, jsem zpracoval především bývalé domy právovárečné na náměstí a Horním a Dolním podloubí, jejichž majiteli byli měšťané významní v dějinách města.

Jelikož zápisy městských register kupů a prodeje domů 16.–19. stol. uvádějí při kupu domu vedle data jen holá jména kupujícího měšťana, peněžní hodnotu prodáváného domu a jména prodávajících, snažil jsem se zjistit pro obohacení historie každého domu přesnější životopisné údaje o kupujícím a prodávajícím měšťanu z jiných archivních pramenů, především z register svatebních smluv hranických měšťanů, pro dobu třicetileté války do konce 19. stol. z matrik farního kostela v Hranicích. Soupis domů uvádím podle popisných čísel 1–122, časově až do 2. pol. 20. stol., pozdější jména majitelů a stavební změny bude nutno doplnit, k těmto pramenům jsem neměl přístup*.

Domy právovárečné (do roku 1628 též vinného šenku) byly v roce 1824 ve městě tyto: čp. 2, 3 na Zámeckém náměstí, pak až na Velkém náměstí, čp. 4, 6 (čp. 5 byl vrchnostenský knížecí dům vinného šenku), dále čp. 7–33, tj. celá západní strana Dolního podloubí. Domy ve Farní ulici po obou stranách byly tzv. chalupy, právovárečnými domy tu byla jen čp. 45 a 50. Další právovárečné domy byly až na jižní straně náměstí, od čp. 72 (vedle radnice) až po čp. 76/77, a pokračovaly čp. 79, 80 na východní straně náměstí až po čp. 112 na konci Horního podloubí a čp. 118 proti zámku, 119 až 122 na severní straně náměstí.

Stavební situaci městských domů, ležících ve městě obehnaném pevnou hradební zdí, zachycuje věrně situační plán města Hranic a jeho hradeb v roce 1745, pořízený hejtmánem hranického panství Josefem Ant. Böhmem před vpádem pruských vojsk na Moravu za války rakousko–pruské o Slezsko. Kolorovaná kresba o rozměrech 68,5 × 55,5 cm byla pořízena pro Moravské gubernium v Brně k vojenským účelům obrany města. Kolorovanou kopii originální mapy pořídil v roce 1824 pro město Hranice s popisem očíslovaných objektů hranický měšťan Karel Kober a je dnes uložena v archivu města. Zachycuje v uvedeném měřítku sáhů a střeviců stavební stav obou hradebních zdí s baštami, městských bran, zámku, starého farního kostela, náměstí a ulic, jednotlivých domů s podloubím, domů židovské obce v Židovské ulici. Zachycuje umístění městského pranýře, soch Panny Marie a Jana Nepomuckého na Velkém náměstí.

* Texty Bohumíra Indry o historii jednotlivých hranických domů jsou dovedeny zhruba do poloviny 20. století, částečně až k přelomu 70. a 80. let. Pro toto vydání jsme přistoupili pouze k nejnětější aktualizaci uvedením současného využívání domu. To by mělo usnadnit čtenářům identifikaci jednotlivých objektů. Hranická historická topografie druhé poloviny 20. století na sepsání teprve čeká.

Druhý situační plán městských domů křesťanských a židovských v Hranicích má očíslování městských domů pořadovými čísly podle starého pořadí v městských knihách: čp. 1 – farní kostel, 2 – zámek, 3 – radnice, pak domy od kostela vzhůru k zámku od čísla 4–55 včetně židovských domů, od zámku zpět po východní straně náměstí k jižní straně náměstí a Farní ulicí zpět ke kostelu až po pořadové čp. 123. Jedná se o půdorysný plán města Hranic, zpracovaný zemským moravským měřičem Franzem Lorenzem Antonem Knittlem. Domy křesťanské jsou kolorovány červeně, domy židovské pak žlutě, celkový rozměr 92 × 53 cm. Originál plánu s uvedeným měřítkem sáhů je uložen v Moravském zemském archivu v Brně ve Sbírce map a plánů č. 1325. Elaborát není datován, byl však pořízen už v roce 1727 v rámci tzv. translokace Židů. Ke stavebním změnám vnitřního města Hranic, prováděným správou knížecího panství Hranice–Lipník nad Bečvou koncem 18. století a počátkem 19. století, se dochovaly v archivu hranického panství některé situační plány cenné pro zpracování historické topografie města.

* * *

Při založení nových purkrechtních register v 70. letech 16. století byla v roce 1785 založená také nová registra pro zápisy změn majitelů domů a dvorů na předměstích. Domy na Motošíně ležely při cestě k Drahotušim od Dolní (Drahotušské) městské hradební brány až k mostu přes potok Veličku, na druhé straně pak po potok Ludyni. Novosady navazovaly na Motošín, na domy na pravém břehu Veličky na území drahotušského panství připojeného správou k městu Hranicím již za Viléma z Pernštejna. Svobodné šlechtické dvory a chalupy na pravém břehu Veličky až k dnešní Nerudově ulici končily tehdy panským dvorem Troubeckým-Holubovským, konfiskovaným a darovaným roku 1628 hranické faře (až do počátku 20. století tzv. farářův dvůr), na levém břehu Veličky byly domy zvány podle Klichovského mlýna na konci mlýnské strouhy vedoucí z Veličky od vesnice Velká Klichovské předměstí. Vše na levém břehu Veličky bylo zbořeno v 60tých letech 20. století při výstavbě panelových sídlištních domů. Tzv. Horní (později Nádražní, dnes třída 1. máje) ulice začínala Obecní hospodou před Horní branou městskou (později hotel Černý orel) a zabírala dvory předměstských dvořáků i šlechtické svobodné dvory po obou stranách Horní ulice až k panskému Hornímu dvoru (u dnešní restaurace Slavia) a dále na tzv. Předměstí – Komenského ulici až k Černotínské městské braně v dnešní ulici Teplické.

Motošínské předměstí a Novosady byly v letech 1626–1627 při obraně města a jeho dobývání vypáleny vojskem a opět spáleny roku 1645 při dobývání města švédskou armádou Königsmarkovou. Rovněž tak byly vypáleny a zničeny domy a dvory v Horní ulici. Některá dvorství bývalých hranických držitelů přetrvala až do zboření a výstavby obytných bloků této ulice v 60. letech 20. století, např. Večeřovský (dříve Pešlův), Machylův a Janečkův, na druhé straně Kubešův.

•• Hranice na počátku 18. století.

Vysledování historických proměn hranického předměstí, zániku a opětovné obnovy domů a osudů jejich obyvatel do zničení starého historického půdorysu výstavbou panelového sídliště bude obtížnější než vysledování osudu historického jádra města Hranic, památkově chráněného. Přitom však souvisí neoddělitelně s historií města a hranických měšťanů 16.–20. století, písemné prameny pozemkových knih aj. se dochovaly, bude to záslužným úkolem budoucího historika města Hranic. Poslední svazky prodeje a kupů domů hranického předměstí, založené roku 1822 Janem Zámorským, se zápisy změn do 70tých let 19. století, odevzdané roku 1850 Okresnímu soudu v Hranicích, svými zápisy navazují na zápisy v pozemkových knihách založených po roce 1850 a edených do naší doby; umožňují nejen sledování zániku staveb předměstských domů, zbořených zejména v Gallašově a Horní ulici, ale též sled majitelů, resp. potomků původních majitelů zbořených domů, sloužících pro zjištění a ověření historie jejich rodin.

* * *

První domy pozdější samostatné židovské obce hranické, propadlé křesťanským majitelům domů v dluhu židovským věřitelům (z Lipníku), nesměly být zapsány židovským majitelům až do roku 1636 do gruntovních knih města Hranic. Olomoucký biskup, kardinál Dietrichštejn, majitel panství, v obnoveném zřízení městském daném Hranicích roku 1629 stanovil, aby tyto domy byly židovským držitelům ponechány, ti však byli povinni odvádět městu náhradu za nekonání hlídek na hradbách a domovní sbírky. Jeho nástupce, kníže Maxmilián, privilegiem z roku 1637 potvrdil hranickým Židům držbu městských domů, synagogy, školy a vlastního hřbitova na předměstí. Po tažení Švédů roku 1642 na Moravu, dobytí Olomouce a města Lipníku nad Bečvou roku 1643, kdy bylo větší množství Židů povražděno švédským vojskem při hledání ukrytých peněz, opustili z obav o život hraničtí Židé své domy, které po dobytí města Hranic roku 1645 byly pobořeny a zničeny. Po válce si kníže vyhradil právo při-

jímat do židovské obce hranické za měšťany jen majetné Židy z Vídně a odjinud. V čele židovské obce stál rychtář, dva přísežní a čtyři přísedící, kteří podléhali přímo vrchnostenské správě hranického panství.

Za vojenské konskripce domů v roce 1771 a později 1804 byly domy židovské obce označeny římskými čísly I–XVIII. V roce 1780 bylo vrchnostenským úřadem nařízeno, že všichni Židé musí přijmout německé příjmení a užívat je ve všech písemnostech, buď podle původu (Leipzig, Wiener, Schlesinger aj.), jinak jim příjmení stanovila vrchnost sama např. podle vzhledu (Klein, Schön aj.), nebo vybrala nezvyklá, křesťany neužívaná jména (Rosenbaum, Rosenduft aj.). Také dosavadní knihy kupů a prodeje židovských domů bylo nařízeno vést německy. Opis poslední židovské gruntovní knihy psané hebrejsky byl přeložen do němčiny a veden pak dále též u vrchnostenského úřadu panství v Hranicích.

Po zrušení poddanství roku 1848 a zrovnoprávnění Židů s křesťany mohli Židé kupovat též křesťanské domy, ve městě pronajímat obchody v křesťanských domech, zakládat továrny atd. V čele obce stál volený starosta, dva radní a šestičlenný výbor. Duplikáty židovských gruntovních knih byly odevzdány vrchností nově zřízenému Okresnímu hejtmanství a po zrušení samostatné židovské obce v roce 1920 a jejím spojení s městem byla politická židovská obec nově ustavena jako náboženská židovská obec. Domy židovské obce byly označeny popisnými čísly 728–738 a dále, navazujícími na poslední tehdejší popisná čísla křesťanské obce města Hranic. Pořadí domů bylo však ponecháno, jak bylo zavedeno v židovské obci, tj. od budovy synagogy opačným směrem vzhůru k zámku: čp. 28 – synagoga s obytnou budovou bývalé radnice s dvěma oblouky nízkého podloubí bývalých židovských domů této ulice; čp. 729 – dům Chevra Kadiša, pohřebního židovského spolku, zbořen roku 1942 při úpravě sousední budovy synagogy na městské muzeum; čp. 732 – Vogel Mořic a Štěpánka; čp. 733 – bývalá německo-hebrejská škola, později městská hudební škola Janáčkova; čp. 734 – Baronová Josefína; čp. 735 – Widderová Karolína; čp. 736 – Adler Eduard a Anna; čp. 737 – Schlesinger Adolf a Felis (dům na Pernštejnském náměstí); čp. 740 – Vogel David, pak Morgenstern Jakob (Židovská ulice, druhá strana); čp. 741 – Hoffenreichová Rosa; čp. 744 – Bachrach Samuel (Nádražní ulice); čp. 745 – Bachrachová Regina; čp. 748 – Baronová Emma; čp. 749 – Bachrachová Regina; čp. 753 – Izraelská náboženská obec; čp. 754 – Bachrachová Pepi a Regina (Teplická ulice); čp. 756 – Cyrusová Anna (Dílňa); čp. 757 – Baronová Pepi a Regina (Dílňa); čp. 758 – Janský Alois (Dílňa).

Úvodní text je poněkud zkrácenou verzí článku *Historická topografie města Hranic* (Sborník Státního okresního archivu Přerov 2000, s. 160–196), který byl pojat jako přehled autorovy mnohaleté práce s instruktáží budoucích pokračovatelů. Pro knižní vydání jsme vypustili zjm. přehled dalšího archivního materiálu k hranické (a teplické) topografii, který by byl pro běžného čtenáře nadbytečný.

Gallašův popis města Hranic z roku 1811

Hranický obrozenský spisovatel Josef H. A. Gallaš (1756–1840), známý svou první moravskou, česky psanou básnickou sbírkou „Múza moravská“, vydanou tiskem roku 1813, bydlící po předčasném penzionování pro částečné oslepnutí jako vrchní vojenský lékař od r. 1791 až do své smrti v Hranicích, zanechal řadu českých i německých prací z nejrůznějších oborů, které nebyly vydány tiskem. Zabýval se také s velkou láskou historií rodného města a zpracoval šestisvazkové dějiny města Hranic pod názvem „Památky města Hranic, jež pracně shromáždil a v chronologickém pořádku budoucnosti k užítku sepsal a zachoval Josef Heřman Agapit Gallaš léta Páně 1811“, dovedené do konce 18. století. Pro toto dílo, pro něž získal cenzurní povolení k tisku, nenašel však nakladatele. Práce je sestavena kronikářským způsobem z kusých materiálů písemných i tištěných, jež měl Gallaš k dispozici, a má dnes jen historický význam. Pouze ty části rukopisu, v nichž Gallaš zachytil a popisuje současný stav a vzhled města a jeho okolí, zaměstnání, život obyvatel apod., mají dnes hodnotu soudobého pramene. Protože český rukopis mu nechtěl nikdo vydat, pořídil Gallaš r. 1812 stručný německý výtah, který se mu však podařilo teprve r. 1836 vydat tiskem nákladem knihtiskaře Aloise Skarnitzla v Olomouci. Toto dílko „Kurzgefasste Geschichte der k. k. kreisämtlichen und fürstlich Dietrichstein-schen Schutzstadt Weisskirch ec.“ o 96 stranách malého formátu jsou první tiskem vydané dějiny města Hranic. Gallašův český rukopis z r. 1811 použil však hranický kaplan Libor Scholz a r. 1864 vydal k stému výročí vysvěcení farního kostela v Hranicích pod tímž názvem „Památky města Hranic“ – první české dějiny města, vydané vlastním nákladem, tiskem Amálie Škarniclové v Hranicích, rozšířené o další údaje a popis okolí města.

Gallaš zachytil r. 1811 v úvodní části svého rukopisu celou topografii města v menších kapitolách, nazvaných Matematicko-geologická poloha města, Fyzická poloha města, Povaha povětří a země, Způsob města Hranic v předešlém a nynějším čase, Obchod a manufaktury, Dobrý stav Hranických obyvatel, Luxus, Náboženství, duchovenstvo, školy, Řízení politické, úřady a regálie městská. Všechny tyto kapitoly byly v německém vydání Gallašových dějin vypuštěny. Pro dokumentární hodnotu těchto popisů otiskuji z Gallašova rukopisu z r. 1811 cenný popis města Hranic na počátku 19. století, umožňující srovnání změn stavebního vzhledu města, jeho rozlohy apod. s pozdějšími popisy města i dnešním stavem. Pro lepší srozumitelnost jsem provedl některé nutné jazykové úpravy textu (Gallaš např. důsledně užívá pro označení strany severní a jižní tehdy obvyklé názvy strana půlnocní a strana polední, píše o lázni Teplici – v jednotlivém čísle apod., ponechávám však jím užívané pomístní názvy, např. potok Ludyně aj., v závorkách připojuji některé vysvětlivky k dnešnímu stavu).

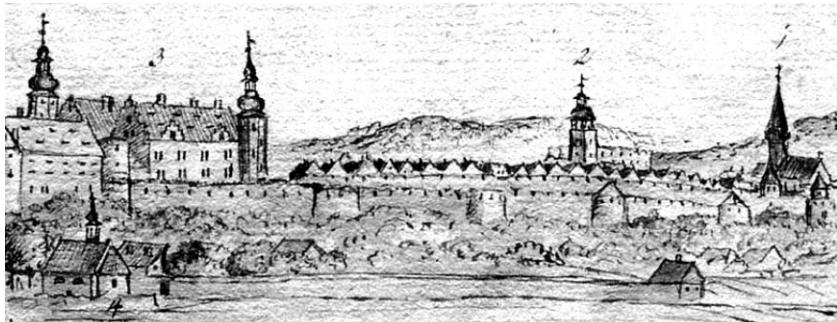
ZPŮSOB MĚSTA V PŘEDEŠLÉM A NYNĚJŠÍM ČASE.

Hranice se dělí na město a předměstí. Město je položeno na plytkém pahorku protaženém od severu k jihu, jehož východní a jižní stopu obtéká potok

Ludyně, západní potok Velička, které na Motošíně mezi zahradami spolu spojené vpadají nad stavem do Bečvy. Oba potoky slouží předměstím skrze něž tekou, jakož i městu k velkému pohodlí. Město, jež má způsob dlouhého, v jižní straně poněkud rozšířeného čtyřhranu, bylo kdysi znamenitou, třemi zdi a hlubokým příkopem ohrazenou pevností za oněch totižto časů, kdy ještě prach a jeho ohnivé zbroje nebyly v obyčeji. Druhá zeď, kromě zámecké ohrady, čítala na straně východní 5, na jižní 3 a na západní opět 5 bašt. Zámecká ohrada (zeď) měla svých vlastních a větších 4 bašty, které se až podnes ještě spatřují, totiž ony 2, zavřené v západní straně (po zboření starého zámku a pivovaru r. 1959 znovu postavené a rekonstruované), na straně východní pak jedna vedle panských sýpek (za zadním domem čp. 549 v Zámecké ulici, zbořená v šedesátých letech) a druhá na konci západní městské zdi (byla v úrovni první zámecké bašty za domem Honzíkovým, čp. 639 v Zámecké ulici – zbořena koncem 19. stol.). Příkop byl mezi druhou a třetí zdí městskou na stopě pahorku, z něhož ještě nějaké znamení v té hlubině pod mostem brány Motošínské pozůstává (klenby objeveny při stavební úpravě odbočky dálnice do města r. 1970).

Brány měla ta pevná ohrada tři – Horní, Motošínskou a tu tak nazvanou Fortňu (dříve nazývána brána Mlýnská nebo Černotínská na konci ulice Svatoplukovy nad mostem), které před časy byly velmi opevněné, opatřené železnými mřížemi a zdvihačími mosty, zvláště Horní brána a Motošínská, z nichž každá měla dvě vysoké věže neb bašty, jak přiložené vyobrazení vysvětluje (Gallašova kresba se v rukopise bohužel nedochovala a nebyla dosud nalezena ani v opisech tohoto rukopisu), kteréžto věže Motošínské brány v ohledu své ouzkosti přišly ke zboření roku 1784, když se zde císařská silnice zakládala, aby se nákladním vozům větší prostranství způsobilo. (Horní brána byla zbořena až v polovině 19. století). Z oněch městských zdí pozůstávají ještě v jižní a západní straně dvě takové celé (jižní hradby zbořeny r. 1968), ve východní straně jen jedna a ta je již sem tam probořena.

Ta ohrada zavírá v sobě 123 domů (kromě domů židovských) a vrchnostenský zámek, který v severní a nejvyšší straně města leží. Od zámku protahuje se z obou stran k jihu v něco nerovném řadě domovní zděné podloubí, kteréž má opět dvě příčné řady domů, opatřených podloubím, napříč ležících (severní a jižní strany náměstí), ono nimi zavřené prostranství dělí na dva rynky (náměstí), Hlavní, totižto, a Zámecký. Hlavní rynek má způsob podlouhlého, vůkol podloubím obklíčeného čtyřhranu (podloubí měly tehdy všechny domy na náměstí), kterážto podloubí nejen městu k znamenité ozdobě a pohodlí, nýbrž i k velkému užítku celé Hranické obce, ba i obecnému prospěchu vlasti slouží, poněvadž zimního a deštivého času trhy pohodlné pod ním mohou být drženy a v časech válečných velké množství vojenského magazínu (zásob) zde lépe než v dřevěných kůlnách a bezpečněji může být složeno. V prvním a druhém onehdejším ruském tažení proti Francouzům (r. 1798 a 1805) stálo zde pod ním mnoho tisíc koní, opatřených před deštivým povětrím, pro něž by všechny koňské i kravské chlévy spolu i se stodolami nebyly stačily, což velmi ušetřilo dobytka zdejších obyvatelů, že ze svých chlévů nebyl vyveden. V dolní jižní po-

•• Hranice v 1. polovině 18. století.

lovici téhož rynku stojí farní kostel a v horní polovici přímo proti jeho vratům kamenná socha Neposkvrněného početí Panny Marie, mezi ní pak a kostelem na pravé straně (západní) kamenná cisterna (kašna) a malé jezírko, ohražené zděným plotem (pro hašení požárů, odstraněny v druhé polovině 19. stol.).

Na zámeckém rynku, jenž asi třetinu onoho (Velkého) v sobě obsahuje a je velmi nerovný a úzký, nachází se též kamenná cisterna (kašna, odstraněna v druhé polovině 19. stol.) při straně Židovské ulice (Janáčkovy) a zříceniny Žampachovského domu, vypáleného a obořeného v čase švédské vojny (za 30leté války v druhé čtvrtině 17. stol.), jenž je velmi smutný kontrast k zámku. Z jaké příčiny té ohavnosti památka ještě až dosavad se zachovává, dokonalé pravdy se nemohu dovědět. (Šlechtický dům Adama Žampacha byl r. 1621 zabaven knížetem Dietrichštejnem, za 30leté války pobořen vojáky. Vrchnost teprve počátkem 19. stol. postoupila pobořený dům městu výměnou za jiný objekt, roku 1820 postaven tu hostinec „U zlatého slunce“). V jižní straně za radním domem (radnice) je též malý plac při městské zdi mezi farou a normální školou (dnešní Školní náměstí), na němž kdysi stál farní kostel (zbořen po postavení nového farního kostela na náměstí r. 1765), při němž kromě fary a školy stojí při cestě knížecí špitál (chudobinec, čp. 37 pod školou). Od téhož špitálu běží vedle fary na východ Farní ulice, za níž pak něco dál k východu ulička Růžová (název podle starých městských lázní v této uličce), kdež se městský žalář neb tak nazvaná šerhovna nachází (čp. 55 Na Náspech). V straně severní leží mezi branami (mezi Horní branou a vnitřní branou Zámeckou s vysokou věží nad ulicí, věž zbořena r. 1829) ulička Zámecká, která v sobě jen 6 malých domů obsahuje, jež na levé straně při městské zdi leží. Vpravo téže ulice jsou panské maštale (stáje), pivovar, sýpky a palírna (vše zbořeno r. 1959).

Předměstí obsahuje v sobě 270 domů, neb jak zde slují, chalup, a pozůstává z následujících ulic: Horní ulice leží též na onom pahorku protaženém od severu k jihu, majíc na západní straně na vrchním severním konci Horní dvůr (vrchnostenský, zbořen v r. 1972, čp. 334), v jižním obecní hospodu (čp. 368, naposled hotel Černý orel s kinem Svět), na východní straně ulice leží takměř

uprostřed Světlíkův dvůr neb ona bývalá fajánská fabrika knížecí (dvůr šlechtické rodiny Světlíků, koupený vrchností, přestavěn na knížecí manufakturu fajánsí, činnou od r. 1783 do r. 1805, později přestavěna na byty pro Židy, čp. 743 až 753 na rohu ulice k plynárně). Na stopě téže strany běží žlab Ludyně od Horního rybníka, při něm se nachází Malý mlýnek na jedno složení (zbořen v první polovině 19. stol.), který počátečně k mletí frity fajánské sloužil (sklovitá glazurová směs pro knížecí manufakturu). Pod Světlíkovským dvorem je ten tak nazvaný Malý mlýn, jenž leží vlevo Bělotské ulice od města (Váňův mlýn, zbořen r. 1981), má dvoje složení a kašník. Bělotská ulice, přes níž běží poštovská silnice (císařská), počíná se mýtním domem (čp. 372, zbořen r. 1979), pod nímž leží židovský krchov (hřbitov) na pravé straně města, pod nímž se Ludyně točí k Mikovému dvoru (pozdější Václavíkův grunt, čp. 286) do Čaputovské ulice. Na východním konci Bělotské ulice je panská cihelna (vlevo od silnice k Bělotínu), něco níž pod ní naproti Světlíkovského dvora je panská vápenka.

Na stopě západní pod Horní ulicí běží žlab Veličky, při němž se pod panským dvorem (Horním dvorem) nachází Horní mlýn trojího složení s pilou na desky (přestavěný později na mlékárnu a Číhalovu pilu, čp. 334). Níže pak pod ním je panská rybárna (čp. 333, dříve tzv. haltěře), pak od ní blíž k městu na téměř žlabu valcha, též vrchnostenské stavení (Kratochvílův mlýn, čp. 346). Na konci téhož žlabu je ten tak nazvaný Klichovský mlýn (Ležákův mlýn, zbořený r. 1980), jenž má dvoje složení a kašník. Mezi valchou a Klichovským mlýnem je řad Novosadu pod hrází téhož mlýnského žlabu (později ulice Na hrázi, zbořena r. 1980). V téže západní straně pod Horní ulicí a městem leží Klichovská ulice, která od času vojenské konskripce (r. 1771) sluje Kamenná (dnes Gallašova na obou březích Veličky, domy na levém břehu zbořeny r. 1980). Tato ulice, přes níž Velička běží, počíná se Knězovým dvorem (pozdější tzv. Farářův dvůr na konci ulice Nerudovy) a skončuje se panskou zahradou na pravé straně téhož prudkého potoka (dnes blok domů od ulice Čechovy po ulici Kpt. Jaroše), z něhož se před dvaceti lety prostředkem stavu voda zděným žlabem do panské zahrady hnala, kterýž stav přímo pod obecní hospodou ležel (strouha pod bratrským sborem zřízená již v 16. stol., vedena jí voda přes ulici Čs. Armády a Trávníckou na Drahotušský rybník), nad nímž ty tak nazvané Borové lávky stály (původně Zborové lávky zřízené přes Veličku v druhé pol. 16. stol. pro příchod z města Horní branou do bratrského sboru za Veličkou). Blíže těchto lávek či mostů stál vedle panské zahrady kostel sv. Šebestiána (původně bratrský sbor), z něhož nynější solní sklad pozůstává (r. 1923 přestavěn opět na bratrský sbor). Za touž ulicí, na téže straně leží vpravo za mostem ulice Drahotušská, běžící na západ, která se skončuje Novou hospodou (čp. 191, „U jelena“, pak „U Fitzů“, dnes „Plechovka“). Za touž ulicí, asi čtvrt hodiny cesty, leží pod poštovskou silnicí (císařskou) Trávnícký mlýn (Wellartův, pak sklady a provozovny Ingstavu), jenž patří k Drahotuším a má čtvero složení. Pod touž silnicí leží k jihu stav Bečvy, jimž se voda k témuž mlýnu žene hlubokým žlabem.

V levé straně od Klichovské ulice mezi Drahotušskou ulicí a městem je předměstí Motošín, který asi třicet domů v sobě obsahuje, který ze západní stra-

ny Velička, z jižní pak Ludyně zavírá. Na jeho prostranném placi stojí kamenná socha sv. Jana Nepomuckého, kteráž kdysi na onom prostranství v městě stála, kde nyní farní kostel stojí (socha přemístěna za městský hřbitov). V straně jižní je ulice Černotská (Černotínská), přes níž běží cesta od Fortně k Teplícím.

Ve východní straně pod městem je ulice nazvaná Na Dlážce (byla vydlážděna již v 16. stol. pro pohřební průvody z města na bratrský hřbitov), pod ní ulice Čaputovská, skrze něž Ludyně běží. Tyto dvě ulice dělí od sebe ulička Krchovská (Hřbitovni) a potok Struhovka, který vpadá do Ludyně. Čaputovská ulice dědí své jméno od panského dvora, jenž sluje Čaputův (čp. 277, dvůr Jarošův, zbořen) a leží uprostřed ní. Zde sluší také připomenout kostelíčka Narození Panny Marie pod lesem, při němž se čtrnáctero kapliček zastavení Křížové cesty nachází a profanýrovaná (odsvěcená) kaple sv. Antonína Paduánského (byla r. 1824 opět obnovena), spolu s bývalou chaloupkou poustevníka (zbořena) a domkem kostelníkovým. Výš, nad týmž kostelem k jihovýchodu, je na Hluzovském kopci nově vystavěná chaloupka (jediná), od níž je rozkošný výhled přes celé hranické okolí.

Teplice obsahuje v sobě láznici, při níž se vynachází krásná kaple sv. Peregrina a hospoda. Na Pasekách jsou ještě tři chaloupky, patřící k městu, jež nádeníci obývají. R. 1797 počítalo se v Hranicích podle vojenské konskripce ve městě 123 domů křesťanských a 18 židovských, na předměstí 258 domů. V nich se nacházelo ve městě osob mužských 479, ženských 618, v předměstích osob mužských 967, ženských 1046, v Židovni (v Židovské ulici) osob mužských 190, ženských 212, celkem pak mužských hlav 1638, ženských 1876, všech vesměs 3512 osob. Od toho času zmohlo se město jak v čeledích tak i v domech znamenitě. Podle další vojenské konskripce z r. 1804 bylo ve městě 410 domů křesťanských s 3722 obyvateli, židovských domů 21 s 387 obyvateli. Celkem měly Hranice 431 domů a 4109 obyvatel.

Topografický popis města Hranic Ignáce Böhma z r. 1834

Když v roce 1834 připravoval Gregor Wolný vydání historicko-topografického popisu Moravy podle jednotlivých krajů, sestavil pro magistráty měst, vrchnostenské úřady a faráře heslový dotazník o současném stavu jednotlivých obcí a měst, pro popis památek, kostela apod. Dotazníky byly zaslány prostřednictvím zemského gubernia v Brně všem krajským hejtmanům, a ti je rozeslali jednotlivým vrchnostem, měštům a farám ke zpracování. Zpracované zprávy měli opět vrátit krajským úřadům, které pečovaly o jejich shromáždění a vrácení Wolnému. Jedním z nejhorlivějších podporovatelů této poloúřední akce byl krajský hejtman přerovského kraje v Hranicích Jan Schrötter, sám velký zájmece o historii, který pečoval o řádné vyplnění dotazníků a jejich urychlené dodání Wolnému. Jako první svazek místopisu Moravy zpracoval proto Wolný kraj přerovský a děkuje v úvodu Schrötterovi za jeho zájem a pomoc. Na hranickém

panství zpracovali požadované statistické údaje pro všechny venkovské obce vrchnostenská úředníci, kteří měli všechny potřebné údaje k dispozici, popisy kostelů pořídili faráři a lokální kaplani. Popis města Hranic si vyžádala vrchnost od městské rady, která tuto práci svěřila starému správci městské policie Ignáci Böhmovi. Ten pořídil za pomoci 86letého radního a bývalého dlouhodobého purkmistra města Maxmiliána Kulíška podle svých představ popis všech ulic, náměstí, mlýnů, valch, řek a potoků, lávek na území města s údaji, jež se mu zdály být nejdůležitější, totiž co je povinná opravovat svým nákladem vrchnost a co obec. Popis Böhmův, psaný česky, nebyl zřejmě vrchnostenským úřadem použit a zůstal proto založen ve spisech vrchnostenského úřadu. O popis byl patrně potom požádán Gallaš. Také popis kostela byl farářem Radou pořízen velmi ledabyle, bez požadovaných konkrétních údajů a musel být nepochybně přepracován. Rovněž tento prvopis zůstal ležet v registratuře vrchnosti. Přes všechny nedostatky sepsal Böhms dílo, které dnes dobře informuje o stavu města Hranic před 150 lety.

Město Hranice mělo v r. 1834 celkem 413 domů a 23 domů židovské obce, která byla samostatná, měla své vlastní představené a domy číslované římskými číslicemi. Pro dokumentární hodnotu popisu tehdejšího stavu města uvádím v všech ulic pořadí domovních čísel, prokazujících, které domy a čísla, zejména v předměstských ulicích, byly postaveny po roce 1804, kdy bylo provedeno nové číslování domů ve městě i na předměstí, platné podnes. Všechna domovní čísla, vsunutá do běžné číselné řady domů, byla postavena v letech 1804–1834.

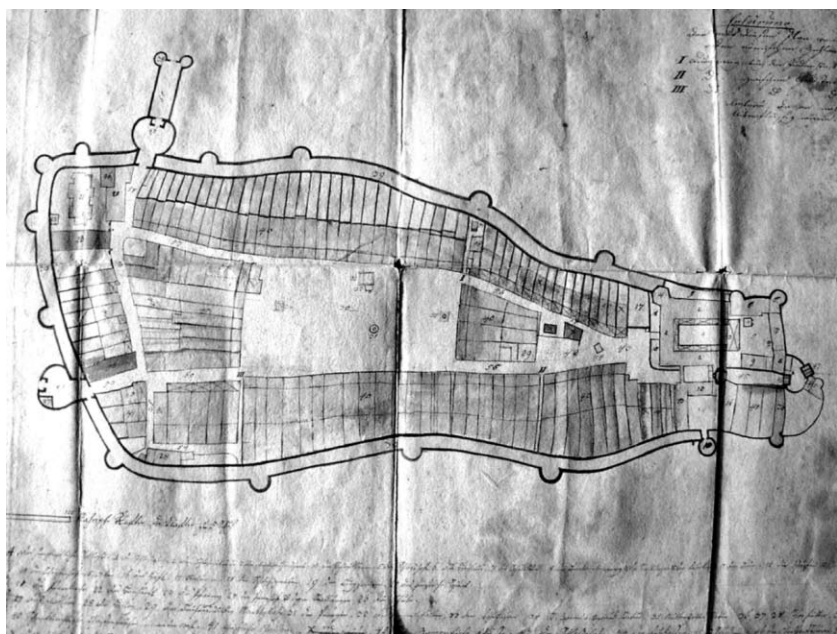
Hlavní náměstí (Böhms píše důsledně plac nebo rynek) mělo 44 domů. Tabulka s označením náměstí byla upevněna na rožním domě Karla Frantíka, čp. 119. Na městský rynek patřily domy, které měly výhled na náměstí a to čp. 119 až 122, pak čp. 4 až 21, na radniční straně čp. 71 až 77, na druhé straně náměstí čp. 83 až 97. K Zámeckému rynku, který Böhms nazývá Šlosplac, jak se tehdy říkalo, patřilo dvacet domů. Označení náměstí bylo upevněno na domě čp. 111 Jana Blaschkeho a patřily k němu domy čp. 1 (zámek), 2, 3 a dále domy čp. 98 až 118 a čp. 429. Je pozoruhodné, že celá Zámecká ulice se počítala k Zámeckému náměstí, protože dům čp. 118 proti zámku byl postaven teprve počátkem 19. století a vytvořil tak ulici, která dříve nebyla, takže domy Horního podloubí měly volný výhled k zámku a do Židovské ulice. Radnická ulice, které se říkalo Ratuská, měla rovněž 20 domů. Označení měla na radnici čp. 71 a začínala čp. 22 Dolního podloubí a vedla až po čp. 37, tj. až k Dolní bráně městské a z druhé strany domy čp. 67 až 70. Na tuto ulici navazovala Farní ulice, do níž se počítalo 16 domů. Označovací tabule byla na rožním domě čp. 66 Josefa Švejdy. Ulice začínala na druhé straně farou čp. 38 a šla po čp. 44 a na druhé straně zpět čp. 59 až 66 a nově postavený dům čp. 436, na rohu proti faře.

Z náměstí vycházela Černotská ulice, zahrnující celou dnešní ulici Svato-plukovu, Na Náspech a Teplickou. Byla druhou nejdelší ulicí města, čítala 64 domů. Označení bylo na domě čp. 82 a pokračovala po čp. 78, dále čp. 57 až 50, rožní domy, čp. 58 a 45, 47 a zpět k městu, 48 a 49, dále podél potoka, čp. 392 až 395 a za mostem, čp. 225 až 232, 327, 233 až 238 a zpět k městu, čp. 39 až

241, 415, 440, 242 až 246, 439, 438, 437, 449, 432, 247 až 258 a čp. 431. Na Černotinskou ulici zavazovala Čaputova ulice, obíhající kolem celého města dnešní ulicí Komenského. Měla 55 domů, začínala nahoře u mýtnice čp. 372 a pokračovala čp. 373 po pravém břehu Ludyně až po čp. 381, 448, 382 až po čp. 390, pak na druhé straně od Černotínské ulice, čp. 259 až 265 a dále Hřbitovní ulicí čp. 266 až 269, 414, 441 a zpět, čp. 270 až 273, 430, 274, a dále Čaputovou ulicí až po čp. 291. Bělotínská ulice měla 17 domů a označení na rožním domě čp. 292 Jana Starocha a pokračovala domy čp. 293 až 297 a zpět na druhé straně, čp. 298 až po rožní dům čp. 308. V této ulici od konskripce r. 1804 nebyl postaven žádný nový dům.

Horní ulice, nejdelší ulice města, měla 69 domů. Její označení bylo umístěno na domě čp. 368, hostinci Černý orel Martina Hommeho. Začínala od rožního domu Bělotínské ulice, čp. 308 a pokračovala až po čp. 314, 450, 315 až 319, 429, 435, 320, 422, 321 až 325, 434, 327 až 332, pak se domovní čísla vracela na druhé straně k městu, čp. 333 až 366, 419, 367 až 371. Klichovská ulice, nazývána tak podle starého mlýna Klichovských, zabírala pozdější ulici Čechovu, Na Hrázi, Gallašovu a Nerudovu. Měla 46 domů, označení bylo na domě čp. 177 Františka Kratochvíla. Proti toku Veličky patřily k ní na levém břehu Veličky domy čp. 134 až 139 (mlýn), dále domy ulice Na Hrázi a Gallašovy, čp. 140 až 161, dále Nerudovy, čp. 162 až 166 a zpět po druhé straně, čp. 167 až 179. Také tato ulice nedoznala od konskripce žádných změn. Ulice Motošínská zahrnovala celý Motošín, Mostní ulici a část ulice 28. října až k Veličce. Měla 33 domů. Označení bylo umístěno na domě čp. 215 Tomáše Jakoba. Ulice začínala hned pod Dolní branou městskou prvním předměstským domem čp. 123 až 129, dále Čechovou ulicí, čp. 130 až 133 a zpět, čp. 180 až 183 a zpět od Veličky druhou stranou na Motošín, čp. 212, 213, 433, 214 až 224, 428, 396, 397, 398. Za Veličkou pokračovala Motošínská ulice ulicí Drahotušskou. Její označení bylo upevněno na domě čp. 211, barvírně Jana Morgensterna a měla celkem 29 domů. Začínala na druhé straně ulice čp. 184 až 191, pak zpět, čp. 192 až 194, ulicí Trávníckou, čp. 195 až 197, 413, 198 až 202 a vlastní Drahotušskou ulicí zpět, čp. 203 až 211. Obě ulice, Motošínskou a Drahotušskou, spojoval kamenný císařský most, jak připomíná Böhm, který opravoval erár, protože přes něj vedla císařská silnice.

Město mělo 413 křesťanských domů, zbořením některých a postavením nových domů, jež dostala nová konskripční čísla, dosáhlo však 441 popisných čísel. Cenný je Böhmův popis mlýnů, valch a potoků. Mlýny byly při městě tři, a to Horní mlýn, který stál na konci Horní ulice pod Horním dvorem na mlýnské strouze, vedené od Velického mlýna. Měl čp. 334 a držel jej tehdy Karel Ertl. Mlýn měl troje složení a pilu. Strouha, již se říkalo Olšovský potok, odbočovala z Veličky u Velického stavu za dědinou Velkou. Strouha sloužila původně k přívodu vody do příkopu kolem hranického zámku. Z mlýnské strouhy byla vedena část vody před Horním mlýnem 4 troubami na haltýře na ryby, čp. 335, ostatní voda byla vedena strouhou dále pod Horní valchu, kde se spojila s vodou strouhy, jdoucí na valchu a byla vedena na Klichovský mlýn, pod nímž vpada-

•• Plán Hranic z roku 1745.

la do Veličky. Klichovský mlýn, čp. 140, který držel tehdy Josef Jakubka, měl rovněž troje složení. Za mlýnem u strouhy byly lávky na tři dřeva přes vodu, jdoucí do mlýna. Tyto lávky byla povinna opravovat vrchnost, protože po hrázi strouhy šel veřejný chodník pro lidi, jdoucí od Potštátu do města a z města do Horního mlýna, k haltýřům nebo do Horní valchy. Za lávkou splávek neboli výpust, lávku přes tuto výpust byl povinen opravovat mlynář. Voda strouhy, která vpadala pod mlýnem do Veličky, šla odtud na tři barevny suken, ležící na Veličce, Josefa Juzy, čp. 133, Jakuba Fridla, čp. 183 a Jana Morgensterna, čp. 211. Odtud tekla do Bečvy. Třetí mlýn, tzv. Malý mlýn, ležel na opačné straně města na tzv. Střítežském potoku, který měl u Hranic jméno Ludyně. Böhm potvrzuje, že Střítežský potok ztrácí své jméno u jedné vrchnostenské louky patřící k Hornímu dvoru a odtud nese jméno Ludyň. Z tohoto potoka byla vedena voda na velký rybník Hamerník (ležel pod ním v 16. století měděný hamr), nedaleko domu Karla Kloše čp. 336. Potok Ludyně a voda, odtékající z rybníka, byla vedena dále k městu na Malý mlýn o jednom složení, čp. 307, který držel Anton Kurfiřt. Mlýn měl vlastní stav na potoce pod zahradou Antonína Blažka, čp. 324, jímž vypouštěl zbytečnou vodu. Z Malého mlýna šla voda pod císařský most v Běloutínské ulici a dále do gruntu Josefa Václavíka, čp. 286, na jeho mlýn, zvaný Stupárna, který byl zařízen na tlučení sádry, a pokračovala

dále do ulice Čaputovy pod zděný most s dvěma oblouky, ležící blízko fortny z města u čp. 285. Tento most býval dříve dřevěný. Vrchnost byla povinna dávat na stavbu a opravy mostu materiál (dřevo a kámen), město platilo řemeslníky a nádeníky. Odtud tekla Ludyně ulicí až k domu čp. 275, kdy se spojila s potokem, který Böhmi i Kulíšek nazývají Juhyň (Gallaš jej nazývá Strouhovna). Přes potok Juhyň vedly dřevěné lávky na 4 dřeva. Odtud oba spojené potoky byly vedeny pod kamenný most se dvěma oblouky u čp. 391 v Černotínské ulici, jímž šla cesta z města do Uher na Valašské Meziříčí, do Kelče, Holešova a dále. Také tento most byl dříve dřevěný. Od kamenného mostu šla voda úzkým potokem na barevnu suken Karla Kobra, čp. 424, pak pod dřevěný most, přes nějž se jezdilo z města na velký most přes Bečvu. Vedle tohoto mostu byly postaveny malé lávky pro lidi, protože most nestačil pro povozy a dobytek. Za tímto mostem vpadala Ludyně do Bečvy v zahradě pod čp. 220, kde také Velička, obtékající město z druhé strany, ústila do Bečvy.

Přes Bečvu vedl velký dřevěný most, na dva vozy široký. Materiál na stavbu a opravy dodávala vrchnost, město platilo řemeslníky. Pod městem byl na Bečvě velký stav, kterým se chytala voda na Trávnícký mlýn, čp. 188, který držel Karel Prokeš, a dále na Trávníckou valchu. Trávnícký mlýn měl čtvero složení a ležel na pozemcích Drahotuš. Voda za mlýnem šla hlubokým příkopem na valchu, z které vpadala do Bečvy. Vrchnost užívala Bečvu v pachtu od vrchnosti kelčské od tzv. Špičské trouby, již kdysi šla voda z rybníka do Bečvy, za časů Böhmových však už z rybníka byla louka. Druhé znamení začátku té vody bylo za Hluzovským lesem. Vrchnost užívala řeku až k tzv. Žampachovské skále. Odtud patřil užitek z řeky Bečvy městu Hranicím až po Veličku, kde vtékala do Bečvy. Od Veličky měla právo rybolovu v Bečvě opět vrchnost až k drahotušské hranici u obecního pastviska drahotušského.

Zajímavý je také Böhmvův popis mostů a lávek, jež byla povinna opravovat vrchnost. Především to byly tzv. Zborové lávky, hned pod nimi vysoký bedněný stav, jímž se hnala voda z Veličky strouhou do panské zahrady na pravém břehu Veličky. Něco vody ze strouhy bylo zachyceno v rybníčku panské zahrady na zalévání zeleniny, prodávané ve městě, ostatní voda šla do čp. 187 v Drahotušské ulici a vycházela tu příkopem, který za časů Böhmových byl ještě zřejmý, odtud šla voda strouhou přes drahotušské pole kolem Drahotuš až na Slavičský rybník. Na základě porovnání s městem byla vrchnost povinna udržovat také dřevěný most na Malý Drahotuch, protože přes něj vozila potřebné dřevo a materiály na opravu stavu na Bečvě. Všechny tři mlýny patřily dříve vrchnosti a mlynáři platili z mlýnů roční nájem. Mlynáři žádali vrchnost, aby jim dala ke mlýnům nějaké pole, aby se užívali. Horní mlynář dostal od vrchnosti louku v Šovejdech a roli na Špitálce u Veličky, Malý mlynář roli hned u mlýna a louku od Večeřovského gruntu a roli, kde cihelna stojí, též od Večeřovského gruntu. Večeřovi vrchnost pustila svou roli od Světlíkova dvora, ležící za vápenkou. Trávnícký mlynář dostal od hranické obce tzv. Chmelník, kde hraniční měšťané pěstovali už v 16. století chmel pro svou potřebu, když vařili pivo. Za ten Chmelník vyhandlovali s vrchností roli za Čaputovým dvorem, kterou měl pak František

Číhala z čp. 278. Vrchnost při tom ujednání dala městu potvrzení, že most na Malý Drahotuch bude vždy opravovat na svůj náklad. Když koncem 18. století všichni tři mlynáři vrchnostenské mlýny zakoupili, zůstala jim i role.

Také lávky u stavidel na strouze pod velkým stavem, jíž se šlo do Trávnické valchy, byla vrchnost povinna opravovat, za to měšťané na obou stranách strouhy byli povinni trpět v čas čištění strouhy na sáh zšíří vyhazování bláta ze strouhy. Vrchnost byla povinna opravovat i lávky Motošínské pod fortnou židovskou přes Veličku k čp. 133. Společné ujednání na opravu mělo město s vrchností i na opravu lávky přes Veličku do Klichovské ulice od čp. 182 k čp. 133. Tuto lávku skoro každý rok vzala voda a také r. 1834 byly lávky strženy. Podobná dohoda byla i na opravu dřevěného mostu za Bečvou u Kořínkovy zahrady, čp. 405. Jím se šlo na paseky a do knížecího lesa pro šutr a na Křivé. Tu byla stále stojící voda z lesa a pasek bez odtoku. Další most opravovala vrchnost v Černotínské ulici u obecní cihelny, čp. 238, na cestě do Teplic a Meziříčí. Pod tím mostem šla voda z lesů a polí za náhlých přívalů do Bečvy. Na cestě na Zbrašov si vymohli Zbrašovští na vrchnosti, že převzala povinnost opravy mostu přes velkou „debř“ na cestě, jíž tekł potok a velké vody z lesa přes cestu do té debře, na dva sahy hluboké.

Ze zprávy Böhmovy se také dovídáme, že za Bečvou „na Kamenci“ postavila obec velký „okol“ pro divoké koně, který obec sama udržovala a opravovala. V něm byli dočasně umístěni koně, hnaní z Haliče na trhy do Olomouce a Vídně. Böhmvův popis, zachycující vlastně paměti Kulíškovy, má kronikářskou hodnotu. Zachycuje mnoho údajů, sdělených dlouholetým purkmistrem města Maxmiliánem Kulíškem. Böhmv neměl vyššího vzdělání, provedl proto zápis tak, jak mluvil, je proto i cenným dokladem mluvy hranických měšťanů ve čtyřicátých letech 19. století.

Popis města Hranic v roce 1844

V letech 1817–1850 byla pro novou úpravu pozemkové daně a zpracování tzv. stabilního katastru každé obce provedena řada přípravných prací. Z činnosti distriktních oceňovacích komisí, pracujících v různých oblastech země, vzešlo několik pomocných elaborátů, které jsou velmi významné pro poznání hospodářského a sociálního života venkova i měst na konci feudalismu, v době nástupu nových hospodářských forem. Pro nás nejcenějším elaborátem je tzv. katastrální odhadní operát, zpracovaný pro každou obec, který kromě podrobného popisu současného stavu obce, počtu obyvatel a stavu dobytka, popisu všech řek a potoků, škod jimi působených, přehledu kultur a pěstovaných produktů, rozpisu pozemků podle bonitních tříd, záznamu o vedlejších výdělkových možnostech obyvatel obsahuje např. pro město Hranice i podrobný popis stavu průmyslové výroby, obchodu apod. Katastrální oceňovací operát města Hranic byl pořízen a ukončen 10. listopadu 1844 odhadním komisařem Karlem Jaquetem, přezkoušen a potvrzen inspektorem Kuželem. Dnes je uložen pod signaturou

VI a 808 v Zemském archivu v Brně. Je to úřední pramen, zachycující popis ještě poddanského města Hranic a jeho obyvatel po všech stránkách s přesnými statistickými údaji před revolučním rokem 1848, který byl přelomem v dosavadním vývoji města i v životě jeho obyvatel.

V první části podává elaborát současný topografický popis města, které je vzdáleno 5 mil od Olomouce, leží na poštovní silnici vedoucí do Haliče. Plošná výměra území obce města Hranic činí celkem 2738 jiter, 1170 čtverečních sáhů (1 jitro = 0,575464 ha, 1 čtvereční sáh = 3,596652 m²). Čtverhranné náměstí je obklopeno na všech stranách domy s podloubími, uprostřed stojí farní chrám. Město bylo dříve obklopeno příkopy a zdmi, z nichž je dosud vidět jen málo zbylého, až na městskou bránu na severní straně města (tj. Horní brána), která dosud stojí. S městem souvisí přímo na severu Horní ulice, proti východu, jihu a západu jsou předměstí Motošín a Drahotušská ulice. Jižně od města na levém břehu Bečvy leží izolované malé usedlosti, od vrchnosti emfyteuticky zakoupené, zvané Paseky, které patří k území města. Pole leží všemi směry, zčásti v nížině, zčásti na návrších. Lepší louky jsou severně a jižně potoka Ludiny nebo Račího potoka a na potoku Kunčickém. Zahrady jsou většinou u domů, některé leží též izolovaně proti jihovýchodu a jihu. Pastviny jsou většinou jižně, v údolí Bečvy. Lesy jsou východně a jižně, zčásti na strmých stráních. Sídlo vrchnosti je ve městě, je tu fara a škola, jejichž patronát patří vrchnosti. Je tu též synagoga a židovská škola. Město je sídlem krajského úřadu pro Přerovský kraj, pak komisariátu c.k. finanční stráže a c.k. fiskální pokladny, je tu vojenská posádka, zpravidla dvě kompanie pěchoty a pošta. Město má vlastní představený úřad a měšťanstvo právo výčepu piva, mají vlastní pivovar a pálenici. V okolí je pozoruhodná propast nazývána Gevatterloch, která je 40 sáhů hluboká a po schodech lze sejít pohodlně až k hladině jezírka.

Řeky a potoky. Bečva vystupuje každoročně vícekrát z břehů, zaplaví sousední pole, přikryje je zčásti pískem a šterkem a strhává značné kusy půdy. Tyto škody mohou stále zasahovat dále, protože nejsou učiněna žádná zabezpečovací zařízení. Velička teče od Velké dvěma rameny a žene dva mlýny. Na jaře při tání sněhu a při velkých deštích vystupuje potok z břehů, což se děje v roce častěji, a zaplaví sousední pozemky, čímž způsobuje značné škody. Čaputovský potok jde od Velké pod jménem potoka Ludiny, je pak v určitém úseku zván též Račí potok (Krebsbach), a jméno Čaputovský potok dostává až v Hranicích od vrchnostenského dvora Čaputovského, ústí do Bečvy. Pohání jeden mlýn, zaplavuje sousední louky a způsobuje při průtržích mračen a povodních odnášením půdy značné škody. Potok Juhyně teče východně od vsi Kunčic na jihozápad a ústí jižně do Čaputovského potoka. Slouží k zavodňování luk a nemá žádný vliv na okolní polnosti.

Silnice a cesty. Poštovní silnice vede do Haliče. Komerční silnice do Potštátu a Budišova, vede předměstím Horní ulice. Je udržována obcemi a je v dosti dobrém stavu. Komerční silnice z Hranic do Valašského Meziříčí se táhne po pravém břehu Bečvy. Je udržována obcemi a je v dosti dobrém stavu. Okresní silnice přes obec Zbrašov a na Holešovskou komerční silnici jde k jihu

přes příkrou výšinu a je dosud ve stavbě. Úsek silnice na území hranické obce je již hotov a je ve velmi dobrém stavu. Komerční cesty jsou ještě do Strážce, Kunčic, Hluzova a Paršovic, jsou však ve špatném stavu. Železnice z Lipníku nad Bečvou do Moravské Ostravy je v současné době ve stavbě.

Obdělávané, nepoužívané a nepoužitelné pozemky. Výměra obdělávaných pozemků činí 2475 jiter a 7 sáhů, nepoužívaných 40 jiter a 1179 sáhů, nepoužitelných 222 jiter a 1584 sáhů. Půda je více průměrná než lepšího stupně a pro zlepšení zemědělství by bylo nutno mnoho vykonat. Orná půda je obhospodařována trojpolním systémem. Úhor se používá k setbě píce a okopanin. Ornice je vesměs vlhká a na čištění polí od plevele většina majitelů málo dbá. Také hnojení je většinou slabé. Louky se na jaře očistí jen hráběmi, pastviny jsou ponechány přírodě. Lesy jsou obhospodařovány zčásti kácením, zčásti probírkou. Nedostatek hnojiva je způsoben nedostatkem pastvin. Majitelé usedlostí se kromě zemědělství zabývají také řemeslem a kultivací půdy přenechávají čeledi. Nedostatkem je též dodržování starých zvyklostí, které brání použití pokroku zemědělské praxe. V obci je orná půda 1695 jiter 568 sáhů, luk 182 jiter 1195 sáhů, zahrad 156 jiter 930 sáhů, pastvin 169 jiter 74 sáhů, vysokých lesů 189 jiter 1195 sáhů, nízkých lesů 81 jiter 1518 sáhů. Luk je nedostatek a nestačí na krmivo pro výrobu hnojiva. Setba pícnin by se proto měla zvýšit. Také lesy nepostačují pro potřeby obce, proto je nutné dřevo kupovat odjinud. Lesy patří zčásti vrchnosti, zčásti poddaným. Vrchnost prodává část dřeva v Hranicích, zbytek spotřebuje pro vlastní potřebu.

Produkty. Na polích se pěstuje ozimá pšenice, ozimé žito, ječmen, oves, brambory a jetel. Výjimečně na malých dílech se pěstuje hrách, vika a zelí. Na loukách seno a otava, v zahradách jablka, hrušky, švestky, třešně, ořechy a zelenina. Výše položené lesy jsou osázeny smrky, jedlemi a borovicemi, níže položené lesy buky a něco duby, břízami a zčásti též osikami a lipami. V zemědělství se používá obyčejný pluh a rádllo, brány s železnými hroty, vůz na hnojivo, vidle na hnojivo, lopaty a motyky, kosa a srp, hrábě, žebříňák na svoz, cepy, pojízdný mlat, prosévací koše, obilní lopaty a fukar na čištění obilí. Zimní plodiny se sadí v říjnu, letní v březnu a dubnu. Zimní plodiny se sklízí v červenci a srpnu, letní v srpnu a září. Senoseč začíná v druhé polovině června, otava koncem srpna a začátkem září. Na polích a v zahradách se pěstuje dostatek pšenice, žita, ječmene, ovsa, brambor a ovoce pro vlastní potřebu. Část obilí se prodává na trhu v Hranicích, též ve Valašském Meziříčí a v Novém Jičíně, přebytek ostatních produktů se spotřebuje v Hranicích. Tržiště. Týdenní trh se koná v Hranicích každý pátek. Zdejší majitelé statků navštěvují také trhy v Novém Jičíně a ve Valašském Meziříčí podle toho, jaké výhody se jim naskýtají v tom kterém městě.

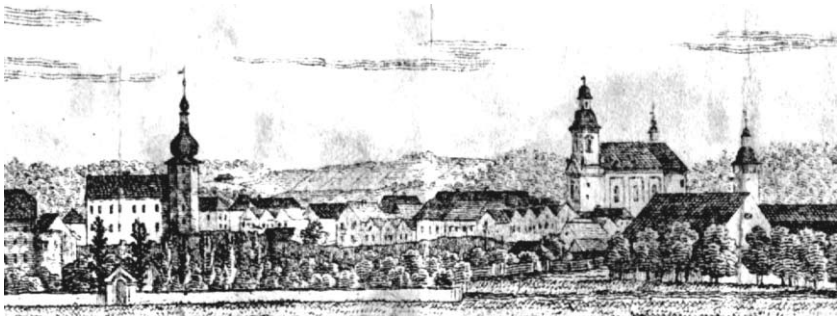
O obyvatelstvu se dovidáme, že ve městě žije 2439 mužů a 2709 žen křesťanského náboženství a 386 Židů a 390 židovských žen, tj. 5148 křesťanů a 776 Židů, celkem 5924 obyvatel. Křesťanských domů je 501, židovských 37, celkem 538 domů, bytových stran (rodin) 1303 křesťanských a 154 židovských, celkem 1457 domácností. Z toho je zaměstnáno v zemědělské výrobě 962, v řemesle 240, v zemědělství a řemesle 170, 85 obyvatel v žádném z těchto oborů.

Strava chudšího obyvatelstva pozůstává z brambor, zelí, krup, pohanské kaše, chleba, hrubých moučníků, koláčů, mléka, másla, sýrů a někdy z masa. Majetnější mají lepší stravu a jedí denně maso. Ve větších hospodářstvích mají 2 mužské a 2 ženské služebné.

Stav dobytka je 168 koní, 3 volí, 176 krav, 42 telat, 150 ovcí, 80 prasat. Koně jsou prostřední dlouhé stavby, rohatý dobytek poměrně dlouhý a silný stavby, ovce jsou obyčejné, hrubovlnné rasy, vepřový dobytek je malý polského chovu, který je kupován od handlířů sem přicházejících. Koně jsou používány k zemědělským pracím a pro povoznictví na silnicích, volí jen k zemědělským pracím. Mléko a máslo se spotřebuje zčásti doma, zčásti se prodá ve městě. Ovce se chovají pro vlnu, která se použije doma na oděv nebo se prodá soukeníkům, ovce se prodávají též řezníkům. Vepřový dobytek je chován jen pro vlastní potřebu. Větší hospodářství mají tento stav dobytka: 3 koně, 7 krav, 3 telata, 2 vepře. Chov pernaté zvěře je všeobecně malý.

Majitelé pudy se dělí na držitele pozemků dominikálních domů, rustikálních domů, rustikální měšťanské svobodníky (dvořáky) a rustikální svobodníky. Poddanské příděly půdy jsou u 78 velkoměšťanů 1 jitra domovního gruntu, u 352 maloměšťanů 1/3 jitra domovního gruntu, 27 sedláků-svobodníků má 30 jiter půdy. Kromě toho je tu ještě 1 vrchnostenský zámek se 24 vrchnostenskými budovami, 1 farní grunt, 1 dům školy, 1 dům špitálu, 3 obecní domy, 3 mlýny, 1 vrchnostenský pivovar a pálenice, 1 městský pivovar a pálenice, 37 židovských domů. Ve vnitřním městě, ohraničeném hradbami, jsou 4 budovy o 2 poschodích, ostatní obytné domy mají zčásti 1 poschodí, zčásti jsou přízemní, postavené z cihel a kamení, kryté břidlicí, cihlami nebo šindelem. Hospodářské budovy jsou postavené zčásti z cihel a kamene, zčásti ze dřeva a pokryty šindelem nebo jen slaměnými došky. Stav těchto budov je dobrý. Proti ohni je pojištěno 76 budov u různých pojišťoven.

Průmyslová výroba. V Hranicích jsou 4 jirchářství, jež zaměstnávají pravidelně 8 dělníků a zpracují ročně asi 2800 ovčích kůží. K tomu potřebují 16 centnýřů velrybího tuku, 32 centnýřů hrudky a 40 sáhů měkkého dřeva. Výroba sukna zaměstnává pravidelně 246 dělníků na 79 stavech – vyrábějí ročně 3012 kusů sukna různého druhu. Na to se zpracuje 1004 centnýřů ovčí vlny. Koželuzi jsou dva, zaměstnávají pravidelně 3 dělníky a zpracují ročně asi 1500 telecích kůží. K tomu potřebují 100 centnýřů třísla, 4 centnýře velrybího tuku, 6 centnýřů vápna a 7 sáhů měkkého dřeva. Barvírny jsou 4 a zaměstnávají pravidelně 30 dělníků. Barví se ve 12 výklopech a 18 kotlích, ročně 6800 kusů sukna různého druhu. K tomu spotřebují 900 sáhů měkkého dřeva, 900 měřic kamenného uhlí a 249 centnýřů barvířského dřeva. Pálenice (vinopalny) jsou dvě se 4 kotly a zaměstnávají pravidelně 12 dělníků. Vyrábějí ročně 1092 věder 30stupňové pálenky. K tomu spotřebují 8736 měřic brambor, 546 měřic ječmene, 220 sáhů tvrdého a 190 sáhů měkkého palivového dříví. Pivovary jsou rovněž dva, se 2 pánvemi a zaměstnávají 8 dělníků. Ročně vyrobí 7411 věder obyčejného piva, k tomu potřebují 3705 měřic ječmene, 10 centnýřů chmele, 120 sáhů tvrdého a 250 sáhů měkkého dřeva. Jedna fabrika na rosolku se 3 kotli

•• Hranice v 1. polovině 19. století.

zaměstnává ročně 6 dělníků a vyrobí 800 věder rosolky – spotřebuje ročně 500 věder 30tistupňové pálenky, 120 centnýřů cukru, 100 centnýřů medu a 130 sáhů tvrdého palivového dřeva. Jedna výrobní octa, s jedním kotlem zaměstnává 6 dělníků a vyrobí ročně 700 věder octa. Spotřebuje ročně 100 věder pálenky, 13 centnýřů medu a 15 sáhů tvrdého palivového dřeva. Cihelny jsou dvě, se dvěma pecemi, při kterých je zaměstnáno pravidelně 16 dělníků. Ročně vyrobí 300.000 cihel, k tomu potřebují 300 sáhů měkkého dřeva. Vápenky jsou také dvě, s 2 pecemi, při nichž jsou zaměstnáni 4 dělníci a ročně vypálí 4000 měřic vápna. K tomu spotřebují 50 sáhů tvrdého a 400 sáhů měkkého palivového dřeva. Mlýny jsou při městě 3, s vrchní vodou, jeden z nich má 3 chody.

Je pozoruhodné, že pouze barvírny používaly již kamenné uhlí, dovážené formanskými povozy, ostatní průmyslové podniky používaly dosud výlučně měkké nebo tvrdé palivové dřevo, stejně jako všechny domácnosti. Ale už v dalším desetiletí, po dokončení a otevření Severní dráhy Ferdinandovy r. 1847, se zvýšila s nedostatkem dřeva poptávka a používání kamenného uhlí.

Vlastní odhad naturálního výnosu pozemků pro nový výměr pozemkové daně byl proveden odhadní komisí podle polohy a bonity půdy jednotlivých parcel. Veškerá pole byla rozdělena podle protokolu do tří daňových tříd (po reklamaci do čtyř), louky do dvou, zahrady do dvou, pastviny do jedné, vysoký les do dvou, nízký les do jedné daňové třídy.

Veřejné osvětlení v Hranicích od r. 1814 po dnešek

Až do počátku 19. století nebylo náměstí, loubí městských domů kolem náměstí a tzv. Horního a Dolního podloubí po setmění a v noci osvětleno, ani ostatní ulice ve městě a na předměstí. Každý, kdo chtěl po setmění a uzavření městských bran navštívit jiného měšťana nebo výčepní dům, musel mít podle policejního řádu města rozžatou lucernu. Kdo byl přistižen bez lucerny, byl potrestán, zejména byl-li přistižen po policejní, tj. 10. hodině noční. Kontrolu prováděl rychtář s pomocníky, později městští strážníci.

V r. 1813 projevil nový krajský hejtman hrabě Karel Chotek, představený krajského úřadu přerovského kraje se sídlem v Hranicích, přání, aby aspoň v zimních měsících byly nejtemnější části města v loubích domů a náměstí a v ulicích k faře a k zámku, dále úzké podjezdy pod Horní branou městskou osvětleny lampami pro větší pohodlí obyvatelstva a usnadnění policejního dozoru. Protože obec neměla prostředky na opatření lamp, zakoupilo právovárečné měšťanstvo 20 lamp a vrchnost 2 lampy. Právováreční měšťané se také zavázali přispívat pravidelně z každé várky piva 2 zlatými na náklady veřejného osvětlení města (ročně vařili v městském pivovaru 45 až 60 várek piva), menším obnosem přispěla i vrchnost. Později byly na fond osvětlení města věnovány i poplatky z povolování tanečních zábav aj. Od 1. března 1814 bylo veřejné osvětlení v loubích domů kolem náměstí, v ulicích k faře a k zámku a pod Horní branou olejovými lampami, plněnými řepkovým olejem, skutečně zavedeno. Po upevnění lamp vyhlásil městský úřad na příkaz krajského úřadu, že každý, kdo rozbije lampu, bude potrestán vězením a zaplatí ještě pokutu 10 zlatých. V dalších letech byla opatřena ještě jedna lucerna, která byla upevněna na kůlu u hlavní stráže na náměstí, takže v r. 1830 bylo ve městě celkem 23 lamp veřejného osvětlení. Řepkový olej do lamp obstarávalo město, které platilo také rozsvěcovače a vedlo účet vydaní osvětlení města. Město bylo osvětleno od října do konce března vždy do uplynutí policejní hodiny, tj. do 10 hodin v noci, pokud nesvítil měsíc. Císařská silnice, vedoucí městem od Drahotušk k Bělotínu, musela však být osvětlená celý rok. Rozžaté lampy byly umístěny na silnici u knížecího špitálu (u školy na Farním náměstí), u domu Josefa Dvořáka (na náměstí) a u Josefa Gelinka (u zámku). Rozsvěcovač dostal od obce bečičku na olej, džbánek na plnění lamp, žebřík k zavěšování lamp a dva kastlíky pro manipulaci s lampami při jejich plnění. Poněvadž v roce 1830 vznikl v účtech veřejného osvětlení deficit, nechťelo město hradit schodek a zvýšené náklady veřejného osvětlení. Zástupci předměšťanů v městském výboru žádali vrchnost, aby náklady převzali právováreční měšťané, protože z osvětlení mají oni prospěch, jejich domy jsou osvětleny, a proto také lidé z předměstí navštěvují pivní šenky v domech na náměstí. Vrchnost a později také zemské gubernium v Brně, kam podali odvolání, však žádost zamítli, protože osvětlení není zavedeno pro soukromé účely, ale je veřejnou policejní záležitostí k pohodlí domácích i cizinců, jak je tomu i v jiných městech. A město Hranice jako sídlo krajského úřadu by mělo být vzorem jiným městům. Už v roce 1835 byly činěny návrhy na osvětlení veřejných prostor a silnice vedoucí městem argandovými lampami. Protože však zkouška s lampou, zhotovenou místním klempířem, se neosvědčila, bylo od zavedení upuštěno, hlavně pro značné náklady a další zvýšení výdajů na osvětlení. V roce 1837 však na naléhání krajského úřadu, aby erární silnice vedoucí městem byla řádně osvětlena, bylo zavedeno dalších 7 lamp, počínaje Drahotušskou ulicí na předměstí. Tyto lampy musely být v noci rozsvíceny nejméně do 11 hodin. Na doporučení krajského úřadu rozhodla vrchnost, že náklady veřejného osvětlení ve městě mají platit všichni majitelé domů ve městě i na předměstí, nejen majitelé domů ležících na osvětlené silnici.

Po zboření Horní brány městské v roce 1845 nařídil vrchnostenský úřad rozhojnit počet lamp městského osvětlení pro průchod vojenských oddílů do Haliče a zvýšený průjezd městem o 3 argandové lampy na erární silnici od hospody U Černého orla (dnes kino Svět). Nové lampy byly upevněny v Horní ulici na domě čp. 8, na sloupu na silnici u mostu přes Ludinu (gymnázia) a dále na silnici k Bělotínu na domě čp. 295. Šlo o lampy s okrouhlým hořákem, opatřené cylindrem, nazvané tak po francouzském vynálezci Argandovi z konce 18. století, používané již v jiných městech. Válcovým prostorem knotu mohl proudit vzduch i dovnitř plamene, čímž se plyny a páry z hořlavé látky zcela spalovaly.

Po zahájení provozu nádraží Severní dráhy Ferdinandovy v Hranicích roku 1847 bylo krajským úřadem nařízeno městu také osvětlení Horní ulice pro bezpečnost cestujících přijíždějících do města večer vlakem. Město se opět bránilo zvýšeným nákladům, poukazovalo na částky vynaložené na stavbu vodovodního rezervoáru, na údržbu mostu přes Bečvu, na náklady na dlažbu, také argumentovalo tím, že se nejedná o erární cestu a osvětlení je v zájmu soukromého podnikání společnosti Severní dráhy. Krajský úřad však opět námítky zamítl s poukazem, že zavedení veřejného osvětlení je policejní pravidlo, jehož zřízení náleží obci. Ředitelství Severní dráhy má povinnost osvětlovat jen okolí nádraží. Město dostalo příkaz osvětlovat Horní ulici 3 hodiny večer a 3 hodiny ráno po příjezdu osobních vlaků. Současně byla městu uložena řádná úprava nesjízdné silnice k nádraží, zpevněné jen říčním šterkem, jíž jezdí také poštovní vozy k nádraží. Silnice a chodníky v Horní ulici musely být dány ještě téhož roku do pořádku a k 1. listopadu 1847 byly upevněny v Horní ulici 4 další argandové lampy na železných stojanech, čtyři metry vysokých, postavených střídavě na pravé a levé straně silnice. Lampy byly dodány z Olomouce. Celkem bylo v roce 1847 používáno k osvětlení města a průjezdní silnice Drahotušskou ulicí k Bělotínu a Horní ulicí k nádraží 8 lamp argandových a 30 obyčejných. Doba osvětlení pro argandové lampy byla stanovena na 8 hodin, pro malé olejové lampy na 6 hodin. Celková spotřeba oleje na celý rok byla vypočtena na 11 centnýřů 39 liber (tj. 636,5 kg), přičemž centnýř řepkového oleje stál 28 zl. konv. měny. Celoroční výlohy na olej, opatření knotů, odměna za rozžihání a zhašení světel, čištění skel, náhrada za rozbitá skla lamp byla vypočtena na 387 zl. konv. měny.

Rozžihání lamp prováděl František Masník, kterému k jeho dosavadní roční odměně 10 zl. 24 kr. bylo za rozžihání lamp v Horní a Drahotušské ulici povolen příplatek 5 zl. V letech 1848 a 1849 bylo osvětlení města pronajato licitací za 384 zl. konv. měny obchodníku Novákovi, jež mu byly čtvrtletně vypláceny z městské pokladny. Zato se zavázal dodržovat řádně dobu osvětlení, udržovat čistotu skel lamp, cylindrů aj. Začátek osvětlení se řídil roční dobou a počasím (pokud svítil v létě měsíc, světla se nerozžihala), 4 argandové lampy v Horní ulici k nádraží musely být rozsvíceny před příjezdem vlaku na nádražní stanici večer do 11 hodin a ráno od čtvrté hodiny. Protože pronájem osvětlení města se ukázal jako neúnosný, vzalo město r. 1850 osvětlování opět do vlastní režie. Rozsvěcovač dostával pak roční odměnu 20 zl. konv. měny. V lednu 1865

bylo dosavadní osvětlování města olejovými lampami nahrazeno lampami petrolejovými, které pak trvalo až do konce století.

Po vítězství Čechů v obecních volbách a zvolení dr. Františka Šromoty starostou města v roce 1903 bylo jedním z prvních úkolů české správy města zbudování městské plynárny, která byla dána do provozu 21. prosince 1904. Už o Vánocích roku 1904 zazářily ulice města plynovým osvětlením. Správa města zařídila rozvod plynu do domácností v celém městě a zavedla veřejné osvětlení plynovými lampami i do předměstských ulic. Celkem bylo postaveno 240 sloupů plynových svítidel. Toto plynové osvětlení předměstských ulic zůstalo i po zavedení elektřiny do města a zřízení veřejného elektrického osvětlení vnitřního města. Ještě v roce 1934 bylo v Hranicích k pouličnímu osvětlení plynem v provozu 135 lamp stojatých, 66 ramenových a 7 visacích, celkem s 382 hořáky. Starší obyvatelé města pamatují ještě posledního rozsvěčovače plynových svítidel, starého pana Žáčka, který spolu s manželkou obcházel denně večer trasu plynových lamp předměstských ulic a ráno je zhášel dlouhou tyčí, opatřenou háčkem. Občas nosil na rameni nízký žebřík pro přistavení k lampám, aby mohl očistit skla lamp.

V letech 1922–1923 bylo dovedeno vedení vysokého elektrického napětí ze sítě Středomoravských elektráren v Přerově do Hranic a ihned byla na ně připojena vojenská akademie a několik průmyslových závodů. V letech 1923–1924 byla elektřina rozváděna již po celém městě do domácností a o Vánocích 1924 zavedeno i veřejné elektrické osvětlení na náměstích obloukovými lampami a žárovkami v hlavních ulicích. Později bylo elektrické osvětlení postupně zavedeno i do předměstských ulic a lampy upevněny na sloupy elektrického vedení.

Po osvobození byly v šedesátých letech elektrické lampy veřejného osvětlení postupně nahrazeny výbojkovými lampami, jež do osmdesátých let byly zavedeny i do předměstských ulic. Roku 1970 bylo v celém městě již na 1000 bodů veřejného výbojkového osvětlení.

- V červenci 2005 bylo v Hranicích 2458 světelných bodů.

Zřízení objížďky vnitřního města na císařské silnici přes Hranice v r. 1839

Do zavedení železniční dopravy a spojení města Hranic se světem bylo od konce 18. do druhé poloviny 19. století hlavní dopravní tepnou veškerého obchodu a cestování přes město Hranice tzv. císařská silnice, vedoucí z Olomouce na Lipník, Drahotuše a přes Hranice Dolní městskou bránou (Motošínskou), ulicí Radniční, hlavním náměstím, ulicí Zámeckou, Horní bránou městkou (Bělotínskou) na Bělotín, Nový Jičín a dále do Haliče. Méně významné dopravní spoje vedly z města Horní ulicí na Potštát a Černošínskou bránou z města na Valašské Meziříčí, do Uher, do Kelče, Holešova atd.

Připojení Haliče k zemím rakouské monarchie roku 1775 vyvolalo potřebu rychlejšího spojení Vídně s Haličí přes Olomouc, Hranice, Frýdek a Těšín,

místo dosavadního směru dopravy z Olomouce na Moravský Beroun a Opavu. Halič se stala významnou zásobárnou surovin, hlavní zásobárnou masa Moravy, Čech i Vídně a dobrým odbytištěm průmyslových výrobků. V letech 1784 a 1785 byla proto státem vystavěna nová, kratší dopravní tepna, tzv. císařská silnice, z Olomouce přes Hranice na Těšín, současně na několika úsecích s tvrdým podkladem. Od Drahotuš byla nová silnice vedena poněkud výše v terénu (dřívější směr udává ulice Trávnícká) a také od Hranic na Bělotín byla přeložena jiným směrem. Pro usnadnění dopravy byly zbořeny obě úzké městské brány hranické, a to Horní a Dolní. Hlavní účel a význam císařské silnice byl vojenský, poštovní a obchodní. Těžké formanské vozy, tažené koňmi, obstarávaly brzy, často v celých kolonách, po silnici veškerou dálkovou nákladní dopravu oběma směry.

Už několik let po připojení Haliče se podařilo židovským překupníkům, kteří měli v Haliči v rukou veškerý obchod, změnit dosavadní směr transportu hovězího dobytka a koní z Haliče na trhy do Vratislavi a přeložit jej na Moravu na týdenní dobytčí trhy do Olomouce, kde byl dobytek rozprodáván dalším překupníkům a řezníkům z Moravy, Vídně i z Čech. Dobytek skoupený od haličských velkostatkářů byl hnán z Haliče v tisícových stádech do Olomouce vedle císařské silnice, po tzv. prašné cestě, od stanice k další stanici za doprovodu najatých haličských pasáků, aby po krátkém odpočinku a nakrmení pokračoval dále v cestě. Židovští řezníci v Hranicích a Lipníku odkupovali ze stád pravidelně několik kusů dobytka, který by další transport nevydržel, pro zásobování židovského obyvatelstva čerstvým masem košer. Z dobytka rituálně poraženého Židé spotřebovali však jen přední část zvířete, zadní části prodávali židovští řezníci jako nečisté maso křesťanským obyvatelům města a konkurovali tak vždy čerstvým masem hranickým řezníkům, z čehož vznikaly stálé spory. Čím dál od Haliče, tím byla cena dobytka vyšší, proto se haličští makléři, kteří zcela ovládli obchod dobytkem, snažili dopravit jej až na dobytčí trhy do Olomouce, kde jim kynul nejvyšší zisk z prodeje.

Přes město Hranice byla tak od osmdesátých let 18. století hnána po celý rok každý týden tisícová stáda hovězího dobytka, hlavně volů, což značně ztěžovalo bezpečnost a dopravu úzkými ulicemi města a nepřispívalo k jeho čistotě. V letních měsících, od května do října, byl týdenní průhon dobytka mnohem větší než v podzimních a jarních měsících. Podle celního výkazu bylo např. jen za rok 1839 hnáno přes Hranice 84 188 kusů hovězího dobytka, hlavně volů, některá léta byl však počet značně vyšší. Týdenní průměr r. 1839 činil 1619 kusů, v letních měsících se však vždy zvýšil. Krajský úřad přerovského kraje, který měl sídlo v Hranicích, navrhl proto r. 1838 guberniu v Brně, aby ze zdravotních důvodů byla cesta pro hnaný dobytek přeložena mimo vnitřní město. Žádal, aby hnaný dobytek odbočil před městem Hranicemi z novojičínské císařské silnice u vrchnostenské cihelny (ležela značně níže na druhé straně silnice proti dnešní nemocnici), polní cestou k Čaputovu dvoru a podél dvora (Skalní ulicí) byl veden vzhůru ulicí Čaputovou (Komenského) k mýtnímu domku na císařské silnici, prošel císařskou silnicí kolem Hommova hostince Černý orel (kino Svět) do-

lů mezi domem čp. 139 (tzv. Netrburk zbořený roku 1949 při stavbě nového mostu přes Veličku), přebrodiv potok Veličku v Klichovské ulici (Gallašově) k solnímu skladu (bratrský sbor) a odtud byl hnán podél zdi zámecké zahrady dnešní Purgešovou ulicí, dále polní cestou vyústující opět na císařské silnici k Drahotušim za hostincem U zlatého jelena (podnes stojící čp. 191) naproti Trávníckému mlýnu před mýtními závorami. Tento nový zájezdni hostinec postavilo právovárečné měšťanstvo roku 1791 pro zvýšení odbytu městského piva na nejzazším okraji městského katastru pro povozníky a formany. Město navrhovalo, aby starý směr po Bělotínské ulici byl ponechán až k městu, dále měl jít pod hostincem Černý orel přes Veličku a po jejím pravém břehu k mostu v Drahotušské ulici. Pachtýř mýta měl námitky pro nutnost umístění dalších mýtních závor na silnici, ale všechny protesty byly zamítnuty.

Od 1. listopadu 1839 bylo krajským úřadem v Hranicích zakázáno hnát haličský dobytek vnitřním městem a nařízeno hnát jej novou cestou kolem Černého orla přes Veličku, podél zámecké zahrady a dále po cestě až za hostinec U zlatého jelena. Cesta pod Černým orlem byla upravena, zpevněna kamením a zvýšena, čímž se okna domku čp. 139 (tzv. Netrburku) dostala až na úroveň nové silnice, což si ještě pamatují starší Hraničáci. Most přes Veličku ovšem neexistoval, dobytek mělký potok přebrodiv. Dřevěný most na místě dnešního kamenného byl postaven až koncem 19. století. Nový směr cesty mimo vnitřní město byl používán i pro povozy a zůstal zachován, i když po stavbě Severní dráhy Ferdinandovy byla v druhé polovině 19. století postupně zaváděna hromadná doprava dobytka z Haliče do Vídně nákladními vlaky.

Kratší směr objížďky vnitřního města, používaný dnes veškerou automobilovou dopravou od Drahotuš ulicí Československé armády, ulicí kpt. Jaroše, ulicí Purgešovou kolem bratrského sboru přes most na Veličce, náměstí 8. května a ulicí Bělotínskou, byl zaveden až v roce 1891 po vystavění nových domobraneckých kasáren v ulici Československé armády a kpt. Jaroše, podél nichž byla postavena nová silnice zpevněná šterkem i dále podél zdi zámecké zahrady až k tehdejší bývalé solnici. Stará úzká cesta vedoucí dnes za kasárnami podél zahradní zdi bývalé vojenské akademie na hlavní silnici zůstala sice zachována, byla však od té doby jen málo používána.

Objížďková cesta vnitřního města, zřízená roku 1839 pro průhon haličského dobytka, zkrácená roku 1891 pro vozovou dopravu přeložením, rozšířením a zpevněním silnice, používaná dnes veškerou dálkovou dopravou, je značně nepohodlná a nebezpečná pro auta i chodce, hlavně na úseku před kinem Svět na náměstí 8. května, kde se střetávají auta a chodci z pěti směrů.

Renesanční zámek (čp. 1) a jeho vnitřní přestavba

Renesanční zámek v Hranicích, přestavěný počátkem 17. století na dvoupatrovou trojkřídlou budovu s arkádovým dvorem s dvěma vysokými nárožními věžemi, uzavřený na severní straně jednopatrovým spojovacím traktem starého kropáčovského zámku, prošel v následujících staletích značnými užitkovými přestavbami a úpravami, jež znehodnotily původní slohovou i uměleckohistorickou hodnotu objektu.

Po konfiskaci hranického panství r. 1621 Václavu Molovi z Modřelic a jeho darování Dietrichštejnům nebyl zámek již nikdy trvalým sídlem jeho majitelů. Za třicetileté války utrpěl střelbou při dobývání města Švédy roku 1645, obě pobožené válcové zámecké věže byly proto roku 1671 znovu postaveny jako osmiboké věže s barokními cibulovými kopulemi, otevřenými lucernami a báněmi s větrnou korouhvičkou. Sousední starý pernštejnský hrad, k němuž byl zámek přistavěn, přeměněný v 16. století na hospodářské objekty zámku, byl v roce 1672 přestavěn na zámecké sýpky, sušírnu, pivovar se sladovnou a palírnou.

V budově zámku byly až do šedesátých let 19. století umístěny vrchnostenské kanceláře správy hranického panství s byty úředníků. Po sloučení hranického a lipnického velkostatku roku 1867 a přenesení jeho správy do Lipníku nad Bečvou pronajala majitelka velkostatku větší část zámeckých místností eráru pro umístění úřadoven okresního hejtmanství a dalších státních úřadů tísňících se do té doby v budově radnice. Okresní úřad setrval pak v zámku až do roku 1945, okresní národní výbor až do zrušení hranického politického okresu v r. 1960. Posléze byly v prostorách umístěny kanceláře spotřebního družstva Jednota v Hranicích. V posledním desetiletí 20. století byl celý zámek zrenovován a dnes slouží jako sídlo městského úřadu.

Po celou dobu až do okupace byl zámek opravován jeho majiteli jen zcela nouzově a užitkově. Ve třicátých letech 19. století byly po zboření druhé zámecké věže roku 1829 nad Zámeckou ulicí, překážející dopravě, zazděny arkádové oblouky a balustrády severního spojovacího křídla zámku. Nezazděná zůstala jen kamenná podnoží tří arkádových sloupů s figurální kamenickou výzdobou. Zazděná arkádová chodba byla upravena na kuchyni pro vrchnostenského správce panství bydlicího v témž poschodí východního zámeckého traktu. Přízemní arkády byly po obezdění nosných sloupů upraveny na kůlny. Při úpravách císařské silnice městem roku 1846 musela být pro rozšíření úzké Zámecké ulice zbořena ohradní zeď zámku a zasypan zámecký příkop. Ohradní zeď před zámkem byla zkrácena a přistavěna k rohu průčelní fronty zámecké budovy, byla postavena nová brána ohradní zdi u zámeckého mostu a volný prostor před zámkem byl uzavřen vysokou, nově postavenou zdí, opatřenou dvojími vraty pro umístění hasičské stříkačky a povozů. Tyto stavební úpravy, prováděné podle plánů vrchnostenského architekta Jöndela, nenarušily vzhled zámku. Jöndel dal zasadit do vysoké zdi před zámkem čtyři renesanční znakové desky.

Všechny pozdější stavební úpravy byly jen užitkově. V padesátých letech byla zazděna celá přízemní arkádová chodba východního a části západního trak-

tu zámeckého dvora pro rozšíření zámeckých bytů. Zazděn byl také boční vchod do zámku ze Zámecké ulice, se schodištěm vedoucím do všech podlaží zámku. Po pronájmu zámku eráru byly v sedmdesátých letech údajně z bezpečnostních důvodů odstraněny uvolněné a padající kamenné kuželkové balustrády arkádových chodeb z obou poschodí zámeckého dvora a pažení zazděna cihlami. Na přelomu 19. a 20. století byly pak postupně zazděny také otevřené oblouky arkádových chodeb a vsazena do nich zasklená okna. Tím byly zámecké chodby chráněny před deštěm a zimou, původně slohově čistý arkádový dvůr zámku nabyl však kasárenského vzhledu.

Zámecké místnosti a chodby byly po staletí jen bíleny vápnem, široké stupně zámeckého schodiště do obou pater byly v 19. století osazeny velkými břidlicovými deskami. Elektrické a telefonní vedení nebylo vloženo pod omítku, ale vedeno po zdech. Hygienická zařízení v zámku byla v katastrofálním stavu. Tento zdravotně i bezpečnostně závažný stav chátrajícího zámku trval do roku 1942, kdy byly započaty a do roku 1944 odstraněny nejen všechny uvedené závady, ale provedeny pod dohledem Památkového úřadu v Brně byly také provedeny rozsáhlé památkové záchranné renovační práce v budově zámku, hrazené ze státních prostředků. Majitel zámku a velkostatku, říšský hrabě Althann nepřispěl finančně ani materiálově. Uvádím o provedení a postupu renovačních prací v budově zámku v uvedených letech základní, dokumentačně významné údaje ze stavebního spisu, který jsem měl k dispozici v roce 1945.

Naléhavé stavební úpravy povolené zemským stavebním úřadem v Brně r. 1942 na vybudování hygienických zařízení ve všech podlažích zámku a zabezpečení elektrického a jiného vedení, prováděné hranickým stavitelem ing. Alois-

sem Jamborem, byly téhož roku rozšířeny na odstranění břidlicové dlažby zámeckého schodiště a výměnu polámaných a vydrolených pískovcových desek a cihel dlažby arkádových chodeb zámku. V roce 1943 bylo postaveno nové schodiště z broušených žulových schodištních stupňů, chodby všech tří podlaží byly opatřeny dlažbou z velkých broušených desek z řásenské žuly, jež dodala kamenická firma F. Foit z Doupí u Telče. Tžž podnik dodal v roce 1944 také žulové kostky pro novou dlažbu průjezdní brány zámku.

Při sondě silně zalíčených renesančních štuk na válených stropech místností předního traktu prvního poschodí zámecké budovy, provedené pracovníky Památkového úřadu, byla ověřena jejich zachovalost pod mnoha desítkami vápenných nátěrů. V malém pokoji nad zámeckým průjezdem, opatřeným dvojitým renesančním oknem, byly pod vápennými nátěry objeveny stopy polychromie a zlacení. Přes tehdejší zákaz provádění podobných prací, se podařilo s pomocí památkového úřadu získat povolení k očištění a restauraci této jedinečné štukové výzdoby a uvolnit prostředky a pracovníky na jejich obnovu. Souhlas k renovaci byl sice udělen, poněvadž však renovační práce byly rozšířeny na očištění a restauraci všech štukových stropů, byly finanční prostředky pracně zajišťovány subvencemi od ministerstva školství, země aj.

K očištění a renovaci štukové výzdoby doporučil Památkový úřad v Brně sochařský a štukatérský podnik Antonína Zeithammera. Štukatéri této firmy očištěli v r. 1943 štukové stropy všech čtyř místností od staletých vápenných nátěrů a odkryli jedinečnou bílou krásu štuk bývalé zámecké jídelny (táflštiny), rozdělené v 18. století vestavenou zdí na dvě místnosti, větší a menší, v nichž zůstala zachována původní štuková výzdoba. Kromě bohatých prvků ornamentálních vykazuje štuková výzdoba jídelny typické okřídlené hlavičky andílků a lví hlavy objevující se i jinde ve štukové výzdobě zámku. Boční zdi jídelny jsou zdobeny jemnou štukou stylizovaných plodů a ovoce na podnosech.

Původní nádhernou štukovou výzdobu stropu si uchoval také bývalý obyvací pokoj zámeckého pána v západním rohu předního traktu budovy, sloužící v době renovačních prací za pracovnu okresního hejtmana. Jemná krajková krása štuk se objevila plně až po jejich očištění a restauraci. Také zde v odlišném pojetí štukové výzdoby stropu se objevují okřídlené hlavičky andílků a lví hlavy, které najdeme také ve štukových různých křížových klenb arkádových chodeb i na klenbě zámeckého podjezdu. Všechny tyto zdobné prvky prokazují společného mistra i dobu provedení.

Svou vyváženou jednoduchostí je zcela odlišná střízlivá štuková výzdoba stropu velkého zámeckého sálu. Sálová místnost byla později rovněž přepažena na dvě místnosti, v menší z nich se již původní štuky nedochovaly. Ze sálu ležícího v rohu budovy při zámecké věži je přístup do bývalé zámecké kaple umístěné ve věži v úrovni sálu. Vchod do kaple je ozdoben kamenným portálem se znakem olomouckého biskupa – kardinála Františka z Dietrichštejna, bývalé hranické vrchnosti, který jako císařský gubernátor na Moravě dostal konfiskované hranické panství darem od císaře Ferdinanda II. Portál kaple pořízený v letech 1628–1636 byl rovněž očištěn a restaurován.

Uměleckohistoricky nejcennější původní štukovou výzdobu má panský pokojík nad zámeckou portálovou bránou, v němž při sondáži byly zjištěny na štukách stopy původní polychromie v barvě červené, modré, zelené a tmavohnědé i původního zlacení pocházející z doby pořízení štukové výzdoby za Václava Mola kolem roku 1615. Po očištění štuk od vápenných nátěrů provedl opravu a renovaci původní polychromie a zlacení pod dohledem památkářů s velmi dobrým výsledkem malíř a konzervátor Rudolf Růžička z Brna. Staré zlacení očistil chlebem, přelakoval roztokem šelaku, nové části zlacení podložil dvakrát šelakem – mixtionem a obložil novým lístkovým zlatem, které patinoval, aby rozdíl starého zlata od nového nebyl tak markantní. Na zlacení bylo použito 6 knih prvotřídního lístkového zlata poskytnutého k tomu

účelu ministerstvem školství a kultury v Praze. Obdobně provedl také odbornou renovaci barevné polychromie štuk této místnosti, která svým zlacením je jedinečným klenotem renesance na celé Moravě. Nový nábytek, dveře a další zařízení byly při renovaci stylově přizpůsobeny místnostem, postavena byla též nová bílá kachlová kamna pro vytápění místnosti.

Po položení žulové dlažby na chodbách zámku a po očištění stěn a jejich renovaci sádrovou omítkou byly restaurovány také štukové růžice se lvími hlavami na křížových klenbách arkádových chodeb i štuky klenby zámeckého podjezdu. Všechna kamenná ostění dveří a oken jednotlivých pokojů, kamenné pilíře a sloupy zazzděných arkád a pažení chodeb byly očištěny až na kámen. Po nahození nové omítky byly kamenné pilíře, sloupy a pažení arkádových chodeb ponechány zčásti odkryté pro zvýraznění kamenných článků chodeb, jejichž estetický vzhled tím neobyčejně získal. Renovován byl také kamenný schodištní portál na nádvoří zámku a opatřen novými dubovými dveřmi provedenými v renesančním slohu podle návrhu brněnského architekta Josefa Poláška. Z nových, umělecky významnějších prací ve vybavení zámku nutno uvést i zhotovení dvou mramorových krbů sochařskou a kamenickou dílnou fy Polášek a Urban v Brně v roce 1943. Pro pracovnu okresního hejtmana byl dodán krbový komín z červeného sliveneckého mramoru a bílého mramoru arabesko, pro velký zámecký sál krb z mramoru Napoleon. K tomuto krbu zhotovil brněnský pasíř a cizelér Ota-

kar Suchý železná kovaná dvířka podle návrhu grafika prof. Emanuela Hrbka se znaky tří měst sousedících okresů Hranic, Lipníku n.Bečvou a Bystřice pod Hostýnem, které tehdy tvořily politický okres Hranice.

Při pokusu očistit kamenný znakový nástavec portálu vstupní zámecké brány od silného cementového nátěru, jímž byl opatřen někdy na počátku dvacátého století, se ukázalo, že pískovcová deska je zcela zpráchnivělá a zničená. Rozpad kamene byl způsoben dlouholetým zatékáním dešťové vody pod cementovou slupku domněle ochranného nátěru. Nástavec byl proto sundán a po zjištění stavu bylo rozhodnuto pořídít a umístit na portál zámku věrnou kopii znakové desky. Tuto náročnou práci provedl pod dohledem památkářů pro firmu Zeithammer hranický sochař a kamenický mistr Josef Sosna z hoříckého pískovce, dodaného mu firmou Alois Pour z Ostroměře u Hořic. Ze znakové desky, která se rozlomila, byl pořízen nejdříve věrný sádrový odlitek a z tohoto negativu byl pak odlit sádrový pozitiv. Pracným přeměrováním výšky reliéfu a plošných rozměrů snáté desky a jejich přenášením na novou pískovcovou desku byla pořízena věrná kopie starého nástavce, která pak byla upevněna nad římsou portálové brány. Sochař Sosna renovoval také značně poškozený pravý portálový sloup zdobený rostlinným ornamentem. Volbou kamene i provedením je nový znakový nástavec dnes nerozeznatelný od starších, původních částí portálu.

Znakový nástavec s erbem Václava Mola z Modřelic, posledního budovatele zámku, a jeho manželky v oválové ozdobné kartuši držené dvěma bájnými gryfy a zdobený po stranách vztyčenými volutami a piniiovými šiškami na rozích portálové římsy byl nasazen nad portálovou bránu kolem roku 1615, neboť je opatřen ještě rytířským znakem Molovým. Nahradil nepochybně starší, původní znakový nástavec nad půlkruhovým renesančním zámeckým portálem starší, jemně a dovedně kamenické práce.

Sosna očistil od cementového nátěru a restauroval také čtyři kamenné znakové desky ze 16. století před hradní zdí zámku, zazděné roku 1847 na zdi bývalé zámecké kočárovny. Jsou to znaky stavebníků starého renesančního zámku dokončeného r. 1562 – Jana Kropáče z Nevědomí a jeho druhé ženy Veroniky z Leskovce – umístěné v kruhových vavřínových věncích s jejich jmény. Pocházejí údajně ze zbořené věže Horní brány městské. Původ a původní určení druhé dvojice znaků Kropáčovského a pánu z Kunovic, více zvětralých, nelze bezpečně zjistit. Celkový náklad renovačních prací v letech 1942–1944 činil více než tři miliony korun.

• V letech 1996–1998 byl zámek rekonstruován, odstraněny byly zazdívký arkád, obnovena kuželková balustráda a nádvoří zastřešeno. Dnes slouží budova zámku jako sídlo městského úřadu, místnosti v přízemí jsou pronajímány jako obchody (kavárna Café bar, redakce Hranického týdne, zlatnictví, prodejna keramiky ad.).

Dům čp. 2–3

Radové městské domy čp. 2 a 3 na západní straně Pernštejského náměstí, kdysi právovérečné šenkovní domy, dostaly svá popisná čísla při druhém číslování domů v Hranicích roku 1804. Popisné číslo 1 dostal tehdy zámek, čp. 4 až dům Sedmerovský na rohu Masarykova náměstí, čp. 5 sousední dům lékárny atd. Z obou těchto městských domů je stavebně i historicky významnější památkově chráněný dům čp. 3, zvaný Opršálovský, s gotickým domovním jádrem a křížovou klenbou z konce 15. a počátku 16. století, pozdějšími stavebními úpravami však značně znehodnocený. Jeho unikátní, raně renesanční kamenný portál vstupu do vlastního domu z dnes zazděného podloubí byl bohužel zcela nepochopitelně v roce 1965 rozbit, zničen a odstraněn při výměně domovních dveří. Památkově chráněný dům a město Hranice byly tak ochuzeny o nejstarší renesanční domovní portál ze dvacátých let 16. století. Portál nebyl, bohužel, za první republiky Památkovým úřadem v Brně, ani později před zničením ofotografován a zdokumentován. Patrně nebyl fotografován ani hranickými fotoamatéry. Vladislavské ostění portálu bylo zdobeno nahoře reliéfním renesančním štítkem, údajně se dvěma zkříženými bradaticemi, bitevními sekerami. J. H. A. Gallaš, který počátkem 19. století obkreslil silně zalíbený štítek portálu, určil jej jako znak rytířského rodu Bořitů z Budče a usoudil, že dům jim počátkem 15. století patřil. Podle městských knih Bořitové z Budče skutečně ve druhé polovině 16. století dvůr na hranickém předměstí drželi. Z rozbitého a zničeného kamenného portálu se dochoval pouze znakový štítek zazděný dnes na dvoře domu čp. 737 pana Schlesingera u zámku. Po očištění štítku od staletých vápených nátěrů portálu se ukázalo, že na štítku nejsou dvě zkřížené sekery, ale soukenické nůžky, znamení soukenického řemesla. Kamenný portál zřízený ve dvacátých letech 16. století označoval zřejmě cechovní dům hranických soukeníků s tzv. herberkem soukenických tovaryšů. V druhé polovině 16. století prodal soukenický cech starý cechovní dům za hotově složené peníze šlechticům Elišce a Maruši Pražmínkám z Bílkova, které se zakoupily v Hranicích již roku 1572. Protože celá kupní suma byla zaplacena hotově, nebyl tento kup domu vložen do nových městských knih, založených v osmdesátých letech 16. století, zapsán byl až další prodej tohoto domu v roce 1598. Obě šlechtičny byly horlivými sestrami hranického bratrského sboru. Eliška Pražmová, bydlící v tomto domě, zemřela podle zápisků tehdejšího správce hranického sboru bratra Václava Preyse 10. července 1597 a byla pochována ve sklípku na bratrském hřbitově (tj. dnešní městský hřbitov) vedle paní Maruši, své sestry, která zemřela dříve. Po její smrti pověřili roku 1598 její bratři Bernard Pražma na Chropyni a Jan Pražma na Velké Polomi hranické měšťany Ondřeje Čaputu a Jana Procházkou, aby po jejich sestrah prodali jejich jménem dům ležící na předhradí (zámek byl od města oddělen příkopem) s kusem valu pod městskou zdí, s malou zahrádkou ležící za mosty v Drahotuchu za 700 zl. rytíři Jindřichu Opršálovi z Jetřichovic. Po zapsání domu do městských knih se pak Opršál podepisoval „z Jetřichovic a na domě v městě Hranicích“. Později koupil malý biskupský

lenní statek ves Babice u Kelče. Roku 1613 odkázal dům v Hranicích se vším příslušenství s dovolením hranické vrchnosti Václava Mola z Modřelic své manželce Bohunce Kravašské z Šlevic. Při zápisu domu do městských knih, provedeném za přítomnosti čtyř jiných šlechticů držících dvory na hranickém předměstí, bylo městem již výslovně zapsáno, že „paní Bohunka bude povinna podle řádu městského spravovati všecky povinnosti městské, platy, šacunky a všeliké berně k zemi, podle jiných sousedních domů v okrsku

městském“. Drobná šlechta, zakupující a usazující se od poloviny 16. století ve značném počtu ve městě (měnila nepohodlné bydlení ve venkovských tvrzích za pohodlné bydlení a společenský styk ve městě), nechtěla totiž platit z městských domů, které držela, žádné městské dávky ani přispívat na peněžní sbírky k zemi jako jiní měšťané, a prohlašovala své domy a dvory ve městě za svobodné. Paní Bohunka Opršálová se později jako vdova znovu provdala a odvedla roku 1624 svůj dům se vším příslušenstvím svému synovi Jaroslavu Opršálovi z Jetřichovic, který byl písařem zemského práva v Olomouci. Ten byl jako horlivý katolík za dánské okupace města Hranic a kraje roku 1626 uvězněn Dány v Opavě a utrpěl velké škody na svém statku Babicích. Za peněžitou náhradu, kterou pak dostal, koupil na hranickém předměstí 3 selské grunty s polnostmi, spojil je a zřídil z nich Opršálovský dvůr v Horní ulici. Dům ve městě dal roku 1645 zapsat své manželce Esteře z Hartunkova; při dobývání města Švédy roku 1645 byl však dům značně poškozen. Po smrti Jaroslava Opršála, zemřelého roku 1665 v Hranicích, nebyly vdovou řádně placeny peněžní splátky, proto koupilo město roku 1684 tento šlechtický dům podle městského privilegia zpět k obci a prodalo jej Matesu Böhmovi z Nového Jičína za 800 zl. mor. Také Opršálovský dvůr na předměstí byl roku 1680 koupen od Kateřiny Opršálky zpět k městu a opět rozdělen na 3 selské grunty. Po Böhmovi koupil dům roku 1717 za tutéž cenu Mikuláš Weisskapl, prodal jej však už roku 1720 Barboře, vdově po Janu Lipenském. Ta je roku 1735 odvedla své dceři Rozině, provdané za soukenického mistra Josefa Skurského z města Lipníku nad Bečvou. Po jeho smrti koupil dům od vdovy Skurské roku 1772 za 1200 zl. Martin Handl, vdova Skurská si však vymínila do smrti k bydlení v domě vrchní menší světničku, komoru pod střechem a kus sklepa, který si zahradí na jeden kus černého dobytka. Handl dal roku 1795 zapsat dům v ceně 1000 zl. rýn. svému synovi Matesu Handlovi a ten jej prodal již roku 1808 ševcovskému mistru Matyáši Glinkovi za 7000 zl., hotově zaplacených, jež v běžné vídeňské měně obnášely 2966 zl. a v konvenční

měně 1186 zl. 26 kr. Gelinek přijal roku 1828 Františka Svobodu, syna své manželky Anny, za vlastního a roku 1847 tomuto Františkovi Gelinkovi dům odvedl. V druhé polovině 19. století koupili tento dům k židovské obci Adolf a Felix Schlesingerovi, koncem první republiky byl pak připsán ing. Bedřichu Schlesingerovi, majiteli sousedního domu čp. 2 a domu čp. 737 u zámku s obchodem smíšeným zbožím a pekárnou.

Po zboření sousedního židovského domu čp. 736 vedle domu čp. 3 ve třicátých letech byl zazděn původní průchod loubím do Židovské ulice, oba oblouky podloubí směrem na náměstí byly však zazděny až v letech šedesátých po rozbití a zničení kamenného domovního portálu. Sousední, menší jednopatrový dům čp. 2, stavebními úpravami ve 20. století znehodnocený stejně jako dům čp. 3, má zvýšenou rovnou průčelní stěnu druhého patra se slepými okny, zakrývající bok sedlové střechy. Do počátku 20. století měl domovní podloubí se dvěma oblouky na náměstí, jež byly ve třicátých letech zazděny, a loubí proměněno v prodejní krámk. Nejstarší držitelé tohoto domu byli v polovině 16. století Zuzana Hranická, která dům roku 1568 prodala Šimonu Horeckému. Do poloviny 18. století se v jeho držbě vystřídalo deset měšťanských řemeslnických rodin, v letech 1768 až 1834 jej držely tři generace soukenické rodiny Dernických. Roku 1834 byl při prodeji domu Františkem Dernickým Theodoru Poppovi za 2300 zl. konv. měny odprodán od domu právovárečný regál, který byl přenesen a inkorporován na městský dům čp. 101 na Horním podloubí. Po zrovnoprávnění Židů koupil roku 1850 tento dům bez právovárečného regálu a bez podílu obecního pole Žid Martin Stern za 1825 zl., po jehož smrti byl zapsán v ceně 2000 zl. rak. měny Johaně a Netti Eisnerovým. Koncem století patřil Salomonu Schlesingerovi, před okupační nálezel ing. Bedřichu Schlesingerovi, majiteli sousedního domu čp. 3 a čp. 737. Za okupace byly všechny židovské domy zabaveny nacisty, po osvobození roku 1945 byly domy restituovány rodině Schlesingerové. V osmdesátých letech sloužily oba domy převážně jako skladiště.

Oba staré měšťanské domy čp. 2 a 3, přes sto let neudržované a užitkovými přestavbami znetvořené, nepřispívaly nijak k dobrému vzhledu náměstí ani města a zejména dům čp. 3, prohlášený státem za památkově chráněný objekt, by zasluhoval odpovědnou odbornou renovaci.

• V současnosti je majitelem domů čp. 2 a 3 JUDr. Petr Schlesinger, v přízemí domu čp. 2 se nachází prodejna dárků Batavia (dříve občerstvení, pak oděvy), dům čp. 3 je zatím v dezolátním stavu.

Dům čp. 4

Tento dvoupatrový moderní dům čp. 4 na rohu Masarykova náměstí vedle lékárny, oddělený na druhé straně průchodní uličkou k hradbám od židovského templu, byl postaven od základů v roce 1925 ve stylu dvacátých let na místě zbořeného měšťanského domu s podloubím. Průčelí starého zbořeného domu

bylo v úrovni sousedního domu a ostatních domů na náměstí. Po zboření starého domu byla stavební čára nového domu stanovena a posunuta z bezpečnostních důvodů zpět o celou šíři bývalého podloubí domu.

Zbořený jednopatrový právovárečný měšťanský dům, jak jej známe z fotografií z počátku dvacátého století, měl v přízemí podloubí otevřené dvěma oblouky na náměstí, s volným průchodem do Židovské ulice (dnešní Janáčkovy). Volný průchod podloubím, jež dříve vedlo pod všemi domy na náměstí, byl však již roku 1806 znemožněn zazděním podloubí sousedního domu čp. 5, knížecí vinnárny, pronajatého pak pro umístění lékárny. Vysoká průčelní stěna domu byla prolomena v prvním poschodí nad podloubím třemi okny, v druhém poschodí měla však jen okna slepá, dávala ovšem domu vzhled dvoupatrového domu. Rovná zeď druhého poschodí zakrývala však jen sedlovou střechu jednopatrového domu, z něhož jen půdní okno uprostřed druhého patra, hledící na náměstí, bylo zasklené. Vchod do domu vedl z podloubí nepochybně kamenným domovním portálem.

Nejstarším známým držitelem tohoto velkoměšťanského domu s právem vaření a šenku piva (a do roku 1627 i šenku vína), byl v polovině 16. století měšťan Jan Macudka, v osmdesátých letech Matěj Jiříků, který roku 1583 dům prodal za 600 zl. Samuelovi Bechyňovskému, písaři a sekretáři hranické vrchnosti Jana mladšího z Žerotína, manžela Anny Kropáčové z Nevědomí, dědičky panství. Ale Bechyňovský zemřel již po dvou letech jako Žerotín i paní Kropáčka, údajně na mor rádicí ve městě. Přípovědníci na jeho statek prodali dům se zahrádkou ležící v Drahotuchu za řekou Bečvou roku 1586 za sedm set zlatých Jiřímu Susykovi a ten jej prodal roku 1592 za 780 zl. Pavlovi Banovskému, služebníkovi a sekretáři Jana Skrbenského z Hříště, pána na Fulneku. Banovský toho roku prodal sousední dům čp. 5, který držel, na žádost vrchnosti paní Aleně Petřvaldské z Petřvaldu. Při prodeji si ponechal roli se zahradou, které připojil k nově nabytému domu a dal si je zapsat do městských knih. Ale už dva roky nato, roku 1594, požádala šlechtična paní Anna Petřvaldská z Petřvaldu, vdova po rytíři Fridrichu Odkolkovi z Ujezdce na Temenici, která chtěla bydlet vedle domu své sestry paní Aleny Petřvaldské, Banovského o výměnu svého domu na náměstí, který koupila od měšťana Šimona Vítova (dnešní čp. 11) za tento dům. Banovský na tuto výměnu přistoupil (tzv. frejmark) a dům jí odevzdal, když mu přídala ještě nějaké hotové peníze. Obě sestry Petřvaldské byly horlivými členkami jednoty bratrské v Hranicích, není proto divu, že správce hranického sboru, kněz Václav Preys, zaznamenal ve svém dochovaném rukopisném zápisníku úmrtí paní Anny Petřvaldské, zemřelé ve svém domě 23. srpna 1608 za přítomnosti všech svých čtyř dcer. Dům odkázala nejmladší dceři Anně Odkolkové, která jej však roku 1611 prodala měšťanu Janu Procházkovi, bývalému rektorovi hranické školy, původem ze Dvora Králové, který po sňatku s vdovou po bohatém měšťanu Matouši Vincencovi zanechal rektorování a byl v té době již předním měšťanem v Hranicích. Procházka složil závdavek na kupní sumu a začal dům opravovat, s prodejem domu však nesouhlasil a postavil se proti němu poručník dcer paní Petřvaldské, Viktorín Žernovský z Žernoví, spo-

ludržitel malého lenního statku Skalička u Hranic. Dosáhl toho, že Procházka po vrácení závdavku 80 zl. a 50 zl. za náklady, které již vynaložil na opravu domu, od kupu ustoupil a Anna Odkolkovna dům za 780 zl. prodala Viktorínovi Žernovskému z Žernoví, jemuž byl dům se souhlasem hranické vrchnosti, Karla Pergara z Pergu a jeho manželky Kateřiny Onšičky z Bělkovic, zapsán do městských knih.

Viktorín Žernovský si vymohl od nové hranické vrchnosti, Václava Mola z Modřelic, svého přítele, zvláštní privilegium na tento dům, takže byl prohlášen za svobodný šlechtický dům, městu ničím nepoplatný a podepisoval se pak s přídomkem „z Žernoví a na domě v městě Hranicích“. Za stavovského povstání proti císaři Ferdinandu II. byl Viktorín Žernovský zvolen na Moravě mezi stavovské direktory ze stavu rytířského, kteří převzali správu země, v roce 1619 však již zemřel. Přesto bylo po zlomení povstání císařskou komisí, která soudila roku 1621 provinilce, jeho jméno a památka prokleta a vysloveno zabavení veškerého jmění. Žernovský ještě před smrtí roku 1619 daroval svůj dům v Hranicích panně Aničce Semoradské ze Semoraze, mladé slezské šlechtičně, i se svobodami, které získal od Mola. Dům jí dal zapsat na radnici i do městských knih v přítomnosti městského luterského faráře Hofmana a svého bratra Ctibora Žernovského na místě ostatních bratří, Albrechta a Vilíma, kteří s darem souhlasili. Při zápisu domu panně Aničce Semoradské Žernovským za držby domu stavebně honosně upraveného bylo však městem vymíněno a dohodnuto, že průchod prolámaný za domem skrz městskou hradební zeď bude panna Anička povinna kdykoliv, kdyby nastala potřeba, nebo by se ukázalo nebezpečí, dát zazdít, protože město má dostatečná obdarování od predešlých vrchností a držitelů města na hradební zdi města; zavázala se také, že za domem nebude stavěno žádné stavení a místo že bude užívat jen pro složení dříví na pálení a hnůj z chléva. Volný prostor za domem s příchodní uličkou na městské hradby a bašty měl zásadní význam pro účinnou obranu města.

Stavovského povstání proti císaři se zúčastnili také ostatní bratři Viktorína Žernovského, kteří pak uprchli, a majetek jim byl zabaven. Ctibor Žernovský, který byl v komisí pro prodej zabavených církevních statků, uprchl rovněž ze země a přidál se k proticísařským vojskům, v červenci roku 1621 byly proto

zabaveny a konfiskovány i jeho věci, které měl v úschově na hranickém zámku a v domě Aničky Semoradské, svršky, stříbro aj., také věci, které měl uschovány na zámku Helfenštejně a v Olomouci. Obsáhlé seznamy zabavených jeho věcí v domě Aničky Semoradské i jinde se dochovaly. Panně Aničce, patrně nevěstě Viktorína nebo Ctibora Žernovského, patřil dům, v němž občas pobývala, až do její smrti. Po její smrti roku 1635 prodala její sestra Žofie, provdaná za regenta holešovského panství šlechtice Vilíma Ulerštorfára z Němčího, dům připadlý jim dědickým právem po zemřelé sestře i se zahradou ležící blíže mlýna Trávníckého za 1000 zl. soukenickému mistru Václavu Gregovskému, který měl také dvůr na předměstí. Molovo privilegium šlechtického domu pozbylo na významu, protože nová hranická vrchnost, kardinál Dietrichštejn, v privilegiu daném městu roku 1629 zakázal prodej městských domů a dvorů šlechticům a pokud domy a dvory již drželi, byli povinni vykonávat všechny povinnosti a platy z nich k městu a vrchnosti jako ostatní měšťané. Vdova Gregovského, Alžběta, postoupila roku 1653 dům Martinu Kelčákovi, svému synovi z prvního manželství s Jakubem Kelčákem, vsazeným do želez a vězněným do složení pokuty 100 dukátů pro vedoucí účast na mansfeldském odboji města Hranic v roce 1626–1627. Martin prodal dům za 1000 zl. svému bratrovi Janu Kelčákovi, jeho vdova odvedla dům roku 1692 svému zeti Václavu Martincovi, po němž jej převzal roku 1733 jeho syn Ignác Martinec.

Nový majitel domu uzavřel roku 1750, když židovská obec hranická začala s povolením vrchnosti stavět za židovskou školou a synagogou dům, dohodu o devíti bodech, v nichž se zavázal zadržet dvě okna od jedné komory a jedno okno od zahrady a udělat si okna jinde. Za to měla židovská obec na svůj náklad klenouti spojovací zeď nad uličkou mezi domy, udržovat v pořádku okap apod. Za židovskou obec podepsali smlouvu David Breslauer a Izák Löbl. Tato ulička mezi domem čp. 4 a židovskou školou sloužila od staletí stejně jako ulička k hradbám uprostřed Horního podloubí a ulička na dolním rohu náměstí jako přístupové cesty na městské hradby a bašty pro obranu města. Až do zrušení samostatné židovské politické obce hranické v roce 1919 oddělovala tato ulička také křesťanské domy na náměstí od domů židovské obce v Židovské ulici.

Martinec prodal dům bez zahrady roku 1766 za 1090 zl., hotově zaplacených, Martinu Bartošovi, který jej testamentem odkázal i s kusem valu svému synovi Františku Bartošovi, řeznickému mistru. V roce 1799 byl dům oceněn již na 2900 zl. rýnských a řezník Bartoš jej prodal v roce 1800 za 3000 zl. rýn. soukenickému mistru Janu Zahradníkovi. Po jeho brzké smrti připadl dům roku 1806 jeho otci Janu Zahradníkovi, panskému šafáři v Hranicích. Ten zemřel roku 1822 jako panský šafář v Opatovicích a odkázal dům své dceři Josefě, provdané za měšťana Antona Bekárka v Drahotuších, již byl zapsán v ceně 1470 zl. 35 kr., což v bankocetlích činilo 3006 zl. V příslušenství domu se roku 1808 uvádí také pole ve Starém Zlatníku od staré hučnice (tj. cesty) až ke kamennému kříži v drahotušském teritoriu. Vdova Bekárka, která bydlela trvale v Drahotuších, prodala dům roku 1831 za 3000 zl. konv. měny manželům Josefu a Josefě Lipenským, po nichž převzal dům r. 1843 jejich syn Eduard Lipenský

•• Severozápadní roh náměstí s domem čp. 4 v roce 1914.

v ceně 5220 zl., včetně pole a várečného práva domu v ceně 800 zl. představovala hodnota domu 6089 zl. Dům zůstal i později v držbě rodiny Lipenských, v roce 1905 patřil Karlu Lipenskému. Domu však nebyla věnována patřičná péče a v roce 1924 koupili dům s podloubím jako značně sešlý bratři Josef a Oldřich Sedmerovi, obchodníci galanterním zbožím, kteří měli od roku 1914 malý obchod na protější straně náměstí. Dům byl do základů zbořen a na části jeho pozemku postaven r. 1925 zcela nový, velký obchodní dům J. O. Sedmera s byty v 1. a 2. poschodí a s prostorným obchodním sálem pánského i dámského módního zboží, prádla, pleteného zboží, kravat, rukavic, kabelek aj. v přízemí. Při bourání domu byla v roce 1925 nalezena v rozsáhlých sklepech pod domem velká baňatá nádoba z pálené hlíny o obsahu asi 50 litrů se dvěma uchy, zdobená v horní části na povrchu vlnitými čarami a vrytým letopočtem 1635 blíž širokému otvoru nádoby. Jde o výrobek místního hrnčířského mistra pro potřebu zdejších měšťanů. Nádoba sloužila buď jako zásobnice na obilí či vodu za válečných let třicetileté války a je dnes uložena v městském muzeu.

Po osvobození města v roce 1945 sloužily prodejní místnosti v přízemí domu pro místní knihkupectví a nakladatelství Těšíkovo, později jako prodejna nakladatelství Naše vojsko a následně v nich byla umístěna prodejna n. p. Klenoty.

• V současnosti jsou majitelkami domu Marta Nováková a Jarmila Němečková, v přízemí funguje zlatnictví a hodinářství.

Dům čp. 5

Jednopatrový dům na rohu Masarykova náměstí a Janáčkovy ulice s barokním štítem nad domovní římsou si podnes uchoval podobu, kterou získal koncem 19. století při adaptaci budovy pro umístění lékárny. Až do té doby byl

přes 250 let vrchnostenským domem, který patřil majitelům hranického panství a sloužil jako privilegovaná knížecí vinárna, jediná ve městě.

Nejstarším držitelem tohoto kdysi právovárečného měšťanského domu, v němž bylo podle stanoveného pořadí právovárečných domů šenkováno městské pivo a víno, byl v polovině 16. století měšťan Martin Jiříků. Po něm převzal dům měšťan Jan Kyjovský, který měl za ženu dceru Jiříkovu. Druhá dcera byla provdána za Jana Skřítka, městského konšela a rychtáře, třetí se provdala do Lipníku. Kyjovský prodal roku 1584 na žádost hranické vrchnosti dům s rolí, loukami a zahradou patřící k domu za 1100 zl. správci hranického panství vladykovi Stanislavu Czynnovi z Runšperka. Ten se však roku 1588, po sňatku s Annou Partutickou, bohatou vdovou po dlouholetém hranickým purkmistrovi Janu Horáčkovi († 1585), přestěhoval do jejího domu a svůj dům prodal se vším příslušenstvím za 1390 zl. Pavlu Banovskému, služebníkovi Jana Skrbenského z Hříště, pána na Fulneku. Ani Banovský však dům dlouho nedržel, na přání svého pána jej roku 1592 prodal šlechticně paní Aleně Petřvaldské z Petřvaldu i se zahradou ležící v Drahotuchu při Bečvě za 1400 zl. Bylo to v době, kdy se chudší úřednická šlechta, jejich vdovy apod. s oblibou usazovala ve městech, kde byl život pestřejší a zajímavější než na malých starých venkovských tvrzích, na jejichž přestavbu v renesanční šlechtické sídlo neměli peněz. Majitelé hranického panství, pocházející vesměs z nižších šlechtických rodů, zakupování drobné šlechty ve městě nejen dovozovali, ale i podporovali, aby zvýšili lesk svého dvora.

Paní Alena Petřvaldská z Petřvaldu neplatila jako šlechtice žádné peněžní dávky městu, nepřispívala ani na vojenské sbírky rozpisované městem na jednotlivé měšťany, zato však neužívala várečné a šenkovní právo městského domu. Podle tehdejšího zvyku zaplatila při převzetí domu jen tzv. závdavek 350 zl. městu, které složené peníze vyplácelo opět dřívějším držitelům domu podle počtu let a sumy peněz, kterou sami na domě zaplatili, když dům drželi. Paní Alena Petřvaldská byla majitelkou tohoto domu a bydlela v něm až do prvních let českého povstání, zemřela v roce 1623. Po celou dobu jí patřil též předměstský dvůr u Veličky za Klichovským mlýnem (naposled Ležákův mlýn, zbořený v roce 1980).

Nová hranická vrchnost, olomoucký biskup kardinál František z Dietrichštejna, jemuž daroval císař Ferdinand II. roku 1622 konfiskované panství Hranice a Lipník, potrestal město Hranice za odboj proti císaři, vydání města nepříteli a přísahu věrnosti dánskému králi v roce 1626 zrušením městských privilegií. V roce 1629 vrátil sice městu novým privilegiem většinu starších práv a výsad, také právo vaření a šenkování piva, nevrátil mu však právo šenku vína (městu Lipníku jej vrátil) a vyhradil si tzv. vinný regál, výhradní právo dovážet, šenkovat a prodávat víno v městě Hranicích. Byl to výnosný zdroj vrchnostenských příjmů. Pro šenk vrchnostenského vína ve městě zabral šlechtický dům zemřelé paní Aleny Petřvaldské, výhodně položený na náměstí. Případní dědici Petřvaldské nemohli protestovat, vesměs všichni její příbuzní byli kompromitováni za stavovského povstání a jejich jmění bylo konfiskováno. Podle nového

privilegia města z roku 1629 nebylo nikomu dovoleno dovážet víno pod obručí do města, ani je tu šenkovat, výjimku tvořila židovská obec hranická, již vrchnost zvláštním privilegiem dovolila každoroční dovoz dvou beček košerovaného vína pro jejich náboženské slavnosti. Dům Petřvaldský, „ujatý k ruce Jeho milosti knížečí“, jak byl zapsán do městských knih purkrechtních, byl vyloučen jako majetek vrchnosti z dalších zápisů do městských knih, podobně jako v nich nejsou ani zápisy o vrchnostenském zámku, pivovaru a vrchnostenských dvorech Horním a Čaputovském.

Správa panství ustanovovala při vinném domě šenkýře, který dostával od ní plat podle toho, kolik vína a které druhy vína vyšenkoval. Víno se vozilo z knížecích dietrichštejnských vinných sklepů v Mikulově a rakouském

Voitelsbrunnu povinnými tzv. vinnými fůrami venkovských dvořáků ve velkých sudech (tzv. pod obručí) a ukládalo se do zámeckých sklepů. Odtud je vydávali k výčepu šenkýři do vinného domu. Za vyšenkování bečky vína dostával šenkýř 2 zlaté, později mu bylo placeno podle ceny a ročníku vína od vyšenkovaného vědra vína 12 až 18 krejcarů. Šenkovalo se bílé víno 2 a 3leté, od počátku 18. století také víno červené. V osmdesátých letech 17. století se vyšenkovaly měsíčně 2 až 3 bečky (jedna bečka vína měla 1700 litrů) po 30 vědrech (vědro mělo asi 56 a půl litru), vědro mělo 40 mázů (máz měl 1,41 litru), máz po 4 žejdlících (žejdlík 0,35 litru). Ročně se vyšenkovalo 60 až 70 beček vína. Šenkovní míry byly máz, půlmáz a žejdlík. Čistý výnos po zaplacení šenkýře činil roku 1718 za půlrok od sv. Jiří do sv. Michala 782 zl. Cena červeného vína 3 až 5letého byla podle ročníku 10 až 14 zl. za vědro.

V osmdesátých letech 17. stol. byl tento tzv. vinný dům knížecí již v tak chaotném stavu, že štítová stěna a přední část podloubí hrozila zřícením. Protože ankrování nebylo možné, bylo vtaženo a položeno 18 nových dubových trámů a nově pokryta střecha. Z vrchnostenských účtů se dovídáme, že zednický mistr-stavitel Spiller z Nového Jičína, který prováděl na zámku přestavbu pivovaru a opravoval zámeckou věž, postavil roku 1683 novou štítovou zeď a provedl klenutí předsíně (podloubí) domu a jiné nutné opravy. Nový štít domu byl ozdoben třemi kamennými postamenty zdobenými třemi kamennými koulemi zhotovenými kameníkem, štítová zeď ozdobena zelenými listy vinné révy, které zhotovil místní hrnčíř z obarvené hlíny a dům byl označen malovanou tabulí. Aby byl

dům chráněn od zatékání, byl opatřen dřevěnými rýnami z modřínu, dovezenými do zámku selským povozem až z Jeseníku. Byl to první dům ve městě, opatřený rýnami. Byt v prvním poschodí byl správou panství pronajímán zpravidla panským úředníkům, v letech 1682–1692 tu bydlel zchudlý baron ze Zvole s rodinou za roční nájemné 24 zl., později byla do poschodí přemístěna vinárna z přízemí domu.

Nepříznivou ranou pro monopolní vinárnu ve městě a knížecí důchody bylo roku 1784 vydané vládní nařízení o zrušení povinného odběru vrchnostenského piva, pálenky, ryb apod., praktikované dosud vrchnostmi vůči svým poddaným. Na stížnost hranických měšťanů rozhodlo roku 1785 zemské gubernium v Brně, že mohou obchodovat s vínem pod obruči a roku 1786, když vrchnostenský úřad zabavil u měšťanů vědra dovezeného vína, rozhodlo, že hraniční měšťané mohou dovezené víno spotřebovat pro vlastní potřebu. Toto rozhodnutí prolomilo dosavadní vrchnostenský vinný regál ve městě, tj. výhradní právo šenkování vína v Hranicích a vedlo roku 1795 k dalšímu narušení, když hranický měšťan Tambor začal ve svém, nově postaveném zahradním domě čp. 404 v předměstí na Pasekách šenkovat vlastní víno dovezené z jeho vlastních vinic v Blatnici na jižní Moravě, proti čemuž vrchnostenský úřad marně pak bojoval. Situace se ještě zhoršila, když Tambor zřídil za domem ve své zahradě roku 1817 střelnici a šenkoval početným návštěvníkům víno ve svém domě.

Ačkoliv vinný regál vrchnosti, tj. výhradní právo výčepu vína ve městě podle privilegia z roku 1629, nebyl narušen, výčep vína v knížecí vinárně stále klesal. Když proto v roce 1804 hranický lékárník František Pirent požádal knížete o prodej domu vinárny, výhodně položeného pro umístění lékárny, kníže zpočátku odmítl, ale po čase s návrhem vrchnostenského úřadu a úpravou domu souhlasil. V roce 1806 bylo zazděno podloubí domu přes protesty města i židovské obce, neboť dosavadní volný průchod podloubím (vedlo od zámku kolem celého náměstí až do přilehlých ulic) byl narušen. Krajský úřad však stížnost města zamítl, a tak bylo zazděno první domovní podloubí ve městě. Vznikly nové prodejní prostory, které byly lékárníkovi pronajaty s vyhlídkou, že se zvýší knížecí důchody. Lékárník Pirent se do domu nastěhoval i s rodinou a převzal vedení lékárny a zároveň i kavárny v domě. Brzy však upadl do dluhů a musel roku 1811 vzdát nájem vinného šenku a kavárny, v roce 1820 byl nucen prodat i lékárnou. Koupil ji nový lékárník Ignác Vogel, který však již v roce 1822 dostal výpověď nájemní smlouvy a musel lékárnou z domu vyklidit. Uprázdňené místnosti bývalé lékárny v zazděném podloubí sloužily pak novému pachtýři vinárny za skladiště železa a kupecký obchod. Dům byl pak stále pronajímám a dále sloužil jako kavárna a vinárna. Německá společnost tu měla své Casino, konaly se tu schůze, měla tu svou čítárnu a domu se říkalo Vereinshaus. Nájemcem byl židovský podnikatel Seligman Bachrach, který měl v nájmu také knížecí pivovar v zámku a panský Horní dvůr. Výnos z pronájmu domu a živnosti byl však nepatrný, proto roku 1889 nový hranický lékárník Jan Kriegelstein požádal opět správu velkostatku o prodej tohoto domu pro umístění lékárny. Majitelka velkostatku, kněžna Gabriela z Hatzfeld-Wildenburgu,

po delším jednání prodej schválila a dům roku 1892 Janu Kriegelsteinovi za 13.000 zl. prodala. Kriegelstein provedl v domě nezbytné stavební úpravy pro umístění lékárny i bytu pro svou rodinu a svou lékárnu z domu čp. 111 na Zámeckém (Pernštejnském) náměstí sem přestěhoval. Lékárna byla nazvána „U Zlatého lva“ podle domovního znamení, umístěného nad vchodem do lékárny, a Kriegelstein ji pak držel až do své smrti roku 1911. Koncese lékárny byla následně roku 1912 převedena na jeho syna Jana Kriegelsteina mladšího, který byl jejím majitelem do roku 1945.

Po znárodnění lékárny byla v roce 1974–1975 provedena generální oprava domu, rozsáhlá vnitřní adaptace a modernizace provozu lékárny. Vnější vzhled budovy s domovním štítem, fasádou domu a čtyři vstupní portály lékárny v přízemí zůstaly však zachovány.

• V současnosti je majitelkou domu RNDr. Marie Vignati, v přízemí je umístěna lékárna U Zlatého lva.

Dům čp. 6

Jednopatrový řadový městský dům na západní straně Masarykova náměstí se dvěma průčelními okny je zvýšen půdním patrem s atikou na rybníkovni dvoupatrový dům. Půdní patro prolomené dvěma okénky je pod římsou zdobenou obloučkovým vlysem, atiková zeď je členěna pásem čtvercových vpadlých polí. Průčelní zeď domu má po obou stranách otvory pro svod dešťové vody ze střechy do plechových jámačů a rýn, zapuštěných do země. Bývalé domovní podloubí bylo v druhé polovině 19. století zazděno a upraveno na prodejnu s přímým vchodem z náměstí a samostatným vchodem do obytných místností domu.

Historii domu a jeho stavební vývoj můžeme sledovat podle dochovaných purkrechtních knih městských od druhé poloviny 16. století, je však mnohem starší. Staré purkrechtní knihy městské (První a Druhé knihy) se zápisy kupů a prodejů jednotlivých domů od poloviny 15. do druhé poloviny 16. století se bohužel nedochovaly. Byly zničeny z nedbalosti správou města po zrušení poddanství v druhé polovině 19. století jako nepotřebné.

Nejstarším držitelem tohoto kdysi velkoměšťanského právozárečného domu, jehož cena byla pro úzkou domovní parcelu už od 15. století vždy značně nižší proti jiným velkým rybníkovním šenkovním domům, byl řeznický mistr Jan Benešek, který držel dům již v 80. letech 16. století při založení nových tzv. Třetích purkrechtních knih jako zcela zaplacený. Nepochybně jej držel od šedesátých let 16. století, kdy je doložen ve městě. Po jeho smrti koupila roku 1611 dům s porážkou a zahrádkou na Farářství jeho vdova Lída Benešková za 750 zl. Byla to druhá žena Benešкова a zřejmě se chtěla znovu provdat, a proto dům koupila; k novému sňatku však nedošlo. Beneškův syn Martin prodal roku 1614 dům bez příslušenství za 900 zl. vlašskému zednickému mistru Lukáši Ekrovi Vlachovi. Soudím, že Eker přestavěl dům v renesančním slohu již dříve za jeho

držby Lídou Beneškovou, čímž se jeho cena bez dřívějšího příslušenství zvýšila.

Lukáš Eker, zedník, byl členem velmi početné družiny vlašských zedníků a kameníků, kteří od poloviny 16. století až do prvních let třicetileté války byli stavebně činní v Hranicích a okolních městech. Mistr Lukáš Eker Vlach pobýval už roku 1601 v Potštátě, kde patrně přestavoval zámek. V roce 1613, kdy svědčil při svatební smlouvě vdovy po zedníku Benediktu Vlachovi (s nímž byl patrně spřízněn), byl již usedlý v Hranicích. V roce 1615 připojil ke svému zakoupenému domu zahradu za mosty, koupenou od rytíře Viktorína staršího Žernovského z Žernoví, který mu ji odvedl od svého domu čp. 4. V městských knihách jsou doloženy četné stavební práce, které Vlach provedl pro město se svými tovaryši. Např. roku 1614 omítali zeď Horní brány městské a okolo zámku, v roce 1615 mu bylo placeno za stavební

úpravy ve farním kostele pro postavení nových varhan a za práce při novém hřbitově na předměstí. Roku 1618 opět za stavební práce na kostelní věži, „když se makovice na kostele snímaly a znovu stavěly“ apod. Eker zůstal v Hranicích i v prvních letech třicetileté války. Svůj dům na náměstí však postoupil roku 1620 za značnou částku hotově složených peněz Židu Josefovi, který v něm pak po dva roky bydlel a obchodoval. Židé v té době sice nesměli kupovat městské domy, ale tuto zásadu porušil již v druhém desetiletí 17. století Karel Perger z Pergu a Václav Mol z Modřelic. Perger i Mol koupili několik měšťanských domů, složili však jen tzv. závdavek a postoupili je pak přes protesty města za vysoké částky hotově přijatých peněz Židům k obývání a obchodování ve městě. Mistr Lukáš Eker musel však roku 1623 na příkaz nové vrchnosti, kardinála Dietrichštejna, Žida Josefa ze svého domu vypovědět a zaplatit městu všechny domovní splátky, protože Žid nic neplatil. V témže roce Vlach tento dům prodal panskému obilnímu písaři Janu Těmnickému z Těmnic, jak se sám podepisoval, za 900 zl. Eker měl ve městě jiný dům a roku 1624 se tu oženil s Annou, dcerou měšťana Matěje Jelce. Pracoval dále ve městě jako stavitel. V roce 1624 stavěl na příkaz jezuitů pátera Jana Skutellana z Olomouce, který řídil rekatolizaci luterských a bratrských měšťanů na katolickou víru, boční kapli při farním kostele pro zavedení katolických bohoslužeb. V roce 1625 dal přípoověď na sta-

tek mistra Lukáše Ekra, zedníka v Hranicích, Valentin Vlach z Potštátu o 15 zl. „za dílo, kteréž mu Lukáš Vlach zůstal“, tj. nezapltil, patrně to byl jeho bývalý tovaryš. V pozdějších letech mistr Lukáš z města odešel.

Nový držitel šenkovního domu na náměstí Jan Těmnický byl usedlý v Hranicích již roku 1610 jako Jan Plichta, písař hranické vrchnosti Karla Pergera z Pergu. Po prodeji hranického panství Václavu Molovi byl služebníkem šlechtičny, horlivé luteránky, Anny Czedlarové z Hofu, které vdova Pergerova, Kateřina Onšička z Bělkovic, odkázala svůj panský dům v Olomouci. Paní Anna pobývala jako nevěsta Václava Mola často na hranickém zámku. V roce 1617 se její služebník Jan Těmnický z Těmnic, jak se již Plichta podepisoval, oženil v Hranicích s Annou, pozůstalou dcerou po Janu Mlynáři ze vsi Ústí, rovněž služebnicí paní Anny Czedlarky. Po konfiskaci hranického panství Molovi a jeho darování císařem olomouckému biskupu Dietrichštejnovi zůstal Těmnický jako obilní písař ve službách nové vrchnosti a přestoupil jako jiní panští úředníci a měšťané na katolickou víru. Když však přitáhla roku 1626 k Hranicím dánská vojska s Mansfeldem a oddílem hranických emigrantů, město jim otevřelo brány. Zdálo se, že je konec císařova panství, neboť dánská luterská vojska obsadila Slezsko a celou severní Moravu až po Hranice. Do města se opět vrátili luterští a bratrští kněží a Těmnický byl mezi prvními měšťany, kteří se odřekli katolické víry, a navíc vyzýval i ostatní měšťany, aby opět přijali luterskou víru. Po opětném dobytí města císařskou armádou roku 1627 byl Těmnický uvězněn a obviněn vyšetřovací komisí, že se nejvíce přičinil o to, že se měšťané zřekli katolické víry a dané přísahy. Byl proto odsouzen do želez na tak dlouho, dokud nebude za něho složena pokuta 100 dukátů a z panských služeb byl propuštěn. Po propuštění z vězení prodal Těmnický roku 1629 svůj dům na náměstí za 900 zl. měšťanu Janu Provazníkovi, jinak Masopustovi, oženil se později ještě dvakrát, získal dvůr na předměstí, měl i dům ve městě a podle daňového seznamu držitelů městských domů z roku 1644 se živil „obchodem svým městským“. Zemřel roku 1646 ve věku 73 let, v matrice je zapsán jako Jan Těmnický, jinak Plichta. Šlechticem nebyl, ale jako panský úředník se podepisoval „z Těmnic“ až do odsouzení roku 1627. Pocházel zřejmě z Temnice na Šumpersku.

Také Václav Provazník, jinak Masopust, se podle soupisu z roku 1644 živil měšťanskou živností, pole neměl žádné, jen jednu krávu. Ani ostatní měšťané nebyli v těch letech na tom lépe. Po jeho smrti převzala dům vdova Kateřina, prodala jej však již roku 1649 krejčímu Michalu Lambertovi, příšlému z Blahutovic, za 900 zl. Lambert měl dům zapsán jako Michal Blahutovský až do své smrti. Jeho vdova Lída v roce 1694 prodala dům na místě zletilých sirotků svému zeti Jakubovi Bořilovi, opět za 900 zl.; vymínila si však do smrti malý sklípek a pro krávu místečko ve chlévě. Bořil dům zcela zaplatil a roku 1708 jej, oceněný na 900 zl., prodal za 400 zlatých, hotově mu hned vyplacených perníkáři Zachariáši Hofmanovi. Za velkého požáru města roku 1723, který vyšel z domu kováře Šimona Paly čp. 18, při němž vyhořely všechny domy západní strany náměstí od domu čp. 20 až po knížecí dům čp. 5, opatřený tzv. ohňovou zdí, která zabránila dalšímu šíření požáru do ulice Židovské, vyhořel také dům

Hofmanův. Po jeho stavební obnově jej v roce 1746 od otce převzal jeho syn Jan Hofman, perníkář, který se zápisem zavázal otce do smrti živit a opatřovat jej světlem a teplem.

V roce 1776 koupil dům od Anny, ovdovělé Hofmanky, své pratchyně, i s oprávněním provozu perníkářského řemesla za 1000 zl. rýnských voskař a svíčkař Anton Riemer, který zřídil v přízemí domu lití a prodej svíček i perníkářský krám s dílnou. Riemer dům prodal v roce 1813 za 5500 zl. vídeňské měny pekařskému mistru Antonínu Svobodovi, vymínil si však, aby mohl v domě ještě půl roku bydlet, a to v horním pokoji, užívat komoru za dolním sklepem, malou půdu a jednu stáj na dvoře. Roku 1829 koupil dům od Svobody za 2360 zl. konvenční měny soukenický mistr Josef Petschner, který jej dal roku 1831 připsat své manželce Františce Petschnerové.

V dalších letech se v krátké držbě domu vystříдалo několik majitelů, měšťan Josef Jakeš, který jej koupil v roce 1850 za 3900 zl. konvenční měny, v roce 1859 koupili dům manželé Jan a Anna Rudolfovi za 4095 zl., ale po krátké době, již v roce 1866, od nich dům zpětně odkoupila Františka Jakešová, která v něm pak bydlela ještě roku 1879. V osmdesátých letech dům koupil obchodník Julius Gessler s manželkou Kateřinou, na kterou byl dům zapsán. Gessler otevřel v zazděném domovním podloubí obchod střížním zbožím a vedl jej od roku 1891 až do převratu. Po vzniku republiky byl dům po Kateřině Gesslerové zapsán Terezii Gesslerové, manželce obchodníka Maxe Gesslerera, syna Juliova, jíž pak patřil až do okupace. Max Gessler koupil po roce 1920 také sousední spojené domy čp. 8 a 9 bývalé kavárny Kerfellnerovy, přestavěl je a upravil na obchod módním střížním a krátkým zbožím. Po přestavbě se tam s rodinou přestěhoval a dům čp. 6 pronajal praktickému lékaři MUDr. Arturovi Glücklichovi, příslušnému ze Strážnice.

Po okupaci Československa v roce 1939 byly všechny domy ve městě, které patřily židovským občanům a židovské náboženské obci, nacisty zkonfiskovány a zabráný se vším majetkem movitým i nemovitým. Správu bývalých židovských obchodů a domů převzali dosazení nacističtí komisaři. Židé, muži i ženy, byli až do deportace v roce 1942 přikázáni na silniční a zemědělské práce. V roce 1942 byli všichni hraničtí Židé i s dětmi deportováni do Terezína. Deportován byl také Max Gessler s manželkou a dvěma dcerami a také MUDr. Artur Glücklich s manželkou a dvěma dětmi. Rodiče Gesslerovi a Glücklichovi zahynuli, dvě dcery Gesslerovy a dcera Glücklichova koncentrační tábory přežily a vrátily se do Hranic.

V druhé polovině 20. století byl dům generálně renovován a v přízemních obchodních prostorách byla umístěna prodejna Supraphonu, také vchod do obytných místností domu byl nově upraven. Dům s klasicizující fasádou a renesančními prostorami za bývalým domovním podloubím patří k význačným památkovým domům historického jádra města a je jeho architektonickou ozdobou.

• V současnosti jsou majiteli domu Milena a Miroslav Zlámalovi, v přízemí je umístěna prodejna kol.

Dům čp. 7

Dvoupatrový řadový městský dům na západní straně náměstí byl původně jednopatrový velkoměšťanský šenkovní dům s domovním podloubím. Na dvoupatrový byl přestavěn ve druhé polovině 18. století po velkém požáru městských domů západní strany náměstí roku 1723, který jej značně poškodil.

Fasáda přestavěného dvoupatrového domu byla tehdy rozčleněna vysokými pilastry oddělujícími tři vnitřní pole s třemi okny v obou poschodích. Průčelní zeď byla zakončena atikovou zdí, okna opatřena ozdobnými nadokenními segmentovými římsami. Tato původní fasáda domu se v podstatě zachovala až podnes. Průčelní zeď při styku se sousedními domy byla prolomena otvory pro odvod dešťové vody ze střech do plechových jímačů a rýn upevněných na zdi, svádějících vodu volně na náměstí, dnes svedených do země a napojených na městskou kanalizaci. Staré domovní podloubí se vstupem do domu bylo koncem šedesátých let 19. století zazděno, přestavěno a rozšířeno o zadní přízemní prostory domu a upraveno na Petschnerovu kavárnu a vinárnu, později restauraci s velkým výhledovým oknem na náměstí. Restauriční lokály slouží již přes 120 let tomuto účelu.

V polovině 16. století patřil dům Michnovi Valáškovu, po němž jej koupil roku 1572 soukeník Jan Vrzal, který dům zcela zaplatil a držel do roku 1607. Jeho vdova Dorota se svými syny Matějem a Pavlem prodali dům roku 1607 za 650 zlatých mladému kožešnickému mistru Jiříkovi Vavřincovému, synu někdejšího dlouholetého purkmistra města Jana Vavřince. Po brzké jeho smrti roku 1609 se jeho vdova Anna provdala za Lorence Kaynara a dům mu odvedla. Ten jej však již v roce 1614 prodal spolu se zahradou za mostem v Drahotuclu nad Bečvou a se vším příslušenstvím patřícím k domu za 700 zl. Václavu Banovskému, pozdějšímu správci hranického panství a jeho nájemci za 30leté války, v té době ženatému s dcerou mlynáře Hovůrky, Zuzanou. Banovský, dosazený po přestupu na katolickou víru roku 1622 novou hranickou vrchností, kardinálem Dietrichštejnem, za staršího purkmistra města Hranic, koupil téhož roku velký měšťanský dům s pivovarem na rohu náměstí a Horního podloubí, čp. 96, za 1320 zl. (Dům mu byl prodán na příkaz kardinála Dietrichštejna.) Proto prodal téhož roku menší Vrzalovský dům za 700 zl. měšťanu Václavu Kolnovskému, který jej držel do roku 1627.

Po dobytí města Hranic mandsfeldskou armádou a dánskými oddíly v roce 1626 a odpadu měšťanů od katolické víry a návratu luterských a bratrských kněží do města byl také Kolnovský aktivním pomocníkem při zavádění starých pořádků. Když však v létě 1627 Hranice oblehla císařská armáda a město hájila jen slabá dánská posádka a měšťané, vedení bělotínským fojtem Janem Brustmanem, zapojil se také Kolnovský do zoufalé obrany města, při níž zahynul spolu s jinými měšťany i s velitelem, bělotínským fojtem. V manuále městské purkrechtní knihy čteme o tom u jeho domu: „Léta 1627 za ležení ve městě lidu mansfeldského vyšel Kolnovský z domu a dal se na zámek k fojtu bělotínskému, nechal dům, v němž soldáti byli, když nebylo hospodáře, ti ten dům pomalu

kazili, až naposled všechen na zkázu přišel, až léta 1630 pusté místo a pokažené prodáno“. V roce 1627 zaplatilo město z peněz položených na domě Kolnovským 20 zl. za slad na jednu várku piva „pro lid J. M. císařské, ležící ve městě“, byly to posily táhnoucí na Opavu a dále do Horního Slezska, odkud vypudily poslední slabé dánské posádky.

Václav Kolnovský po sobě zanechal vdovu Magdalenu a malé děti. Vdova se už r. 1628 provdala za Jana Rydla, měšťana v Lipníku. Malý syn Kolnovského, Konstantin, narozený r. 1625, byl dán na vychování k jezuitům a po vysvěcení na kněze se stal později farářem v Drahotuších a od r. 1673 až do své smrti roku 1688 byl ustanoven za děkana v Přerově. Městský úřad prodal r. 1630 opuštěný a za časů války zkažený dům Vr-

zalovský na místě Martina Paternusa, jinak Vrzaly, se zahrádkou v Drahotuchu při Bečvě za 700 zl. bez závdavku Jiříkovi Dačickému, aby si jej mohl vystavět. V daňovém seznamu držitelů městských domů z roku 1644 je u něho uvedeno, že „nic nemá, toliko v pustém domě sedí.“ Vdova Dačického Oršula, prodala roku 1651 dům se zahrádkou „za mosty do Velkého Drahotuchu jdoucí“, za 700 zl. Markovi Švábovi Vendolskému, knížecímu polesnému panství helfenštejnského, hranického a drahotušského. Vdova si vymínila v domě do smrti pouze komůrku k obýváním.

Šváb byl knížecím polesným už roku 1640, od roku 1650 byl ženatý se Zuzanou, vdovou po bývalém úředníku (správcí) hranického panství Jiříku Hoštickém z Hoštic, jemuž kníže Maxmilián z Dietrichštejna pronajal roku 1637 v nebezpečných letech třicetileté války na dobu šesti let hranické panství za roční plat 10 000 zl. rýnských. Hoštický však zemřel již v roce 1641 a Dietrichštejn vnutil pak nájem hranického panství svému úředníkovi Václavu Banovskému, který měl od knížete pronajato už panství helfenštejnské za roční plat 8000 zlatých. Když polesný Šváb r. 1654 zemřel, vdala se matrona Zuzana za Kristiána Banovského, mladičkého syna zemřelého Václava Banovského, a odvedla mu dům na náměstí. Banovský jej hned prodal spolu se zahrádkou za 700 zl. Tomáši Darkovi, který dům prodal v roce 1663 za tutéž cenu Danielovi Dačickému, synu předešlého držitele Jiříka Dačického. Ten v domě bydlel ještě roku 1678;

po jeho smrti byl dům zapsán jeho vdově Dorotě, která se roku 1680 znovu provdala za Martina Hozu, jenž dům do roku 1703 zcela doplatil.

Po Hozově smrti byl dům podle testamentu zapsán v roce 1709 jeho zeti, bednáři Matoušovi Karlíkovi jako zaplacený, toliko měl vydávat 50 zl. „po troše“ matce-vdově na živobytí. Karlík zemřel roku 1723 ještě před velkým požárem městských domů západní strany náměstí. Jeho vdova měla podržet podle testamentu zaplacený dům po dobu 20 let, potom měl připadnout dceři Kateřině. Vdova se však už v roce 1724 znovu provdala za Jana Duchoně a dala mu dům zapsat, dceři Kateřině bylo vyhrazeno jen právo přednostního zpětného kupu. Duchoň se však brzy tak zadlužil, že všechen jeho majetek nestačil k úhradě jeho dluhů, proto městský úřad prodal dům v roce 1747 v licitaci na nejvyšší podání 525 zl. rýnských hotově zaplacených Františkovi Kubešovi. Vdova Kubešova Alžběta, dala si roku 1766 zapsat dům v ceně 525 zl. do městských knih a vdala se za soukenického mistra Františka Genserka, jemuž byl v hodnotě 800 zl. připsán.

Genserek dům přestavěl a roku 1779 jej prodal jako spoluradní města za 1225 zl. rýnských Karlu Müllerovi, který jej ještě v témž měsíci prodal Kristiánu Lenzovi, a ten ho po dvou měsících opět prodává obchodníkovi se sukny Dominiku Pulkovi za tutéž cenu. Šlo zřejmě o spekulaci prodeje a kupy domů majetných hranických měšťanů. Soukenický mistr a obchodník Pulka byl jedním z neaktivnějších obchodníků sukny hranického soukenického cechu, vyvážejících sukno na trhy na Slovensko a do Uher. Náleželo mu ve městě dočasně několik domů. V roce 1824 odevzdal Dominik Pulka darovací listinou tento dům na náměstí v ceně 3.000 zl. konv. měny svému synovi Josefu Pulkovi, rovněž obchodníku se sukny, obchodem tehdy již značně upadajícím. Starý Pulka bydlel v tomto domě až do své smrti roku 1826, zemřel ve věku 84 let.

Dceru Josefa Pulky Terezii si vzal roku 1816 za ženu Tadeáš Millian, protokolista Krajského úřadu v Hranicích, jíž otec v roce 1827 po smrti starého Pulky připsal dům čp. 7 na náměstí v ceně 3.000 zl. konv. měny. V tomto roce se Millian s rodinou do tohoto domu přestěhoval. Po zrušení Krajského úřadu v Hranicích byl Millian sekretářem nově zřízeného okresního hejtmanství v Hranicích a bydlel s rodinou v tomto domě až do roku 1870. Už jako úředník krajského úřadu se Millian vášnivě zabýval krajinomalbou a vytvořil za několik desítek let řadu maleb romantických krajin, z nichž některé jsou dochovány v uměleckých galeriích našich i ve Vídni. Zabýval se též vlastivědou a přírodovědou a napsal několik knížek a četná pojednání, vydaná tiskem. Z manželství vzešlo několik dětí, některé však zemřely v dětství, nejstarší syn Adolf ve věku 31 let, druhý Gustav odešel z Hranic, zůstal jen nejmladší syn Josef. Manželka Millianova, Terezie, zemřela roku 1869 ve věku 73 let. Po její smrti prodal Tadeáš Millian 20. 4. 1870 podle plné moci jménem dědiců Terezie Millianové dům za 7000 zl. konv. měny Židu Ignáci Izáku Mannbergovi, který částku Millianovi zaplatil do konce roku 1871. O dalších osudech Tadeáše Milliana, který měl tehdy již 77 let, není nic známo. V Hranicích nezemřel, uváděný rok úmrtí 1875 není ověřitelný. Zbylá aktiva po Terezii Millianové byla podle jejího

testamentu zapsána roku 1872 dětem syna Josefa a jeho ženy Cecílie, kteří zůstali v Hranicích, Adolfovi, Eugenii, Josefu a Tadeáši a dalším jejich dětem.

Mannaberg prodal koupený dům s valem hradebního příkopu a s podílem domu na obecním pastvisku již koncem roku 1870 za 6.790 zl. konv. měny měšťanu Ferdinandu Petschnerovi, který měl od padesátých let v nájmu kavárnu v tzv. knížecím domě čp. 5. Petschner, syn hranického postřihačského mistra Ignáce Petschnera, zařídil v zazděném domovním podloubí rozšířeném o zadní přízemní prostory domu kavárnu a restauraci. Po jeho smrti v roce 1875 ji vedla vdova Terezie a později, až do okupace, syn Ferdinand Petschner. Byl známou osobností života města před první světovou válkou a za ní, až do roku 1920, byl velitelem sboru dobrovolných hasičů aj.

Po rozsáhlých stavebních úpravách hostinských místností celého přízemí domu, provedených v šedesátých letech spotřebním družstvem Jednotou pro nově zřízenou restauraci „Na hradbách“, byl nově upraven i vnější vzhled domu. Velké restaurační výhledové okno na náměstí bylo zasazeno do půlkruhového zděného oblouku napodobujícího oblouk někdejšího domovního podloubí, také vchod do domu byl zvýšen půlkruhovým světlíkem do starší podoby.

• V současnosti je majitelem domu Miroslav Zlámal, restauraci Na Hradbách v přízemí nedávno nahradil Sportovní bar.

Dům čp. 8–9

Tento rozlehlý jednopatrový řadový dům na Masarykově náměstí s půdním patrem byl až do konce 19. stol. rozdělen na dva samostatné velkoměšťanské právozářecné domy s různými majiteli, vlastním stavebním vývojem a osudy. Oba jednoduché gotické domy, postavené v prvním desetiletích 16. století při plánovité výstavbě náměstí za Viléma a Jana z Pernštejna, byly koncem 16. a 17. století renesančně přestavěny, opatřeny podloubím, domovním mázhauzem, schodištěm do obytných místností prvního patra a dvorním hospodářským traktem za domem k ohradní zdi městských hradeb. Původní renesanční dispozice obou městských domů s hlubokými sklepy a mázhauzem v bývalém čp. 9 jsou podnes dochovány. V r. 1724 dne 22. března o půlnoci za velkého požáru všech domů západní strany náměstí byly také oba domy čp. 8 a 9 požárem značně poničeny. Podle zápisu soudobého písaře vyhořelo 17 šenkovních domů, štítů, klenutí a pilíře se rozbořily atd. Až v druhé polovině 18. století byly oba domy stavebně opět zcela opraveny a barokně přestavěny. Domovní průčelí obou domů nad římsou domovního loubí bylo rozděleno třemi pásy, v nichž v prvním poschodí byla umístěna tři vysoká okna bez šambrán a půdní patro opatřeno třemi obdélníkovými půdními okny, z nichž prostřední bylo slepé. Prostor nad půdními okny a horní římsou byl ozdoben obloučkovým vlysem, probíhajícím na obou domech. Voda stékající ze sedlových střech obou domů byla svedena do velkého jímače vody s rýnou, upevněnou na průčelní zdi mezi oběma domy.

V polovině 19. století koupil oba domy měšťan František Konečný, který dal v šedesátých letech zazdíť domovní loubí obou domů, stavebně je upravil a pronajal v domě čp. 8 na krám a v domě čp. 9 na hostinec. V osmdesátých letech byly vadné střechy obou domů nahrazeny společnou šikmou střechou, odtok vody do jímače a rýny uprostřed domovního průčelí byl však ponechán. Ke skutečnému stavebnímu spojení obou domů došlo až za nového majitele obou domů, německého kavárníka Karla Kerfellnera. Ten zřídil v roce 1902 v celém přízemí domovního loubí reprezentativní velkokavárnu, dům vnitřně přestavěl a dal domovnímu průčelí novou, honosnější dnešní podobu. Zvýšil okna prvního poschodí obou domů a ozdobil je masivními nadokenními římsami, podle vzoru sousedního domu čp. 10, nedávno upraveného. Obdélníková půdní okénka musela být proto prolomena výše a barokní obloučkový vlys pod hlavní římsou odstraněn. Celé domovní průčelí obou spojených domů od podokenní průběžné římsy až po střešní římsu mezi okny prvního patra a nad půdní okénka bylo obloženo žlutými keramickými kachličkami, jak je v téže době provedli jiní němečtí majitelé několika městských domů na náměstí a v Radniční ulici. Dům byl opatřen novou vysokou střechou, rýna v průčelí domu byla odstraněna. Po dokončené adaptaci domovního průčelí byl upevněn mezi okny obou domů velký německý reklamní štít kavárny, sahající od půdního patra až do výše oken prvního patra. Velkokavárna byla opatřena vysokým stropem, čtyřmi výhledovými kavárenskými okny a dvěma bočními vchody, v horní části polokruhově zakončenými.

Po vzniku republiky byl německý reklamní štít kavárny odstraněn a nahrazen novým v přízemí, mezi okny. Po zrušení rakouských vojenských škol, německé lesnické školy a německého gymnázia ve městě a odchodu německých důstojníků a německé inteligence kavárna jako německé společenské středisko zanikla. Nový majitel, obchodník Max Gessler, upravil koncem dvacátých let prostory bývalé kavárny na obchod textilním zbožím s dvěma velkými obchodními výlohami a středovým vstupem. Při těchto úpravách byl ponechán jen boční vstup do domu z náměstí u bývalého domu čp. 9, vstup do domu čp. 8 byl zlikvidován. Velká generální oprava celého objektu byla provedena v roce 1964 Podnikem bytového hospodářství města Hranic.

Nejstarším držitelem právozářecného šenkovního domu čp. 8 byl měšťan Jan Kozák. Po jeho smrti byl dům r. 1573 prodán městským úřadem za 500 zl. Jeremiáši Danielovi i se zahrádkou pod Hůrou. Jednu z dcer Kozákových, Kateřinu, měl za manželku měšťan Jan Skřítek, synovec městského purkmistra a krejčovského mistra Šimka Skřítky, za něhož byla roku 1544 postavena městská radnice. Bývalý radniční kamenný portál, přenesený v 19. století do přízemí, nese jeho podobu, nůžky a jméno Skřítek. Také Jan Skřítek byl až do své smrti roku 1600 několikrát městským rychtářem a roku 1581 mladším purkmistrem.

Remeš Danielů prodal opravený dům již roku 1587 za 620 zlatých Václavu Kudlíkovi z Drahotuš, synu drahotušského měšťana Pavla Kudlíka. Po jeho smrti, v roce 1597, prodal městský úřad na místě sirotků Kudlíkových dům se vším příslušenstvím i se svršky za 700 zlatých Kudlíkové vdově Zuzaně, která se pro-

vdala za Matěje Makovičku a dům mu odvedla. Makovička prodal dům už roku 1600 Václavu Kleyvarovi za 150 zl., hotově mu zaplacených, aby si dům vyplatil. Kleyvar dům renesančně přestavěl, ale dlouho ho neužil, roku 1611 byl již nebožtíkem a dům po něm pozůstalý byl opět prodán městským úřadem na místě sirotků Kleyvarových za 750 zl. Martinu Židkovému, perníkáři, který prožil na domě celou třicetiletou válku. Židkovu vdovu Zuzanu si vzal za ženu Jan Hrabina, jemuž městský úřad prodal dům nemálo zpust-

lý na místě nápadníků za 750 zlatých. Ale Hrabina zemřel ještě téhož roku a dům byl znovu prodán za 780 zlatých Jiřímu Partutovskému, který si domu též příliš neužil, v roce 1686 je jeho žena Zuzana již vdovou, která se téhož roku znovu provdává za Michala Rufa, kterému dům odvádí, aby si jej doplatil. Od Rufa koupil dům roku 1711 mydlář Antonín Deml za 370 zl., hotově mu zaplacených, ale dům nedržel dlouho, již v roce 1716 jej opět za 750 zlatých prodal Tomáši Bartošovi, který si jej do roku 1722 zcela doplatil. Za dva roky byl však dům poničen při velkém požáru domů západní strany náměstí. Shořela nejen střecha domu, prohořela i klenba, štít a pilíře. Zčásti opravený dům odvedl roku 1751 Bartoš svému synovi Cyrilu Bartošovi za 400 zl., hotově zaplacených.

Nový majitel požárem poničený dům barokně přestavěl, ale v roce 1771 jej za 1000 zl. prodal Antonínu Hamuskovi, který na domě hospodařil víc než dvacet let, dům v dobrém stavu v roce 1799 odvedl svému synovi Antonínu, vyučenému mydláři v ceně 1500 zl. rýnských, vymínil si však pro sebe a svou ženu bydlení v předním malém pokojíčku, jeden sklep, jednu půdu nad velkou domovní světnicí, komůrku nad chodbou a půl vědra piva za každé várky piva, která případně na dům. Mladý Hamusek se však velmi zadlužil a dům v roce 1820 prodal v licitaci nejvyšší nabídce za 7857 zl. vídeňské měny perníkáři Antonínu Homolovi z Místku. Z prodejní ceny mělo vyjít dětem Hamuskovým, Karlovi, Anně a Josefě, 2500 zlatých podle testamentu jejich matky Otýlie, rozené Morgensternové, podle jejich svatebních smluv z roku 1801. Homola měl v přízemí krám a celé první poschodí, tj. předsíň, dva pokoje, jednu kuchyni, jednu komoru a jednu šopu, pronajal za čtvrtletní činži 20 zlatých Ernstu Schleiferovi, ekonomu zdejší daňové komise.

V roce 1850 byl šenkovní dům po Homolovi v ceně 3600 zl. zapsán Ferdinandu Homolovi, který jej roku 1851 prodal za 4000 zlatých obchodníkovi se sukny Františku Konečnému, který byl od roku 1850 již majitelem sousedního domu čp. 9. Po osmi letech však František Konečný ve věku 43 let zemřel a dům byl podle jeho testamentu roku 1858 zapsán v ceně 4200 zlatých jeho nezletilým synům Rajmundovi a Gustavu Konečným, do jejich zletilosti jej měla spravovat jejich matka, vdova Antonie Konečná. Rajmund Konečný koupil v roce 1873 podíl svého bratra Gustava a stal se tak jediným majitelem. V té době byla domovní podloubí již zazděná a rozdělená na dvě samostatné obchodní místnosti se samostatnými vchody. Další osud domu čp. 8 a 9 je již shodný.

• V současnosti je majitelkou domu Lenka Sadleková, v přízemí spojeného domu č. 8 a 9 je umístěna drogerie Droxi (dříve Boty – textil Kosek).

Dům čp. 9

V dochovaných purkrechtních registrech měšťanských domů je uveden jako nejstarší držitel tohoto velkoměšťanského právozářného domu měšťan Jan Pleva, který dům bez ohlášení pustil, takže ho městský úřad v roce 1573 prodal jako „odběžný dům po Janu Plevovi“ Petru Toulouvi za 500 zl., v roce 1583 byl již nebožtíkem a jeho vdovu Marianu si vzal za ženu Martin Varhaník, který byl služebníkem hranické vrchnosti, pana Jana Jetřicha z Kunovic. Byl varhaníkem v luterském městském kostele, který stál tehdy na dnešním školním náměstí vedle fary. Varhaníkem Martina ustanovila vrchnost, která pro kostel opatřila též varhany. Už v roce 1585 se přihlásil u městské rady kněz Jan Pleva, luterský farář v městečku Hustopečích n. B., o vyplacení 80 zl. své spravedlnosti, tj. ročních splátkových peněz, které zaplatil na domě do roku 1573. Svou pohledávku doložil povolením své vrchnosti, Karla staršího z Žerotína, pána na Starém Jičíně. Město mu zaplatilo za jeho spravedlnost 72 zl., hotově 12 a 1/2 zl., a celou částku pak vybíralo z ročních domovních splátek, které platil Martin Varhaník. V roce 1597 byl Varhaník již nebožtíkem a městský úřad prodává pozůstalý dům i se zahrádkou na Obecních drahách, jemu přidělenou, na místě sirotků a přípovědníků za 750 zl. Martinu Kudlíkovi, který jej držel do roku 1607, kdy ho sám prodává za 750 zl. Václavovi Matyášovu; ale tady šlo o kup spekulativní, protože po třech letech Matyáš dům již opět prodává, takže od roku 1610 je novým majitelem domu David Kavka. V rámci rodiny Kavkovi došlo k převodu po čtyřech letech, kdy otec dům převádí na svého syna Mikuláše. Za držby domu Kavkovými se o svou spravedlnost hlásí pozůstalí po Martinu Varhaníkovi, své spravedlnosti prodávají všichni pozůstalí, a to vdova Anna, Jiřík Slanina z Kelče, který má za ženu Varhaníkovu dceru Esteru, a zvláště naléhavě žádá vyplacení pozůstalý syn Martin, který svou žádost zdůvodňuje svým záměrem odejít do Polska a tam kdekoliv, při nějakém klášteře setrvat až do své smrti. Za spravedlnost 92 zl. mu bylo hotově vyplaceno 17 zl., v roce 1620 byl vyplacen poslední nápadník, a to Varhaníková dcera Káča. K roku 1650 má Kavka

dům z větší části zaplacený, doplatit zbývá 175 zl., ale Mikuláš Kavka umírá bezdětný a vdova Mandala se znovu provdává za Tobiáše Fialu, kterému dům odvádí, aby jej doplatil. Fiala na domě seděl velmi krátce, v roce 1656 již nežije a městský úřad prodává dům po nebohém Fialovi za 700 zl. kováři Jakubu Teichmanovi bez závdavku, protože vdovu Mandalu pojal za manželku. V roce 1676 je Mandala opět vdovou a dům v roce 1679 odvádí za vlastní Martinu Cíkánkovi z města Přerova, manželu své dcery. Cíkánek však dům téhož roku prodal za 700 zl. lazebníkovi Johannu Heisikovi. Heisik jako závdavek složil 60 zl. a držel dům do roku 1694, kdy jeho žena Anna je již vdovou a dům odvádí za stejnou cenu svému zeti Janu Fendrychovi. V tomto případě šlo o držbu více než dvacetiletou, nicméně v roce 1719 již Fendrych nežije a jeho vdova Kateřina odvádí dům svému novému manželovi Martinu Heřmanskému. Nový majitel si dům zcela zaplatil, v průběhu let odvoděl a znovu se oženil. Při velkém požáru v roce 1723 byl však dům zcela znehodnocen a poničen. V následujících letech byl stavebně částečně obnoven, ale Heřmanský v roce 1745 zemřel a jeho vdova po dvou letech dům prodala za 550 zl. Josefu Machinskému, vdova si však v domě vymínila doživotní výminek. Roku 1788 byl podle otcova testamentu dům připsán v ceně 600 zl. jeho synovi Michalu Machinskému, který se však netěšil dobrému zdraví, sepsal též testament, podle kterého připadl dům v roce 1791 jeho švagru, soukenickému mistru Andreasi Piskořovi, který měl za manželku jeho sestru Barboru. Dům byl nově přestavěn a v roce 1804 byl proveden jeho úřední odhad. Zednický mistr zděné části odhadl na 2900 zl., tesařské práce byly odhadnuty na 1000 zl, pivní regál na 1000 zl., celková hodnota domu činila 4900 zl. Soukeník Andreas Piskoř v roce 1806 dům prodal za 5900 zl. v bankocetlích neboli za 3619 zl. vídeňské měny soukenickému mistru Valentinovi Wawrečkovi, rodem z Pusté Polomi u Opavy. V domě byla zřízena postřiháčská dílna Graciána a Karoliny Wawrečkových a v držení rodiny zůstal dům do poloviny 19. století. V roce 1843 byl dům připsán Josefě Wawrečkové, a ta jej v roce 1850 prodala za 3480 zl. obchodníkovi sukny Antonínu Konečnému, za jehož držby došlo ke spojení domu s domem čp. 8. Dále mají společný osud.

- V současnosti je majitelkou domu Jana Pelcová, v přízemí spojeného domu č. 8 a 9 je umístěna drogerie Droxi (dříve Boty – textil Kosek).

Dům čp. 10

Řadový jednopatrový městský dům na západní straně Masarykova náměstí má novorenesanční průčelí z konce 19. století, uchoval si však podnes staré základy středověkého domu a fragment mázhauzu renesanční přestavby domu, poničeného velkým požárem počátkem 18. století.

Pod bývalým domovním podloubím, zazděném v druhé polovině 19. stol. a přeměněném na obchodní místnost, je situován původní příčný sklep gotického domu, zaklenutý mírně lomenou kamennou klenbou a spojený nízkou chod-

bičkou se zadním hloubkovým sklepem, rovněž z lomového zdiva. Z předního sklepa vedla dříve ještě v hlubším podlaží chodba do velkých zděných klenutých úkrytových a zásobních prostor a chodeb pod náměstím (dosud neprozkoumaných), pro případ zapálení domů za obléhání a dobývání města.

V dochovaných městských knihách je v 60. letech 16. stol. zapsán jako nejstarší držitel tohoto velkoměšťanského právozářeckého domu ševcovský mistr Martin Šrom, původem ze vsi Kunčic. Šrom byl v letech 1581 až 1600 cechmistrem hranického ševcovského cechu a do roku 1583 si dům zcela zaplatil. Koncem 16. stol. přestavěl starý dům renesančně s podloubím, z něhož byl vstup kamenným domovním portálem do přízemního mázhauzu se schodištěm do obytných místností prvního patra domu. Interiér přízemí za zazděným bývalým domovním loubím má dosud zachovanou historickou dispozici renesančního mázhauzového domu, klenba byla však později po požáru přestavěna.

Po Šromově smrti prodal městský úřad roku 1601 šenkovní dům po něm pozůstalý s pasekou „u Teplice“ a zahrádkou „Na písku“ za 800 zl. měšťanu Jeremiáši Janštovi, který měl za ženu dceru Šromovu. Druhou dceru, Kateřinu, měl od r. 1588 za manželku Pavel Banovský z Přerova, propuštěný z poddanství, služebník šlechtických rodin v Hranicích, jemuž připadla třetina majetku po Šromovi. Janšta prodal dům již roku 1602 za 800 zl. ševcovskému mistru Davidu Kavkovi, který pak splácel podíly Janštovi a Banovskému. Kavka byl na domě do roku 1628, ale byla to doba velmi zlá, za dobývání města císařskou armádou roku 1627 byl dům, ležící při hradbách na západní straně města, střelbou pobořen a ještě v roce 1630 nebyl opraven. V roce 1632 prodal a odevzdal městský úřad po Kavkově smrti podle jeho poručení dům se zahradou „Jdouce k Přisadám“ s rolí „na Pstruhlovsku“ a jiným příslušenstvím za 300 zl. bez závdavku pro zpuštění domu jeho synu Jakubu Kavkovi, spláčet jej měl po čtyřech zlatých ročně. Mladý Kavka byl rovněž ševcovským mistrem, v soupisu městských domů a jejich majitelů pro daňové účely z jara 1644 je u domu uvedeno, že „majitel je řemesla ševcovského, ním se živí, obsetého nemá nic, krásy má čtyři kusy“. Po jeho smrti prodal úřad právozářecký dům s příslušenstvím

roku 1667 jeho vdově Alžbětě Kavkové za 400 zl., a ta jej pustila roku 1681 za tutéž cenu synu Janovi Kavkovi, s povinností vyplatit mladšího bratra Jakuba. Matka si vymínila do konce života výminek v domě, jednu komoru a sklep pod ulicí.

V roce 1688 zavedl Jan Kavka tento dům frejmarkem (tj. výměnou) hranicému dietrichštejskému purkrabímu Janu Böhmovi za jeho grunt, který měl zaplacený, a Kavka mu zase postoupil, co měl tu na domě zaplacenou. Böhmu koupil však již roku 1689 velký měšťanský šenkovní dům čp. 121 na náměstí, prodal proto dům Kavkovský téhož roku za 700 zl. mor. Františku Kleiberovi, který si dům do roku 1693 zcela doplatil. V roce 1695 je Kleiber již nebožtíkem a dům po něm pozůstalý je připsán Jirříku Jelcovi, synu předního měšťana Tomáše Jelce, který si vzal vdovu Kleiberovu za ženu. Jeho sestru Kateřinu Jelcovou měl za manželku již zmíněný hranický zámecký purkrabí Jan Böhm. Jiří Jelce byl majitelem Kavkovského domu ještě v roce 1722 a v držení rodiny Jelcovy zůstal dům do roku 1744.

V roce 1724 jej však stihl stejný osud jako řadu domů na západní straně náměstí při velkém požáru. Vyhořelý a zničený dům nebyl dlouho opraven. Teprve v roce 1744 koupil „zpuštěný dům, ve světnici žádných oken ani kamen nebylo“, jak uvádí zápis městské knihy, od Karla Jelce měšťan Jan Veselý za 495 zl., hotově složených, ale již příštího roku, 1745, jej prodal a vyměnil tkalcovskému mistru Janu Řehulovi za jeho chalupu na předměstí, zcela zaplacenou, a přidal mu ještě 380 zlatých.

Jan Řehula, tkadlec vlny (cajkař), vystavěl znovu a přestavěl požárem zničený a neopravovaný právozárečný dům s dolním podloubím, místnostmi přízemí a prvního patra, půdními prostory a jiným příslušenstvím. V roce 1784 požádal městskou radu o soudní odhad hodnoty přestavěného domu, ten byl však proveden až po jeho smrti v roce 1801 na opětnou žádost jeho syna, soukenického mistra Františka Řehuly. Dům byl úředně oceněn na 3000 zl. a soudní odhad zapsán do pozemkové knihy města. František Řehula zemřel již 2. ledna 1806 bez testamentu, a tak připadl právozárečný dům podle svatebních smluv z roku 1784 jeho vdově Cecílii Řehulové, sestře Josefa H. A. Gallaše, a byl jí v ceně 4500 zl. připsán. Z této částky měla však vyplatit šest sirotek – Jana, Josefa, Annu, Cecílii, Karolínu a Františku po 600 zl., v době jejich zletilosti. Vdova v roce 1808 prodala dům pro nedostatek peněz za 7150 zl. v bankocetlích, tj. za 2983 zl. vídeňské měny, soukenickému mistru Matěji Stahalovi, který jí hned hotově zaplatil 5150 v bankocetlích, zbytek 2000 zl. dluhů vdovy, zapsaných na domě, se zavázal za ni zaplatit. Roku 1823 koupil šenkovní dům od Stahaly kramář Josef Večeřa, od něhož jej převzal v roce 1841 jeho syn, obchodník Josef Večeřa mladší, v ceně 1600 zl. konv. měny. Po jeho smrti zcela zaplacený dům v ceně 7588 zl. rakouské měny byl připsán jeho nezletilým dětem Vilémovi, Beátě, Hedvice, Klementině a Marii rovným dílem, vdově Marii bylo zapsáno doživotní užívací právo. Roku 1877 koupil dům nejstarší syn Vilém Večeřa, který provedl v domě po zazdění domovního loubí a jeho úpravě na obchod stavbu samostatné chodby vchodu z náměstí do zadních místností přízemí a prvního

patra. Stavebně byly upraveny všechny obytné místnosti v domě a byla pořízená nová domovní fasáda.

Počátkem devadesátých let koupil dům knihařský mistr Jan Kubín, který v přízemním zazděném domovním loubí zřídil roku 1894 papírnickví a obchod galanterním zbožím, zavedl i prodej knih a pohlednic. Bylo to druhé německé knihkupectví ve městě, vedle Forsterova knihkupectví na náměstí čp. 74 u radnice. Po Kubínově smrti v lednu 1916, pronajala jeho vdova Amálie Kubínová obchod Dominiku Gabrielovi (nar. 1872), který vedl obchod Kubínův a měl vlastní knihkupeckou koncesi. Ten později dům koupil a zřídil v něm vlastní knihkupectví. Gabrielovo knihkupectví bylo pak po celou první republiku a za okupace jediným českým knihkupeckým ve městě s prodejem beletrie, naučné literatury, hudebnin aj. a plnilo dobře své kulturní poslání. Když Dominik Gabriel roku 1939 zemřel, vedla knihkupectví dále jeho vdova Leopoldina, později se synem Rudolfem Gabrielem až do roku 1950, kdy požádali o výmaz firmy z obchodního rejstříku, tím Gabrielovo knihkupectví zaniklo.

Dům patřící Podniku bytového hospodářství města Hranic byl nově adaptován, v přízemí byly odstraněny dřevěné výkladce bývalého knihkupectví i dřevěný vstup do domu, jež byly nahrazeny hliníkovými rámy. Byla zde umístěna sběrna čistírny šatstva a prádla. V roce 1987 byla prodejní místnost v přízemí nově adaptována pro prodejnu Hračky národního podniku Drobné zboží Olomouc. Místnosti prvního patra domu jsou obytné.

• V současnosti je majitelem domu Jaroslav Gabriel, v přízemí je umístěna prodejna Sport.

Dům čp. 11

Řadový městský dům stojící uprostřed západní dlouhé strany náměstí je jednopatrový, zvýšený o půdní patro, s reprezentativním štítovým nástavcem. Jako ostatní domy západní strany náměstí prošel do počátku 20. století několika přestavbami a vnitřními úpravami, které měly zlepšit bydlení jeho obyvatel i vnější vzhled domu. Dnešní novorenesanční domovní fasádu dostal počátkem 20. století při akci zlepšení vzhledu měšťanských domů na náměstí, prováděné majiteli domů koncem 19. a počátkem 20. století.

Bývalý právozárečný šenkovní dům stojí na staré domovní parcele, přidělené mu při plánovité výstavbě velkého náměstí koncem 15. a počátkem 16. století. Z té doby se však dochovaly jen základy domu a hloubkové sklepy pod domem, zaklenuté valenou kamennou klenbou. Koncem 16. století byl starý dům renesančně přestavěn, v druhé polovině 18. století pak po velkém požáru města znovu vystavěn v barokním slohu. Další přestavba klenutých místností a chodeb prvního patra a přízemí byla provedena až v 19. století.

Nejstarším známým držitelem tohoto právozárečného domu byl v polovině 16. století měšťan Petr Štemberský, horlivý člen jednoty bratrské v Hranicích, který se přestěhoval s početnými rodinami svých synů ze Šternberka do

Hranic pro náboženství. Koupil ve městě i na předměstí postupně několik domů i polností, které opět prodal nebo výhodně vyměnil. Prostý gotický dům na náměstí prodal roku 1554 se vším příslušenstvím za 300 zl. měšťanu Vítu Kožešníkovi. Nízká cena domu dokládá, že šlo o domek malého rozsahu, do ceny byla započtena i hodnota šenkovního regálu domu. Kožešník dům stavebně zvětšil a vylepšil a držel jej do roku 1582. Zanechal syna Simeona, který byl rovněž kožešníkem, a dcery Esteru, Verunu, Annu a Danielu. Pozůstalý dům prodal městský úřad roku 1587 Simeonu Vítovu, kožešníkovi, za 650 zl. Ten si srazil pátý díl, čtyři měl vyplatit svým sourozencům. Šimon Vítův dům renesančně přestavěl a upravil a roku 1597 jej prodal se zahrádkou šlechticně paní Anně Petřvaldské z Petřvaldu, vdově po rytíři Fridrichovi Odkolkovi z Oujezdce na Temenici za 1000 zlatých, „za 1 zlatý 30 grošů počítajíc, za 1 groš 7 denárů“. Při odevzdání domu složila hotově hned 300 zl., ročně měla dům splácet po 24 zl. Paní Anna však ještě téhož roku frejmařila (vyměnila) ten dům za jiný měšťanský dům na rohu západní strany náměstí s Pavlem Banovským, služebníkem Jana Skrbenského z Hříště na Fulneku, za jeho dům, který stál na místě dnešního domu čp. 4; Banovský koupil ten dům teprve roku 1592, když prodal na přání vrchnosti svůj sousední dům čp. 5 za 1400 zl. paní Aleně Petřvaldské z Petřvaldu, sestře paní Anny. Nyní přistoupil na nabízenou výměnu s paní Annou Petřvaldskou, která jako vdova chtěla bydlet se svou sestrou v sousedících domech. Vše, co na domě Šimona kožešníka zaplatila, odvedla Banovskému, který si měl zbývajících 674 zl. doplatit.

Banovský pocházel z Přerova, v Hranicích se oženil, obchodem a panskou službou nabyl značný majetek. Pavel Banovský byl od roku 1618 příbuzným Jana Amose Komenského, správce bratrského sboru ve Fulneku, který se toho roku oženil v Přerově s Mandalenou Vizovskou, sestrou Adama Vizovského, panského úředníka na Zábřeze, jehož manželkou byla od roku 1596 Lidmila Banovská, sestra Pavla Banovského. Dům na náměstí v Hranicích patřil Pavlu Banovskému do srpna 1622, kdy jej náhle prodal řeznickému mistru Martinovi Cigánkovi za hotově přijaté peníze. Protože v letech 1617–1622 neplatil na domě roční splátkové peníze, vzdal se ve prospěch Cigánka závdavku, který mu na domě náležel. Bylo to v době, kdy v Hranicích a v městech severovýchodní Moravy řádila císařská vojska španělská a neapolská, zabírající statky i movitý majetek účastníků stavovského odboje proti císaři Ferdinandu II., a sužovala i měšťany plundrováním měst. Také Komenský odešel už roku 1621 z Fulneku i s vrchností, panem Janem Skrbenským, poslav manželku s dítětem k její matce do Přerova, jenž nebyl obsazen a sužován císařským vojskem jako statek Karla staršího z Žerotína, který se povstání nezúčastnil a byl chráněn císařem. O osudu Pavla Banovského po náhlém prodeji jeho domu v Hranicích v srpnu 1622 nic nevíme, patrně odešel z Moravy.

Řeznický mistr Martin Cigánek přečkal na domě krutá léta třicetileté války. V soupise majitelů domů a jejich majetkových poměrů, pořízeném na jaře roku 1644, je u jeho domu poznamenáno, že „je řemesla řeznického, ním se živí, obsetého nemá nic, chalupu má na předměstí“. Po jeho smrti prodal městský

úřad roku 1649 zaplacený dům na náměstí s vůlí vdovy Markéty Cigánkové, bydlící v Kroměříži, za 800 zl. mor. ševcovskému mistru Jiříkovi Rozsypalovi. Roční splátky byly pak posílány vdově Cigánkové do Kroměříže, v šedesátých letech do Přerova synům Janovi a Mikuláši Cigánkovým. Rozsypal zemřel roku 1675 a dům měla pak jeho vdova, městský úřad prodal však roku 1682 dům podle Rozsypalova poručení za 800 zl. jeho zeti, ševci Janu Trdlovi, který si hned srazil díl své manželky a měl vyplácet podíly dvou svých švagrů. Trdlo držel dům až do roku 1706. Městský úřad prodal pak v roce 1707 dům na místě vdovy a sirotků opět nebožtíkovu zeti Andreáši Hustopectému, který si vzal za ženu jeho dceru Annu. Od něj pak dům koupil r. 1712 perníkář Jakub Hoffman za 800 zl. Zavdal mu hned hotově 200 zl. a přidal mu ještě svou předměstskou chalupu. Ale když získal jiný dům, prodal Hoffman už roku 1713 tento dům mydláři Václavu Křenkovi za 800 zl., a ten si dům do roku 1721 doplatil.

V roce 1724 za velkého požáru dům vyhořel a Křenek jej pro nedostatek peněz jen nouzově opravil, aby mohl užívat šenkovní právo domu. Po otci sice dům převzal jeho syn Karel Křenek, ale ani tomu se nepodařilo jej zvelebit, naopak – topil se v dlužích a dům byl proto v r. 1775 pro dluhy vydražen. Koupil jej za 715 zl. rýn. soukenický mistr a obchodník sukny Josef Šerý, který dům znovu vystavěl a barokně přestavěl a v roce 1791 požádal městský úřad, aby mu byl dům včetně šenkovního práva zapsán do městských knih v ceně 2200 zl. rýnských, jak byl oceněn, „poněvadž ho k lepšímu stavu přivedl, než ho koupil“. Nově přestavěný dům převzal roku 1806 od matky vdovy Barbory syn Dominik Šerý, rovněž obchodník sukny, který se téhož roku oženil s Annou Rittichovou, dcerou měšťana a mydlářského mistra. Šerý vykonával za válečných let též funkci městského kvartýrmistra pro ubytování vojska, vloženého do města. Při zápisu do městských knih roku 1806 mu byl dům po otci oceněn na 6000 zl. v bankocetlích, které podle finančního patentu ze 4. září toho roku obnášely 2352 zlatých. Na domě náležely dědické podíly vdově Barboře, synu Dominikovi, dceři Anně, provdané Lenzové, synům Janu Šerému a knězi Fulgentiovi Šerému, členu piaristického konventu v Příboře a později ve Staré Vodě.

V roce 1837 koupila dům Šerých za 3300 zl. měštká Beáta Pulková, vdova po bohatém obchodníkovi sukny Dominiku Pulkovi mladším, která však bydlela v domě čp. 97 na Horním podloubí, jenž zdědila po svém manželovi už roku 1830, a později v něm také zemřela. V domě čp. 11 bydleli nájemníci. Po smrti Beáty Pulkové v roce 1857 bylo majetnické právo domu v ceně 2750 zl. zapsáno její dceři Antonii Pulkové, provdané za knížecího polesného Mathiase Mauera v Hranicích. Dům jim patřil až do devadesátých let, starý polesný Mauer v něm zemřel v roce 1891 ve věku 92 let. Dočasně v domě bydlela i rodina jejich syna Mathiase Mauera, jehož manželkou byla Anna, dcera Jana Šidly, soukenického mistra a majitele sousedního domu čp. 12. Po zazdění domovního loubí v šedesátých letech 19. století a jeho úpravě v obchodní místnost se vstupem přímo z náměstí tu bylo na čas umístěno Mauerovo knihkupectví, v 70. letech knihárství a knihkupectví Šimona Forstera, než si koupil vlastní dům čp. 74 na jižní straně náměstí a přestěhoval se tam.

Koncem devadesátých let 19. stol. koupil dům obchodník Jan Wolf s manželkou Annou, kteří přestavěli vnitřní prostory domu za zazděným bývalým podloubím v přízemí a obou patrech a opatřili průčelí domu moderní, novorenesanční fasádou. Na fotografiích domu z doby kolem roku 1900 mají průčelní tři okna prvního patra nad parapetní římsou jednoduché, rovné nadokenní římsy, půdní patro domu mělo rovněž tři vysoká slepá okna, z nichž pouze prostřední půdní okno bylo opatřeno okenicemi. Rovná korunní římsa domu byla zdobena pouze zubořezem.

Při nové přestavbě domu a úpravě fasády byla okna prvního patra ozdobena bohatým štukovým rámováním a nadokenními lomenými římsami. Okna půdního patra byla zazděna a přestavěna na tři podélná obdélníková orámovaná okénka s kuželkou uprostřed. Celá základní plocha průčelí obou pater, kromě bočních pilastrů, byla obložena keramickými kachlíky, jak jimi byly v té době opatřeny i jiné domy německých majitelů domů na náměstí. Výška domu a reprezentativnost průčelí byla zvýrazněna nad korunní římsou domu nástavbou zdobeného zděného střešního štítu.

Přestavěný a modernizovaný dům koupil ještě před vypuknutím 1. světové války obchodník Karel Teifler s manželkou Adélou, kteří zřídili v přízemní místnosti bývalého loubí textilní obchod, jenž zůstal v držení rodiny až do konce okupace republiky.

Při pozdějších novodobých úpravách domu Podnikem bytového hospodářství města Hranic byly modernizovány prostory prvního patra pro bytové účely, přízemní prodejna byla nově adaptována a opatřena moderními výkladci, včetně vstupu do prodejny a samostatného vstupu do obytných místností prvního patra. V přízemí umístěna byla prodejna Květiny.

• V roce 2000 prodalo zastupitelstvo města dům Ing. Simoně a Ing. Vlastimilu Burešovům, v přízemí je nadále umístěna prodejna Květiny.

Dům čp. 12

Jednopatrový řadový dům na dlouhé západní straně Masarykova náměstí, zvýšený o půdní patro, nápadný svou novorenesanční domovní fasádou vyplněnou detaily štukové výzdoby, stojí na původní domovní parcele starého gotického domu, vyměřené právozárečnickému měšťanskému domu při plánovitě vystavbě velkého náměstí koncem 15. a počátkem 16. století za Viléma a Jana z Pernštejna. Ze starého gotického domu se podnes dochovaly jen základy domu a sklep, zaklenutý půlkruhovou kamennou klenbou, zčásti však adaptovaný v 19. století.

Dům prošel během staletí několika stavebními úpravami a přestavbami. Koncem 16. století byl přestavěn v pohodlnější renesanční měšťanský dům, v 18. století po velkém požáru města byl barokně opraven, v 19. století pak vnitřně nově adaptován a v roce 1898 opatřen honosným novorenesančním domovním průčelím s vysokým střešním štítem a postranními vikýři.

Nejstarším známým držitelem tohoto bývalého právozárečnického velkoměšťanského domu zapsaným v dochovaných purkrechtních knihách městských, byl v polovině 16. století měšťan Jan Hlávka. Dům držela pak jeho vdova, po jejíž smrti prodal městský úřad na místě sirotka Jana a podle svatebních smluv Hlávkovy dcery roku 1578 dům se vším příslušenstvím za 500 zl. členu městské rady Ondřeji Želiborovi, který měl za manželku Hlávkovu dceru Lídu. Želibor byl v letech 1581, 1585 a 1587 rychtářem města, roku 1583 druhým purkmistrem a v letech 1589 a 1591 stál jako první purkmistr v čele města. Koncem osmdesátých let přestavěl svůj právozárečnický dům na náměstí v pohodlnější a reprezentativnější renesanční dům, čímž se jeho hodnota zvýšila na 1000 zl. V roce 1593 platila roční splátkové peníze na domě Lída Želiborka, jeho žena, patrně již jako vdova. Bydlela pak v domě až do své smrti roku 1624, kdy zemřela za moru rádicího toho roku ve městě a nesměla být proto pochována ve farním městském kostele, jak si přála a určila na to 10 zl. ve své poslední vůli. Odkázala také 50 zl. na hranický Kostelíček, který byl roku 1595 přestavěn z tvrdého materiálu za purkmistra města Ondřeje Čaputy.

Městský úřad prodal roku 1624 dům na místě tzv. nápadníků pozůstalosti Lídy Želiborky „se všemi nadbytky, dřevěným náčiním“ šenkovního domu a jiným příslušenstvím za 1000 zl. měšťanu Jiřímu Kotláři, který měl za manželku její dceru Annu. Kotlář si hned srazil z kupní ceny manželčin podíl. Jako někteří jiní měšťané přestoupil Kotlář po konfiskaci hranického panství Václavu Molovi na katolickou víru. Když se však za válečných let objevily roku 1626 před městem luterské oddíly dánských vojsk s Mansfeldem, město Hranice jim otevřelo městské brány a byly obnoveny luterské a bratrské bohoslužby ve městě, přestoupil Jiřík Kotlář opět na starou víru a byl aktivním členem městské obrany. Za obležení města císařskou armádou v roce 1627 byl jedním z korporálů městské obrany, která s malým oddílem dánského vojska hájila město. Po dobytí města císařskou armádou roku 1627 byl Kotlář spolu s jinými uvězněn jako „zjevný rebelant“, který se zřekl katolické víry, porušil přísahu a aktivně

se zúčastnil boje proti císařským vojákům a byl odsouzen k 3 měsícům práce v železech na hranickém zámku. Ale už roku 1629, když Dietrichštejn obnovil městu jeho privilegia, byl Kotlář dosazen za druhého purkmistra města a v letech 1633, 1635, 1638 a 1640 postaven v čelo správy města jako první purkmistr. Zemřel roku 1644 jako přední měšťan ve věku 54 let.

Městský dům na náměstí převzala jeho vdova Anna Kotlářka, která jej pak po skončení 30leté války odvedla a prodala roku 1648 s celým inventářem za 1000 zl. mor. svému zeti Šimonu Marcomannimu, který měl od r. 1640 za manželku mladší Kotlářovu dceru Juditu. Vdova si však zajistila výminek v domě, zahradu za mostem ve Velkém Drahotuchu a malou zahrádku ležící „za obecní barevná a mlejnem“ (pozdější tzv. Dílna). Starší dcera Kotlářova, Zuzana, byla od roku 1638 manželkou bohatého úředníka (správce) hranického panství Jiříka

Hošťického z Hoštic. Nejmladší Kotlářova dcera Veruna se provdala až roku 1646 za ševce Václava Světlíka, po dobytí a vyplenění celého města roku 1645 švédskou armádou königsmarkovu. Světlík ve svatební smlouvě manželce „připověděl živiti ji poctivým ševcovským řemeslem“.

Šimon Marcomanni byl už od počátku padesátých let knížecím důchodním písařem spojené správy obou panství, hranického a lipnického. Nabyt opět majetek a koupil na hranickém předměstí velký svobodný dům s mnoha polnostmi a dobyt看em. V roce 1665 prodal jako důchodní hranického panství svůj právoavěrečný dům na náměstí s pasekou, ležící za velkým mostem v Drahotuchu, knězi Václavu Merhalymu, faráři starojičínskému, za 1000 zl. mor. Ten zaplatil ihned tzv. závdavek 80 zl. a ročně měl dům splácet 25 zlatými. Merhaly koupil dům pro Annu Kořenčkovou a jejího dospělého syna Jiříka Kořenčka a zavázal se, že mu do roka dá dům zapsat do městských knih. Všechny povinnosti domovních peněžních splátek vzal Merhaly na sebe, vymínil si pouze vzađu v domě světničku k obývání do své smrti. Jaký byl jeho příbuzenský vztah k Anně Kořenčkové a jejím synu nevíme.

Příštího roku 1666 dal Merhaly skutečně dům zapsat za vlastní „slovutnému muži Jiříku Kořinčíkovi (!), jak je zapsán v purkrechtní knize, ale už další rok a později je psán důsledně jako Jiří Kořinek a také celá jeho rodina a potomci, žijící v Hranicích ještě počátkem 20. století. Již v sedmdesátých le-

tech 17. století byl Jiří Kořínek v dietrichštejnských službách jako obroční písař a polesný a v devadesátých letech byl obročním hranického panství.

Dům na náměstí převzal roku 1719 po smrti macechy Alžběty Kořínkové syn z prvního otcova manželství, měšťan František Kořínek, a držel jej do roku 1726. Po velkém požáru městských domů západní, dlouhé strany náměstí roku 1724, kdy bylo ohněm zničeno také celé půdní a první patro tohoto domu, prodal František Kořínek tento právovárečný dům s pasekou příslušející k domu roku 1727 svému zeti, měšťanu Janu Kratochvilovi za 550 zl.

Jan Kratochvila byl za válečných let s Pruskem ustanoven roku 1740 za městského rychtáře a v letech 1742 až 1744 potvrzen vrchností za prvního purkmistra města. Svůj vyhořelý dům na náměstí opět opravil a barokně přestavěl. Všechny místnosti a chodby v přízemí a prvním patře byly opatřeny klenbami, zadní velké místnosti v obou podlažích s okny na dvůr zařízeny jako šenkovní výčep piva. Když Kratochvila roku 1759 zemřel ve věku 69 let, byl nově postavený dům prodán jeho švagrovi, měšťanu Karlu Jelcovi za 2850 zl. rýnských. Rodina Jelců, spřízněná s rodinou vrchnostenského hejtmana hranického panství Josefa Antonína Böhma z Bawerku, patřila už od konce 17. století k předním hranickým měšťanským rodinám. Karel Jelec v roce 1789 postoupil Kratochvilovský právovárečný dům svému synu Leonardu Jelcovi, a to tak, že mu z hodnoty domu 2200 zl. rýnských připsal jen dědičky podíl 300 zl. a z každé várky piva, která přijde na dům, měl dávat otcí 100 zl. Vyhradil si také výminek v domě a jeden sklep na ovoce. Leonard Jelec prodal však dům již v roce 1796 za 2700 zl. soukenickému mistru Janu Helepanovi, po jehož smrti převzala dům podle jeho testamentu z roku 1805 jeho vdova Alžběta Helepanová, která se však znovu provdala. V roce 1813 postoupila dům v ceně 4000 zl. v bankocetlích svému synovi, soukenickému mistru Josefu Helepanovi, jemuž měl připadnout po její smrti. Jako výminek si vyhradila v horním poschodí dvě světnice „na plac“ (tj. s okny na náměstí), alkovnu (přílehlý pokojík bez oken), horní komůrku s kuchyňkou a k tomu patřící půdu a sklep, k němuž byl vchod ze dvora. Také užitek z pivních várek měl zůstat jí a dceři Terezii, dokud syn Josef nevyplatí jejich podíl.

Josef Helepan dům vnitřně upravil a zmodernizoval. Opatřil světnice v prvním poschodí a zadní hostinskou místnost v přízemí rovným stropem a topením. V roce 1817 požádal městský úřad o soudní odhad a ocenění hodnoty opraveného domu. Komise složená ze zástupce města, zednického a tesařského mistra prošla a prohlédla dům od sklepů po půdu a pořídila zápis o stavu domu, který byl také opsán do gruntovní knihy města. Komise potvrdila, že celé stavení je v dobrém stavu, až na zadní chodbu a horní světnici. Ohodnotila stavení na 5200 zl., tesařské dílo v domě, které bylo ve špatném stavu, jen na 287 zl., stavební místo a pivní regál domu stanovil městský úřad na 2500 zl. Celková hodnota domu byla stanovena na 8000 zl. vídeňské měny.

Popis vnitřní dispozice domu v roce 1817 je cenný pro porovnání stavebního vývoje domu i pro srovnání s jeho dnešním stavem. V přízemí domu, za vchodem do domu z domovního podloubí, byly po stranách dvě klenuté světni-

ce, obě s vchodem z klenuté chodby domu. Světnice vlevo měla jedno okno do podloubí, opatřené mříží, klenutá světnice vpravo byla komora. Vzadu v přízemí byla prostorná pohostinská místnost se třemi dvojíty okny na dvůr, opatřená rovným stropem a topením. Celá široká předsíní byla klenutá, také zadní, dosti světlá kuchyně s oknem do zadní velké světnice byla klenutá. Z předsíně vedly schody do sklepa a klenuté podezděné schodiště s dřevěným pažením do horního patra domu. Zde byla klenutá, dosti prostorná předsíní opatřená uprostřed světlíkem. Přední dva pokoje postavené před čtyřmi lety s dvěma a jedním oknem na náměstí měly vlastní topení. Dále tu byla kuchyně a komůrka. Vzadu byla velká světnice se třemi okny, ale bez topení. Z chodby prvního patra vedly dřevěné schody na půdu, rozdělenou prkny na dvě oddělení. Střecha, pozůstávající z trámů, byla kryta šindelem. Pod domem byly dva sklepy, jeden dlouhý 4 sáhy a široký 3 sáhy (tj. asi 7,5 × 5,5 m), vedlejší sklep-chladárna byl rovněž 4 sáhy dlouhý a 1 sáh 3 střevice široký, s ním sousedil druhý, stejně velký sklep. Vchod do předních sklepů a jednoho zadního byl z chodby v přízemí, do čtvrtého sklepa byl vchod ze dvora. Za domem byl malý, nedlážděný dvorek, na něm stál zděný chlév pro 6 krav a malá dřevěná kůlna sbitá z prken.

Josef Helepan prodal dům roku 1837 soukenickému mistru Janu Šidlovi za 3600 zl. konv. měny, po jehož smrti roku 1858 byl dům zapsán jeho vdově Františce Šidlové, rozené Šlosárkové. Jejich dcera Anna byla provdána za knihkupce Mathiase Mauera, který po zazdění domovního loubí zřídil v něm počátkem 60. let 19. století dočasně první knihkupectví v Hranicích. Po smrti Františky Šidlové, vdovy po Janu Šidlovi, zemřelé r. 1884 v tomto domě ve věku 80 let koupil dům obchodník Adolf Steiner, po němž jej pak získal obchodník smíšeným zbožím Karel Benischke, příšlý z Moravského Berouna s manželkou Antonií. Benischke měl tu pak svůj obchod až do konce okupace republiky.

V roce 1898 byl celý dům opět vnitřně přestavěn a adaptován, zejména jeho přízemí. Při těchto stavebních úpravách bylo domovní průčelí podle příkladů jiných německých majitelů měšťanských domů na náměstí opatřeno reprezentativní novorenesanční fasádou. Domovní průčelí se třemi vysokými okny prvního patra s bohatým štukovým rámováním oken je zvláště výrazně polokruhovými nadokenními římsami a podokenními kuželkami. Také tři půdní, obdélníková okna a plocha mezi nimi je vyzdobena bohatým reliéfním štukem. Nad domovní římsou se zuboržezem a atikou byla reprezentativnost domu zvýšena nástavbou vysokého střešního štítu, prolomeného dvojíty oknem s postranními vikýři, opatřenými kulatými okénky.

Při pozdějších adaptacích a úpravách domu v padesátých a šedesátých letech 20. století byla upravena přízemní klenutá místnost někdejšího loubí pro prodejnu Občerstvení, které je tu podnes. Celé domovní průčelí bylo očištěno a opraveno, vystupující články architektury byly zvýrazněny barevnou ličkou.

• V roce 2000 prodalo zastupitelstvo města Hranic dům Ing. Emilu Kostkovi, v přízemí je umístěna prodejna Pečiva Svoboda & Březík a Mobil L&W.

Dům čp. 13

Jednopatrový řadový dům uprostřed západní strany náměstí, bývalý právo-várečný a velkoměšťanský dům, si uchoval dodnes přes pozdější stavební úpravy v 18. a 19. století a zejména zazdění domovního podloubí a užitkovou zednickou úpravu fasády domovního průčelí ve 20. století svou původní dispozici renesančního měšťanského domu.

Za zazděným bývalým loubím domu, upraveným na obchodní místnost, je v přízemí velký prostor někdejšího mázhauzu zaklenutý renesanční klenbou rozdělen později vestavěnou stěnou, za ní, na dvorní straně domu, je dvorní trakt s nízkým průchodem. Zadní komora s vysokou valenou klenbou, zvedající se přímo od podlahy, sloužila patrně pro uskladnění piva a vína, pro vedlejší hospodářské potřeby kuchyně apod. Dvoutraktovou dispozici má také první poschodí, místnosti jsou však barokně zaklenuté, pouze komora vlevo má renesanční klenbu, pokoje nad podloubím jsou plochostropé. Z podloubí domu vede na dvůr k hospodářským budovám (chlévům) tunelová chodba, zaklenutá valenou klenbou, z níž vedou dřevěné schody do prvního patra domu. Také klenba domovního podloubí byla klasicistně upravena. Dispozice sklepů pod domem je obdobná jako sklepy sousedních domů, má dva přední sklepy sahající až pod bývalé domovní podloubí a zadní sklep. Zajímavý je prostor spodního patra sklepa, zaklenutý výrazně lomenou kamennou klenbou starého gotického domu.

V nejstarších dochovaných městských knihách kupů a prodejí městských domů, tzv. Třetích purkrechtních knihách, je zapsán jako majitel tohoto právo-várečného měšťanského domu měšťan Václav Helma. Pocházel z Lipníku nad Bečvou a do Hranic přišel počátkem 60. let 16. století a koupil postupně dva předměstské domy, které zas výhodně prodal, potom koupil tento městský dům na náměstí, ani ten však dlouho nedržel. Byl kupcem a obchodníkem s vínem ve velkém, dovážel víno pod obručí (tj. v sudech) z jižní Moravy formanskými povozy fojtů z okolních vesnic do města, pro měšťanské domy s právem šenku piva a vína, i do dalších měst severovýchodní Moravy a Slezska. V roce 1585 vyženil Václav Helma městský dům na Horním podloubí (nyní čp. 104), který držel až do své smrti roku 1588.

Svůj dům na náměstí prodal Václav Helma roku 1574 se vším příslušenstvím za 750 zl. měšťanu, soukeníkovi Mikuláši Keleckému, který hotově zaplatil tzv. závdavek kupní sumy 132 zl., zbytek peněz měl platit v ročních peněžních splátkách 16 zl. na radnici. Do roku 1585 splatil 180 zl., k placení zbylo ještě 440 zl. Zaplacené roční splátky vyplácel městský úřad dřívějším majitelům domu, respektive jejich dědicům, v částkách tzv. spravedlnosti, kterou sami na domě zaplatili za dobu jeho držby. V roce 1586 si vzal vdovu Mikuláše Keleckého za ženu měšťan, soukenický mistr Vojtěch Kozelský a pokračoval v placení zbylé peněžní částky až do roku 1593, kdy měl celý dům zaplacený, jak poznamenal městský písař. Kozelský byl dobrým hospodářem, přikoupil na předměstí k hospodářství další pozemky a byl váženým měšťanem, v roce 1597 byl rych-

tářem. Starý měšťanský gotický dům v 80. letech renesančně přestavěl v pohodlnější a větší dům na základech starého gotického domu tak, jak se v podstatě dochoval podnes. Dům držel až do své smrti roku 1610. Téhož roku prodal městský úřad dům po něm pozůstalý i s pozemky na předměstí na místě přípo- vědníků a nezletilých sirotků Jana, Václava a Martina jeho druhé ženě, vdově Evě Kozelské za 1500 zl. Ta složila hned závdavek 250 zl.a ročně měla splácet po 30 zl. Zavázala se chovat tři sirotky, syny Kozelského, do zletilosti, nejstarší dcera Kateřina z prvního manželství Kozelského byla již provdána za luterského faráře v Drahotuších, kněze Vincence Čelku, který ze závdavku vzal hned pátý díl. K domu na náměstí patřil na předměstí grunt se dvorem Pražákovským, zaplacený, zahrada a stodola v Drahotuchu, ležící za mostem s barevní a rámy na napínání suken, druhá zahrada u valchy, jeden hon role ležící na Farářství, zvaný Helmova role, louka u Velké a jiné příslušenství. Eva Kozelská odevzdala dům svému novému manželovi, soukeníku Mikuláši Pichoňovi, který splácel dům ještě roku 1617, kdy byl mladším purkmistrem města. Jako horlivý luterán byl roku 1622 zvolen za prvního purkmistra, ale po darování města a panství olomouckému biskupovi, kardinálu Františkovi Dietrichštejnovi, který byl císařem ustanoven za gubernátora Moravy, byl Pichoň z úřadu sesazen a nahrazen Václavem Banovským. Pichoň byl vyšetřován za vzdání města nepřátelskému vojsku a zemřel roku 1624. V té době byl znovu ženatý se Zuzanou, kterou si jako vdovu Pichoňovu vzal roku 1625 za ženu panský kuchař na hranickém zámku Lukáš Krems, rovněž tvrdý luterán. Krems, původem z Nového Města, byl už roku 1612 ve službách hranické vrchnosti, Václava Mola z Modřelic, a to- ho roku se v Hranicích též oženil se Sabinou, vdovou po kamenickém mistru Janu Minikátorovi, který pracoval na zámku na přestavbě nádvoří a arkádových chodeb za bývalé vrchnosti, Zdeňka Žampacha z Potenštejna, a roku 1602 si vzal Sabinu, služebnici pana Žampacha za ženu.

Krems po sňatku se Zuzanou, vdovou po Mikuláši Pichoňovi, přistoupil na ten dům a zaplatil roku 1626 roční gruntovní peníze za rok 1625, z původní částky 1500 zl. zůstalo k placení ještě 1020 zl. Při sňatku se Sabinou, vdovou po Janu Minikátorovi, roku 1612 se Krems zavázal vychovat dva sirotky, syna Bernarta dát na literární umění a do škol, dceru vychovat do zletilosti. Při sňatku se Zuzanou Pichoňovou potvrdil svůj slib školního vzdělání Bernarta Minikátora a bude-li se k němu synovsky chovat, měl mu vyplatit 50 zl. a dědictví po jeho strýci Egidovi ve městě Wedu v Horní Falci v Německu.

Jako jiní měšťané přestoupil Krems na nátlak nové vrchnosti, kardinála Dietrichšteina a olomouckých jezuitů z hospodářských důvodů na katolickou víru, když se však na podzim r. 1626 objevila před městem evangelická vojska dánská s Mansfeldem a jeden oddíl domácích emigrantů a vyzvala město, aby se vzdalo, otevřeli jim hraniční měšťané městské brány, holdovali dánskému králi, přidali se k nepřátelům císaře a přestoupili opět na luterskou nebo bratrskou víru. Město složilo Mansfeldovi vysokou peněžní částku na jeho podporu. Mansfeld ve městě zanechal jen malou posádku dánských vojsk na hranickém zámku. Velení nad obranou města a dánského oddílu převzal po dohodě s velitelem dán-

ských vojsk v Opavě někdejší císařský důstojník, bývalý vrchnostenský správce hranické vrchnosti Václava Mola, nyní majitel svobodného dvora a fojt na dědině Bělotině Jan Brustman. Ten ustanovil za svého zástupce velitele měšťanské obrany Lukáše Kremse a radil se s ním o všech věcech obrany města, když mansfeldská vojska odtáhla a byl očekáván příchod císařského vojska k městu a jeho dobývání. Už v prosinci r. 1626 spálila dánská posádka všechny domy na předměstí Motošíně, aby neposkytovaly útočiště císařskému vojsku při útoku a dobývání Dolní (Dráhotušské) brány městské. Obrana města proti početnějšímu císařskému vojsku a jeho dělostřelbě byla marná, slíbená vojenská posila z Opavy nepřišla a císařská vojska dobyla i jiná města. Bělotínský fojt Brustman zahynul v boji. Přední měšťané byli zadrženi, uvězněni na zámku a odsouzeni k trestu smrti stětím mečem, nebo oběšením. Kromě starého purkmistra Adama Burkeše, byl k trestu smrti odsouzen také zástupce velitele obrany města Lukáš Kreams, který byl sťat na náměstí u pranýřového kamene po stětí Adama Burkeše. Oba byli zahrabáni nedaleko pranýře (nyní je místo označeno před vchodem do kostela v dlažbě). Kreamsův nevlastní syn Bernart Minikátor byl už roku 1626 na císařské straně, oženil se později s dcerou hejtmana hranického panství Tobiáše Dukáta a stal se panským úředníkem na biskupském statku Kelči aj.

Vdova Kremsova, Zuzana, podržela dům na náměstí a splácela roční gruntnovní peníze do roku 1634. V roce 1635 prodala svůj dům na náměstí s rolí ležící u Kostelíka, zvanou Skočovskou, a se zahradou u velké valchy na Bělidlách, zvanou Trubačovskou, měšťanu Jiříkovi Nevišovi, jinak Fulneckému, ševci příštímu z Fulneku, svému zeti, za 1700 zl. Ševcovský mistr Jiřík Neviš (původně Meviš, Möwisch) byl jako majetnější měšťan, znalý též němčiny, v letech 1650–1666 několikrát zvolen a potvrzen vrchností za druhého purkmistra města Hranic. Za bědných let třicetileté války byl v daňovém soupise majetku hranických měšťanů a předměšťanů, pořízeném v březnu roku 1644, zapsán jako „Jiřík Fulnecký, řemesla ševcovského, kterým se živí, má na předměstí chalupu, obsetého nemá nic, má dvě krávy.“

Tak jako jiní majitelé městských domů skupoval Neviš za nižší částky hotově vyplacených peněz tzv. spravedlnosti dřívějších držitelů domu. Jednalo se o peníze, které předchozí majitelé na domě zaplatili a které jim měly být vypláceny z ročních domovních splátek. Majitelé těchto pohledávek však často nechtěli čekat na splátky a dávali přednost menší částce hotových peněz. Podle poznamenání městského písaře tak prodal celý svůj dědický podíl na domě Jiřík Čelka, obyvatel města Žiliny. Ten svůj podíl zdědil po matce Kateřině, dceři zemřelého měšťana Vojtěcha Kozelského; dne 18. dubna 1646 jej prodal za 22 zlatých, hotově od Neviše přijatých, a vystavil na to revers. V roce 1651 vyplatil Neviš také na revers podíl jeho bratra Timoteuse Celariusu (Čelky), obyvatele města Ružomberka na Slovensku, syna Kateřiny Kozelské, manželky zemřelého někdejšího luterského faráře v Drahotuších Vincence Čelky, který odešel roku 1622 s rodinou do emigrace na Slovensko. Jejich peněžní podíly připadly ve prospěch Neviše. Koncem roku 1667 prodal městský úřad na místě sirotků dům po zemřelém Jiřím Mevišovi (!) za 1700 zl. moravských Martinu Šromovi a po jeho smrti byl dům prodán roku 1695 jeho zeti Jakubovi Hájkovi, manželovi nejstarší Šromovy dcery Mariany za stejnou cenu.

Po Nevišovi zůstala vdova Zuzana a sirotci Franc, Mariana, Kateřina, Barbora, Wencel a Jan. Roku 1733 postoupila vdova Jakuba Hájka se dvěma zeti a syny, Karlem a Leopoldem, dům i s rolí u Boží muky synu Karlu Hájkovi s podmínkou, že zaplatí podíly ostatních i podíl matky. Ten oddal dům roku 1755 v ceně 1035 zl. Jiříku Hájkovi, od něhož jej roku 1769 koupil za 1400 zl. rýnských měšťan Jan Vymětálek.

Ten prodal dům roku 1802 za 4000 zl. v bankocetlích (ve vídeňské měně 3174 zl.) soukenickému mistru Janu Schlosárkovi, ale ten ještě téhož roku za tutéž cenu dům prodal soukenickému mistru Theodorovi Wimietaľkovi, který dům prodal roku 1824 ve veřejné licitační dražbě za 7205 zl. vídeňské měny opět Janu Schlosárkovi. V roce 1837 kupní smlouvou za 4000 zl. konvenční měny získala dům Josefa Petschnerová a odstoupí smlouvou v roce 1843 Josef Petschner, podle svatební smlouvy s Ernestinou Morgensternovou. V roce 1875 byl dům prodán vdově po Josefu Petschnerovi Ernestině, provdané Schneiderové v ceně 5123 zl.

V roce 1876 koupili dům Anton a Františka Andersovi. Anders dal roku 1876 zadržet domovní loubí a zřídil v něm obchodní místnost s výlohou přístupnou z náměstí. Před rokem 1905 koupil dům obchodník Eduard Geyer, jemuž patřily i jiné domy ve městě (např. čp. 21 na Dolním podloubí) a tento dům mu patřil ještě v roce 1920. Od Geyera převzala dům spřízněná rodina Teiflerova, která držela dům do konce okupace republiky. V roce 1936 provedl Adolf Teifler úpravu interiéru domu a dům dostal novou, jednoduchou průčelní fasádu s profilovanou horní římsou.

Po osvobození republiky v roce 1945 převzal konfiskovaný dům Podnik bytového hospodářství města Hranic, který provedl v roce 1955 rekonstrukci bytových jednotek domu a v roce 1960 generální rekonstrukci spojením přízemních prostor domu a jejich propojením s prostorami bývalého podloubí sou-

sedního domu čp. 14, někdejší Lowakovy cukrárny, a jejich přeměnu v Mléčnou jídelnu, fungující tu ještě v roce 1989. Tu v devadesátých letech vystřídala restaurace Tarok.

• V roce 2001 prodalo zastupitelstvo města Hranic dům Pavlu Kuličkovi, ve spojeném přízemí domů 13 a 14 je umístěno Asijské bistro Dragon.

Dům čp. 14

Nejstarším známým držitelem tohoto domu byl v 60. letech 16. století měšťan Jan Dubský, po jehož smrti byl dům městským úřadem na místě pozůstalých sirotků prodán měšťanu Václavu Oderskému. Z domu mělo sirotkům Dubského vyjít 175 zl., které jim byly v osmdesátých letech vyplaceny. Vdova Dubského, Zofie, prodala svůj díl v roce 1584 synům Dobešovi a roku 1585 Jiříkovi, který žil v Uhlířských Janovicích, dceři Anně, která žila v Černotíně, byl její podíl vyplacen v roce 1588 a dceři Maruši roku 1589. Syn Pavel, který žil v Dřevohosticích, byl vyplacen až v roce 1596. Václav Oderský prodal svůj dům se vším příslušenstvím patřícím k tomuto domu v roce 1576 za 400 zl. Václavu Zelených, který složil jako závdavek hotově 33 zl. a ročně měl splácet o sv. Janu po 10 zl. Kožešník Václav Zelený (později psán Zelenec) měl dům v roce 1585 zcela zaplacený a držel jej až do své smrti roku 1603, po něm jej pak krátký čas držela jeho vdova Kateřina. V roce 1606 prodal městský úřad pozůstalý dům na místě sirotků Zelencových, jak byl již psán, za 400 zl. ševcovskému mistru Jakubu Rozsypalovi, který se v roce 1603 oženil s Kateřinou, vdovou po Martinu Štramberském, dcerou kožešníka Jana Zelence z Hlučína. Rozsypal platil roční splátky na domě, v roce 1616 se o svou spravedlnost hlásí syn Václava Oderského Eliáš, který žije v Bzenci. Rozsypal na domě prožil s rodinou jen první roky třicetileté války, a když byl dům poničen a pobořen vojsky vloženými do města, císařskými i dánskými, opustil jej.

Až v roce 1633 prodal městský úřad pustý a zbořený dům pozůstalý po Martinu Rozsypalovi na místě sirotků za 225 zl. Jiříkovi Šindlerovi, a to bez závdavku, pro velké zpuštění tohoto domu. Ročně jej měl splácet po 5 zlatých. Šindler postavil čtyři rukojmí jako záruku toho, že bude dům řádně splácet a zároveň stavět. Svým povinností však nemohl dostát, pustil proto ještě téhož roku dům na náměstí tzv. freymarkem Václavu Štefkovi za jeho grunt za městem v Novosadech.

Štefkův bratr Matěj byl měšťanem Nového Města pražského, měl tam koncem dvacátých let 17. století měšťanský dům, který po jeho smrti v roce 1633 zdědila jeho vdova Anna. Druhý bratr hranického Václava Štefka, Jiřík Štefka Hranický, byl počátkem 30. let 17. století ve službách u rytíře Šimona Petra Oulika z Třebenice, rady J. M. císaře a sekretáře české dvorské kanceláře. V roce 1636 doručil městské radě v Hranicích zmocňovací list, jímž odstoupil bratru Václavu Štefkovi v Hranicích dědický podíl svůj i zemřelého bratra Matěje, náležející jim po rodičích. Hranický Václav Štefek byl v roce 1636 rychtářem mės-

ta a v r. 1637 starším purkmistrem. Dům splácel ještě r. 1638, v r. 1642 však již nežil a dům držela krátce jeho vdova, která podle poznamenání v roce 1644 z domu ušla kvůli vojákům, vloženým do domu; podle soupisu domů byl již pustý.

Pustý a po dobytí města Švédy r. 1645 zcela zničený dům byl až do šedesátých let opuštěný, až s povolením Štefkových dědiců byl prodán synovi Jana Světlíka ševcovskému mistru Václavu Světlíkovi, který byl od roku 1646 ženatý s Verunou, dcerou předního hranického měšťana Jiřího Koláře. Svědky Václavu Světlíkovi byli rytíř Kristián Banovský, který měl za ženu Zuzanu Kolářovou, a důchodní Simon Marcemani, manžel Judity Kolářové. Václav Světlík v té době dům na náměstí znovu vystavěl a upravil. Po jeho smrti byl dům na místě sirotků po něm pozůstalých prodán za 400 zlatých Janu Klimšovi, který jej splácel do roku 1698. Po smrti Klimšově se jeho vdo-

va o dům nestarala a dům chátral, proto zasáhl městský úřad, který se v roce 1702 usnesl, že „vědom, že tento dům pro velkou nedbalost a zlé hospodaření Klimšové k velké ruině přichází a na něm nic světi nemůže, tím dále a více k zpusťování by přišel“, je nutno jej prodat. Novým majitelem se stal Václav Heichl. V držbě rodiny Heichlů byl dům 150 let, kdy přecházel z otce na syna. V roce 1760 nechává vdova Anna Heichlová tento šenkovní dům v ceně 550 zl. převést na svého syna Jana, následně přechází majetnické právo na jeho syna Josefa, který dům držel do roku 1788, kdy žádá městský úřad, aby byl dům v ceně 600 zl. převeden na jeho syna Františka, který se živí řemeslem zámečnickým. Josef Heichl si však při odstupu domu zajišťuje další existenci, vymíňuje si částku 200 zl. a doživotní výmínek, tj. malou světničku ve dvoře. František Heichl dům zhodnotil a v roce 1805 si jej nechal soudně odhadnout, 24. 4. byl oceněn na 4900 zl. se vším příslušenstvím – tj. třemi pasekami, vším hospodářstvím a právem šenku piva a kořalky. V roce 1824 dům přechází na jeho syna Františka, který po otci zdědil jméno, dům i profesi. V roce 1844 přešel dům v ceně 2727 zl. na posledního majitele z rodu Heichlů, a to Dominika, který jej však po osmi letech držby prodává v roce 1852 v ceně 5600 zl. Sigmundu Wolfovi, který po dvou letech umírá, a dům je v roce 1854 zapsán Marii Wolfové, jež

jej drží do své smrti roku 1869, tehdy dům přechází na jejího syna Adolfa. Adolf Wolf držel dům jen krátce, v roce 1880 jej prodává manželům Josefu a Antonii Hradilovým. Hradilovi drží dům do roku 1905, kdy jej prodávají a novým majitelem se stává Josef Lowak a jeho žena Anna, v majetku Lowaků je dům až do konce druhé světové války.

Po roce 1945 přešel dům do správy města a byl spravován bytovým podnikem a trvale užíván jako dům bytový a jako takový byl a je objektem památkového zájmu.

- V roce 2001 prodalo zastupitelstvo města Hranic dům Jaromíru Kuličkoví, ve spojeném přízemí domů 13 a 14 je umístěno Asijské bistro Dragon.

Dům čp. 15

Dvoupatrový řadový městský dům na Masarykově náměstí sloužil více než 100 let jako známý Hotel Brno s restaurací obyvatelům města a jeho návštěvníkům i hostům lázní Teplíc n./B. Budova hotelu v dnešní podobě byla postavena od základů v roce 1861 po zboření a odstranění starého jednopatrového domu.

V držbě tohoto dříve právovárečného šenkovního domu na náměstí se za 400 let vystřídala řada majitelů. Nejstarší zjištělý majitel domu, zapsaný v dochovaných purkrechtních knihách městských, byl měšťan Mikuláš Skřešovský, který dům roku 1570 prodal za 650 zl. Jakubu Kopřivovi. Vdovu Kopřivovu, Johanu, si vzal roku 1587 za ženu ševcovský mistr Bartoš Procházka, roku 1598 byl však dům prodán perníkáři Pavlu Hořčicovi, zvanému jinak Pytka. Po 18 letech držby prodal perníkář Hořčice dům roku 1616 za 700 zl. Lukáši Dobrušskému, důchodnímu písaři hranické vrchnosti Václava Mola z Modřelic. Dobrušský byl už roku 1614 vrchnostenským důchodním písařem v Hranicích, ženatý byl s Annou Kavkovou, vdovou po luterském knězi Jiřím Proxidesovi Náchodském, bývalém správci městské školy v Hranicích (do roku 1620), pozdějším luterským faráři v Mikulčicích na jižní Moravě. Po konfiskaci hranického panství Molovi byl Dobrušský od roku 1622 až do své smrti roku 1636 důchodním písařem na biskupském panství v Kelči. Zemřel 60letý ve svém domě v Hranicích a byl pochován jako přední měšťan a panský úředník ve farním kostele u fary (zbořen po vystavění nového kostela na náměstí v 18.století). Druhou ženu Dobrušského, Magdalenu Smolinskou z Lipníku n. B., s níž byl ženat od roku 1631, si vzal za ženu mladý soukenický mistr Jan Velický, jemuž manželka v roce 1637 dům postoupila. V soupise obyvatel města, jejich majetku a zaměstnání, pořízeném v roce 1644 za válečných let třicetileté války pro daňové účely, je zapsáno, že Velický se živí dosti nuzně řemeslem soukenickým, má jednu krávu, osetého má tři měřice. Po jeho smrti roku 1666 byl dům prodán za 700 zl. krejčovskému mistru Pavlu Linhartovi, který dům zcela zaplatil, opět opravil a roku 1694 prodal za 1000 zl. Andrysu Kuzníkovi, městskému rychtáři. Vymínil si však do smrti s manželkou výminek v domě, malou světničku dole od rynku s kuchyní. Když potom Kuzník roku 1704 dům v ceně 1000 zl. prodal ře-

menáři Kristiánu Riperovi za hotově složených 430 rýnských, byl při zápisu domu opět zajištěn v domě výminek vdově Linhartově, Aniče, krejčířce. V držení rodiny Riparů, jak je pak důsledně psáno, zůstal tento dům na sto padesát let, až do poloviny 19. století. Kristián Ripar jej odkázal testamentem svému zeti Matěji Riparovi, který si vzal za ženu jeho dceru Aničku; vdova Kristiánova, Kateřina, mu dům odvedla roku 1761 za 900 zl. Roku 1771 jej od otce Matěje převzal jeho syn Antonín Ripar, otec si však ponechal zahradu a paseku a vymínil si v domě výminek pro sebe a manželku, dolní přední světnici, vrchní zadní světničku, hůru pro pivovarní skladování, jeden sklep a jeden chlév k užívání. Antonín Ripar si dal za narůstajícího znehodnocování peněz ocenit roku 1791 dům magistrátem města. Zednický a tesařský mistr jej ocenili na 2900 zlatých, suma byla také zapsána do gruntovních knih městských. Od roku 1808 patřil dům soukenickému mistru Františku Riparovi, který se na něm uvádí ještě v roce 1832. Později byl dům připsán jeho třem dcerám a jejich manželům, od nichž jej koupil roku 1856 i s obecní rolí za 4120 zl. hranický stavitel Klement Zástěra. Ten dal starý jednopatrový dům roku 1861 do základů zbořit a vystavěl na jeho místě téhož roku zcela nový, dvoupatrový obytný dům. Při tom byla do stavební plochy nového domu pojata také celá plocha bývalého domovního loubí. Hranický kronikář Josef Žáček zapsal o této zástavbě domovního loubí roku 1861 do pamětní listiny, vložené roku 1869 do bány radniční věže po dokončení její opravy, že: „od té doby začali také ostatní měšťané na náměstí zastavovati loubí před svými domy“.

Stavitel Zástěra byl jako vlastenecky uvědomělý nadšenec jedním ze zakladatelů prvního českého spolku v Hranicích, založeného roku 1862, tzv. „Čtenářsko-pěveckého spolku Beseda Hranická“ (později Beseda Jurik), jehož účelem podle schválených stanov bylo „čtení časopisů a knih obsahu politického i zábavného, jakož i pěstování zpěvu národního moravského i českého“. Zástěra byl také prvním předsedou spolku až do své smrti 8. července 1863. V jeho domě se konaly po určitou dobu první schůze spolku a pěvecká cvičení. Zemřel na leukémii ve věku pouhých 38 let. Zanechal vdovu Terezii a šest nezletilých dětí: Antonína, Ernestinu, Josefu, Boženu, Emu a Františka. Smrt mu znemožnila provést kromě jiného také stavbu nové lázeňské budovy v Teplicích nad Bečvou, již byl pověřen. Nově postavený dům čp. 15 v ceně 13.850 zl. byl po jeho smrti roku 1863 zapsán nezletilému synovi Antonínu Zástěrovi, všem dětem i vdově byly však zajištěny podíly. Vdova Terezie získala postupně od všech dětí jejich podíly a odstupní smlouvou z prosince 1875 postoupila v lednu 1876 spoluvlastnické právo svému manželovi Josefu Novotnému.

Po dokončení novostavby domu dal stavitel Zástěra zazdít nad vjezdem do domu starou kamennou desku se šlechtickým znakem, která je tam umístěna podnes, znak je však pomalován olejovými barvami libovolně zvolenými. O této desce se znakem na domě se zmiňuje již roku 1864 Libor Scholz, autor prvních česky psaných dějin města Hranic, vydaných toho roku tiskem. Píše, že neví, komu znak náleží, uvádí však písmena nad znakem, O. a H., a dolní letopočet 1613. Znak umístěný v ozdobné kartuši představuje štítek zdobený nahoře pěticipou

korunou, na červeně pomalovaném štítě je pošikem žlutý pás. Nahoře, v rozích desky jsou vytesána písmena, vlevo dnes zamazané písmeno O nebo P, vpravo písmeno H, dole letopočet 1613. Znaková kamenná deska nepochází však z roku 1613 a podle kamenického provedení a mladších heraldických forem znaku i písma byla nepochybně pořízena až koncem 18. resp. 19. století. Nemá nic společného s dřívějšími držiteli zbořeného starého měšťanského domu před rokem 1861. Deska byla umístěna původně jinde a byla sem přenesena stavitelem Zástěrou v letech 1861–1863. Patřila patrně rodině jeho manželky Terzie, jejíž příjmení a původ neznáme. Olejovými barvami zalíčený znak znemožňuje spolehlivé zjištění, co vlastně je na štítě zobrazeno, určit jej a zjistit jeho vztah k domu bude proto možné až po řádném očištění.

V 80. letech 19. století se stal majitelem nově postaveného domu hostinský Tomáš Langer z Brna, který dům adaptoval na restauraci a ubytovací hotel, hlavně pro návštěvníky lázní Teplíc n. B., a dal mu jméno „U Brna“. Langer najal v té době od majitelky hranického panství kněžny Gabriely Hatzfeld-Wildenburgové lázně Teplice n. B., postavil také na pravém břehu Bečvy u silnice proti dřevěné lávce přes řeku a lázeňské budově hostinec s výcepem piva a pálenky, dnes zbořený. Lázně Teplice však za něho zcela upadly. Po jeho smrti převzala hotel Brno i nájem lázní Teplice jeho vdova Amálie Langrová a vedla jej až do roku 1901, majitelkou hotelu byla však ještě v roce 1906. Po Langrové převzal hotel Brno s kavárnou a restaurací hostinský F. J. Rychtarský, v roce 1924 pak hoteliér Jan Čermák, dosavadní nájemce restaurace akciového pivovaru v Přerově. Ten provedl adaptaci kavárny a restaurace, nově vybavil 17 cizineckých pokojů hotelu, postavil autogaráže na dvoře, takže koncem dvacátých let se hotel stal vyhledávaným společenským střediskem, zejména důstojníků z vojenské akademie a hranické posádky i početných návštěvníků města a lázní. Před hotelem bylo zřízeno hlavní stanoviště autodrožek a autobusů, přijíždějících a odjíždějících odtud pravidelně k vlakům na Severní nádraží a do Teplíc, postavena tu byla i benzinová pumpa aj. Ostatní hranické hotely za první republiky a okupace – hotel Litovel, Spolkový hotel, Černý orel, hotel Kino a Koruna – s několika cizineckými pokoji byly vlastně jen ubytovací hostince. Až koncem první republiky přibyl nový hotel Moravia (dnes internát Střední lesnické tech-

nické školy), přebudovaný z bývalého hostince Wolfova čp. 367 a sousedního domu čp. 419, který měl 12 cizineckých pokojů. Po Janu Čermákovi převzal hotel Brno jeho syn Václav Čermák, který jej vedl až do znárodnění. Hotel Brno fungoval v domě čp. 15 ještě v roce 1989.

• V současnosti je majitelem domu Česká spořitelna, a.s., která má v přízemí svou pobočku.

Dům čp. 16

Jednopatrový řadový dům vystavěný na úzké středověké parcele v západní frontě náměstí. Průčelí je novorenesanční s atikou a balustrádou. Dům pochází ze 16. století a jeho prvním známým držitelem, zapsaným do tzv. Třetích purkrechtních knih městských k roku 1585, byl měšťan Brikcí Vejvoda, pekařský mistr, který měl toho roku dům již zcela zaplacený. Vejvoda držel již dříve jiný právovárečný dům na východní straně náměstí (čp. 91), který však roku 1578 prodal, a koupil si tento dům, blíž městské radnici a farnímu kostelu na dnešním Školním náměstí. Jako vzdělaný měšťan a dobrý zpěvák byl totiž od založení bratrstva literátů při farním kostele církve podobojí roku 1553 hranicou vrchností, Janem Kropáčem z Nevědomí, ustanoven za rektora bratrstva, který řídil sborový zpěv na kostelním kůru. Členy bratrstva literátů, které doprovázelo zpěvem bohoslužební úkony kněze u oltáře, se mohli stát jen zbožní a bezúhonní měšťané, dobří zpěváci, znalí čtení textu a not z velkého českého rukopisného zpěvníku, položeného na pultě kůru. Vejvoda byl hlavní osobou na kůru a duší bratrstva. Kropáč vytýkal v dodatku městského řízení z roku 1568 literátům, že o minulém adventu, kdy byl Brikcí mimo město, neuměli začít jedinou píseň. Brikcí byl rektorem literátského bratrstva do konce svého života. Choval ve svém domě privilegium a řád bratrstva, pokladní knihu a knihu členů bratrstva se zápisy roku přijetí a úmrtí člena, které bohužel shořely při velkém požáru domů západní strany náměstí.

Vejvoda koupený dům na parcele a základech staršího gotického domu renesančně přestavěl v pohodlnější obytný dům s domovním podloubím a mázhauszem, jehož stavební koncepce zůstala přes pozdější i novodobé úpravy zachována podnes. Když Brikcí Vejvoda roku 1597 zemřel, prodal městský úřad téhož roku na místě sirotka Zuzany pozůstalý dům na náměstí, zcela zaplacený, se zahradou v Drahotuchu a rolí ležící na Farářství za 900 zlatých měšťanu Martinu Kuchyňkovi, který si vzal mladou vdovu Vejvodovu, Alenu, za ženu. Položil tzv. závdavek 80 zl. a srazil si z kupní ceny hned poloviční díl své manželky 410 zl., druhou část, díl sirotka Zuzany, měl platit po 6 zl. do sirotčích peněz na radnici. Nežil však dlouho, již v roce 1607 byl nebožtíkem a vdova Alena se znovu provdala za vdovce, řeznického mistra Mikuláše Štoura, který přistoupil na další splácení domu. V roce 1614 je však i Štoura již po smrti a vdova Alena se znovu vdává za soukenického mistra Nikodéma Hradeckého, který převzal dům i povinnosti z něj plynoucí. Hradecký pocházel z Jindřichova Hrad-

ce a do Hranic se přiznil jako soukenický tovaryš v roce 1600. Hradecký držel dům jen krátce, v roce 1617 jej prodal se vším příslušenstvím za 900 zl. kožešníkovvi Andrisi Ungrovi, ten roční peníze platil ještě v roce 1623, v roce 1625 již nežil a městský úřad na místě nápadníků prodal dům po něm pozůstalý s loukou v Oboře, zahradou za mostem a vším příslušenstvím za tutéž cenu Janu Lutenskému, který však ještě téhož roku zemřel a roční peníze platí Lída, jeho vdova. Novým majitelem domu se stává kožešník Pavel Řehula, za kterého se vdova Lída provdala. Řehula na domě hospodařil do roku 1656, kdy jej se vším příslušenstvím za 900 zl. prodal Václavu Nevišovi, synovi Jiříka Neviše, položil jako závdavek 38 zl. a ročně měl splácet po 6 zl. Neviš držel dům velmi krátce, v roce 1660 jej za stejnou cenu prodal Lukáši Hozovi (Hossovi). Lukáš Hoza držel dům téměř třicet let a 24. srpna 1689 odvedl svůj dům na rynku ležící, se souhlasem svého syna Martina Hozy a zete Matouše Kongelíka i na místě druhých svých synů, dalšímu zeti, Mikuláši Václavíkovi, a prodal mu jej se vším příslušenstvím za 900 zl. Vymínil si do své smrti k užítku v domě dvě komory, jednu dole v síni, druhou na vrchu, kdyby se však této výminky nechtěl držet a protivil-li by se mu, byl by povinen vyplatit mu 30 zl. Mikuláš Václavík zemřel v roce 1694 a jeho vdova se znovu provdala za Bernarda Šalviju, který dům za stejnou cenu koupil.

Bernard Šalvija byl velmi váženým měšťanem a též rektorem bratrstva literátů farního kostela, které po rekatolizaci města fungovalo dále a zpěstřovalo zpěvem na kůru bohoslužby. Za jeho rektorování shořela při velkém požáru domů západní strany náměstí bratrská pokladnice, kterou měl uloženou ve svém domě. V roce 1725 byly ohněm poškozené domy stavebně obnoveny, což se týkalo také měšťanského právoavárečného domu Bernarda Šalvije. Do konce r. 1727 obnovil rektor bratrstva s jeho členy peněžními sbírkami všechny hmotné předměty bratrstva, tj. cechovní pokladnici, knihu přijatých členů, knihu počtů aj. Do nové knihy členů bratrstva zapsal Šalvija jména členů k 1. lednu 1728, kniha byla pak vedena až do roku 1786, kdy byla všechna literátská bratrstva zrušena. Bernard Šalvija zemřel 5. února 1730 ve věku 63 let.

Jeho vdova Judita, která zdědila podle testamentu stavebně obnovený a zcela zaplacený dům po Bernardu Šalvijovi, se roku 1731 znovu provdala za měšťana Antonína Málka a dům mu odvedla. Málek 22. 11. 1748 prodal dům za hotově položených 720 zl. rýnských panu Jiříku Ulrychovi. V roce 1762 se novým majitelem domu stává František Procházka, který dům od Ulrycha koupil za 1140 zl. rýnských – hotově položil 740 zl., dalších sto zlatých se zavázal složit do konce roku 1762 a zbytek do roka. Procházka dům zvelebil a v roce 1805 požádal o soudní odhad domu, který byl proveden se souhlasem vrchnostenského úřadu za přítomnosti dvou odhadců, zednického a tesařského mistra, kteří dům popsali následovně: dům pozůstávající ze 2 světnic, z nichž přední je klenutá, 1 komory prkny zatlučené, 1 kuchyně dole, v horním poschodí je 1 světnice, 1 kuchyň, rovněž 1 větší a 1 menší sklep, v přízemí pivovarna a výčep. Zedníkův odhad činil 3800 zl., tesařův 300 zl. a pivní regál byl odhadnut na 1000 zl., celkově 5100 zl. V červenci následujícího roku byl dům po měšťanu

Františku Procházkovi prodáván veřejnou licitací. Úvodní vyvolávací cena byla 3000 a skončila na částce 6100 zl., za kterou dům koupil kupec Valentin Staněk. Nebyl to však pro dům šťastný kup, Staněk dům velmi zadlužil, a tak na žádost bratří Grünbauma a Schönbecka z Lipníka došlo cestou soudní exekuce k jeho vydražení, soudní odhad činil 5945 zl. a vydražen byl za 6595 zl. vídeňské měny, které nabídl licitant Václav Rössler, stolařský mistr z Hranic, jenž se tak 31. 10. 1820 stal novým majitelem domu. Ani ten však nebyl dobrým hospodářem domu, po dvou letech dochází k další veřejné dražbě, kdy dům koupil za 2400 zl. konv. měny, hotově zaplacených, předměšťan Josef Horáček pro svého syna Karla Horáčka. Karel Horáček dům v roce 1828 prodává předměšťanu a ševci Franzi Růžičkovi za 2680 zl. Růžička složil

hned 280 zl., zbytek, 2400 zl. patřil Rösslerovi. Šlo tady zřejmě o spekulativní kupy a prodeje. Nový majitel Franz Růžička v roce 1855 již nežil a majitelkou domu byla jeho vdova Marie, která dům v ceně 9400 zl. v roce 1881 odvedla svému synovi Františkovi. V roce 1859 bylo zazděno podloubí domu a dům zůstal v držení Růžičkových až do roku 1920, kdy se novým majitelem stává rukavičkář Leopold Urbánek a v roce 1937 Leopoldina Urbánková.

Celý dům byl radikálně přestavěn ve 40. letech 20. století, další větší přestavby se dočkal až po roce 1945, kdy došlo také ke zrušení některých kleneb a upraven byl dvorní trakt. Za okupace zde sídlil Pozemkový ústav. Ve druhé polovině 20. století patřil dům Podniku bytového hospodářství, v přízemí byla umístěna cukrárna, patro bylo obytné. V roce 1954 proběhla generální oprava přízemí, v roce 1960 patra.

- V roce 1996 prodalo zastupitelstvo města Hranic dům Aleně a Ing. Petru Poliškenským, v přízemí je umístěna prodejna Textil Kuřátko (dříve cukrárna Květa).

Dům čp. 17

Řadový jednopatrový městský dům na západní straně Masarykova náměstí, zvýšený půdním patrem s typickou věžičkou, byl vystavěn zcela nově roku 1897 v novorenesančním slohu na místě zbořeného starého měšťanského domu s podloubím. Nový dům, vystavěný na úzké parcele starého domu, byl opatřen honosným zděným arkýřem spočívajícím na krakorcích a procházejícím půdním patrem nad domovní střechu, zakončenou zděnou barokní věžičkou, krytou zdobnou věžní bání. K výstavbě došlo v době německé správy města za starosty dr. Fritze Plachkého, kdy němečtí majitelé starých měšťanských domů na náměstí po zazdění domovního loubí novostavbou, nebo vnitřní přestavbou, vylepšovali své bydlení v pohodlnější a podle příkladu větších měst dávali svým domům stavbou historizujících fasád reprezentativnější vzhled.

Starý, zbořený šenkovní dům, vystavěný na úzké domovní parcele za plánovitě výstavby celého náměstí koncem 15. a na počátku 16. století za Viléma a Jana z Pernštejna jako jednoduchý gotický právovárečný dům, byl po reovačních úpravách z valné části zničen za velkého požáru městských domů západní strany náměstí. V polovině 18. století byl současně s ostatními vyhořelými domy na náměstí znovu opraven a přestavěn jako jednopatrový barokní dům s podloubím a zvýšeným půdním patrem, zdobeným pod horní římsou prostým obloučkovým vlysem.

Podle zápisů nejstarší dochované purkrechtní knihy městských domů byl prvním známým držitelem tohoto právovárečného domu v polovině 16. století bohatý měšťan Petr Štemberský, jemuž patřilo ve městě i na předměstí dočasně několik domů a polností a ještě v roce 1580 mu mělo být vydáno z tohoto domu 158 zl. domovních splátek po 10 zl. ročně. Po něm patřil dům hrnčířskému mistru Martinovi Perničkovi, který jej prodal roku 1580 za 553 zl. měšťanu Václavu Ječmenkovi. Nový majitel domu byl synem zemřelého purkmistra Šimona Ječmenka, známého tím, že dal roku 1551 jako starší purkmistr města ulít nákladem obce velký zvon pro farní kostel církve podobojí (stál na náměstí u fary), opatřený dlouhým českým nápisem a jeho jménem, jímž se pak po tři staletí vyzvánělo ve městě poledne. Po vystavění nového kostela na náměstí byl umístěn na jeho věž. Ve druhé polovině 19. století zvon „Poledňák“ pukl, byl proto přelit a za první světové byl rekvírován pro válečné účely a zničen. Václav Ječmenek prodal svůj dům již roku 1585 za 590 zl. měšťanu Ambrožovi Váčkaři, který vyráběl z kůže váčky-měšce na peníze, prostě i velmi zdobné z aksamitu a jiných materiálů, které si měšťané i měštky připevňovali k pasu. Po jeho smrti prodala jeho vdova Kedruta Váčkařka roku 1596 dům i se zahrádkou ležící na „Obecních drahách“ za 700 zl. ševcovskému mistru Janu Kopytkovi, který byl později řadu let cechmistrem tohoto cechu. Poněvadž Kopytko s manželkou zemřeli roku 1623 za „přímorku“ ve městě (mor v plné síle pak ve městě propukl v roce 1624), prodal městský úřad na místě dvou pozůstalých sirotků „dům se dvěma pasekami slove Kladivovskou a Trnkovskou i s osetím, což na těch pasekách obsetého jest a jiným příslušenství, svršky a nadbytky, s všelikým dřevě-

ným náčiním, které v domě zůstalo a hřebíkem přibito a hlínou zamazáno jest“ za 1200 zl. městskému písaři Kašparu Dobříckému, který jako závdavek složil 200 zl., ročně měl dům splácet po 20 zl. Ze závdavku bylo hned vydáno od pohřbu Jana Kopytky a jeho ženy 30 zl. knězi Janu Skutellanovi (jezuitovi z Olomouce, který prováděl rekatolizaci měšťanů), jež Kopytko poručil na luterský městský kostel. Roční peněžní splátky z domu byly ukládány sirotkům na radnici a zapisovány do sirotčích register. Peníze jim měly být vydány po dosažení zletilosti, po odečtení peněz, vydaných na jejich oblečení a vychování. Tak např. v roce 1626 bylo celkem vydáno oběma sirotkům, Zuzaně a Kačence, za střevíčky po 6 gr., celkem 12 gr., za tři lokte mezulánu na letnici (sukni) Kačence 6 gr. českých atd.

Městský radní písař Kašpar Dobřícký byl již roku 1609 mladším písařem, po několika letech pak jediným radním písařem města. S krátkým přerušením několika let purkmistrování a uvěznění v letech 1627–1629 byl radním písařem až do své smrti roku 1642. S jeho jménem a jeho rukou psanými zápisy satebních smluv, testamentů, prodejů a kupů domů, právních jednání aj. se setkáváme ve všech městských knihách té doby. Ovládal němčinu i latinu a byl dobře znalý městských práv. Protože městská rada měla právo meče a výsledku útrpným právem, byl písař s těmito znalostmi velmi významnou osobností ve správě města.

Dobřícký se roku 1616 oženil s Juditou, dcerou po bratrském knězi Václavu Kostkovi-Filonovi, pastorkyní správce bratrského sboru v Hranicích, kněze Václava Preyse. Protože byl luterán, zavázal se Dobřícký ve satební smlouvě, že „nebude jí bránit a nečinit jí žádné překážky, aby chodila k službám božím, kdež se spasení svého důvěřila“. Téhož roku koupil Dobřícký na náměstí velkoměšťanský dům za 1000 zl., který roku 1620 prodal za 1200 zl., a koupil roku 1623 dům Kopytkovský, ležící blíže radnice. V roce 1625 byl Dobřícký starším purkmistrem města a za mansfeldského povstání 1626–1627 byl agilním mužem nové luterské správy města. Po opětovném dobytí Hranic císařskou armádou roku 1627 byl uvězněn, zbaven písařského úřadu a odsouzen k 6 měsícům práce v železech na zámku, protože za povstání „k všelijakým lehkovážným psaním se potřebovati dal“. Ale už roku 1629 byl opět městským písařem a zůstal jím až do své smrti 8. května 1642, zemřel ve věku 77 let.

Z prvního manželství měl dva syny, Václava a Jiříka, kteří později patřili k váženým předním hranickým měšťanům. Dobřícký se oženil ještě dvakrát, r. 1633 a v r. 1635 s Alžbětou, dcerou Tomáše Lukoveckého z města Veselí, která po smrti Dobříckého převzala zaplacený dům a odvedla jej r. 1643 soukenickému mistru Janu Veličkovi (Velickému), za něhož se provdala. Ten byl na domě ještě r. 1644, podle daňového seznamu z tohoto roku se živil řemeslem soukenickým, měl jednu krávu a tři měřice osetého pole. Jaké byly osudy domu a jeho držitelů po dobytí města švédskou armádou Königsmarkovu v r. 1645 nevíme, zápisy o tom v purkrechtních knihách chybí. Dům patrně utrpěl značných škod při dělostřelecké palbě a následném požáru při ostřelování města z motošinského předměstí a při útoku a vyhození podminované Dolní brány do povětří.

V r. 1664 patřil dům již Anně, vdově po starém Václavu Vodnáři, která jej toho roku odvedla svému synovi Václavu v ceně 750 zl., jak jej sama držela, aby si jej doplatil, v domě si však zajistila výminek k dožití. Václav Vodnář mladší se jako jeho otec staral o městský vodovod a vedení vody do městských kašen a o obnovu vodovodního potrubí na území města od velického mlýna na zámek a do města, o výměnu dřevěných vodovodních trub uložených pod městskou dlažbou apod. Svůj dům prodal roku 1703 svému zeti Jiříkovi Horákovi za 750 zl. moravských, vymínil si však dolní paseku a včelín na horní pasece, v domě jednu světničku a stravu. Horák byl majitelem tohoto domu ještě v roce 1724, kdy dům spolu se sousedním domem čp. 18 a dalšími domy zcela vyhořel. Horák šenkovní dům zčásti obnovil a roku 1751 jej prodal svému strýci Františku Horákovi z Drahotuš za 550 zl. rýnských; kupující složil hned hotově 450 zl.

V roce 1779 byl po smrti Františka Horáka stavebně zcela obnovený šenkovní dům prodán veřejnou licitací za nejvyšší podání, 1054 zl. rýnských, mydlářskému mistru Karlu Kulíškovi, který převzal na sebe povinnost zaplatit nebožtíkovy dluhy 352 zl. Po Kulíškově smrti roku 1822 byl dům zapsán podle jeho testamentu vdově mydlářce Alžbětě Kulíškové, ta však zemřela již roku 1824 ve věku 88 let. Dům zdědily dvě provdané dcery Josefa Kořínková a Rozálie Kallousová, které dům roku 1828 prodaly za 2900 zl. konvenční měny krejčovskému mistru a předměšťanu Janu Popovi. Každé z nich měl zaplatit polovinu sumy. V roce 1849 koupili dům za 3600 zl. manželé Matyáš a Marie Stejskalovi. Roku 1860 bylo zapsáno majetnické právo domu Antonínu Ditrichovi, který jej za tři roky prodal za 4800 zl. rakouské měny Eduardu Jacobovi, v těžce ceně byl dům v roce 1873 zaknihován jeho nezletilému synovi Karlu Jacobovi a užívací právo zaknihováno Zuzaně Malchárkové.

Karel Jacob dal starý dům v roce 1897 zbořit a postavil na jeho místě nový dům se zástavbou podloubí. V přízemí nového domu byla zřízena provozovna holičství Ferdinanda Riehse, označené vysunutým mosazným holičským talířem, tento poutač tu pak byl umístěn až do let okupace. Jacob držel dům do

roku 1920, později patřil Vlastě Chlebovské, od níž jej v roce 1937 převzal fotograf Bohuslav Vostřez, který v roce 1938 zřídil v domě fotoateliér, převedený v padesátých letech na provozovnu družstva Fotografia.

• V současnosti jsou majitelkami domu Ing. Ivana Zaoralová a Jarmila Zaoralová, v přízemí je umístěna prodejna CK Bonton a galanterie.

Dům čp. 18

Jednopatrový řadový dům ze 16. století, vybudovaný na původní středověké parcele s dochovaným gotickým sklepením a umístěný na západní straně náměstí. Terén parcely západním směrem klesá a tento pokles je patrný na rozdílne úrovni podlaží. Nejstarším doloženým majitelem tohoto domu byl Jiřík Pavlu, který měl dům v roce 1583 již zcela zaplacený. V roce 1586 však již nežil a na domě sedí Martin Frýdecký, který má podle smluv svatebních vyplatit 400 zl. sirotku po Jiříku Matějčkově, peníze platí ještě v roce 1591, v roce 1593 však již jeho vdova Maruše Frýdecká. Poslední peníze skládá v roce 1597. Pro nedostatek pramenů nelze prokázat příbuzenské vztahy, ale v roce 1608 se dovídáme, že Maruše Matějčková má splácet Matěji Makovičkovi, svému zeti po své dceři Zuzaně a dětem jejich 90 zl. V krátkodobé držbě členů této rodiny byl dům až do roku 1622. Splátkové peníze skládá v roce 1609 Maruše Babková, v r. 1610 Maruše Matějčková, v r. 1611 Jan Mikšík. V roce 1620 se prodává pozůstalý dům po Janu Mikšíkovi se zahradou za mljnem obecním i druhou zahradou u panské cihelny ležící, s rolí na Farářství a včelínem jeho vdově Margetě za 1000 zl., ta hotově skládá 300 zl. a ročně má splácet po 20 zl. Po dvou letech je však dům znovu prodáván jako dům po nebohé Maruši Matějčkové. Novým majitelem se rokem 1622 stává Matěj Hluzovský, který dům kupuje od městského úřadu za 1000 zl. Ze závdavku, který Hluzovský hotově složil, je vydáno na kostel knězi Janu Skutellanovi 8 zl., poručených od Maruše Babkové; podle tohoto poručenství má kněz na kostel dostat ještě 12 zl. a na Kostelík 20 zl. Hluzovský platí ještě roku 1632, v roce 1635 jej má již zcela zaplacený a v roce 1638 dům bez zahrady za mlýnskou bránou, kterou si ponechává, prodává za 800 zl. ševcovskému mistru Václavu Jedličkovi. Jedlička zavdal hotově 100 zl. a ročně o sv. Janu měl splácet po 10 zl. V roce 1654 Václav Jedlička doložil, že spravedlnost 520 zl. od Martina Hluzovského skoupil, a tak má svůj dům s manželkou zcela zaplacený. V roce 1677 Jedlička již nežil a Anna Jedličková 29. března před městským úřadem prohlásila, že dům ten po nebohém svém manželovi zdělila a jí plným právem přináleží, a proto ho v ceně 800 zl. zakládá nynějšímu svému muži Jiříkovi Novákovi, aby na něm společně hospodařili. Novák však hospodářství opustil a odešel z města. Městský úřad chtěl pak v roce 1693 polovinu majetku zkonfiskovat, na přímmluvu hejtmana bylo však od toho záměru upuštěno. Anna Nováková odvedla dům Pavlu Petřkovskému, na domě si vymínila jednu várku piva. Petřkovský v roce 1712 prodal dům za 500 zl., hotově zaplacených, kováři Simonu Palovi. Za jeho držby domu došlo ke

katastrofě, neopatrnosti jeho děvečky 19. března 1723 o svačinách vyšel z domu oheň, který se velmi rychle rozšířil, a vyhořelo celkem 14 domů (čp. 6–20). Děvečka za tuto neopatrnost byla podle tehdejšího práva dána do arestu. Dům byl v následujících letech obnoven a podle poručení Simona Pala z 2. 5. 1750 byl dům po něm pozůstalý připsán jeho vdově Anně, která jej téhož dne připsala svému druhému manželovi Jiřímu Blažkovi z Kozích Louček. V roce 1780 Anna znovu ovdověla a žádala, aby jí byl dům znovu připsán. Držela jej pak jako zaplacený až do roku 1788, kdy jej odvedla svému strýci Johannu Weishamerovi podle svatebních smluv v ceně 1000 zl. s tím, že on hned od času připsání bude mezi měšťanstvo přijat, ale nebude se jí vměšovat do domovního hospodářství.

Johann Weishamer zemřel v roce 1806, jeho vdova Terezie v roce 1807 prodala dům svému synovi Sebastiánu Weishamerovi za 5150 zl. rýnských, sestřám Terezii a Antonii měl vyplatit po 400 zl. Vdova si na domě vymínila bydlení, a to dolní světničku od rynku a komoru na vrchu, 1 záhon role na zelí a menší sklep. Sebastián Weishamer zemřel již v roce 1814, zůstala po něm vdova Anna a čtyři děti – Anna 14letá, Josef 11letý, 4letá dcera Johanna a roční syn Jan. Vdova se znovu provdala za soukeníka Johanna Fitzka, dům však v roce 1824 odvedla svému synovi Josefu Weishamerovi, který se v roce 1826 oženil s Josefou Keppertovou, a dům společně spravovali až do roku 1864, kdy jej odstoupili ve prospěch svého syna Jana Weishamera v odstupní ceně 2000 zl. rakouské měny. Dle svatební smlouvy z roku 1864 bylo jeho manželce Aloisii, rozené Kainerové, zapsáno spolujitelství. Aloisie již v roce 1869 ovdověla a znovu se provdala za Johanna Hoderku, tuto manželé v roce 1871 prodávají dům Johannu a Beatě Perutkovým v ceně 4820 zl. Johann Perutka, řezník, byl synem řezníka Franze Perutky, toto povolání se v rodině dědilo z generace na generaci. V 19. století byl dům přestavěn, v roce 1883 byla postavena budova ve dvorním traktu. V roce 1887 založil v domě drogist Artur Kallus, syn městského lékaře ve Frenštátě, drogerii „U Černého psa“ (později ji provozoval Theodor Jurečka). Drogerie tam byla i v době první republiky, dům však byl nadále v ma-

játku Perutkových. V poválečném čase byla v obchodních prostorách umístěna sázková kancelář Sazka a dům zůstal i nadále v soukromém vlastnictví.

• V roce 2001 prodalo zastupitelstvo města Hranic dům Tělovýchovně jednotě Sigma Hranice, v přízemí je mj. příjem sázek.

Dům čp. 19

Dvoupatrový řadový městský dům stojící na rohu západní fronty Masařkova náměstí před Dolním podloubím je nápadný svým úzkým domovním průčelím, měřicím pouhých 4,2 m. Je to šířka tzv. Růžové ulice v protějším rohu náměstí, která byla přístupovou obrannou uličkou z náměstí na východní část městských hradeb a současně k městské lázni, stojící u městských hradeb. Domnívám se, že v 15. století, před opevněním města kamennými hradbami, baštami a branami, provedeném v prvních dvou desetiletích 16. stol. za Viléma a Jana z Pernštejna, byla tu na místě dnešního domu čp. 19 obdobná průchodní přístupová obranná ulička z náměstí na městské valy a opevnění západní strany města, která pak při plánovité výstavbě náměstí a vyměření parcel měšťanských právovárečných domů na náměstí a v přilehlých ulicích byla zrušena a zastavěna jako přebytečná a pro obranu města postradatelná. Také další původní obranné uličky z horní části náměstí na městská opevnění byly při pozdějších přestavbách řadových městských domů zastavěny, nebo zúženy a hradební zdi prolomeny pro přístup z města na předměstí.

Tento měšťanský šenkovní dům, postavený na úzké domovní parcele, je však dlouhý do hloubky s dvorem a chlévem k městské hradební zdi. Jeho cena 300 zl. v polovině 16. století, do níž byla započtena hodnota tzv. šenkovního regálu domu, byla poloviční proti cenám jiných šenkovních měšťanských domů na náměstí.

První zprávy o šenkovním domě postaveném na místě dnešního domu čp. 19 máme až z poloviny 16. století, kdy tu stál prostý dům Martina Rybáře, který byl nepochybně povoláním rybář. Ten jej roku 1572 prodal i se zahrádkou za 320 zl. Pavlovi Štemberskému, jednomu ze synů měšťana Petra Štemberského, který se usadil v Hranicích s početnou svou rodinou už před polovinou 16. století, když se vystěhoval pro náboženství spolu s jiným bratrskými rodinami ze Šternberka pod ochranu tolerantní vrchnosti Jana z Pernštejna. Pavel Štemberský si dům zcela zaplatil. Jeho vdova Maruše Štemberská, zvaná pro rozlišení též Maruše Pavlička (ve městě bylo usedlých šest rodin Štemberských), prodala roku 1587 stavebně vylepšený dům za 400 zl. měšťanu Lukáši Měchovskému. Ten složil hned závdavek 40 zl. a ročně měl dům splácet po 10 zlatých dědicům Pavla Štemberského.

Měchovský, přišlý do Hranic z Horního Slezska, měl vyšší právní vzdělání, ovládal též latinu a němčinu, byl proto po smrti městského radního písaře Václava Aujezdeckého, ustanoven roku 1596 tzv. mladším (druhým) radním písařem města Hranic a byl jím do roku 1602. Byl zřejmě luterán, v roce 1608

provdal svou dceru Mandalenu za kněze Jana Bohuckého z Bytomě, který byl církevním správcem (farářem) v Kvasicích. Jeho syn Jan Měchovský žil za třicetileté války v Hranicích jako řeznický mistr a měšťan.

Lukáš Měchovský byl dobrým hospodářem a obchodníkem. Svůj právo-várečný šenkovní dům na náměstí renesančně přestavěl a zvětšil. Když později koupil ve městě větší měšťanský dům, prodal roku 1610 tento dům za 500 zl. kožešnickému mistru Martinu Bendovi. Měchovský vzal závdavek 50 zl., ročně měl mu Benda dům splácet částkou 12 zl. Benda platil na domě roční splátky do roku 1622, v následujícím roce však zemřel na mor i s celou svou rodinou. Dům zůstal pak pustý a neobydlený, byl plundrován a ničen vojáky, ležícími ve městě, až do roku 1632, kdy město „zkažený“ dům prodalo.

Městský písař o tom zapsal: „Léta Páně 1623 byl přímorek, takže z toho domu všeckni vymřeli, nejprve Martin Benta, po něm manželka jeho, naposled dcera sama po smrti rodičů svých v domě, též nemocná zůstávala, také zemřela, svobodná, nedorostlá jsouce. A tak ten dům pustý zůstal. Ten čas ležení lidu polského zbořen byl, od Polákův páleno dříví a do léta 1631 všechno na zkázu přišlo a žádný z nápadníků se toho domu neujímal“. Mor řádil ve městě hlavně v roce 1624, kdy zemřelo nejvíce lidí ve městě i na předměstích. Polské vojsko, vyslané na pomoc císaři Ferdinandovi II., leželo při návratu z Vídně ve městě a v okolních vesnicích celou zimu roku 1624 a bralo dříví z opuštěných domů na topení do svých kvartýrů. Tehdy byl zcela rozebrán a zničen také bratrský špitál ležící vedle bratrského sboru u Veličky.

Pustý a zbořený dům pozůstalý po Martinu Bendovi prodal r. 1632 městský úřad na místě nápadníků Lukáše Měchovského (ten zemřel též roku 1623), protože žádný se toho domu neujímal, řezníku Pavlu Fendrychovi za 200 zl. mor. bez závdavku, ročně měl dům splácet 4 zlatými. Od roku 1639 byly pak sníženy všechny domovní roční splátky podle dekretu vrchnosti knížete Die-trichštejna na polovinu, aby pusté domy ve městě a na předměstí byly osazeny novým osedlíky a snáze si mohli domy opravit. Fendrych žil ještě roku 1638, potom dům držela vdova Anna Fendryška. V soupise domů z roku 1644 je uvedeno, že vdova Anna Fendryška „ušla pro vojáky roku 1642 z domu a dům je pustý“. Vrátila se do domu až po skončení třicetileté války, pro všeobecnou bídu však dům neopravovala. Po její smrti prodal městský úřad roku 1662 ten dům opět za 200 zl., bez závdavku pro zpuštění domu, Mikuláši Fendrychovi, synu Pavla Fendrycha. Ani on pro bídu dům neopravoval a roku 1686 pustil dům za 200 zl. mor. svému zeti Pavlu Kubešovi. Přijal jen závdavek 38 zl., které na domě zaplatil, zbytek sumy si měl Kubeša splácet sám. Fendrych však vymínil sobě a manželce do smrti světničku k obývání.

Rodina Kubešova držela pak tento dům po čtyři generace až do roku 1805. Po Pavlu Kubešovi byl dům, oceněný na 300 zl. rýnských, připsán roku 1711 jeho synu Janu Kubešovi. Z té sumy měl však zaplatit podle otcova testamentu 75 zl. ke kostelu a 25 zl. městskému špitálu. Zbytek, 200 zl., byl rozdělen na tři díly, z nichž jeden si měl porazit na domě Jan Kubeša a dva díly zaplatit svým sestřám Aničce, vdané za sládku Lukáše Koliska, a Rozině, provdané Lutinské.

Za velkého požáru městských domů celé západní strany náměstí roku 1724 byl silně poničen též dům Kubešův. Jan Kubeša jej ještě stavebně obnovil, do r. 1740 jej pak užívala jeho vdova Barbora. Po její smrti byl dům, oceněný na 400 zl. rýn., zapsán roku 1755 Františku Kubešovi, nejmladšímu synu Jana Kubeši. Ten postoupil dům roku 1791 svému synovi Theodoru Kubešovi, vyhradil si však do smrti bydlení „v té hrubé světnici dolní, chlév pro černý a rohatý dobytek“ a 400 zl. si ponechal k své dispozici. Theodor je do roku 1799 otcí vyplatil.

Theodor Kubeša starý dům v devadesátých letech 18. století barokně přestavěl a zvýšil o půdní patro s dvěma slepými okny a atikovou zdí nad hlavní římsou domu, zakrývající šindelovou střechu. Okna obou pater ozdobil šambránami, nadokenními ozdobnými římsami a štukaturou. Reprezentativnost domovního průčelí byla zvýrazněna pilastrem, probíhajícím mezi okny obou pater a zakončeným zdobnou hlavicí. V r. 1805 musel však dům pro dluhy prodat v licitaci. Dům byl vydražen za nejvyšší nabídku 3286 zl. 45 kr. a koupil jej soukenický mistr František Blaschek (později se psal Blaschke), v roce 1835 jej však prodal za 2390 zl.

konvenční měny magistrátnímu úředníku v Příboru Aloisi Wetzelovi, který se v Hranicích oženil s Petronilou, dcerou Františka Peciny, obchodníka s moukou. Jeho vdova Petronila Wetzelová prodala dům roku 1869 Josefě Pariskové, majitelce realit, za 3700 zl. rakouské měny, která však v domě nebydlela. Rodině Pařízkové patřil dům až do roku 1938, kdy jej koupil německý knihařský mistr Leopold Dobner, který měl papírnický obchod v rožním domě na Moťošíně, později zbořeném.

Po zazdění domovních loubí domů na náměstí v šedesátých letech 19. století bylo zazděné loubí domu čp. 19 upraveno na obchod se širokým vchodem z náměstí a vedlejším bočním vchodem do zadní části přízemí a 1. patra domu. Tento boční vstup navazoval za loubím na starou úzkou klenutou chodbu na dvůr za domem, po staletí jedinou přístupovou cestu ke chlívům s dobytkem.

Od počátku 20. století byla v zazděném loubí domu, upraveném na obchod, umístěna prodejna novin a papírnictví Arnoštky Gewürzové, jejíž rodina bydlela v domě až do deportace hranických Židů roku 1942 do nacistických vyhlazovacích táborů smrti. Za první republiky byl obchod označen jako „Hlavní prodejna novin a časopisů“, kde byly k dostání noviny – deníky české i německé, ilustrované časopisy i hranické týdeníky Hlasy z Pobečví, později Moravská brána, Přehled a Střed. Výlohu nahrazovaly obě venkovní křídla dveří obchodu,

na nichž byly noviny a časopisy vystaveny. Gewürzová vedla obchod sama až do okupace republiky. Celá rodina Gewürzů za okupace zahynula. Nejstarší syn Otto pracoval v redakci ostravského německého deníku Die Morgenzeitung, mladší syn Theodor, úředník u advokáta, byl zatčen na udání a poslán už roku 1940 do koncentračního tábora ve Flossenburgu za to, že překročil hranici katastru města Hranic; zemřel roku 1942. Jejich otec Josef Gewürz zemřel po deportaci v Terezíně, jeho žena a nejmladší syn Jindřich zahynuli v Osvětimi. Prodejna novin a časopisů byla v přízemním obchodě až do konce čtyřicátých let.

Při pozdějších úpravách domu provedených jeho novými majiteli Františkem a Marií Kučerovými koncem padesátých let 20. stol., bydlícími v domě, byly oba staré vstupy do domu z náměstí polokruhově zakončené zazděny, zeď prolomena, osazeny nové prosklené dveře a vedlejší výkladec obchodu a zdvo přízemí domu pod kordonovou římsou bosováno.

V pozdějších letech patřil dům Domovní správě města, která provedla v sedmdesátých letech rozsáhlé adaptační práce bytových prostor v domě i vnějšího vzhledu domu. Obě slepá okna 2. patra domu byla osazena okny, domovní průčelí pro chatrnost spadlých omítek bylo zjednodušeno, ponechány byly jen mohutné nadokenní prohnuté zděné římsy oken obou pater s plochou štukovou ornamentikou pod nimi. Při vnitřní adaptaci domu byla zachována ze starého renesančního domu přízemní rozlehlá šenkovní místnost, tzv. mázhauz, rozdělená nyní příčkou, a stará úzká klenutá chodba domem na dvůr, v 1. patře domu některé slohové prvky stavebních úprav 18. a počátku 19. století. V přízemní adaptované místnosti bývalého podloubí byla umístěna prodejna zlatnictví a hodinářství.

• V roce 2001 prodalo zastupitelstvo města Hranic dům Martině a Michalu Horáckovým, v přízemí je umístěna prodejna Zlatnictví – stříbrnictví.

Dům čp. 20

V roce 1583 zbudoval hranický měšťan a obchodník sukny Ondřej Čaputa na místě starého, převážně dřevěného měšťanského domu proti radnici nový, zděný, klenutý a prostorný velkoměšťanský šenkovní dům, ozdobený honosným renesančním štítem s reliéfními kamennými tabulemi na průčelí a domovním portálem, kamenicky umně provedeným s latinským nápisem (v překladu) „Požehnej, Pane, tento dům a všechny v něm bydlící nyní a až na věky, amen. Pamatuj na mne, Pane, až přijdeš do ráje. Léta Páně 1583 vystavěl tento dům Ondřej Čaputa z Žiwce s požehnáním Páně. Slovo Páně zůstane na věky, amen.“ Ačkoliv dům byl v horním podlaží po zustošeních válečnými událostmi a opět v 19. století několikrát stavebně upravován, uchoval si podnes přízemní renesanční jádro a díky pochopení jeho majitelů pro tradici a umění také starobylý, umělecky hodnotný, kamenný portál, poslední renesanční portál měšťanského domu ve městě (kromě jednoduchého renesančního kamenného ostění vchodu

do domu čp. 102 na Horním podloubí). Renesanční štít a průčelí domu s oběma reliéfními kamennými tabulemi s biblickými výjevy byly bohužel odstraněny v polovině 19. století při stavebních úpravách*. Rozlohou a vybavením patřil Čaputovský právovárečný dům vždy k předním velkoměšťanským domům ve městě a jeho majitelé měli v historii města často významnou úlohu.

Podle městských knih, dochovaných bohužel až od druhé poloviny 16. století, koupil dům roku 1576 od vdovy Kateřiny Viduňky měšťan Jan Milocký za 1050 zl. Po jeho smrti si vzal vdovu Annu za manželku, někdy kolem roku 1575, polský velkoobchodník sukny z města Žywce Ondřej Čaputa, který byl v obchodním styku s hranickými obchodníky sukнем, dovážejícími sukno na trhy do Krakova a na Slovensko do Uher. Čaputa koupil už roku 1577 za 1000 zl. velký předměstský dvůr s rolemi a lukami od šlechtice Jetřicha Obešlíka z Lipultovic, bratra držitele lenního statku Malhotic. Dvůr ten byl pak po staletí nazýván Čaputovský. Jako schopný hospodář a obchodník patřil Čaputa po několika letech k předním a nejbohatším měšťanům ve městě. Ve svém výstavním domě měl kromě skladu suken též šenk piva a vína. V zadní části domu zbudoval pivovar pro sebe a jiné právovárečné měšťany, na předměstí postavil na mlýnské strouze pod Černotínskou městskou branou vlastní barvírnu suken, kterou držel až do své smrti. Byl několikrát rychtářem města a roku 1595 prvním purkmistrem. Toho roku dala obec z jeho popudu přestavět Kostelíček u Hranic, dosud dřevěný, ve zděný kostelík dnešní podoby. Poněvadž obec neměla dostatek peněz, přispěl Čaputa sám částkou přes 195 zl. na úhradu nákladů, jež mu pak obec hradila srážkou ročních splátkových peněz na domě a dvoře. Tuto přestavbu Kostelíčka připomíná dodnes kamenný kříž s letopočtem MDXCV (1595), zazděný v zadním kruhovém okně za kněžištěm, který stál dříve na štítě průčelí kostelíka, z něhož byl shozen vichřicí.

Když hranické panství získal roku 1600 chamtivý a proradný Zdeněk Žampach z Potenštejna, jehož svévoli a tyranství se měšťané po řadu let marně bránili, donutil také Čaputu, aby mu pustil roku 1601 svůj předměstský dvůr se vším příslušenstvím. Žampach zřídil z něj druhý panský dvůr při městě. Čaputa, starý a bezdětný, z obav před chamtivostí Žampachovou dal krátce před smrtí tajně do úschovy lipnickému měšťanovi a příteli Šimonu Třetinovi okovanou kočárovou truhlici s pozlacenými koflíky, stříbrným náčiním, kalichy, konvičkami, 72 stříbrnými toлары v hotovosti a několika pergamenovými listinami s pečeti. Zemřel však již roku 1602 a dům převzala jeho vdova Anna, jejímž byl majetkem, po pěti letech však též zemřela. Poněvadž oba zemřeli bez potomků, táhl se spor o dědictví po nich dva roky mezi městem, které podle privilegií města mělo právo na polovinu dědictví, a vzdálenými příbuznými Čaputovy vdo-

* Doslovný opis latinského nápisu portálu Čaputova domu spolu s popisem renesančních kamenných desek s figurálními biblickými náměty jsem otiskl v Dějinách města Hranic I (1969), s. 88. Podle J. H. A. Gallaše, který reliéfní desky na domě ještě viděl a popsal, byl mezi nimi vsazen kamenný znak Žerotínský. To je však omyl, Žerotínové dům nikdy nedeželi. Nepochybně šlo o znak některého z rodů, jež držely dům v 17. století, dodatečně zasazený.

vy. Toho využil Žampach a donutil město, aby prodalo dům po Anně Čaputce roku 1608 za 1500 splátkových peněz jeho vrchnostenskému úředníku (správci hranického panství), Tobiáši Dukátovi, věrnému jeho pomocníku a vykonavateli všech jeho příkazů. Jak si jeho služeb cenil, dosvědčuje listina, již mu v roce 1605 daroval předměstský dvůr měšťana Jakuba Dvorského v Horní ulici a osvobodil mu jej od všech poplatků a dávek, odměnou za věrné služby, jak uvádí listina. Po nuceném prodeji hranického panství roku 1609, když se hranických měšťanů a poddaných na panství ujali proti tyranství Žampacha moravští stavové, zůstal Dukát panským úředníkem v Hranicích do převzetí panství Václavem Molem z Modřelic, kdy odešel roku 1613 za Žampachem na jeho panství Hodonínské. Svůj dům v Hranicích dal roku 1616 připsat v městských knihách své manželce Anně, rozené Horáckové, která v něm bydlela s dětmi do stavovského povstání. Už roku 1626 se Dukát vrátil do Lipníka n. B. jako novou vrchností, kardinálem Dietrichštejnem, ustanovený hejtman panství helfenštejnského (lipnického), hranického a drahotušského. Opět se osvědčil jako tvrdý vykonavatel trestů a poprav hranických měšťanů a vůdců odboje venkova roku 1627. Za let služby u Žampacha si Dukát koupil velkoměšťanský dům v Uherském Hradišti, roku 1627 dostal od Dietrichštejna odměnou za své věrné služby velkoměšťanský dům v Lipníku, v němž pak bydlel s rodinou do smrti v roce 1640.

Čaputovský dům, který opustila manželka Dukáta s rodinou za stavovského povstání, utrpěl dosti za mansfeldského obsazení města v letech 1626–1627. Dukát jej dal s pomocí kardinála roku 1630 opravit a roku 1633 jej odevzdal svému zeti Bernardu Minikátorovi, manželu své dcery Estery, který byl správcem biskupského panství Kelečského. Po jeho smrti se vdova Estera vdala roku 1643 za mládence Jana Kafantu, soukeníka, jemuž byl dům připsán až v roce 1646, rok po dobytí města švédskou armádou. Kafanta, který se v průběhu let znovu oženil, prodal opravený dům roku 1661 se zahradou za mosty, nově přidělenou k domu za dvě kopaniny za Kostelíčkem, s pánví pivovarní, velkými a malými káděmi, se vším nádobím šenkovním, náležejícím k tomu domu i k pivovaru za 1100 zl. mor. šlechtici Janu Jiřímu Condillusovi Svitavskému, hejtmanu panství helfenštejnského, hranického a drahotušského, bývalému rytmistrovi císařské armády v Uhrách, který zemřel roku 1680. Jeho dcera Lud-

mila Salomena, vdaná od roku 1676 za předního měšťana Jana Andrlu z Opavy, předka manželky J. H. A. Gallaše Anny Androlvé, koupila dům od svých sourozenců roku 1683. Andrla prodal dům roku 1702 apatykáři Janu Klenovskému a jeho ženě Polyxeně, rozené Banovské za 1000 zl. rýnských. Klenovský byl předtím několik let lékárníkem v Lipníku. V Hranicích vybudoval s přispěním vrchnosti (darovala mu 1500 cihel a vápno), ve svém domě první lékárnu v Hranicích, která tu však trvala jen do roku 1709, kdy dům prodal Jiřímu Reichovi, držiteli velkého předměstského dvora, a odešel z Hranic jinam, kde byly lepší podmínky pro lékárnu. Majitelé rozlehlého šenkovního domu byli zatěžováni velkými peněžními částkami na obecní sbírky a kontribuce, proto se dosti často střídali. V letech 1710–1720 patřil dům Jiřímu Königovi, šmejdiří (tj. obchodníku s měděným a mosazným, tzv. norimberským zbožím), po němž byl prodán v dražbě za 863 zl. Janu Bukůvkovi. Až roku 1724 dům nabyli majitele na delší dobu. Koupil jej bednářský mistr Jan Frantík, po němž jej s rukou jeho dcery získal roku 1758 kovářský mistr Anton Palla. Po něm jej držel dlouholetý první purkmistr města František Leopold Kutscha. Poněvadž zemřel roku 1769 bez posledního pořízení, byl dům prodán roku 1770 dražbou za 1724 zl. zednickému mistru Josefu Konečnému. Konečný držel dům jen čtyři roky a prodal jej roku 1774 Karlu Ferdinandu Matyášovi, od něhož jej v roce 1779 za 1550 zl. koupil František Genzerk. Ten dal dům po druhém sňatku připsat již v ceně 3000 zl. rýnských r. 1789 nevlastnímu synovi Theodoru Wimětálkovi, vymínil si však, že zůstane hospodářem domu do jeho zletilosti (tj. do 24 let), po odstoupení domu vyhradil sobě a manželce do smrti obydlí ve světnici od rynku, klenutou komoru na vrchu a druhou od rynku, sklep pod hrubou světnicí, na dvoře chlév a zahradu, vaření ve velké kuchyni, půdu nad velkou světnicí a z každé várky piva jedno vědro. Wimětálek však prodal dům, připsaný mu roku 1799, již po třech letech za 6000 zl. rýnských, hotově zaplacených, hranickému velkoobchodníkovi sukny Janu Šlosárkovi a vymínil v domě svému otčímovi Genzerkovi volné bydlení. Šlosárek byl nákladníkem manufakturní výroby sukna hranických soukeníků a spolu s deseti dalšími obchodníky suknem vozili sukno ve velkém na trhy do Vídně, do Trnavy a Pešti. V Hranicích bylo v té době více než 400 soukenických mistrů. Šlosárek, který měl ve městě ještě jiný dům, odevzdal roku 1815 Čaputovský dům v ceně 7000 zl. vídeňských svému zeti, mladému hranickému knih-tiskaři Aloisi Škarniclovi, manželu své dcery Barbory. Jeho otec Antonín Škarnicel, knihtiskař v Olomouci, zřídil už roku 1814 v Hranicích na žádost hraběte Karla Chotka, hejtmana Krajského úřadu přerovského kraje, který měl sídlo v Hranicích (byl umístěn v domech čp. 76–77 na náměstí), pobočku olomoucké tiskárny pro tisk početných cirkulářů krajského úřadu, rozesílaných všem vrchnostenským úřadům a magistrátům měst v celém kraji, různých formulářů úředních knih apod. Jejím vedením pověřil svého syna Aloise. Ten po sňatku s dcerou Šlosárkovou přenesl tiskárnu do svého domu čp. 20 a umístil ji v přízemí, ve velké světnici. Když mu otec odevzdal olomouckou tiskárnu, prodal Škarnicel roku 1819 Čaputovský dům v Hranicích svému švagrovi Antonínu Lenzovi, krásnobarvíři a obchodníku sukny, manželovi Otýlie Šlosárkové, ses-

try své manželky, za 4000 zl. a odstěhoval se s rodinou do Olomouce. Ve smlouvě si však vyhradil ponechání tiskárny ve velkém pokoji v přízemí domu spolu s klenutou komorou na neurčitou dobu. Tiskárnu Škarniclovu vedli pak jím ustanovení faktoři a tiskárna zůstala již v Hranicích. Lenz odevzdal dům roku 1831 své dceři Otýlii a jejímu manželovi Františku Blaschkemu, rovněž obchodníku sukny, po jehož smrti se vdova roku 1840 provdala za jeho mladšího bratra Jana, rovněž obchodníka sukny. Ten spolu se synem zeměděleho bratra Františkem Blaschkem koupil roku 1856 dům čp. 186 v Drahotušské ulici (dříve pošta) a zřídili tu továrnu na sukno, také tam bydleli. Čaputovský dům byl po smrti Otýlie Blaschkové roku 1876 připsán polovinou na její dceru z druhého manželství, Otýlii Blaschkovou, později provdanou Henslovou, jíž patřil ještě roku 1905.

Do třicátých let patřil dům jako nadační dům Jana a Otýlie Blaschkových (na chodbě domu je dodnes umístěna deska s nápisem „Johann Stefan und Otilie Blaschkes Deutsches Stiftungshaus“) německému školskému spolku v Hranicích, od něhož jej koupil hranický řezník a uzenář Emil Just, jemuž náležel také dům čp. 72 na náměstí vedle radnice, kde měl řeznický krám. Just byl držitelem domu čp. 20 do konce okupace.

Dům Čaputovský čp. 20 a sousední domy čp. 21 a 22 dnešního tzv. Dolního podloubí, ležící v pravém úhlu náměstí do úrovně radniční věže (budova radnice byla přistavěna před věž teprve v 16. století), patřily od vyměření a stavby domů velkého náměstí až do konce 18. století k tzv. rynkovním šenkovním domům. Teprve po zazdění podloubí všech rynkovních domů na náměstí až po čp. 19 v druhé polovině 19. století dostaly se tyto domy mezi domy Dolního podloubí, poněvadž jejich podloubí při vjezdu do úzké Radniční ulice, již vedla veškerá silniční doprava městem, nesměly být zazděny z dopravních bezpečnostních důvodů. Čaputovský dům čp. 20 a 21 jsou však počítány podnes mezi domy náměstí.

• Roku 2005 prodalo zastupitelstvo města dům čp. 20 Ing. arch. Ivetě a Dipl.-Ing. Paulu Seitzovým, v přízemí je umístěna prodejna oděvů Italia fashion, Tabák – noviny a Fotoatelier Milana Mráze.

Dům čp. 21

Druhý dům Dolního podloubí v Radniční ulici upoutává oprávněně pozornost návštěvníků města bohatou zachovalou klasicistní štukovou výzdobou domovního průčelí z konce 18. století.

Jednopatrový řadový městský dům s nadstavěnou zdí půdního patra je zakončen nad kordonní římsou trojúhelníkovým zděným domovním štítem s plastickým motivem tzv. božího oka. Celé průčelí domu je nad kordonovou římsou domovního podloubí členěno čtyřmi vysokými pilastry, zakončenými ozdobnými hlavicemi, okna obou pater s nadokenními římsami jsou bohatě zdobena klasicistní stylizovanou ornamentální štukovou výzdobou.

Přízemí domu s širokým domovním podloubím a dvoukřídlými klasicistními vraty domovního vchodu je otevřeno do ulice dvěma půlkruhovými arkádovými oblouky. Chodba do domu je dlážděná zčásti břidlicovými deskami, zčásti oblázky. Z chodby vedou do poschodí dřevěné schody, obytné místnosti mají již vesměs ploché stropy. Bývalý přízemní kvělb s vchodem z podloubí byl koncem 19. stol. přestaven na obchodní místnost. Přistavěný dvorní objekt sloužil v 18. a 19. století za postřihačskou dílnu. Do dnešní, klasicistní, podoby byl tento dříve velkoměšťanský právovárečný dům přestavěn koncem 18. století na místě staršího renesančního domu, postaveného v osmdesátých letech 16. století.

Při plánovité výstavbě velkého náměstí a ulic z něho vybíhajících, městských hradeb, bran a bašt za Viléma a Jana z Pernštejna tu byl postaven prostý gotický dům, jehož držitelem byl

ve čtyřicátých letech 16. století městský konšel Matěj Holkoze, který byl v padesátých letech mladším a později též starším (prvním) purkmistrem města. Po jeho smrti byl jeho dům prodán roku 1563 za 500 zl. konšelovi Pavlu Honovi, který byl v osmdesátých letech též purkmistrem města. Hon přestavěl starý gotický dům na pohodlný renesanční velkoměšťanský šenkovní dům s mázhauzem a opatřil jej honosným domovním portálem. Novostavbou se hodnota šenkovního domu značně zvýšila, takže v roce 1589, kdy jej Hon prodal svému synovi Janu Honovi, byl oceněn na 1000 zlatých. Spolu s domem postoupil synovi kus role, ležící blíž Teplice, a zahrádku se stodůlkou v Drahotuchu za mosty. Jan Hon bydlel v domě s rodinou až do své smrti roku 1623. V tomže roce se jeho dcera Anna provdala za váženého erbovního měšťana, vdovce Daniela Filaxina z Šemperka, který byl roku 1622 císařskými komisary potvrzen za císařského správce panství Starý Jičín, zabraného komisary po zemřelém Fridrichu Vilémovi z Žerotína. Honova vdova Kateřina odvedla roku 1624 dům po manželovi svému zeti Filaxinovi se všim příslušenstvím. Filaxin, pocházející ze Šumperka, byl roku 1611 panským písařem u paní Anny Hoffmanky z Grünpüchlu na Starém Jičíně a oženil se tam toho roku s dcerou starojičinského luterského faráře Filipa Leuconea. Později byl purkrabím na biskupském statku Chropyni a koupil si dům v Hranicích. V pohnutých letech českého povstání jej hraničtí měšťané se souhlasem vrchnosti, Václava Mola z Modřelic, zvolili v roce

1619 jako luterána za staršího purkmistra města. Už roku 1620 byl úředníkem (správcem) panství Starý Jičín, od roku 1622 pak dosazeným císařským správcem tohoto panství až do roku 1624, později byl správcem panství žďárského. Přestupem na katolickou víru si získal plnou důvěru kardinála Dietrichštejna, biskupa olomouckého, nové vrchnosti hranického a lipnického panství. Po smrti své ženy Anny se roku 1632 v Hranicích znovu oženil s Annou, dcerou lipnického měšťana Černocho. Z prvního manželství přežila jen dcera Ester, z druhého syn Bernard, který byl později v šedesátých a sedmdesátých letech knížecím dietrichštejnským důchodním obou panství, psal se „z Šemperka“ a měl nemovitosti v Lipníku i v Hranicích.

Daniel Filaxin prodal r. 1635 v nemoci svůj šenkovní dům Honovský v Hranicích i s rolí, ležící nad Teplicí, zahrádkou a stodůlkou při ní za mosty a s loukou v Oboře za 1200 zl. soukenickému mistru Václavu Vysockému. Filaxin zemřel roku 1636 ve věku 75 let a byl pochován ve farním kostele v Hranicích. Vysocký provozoval soukenické řemeslo ve svém domě ještě roku 1644. Příštího roku byl jeho dům při dobývání města švédskou armádou Königsmarkovou dělostřelbou a požárem tak pobořen a zničen, že Vysocký dům opustil a zběhl z města. Dům, vyplněný vojáky, zůstal pustý a pobořený až do roku 1653, kdy jej městský úřad prodal po zběhlém Vysockém i s rolí neb pasekou nad Teplicí za 600 zl. mor. měšťanu Janu Čaparkovi bez závdavku „a to proto, že velmi pustý a zbožený a na nic přivedený jest“. Podle dekretu knížete Dietrichštejna o znovuosazení pustých domů ve městě dostal Čaparka 3letou lhůtu zproštění placení všech poplatků a dávek, aby mohl dům opravit, a od roku 1656 měl pak dům ročně splácet po 6 zl. Čaparka dům zčásti opravil, aby mohl užívat várečné právo domu a šenkovat pivo, v roce 1673 však dům opět prodal za tutéž cenu měšťanu Janu Köllerovi. Ani ten však pro všeobecnou bídu a zkázu města za třicetileté války dům stavebně nevylepší a po jeho smrti r. 1696 seděla v domě jeho vdova až do roku 1710. Toho roku prodal městský úřad dům po Janu Köllerovi, jen nouzově opravený, jeho zeti Václavu Vodnářovi, jinak Kunčickému za tutéž cenu. Musel se však zavázat, že vyplatí podíly starší Köllerovy dcery Lídy a syna Jana, žijících v Místku, dále syna Francka „který do vojny daný jest pro loupání včel, za něhož ještě z minulosti zapláceno včelařům za škodu, kterou udělal 13 zl.“ Krádež včel měl při tehdejších tvrdých trestech zaplatit životem, naděje na přežití a návrat z vojny byly však malé a nepravděpodobné.

Václav Kunčický byl tesař a městský vodnář, pečoval též o opravu a stavební obnovu dřevěného potrubí městského vodovodu. V roce 1745 pustil svůj dům, zcela zaplacený, svému synovi Janu Kunčickému, vyhradil si však 300 zl. k vlastní dispozici, výminek v domě pro sebe a manželku až do smrti a živobytí při jednom teple a světle, tj. společně s rodinou hospodáře domu. Kdyby se nemohli snášeti, vymínil si horní světničku od rynku a tam se nastěhovati.

Poněvadž Jan Kunčický zemřel roku 1767 bez testamentu, byl dům v ceně 600 zl. na žádost vdovy Žofie připsán na její jméno a po jejím novém sňatku roku 1768 jej odvedla novému manželovi Floriánu Krčálovi. Krčál provedl nezbytné opravy domu a v roce 1777 jej prodal za 862 zl., hotově zaplacených, po-

stříhačskému mistru Tomáši Hermannovi. Ten zřídil v domě velkou postříhačskou dílnu sukna, kterou přistavěl ve dvorním traktu budovy, a později ji rozšířil o další dílnu v domě čp. 47 v místech zbořené Černotínské městské brány, na konci dnešní Svatoplukovy ulice. Byla to léta prudkého rozmachu hranického soukenictví koncem 18. a počátku 19. století, kdy neobyčejně vzrostl odbyt hranického sukna na uherských trzích v Trnavě, Pešti aj., kam je vozili hraniční kupci suken. S dobrým odbytem sukna rostla ve městě i jeho výroba, barvení a úprava, která koncem století zaměstnávala již 300 soukenických mistrů, 7 postříhačů sukna, 2 barvírny a v provozu bylo 15 obchodů sukem. Tento rozkvět hranického soukenictví trval až do dvacátých let 19. století, kdy začal pozvolna jeho úpadek v důsledku konkurence lacinější strojní výroby sukna.

Hermann novodobým vybavením svých dílen postříhačskými stoly a lisy strhl v osmdesátých letech velkou část postříhačské úpravy sukna na sebe, takže mohl svou dílnu rozšířit, koupit a vybavit i druhou dílnu a značně zbohatl. Koncem osmdesátých let dal zbořit starý šenkovní dům na Dolním podloubí a vystavěl na jeho místě pohodlný obytný dům pro svou početnou rodinu. Průčelí domu dal vyzdobit bohatou klasicistní štukovou výzdobou. Když v roce 1805 zemřel, měl již většinu svých synů a dcer vybavených peněžními podíly. Testamentem odkázal nově postavený šenkovní dům v ceně 2500 zl. svému synovi Janu Hermannovi, rovněž postříhačskému mistru s podmínkou, že pustí předměstský dům čp. 47 s druhou dílnou v ceně 1200 zl. svému švagrovi Janu Bališovi, též postříhači. Tato dohoda byla provedena v roce 1807, když vdova Alžběta odevzdala dům na Dolním podloubí s dílnou, všemi lisy, třemi postříhačskými stoly v dobrém stavu synu Janovi a ten pustil dům čp. 47 s dílnou a celým zařízením svému švagrovi. Matka si vymínila v domě čp. 21 k živobytí regálie domu (várečné a šenkovní právo) a k obývání 2 horní světnice, jednu komoru, jednu kravskou stáj a sklep jako výminek. Jan Hermann však prodal již roku 1810 dům na podloubí za 8900 zl. vídeňské měny postříhačskému mistru a obchodníkovi sukny Karlu Šidlovi, který mu hotově zaplatil 5900 zl., zbytek, 3000 zl., mu byl zapsán jako dluh. Vdově Alžbětě byl zajištěn výminek, ta však zemřela již příštího roku, 1811, a Šidlo vyplatil dědicům dluh v bankocetlích.

Karel Šidlo patřil k nejméně úspěšným obchodníkům sukem, které dovážel do Vídně. Dům na podloubí postoupil roku 1818 v ceně 4000 zl. konv. měny svému stejnojmennému synovi Karlu Šidlovi mladšímu, rovněž úspěšnému obchodníkovi sukem. Zaknihován mu však byl až v roce 1829, po otcově smrti. Ve čtyřicátých letech byl mladý Šidlo spolu s obchodníky Josefem Blaschkem a Františkem Václavíkem jako nákladníci úspěšnými „fabrikanty“ sukna, kteří soustředili veškerou výrobu a prodej hranického sukna do Uher a Vídně ve svých rukou.

Po smrti Karla Šidly roku 1865 byl dům v ceně 5800 zl. rak. měny připsán jeho dědicům, Juliovi, Karolině, Františce a Antonii, rovným dílem do konce života vdovy Františky. Karolina Šidlová odkoupila později podíly ostatních sourozenců a stala se od roku 1886 jedinou majitelkou domu, který držela ještě v roce 1905. Před koncem první světové války koupil dům obchodník Eduard

Geyer, později dům přešel na jeho syna Raimunda Geyera, jemuž patřil do konce okupace. V přízemí byl za první republiky a okupace zlatnický a klenotnický obchod Eduarda Žáčka, který prodával též optiku, fotoaparáty, hodiny aj.

Konfiskovaný dům se stal majetkem města a byl dán do správy Podniku bytového hospodářství, v domě i v dvorním traktu byly byty, v přízemí byla umístěna prodejna Kožené galanterie.

Na konci 80. let 20. století byla provedena stavební obnova domu včetně odborné památkové renovace bohaté štukové výzdoby, která byla poškozena zatékáním vody z vadné domovní střechy. Tím teprve vynikla historická hodnota tohoto jediného klasicistního domu v Hranicích.

• V roce 2001 prodalo zastupitelstvo města Hranic dům Jarmile a Josefu Řehákovým, v přízemí je umístěna Tega – kožená galanterie.

Dům čp. 22

Jednopatrový řadový renesanční dům, vystavěný na úzké středověké parcele na západní straně Radniční ulice. První doloženou majitelkou tohoto domu byla Kateřina Šafránková, která dům v roce 1566 prodala za 450 zl. řeznickému mistrovi Václavu Kladivovi. Ten hotově složil 40 zl., dále měl ročně splácet po 14 zl., v roce 1587 měl dům již zcela zaplacený. Kladiava patřil k váženým občanům města, byl cechmistrem řeznického cechu a dům stavebně zvelebil. V roce 1610 již nežil, v pátek před Janem Křtitelem prodal městský úřad podle poručení nebohého Václava Kladivy grunt po něm pozůstalý se zahradou pod stavem obecním i se stodolou, zahrádkou a loukou v hájemství helfenštejnském za 800 zl. Lukáši Měchovskému, který zavdal hned 100 zl., dále měl splácet po 14 zl. Též Lukáš Měchovský patřil k váženým občanům města, v roce 1597 byl mladším písařem radním, v letech 1615 a 1618 pak purkmistrem města. Domu si dlouho neužil, již v roce 1623 je nebožtíkem a dům po něm pozůstalý se vším příslušenstvím prodává městský úřad na místě sirotků a nápadníků jeho pozůstalé vdově Marjaně za 900 zl., hotově složila 200 zl., dále měla splácet po 16 zlatých. Marjana se v roce 1624 znovu provdala za Pavla Klevara a v pátek před Petrem a Pavlem mu dům odvedla, aby s ní v hospodářství byl a podle kupu jej doplatil. Klevar na domě sedí ještě v roce 1639, v roce 1644 má však dům již nového majitele – v březnu toho roku jej kupuje Jan Keynar, řemesla řeznického, který se tímto řemeslem živí, má dům na předměstí, 6 měřic osetého a dvě krávy. Dům vlastnil jen krátký čas, v roce 1650 po Všech svatých je dům po něm pozůstalý úřadem na místě nápadníků se vším příslušenstvím prodán za 900 zl. Novým majitelem se stává Jiřík Machát, který dům kupuje bez závdavku a splácí jej do roku 1667, kdy umírá.

Pavel Machynský, který koupil dům se vším příslušenstvím za stejnou cenu hotově složil 75 zl. a ročně měl splácet po 9 zl., splácel je do roku 1672, v následujícím roce již nežije. Městský úřad přistupuje k dalšímu prodeji na místě sirotků a 2. října 1672 dům kupuje jejich otčím, Jakub Stehlík, který se s pozů-

stalou vdovou Annou oženil. Stehlík byl koželuhem a svou ženu v smrti předešel. Vdova Anna předala dům svému synovi Václavu Machynskému, který splátkové peníze skládá ještě v roce 1726. 13. září již nežije a podle jeho testamentu je dům odveden jeho zeti Johannu Glogerovi, aby si jej doplatil. Vdova po Václavu Machynském si vymínila k dožití v domě jednu světničku „na vrchu s tou komůrkou při ní a jednu krávu ve chlévě.“ Gloger měl v roce 1728 dům zcela zaplacený.

V roce 1761 předstoupil před městský úřad Antonín Rumfeld a písemně prokázal, že má stavebně upravený šenkovní dům koupený za 1000 zl. rýnských od svého otčima Johanna Glogera. Byl však špatným hospodářem, zadlužil se a již v roce 1764 je propadlý dům prodán v licitaci za stejnou cenu Kašparu Ullrychovi, který na domě seděl přes dvacet let a zvelebil jej. V roce 1788 předstoupil Ullrich (psán též Uhlig) před městskou radu s žádostí, aby mu byl právovárečný dům Antona Rumfelda zapsán v ceně 1800 zl. Po třech letech, po navýšení ceny, jej spolu

s manželkou Josefou prodává měšťanu Dominiku Dvořákovi za 2500 zl., peníze má zaplatit do roka.

A následuje rychlý sled krátkodobých držeb. Dvořák dům prodává v roce 1792 za 2400 zl. Franzi Dreiseitlovi, který jej pak drží do roku 1817, kdy připadá jeho manželce. Ve veřejné dražbě jej koupil jeho zeť, soukeník Filip Schindler za 10.732 zl. vídeňské měny. V rodině Schindlerů byl dům až do roku 1855, kdy jej od Jana a Františky Schindlerových kupují manželé Anton a Marie Sieglvi za 2800 zl., včetně zahrady na hradbách. I v tomto případě šlo o držbu krátkodobou, v roce 1861 je dům kupní smlouvou v ceně 3652 zl. rak. měny vložen manželům Janu a Evě Klosovým, kteří v domě zřídili hostinec. Klosova žena Eva, rozená Hübnerová, z Kateřinek zemřela v tomto domě v roce 1887 ve věku 64 let.

V roce 1897 bylo vystavěno obytné stavení ve dvoře, zřejmě na místě starší stavby, zachycené ještě na mapě stabilního katastru z roku 1833. Dům byl v držbě rodiny Klosů až do roku 1905, kdy přešel do držení Fusků, Marie Fusková provozovala v domě hostinskou živnost, František Fusek byl účetním v kanceláři města. Z hostince se stala vinárna a restaurace, která nabízela služby na úrovni. Provoz restaurace byl inzerován jako „Vinárna a restaurace pana rady Fuska“, byla však v nájmu Jana Staňka.

Zásadní úpravy byly v domě provedeny v letech 1954–1958, kdy byl postupně odbourán dvorní trakt, zrušeny klenby v patře a přízemní komoře, upraveno bylo též průčelí domu. V roce 1985 byla provedena fasádní lička.

• V současnosti jsou majitelkami domu Ing. Regina Fillerová a Libuše Kahleová, v přízemí nefunguje žádná provozovna.

Dům čp. 23

Řadový šenkovní měšťanský dům v dnešní Radniční ulici. K nejstarším majitelům tohoto domu patřil Tomáš Ocelka, který v roce 1577 prodává svůj dům za 500 zl. Bartoši Sládkovi. Sládek složil závdavek 40 zl., dále měl splácet ročně o sv. Jiřím 11 zl. Tomáš Ocelka odešel do Prostějova, v roce 1584 však osobně předstoupil před městskou radu v Hranicích a oznámil, že všechnu svou spravedlnost, kterou měl na domě Bartoše Sládka, tj. 394 zl., prodal za 181 zl. v hotovosti svému bratru Rafaelu Holilovi z města Meziříčí nad řekou Bečvou a nemá tudíž na domě již žádné pohledávky. Všechny splátkové peníze mají být posílány Rafaelovi. Bartoš Sládek na domě hospodařil do roku 1601, kdy zemřel, a jeho vdova Johanna prodala dům Václavu Roubalovi. V letech 1606–1610 všichni pozůstalí, kteří měli nárok na dědičné podíly po Bartoši Sládkovi, prodali svou spravedlnost Roubalovi. Václav Roubal roku 1613 předstoupil před městský úřad se svým vlastním bratrem Martinem a oznámil, že učinili frejmark na své grunty, to znamená, že si je vyměnili. A tak od roku 1613 je novým majitelem Martin Roubal, Václav získal grunt v Horní ulici v ceně 650 zl. Martin Roubal držel dům do roku 1622, kdy jej prodal za 550 zl. Janu Žiškovi Opatovskému. Žiška držel dům jen krátce, v roce 1631 učinil frejmark s Bartošem Braveným. Nový majitel držel dům do roku 1638, kdy zemřel, a městský úřad v roce 1640 prodává dům na místě vdovy Kateřiny a siroteků se vším příslušenstvím, tj. pasekou, rolí, loukou, stodolu aj. za 800 zl. Matěji Vaculovi, řezníkovi z Kelče, za kterého se vdova Kateřina provdala. Dům je v té době velmi zpustlý a potřebuje velké opravy, byl silně poznamenán válečnými událostmi a jistý čas byl zcela pustý. Doba byla velmi zlá, chudoba novému majiteli neumožňovala opravy domu, narůstaly dluhy do důchodů i k záduší, také kontribuce vážne. Městský úřad, aby přešel úplné zkáze domu, přistoupil v roce 1663 k jeho prodeji a prodává jej jako dům Kateřiny Bravené. Novým majitelem se stává mlynář Matouš Gogelík, který dům koupil za 700 zl. bez závdavku a má jej pro velké zpuštění splácet jen po 5 zl. ročně, aby jej mohl opravit.

Gogelíkovi se vedlo dobře, podařilo se mu skoupit všechny spravedlnosti na domě, a tím měl dům zcela zaplacený. V roce 1696 dům převedl na svého syna Kašpara, který na domě hospodařil třicet let. V roce 1731 je Kašpar již nebožtíkem a dům je se souhlasem pozůstalé vdovy a bratra Martina připsán jeho synu Pavlu Gogelíkovi za 400 zl. Matka si v domě zajišťuje doživotně bydlení. Pavel Gogela (jak se také uvádí) držel však dům velmi krátce, v roce 1736 jej prodává svému zeti Janu Dernickému, ale vymíňuje si zadní stavení, které slou-

ží též jako palírna, aby si ho na svůj náklad mohl podle libosti upravovat a užívat se svou ženou až do smrti. Dernický však dům po pěti letech prodává Janu Matějákovi i s verkem za 550 zl., ale s platnou výminkou, kterou jeho tchán Gogela na domě měl. Matěják 29. ledna 1745 učinil kšaft na svůj šenkovní dům, kterým dům v ceně 500 zl. odkázal své manželce Marianě a téhož roku zemřel. Dům byl připsán Marianě Matějákové, která jej ale ještě téhož dne postoupila svému staršímu synovi Josefovi s odůvodněním, že si v těch špatných vojenských časech netroufá dům sama spravovat a plnit všechny závazky z tohoto majetku plynoucí. Na mladšího bratra má Josef v budoucnu počítat s částkou 105 zl.

Doba byla skutečně zlá a ani Josefu Matějákovi se nepodařilo plnit závazky, dluhy narůstaly, a tak byl dům v licitaci r. 1755 prodán za 715 zl. obchodníkovi Antonínu Dvořákovi, ten dům konečně zvelebil a po pěti letech jej se ziskem prodal. Novým majitelem se stal Jiří Sládek, který jej koupil v roce 1770 za 900 zl. hotově složených. Po osmi letech Sládek dům převedl na svého stejnojmenného syna Josefa Sládka mladšího,

odvedl mu jej ve stejné ceně s podmínkou výminku pro sebe a svou ženu, který bude povinen svým rodičům vystavět na svůj náklad, ponechá si ještě dvě várky piva a z každé další várky bude syn a nový majitel domu povinen odvést otcí jedno vědro piva. V držení Sládků byl dům až do roku 1840, kdy jej za 1470 zl. konveční měny koupil Josef Stahala. Za tohoto majitele byl dům značně zveleбен a v roce 1875 prodán za 3000 zl. manželům Ignáci a Marii Sedláčkovým. Sedláček byl stolař, jeho manželka pocházela z Místku a zemřela již v roce 1889 ve věku 56 let. Na začátku 20. století vlastnili dům manželé Antonín a Marie Liwovi, od dvacátých let byla v domě obchodní zádruha.

• V roce 1996 prodalo zastupitelstvo města Hranic dům Mgr. Jindřišce a Ing. Václavu Číhalovým, v přízemí momentálně nefunguje žádná prodejna.

Dům čp. 24

Jednopatrový řadový dům, vystavěný na úzké středověké parcele v Radniční ulici. Průčelí domu je novorenesanční, členěné lichými arkádami. Jedním z prvních doložených majitelů domu byl Jan Květoň, který svůj dům v r. 1557 prodává Martinu Foltynkovi za 220 zl., při kupu složil 10 zl., v krátkém pak čase klade ještě 28 zl., ke splácení mu zbývá 192 zl., které má ročně splácet o sv. Ji-

řím po osmi zlatých. V letech 1583–1584 splácí Martin Trubač, snad syn Martina Foltynka, nebo Foltýnek sám, který byl trubačem, a dům zcela zaplatil. Osud Martina Trubače je však nejasný. V roce 1607 v úterý po sv. Martinu městský úřad tento dům prodává na místě přípovědi a nápadníků po Anně Mysilce Janu Lutynskému za 450 zl. Hotově složil 30 zl., zbývajících 420 měl ročně splácet po 18 zl., ty pak náleží nápadníkům a na přípovědi (odkazy) po Anně Mysilce. Ze závdavku dáno bratru Václavovi (knězi) 4 zl. a Davidu Jonatovi podle poručení 5 zl. V roce 1610 bylo položeno 10 zl., ty však byly vzaty na splacení obecních dluhů. V roce 1613 byly vydány peníze opět bratru Václavovi, který podle odkazu Anny Mysilký měl dostat celkem 20 zl. Bratr Václav však pobýval mimo Hranice a peníze vyzvedli jeho zmocněnci, Jan Poláčků a Martin Braun. Jan Lutynský žil v domě do roku 1625, kdy v čas Hromnic dům opustil a koupil si jiný dům po Andrisu Kožešníkoví, aniž by tento prodal. Nechtěl se toho domu vzdát a chtěl držet oba domy do doby, než by se mu naskytl výhodný kupec. Dům se mu však nepodařilo výhodně prodat, povinnosti z něho plynoucí nespravoval, a tak dům přišel k úplnému zrušení a toliko pusté místo po něm zůstalo. Městský úřad rozhodl, že ten dům, kdyby k vyzdvížení přišel, bude náležeti městu a žádným jiným nápadníkům, protože bude odveden k městu.

Až v roce 1653 prodal městský úřad holé místo po domu Jana Lutynského se vším příslušenstvím za 250 zl. mor. Pavlu Machynskému, bez závdavku, protože „toto místo pusté a holé zůstává“. Od roku 1656 má pak obci ročně o sv. Martinu platit 3 zl. moravské. Pavel Machynský dům znovu vystavěl a v roce 1667 jej se vším příslušenstvím prodal Mikuláši Tichému za 400 zl., ten složil hned 40 zl., ročně měl pak splácet po čtyřech zlatých. Tichý držel dům velmi krátce, se souhlasem své ženy Judity jej za stejnou cenu prodal Jiříku Haichlovi, který složil jako závdavek 30 zl., dařilo se mu však velmi dobře, již v roce 1706 skoupil všechnu spravedlnost od obce a dům měl zcela zaplacený.

V r. 1722 však slovatný Jiřík Haichl již nežil a v lednu téhož roku předstoupil před městskou radu jeho syn Václav, kterému otec dům odkázal, a oznámil, že se tohoto dědictví dobrovolně vzdává ve prospěch své sestry, provdané za Samuela Švehálka; dochází mezi nimi k finančnímu vyrovnání a dům jako zaplacený se zapisuje Samueli Švehálkovi s podmínkou, že v případě, že by chtěl

tento dům prodat, má Václav Machynský předkupní právo za stejných podmínek. Tato podmínka však z neznámých důvodů nebyla splněna, protože Švehálka s vědomím své ženy Ludmily dům v roce 1729 prodává za hotově položených 325 zl. Matěji Krylovi (později psanému Grilovi), který se zavazuje respektovat práva hořejšího i dolejšího souseda při případném bourání a úpravách domu. Měšťan Matěj Gril dům stavebně upravil a roku 1756 jej v ceně 500 zl. odvedl své dceři Julianě Grilové, aby dále plnila všechny povinnosti z držby tohoto domu vyplývající. Grilova dcera však dům odvedla svému manželovi Baltazaru Tichému, který v dubnu 1757 předstoupil před městský úřad se svatební smlouvou, ve které jsou uvedeny všechny podmínky a platby, které musí splnit – po jejich splnění mu bude dům jako zaplacený připsán. Jednou z podmínek je i zřízení výminku pro manželčinu matku při jednom světle a teple až do její smrti. Baltazar Tichý se též zavazuje, že bude na domě dobrým hospodářem a všem povinnostem učiní zadost. V držení rodu Tichých zůstal dům řadu let – dědil se z otce na syna; v roce 1806 již Baltazar Tichý nežil a podle jeho testamentu byl majetek rozdělen mezi jeho plnoleté děti Baltazara a Terezií a děti pozůstalé po jeho zemřelém synu Štěpánovi. Dům měl zdědit tehdy tříletý Štěpán, do jeho zletilosti mohla vdova (po Štěpánovi) Terezie na domě hospodařit podle svého uvážení. Terezie se znovu provdala za tkalce Valentína Gronese, kterému dům podle svatebních smluv odvedla do zletilosti malého Štěpána.

Se souhlasem nového majitele zřídil v roce 1814 v tomto domě olomoucký tiskař Antonín Škarniel pobočnou tiskárnu, potřebnou zejména pro provoz Krajského úřadu k tištění nejrůznějších oběžníků a nařízení. Pobočku řídil jeho syn Alois Škarniel, který se v Hranicích oženil a po roce přemístil provoz tiskárny do domu otce své manželky čp. 20, na náměstí. Gronese dům v roce 1832 podle otcova testamentu odvedl Štěpánu Tichému, ale ten dům v dobrém stavu prodal. Po celou tuto dobu byli na domě dobří hospodáři. Podle kupní smlouvy z roku 1838 koupil dům od Štěpána Tichého za 2680 zl. konv. měny Karel Konrád. Dům nevládnul dlouho, prodal jej již v roce 1850 za 4280 zl. Josefu a Marii Procházkovým a i v dalších letech šlo vždy jen o držby krátkodobé. Procházkovi dům prodávají po sedmi letech za 4100 zl. Franzi Kopeckému, který si domu užil jen jeden jediný rok, 23. 8. 1858 již nežije a dům dědí jeho vdova Františka Kopecká v ceně 4305 zl. Krátkodobě si domu užívá i následující kupce, rukavičkář Andreas Hermann, který dům koupil v roce 1880, v roce 1889 však již nežil. I když Hermann vlastnil dům jen krátce, došlo v té době k jistým stavebním úpravám, v roce 1886 byla zbourána klasicistní dvorní stavba a vystavěna byla nová, odpovídající potřebám jeho řemesla, ale i tato je dnes již zrušena. Koncem 19. a v prvním desetiletí 20. století dům vlastnil starosta města a advokát Dr. František Šromota s chotí Amálií, po smrti dr. Šromoty dům vlastnila jeho vdova Amálie. Ve třicátých letech byl dům připsán manželům Josefu a Marii Maštaliřovým. Dům zůstal trvale v soukromém vlastnictví. Drobnější stavební úpravy v domě proběhly v roce 1928.

• V současnosti jsou majiteli domu Marie a Antonín Novosadovi, v přízemí je umístěna Výroba klíčů a prodej železářských nástrojů.

Dům čp. 25

Radový měšťanský dům v dnešní Radniční ulici č. 10. Nejstarším doloženým majitelem tohoto domu byl Adam Kostelník, který svůj dům v roce 1573 prodává ševci Stanislavu Staškovi za 375 zl. Jako závdavek složil 20 zl., každoročně o sv. Janu měl dále splácet 8 zl., dům splácel do roku 1590. V roce 1593 se novým majitelem stává švec Valentin Čapek, který je podle register smluvních povinen vyplácet nebohým sirotkům Stanislava Staška ročně o sv. Jiřím 10 zl. do celkové sumy 200 zl., a tím sobě dům zcela vyplatit. Čapek však svůj dům v roce 1600 prodává za 450 zl. perníkáři Janu Fouskovi, který splácí dům do roku 1609, kdy umírá, a další splátku klade jeho vdova Alena. V roce 1611 kupuje grunt po nebohém Janu Perníkáři Martin Židek, aby jej hned zase prodal za 450 zl. Janu Stehlíkovi, který si ho užil jen velmi krátce, protože v roce 1614 již nežije, a dům do roku 1618 splácí jeho vdova Lída Stehlička. V témž roce, v pátek před Květnou nedělí, městský úřad na místě sirotků po nebohém Janu Stehlíkovi dům prodává se vším příslušenstvím i se zahradou v Drahotuchu při Bečvě ležící Janu Laštovičkoví za tutéž cenu. Laštovička na domě seděl do roku 1624, kdy jej pro válečné útrapy opustil a dům zůstal opuštěný a přišel zcela ke zkáze. Pustý zůstal do roku 1653, kdy jej úřad na místě sirotků po Lídě Stehličce prodal jako holé místo Martinu Koláři za 250 zl. bez závdavku; Kolář byl na tři roky osvobozen od všech dávek, jen aby dům znovu vystavěl. Od roku 1656 má Kolář ročně splácet po 3 zl. Kolář v průběhu deseti let dům postavil, v roce 1663 však již nežije a pozůstalá vdova dům se vším příslušenstvím prodává za 350 zl. Matěji Matyelovi (Matyol, Matiolik). Ten jako závdavek položil 61 zl., zbytek má pak ročně splácet po 4 zl. Splácel až do roku 1684, kdy zemřel, a dům po něm pozůstalý prodává městský úřad za stejnou cenu Kryštofu Hopfovi. Hopf na domě seděl do roku 1713, tehdy již nežil a před městskou radu předstoupil Jiří Jelínek a přednesl, že si dům v ceně 300 zl. podle poručení nebohého Kryštofa Hopfa, odkázaný jeho ženě Apolonii, na sebe přetahuje, neboť se s ní oženil. Na domě pak seděl až do roku 1739, kdy jej postoupil svému synu Karlovi za hotových 300 zl. rýnských tak, aby si svůj dědický podíl 111 zl. stáhl, druhý díl mu má zajistit prostředky k živobytí, třetí díl pak náleží jeho bratru Michalovi, který se nyní na vandru po řemesle soukenickém vynachází a má jej splácet po 15 zl. ročně. Karel Jelínek žil však velmi krátce, jeho žena Uršula je již v roce 1742 vdovou a dům jí náleží. Téhož roku se provdala za Václava Štřelku a podle svatebních smluv z října toho roku mu dům odvedla. V lednu roku 1743 předstoupil Štřelka před městský úřad, prokázal se svatební smlouvou a žádal, aby mu na jejím základě byl dům zapsán i s výminkem pro Jiřika Jelínka. Dům pak držel až do roku 1772, kdy jej za 650 zl. prodal řezníkovi Josefu Blažkovi mladšímu. Žádá splacení částky 350 zl. v hotovosti do konce roku, v dalších letech pak každoročně 50 zl. až do úplného zaplacení, v domě si až do své smrti vymínil byt. Blažkovi se vedlo dobře a do roku 1780 si dům zcela doplatil a navíc jej velmi zhodnotil. V době jeho úmrtí, 25. prosince 1809, byl dům úředně odhadnut na 5000 zl.

Řeznický mistr a velkoměšťan Josef Blažek testamentem dům odkázal své dceři Viktorii, provdané Perutkové, ta si jej dala zapsat a svým sestřám Barboře, provdané Bokkelenové (Abraham Bokkelen, otec malíře Lamberta van Bokkelen, v Hranicích krátce působil), a Anně, provdané Reichové, v roce 1810 vyplatila jejich podíly, první 591 a druhé 991 zlatých. Viktorii Perutkové se však nedařilo a její dům byl v lednu roku 1816 prodán ve veřejné licitaci nejvyšší nabídce soukenickému mistru Johannu Reichovi za 6905 zl. Reich byl švagrem Viktorie, která si do konce dubna toho roku vyžádala v domě bydlení pro sebe a svou rodinu. Manželé Josef a Viktorie Perutkovi si pak od Reicha koupili

jeho chalupu v ceně 3875 zl. Ani Johann Reich dům dlouho nevladl, v roce 1835 jej prodal Antonu Pokornému za 2066 zl. konv. měny, po jeho smrti v roce 1866 jej získala jeho dcera Marie, provdaná Zihn, jež jej však již v roce 1870 prodala za 5800 zl. vídeňské měny manželům Antonu a Josefě Ballischovým, kteří dům vlastnili do počátku 20. století, později dům drželi Jan a Josef Hagenauerovi.

- V roce 1996 prodalo zastupitelstvo města Hranic dům Aleně a Ladislavu Klvaňovům, v současnosti jej vlastní spolu s Marií a Antonínem Novosadovými, v přízemí funguje prodejna MAD – móda a doplňky.

Dům čp. 26

Jednopatrový řadový dům, vystavěný na úzké středověké parcele v západní části Radniční ulice. Průčelí domu je klasicistní, dispozice přízemí je středověká. Prvním doloženým majitelem tohoto domu byl Eliáš Knoflíček, který v roce 1575 již nežije, a dům po něm pozůstalý je prodán Jiříku Suchánkovi za blíže neuvedenou cenu. Po Knoflíčkově zůstali čtyři sirotci, z nichž dcera Johanna byla provdaná ve Strážnici, kam byly později posílány splátkové peníze. V roce 1593 Jiřík Suchánek, jinak Krčil, s manželkou Evou prodal dům za 400 zl. Mikuláši Hauserovi Trubači, ten měl dům v roce 1601 zcela zaplacený. V roce 1602 předstupuje před městský úřad Jan Sedláček z Valašského Meziříčí s pohledávkou na splátkové peníze po svém bratru Jiříkovi, který zemřel u Kutné

Hory a byl synem zemřelého Macka Foltýnka, nedoloženého majitele tohoto domu. K jeho potomkům měl Eliáš Knoflíček dědické platební povinnosti – splátkové peníze byly skládány do sirotčích peněz. Městský úřad nárok uznal a spravedlnost vyplatil.

Mikuláš Hauser si domu dlouho neužil, poslední peníze skládá v roce 1610, kdy též umírá a jeho pozůstalá vdova Eva odvádí dům po něm pozůstalý svému novému manželovi Janu Valentinovi. V roce 1625 předstoupil Honz Valentnin před městský úřad a oznámil, že sám od sebe a Evy, manželky své, i na místě sirotka Jana, malého synka po nebohém Mikuláši Hauserovi pozůstalém, dům prodal za hotových 80 zl. Bartoši Bravenému. V té době byl dům zpuštěn a velice zchátral. V roce 1631 před sv. Matoušem předstoupil Bartoš Bravený před městský úřad a oznámil, že svůj dům vyměnil za dům Jana Žišky Opatovského, aby nepřišel zcela ke zkáze. V roce 1632 předstoupil před úřad Jan Žiška a oznámil, že mu v Lobodících zemřela jeho dcera Anna a proto žádá, aby

v případě jeho smrti mohla jeho manželka Anna domu svobodně užívat. Žiška v roce 1637 nežil, vdova Anna se znovu provdala za krejčovského mistra Jiříka Zouvalu, který v tom roce předstoupil před úřad a oznámil, že jeho nemocná manželka se sama na úřad nemůže dostavit, ale chce mu svůj zaplacený dům odvést. Jiřík Zouvala neměl žádných rolí a živil se krejčovským řemeslem. V roce 1649 je zcela zaplacený dům Anny Zouvalky prodán Jiřimu Hambarovi; Zouvalka Hambarovi „jakožto příteli svému z lásky a dobré vůle dům oddala, aby žádnému nebyl nic povinen platit“, toliko sobě nárokuje jednu komoru v tom domě, na živobytí při tom domě jí má Jiřík ročně dávat 3 zlaté, kdyby onemocněla, má ji jako vlastní matku chovati a kdyby zemřela, náležitý pohřeb vypraviti. Po její smrti bude Jiří Hambar povinen dát na hranický kostel 90 zl., a to ve dvou termínech, což vykonal v roce 1653 a 1654, čímž splnil dané podmínky a od té doby měl dům zcela zaplacený.

Jiří Hambar dům spravoval až do roku 1681, kdy zemřel a dům byl odveden jeho vdově Zuzaně, která na domě seděla 8 let, ale v roce 1689 již též nežije a dům je odveden její dceři Kateřině, která jej dává zapsat svému manželovi Václavu Doubravovi. Ten na domě hospodařil až do roku 1729, kdy dům prodal svému zeti Bernardu Budišovskému, který se zavázal, že bude o svého tchána pečovat a zajistí mu živobytí, protože dům dostal za slušnou cenu 300 zl. říšských. Bernard Budišovský v roce 1737 prodal dům svému synovi Václavovi

podle smluv svatebních z toho roku za sumu 270 zl., byl však povinen o oba rodiče pečovat, zajistit jim bydlení i stravu až do jejich smrti. Otec slibuje synovi pomoc v řemesle. Václav Budišovský v roce 1768 již nežil a jeho vdova Zuzana dům prodává Janu Vyměťáčkovi se vším příslušenstvím za 1085 zl. rýnských. Vyměťálek hned složil 585 zl., zbytek na revers a 4% úrok. Zavázal se do roka vystavět z bývalé kovárny pro vdovu Budišovskou výminek, který může do smrti užívat. Závazky však nedodržel, již v následujícím roce dům prodává a novým majitelem se stává Jakub Ganser, soused zdejší, který dům od Vyměťálka kupuje za 1035 zlatých, hned odvádí 53 zl. Ganser si domu dlouho neužil, v roce 1775 již nežije a jeho vdova Veruna má podle kšaftu zaplatit dluhy 300 zl. vdově Budišovské a 308 zl. sirotkům.

Veruna Ganserová se v roce 1777 znovu provdala za Antona Kratochvíla, který slíbil plnit na domě váznoucí pasiva, a tím se mu dům zapisuje. V roce 1809 dochází ke sporu o dům mezi potomky Jakuba Gansera a Kratochvílem. V roce 1836 na základě kupní smlouvy získává dům za 1700 zl. kon. měny Anton Hermann. V roce 1840 dům opět mění majitele, stává se jím Franz Hapala, v roce 1847 již nežije a dům v ceně 2400 zl. připadá jeho dětem Franzí a Marianě. Po smrti Mariany v roce 1853 je dům připsán jejich matce Veronice, která jej však již v roce 1854 prodává za 2500 zl. manželům Josefu a Veronice Schwarzovým. V roce 1868 je uzavřena nová kupní smlouva a dům kupuje za 2300 zl. rak. měny Ferdinand Slezák. V roce 1922 jsou majiteli domu Poláškoví. V roce 1930 byl zrušen starší vstup do domu. Ve druhé polovině 20. století byla v přízemí provozovna krejčovství výrobního družstva Vkus z Přerova, první patro bylo obytné. Hodnota domu tkví v zachované dispozici a klasicistních klenbách uličního traktu.

• V současnosti je majitelem domu Fotografia, výrobní družstvo Olomouc, v přízemí donedávna sídlil fotoateliér Milana Mráze a zastavárna.

Dům čp. 27

Městský řadový jednopatrový dům s jedním obloukem otevřeného loubí. Prvním doloženým majitelem byl Matěj Nejdecký, který v roce 1579 již nežil a městský úřad prodal dům po něm pozůstalý Lukáši Kačerkoví za 300 zl. a zároveň mu bylo uloženo náležitě vychovat čtyři sirotky Nejdeckého do člověčenství, tj. do dospělosti, a vyplácet je. Kačerek se nepochybně oženil s vdovou Nejdeckého. V roce 1590 splátkové peníze snížil o částku na jednoho sirotka, který byl nemocen, a trvale u něj zůstával. V roce 1600 Kačerek již nežil a úřad znovu prodává dům po něm pozůstalý za 600 zl. Matěji Husákovi, který hotově složil 65 zl., zbytek bude splácet. Domu si však dlouho neužil, v roce 1612 již nežil a splátkové peníze klade jeho vdova Běta, která se provdává za Kryštofa Zlatníka a dům mu nechává připsat. Již po roce dům na místě nebohého sirotka po Matěji Husákovi prodávají za 600 zl. Adamu Kolnovskému. Kolnovský zavdal polovinu Zlatníkovi, druhá polovina byla určena na právo sirotka jménem Lída.

Kolnovský osobně splácí do roku 1623, v roce 1625 přišel dům k velké zkáze a Kolnovský dům zcela opustil. Zkáza domu byla tak velká, že musel být zcela zbořen, protože se ho nikdo neujímal, ale prodeji Kolnovský bránil. V roce 1633 ve středu před sv. Matějem městský úřad prodal tuto pustinu za 300 zl. Václavu Stehlíkovi, jakožto prvnímu nápadníkovi, jeho žena Lída byla dcerou Matěje Husáka. Stehlík dům znovu vystavěl a užíval ho do roku 1677, kdy zemřel. V květnu téhož roku vdova Lída prodává dům za 550 zl. Václavu Machynskému, který hned složil 60 zl. Z této částky bylo Lídě a jejímu synovi Jakubovi vyplaceno každému 20 zl., Lída si však pro velkou sešlost věkem v domě vymínila komůrku k dožití. V roce 1684 předstoupil před městský úřad Václav Machynský s Annou Stehlíkovou, vlastní svou matkou (pozůstalou vdovou po Jakubu Stehlíkovi), a oznámil, že ten dům zafrejmařil (vyměnil) v té ceně, za jakou jej držel, a postupuje jej své matce, aby si ho doplácela. Anna Stehlíková v roce 1688 oznámila, že dům za stejnou cenu postupuje svému synovi Pavlovi Machynskému, v domě si však zajistila k dožití komůrku v síni. Pavel Machynský držel dům do roku 1700, kdy jej prodal Antonínu Lichteneckerovi, který ho měl v roce 1707 zcela zaplacený. Lichtenecker držel dům do roku 1723, kdy byl podle testamentu připsán v ceně 600 zl. Václavu Palovi, jeho zeti. Z této částky si měl odečíst díl své ženy, 68 zl., a zbylou částku rozdělit na pět stejných dílů a vyplatit všechny dědice, kteří v roce 1734 potvrdili, že příslušné částky od Paly obdrželi. Václav Pala v roce 1748 již nežil a měšťanský šenkovní dům byl připsán jeho vdově Barboře.

V roce 1759 předstoupil před radní stůl Šebestián Řehula, ten čas rektor hranický, se svými svědky Jiřím Ulrichem a Antonínem Palou, a prokázal, že podle svatební smlouvy má ten dům po smrti své ženy Veroniky (dcery Václava a Barbory Palových) získat darem, ale protože je nemocná, žádá, aby mu byl dům připsán již za jejího života. Magistrát žádosti vyhověl a dům Šebestiánu Řehulovi připsal. Veronika však nezemřela, naopak v roce 1777 ovdověla a proto přistoupila po smrti svého muže sama před městskou radu a žádala o zpětné připsání domu. Dům jí byl připsán a ona jej hned téhož dne převádí na svého syna Jiřího v ceně 600 zl.

Jiří Řehula byl ženatý s Antonií, dcerou Jana Blažka, která v doprovodu svého otce v roce 1805 předstoupila před městský úřad jako vdova po Jiříkovi a žádala, aby jí byl dům v ceně 2000 zl. rýnských připsán. Nedržela jej však dlouho, ještě téhož roku dům prodala za trhovou sumu 6000 zl. soukenickému mistru Ignáci Šumberovi s dovětkem, že má právo brát vodu ze studny souseda

Šidly z čp. 28 prolomenými dveřmi v ohradní zdi, musí se však na opravě této zdi podílet. Ignác Šumbera v roce 1810 již nežije a dům je podle testamentu připsán jeho vdově Veronice do zletilosti jednoho z jejich dětí. Děti měli pět – 17letého Franze, 12letého Ignáce (který byl v letech 1849–1857 hranickým farářem), 7letého Antona, 3měsíčního Jana a 9letou dceru Josefu. Vdova ve smyslu testamentu v roce 1828 převedla dům v ceně 1600 zl. ve stříbrné minci na syna Antona, který byl též soukenickým mistrem. Dům zůstává v držení tohoto rodu po několik generací.

Ve třicátých letech 20. století se majitelem domu stává Ludvík Gadas, jehož monogram LG je zasazen do ozdobné mřížky vstupních dveří. I po roce 1945 zůstal dům v soukromém vlastnictví. V přízemních obchodních prostorech byl umístěn sklad pro prodejnu Sklo–porcelán, patro bylo obytné.

• V současnosti je majitelem domu Ronoservis, spol. s r.o., v přízemí je umístěna prodejna hudebních nástrojů Forte.

Dům čp. 28

Řadový patrový měšťanský dům s otevřenou půlkruhovou arkádou loubí v přízemí. V patře jsou klasicistní klenby na straně do ulice, dvorní část je plochostropá. Nejstarším doloženým majitelem domu byl Mikuláš Kozí Oko, který svůj dům v roce 1572 prodal Janu Vavřincovi za 350 zl., ten jako závdavek položil 30 zl. a dále měl ročně splácet po 8 zl. Vavřinec však levně skoupil všechny spravedlnosti na domě a v roce 1586 jej měl zcela zaplacený, včetně dvou zahrádek a kusu role. V roce 1610 však již nežil, jeho vdova Kateřina se znovu provdala za Pavla Ostrovského a dům mu se vším příslušenstvím prodala za 600 zl. V roce 1619 byla však Kateřina znovu vdovou a platila v tomto roce na místě svého manžela Pavla Ostrovského. Dům zůstal bez hospodáře, až v roce 1623 vstoupil na tento dům Martin Žabský, který uhradil dlužné částky za předchozí dva roky. Nebyla to však šťastná éra pro dům ani město, válečné útrapy doléhaly ze všech stran a Martin Žabský své povinnosti neplnil, vůči vrchnosti se různě protivil, „byl neposlušný a nepoddaný, vyvolával neslušné a nenáležité vejstupy“ a nakonec přes všechny výstrahy zcela odešel z města. Dům zůstal do roku 1629 opuštěný a chátral, byl proto se vším příslušenstvím zabaven jako opuštěný a připadl vrchnosti, která jej za věrné služby a oddanost se vším příslušenstvím darovala úředníku panství hranického a drahotušského Václavu Banovskému jako volný a svobodný, aby jej on i se svými erby bez překážek mohl užívat a nakládat s ním jako s vlastním.

Banovský dům užíval do r. 1644, kdy zemřel, a dům byl opět pustý až do roku 1653, kdy úřad prodal dům po nebohém Václavu Banovském jako zpuštěný na místě nápadníků, tj. pozůstalých Banovského, za 600 zl. Jiříkovi Dobříckému, zdejšímu varhaníkovi. Jako závdavek složil 50 zl. a ročně měl splácet o sv. Václavu po 6 zl. Dobřícký dům však již v roce 1656 vyměnil za dům Václava Pinkavy, který pak na domě seděl až do roku 1694. Pinkavova vdova

se znovu provdala za Andrese Sedláčka, kterému dům v hodnotě 600 zl. odvedla. Sedláček na domě seděl víc než třicet let, v roce 1728 zemřel a zcela zaplacený dům testamentem odkázal své ženě Bětě, která ho tentýž rok prodala za 450 zl. Jiřímu Sedláčkovi. Jiří Sedláček složil hotově 200 zl. a dům mu byl připsán.

V následujících letech šlo vždy jen o krátkodobé držby, sám Sedláček prodal dům již v roce 1732 Johannu Weisenhamrovi za 575 zl., po pěti letech dochází k dalšímu prodeji, od ledna 1737 se novým majitelem stává Jan Hofman, který dům koupil za 600 zl. V roce 1748 prodává Hofman dům za stejnou cenu svému švagrovi Františku Königovi z Meziríčí, šlo zřejmě o spekulativní kup, protože König už v roce 1751 oznamuje, že dům prodává za 700 zl. hotových Bartoloměji Šafaříkovi. Šafařík zemřel v roce 1766 a jeho vdova Mariana žádala úřad, aby jí dům v hodnotě 700 zl., který jí byl testamentem odkázán do zletilosti syna Lorenze, zapsali. Po třech letech dům převedla na svého zetě Petra Drbálka a na domě si zajistila doživotní bydlení. Mariana Šafaříková se znovu provdala za Antonína Frantíka. Soužití v domě bylo značně problematické a zeť Drbálek, se kterým se nemohla srovnat, jí dům zase postoupil zpět, aby jej podle testamentu odvedla Lorenzovi.

Mariana Frantíková ale podle svatebních smluv z 15. 6. 1770 převedla dům na svého nového manžela, aby jej po dobu 12 let opravoval a udržoval. Již v roce 1776 Frantík dům manželce vrátil a ona jej postoupila synu Lorenzovi s výminkami. Z částky 700 zl. si má srazit 200 zl. svého otcovského podílu, pastviny, které k domu náležejí, bude spoluužívat s rodiči, do smrti obou jim v domě zajistí bydlení, a to světničku na vrchu s vrchní komorou, sklep pod rynkem a chlév pro kus černého dobytka. Dům mu byl zapsán, užíval ho do roku 1781, kdy si ho nechal ocenit a za odhadní cenu 2120 zl. rýnských jej prodal obchodníkovi sukнем Karlu Schidlovi, rodáku z Hlučína. Ve dvoře je umístěna studna, kterou měl užívat se sousedem Jiřím Řehulou.

V držení rodiny Schidlů byl dům do roku 1843, kdy jej dle kupní smlouvy za 3200 zl. konv. měny získali manželé František a Josefa Chmelíkovi. V roce 1875 byl dům zapsán ve prospěch Antonie Petschnerové. Na základě kupní smlouvy z 1. října 1883 dům získávají manželé Richard a Josefa Holíkovi, kteří dům drží i v první polovině dvacátého století. Tento dům je jedním z charakteristických renesančních mázhauzových městských domů, architektonicky i umělecko-historicky velmi hodnotný.

• Roku 1996 prodalo zastupitelstvo města dům firmě Ronoservis, s.r.o., v současnosti je majitelem domu Hakov, spol. s r.o., v přízemí funguje CK Gu-liver a Vinotéka Pšeja Zlín.

Dům čp. 29

Jednopatrový řadový dům s atikou, ukončenou korunní římsou. Průčelí je tříosé, bez architektonických detailů. Přízemí je otevřené půlkruhovou arkádou do loubí ulice. Dispozice přízemí je hloubkový dvoutrakt, ve střední části přerušeny klasicistní přestavbou. Nejstarší doloženou majitelkou domu byla Anna Wlaška, nepochybně vdova po některém vlašském zednickém mistru, působícím ve městě. Při prodeji domu Jiřímu Strakovi v roce 1584 na domě vážne 20 zl., které náleží Anně Wlašce. Jiří Straka se s Annou pravděpodobně oženil a v roce 1587 má dům již zcela zaplacený. V roce 1593 dává Anna Straková na městském úřadě poznamenat, že je sousedovi Janu Vavřincovi dlužna za mezní zeď 10 zl., které mu mají být přednostně vyplaceny při dalším prodeji domu. V roce 1595 se majitelem domu stává Jan Wizner, při tomto kupu nebyla však pokryta pohledávka Jana Vavřince, dochází proto k ujednání, aby se tak stalo při dalším kupu, nebude-li dům znovu prodán do čtyř let a Wizner by na domě stále seděl, bude povinen tuto částku Vavřincovi vyplatit hotově. Wizner se pravděpodobně oženil s vdovou Annou Strakovou.

K prodeji však došlo již v roce 1597, kdy Wizner dům prodává se souhlasem své ženy Anny za 800 zl. řezníkovi Jiříku Darkovskému. Vymínil si však u Jiříka dočasné bydlení a pro svou ženu Annu doživotní výminek. Darkovský však již v roce 1600 nežil a peníze skládá jeho vdova Kateřina, která byla v roce 1601 znovu provdána za Daniela Kristína, který v téže roce položil závdavek a v roce 1602 v pátek před sv. Tomášem mu úřad na místě sirotků po Jiřím Darkovském dům prodal za 800 zl. Žil však velmi krátce, v roce 1606 je Kateřina opět vdovou, znovu se provdala za splátkové peníze skládá v roce 1607 jako Striczková a dům po Daňku Kristinovi téhož roku prodává za 800 zl. Pavlu Hruškovi. Hruška zavdává 80 zl. a ročně má splácet po 17 zl., platí do roku 1616, v následujícím roce zvelebený dům prodává ševci Janu Pokornému, který však už v roce 1623 nežije a úřad na místě sirotků po nebohém Janu Pokorném opět dům prodává za 1000 zl. krejčímu Lukáši Křížkovi. Křížek splácel až do roku 1636, v následujícím roce již nežije a úřad na místě sirotků dům prodává za tutéž cenu ševci Matěji Tichému z Ochodce u Rybníka v Horním Slezsku. Tichý zavdal 120 zl., ročně měl splácet po 10 zl., což činil do roku 1643. Matěj Tichý, zvaný též Kutil, v nepokojných časech tureckých vpádů na Moravu a v důsledku tyranského chování vojska z domu ušel a dům zanechal pustý a chátrající. V roce 1652 úřad dům prodává za stejnou cenu, aby zcela ke zkáze nepřišel, a novým majitelem se stává David Fukač, který zavdal 25 zl., ročně měl splácet po 8 zl. Matěj Tichý na částku 105 zl., kterou měl do té doby na domě vyplacenou, již nereflektoval.

V roce 1676 Fukač pustil dům svému stejnojmennému synovi, aby si dům doplatil. V domě si vymínil jednu světničku a jednu komůrku k doživotnímu užívání. David Fukač mladší již v roce 1691 nežije a úřad na místě sirotků prodává dům krejčímu Andreatu Böhmovi za 1000 zl., ten klade závdavek 80 zl. Böhme se oženil s Fukačovou vdovou Alžbětou a dům držel až do roku 1740, kdy jej testamentem odkázal své ženě Alžbětě, aby si jej doplatila. Alžběta Böhmová dům již v následujícím roce prodala za 500 zl. Antonínu Markusovi, v domě si zajistila doživotní výmínek. Markus si domu příliš neužil, v roce 1743 již nežije a dům od jeho dědiců kupuje za stejnou cenu Mikuláš Hanusek. Podle jeho testamentu se majitelkou domu od roku 1753 stává jeho manželka Johanna Hanusková do vzrostu (dospělosti) jejich syna Mikuláše, pak mu dům má odvést. K převodu domu z matky na syna došlo v roce 1762 s podmínkou, že matka bude v domě nadále žít. Mladý Hanusek dům zvelebil a v roce 1776 prodal za 800 zl. Janu Hanzliánovi, který hotově složil hned 500 zl., zbytek měl doplatit, po první a druhé várce piva 100 zl., po třetí a čtvrté várce po 50 zl. V této době došlo k velkým stavebním úpravám domu, jehož cena tím značně vzrostla. V roce 1798 při převodu domu z otce na stejnojmenného syna měl dům cenu 1300 zl. rýnských. Otec si v domě zajistil doživotní bydlení, a to jednu horní světnici a vedle ní ležící komůrku, sklep a krám. V držení rodiny Hanzliánů, prosperujících obchodníků se sukrem, byl dům až do roku 1834, kdy jej podle kupní smlouvy koupili za 3300 zl. konvenční měny manželé Franz a Pavlína Tesaříkovi, v držení této rodiny byl dům ještě v roce 1870. V domě žil též profesor kreslení zdejšího gymnázia, malíř Jan Pinkava, který se v Hranicích roku 1877 oženil s dcerou kupce Antonína Tesaříka a jeho ženy Františky Hotešové z Jičíněvsí v Čechách. Manželům Pinkasovým se v tomto domě narodili dva synové. Tchán Tesařík v osmdesátých letech koupil dům čp. 39 a tento dům prodal. Do tohoto nového domu se pak též přestěhovala rodina prof. Pinkavy.

Zápisy v gruntovních knihách města Hranic, vedených městským úřadem, končí v polovině 19. století, kdy vedení pozemkových knih převzal okresní soud a byly založeny nové knihy, uložené dnes u Okresního soudu v Přerově a na Katastrálním úřadě v Hranicích. K těmto knihám jsem neměl studijní přístup a zápisy z nich neznám, proto jsou mé další poznatky jen kusé.

V roce 1900 bylo vystavěno jednopatrové dvorní křídlo. Ve dvacátém století přešel dům na základě kupních smluv do držení rodiny Lowaků, jedním z prvních byl v roce 1905 pekař František s manželkou Julií a držba přecházela

na jejich potomky po celou předválečnou dobu. Po válce přešel dům do správy města a dům byl spravován Podnikem bytového hospodářství, jen jedna šestina domu byla v soukromém držení. Přízemí bylo propojeno se sousedním domem čp. 30 a v těchto prostorách byla pak umístěna prodejna OPP Přerov. Celý objekt má hodnotný, renesančně klasicistní interiér a dokládá jednotlivé stavební etapy ve vývoji městského historického jádra.

• V současnosti jsou majiteli domu Hana a Ing. Pavel Šváčkovi, v přízemí funguje Dámská a pánská konfekce.

Dům čp. 30

Radový dům v dnešní Radniční ulici. První doloženou majitelkou domu je v roce 1586 Dorota Včerejška, která má dům zcela zaplacený a prodává jej v roce 1586 svému synovi Jiříku Hovůrkovi, jenž má vyplatit své sourozence. Hovůrka své sourozence postupně vyplácel do roku 1610, v následujícím roce závazky přejímá nový majitel Valentin Stašek, který v roce 1624 umírá, a dům po něm pozůstalý prodává se vším příslušenstvím jako nápadník Václav Banovský za 1000 zl. Janovi Lisých, zvanému Šaravara. Lisý dům splácel do roku 1637, v následujícím roce peníze skládá jeho vdova Dorota Šaravarka. Všichni dědici-nápadníci, tj. matka Dorota, dcera Judita, provdaná za Martina Bystrého, a jejich dcera Marta, se dohodli a pustili dům synovi Václavu Lisých. Václav jim náhradou odvedl pustý a spálený grunt, ležící za mlýnskou bránou, který už měl koupený Jan Lisý. K tomuto gruntu patřila paseka v Mnichovci a kus role na Drahách. Vdova Dorota žádala, aby tento grunt byl připsán Martinu Bystrému a jeho ženě Juditě.

Václavu Lisému se vedlo špatně, velmi chudě se živil ševcovským řemeslem a neustálá přítomnost vojska ve městě a další ožebračování jej přimělo v roce 1642 k odchodu z města. Dům zůstal pustý, napospas vojsku. Až v roce 1654 prodává úřad na místě sirotků dům po Václavu Lisém se vším příslušenstvím Jiříku Malému, ale ani ten na domě nezůstal a městský úřad v roce 1656 dům znovu prodává za 1000 zl. Jiříku Čapkovi. Protože dům byl pustý a bylo v zájmu města, aby ještě k větší škodě nepřišel, upouští od závavku. Čapek dům v roce 1667 znovu prodává Matěji Steckerovi z města Drahotuš, na domě měl již splaceno 70 zl., ty novému majiteli pouští i s jednou várkou piva. Šlo však znovu jen o krátkou držbu, po pěti letech Stecker dům prodává Mikuláši Ditrichovi, který dům držel do roku 1683. V následujícím roce Ditrich již nežil a dům po něm pozůstalý je prodáván jako velice zpuštěný, aby se předešlo jeho úplné zkáze.

Dům kupuje Jiřík Jelec pro svého syna Matěje. Matěj Jelec prodal svůj dům v roce 1704 za 1000 zl. lazebníkovi Šebestiánu Kulíškovi. Dům se tak dostává do více než stoletého držení jednoho rodu, což domu vždycky prospívá, protože jeho obyvatelé mají k němu citový vztah. To se potvrdilo také v tomto případě a dům byl v této době velice zveleben. V roce 1728 Šebestián Kulíšek už nežil, jeho vdova si nechala dům v ceně 500 zl. připsat na sebe, v roce 1730 byl

pak připsán synovi Franzí Kulíškovi, který na domě hospodařil až do roku 1765.

Téhož roku v prosinci požádal Franz Maxmilián Kulíšek městský úřad, aby mu byl dům po otci lazebníkovi a měšťanu zdejším připsán. Jeho matka Rozálie Kulíšková si v domě vymínila doživotně jednu světničku. Franz Kulíšek byl představeným (purkmistrem) města a žil ještě v roce 1820, kdy je uváděn jako majitel domu a zároveň je ve svých 91 letech v té době nejstarším obyvatelem města. V roce 1826 odkazuje závětí Franz Kulíšek dům své ženě Paulině a po její smrti pak nejstaršímu synu Karlovi, všechno však bylo jinak. V roce 1828 jeho dědicové s vdovou Paulinou dům za 2000 zl. konv. měny prodávají Josefu Procházkovi, pekaři bílého pečiva. V držení této rodiny zůstal dům po dvě generace, v roce 1870 jej podle kupní smlouvy, uzavřené s Janem Procházkou, kupují manželé Josef a Františka DERNIČTÍ, kteří dům vlastní do prvního desetiletí 20. století, pozdější majitelkou je Františka Sutorá.

• V současnosti jsou majiteli domu Dana Nehybová a Jiří Nehyba, v přízemí funguje prodejna SOS textil plus.

Dům čp. 31

Jednopatrový dům v dnešní Radniční ulici se štukovým nápisem „Jan Pavelec“ vznikl spojením a přestavěním dvou původních domů, vystavěných na dvou úzkých parcelách. Nejstarším doloženým majitelem tohoto domu byl Václav Roš, který v roce 1578 svůj dům prodává za 500 zl. Šimonu Holečkovi, jenž hned zavdává 40 zl., ročně má splácet o sv. Václavu 14 zl. Do roku 1583 se mu podařilo splatit 372 zl., nevyplacen byl Šimon Horecký, jeden z původních majitelů, kterému náleželo ještě 112 zl., ale Holeček závazek do roku 1598 vyrovnal, a tak měl dům zcela zaplacený. V roce 1603 byl však již mrtev a dům je připsán jeho vdově Margetě, která dům drží ještě v roce 1615, kdy úřad na místě Margety Holečkové a jejího syna Václava prodává dům po nebohém Šimonu Holečkovi se vším příslušenstvím Janu Žiškovi Drahotušskému za 500 zl. Žiška na domě seděl do roku 1621. V roce 1622 dům koupil Jan Pop, který jej splácel do roku 1629 po 14 zl., od roku 1630 podle knížecího dekretu jen polovinou této částky. Pop byl velmi váženou osobou a dlouholetým purkmistrem města. V roce 1639 výhodně skoupil všechny pohledávky na domě a měl dům zcela zaplacený. Válečná léta se však podepsala i na tomto majetku. R. 1644 se Pop živí

řemeslem kožešnickým, má dům zchátralý a místo pusté. Roku 1665 předstoupil Pop před městský úřad a oznámil, že dům, který užíval a měl zcela zaplacený, nyní na žádost Davida Fukače jeho synovi Janovi za 650 zl. prodal. Fukač hotově složil 55 zl., ročně měl pak splácet po 7 zl. Dům užíval do roku 1701, kdy zemřel a úřad tento dům podle svatební smlouvy a se souhlasem Fukačovy vdovy Evy prodává jejímu zeti, pekaři Matěji Karlíkovi za stejnou cenu. Eva Fukačová si však v domě zajistila doživotní bydlení. Karlík si domu užil jen velmi krátce, v roce 1714 již

nežil a úřad na místě vdovy a sirotek dům prodává jejímu novému manželovi Martinu Malému bez závdavku, aby dům doplatil. V roce 1720 je dům po již zemřelém Martinu Malém opět prodáván za 480 zl. Václavu Klimkovi, který jej v roce 1739 prodává svému zeti Karlu Řehulovi za 400 zl. Dům byl v té době obnoven a zveleben.

V dalších letech šlo vždy jen o držby krátkodobé. Řehula dům prodal už v roce 1765 Matěji Rumfoldovi za 830 zl., ve vystavěném domě si však zajistil doživotní bydlení pro sebe a svou ženu. V roce 1772 Rumfold již nežil a jeho vdova Terezie přijala dům na sebe se všemi dluhy, které se zavázala splatit. V roce 1775 se znovu provdala za Christiana Köllnera, který dům od své ženy převzal za 500 zl., ona si ponechala 100 zl., ostatní dluhy měl splácet Köllner. Dům mu byl připsán a splácel jej do roku 1787, kdy jej se souhlasem své ženy podle kontraktu z 30. května prodává Andreasi Svobodovi za 1800 zl. Köllner od kupujícího převzal hned 100 zl. pro fundaci pasiv na domě, zbytek, 1700 zl., se Svoboda zavázal splatit hned, jakmile prodá svou chalupu č. 8, stojící v Motošinské ulici. Dále se zavázal platit 2x ročně 100 zl. z každé várky piva, jen třetí várku si ponechá pro sebe. V roce 1793 si Svoboda nechal dům ohodnotit a výsledná suma činila 2100 zl. V téže ceně v roce 1797 tento šenkovní měšťanský dům odstoupil svému synovi Franzi Svobodovi, vymínil si v domě doživotní bydlení pro sebe a svou ženu v přední světnici v přízemí. Syn otci zaplatil jen 1800 zl., 300 zl. si odečetl jako svůj dědický podíl. Franz Svoboda, pekař bílého pečiva, dům zvelebil a v roce 1828 si jej nechal úředně ohodnotit. Odhad provedl přísežný zednický mistr Mathias Vincenc. Sklepy jsou kamenné a klenuté, celé přízemí je vybudováno z tvrdého materiálu, zděné městské loubí se dvěma oblouky, pozůstatek pilíře a půl pilíře. Odtud vchod do zděné klenuté chodby, vpravo vchod do klenuté světničky se dvěma okny a kachlovými kamny. Vlevo klenutý kvelb s výkladcem, vedle ještě jeden malý kvelbík s malým železným vý-

kladcem. V sousedství toho pod schody je malý prostor s dveřmi. Proti dvoru je jedna světnice s dřevěným stropem, dvěma okny a zimními okny (okenicemi), kachlová a pečíci kamna. Vedle je dlážděná komora a chodba s dveřmi do dvora. Vlevo odtud světnice se zimními okny, kachlovými kamny, k tomu klenutá kuchyně a druhá kuchyně. Do prvního poschodí vede dřevěné klenuté schodiště. Zde je klenutá předsíň opatřena cihlovou dlažbou. Proti uliční straně je klenutý forhaus (předsíň), jedna světnice s dvoukřídlým oknem. Vpravo světnice s dřevěným stropem, dvoukřídlým oknem, dveřmi a kachlovými kamny, k tomu je malá klenutá kuchyně. Vedle je klenutá, cihlami dlážděná prostora s dveřmi bez okna. Zbytek je prostora proti dvoru se dvěma dveřmi, vedoucími do půdních prostor. Na půdu vedou zděné schody, celá půda je dlážděná, nad prvním poschodím naplň cihlami a z poloviny pobitá blíže neurčitelnými pláty. Střecha je kryta šindelem. Dvůr je dlážděný, od souseda oddělen dřevěným plotem, u něj stojí jedna dřevěná kůlna a dvě šopy. Odhadní cena za všechno zděné činila 4648 zl., tesařská práce 748 zl., pozemek a dvůr 565 zl., pivní regál 2000 zl., sumární hodnota 7941 zl. byla vložena do knih.

V roce 1843 převedl Franz Svoboda dům na svého stejnojmenného syna a majetnické právo na dům získali na základě smlouvy ze 7. února toho roku Franz a Anna Svobodovi v ceně 2600 zl. Dům drželi velmi krátce, již v roce 1851 je uzavřena nová kupní smlouva a dům za 3000 zl. kupují manželé Anton a Anna Dvořákoví. Tito jej pak v roce 1869 odstoupili své dceři Cecílii, a dle smlouvy se novými majiteli domu v ceně 1460 zl. stávají manželé Anton a Cecílie Kollowratovi, kteří dům drželi do roku 1873, a následně je majetnické právo je připsáno Josefě Schidlové. Josefa Schidlová v roce 1884 již nežila a dům po ní pozůstalý je 5. ledna připsán kupci Bertholdovi Schidlovi, který dům vlastnil do konce století. V roce 1873 bylo vystavěno dvorní stavení a byly zrušeny klenby ve dvorním traktu budovy. V roce 1883 pokračovaly zásadní úpravy domu, zrušeny byly další klenby a patrně přestaven byl i sklep. V roce 1901 byla pořízena přístavba ve dvoře a zřízeno nové průčelí domu. V roce 1906 je jako majitel domu uváděn hoteliér Jan Paus, v roce 1922 Jan Barvíř. Dům zůstal po celou dobu své existence jako obytný, v poválečné době byla v obchodních prostorách zřízena prodejna masa a uzenin. V osmdesátých letech byl celý objekt rekonstruován.

• V současnosti je majitelem domu Jan Rušar, který v přízemí provozuje řeznictví.

Dům čp. 32

Jednopatrový řadový dům na západním konci Radniční ulice č. 24. Průčelí je tříosé, prolomeno dvěma oblouky arkád loubí. K nejstarším doloženým majitelům tohoto domu patří Petr Fučík, který v roce 1573 svůj dům prodává Mikuláši Pekaři za 170 zl., ročně má splácet 7 zl. o sv. Václavu. Do roku 1583 položil kromě závdavku 77 zl. Splátkové peníze se odvádějí Václavu Malinovi

a jeho sirotkům a Petru Fučíkovi. Do roku 1594 má Mikuláš Pekař dům zcela zaplacený, ale v roce 1615 již nežije, protože v úterý po sv. Pavlu na víru obrácení dům prodává Kateřina Pekařka svému zeti Martinu Blaháčkovi za 300 zl. Tyto peníze náleží Kateřině a jejím dětem na pět dílů, Martin si má srazit svůj pátý díl. Ostatní tři dcery jsou provdány a žijí v Prostějově. Blaháček dům však téhož roku za stejnou cenu prodal Janu Kostelníkovi. Kateřina Pekařka si však na tomto domě vymínila byt do konce svého života. K výměně majitelů dochází již v roce 1619, kdy před městský úřad předstupuje Jan Plevů (Kostelník) a oznamuje, že tento dům přenechává Jiříku Foltýnovému za stejnou sumu, jak ho koupil, a mění ho za dům, který koupil od Jakuba Jičínského. Ovšem ani Foltýn neměl v úmyslu si dům ponechat, protože již v následujícím roce jej za 300 zl. prodává Janu Žiškovi Opatovskému. Jan Žiška v roce 1623 odvedl domek Šalamounovi Židovi, ale nebyl mu zapsán do rejstříku, „neb v ten čas nebylo Židům dovoleno od ouřadu zápisy do knih městských zapisovati“. Žiška odvedl grunt Židovi bez vědomí úřadu. Šalamoun Žid však téhož roku z gruntu ušel a grunt zpustl a v nic obrácen jest. Válečná nepokojná doba se na tomto domě hodně podepsala, protože od roku 1623 zůstal pustý a časem zcela zanikl. Městský úřad měl zájem na obnově domu, proto v roce 1636 prodává tento grunt zbořený a místo pusté Jiříku Doubravovi, krejčímu, za 120 zl. bez závdavku, aby dům znovu vystavěl a pak ročně splácel po 3 zlatých. Doubravovi se však nepodařilo dům vystavět, zemřel v roce 1643 a jeho grunt byl ještě v roce 1644 uváděn jako pustý. Až v roce 1652 městský úřad prodal grunt již vystavěný po Jiříku Doubravovi jeho synu Martinovi za 150 zl. bez závdavku, protože Martin Doubrava v čase vojenském na tom gruntě „mnoho vystál a mnoho ouzкости přetrpěl“. Osud domu byl i nadále neveselý. Úřad v roce 1666 prodal grunt Martina Doubravy Václavu Jelínkovi za 200 zl., jako závdavek složil 14 zl. a o sv. Václavu měl ročně splácet po 3 zlatých až do splacení. Ale i tak malé částky byly nad možnosti nového majitele, který své platební povinnosti nemohl plnit ani vůči městu, ani vůči starým nápadníkům a proto od držby tohoto domečku upustil. Úřad v roce 1685 přistoupil k novému prodeji a za 200 zl. bez závdavku ho kupuje jako velmi zpustlý Jakub Žumberský. Ročně měl splácet po třech zlatých, což činil až do roku 1694, kdy dům koupil lazebník Šebestián Kulíšek za 200 zl., jako závdavek položil 32 zl., které Žumberský vzal, zbytek měl být splácen po třech zlatých ročně. Ani Kulíšek si toho domu moc neužil, v roce 1704 jej za stejnou cenu prodává Matěji Jelcovi, který zavdal 37 zl. za vše, co tu už dříve bylo zaplacené. Po čtyřleté držbě domeček prodává i Jelec a novým majitelem se stává Franz Kuča. Jako závdavek položil 15 zl. a levně skoupil všechny nápadnické peníze, takže ho měl zcela zaplacený. V roce 1721 již nežil a podle poručenství byl dům se souhlasem vdovy připsán jejich synovi Franzovi, který měl vyplatit své svourozence. Franz Kuča dům zvelebil, v roce 1724 žádal magistrát, aby mohl na tento grunt, který je více domu nežli chalupě podobný, převést městská práva z šenkovního domu, který koupil od svého zemřelého tchána Samuela Křenka. Magistrát mu vyhovuje, protože vidí dostatek důvodů k tomu, aby grunt tento ne gruntem, ale domem byl, se všemi městskými právy. Kuča

držel dům do roku 1747, kdy jej za 640 zl. prodává Leopoldu Vepřovskému.

Dům je nadále zvelebován a roku 1760 tento již šenkovní dům kupuje Johann Kratochvíl za 1120 zl. rýnských, drží jej však jen deset let. V roce 1770 dům kupuje Václav Blažek, soused zdejší, po třech letech však umírá a jeho dědičkou se stává jeho vdova Terezie. Terezie se znovu provdala za Johanna Skřepilku, kterému dům v roce 1773 odvádí. Její dcera z prvního manželství Eva Blažková, ovdovělá Platzatková, a nyní znovu provdaná za Pavla Linku předstoupila v roce 1799 před městský úřad v doprovodu své matky Terezie Skřepilkové a žádala, aby jí dům po prvním manželovi, Prokopu Platzatkovovi, byl v ceně 1000 zl. podle svaatebních smluv připsán, což se mělo

stát v případě jeho úmrtí; její manžel zemřel bez testamentu v roce 1790 ve Spálově. Úřad jí vyhověl a dům jí připsal. Své dceři Terezii Platzatkové, od roku 1810 provdané za Leopolda Molitora, jako dědičný podíl vyplatila 300 zlatých. Eva Linková, sládková ve Spálově, zemřela 14. 8. 1814 a zanechala testament, podle kterého měl dům v ceně 4000 zl. zůstat až do smrti manželovi Pavlu Linkovi, po jeho smrti měl pak být rozdělen na pět dílů po 800 zl., jeden díl připadal jemu a mohl s ním volně naložit ještě za života, čtyři díly pak měly připadnout jejím dcerám, Terezii, Anně, Josefě a Kláře. Po Linkově smrti měla mít na dům přednostní právo dcera Klára. Vše bylo ale jinak, dům po zemřelém Pavlu Linkovi byl prodán ve veřejné licitaci nejvyšší nabídce. Dům získal v roce 1817 za 5000 zl. soukeník Anton Šidlo, v držení Šidlů byl dům do roku 1859, kdy jej vlastnil Karel Šidlo (Schidlo), a dle soudního rozhodnutí z 18. 1. přišel do dražby, vydražen byl za 2103 zl. a novými majiteli se od roku 1860 stávají manželé Anton a Josefa Můkovi, ovšem jen na krátkou dobu; v roce 1866 dům kupuje Josef Strnadel na základě manželské smlouvy s Annou Stahalovou, od roku 1873 je vlastnické právo na dům připsáno na základě kupní smlouvy v ceně 3800 zl. Josef Bořilovi, který však již v roce 1877 nežil, a na základě testamentu připadá dům jeho dědicům – Agnes, Terezii, Františce a Matěji Bořilovým. Tito o rok později dům v ceně 3400 zl. prodávají manželům Karlu a Josefě Beerovým, v držení této rodiny zůstal dům do současnosti. V roce 1911 byl v přízemí zrušen původní vstup a dům byl zvednut na jednopatrový.

• V současnosti je majitelem domu Karel Beer, v přízemí funguje prodejna Probyt.

Dům čp. 33

Radový dům v dnešní Radniční ulici č. 26. Nejstarším doloženým majitelem tohoto domu byl Jan Žáček, který jej má v roce 1583 zcela zaplacený včetně kusu role na Farářství, zvaného přístodolek, a zahrady pod křivým chodníkem. V roce 1586 však Žáček již nežije a městský úřad na místě sirotků dům prodává za 500 zl. Matuši Budiškově, který zavalil sirotkům Žáčkovým 40 zl. a dále měl ročně splácet po 15 zl. až do zaplacení celé částky. Platil do roku 1592, zápisy pro dalších 70 let chybí a s novým majitelem domu se setkáváme až v roce 1666, kdy Jiřík Malík svůj dům právě se vším příslušenstvím a zahradou za malým mostkem prodává za 500 zl. moravských Martinu Novákovi. Novák jako závavek složil 40 zl., dále měl ročně splácet o sv. Václavu po 6 zl. Malík koupil dům za 300 zl., koupil jej však velmi zpustlý a musel ho skoro celý znovu vystavět, proto byla cena domu o 200 zl. navýšena. Novák v roce 1671 již nežije, jeho vdova se znovu provdává za Martina Pulku a úřad dům na místě sirotků prodává jejich otčímovi za 600 zl. Pulka zavalil 50 zl., z toho si srazil 10 zl. dluhu své manželky. V roce 1690 Pulka městskému úřadu ohlásil, že jeho pastorek Pavel Novák a jeho zeť mu prodali své spravedlnosti na domě. Pulka na domě hospodařil do roku 1707, v následujícím roce již nežije a peníze splácí jeho vdova, v roce 1710 městský úřad prodává dům na místě erbů Martina Pulky za 600 zl. mor. Martinu Gogelíkovi.

Gogelík v následujících letech skoupil všechny spravedlnosti a měl dům zcela zaplacený. V roce 1738 však zemřel bez testamentu, zůstala vdova Veronika, dva sirotci z předešlého a dva sirotci z nynějšího manželství, městský úřad dům zapsal vdově. Veronika se znovu provdala za Henryka Rohmfelda, pekaře z panství Potštátského, a dům mu odvedla.

V roce 1750 se o dědictví po otci přihlásil syn Martina Gogely (jak se tehdy jmenuje) Josef, který prokázal, že otec mu dům zavedl v ceně 500 zl. svatebními smlouvami z roku 1735. Zavázal se, že vydá díl svému bratru Vavřincovi. Vavřin Gogela 9. listopadu 1773 městskému úřadu oznámil, že podle testamentu jeho zemřelého bratra Josefa Gogely dům mezi Johanem Skřepilkou a knížecím špitálem ležící, s dvěma kusy role u Kostelíka a za pazdernou ležící v ceně 800 zl. rýnských zdědil, dům mu byl podle práva připsán, měl však Josefově vdově její díl doživotně splácet. Vavřinec Gogela dům držel jen krátce, v roce 1777 jej prodává za 700 zl. jako měšťanský šenkovní dům a novým majitelem se stává Cyril Kulíšek. Kulíšek hned při zápisu složil 550 zl. hotově, zbytek měl položit po první pivní pořádce. Zde šlo pravděpodobně o kup spekulativní, protože již za dva roky Kulíšek dům opět prodává, a to za 1000 zl. Karlu Müllerovi. Müller na domě hospodařil dvacet let, v roce 1799 byl již nebožtíkem a jeho vdova Kateřina žádá městský úřad, aby jí byl dům připsán. Téhož roku jej však se svým zetěm Josefem Schejdou prodává za 2900 zl. obchodníkovi suknem Josefu Watzlawikovi, který hotově zaplatil 1900 zl., zbytek zajistil reversem. Watzlawik však dům již v následujícím roce prodává za 3000 zl. rýnských, hotově zaplacených, postříhačskému mistru Antonu Geyerovi mladšímu, ten však

dům v zastoupení svého nezletilého syna Antona Geyera prodává za 2900 zl. soukeníkovi Josefu Gellingovi, který hotově zaplatil 200 zl., do roka měl zaplatit 1200 zl. a zbytek, 1500 zl., do deseti let na 5% úrok. Gelling smlouvou z 11. května 1839 odstoupil podlouhý o výměře 91/3 kladřů nacházející se u tohoto domu c.k. uličnímu eráru. V dalším desetiletí drží dům Kateřina Schidlová, od které jej v roce 1877 odkupuje za 5900 zl. Karolina Rozehnalová.

Na počátku 20. stol. byl dům v majetku manželů Maxe a Marie Engelhartových. Ti v r. 1901 vystavěli na místě starého měšťanského domu dům s restaurací Růžek a roku 1912 přistavěli 2. patro s neobarokním dekorem a nárožní věží, zdobenou secesním reliéfem. Ve třicátých letech vlastnili dům Oskar a Helena Wolfovi, kteří přizemní restauraci změnili v kavárnu a cukrárnu. Jako Němcům jim byl majetek v roce 1945 konfiskován.

• V současnosti jsou majiteli domu Dobromila a Zdeněk Šohajkovi, kteří zde provozují penzion Růžek s restaurací.

Číslo popisné 34–37 a 39–49 byla v roce 1804 přidělena domům na dnešním Školním náměstí (zmínky o městské škole a městském špitále najdete u domu č. 57 a u kostela), na jižní straně Farní ulice a ve spodní části Svatoplukovy ulice (zmínku o masných krámech u domu čp. 122).

Dům čp. 38 – fara

Jednopatrová památkově chráněná barokní budova s mansardovou střechou ve Farní ulici proti budově bývalé obecné školy (dnes Základní umělecké školy). Fara byla vystavěna z dobrého materiálu v letech 1773–1782, v roce 1802 byla zvýšena na dvě podlaží a zároveň byly přistavěny hospodářské budovy. V dolním podlaží byly 4 místnosti (z toho dvě pro personál), klenutá kuchyně, spíž a předsíň. Tři sklepy – u kuchyně pro mléčná jídla, druhý na zeleninu, třetí – zadní – na pivo a víno. V horním podlaží pět místností, z toho tři větší, jídelna a předsíň. Ve dvorní části zvláštní trakt pro chov zvířectva, jedna konírna pro

•• Školní náměstí na počátku 20. století.

4 koně, kravský chlév pro 8 kusů, prasečí chlév o 3 odděleních a jeden dřevník. Nad chlévy pod šindelovou střechou prostor na ukládání slámy a sena. Příčně na zdi vybudována kůlna pro vozy a chlévy pro drůbež s výběhem. K faře patřily dvě zahrady – jedna vedle fary, druhá na Valech. Farní stodola byla vzdálena ¼ hodiny cesty od fary, zcela nově vybudována v roce 1804.

V průběhu let začala budova chátrat, drobnější opravy si faráři zajišťovali sami. V roce 1837 nechal farář Johann Rada na vlastní náklad 500 zl. postavit zděné schodiště místo již zcela zchátralého dřevěného. V roce 1847 hospodářské budovy vyhořely a byly na náklad majitele panství s přispěním faráře obnoveny.

V polovině 19. století byl celý objekt fary ve velmi zchátralém stavu a na její obnovu byla v roce 1858 vypsána licitace, která byla usmlouvána na 1962 zl. V rámci celkové rekonstrukce byla farní budova i s hospodářskými objekty pokryta břídlicí.

Vybavení fary: na schodišti velký dřevěný štafírovaný krucifix, sochařská neautorizovaná práce, pořízená za působení faráře Františka Ignáce Hájka (1757–1768) a jeden malý krucifix z černého dřeva. Podle inventáře kostela a zároveň i fary knihovna na faře nebyla žádná, byla tam jen jediná kniha a to „Universalis Catechismus“ z roku 1756, kterou faře v roce 1761 daroval kníže Dietrichštejn. Archiv fary byl uložen v obytné místnosti faráře ve skříni na knihy s nápisem „Archivum Parochiale“. Farní matriky, vedené a dochované od první poloviny 17. stol. (oddací od r. 1628, rodné od r. 1625, úmrtní od r. 1627), jsou dnes uloženy na olomouckém pracovišti Zemského archivu v Opavě, archiv fary pak ve Státním okresním archivu v Přerově se sídlem v Henčlově.

Majetek fary a její požitky: faře patřilo několik kusů rolí o celkové výměře 76 Metzen (= Tenato, jedno Tenato = 466,56 m²), které byly za úhradu propachtovávány (pronajímány), z toho byly 2 louky, dvě zahrady a 1 paseka. V roce 1656 kníže Dietrichštejn nařizuje hejtmanovi hranického panství, aby zajistil faráři každoročně z jeho sklepů naturální dávky, a to čtyři vědra vína (jedno moravské vědro = 56,59 l, slezské = 59 l), tato dávka byla určena k celebrování mší o církevních svátcích sv. Jana Křtitele a Nanebevzetí P. Marie, další 2 vědra vína pro potřebu faráře, sele, 2 husy, 2 slepice, 12 věder piva a obilní dávky ve dvou sortách. Z rybného hospodářství kapry, kteří však byli placeni hotovými penězi, což činilo 8 zl.

Faře přináležely též dávky od hranické obce, a to od právovárečného měšťanstva z každé várky 1 vědro, podle staré dohody zaplacen 1 zl. hotově a dva džbery in natura (1 džber = 37,7 l), 12 sáhů měkkého dřeva z Horního dvora a 26 sáhů ze svobodných dvorů, které byli povinni bezplatně dodat v pozdním podzimu, z městské obecní pokladny 21 zl. hotově v termínu od sv. Jiří do sv. Václava a 1 zl. 30 krejcarů za vykonávání aniversaria (zpívané zádušní mše) za kardinála Dietrichštejna podle nadačního listu z 6. srpna 1629.

V roce 1682 farář Tichý prosí knížete o pomoc, uvádí, že je sláb a nestačí plnit všechny církevní povinnosti a velmi by uvítal možnost vydržovat kaplana, kníže mu vyhověl, zvýšil naturální dávky a od sv. Michala mu nechal vyplácet v hotovosti 30 zl., měl však podmínku, aby kaplan ovládal též německý jazyk.

V hotových penězích pak farář pobíral poplatky za různé církevní úkony, křty, sňatky, pohřby a příjmy z různých nadací a odkazů. Farář byl však též povinen platit roční daně, a to jednak z pozemků, daň dědickou, třídní a zároveň

odvádět jistou částku náboženskému fondu. K duchovní správě patřilo 404 domovních čísel ve městě, zámek, mlýny, dvory, z přířařených vesnic v Černotíně 63 domů, v Hluzově 30 domů a na Zbrašově 26 domů, v roce 1780 ještě i Valšovice a v roce 1783 Lhotka, ta však na vlastní žádost Lhoteckých byla v roce 1784 přířařena k Drahotuším.

Přehled hranických římskokatolických farářů:

1625–	Schindler Wolfgang Wenzel
1644–1651	Kocurovský Albert Bernart Tomáš
1652–1658	Teplý Tomáš F. (Teploides)
1658–1660	Teplý Jan
1660–1680	Křelovský Matěj
1680–1688	Tichý Jan
1688–1699	Fousek Mikuláš
1699–1702	Andrea Václav
1702–1715	Boldis Leopold († 1715)
1716–1757	Stržínek Jan Josef († 1757)
1757–1768	Hájek František († 1768)
1769–1777	Suchánek Jan († 1784)
1777–1797	Böhm Jan († 1797)
1797–1819	Klátíl Matěj (* 1750, † 1819)
1819–1827	Šubert František
1827–1833	Axmann František (* 1783, † 1843)
1834–1846	Rada Jan (* 1789, † 1867)
1846–1849	Renert Václav
1849–1857	Šumbera Hynek (* 1798, † 1869)
1857–1870	Vysoudil Petr (* 1815, † 1876)
1871–1873	Wagner Antonín (* 1807, † 1890)
1873–1878	Brossman František (* 1823, † 1893)
1878–1901	Čech Josef (* 1825, † 1901)
1901–1912	Symerský Antonín (* 1847, † 1913)
1913	Mrázek Florián (* 1854, † 1933)
1914–1923	Glabazha Josef (* 1863, † 1923)
1924–1945	Pospíšil Antonín (* 1872, † 1946)
1946–1969	Bartošík Antonín (* 1912, † 1969)
1969–1975	Mrkus Jan (* 1911)
1975–1983	Žarnovický Vojtěch (* 1934)
1983–1985	Jan Valenta (* 1949)
1985–1990	Vidlák Jan (* 1926)
1990–1992	Miroslav Dibelka SDB (* 1956)
1992–1997	Crla Josef (* 1946)
1997–	Doležel Jiří (* 1959)

Kostel

Náboženské čtení v kraji prezentovali do jisté míry šlechtičtí držitelé panství a města, kteří byli většinou evangelíci, i když někteří (jako např. Žampach v roce 1603) konvertovali již ke katolicismu, ale i jednotě bratrské mnozí z nich přáli a žili s bratry ve shodě. Zajímavá je skutečnost, že mnozí měšťané ve svých poručenstvích, tj. testamentech, pamatují s odkazy často na kostel (luterský) i na sbor (bratrský). Hranická obec bratrská měla velký význam, neboť veškeré kulturní dění našlo u bratří úrodnou půdu. Za zmínku stojí některé výrazné postavy té doby, jejichž význam daleko překročil hranice města i kraje – je to např. Adam Šturm, hranický rodák († 1565), autor mnoha písní v proslulém Šamotulském kancionálu, nebo vynikající žalmista bratr Jiří Strejc, správce zdejšího sboru († 1599), překladatel žalmů Davidových, který se podílel na překladu Kralické bible, též jeho syn Daniel Vetter patřil k význačným osobnostem, byl autorem proslulého cestopisu Islandia, učitelem češtiny nejstaršího syna zimního krále Fridricha Falckého atd.

Farní kostel byl celkem nevelký, postavený v gotické slouhu, měl jednu věž, zakončenou kopulí, vysokou neklenutou chrámovou loď, vchod do kostela byl situován od hradeb. Kostel byl zasvěcen sv. Janu Křtiteli, dva boční oltáře pak Matce Boží a sv. Michalovi. U kostela, který tu stál již koncem 13. století, po 30leté válce však stavebně upraveném, byl též hřbitov. Koncem 18. století měla chrámová loď dřevěné táflování (zbytky podobného táflování jsou podnes dochovány v bratrském sboru u Veličky), uprostřed lodi byl umístěn silný dubový sloup, na němž strop lodi spočíval. Po obou stranách lodi byly nad sebou dřevěné pavlače, v zadní části kůr pro literátský řád (bratrstvo) a varhany. V roce 1671 byla ke kostelu přistavěna kaple sv. Trojice. Ve starobylém kostele byla celá řada starých náhrobků šlechty ve městě usazené i držitelů panství, byly tu např. náhrobky pánů ze Sovince, Kropáčů z Nevědomí, Posádovských, Žernovských, Šmerhovských z Lidkovic, Láryšů z Načeslavic aj. Při pozdější demolici kostela byly pak kolem roku 1770 prodány jako stavební materiál a užity při stavbách domů do základů, dva byly zazděny do ohradní zdi hřbitova, jeden z nich dán později do muzea. Do muzea byly též uloženy náhrobní desky měšťana Matouše Daniela a Jana st. Žernovského na Skaličce a jeho manželky, které byly nalezeny v roce 1922 při bourání Perutkovského domu na náměstí. Podle záznamů Gallašových tu byly též tři náhrobní kameny rodu rytířů Svrčovských. Gallaš popisuje náhrobek pana Michala, který byl umístěn na zdi za oltářem sv. Michaela archanděla. V roce 1748 byla údajně „pod schody, jimiž se na věž chodílo“ objevena krypta rodu Svrčovských, v níž bylo pět pohřbů (dvou mužů, jedné ženy a dvou dětí). Obě mužské postavy měly prý oddělené hlavy – byly štáty. Byla to jistě nějaké šlechtická rodina z 15. či 16. století, zda skutečně Svrčovských, nelze spolehlivě prokázat, jiných zpráv k těmto nálezům není.

Kostel byl řadu let ve velmi špatném stavu, v polovině 18. století byla vedena čilá korespondence ohledně zchátralého kostela mezi vrchnostenským správcem a knížetem Dietrichštejnem, aby povolil alespoň snést starý vadný

krov, který hrozí zřícením. Správce v této záležitosti jednal těž s farářem, aby tento požadavek prosazoval na biskupském úřadě, farář se starého kostela nechtěl zcela vzdát, chtěl v případě, že by došlo k výstavbě kostela nového, zachovat původní presbyterium s věží, které by sloužilo jako hřbitovní kapele.

Situace se stávala neudržitelnou, takže se farář Jan Josef Stržínek v roce 1752 písemně obrátil na knížete Karla Dietrichštejna s žádostí, aby vyslal do Hranic inspekci, která by špatný stavební stav kostela posoudila.

Inspekce se uskutečnila 22. srpna toho roku a došla k závěru, že tuto „ruinu“ již nelze zachránit a renovovat, ale že je třeba postavit kostel nový. V dubnu následujícího roku sám kníže informuje olomouckou konzistoř o špatném stavebním stavu kostela a reálné možnosti jeho zřícení. Oznamuje, že již uložil hranickému hospodářskému úřadu, aby opatřil zásobu stavebního materiálu, aby v dohledné době

mohlo být přikročeno ke stavbě nového kostela. Z vlastní píle vyslal do Hranic svého architekta a hospodářského inspektora, aby zjistili, zda má nový kostel stát na místě kostela nynějšího – to bylo kategoricky zamítnuto: stávající místo pro kostel je nevhodné – zasuté v koutě, malé, nemohlo by dojít k jeho zvětšení a kapacita starého kostela je zcela nedostatečná, musel by se též odstranit hřbitov a hradební zeď a i pak by bylo místo malé. Po tomto stanovisku architekt již vyměřil vhodné místo uprostřed náměstí a kníže konzistoř žádá o ohledání obou míst a vyjádření názoru.

Již nic nebránilo zahájení přípravných prací a započetí stavby. Stavební plány nakreslil brněnský architekt František Antonín Grimm, vlastní stavbou byl pak pověřen zednický mistr Antonín Slováček ze Židlochovic. Kníže přímo uvádí, že Slováček byl přijat jako vrchnostenský zednický mistr nad celou stavbou protože „není jenom náš poddaný, ale též inženýrem Grimmem doporučen, že zednickou profesi náležitě zná“.

Podle předběžných propočtů architekta Grimma může kostel přijít na 84.000 zl., z kostelních peněz by podle stavební subvence vyšlo 18.255 zl, město a přifařené obce by přispěly částkou 2022 zl. a s dalšími milodary by se tato částka rozrostla na 26.491 zl., takže knížeti by zůstalo k úhradě 57.509 zl. Jak se později ukázalo, byl tento rozpočet lehce nadhodnocen, celkový skutečný náklad činil 80.500 zl.

26. května 1754 vrchnostenský úředník podává knížeti zprávu, že jsou již vykopány 6 střeaviců hluboké základy a doufá, že do konce roku budou vyzděny až do „glajchy“, protože stavební materiál je už navezený. Zároveň knížeti oznamuje, že minulou středu obrovská průtrž mračen rozvodnila Veličku (Velevku), která vystoupila z břehu a zaplavila vše ležící mezi hranickým zámkem a okrasnou zahradou. Při kopání základů byly nalezeny kosti dvou popravených účastníků proticísařské rebelie z let 1626 a 1627, kteří byli popraveni u pranýře, jenž v té době stál v těchto místech – byl to primátor města Adam Burkeš a knížecí kuchař Lukáš Kremz, místo nálezu bylo označeno tabulkou v dlažbě.

28. května byl slavnostně položen základní kámen nového hranického kostela za přítomnosti architekta Grimma a zednického mistra Slováčka. Stavělo se od roku 1754 do roku 1763 vždy od dubna do října, přes zimní měsíce byla stavba zakonzervována. V roce 1761 se stavěla věž, na jejíž stavbu kníže povolil odběr potřebného dřeva. Kamenické práce při kostele dělal podle kontraktu valašskomeziříčský kamenický mistr Martin Gloser. Štukovou výzdobu v kostele dělal z větší části František Gallaš a F. O. Hirnle. Celou střechu pokrývali cihlovými taškami kroměřížský pokryvač Josef Hlavnický a Antonín Matoušek, obě věže, velká i menší, byly pokryty plechem. Celý kostel byl vydlážděn. Uprostřed kostela je umístěna krypta, v níž bylo od roku 1763 až do roku 1784 pohřbeno asi 20 mrtvých, kteří však museli být z kostela odstraněni a podle úředního nařízení pohřbeni na všeobecném, mimo město ležícím a řádnými zdmi ohraničeném hřbitově. Farář Stržínek se dokončení stavby nedočkal, zemřel již v roce 1757 a stavba bez vnitřního zařízení byla dokončena 16. října 1763. Obec hranická na stavbu kostela přispívala od roku 1754 do roku 1763 týdně 20 fůrami a denně 6 nádeníky, v penězích přispívalo 77 právovárečných měšťanů po 12 krejcarech, tutéž částku skládalo 26 předměstských dvorů a ze 157 předměstských domů bylo vybíráno po 6 krejcarech. Sumárně to činilo 7604 nádeníků, 4823 fůr a 2022 zl. Vrchnost kromě robot poskytovala stavební materiál jako dřevo, vápno aj., kníže Karel z Dietrichštejna složil 300 zl. jako základ pro výstavbu hlavního oltáře, tato částka byla uložena na 6% úrok na 14 let, peníze se tímto a dalšími sbírkami rozrostly na 1192 zl. Oltář byl původně jen hrubě vyzděn a konečně v roce 1784 za tuto částku mramorován a vyštafírován. V roce 1764, druhou neděli po sv. Duchu (t.j. 24. června) byl kostel olomouckým biskupem Maxmiliánem Hamiltonem slavnostně vysvěcen, což dokládá letitý nápis na pilířích hudebního kůru. Kostel byl zasvěcen stěti sv. Jana Křtitele.

Do nového kostela byly z kostela starého přeneseny především oba zvony z 15. a 16. století, starý obraz P. Marie Bolestné, který je vlastně epitašem rytíře Bohuslava Šmerhovského z Lidkovic a na svobodném dvoře na předměstí hranickém a jeho ženy s českým nápisem, že jej v r. 1658 nechal Šmerhovský namalovat i s klečícími postavami po stranách, které představují Šmerhovského a jeho manželku s erby. Obraz byl umístěn na pozadí štukové drapérie od Františka Gallaše v boční kapli Bolestné Matky Boží. Starobylá cínová křtitelnice z luterského kostela z r. 1616, zdobená reliéfními postavami a českým nápisem, že byla vyrobena za působení kostelního hospodáře a purkmistra Valentina Staš-

ka, kněze Jana Hoffmana a za urozeného pána Václava Mola z Modřelic, v Hranicích bohužel nezůstala, byla určena k roztavení, ve Vídni byla však zachráněna a uložena do tamního průmyslového muzea. Starý kostel byl zbořen do základů, farářovo přání, aby byl zachován jako hřbitovní kaple, bylo nereálné, protože zrušen byl i hřbitov. Na uvolněné stavební parcele byla koncem 18. století vystavěna normální škola, která měla původně 2 třídy a 4 obytné místnosti pro učitele, v roce 1856 tam byla zřízena hlavní škola se 4 učebnami a na náklad patrona přistavěna nová část s 1 učebnou a byty pro 3 kantory o dvou pokojích.

V kostele je celkem pět oltářů – hlavní s obrazem stěti sv. Jana Křtitele, namalovaným v roce 1762 brněnským malířem Josefem Sternem (omylem bývá za autora obrazu označován jeho bratr Jan Stern, sochař) na náklad knížete Dietrichštejna, u paty sloupů jsou sochy sv. Augustina, Petra, Pavla a Ambrože, v nástavci Bůh Otec a Duch svatý v oblacích. Dále 4 boční oltáře s kvalitní sochařskou výzdobou od brněnského sochaře Jana Adama Nesmanna, všechny štafirované, poslední dva až v letech 1810–1820. První z nich představuje umírajícího sv. Josefa též od malíře Josefa Sterna, v nástavci je obraz Archanděla Michaela od téhož malíře, u paty sloupů sochy sv. Jana Evangelisty a sv. Ondřeje, v nástavci sv. Tekla a Kateřina. Oltář nechal zřídit za 500 zl. zámecký sládek Andreas Horecký s manželkou Konstancií. Relikviář tohoto oltáře s ostatky sv. Theodora, dovezenými poutníky z Říma, pořídil měšťan Karel Rabel. Ostatky byly 25. června 1763 uloženy na oltáři starého farního kostela a 19. března 1766 přeneseny do kostela nového (v roce 1994 byly odcizeny). Druhý boční oltář je zasvěcen sv. Janu Nepomuckému, s obrazem zpovědi královny Žofie, s nástavcovým obrazem sv. Kateřiny Sienské od téhož malíře, u paty sloupů jsou sochy sv. Karla Boromejského a sv. Floriána. Řezba oltáře je od Václava Böhma, též řezba Hory Olivetské. Třetí boční oltář představuje Příbuzenství Krista s obrazem Madony s Dítětem a sv. Annou, nástavcový obraz sv. Jiří je od olomouckého malíře Josefa F. Pilze, u paty sloupů stojí sochy sv. Josefa a Jáchyma, v nástavci sv. Barbora a Veronika. Tento oltář nechal na svůj náklad 500 zl. zřídit vrchnostenský úředník Jiří Avrath s manželkou Annou. Čtvrtý boční oltář představuje Utrpení Krista s nástavcovým obrazem krále Davida od Jana Steinerja, u paty sloupů je sousoší Abraháma se synem Izákem a postava Mojžíše. Oltáře Utrpení Krista a Jana Nepomuckého dal zřídit tehdejší farář Jan Suchánek za příspěví 50 zl. měšťana Josefa Střílky a jiných dobrodinců (za 260 zl.). Václavem Böhmen nebyly však štafirovány, na jeho provedení odkázal 100 zl. zemřelý soukeník Jan Kořenický a 100 zl. Václav Malík ze Zbrašova. Kazatelnu a křtitelnic (se Steinerovým obrazem Ježíšova křtu) zhotovil Jan Adam Nesmann. Volně umístěná pozdně gotická dřevořezba Madony s dítětem z doby kolem r. 1500 pochází údajně z hranického hřbitovního kostela (Kostelíčka). Obraz sv. Šebestiána, přenesený do kostela ze zrušeného kostelíka sv. Šebestiána (bratrský sbor), namaloval podle archivních dokladů roku 1679 místní malíř Mikuláš Franta.

Proti původnímu záměru renovace starých, červotočivých varhan ze starého kostela se postavil rektor chori Sebastian Řehula a rektor školy Benedikt

Keller (Köhler). Obrátili se s písemnou prosbou na konzistoř, aby byly postaveny varhany nové. Stavba nových varhan byla schválena, zhotovením byl pověřen brněnský varhanář Jan Výmola. Se stavbou započal v roce 1767, na jejich zhotovení žádá dodání 6 jedlí, 2 lípy a 1/2 dubu. Vrchní Halámek musel o tyto stromy požádat knížete, protože v městských lesích takové nebyly. Na výstavbě varhan Výmola pracoval se 3 tovaryši 16 týdnů, byli však velmi nespokojeni se špatným městským pivem a farář se proto obrátil s prosbou na vrchnostenského správce, aby přivařil několik beček piva pro jejich potřebu. Halámek jeho žádosti vyhověl, žádal však dodání příslušného množství obilí. Celkový náklad na výrobu varhan činil 2237 zl.

Ve věži kostela jsou zavěšeny 2 zvony – velký s reliéfem Malé Kalvarie a Kristovy hlavy, datovaný

1499, a nedatovaný menší zvon s nápisem, že byl ulit olomouckým zvonařem Václavem. Zvonek v sanktusníku s reliéfem sv. Floriána, datovaný 1829, je autorizovaný Františkem Mikulášem Stankem. Podle kostelního inventáře z roku 1804 bylo ve věži zvonů pět – *Velký zvon* z roku 1499 s nápisem „Veni cum pace. Joannes, Jesus, Maria, Marcus, Lucas“, *Poledník* s českým nápisem „Tento zvon slyt • udielán • ke cti a chwale Panu Bohu a ohlassowani slova Božihho za Purkmistruw Szymona Gečmenka a Mikulasse Piecka • Leta Panie 1551“, zvon v roce 1877 pukl a byl přelit Emilem Weberem v Brně, je označen „Ave Maria“, *Špitálník* byl původně umístěn ve věži stojící mezi budovou fary a špitálem v okně, vedoucím ke špitálu, na lemu zvonu byl starý gotický, již nečitelný nápis, *Farník* byl umístěn v téže věži, v okně proti faře, se stejně nečitelným nápisem, byl datovaný r. 1551, byl dvakrát přelit, a to r. 1877 a znovu r. 1901, *Umíráček*, umístěný v lucerně velké věže bez nápisu z roku 1703, který na svůj náklad nechala zříditi panna Anna Salomena Koudelová z Hluzova. V menší věži umístěn takzvaný *Sanktusník*, zhotovený olomouckým zvonařem Valeriánem Obletterem za 73 zl. na náklad vrchnostenského úředníka Jiřího Avratha, s obrazy sv. Josefa a Jana Nepomuckého.

Kostel ani ne po padesáti letech od své výstavby potřeboval již značnou renovaci – trpěl interiér i exteriér. V lednu 1801 silný vítr poškodil oplechova-

nou věž kostela. Podle testamentu rektora Benedikta Jana Sebastiana Köhlera z roku 1804 bylo na opravu devíti kostelních obrazů fundováno 500 zl., protože obrazy jsou poškozeny vlhkem, trpí zejména v jarních měsících – tato částka nesměla být použita k jiným účelům. V roce 1814 se odbývala velká vzpomínková slavnost padesátiletého výročí vysvěcení kostela a při této příležitosti měšťan Jan Blažek daroval 1000 zl. na opravu kostela. Již v roce 1825 byl sanktusník kostela tak chatrný, že hrozil zřícením, musel být obnoven a pokryt šindelem. V květnu 1830 byla větrnou bouří poškozena celá střecha kostela – došlo k radikálnímu řešení, kdy vrchní Golina radil knížeti v roce 1833, aby nechal celou střechu, zejména však stále poškozený plech na věži, strhnout a pokrýt všechno břidlicí. Větší opravy i výlohy si vyžádaly renovační práce v letech 1857–59, kdy byl celý kostel vymalován, na svůj náklad nechal celý kostel vybílít měšťan Josef Jakesch z čp. 6 a pilně tam pracoval olomoucký pozlacovač Antonín Havelka, který obnovil všechny oltáře. V roce 1864 byl kostel pro neúměrnou vlhkost vysušován. Téhož roku nechal Jakub Trousil postavit po levé straně hlavního vchodu kamenný kříž, který koupil za 250 zl. v Olomouci. Potřebu nové opravy přináší rok 1879, kdy byl kostel znovu vymalován malířem Křepelkou z Fulneka a vše štaflírováno malířem Theodorem Bergerem z Nového Jičína – tyto renovační práce stály 4000 zl., na renovaci přispěla největší částkou slečna M. K. z Hranic (Marie Krausová?). V létě roku 1871 za faráře Antona Wagnera byla dlažba kostela opatřena pěknými bílými a modrými kameny v kvádrech, protože původní dlažba byla již ve velmi špatném stavu a na některých místech tak prošlapána, že v ní byly díry. Všechny renovační práce v kostele byly dokončeny na jaře roku 1880. V roce 1887 byla ze sbírek obyvatel města opatřena barevnými malovanými skly okna v presbyteriu (bl. Anežka Česká a bl. Jan Sarkander) a na kůru (sv. Cecílie).

10. června roku 1880 byl pro hranický kostel významným dnem, město navštívil císař František Josef I. a zaveden byl též do kostela, kde byl česky přijat farářem Františkem Čechem. Když císař odcházel z kostela, oslovil faráře česky s dotazem: „Velebný pane, kolik zde máte kostelů?“ – „Jeden, Vaše Veličenstvo.“ – „Jak je starý ten kostel?“ – Vaše Veličenstvo, 120 roků.“ – „Velice se mi ve vašem kostele líbí“ – a odešel ke svému vozu.

Kostel byl udržován i ve 20. století, kdy spadl pod dohled Památkového ústavu, v 50. a 70. letech proběhla větší renovace, zejména fasády. Interiér byl renovován naposledy v roce 1995, dlažba byla vyměněna v roce 2004.

Dům čp. 50

Tento rozlehlý jednopatrový dům na rohu ulice Na Náspech a ulice Svatooplukovy byl adaptován a upraven v padesátých letech pro potřeby OÚNZ z bývalého tzv. Jánského azylu, zbudovaného od základů koncem 19. století hranickou měšťankou Marií Krausovou jako útulek pro zchudlé soukeníky a jiné obyvatele města.

Starý právovárečný měšťanský dům, který stál na tom místě, byl v roce 1889 zbořen. Do konce 18. století sahal s dvorním traktem až k měšťské hradební zdi u Černotínské měšťské brány. Nejstarším držitelem šenkovního domu s domovním podloubím, zapsaným v měšťských knihách, byl v šedesátých letech 16. století Stanislav Půhon, který však pro dluhy zběhl z města. Měšťský úřad prodal proto dům roku 1569 za 470 zl. Tobiáši Kopřivovi. Po jeho smrti dům koupila jeho vdova Salomena, která se znovu provdala za Daniela Fuxu a roku 1589 mu dům odvedla. Nešlo však o držbu dlouhou, již v roce 1597 prodal měšťský úřad opět dům na místě věřitelů a sirotků Tobiáše Kopřivy za 700 zl. Jiříkovi, mlynáři z Olomouce, od kterého jej roku 1604 za tutéž cenu koupil Adam Syřísko, ale též jen na krátký čas. Dalším majitelem v pořadí byl soukenický mistr Kryštof Lamla, který držel dům až do roku 1624. V tom roce ležely ve městě a v okolních vesnicích vojenské oddíly polských kozáků, vracejících se ze služeb rakouského císaře domů do Polska. Leželi ve městě celou zimu a zle tu řádili. Lamla odvedl proto dům svému zeti, soukenickému mistru Janu Karáskovi. Ten seděl na domě celou třicetiletou válku. Podle daňového seznamu obyvatel města z jara 1644 nevykonával pro chudobu řemeslo a neměl nic na zdanění. Pustý a za válečných let zcela zchátralý dům byl po jeho smrti roku 1649 prodán městem s vůlí vdovy se vším příslušenstvím za 450 zl. Mikuláši Pinkavovi, domovní splátkové peníze měl však pro zpuštění domu platit až po uplynutí tříleté bezplatné lhůty od roku 1652. Musel však postavit tři měšťany jako rukojmí za řádné hospodaření a opravování domu, vykonávání všech měšťanských povinností, placení dávek a obecních sbírek. Po jeho smrti převzala dům jeho vdova, ale roku 1696 jej prodala za 400 zl. moravským měšťanu Tomáši Fouskovi. Vymínila si však do své smrti v domě bydlení a ohřívání, světničku v síni a komůrku nad gankem (chodbou), kousek země na salát a přísadu, sklep pod světnicí a jeden chlívek na dvoře. Také si vymínila příští várku piva, jak přijde na dům, aby ji mohla dát sobě dle libosti vařiti a vyšenkovati.

Vdova Fouskova Kateřina odevzdala dům po smrti manžela roku 1736 synu Janu Fouskovi s povinností vyplatit dědické podíly ostatním sourozencům. Zemřel však již roku 1746. Jeho vdova Uliana s dvěma dětmi převzala dům, ale protože „v ty válečné časy nemohla dům spláceti“, vdala se za Balcara Heichla a dala mu dům připsat. Ten však zle hospodařil, takže dům musel být o dva roky později městem prodán ve veřejné dražbě. Koupil jej roku 1748 na nejvyšší poddání za 500 zl. rýnských sklenářský mistr Jan König, po němž jej převzal roku 1771 jeho syn Jakub König, rovněž sklenářský mistr, který však za krátký čas zemřel. Vdova Anna se hned vdala za sklenářského mistra Jana Kleina a dům mu roku 1772 odvedla. Klein hospodařil na domě až do své mrti roku 1813. Zanechal vdovu Annu, dceru Annu, provdanou Krausovou, Barboru, provdanou za hostinského Vincence Flesslara, 20letého syna Jana, 18letou dceru Josefu a 16letou Otýlii. Kromě šenkovního domu v ceně 700 zl. patřila k domu paseka u Teplíc o výměře 1 měrice v ceně 700 zl., ovocná zahrada v ceně 300 zl. a horní paseka se zahradou v ceně 400 zl. Zanechal též řemeslnické potřeby a zásoby skla, oceněné na 200 zl. Celá pozůstalost byla oceněna na 8019 zl.,

pasiva činila 297 zl. Dům s dolní pasekou připadl po otci roku 1813 nezletilému synovi Janu Kleinovi, do jehož zletilosti je měla užívat vdova.

Roku 1835 koupil dům opět v licitaci na nejvyšší podání, 2861 zl. konvenční měny, stolařský a soustružnický mistr Jan Kraus (nar. 1790), majitel měšťanského domu čp. 101 na Horním podloubí, který měl za manželku sestru Kleinovu, Josefu. Po jeho smrti, roku 1875, byl dům čp. 50, oceněný na 3000 zl., připsán jeho dceři Marii Krausové, která zdědila po otci také měšťanský dům čp. 101 na Horním podloubí, v němž bydlela s rodiči a později sama až do své smrti roku 1906.

Marie Krausová se narodila roku 1838 a zůstala svobodná. Její starší sestra Antonie zemřela v dívčím věku 15 let již roku 1847. Společný hrob Marie Krausové, rodičů a sestry s náhrobním kamenem č. 201–202 je dochován na městském hřbitově při východní ohradní zdi hřbitova. Krausová dala roku 1889 zbořit sešlý městský dům čp. 50 na rohu ulice Na Náspech a postavila na jeho místě od základů nový, rozlehlý jednopatrový dům, který fundovala r. 1900 jako útulek pro chudé a nazvala jej Jánský azyl na paměť zemřelého svého otce.

Listinou datovanou v Hranicích 28. července 1900 darovala nově postavený dům čp. 50 s domovní parcelou, dvěma polními parcelami, dvěma podíly na jmění 75 právovárečných měšťanů města Hranic a hotovost 8000 korun na zřízení dobročinné nadace, která měla nést název Nadace Marie Krausové Jánský azyl v Hranicích. Nadační listinu, datovanou v Hranicích 8. června 1901, podepsali a potvrdili za město Hranice starosta města JUDr. Fritz Plachky, městští radní Andreas Ander, Anton Kowarzik, Karel Benischke a farář ThDr. Antonín Sýmerský.

Nadace měla poskytovat v nadačním domě čp. 50 bezplatné ubytování zchudlým hranickým soukeníkům, případně stolařům, a při jejich nedostatku i jiným nemajetným občanům města Hranic. Na přední domovní fasádě byl umístěn velký nápis JOHANNES ASYL, který byl na domě až do adaptace domu pro potřeby polikliniky. V domě byly dva byty k pronajmutí, bezplatný byt pro správce domu, dále v přízemí pět bytů a v prvním poschodí sedm bytů, v nichž mohly bezplatně bydlet 2 až 4 osoby. Maximálně tedy v přízemí 9 a v prvním poschodí 12 osob. Pro všechny bezplatné uživatele bytů byla v domě k dispozici prádelna.

Obsazení bytů měla určovat správa nadace, tj. městský úřad a hranický farář, po dobu života si schválení vyhradila Krausová. Pronájem obou bytů, vybírání nájemného z nich, úhradu domovních poplatků a správu celého nadačního jmění měl zajišťovat určený městský radní. Za to měl dostávat 10% výnosu nadačního jmění. Ze zbytku úroku nadačního jmění měl kupovat obročníkům dřevo a uhlí na topení. V roce 1905 zvětšila Krausová nadační jmění o dalších 4000 korun, protože udržovací náklady nestačily. Po její smrti 21. května 1906 bylo zjištěno, že ve své poslední vůli z roku 1903 věnovala na nadaci všechny zbylý svůj movitý majetek, tj. vkladní knížky, skvosty a hotovost v celkové výši 23.711 rakouských korun. Protože se tím nadační jmění značně zvýšilo, bylo zrušeno pronajímání obou bytů v domě za nájemné a oba určeny rovněž pro bezplatné ubytování. Krausová věnovala před smrtí také vyšší peněžní částku na opravu hranického městského kostela a umělecky cenné obrazy a jiné předměty věnovala nově založenému městskému muzeu v Hranicích.

Městská rada, která potvrdila roku 1905 a 1917 zvýšení nadačního jmění a podmínky nadační listiny, koupila roku 1917 jako správkyňe nadace z finanční hotovosti dva dluhopisy po 5000 korunách a zbytek peněz upsala na rakouskou válečnou půjčku. Nadace, spravovaná městem, fungovala až do osvobození v roce 1945. V letech 1941–1942 provedl městský úřad v budově azylu větší udržovací stavební práce, opravil omítky na chodbách, schodiště, zřídil v budově lázeň a splachovací záchody, opravena byla také střecha, vymalovány pokoje aj.

V roce 1953 byl objekt Jánského azylu usnesením rady MNV v Hranicích odevzdán do vlastnictví OÚNZ v Hranicích, který celý objekt adaptoval a nově upravil pro své účely. Dnes je v budově umístěno dětské oddělení polikliniky OÚNZ v Přerově.

- V současnosti je dům v majetku Města Hranice, jsou zde umístěny byty.

Čísła popisná 51–54 a 56 byla v roce 1804 přidělena dalším domům v ulici Na Náspech. Domy čp. 51–53 jsou dnes zbořeny.

Dům čp. 55

Město Hranice a sousední město Drahotuše, tržní a správní centra dvou rozlehlých panství, hranického a drahotušského, s mnoha poddanskými vesnicemi, měla za feudalismu tzv. hrdelní právo, zvané též právo meče, tj. právo odsoudit provinilce k trestu smrti. Žádné z měst nemělo však vlastního kata, který by rozsudek vykonal. Veškeré úkony výslechu útrpným právem, tresty stětím, oběšením, utopením, vypálením cejchu, vymrskáním z města aj. vykonával vždy kat z města Lipníka n. B., kterého si městská rada musela vyžádat k provedení exekuce od městské rady v Lipníku n. B. To bylo pro obě města levnější, než vydržovat a platit po celý rok vlastního kata a jeho čeládku.

Už koncem 16. století se dostala městská rada v Hranicích do vleklých sporů se svou vrchností, Janem Jetřichem z Kunovic, pro jeho bezohledné vydírání, surové nakládání a nucení měšťanů k robotám a povinnostem, jak je vykonávali vesničtí poddaní, a jež měšťané povinni vykonávat nebyli. Pro stálé spory a nepřátelství, které se dostaly až před zemského hejtmána, vyměnil Jan Jetřich z Kunovic obě panství za panství Nový Světlov se svou sestrou a jejím manželem Zdeňkem Žampachem z Potenštejna, neméně bezohledným tyranem poddaných. Zavilost pána z Kunovic vůči hranickým měšťanům dokládá skutečnost, že si ve smlouvě vymínil ještě několik vzpurných měšťanů hranických k trestání do vězení na svůj zámek do Uherského Ostrohu. Hraničtí měšťané nechtěli přijmout Žampacha, známého svým tyranstvím poddaných na novosvětlovském panství, za svou vrchnost a dlouho mu odpírali složit obvyklý slib člověčenství.

Po převzetí panství donutil proto Žampach městskou radu v Hranicích, že musela přijmout vlastního městského kata, aby ho měl po ruce k trestání, a musela vykázat jemu a jeho čeládce trvalé obydlí – katovnu s mučírnou pro výslechy provinilců. K tomuto účelu odkoupilo město od tkalce Jana Pokorného jeho chalupu, ležící těsně při městských hradbách u Černotínské brány, nedaleko městské lázně v uličce Růžové (dnešní ulice Na Náspech). V gruntovní knize městských domů byl dům označen jako „dům mistrů“ a připsáno „obrácen jest tento grunt od obce na mistra kata a čeládku jeho“.

Katovna byla oddělena z obou stran volným prostorem a ohradou od ostatních chalup, protože kat byl považován za člověka beze cti, jehož se každý štítil. Kat dostával pro sebe a svou čeládku od městské rady jako zaměstnanec města pravidelný plat, vybíraný každoročně sbírkou od všech měšťanů a ze všech vesnic, patřících k hranickému panství. Kromě toho dostával za každý úkon zvláštní stanovený poplatek. Aby náklad na vydržování kata byl pro město únosnější, učinila městská rada v Hranicích v roce 1602 na příkaz Žampacha smlouvu s městem Drahotušemi na půjčování kata právu drahotušskému k trestání tamních provinilců a o přispívání města Drahotuš a vesnic patřících k právu drahotušskému na vydržování kata. Dochovaná smlouva podrobně vypisuje, jak má být každoročně vybírán příspěvek na kata od všech drahotušských měšťanů a osedlých na vesnicích a odváděn městské radě v Hranicích, jak má být

kat vyprošen drahotušskou městskou radou od městské rady hranické, doprovázen do Drahotuše a doveden zpět do Hranic. Za každého popraveného měli dát Drahotušští katovi 18 bílých grošů a na stravu za každý den pobytu v Drahotuších 1 zlatý rýnský. Také byli povinni dát katovi všechny potřeby k trestání zločince, kromě meče, sekery a řezáku, které měl každý popravni mistr vlastní. Stanoveny byly také poplatky pro právního posla (biřiče), který měl dostat od vyvedení zločince k popravniému místu 15 bílých grošů a na stravu 10 grošů. Právní posel měl být vyžadován od hranického rychtáře také k vyzvánění a vystrčení znamení frejmarku o jarmarcích. Drahotušští měli vlastní vězení a jako Hraničtí také vlastní kamenný pranýř na náměstí u kostela,

vlastní šibenici, která stávala na hranicích drahotušských a hranických pozemků za Trávníckým mlýnem při později zřízené císařské silnici nad tzv. Zábřehy. Poblíž tohoto místa byl v roce 1745 postaven kamenný kříž, stojící dnes v zahradě nově postaveného domu (čp. 430).

V Hranicích stával kamenný pranýř až do vystavění nového kostela na náměstí, v 60. letech 18. století v místech před vchodem do dnešního kostela, nedaleko pranýře stála dřevěná otáčivá klec v podobě domku pro cizoložnice, odsouzené k vymrskání z města. Šibenice stála za městem na kopci, u silnice do Bělotína. Cesta k ní vedla starou silnicí (dnešním chodníkem), za budovou gymnázia přímo vzhůru k soše P. Marie, kde byla poslední zastávka před vykonáním poprav. Původně jednoduchá dřevěná šibenice byla v roce 1693 přestavěna na šibenici pro oběšení více zločinců, postavenou na velké vysoké zděné plošině, aby davy diváků mohly lépe sledovat výkon trestu. Zděná šibenice i se základy byla zbořena a odstraněna roku 1784 na všeobecný příkaz císaře Josefa II.

Po zrušení a zboření budovy městské lázně za třicetileté války byl pustý pozemek připojen městem ke katovně, ohrazen zdí a používán pro umístění katových kar, žebřů, povozů aj. Kromě útrpných výsledků a výkonu právních rozsudků byl kat s čeládkou povinen za odměnu odklízet a zakopávat uhynulý dobytek, hojný zejména za epidemií ve vrchnostenských dvorech ve městě (zvláště ovce), zakopávat oběšence-sebevrahy aj. Hranický kat Petr však léčil s úspěchem také zlomeniny a rány pobitých lidí, smrtelně nemocné aj. Jako v ji-

ných městech, také hraničtí kati a členové jejich rodin se ženili a vdávali výlučně s členy katovských rodin jiných měst, svědky při sňatcích a kmotry při křtech jejich dětí byli vždy členové katovských rodin, nebo biřiči-právní poslové.

Katovna, krytá šindelem, sloužila až do poloviny 18. století za mučírnu pro vězně, dopravené sem k právnímu výslechu z městské věznice v radnici nebo z vrchnostenské věznice na zámku. V ročních účtech příjmů a vydání města Hranic ze 17. a 18. století najdeme kromě položek běžného platu kata též položky za opravu katovny a jejího inventáře, pořízení nových mučících nástrojů, za vykonané popravy a jiné katovské úkony.

Když bylo v roce 1753 císařovnou Marií Terezií omezeno hrdelní soudnictví na města královská a velká municipální města s vlastním, právně zkoušeným syndikem, bylo hrdelní právo města Hranic a Drahotuš suspendováno. Ale teprve roku 1763 bylo městské radě v Hranicích sděleno, že městu bylo odňato právo meče, že není tudíž povinno vydržovat kata a ušetří tak náklady na jeho vydržování, je však povinno mít vlastního pohodného. Jeho práce vykonával pak dočasně starý městský kat.

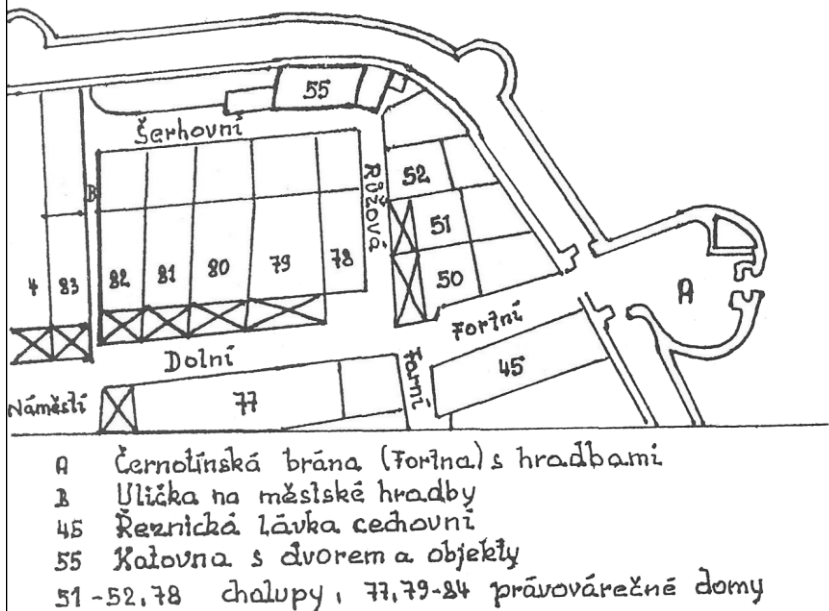
Katovna byla přestavěna a upravena v městskou věznici, spravovanou žalárníkem-šerhou. V přízemí byly cely vězňů, v prvním poschodí byt žalárníka. Ulička byla pak až do druhé poloviny 19. století nazývána ulicí Šerhovní. Pro městského pohodného muselo město koncem 18. století vystavět na příkaz úřadů z hygienických důvodů nový domek pohodného daleko za městem při cestě do Černotína a Teplic. Domek dostal čp. 239, do roku 1858 nebyl však zapsán do městských pozemkových knih. Jako Pohodnictví, nazývané též Výtažna, a jako majetek městské obce je uváděn až do konce okupace.

Po zrušení katovny bylo v 60. letech 18. stol. prodáno obcí místo někdejších městských lázní při městské zdi, používané jako dvůr katovny, k vystavění dvou domů, které pak při číslování dostaly čp. 56 a 57. V r. 1889 byly však oba domky opět odkoupeny obcí a zbořeny a na jejich místě byla postavena přízemní budova nadačního knížecího špitálu – chudobince, dnešní Klub důchodců.

Také volné místo na obou stranách bývalé katovny-městské věznice bylo využito obcí k vystavění nových obecních domků, přistavěných k budově věznice. R. 1776 prodala městská obec nově postavený obecní domek čp. 119 v licitaci za 132 zl. tkalci Petru Galašovi a od té doby je tento domek, jenž dostal v r. 1804 čp. 54, trvale v držbě soukromých majitelů. Druhý domek, nyní čp. 56, přistavěný později obcí k budově městské věznice z druhé strany, zůstal až do okupace majetkem městské obce. Sloužil za postrkovou stanici pro zadržené žebrající osoby a tuláky, určené k postrku zpět do jejich domovských obcí. Později byl prodán a dnes je rovněž v soukromém vlastnictví.

Městská věznice byla v domě čp. 55 až do poloviny 19. století, kdy po zrušení poddanství roku 1848 přešla politická a soudní správa z hranické vrchnosti na nově ustavené státní úřady – okresní hejtmanství a okresní soud. Ty byly až do roku 1868 umístěny v budově městské radnice, v roce 1869 pak přeloženy do zámku i s věznicí okresního soudu, umístěnou do té doby v zadní části radnice. Městský úřad, úřadující po tu dobu v soukromém domě, dostal se konečně opět

Situační plánek okolí kačovny v r. 1745

zpět do budovy radnice. Po vystavění nové budovy okresního soudu a věznice na Šromotově náměstí byly v roce 1912 okresní soud a soudní věznice přemístěny ze zámku do nově postavených budov.

Budova věznice čp. 55 nebyla až do r. 1859 jako jiné obecní objekty zapsána do městských pozemkových knih. V r. 1881 byla budova bývalé městské věznice prodána obcí za 1825 zlatých Janu a Františce Hynčicovým, kteří domek drželi do konce první světové války, později patřil až do okupace Karlu Hynčicovi. Po osvobození přešel objekt v r. 1957 do správy podniku bytového hospodářství. Prázdný objekt byl následně určen jako depozitář Okresního vlastivědného muzea v Přerově pro umístění neinstalovaných předmětů bývalého městského muzea v Hranicích, deponovaných dosud na různých místech, především tzv. Gal-lašovy knihovny, dále obrazů a jiných muzejních předmětů a sbírek, zejména cenné sbírky negativů a fotografií starých Hranic a jeho okolí.

• V roce 1996 prodalo zastupitelstvo města Hranic dům Táně a Ing. Tomáši Kapinusovým, kteří v domě zřídili restauraci Katovna, ta tu s různými provozovateli funguje i nyní. Muzejní předměty byly přemístěny do budovy radnice (čp. 71) na Masarykově náměstí, kde je spravuje Městské muzeum a galerie, nově zřízené v roce 1994 jako příspěvková organizace města Hranic.

Dům čp. 57

Jako jiná města a městečka měli i hraniční měšťané v 15. až 17. stol. svou veřejnou městskou lázeň, pronajímanou dědičně spolu s lázní v Teplicích, městskému lazebníkovi za roční peněžitý plat. Městská lázeň, která patřila původně i s Teplicí k hranickému fojstství, ležela od nepaměti při městské hradební zdi na konci Růžové ulice, v místech dnešního Klubu důchodců, čp. 57, až po uličku k potoku Ludině. Byla přístupná z města Farní a Svatoplukovou ulicí, širokou ulicí Růžovou (dnešní ulice Na Náspech) nebo přímo z náměstí úzkou přístupovou uličkou na městské hradby, sloužící pro případ válečného ohrožení města pro rychlý přístup ozbrojených měšťanů na městské hradby.

Lazebník městské lázně byl povinen mít kromě studené lázně také lázeň teplou a potící, v nichž s pomocníky myl v dřevěných vanách zákazník za stanovené poplatky, holil jim brady, stříhal vlasy, mazal po koupeli těla vonnými mastmi apod. Kromě toho prováděl jako zkoušený ranhojič také chirurgické zákroky, hojil otevřené rány a pohmožděniny, utrpěné při bitkách a rvačkách, pouštěl žilou, sázel baňky apod. V cechovních řádech některých hranických řemeslných cechů 16. stol. byla přímo stanovena povinnost pravidelné návštěvy lázní všemi tovaryši cechu při výročních shromážděních tovaryšů, kontrolu prováděli starší. Tato hygienická opatření byla uplatňována v určité dny v roce pro chudé, a to bezplatně. Pro vůni, šířící se z lázní, byla ulice nazvána Růžovou, tak jako v jiných městech. Tento název si udržela až do 18. století, kdy tu lázně již dávno nebyly. V osmdesátých letech 19. století po prolomení průchodu hradbami k potoku Ludině byla ulice přejmenována na ulici Na Náspech (Wallgraben) a ulicí Růžovou byla označena ulička z náměstí k dnešnímu Klubu důchodců.

O městské lázni a jejím lazebníkovi Janovi, který držel současně lázeň v Teplicích, je zmínka už v panských registrech z doby kolem r. 1530, kdy byl povinen platit z lázně Teplice vrchnosti ročně celkem 5 hřiven stříbra. V nejstarších dochovaných městských knihách purkrechtních je kolem roku 1550 uveden na městské lázni lazebník Wolf, zvaný Němec, kterého vystřídal lazebník Šimon. Ten prodal městskou lázeň spolu s Teplicí a se vším příslušenstvím svému synovi Matěji za 550 zlatých, kolem r. 1590 držel lázeň i s Teplicí lazebník Daniel. Do r. 1598 skouplilo město peněžní splátky, zaplacené dřívějšími držiteli lázní, i dědičné podíly, jež jim měly být vypláceny za hotové peníze, takže lázeň patřila přímo městu. Vystřídalo se tu pak několik lazebníků, kteří platili městu roční nájemné, nic tu však neopravovali, a tak lázně zcela zpusťovali.

Když pak město potřebovalo roku 1614 naléhavě peníze na placení městských dluhů, prodal obecní úřad se souhlasem městské obce také městské lázně německému lazebníkovi Sixtu Linhartovi za 450 zl. na roční splátky pro „velké zpuštění té lázně“. Sixt převzal lázeň se vším nádobím i s pávní na ohřívání vody, která v lázni byla, též Teplici s novým kotlem na ohřev vody a jiným příslušenstvím. Každoročně měl platit 10 zlatých do vyrovnání kupní ceny. Kromě toho měl dávat obci každoročně ještě 5 zlatých panského platu, který byla obec povinna odvádět vrchnosti. Lázeň ve městě i Teplici si měl sám stavět i opravo-

vat ke svému nejlepšímu užítku. Obec si ve smlouvě pouze vymínila, že kdyby Sixt chtěl lázeň s Teplicí prodat, aby pánev v lázni a kotel v Teplicích zůstal. Za prvních let 30leté války, když do města vtáhla cizí vojska, lazebník Sixt roku 1622 z lázně zběhl a dal se na vojnu. Lázně si pak od

města najal lazebník Eliáš Gruss, syn lazebníka Wolfa, držel ji však jen do roku 1624, kdy lázeň zpusťovali polští vojáci, ležící přes celou zimu ve městě – pobořili ji, dřevo rozebrali na topení na vartách a budovu lázni zcela zničili. Obec vzala ještě včas pánev i kotel na ohřev vody a uložila je na radnici. V pozdějších letech třicetileté války, pro velký nedostatek obecních peněz, kdy nebylo čím platit vojenský lid, ležící ve městě, úřad s povolením obce pánev i kotel prodal. Stará zbořená budova městské lázně v ulici Růžové nebyla pak již obnovena a zanikla. Lazebník Eliáš Gruss přenesl se souhlasem města lázeň do svého měšťanského domu, který koupil roku 1628 na rohu náměstí (pozdější čp. 76, dnes součást domu restaurace Kufr). V šedesátých letech 17. století, když se lazebnictví pro stáří vzdal a dům prodal, přenesl lazebnictví opět do svého měšťanského domu lazebník Šimon Kulíšek, v jehož rodě pak tato živnost zůstala po tři generace.

Pusté místo zbořených lázní v Růžové ulici zabrala později katovna, umístěná od počátku 17. století v přímém sousedství městských lázní, celý prostor ohradila a užívala jako dvůr pro své povozy a nářadí. Až v šedesátých letech 18. století, po zrušení katovny a její přeměně v městskou věznicí, bylo místo dřívějších městských lázní prodáno městem na postavení dvou chalup (domečků) Šebestiánu Maňáskovi a soukeníkovi Leonardu Jelcovi. Držitelé obou domečků, jež dostaly čp. 56 a 57 se střídali až do osmdesátých let 19. století, kdy oba domky byly vykoupěny městem a zbořeny pro vystavění nové budovy nadačního knížecích špitálu (chudobince).

Když totiž v r. 1883 bylo oznámeno rozšíření hranického německého gymnázia na vyšší gymnázium s plným počtem 8 tříd do školního roku 1883/1884, muselo město vyklidit z budovy gymnázia dvě třídy obecné školy, dosud tam umístěné. Nejvhodnějším řešením, jak získat potřebné prostory, bylo rozšíření budovy obecné školy u fary o další křídlo budovy směrem do ulice, kde dosud stála stará budova nadačního knížecího špitálu čp. 35, postavená r. 1692 knížetem Dietrichštejnem pro 12 chudých, práce neschopných starých poddaných z hranického panství. Město se r. 1883 obrátilo na majitelku hranického velkostatku, kněžnu Gabrielu Hatzfeld-Wildenburgovou, s nabídkou, že na své náklady odstraní starou špitální budovu a postaví na jiném místě budovu novou, kněžna však nabídku odmítla. Budova starého knížecího špitálu čp. 35, postave-

ná původně v sousedství farního kostela, zbořeného v šedesátých letech 18. století po vystavění nového kostela na náměstí, byla značně vysunutá do ulice a překážela dopravě. Na základě tohoto argumentu město v roce 1888 dosáhlo konečně souhlasu moravského místodržitelství v Brně k realizaci svého záměru. Město vykoupilo dva domky v ulici Na Náspech – čp. 56 Julie Pelzové a čp. 57 Otýlie Lechovičové, postavené na místě starých městských lázní, zbořilo je a postavilo tu nový, přízemní dům o pěti místnostech pro umístění knížecího chudobince.

Kněžna musela roku 1889 podepsat dohodu, jíž převzala nově postavený dům čp. 57 s dvorkem o výměře 108 m² pro umístění nadačního špitálu. Nový chudobinec ležel blíže k farnímu kostelu v suché, klidné ulici, špitálníci měli tak zkrácenou denní cestu na ranní mši do kostela, jíž se museli podle staré nadační listiny účastnit v předepsaných pláštích špitálníchků. Současně se stavbou nového špitálu městskou obcí byla tu mezi špitálem a budovou městské věznice ponechána ulička a postavena nová branka s kamennými schody do Čaputovy ulice pro snadnější přístup z města na předměstí do ulice Hřbitovní a naopak.

Po odstranění starého špitálu bylo k budově obecné školy přistavěno jednopatrové boční křídlo školy, pozemek byl však úzký a nebylo možné dosáhnout potřebné šířky školních místností nového křídla, proto obec koupila od měšťana Antonína Ballische část jeho hradebního valu. Při kopání základů budovy byla nalezena dobře vyzděná studna, která byla uvnitř suchá, nahoře však krytá pevnou klenbou. Patrně šlo o skrýš, jaké byly budovány i v některých měšťanských domech pro ukrytí cenností apod. při nebezpečí dobytí města nepřátelským vojskem. Pro stavbu hlavní zdi budovy musela být studna údajně zasypána. Stavba byla dokončena roku 1891.

Budova nového knížecího špitálu s jeho obyvateli byla spravována a finančně i materiálně zabezpečována podle nadačního privilegia z roku 1692 správou velkostatku Hranice–Lipník až do roku 1945. Z dvanácti fundovaných míst bylo 6 mužských a 6 ženských, z nichž byla dvě místa určena pro poddané z města Hranic, 1 z Drahotuše a 3 pro obce hranického panství. Z ženských míst bylo jedno vyhrazeno pro město Hranice, 5 pro ženy z vesnic hranického panství. Tento klíč byl v podstatě podržen i po zrušení poddanství v roce 1848. Ještě v roce 1935 bylo v knížecím chudobinci 9 osob, jimž byla poskytována strava, otop, šacení a léčení Ředitelstvím lesů a statků hraběte Althanna v Lipníku n. B. Na chodbě chudobince visel ještě za okupace velký starý obraz, značně již poškozený, zobrazující špitálníky, oděné do bílých plášťů špitálníchků s červeným límcem a žlutými manžetami rukávů, barev rodového znaku fundátorů špitálu – knížat z Dietrichštejna.

Po konfiskaci a likvidaci velkostatku Hranice–Lipník n. B. v roce 1945 připadl dům bývalého knížecího chudobince čp. 57 do vlastnictví města Hranic a slouží od roku 1958 nepřetržitě jako Klub důchodců až dodnes.

Číslo popisné 58–67 byla v roce 1804 přidělena domům na severní straně dnešní Farní ulice a ve spodní části východní strany Radniční ulice.

Dům čp. 68

Prvním doloženým majitelem tohoto domu v dnešní Radniční ulici byl Jan Přífborský, který v roce 1573 prodává svůj dům, jenž je při prodeji označen jako grunt Kutilovský. V té době šlo o menší domek, novým majitelem se stává Ondřej Ližník, který jej kupuje za 70 zl. V roce 1587 však již nežil a městský úřad prodal „domček po Ondrovi Ližníku“ za 100 zl. Melicharu Jedličkovi, který na domě seděl do roku 1600, kdy zemřel. V letech držby majitelů Ližníka a Jedličky došlo k jistému zhodnocení domu, po Jedličkově smrti městský úřad dům prodává za 110 zl. Václavu Roubalovi. Roubal však dům za stejnou cenu prodává již v následujícím roce Johanně Sládkové, ta drží dům též jen velmi krátce, za stejnou cenu jej v roce 1602 prodává Matouši Bělotskému, zvanému Uječek. Bělotský dům prodává za stejnou cenu po desetiletém užívání v roce 1612 Jiříku Ryderkeru Šiftařovi. Nastává však nepokojná válečná doba, která domu přináší celkovou zkázu. Dům byl již v roce 1622 zcela zničen, jen holé místo zůstalo. Až v roce 1672 prodal městský úřad grunt po nebohém Jiříku Šiftaři jako místo zcela až do základů pusté za 110 zlatých Šimonu Pelešovi bez závdavku. Peleš je povinen dům znovu do deseti let vystavět, teprve pak bude splácet 2½ zl. až do zaplacení kupní ceny. Peleš podmínku splnil, dům vystavěl a po desetileté lhůtě jej za stejnou cenu prodal Jiříku Dvořákovi. Po dvaceti letech je dům opět zbořený a pustý, městský úřad toto pusté místo Dvořákovi odebírá a prodává jej za stejnou cenu Pavlu Machynskému, „aby pustý nezůstal.“ Machynský složil jako závdavek 2 zl., dům má do dvou let znovu vystavět a pak dále ročně platit 1 zl. 15 krejcarů. Machynský dům užíval a spravoval až do roku 1734, kdy byl s vědomím jeho vdovy připsán jejich synovi Josefu Machynskému. Na jaře roku 1747 mladý Machynský dům prodal Josefu Masnému, který se před úřadem prokázal kupní smlouvou o kupu za 68 zl. a dům mu byl připsán. Ovšem ani Masný dům dlouho nedržel, v roce 1768 jeho chalupu, ležící mezi chalupami Antona Františka a Josefa Hájka, koupil za 265 zl., hotově složených, Petr Drbálek. Drbálek je v roce 1772 již nebožtíkem a městský úřad uznává dědictví jeho vdově Anně, i s pasekou k domu náležející, a je jí dáno právo volného užívání i nakládání s domem. Vdova Anna se téhož roku provdala a dům za 125 zl. prodala Leopoldu Tihlářovi, který se však velmi zadlužil, a chalupa byla po pěti letech prodána za 140 zl. ve veřejné dražbě Franzi Šerému. V roce 1779 Šerý chalupu prodává Floriánu Beránkovi, který ji kupuje za 200 zl. Beránek chalupu zhodnotil a v roce 1785 ji prodal Franzi Gilgovi. Gilg dům stavebně upravoval dál, zvýšil ho na patro a v roce 1807 požádal o odborný odhad domu; hodnota domu dosáhla částky 2406 zl. vídeňské měny. Do roku 1848 se na domě vystřídal několik majitelů, dům byl propojen se sousedním domem čp. 69 a majitelkou obou domů se stala Wilhelmina Pfniesová, která tento dům koupila za 4200 zl. a sousední dům čp. 69 za 1400 zl. Pfniesová však domy zadlužila a od roku 1852 bylo na domech zapsáno zástavní právo Antonu Novákovi, od kterého oba domy v roce 1866 koupil Karel Müller, který se toho roku v Hranicích oženil s mladou vdovou po poštmistrovi Kutschovi a usiloval o jmenování poštmistrem a pře-

místění pošty z Kutschova domu v Drahotušské ulici do vnitřního města. Domy čp. 68 a 69 zcela odpovídaly jeho představám. V domě čp. 68 byl hostinec, sousední dům měl dvůr a stáje. Po menších úpravách obou domů sem Müller již 1. května r. 1867 přeložil poštovní stanici a o dva roky později, v květnu roku 1869, dal zavést ze Severního nádraží do budovy nové pošty čp. 68 telegrafní vedení a zařídil tu telegrafní úřadovnu, která zahájila provoz 14. května 1869. Müller vedl hranickou poštu do roku 1881, kdy zemřel ve věku 51 let. Jeho hrob je na městském hřbitově zachován podnes. Novým poštmistrem byl ještě téhož roku ustanoven

Jan Tenora. V 90tých letech 19. století byly pošty postátněny, a tak byl i hranický poštovní úřad roku 1886 erarizován a poštám Tenora převzat do státních služeb jako poštovní oficiál. Budova poštovního úřadu po smrti Müllera připadla jeho vdově Johanně; narůstajícímu poštovnímu provozu však přestala budova pošty stačit, a tak poštám Tenora poštu přemístil do větších prostor domu čp. 122 na náměstí. V těchto domech byl opět zřízen hostinec a hotel, který byl označen jako „Hotel Pošta“. V roce 1921 domy koupilo „Družstvo pro postavení sokolovny“, které pak jednu část adaptovalo na sokolské kino Olympia, hostinec dostal jméno „Tunel“. Kino Olympia, později Oko, zde fungovalo do října 1976.

- V roce 1995 prodalo zastupitelstvo města Hranic dům kopřivnické firmě Montek, s.r.o., v přízemí domu dnes funguje prodejna levného textilu, prodejna zdravé výživy, pizzerie Agostini, v patře pak diskotéka a herna Olympia.

Dům čp. 69

Nejstarší prameny k tomuto domu chybí – s jeho majiteli se setkáváme až v roce 1788, kdy Franz Popp prokázal, že předchozí majitel chalupy Josef Hájek mu tuto ještě za života prodal za 800 zl. Spolumajitelkou domu je Poppova manželka Tekla. Není známo, jak dlouho byla chalupa v držení manželů Popových, ale téhož roku ji za 810 zl. Franz Popp prodal Antonu Homolovi. Za necelý rok dochází k dalšímu prodeji, opět s malým ziskem, cena je stanovena na 850 zl. a novým majitelem se stává Franz Jelen, který hotově složil 200 zl., zbytek, 650 zl., složí až po prodeji své chalupy na Motošíně. V roce 1792 na domě seděl nový majitel Antonín Kurfürst, který chalupu koupil za 1050 zl., ho-

•• Radniční ulice v 50. letech 20. století.

tově složil 100 zl., zbytek se zavázal doplatit do tří měsíců. A prodejní kolotoč se točí dál, po třech letech Kurfürst chalupu prodává za 1220 zl. Tomáši Flassarovi na tři splátky, 300 složil hned, 400 o sv. Janu Křtiteli a 520 o sv. Václavu. Flassar v roce 1805 se souhlasem své ženy předává dům za 1000 zl. svému synovi

Vincenci s podmínku doživotního bydlení a zajišťuje si jednu malou světničku v patře a jednu v přízemí. Otec Flassar má i další podmínku, kdyby syn chtěl dům prodat, má otec mít předkupní právo. O dům byl zájem, v roce 1808 chtěl justiciář Josef Berghammer na základě vyrovnávacího protokolu u vrchnostenského úřadu dům vydražit. Téhož roku mladý Flassar dům i s břemenem prodal za hotově složených 2000 zl. Ignáci Böhmovi. Ignác Böhm, zdejší zámožný soukenický mistr a policejní komisař, tento malý měšťanský dům prodal již za 12.000 v bankocetlích (2400 zl.) inspektorovi tabákové režie Franzi Melanovi, který se majitelem domů stává od 24. září 1811. V říjnu téhož roku požádal Melan o soudní odhad domu, který provedli zednický mistr Tomáš Hendrich a tesařský mistr Jakub Rozánek. Podle odhadu se v přízemí domu nachází jedna větší a jedna menší světnice, jedna komora, vše je vystavěno z pálených cihel. V prostorném dvoře se nachází stáje pro dvě krávy, varná komora, kůlna na dřevo a dvorní zahrádka. V horním patře je též jedna větší a jedna menší světnice a klenutá kuchyň. K domu patří kus pole, zděné části jsou odhadnuty na 1373 zl., dřevěné části na 225 zl., příslušenství na 397 zl., sumárně 1997 zl. Z tohoto odhadu je zřejmé, že dům byl při prodeji značně nadhodnocen. V roce 1815 Melan již nežije a dům je připsán jeho vdově Rozině, která dům ve stejném roce prodává sousedu zdejšímu Josefu Mohelnickému za 2950 zl., hotově zaplacených. Mohelnický dům vlastnil do roku 1842, kdy jej na základě kupní smlouvy získal za 1240 zl. Theodor Hlawatsch, od roku 1845 jeho vdova Rozina. Od roku 1848 se majitelkou domu čp. 68 a 69 stává Wilhelmina Pfniesová a další osud obou domů je společný.

• Spojený objekt někdejších domů čp. 68 a 69 má dnes čp. 68, zatímco čp. 69 bylo přiděleno domu v Rybníční ulici.

Dům čp. 71 – radnice

Nárožní jednopatrová budova s věží, jejíž stavební etapy nelze po radikální přestavbě roku 1869, dále po úpravách na počátku čtyřicátých let 20. století a po roce 1945 bezpečně rozlišit. Mínění literatury, že šlo původně o měšťanský dům darovaný roku 1544 městu, vychází zřejmě z mylného výkladu nápisu na portálu. Zdá se, že historické jádro radnice představuje část za věží po Radniční ulici se síní obdélníkového půdorysu v přízemí, zaklenutou žebrovou hvězdicí do středního polygonálního pilíře; klínová žebra s vyžlábkem sestavena z cihlových tvárnic (za opravy ve 40tých letech 20. století ponechána v režném stavu), se protínají v drobných kruhových kamenných svornících a hladce zabíhají do zdi. Na římsě kamenného pilíře je vyryt letopočet 1528. K tomuto jádru přibylo nejprve dvoupatrové stavení s arkýřovými vížkami na nárožích, obrácených dvouosým průčelím do náměstí. Jeho vznik datuje portál, který byl původně v patře a nyní je druhotně zasazen v podloubí. Obdélníkový otvor má kamenné ostění, zdobené ve vpadlé výplni reliéfním ornamentem, přerušovaným drobnými obdélníkovými zrcadly s letopočtem 1544 a iniciálami M. B. (sign. kame-

níka?), v nadpraží je dvojice gryfů, zrcadlově obrácených k výplni s polopostavou měšťana, identifikovaného rytým jménem SKRZITEK (hranický purkmistr) a štítek s krejčovskými nůžkami. Na bocích supraporty, pod šikmo seseknutou římsou drobné reliéfní figury zbrojnošů, uprostřed je čtvercové zrcadlo s rytým nápisem VERBUM DOMINI MANET IN ÆTERNUM. Letha 1544.

Tento málo reprezentativní vzhled radnice, centra hranického panství předního panského rodu Pernštejnů, byl odstraněn v roce 1544 přístavbou nového, do náměstí předsunutého jednopatrového domu se zdvojeným kamenným schodištěm z přízemí a lodžii.

Tento nový vstup do radnice v prvním poschodí byl opatřen kamenným znakovým portálem. Pískovcový renesanční portál hranické radnice, zhotovený roku 1544 nezjištěným mistrem M. B., jehož signatura a letopočet jsou uvedeny na bočních pilastrech, zdobí znak Jana z Pernštejna, držitele města a hranického panství.

Stavba byla provedena nepochybně podle vzoru schodiště a vstupu do budovy nové olomoucké radnice. Toto schodiště s lodžii bylo odstraněno roku 1869 při přestavbě radnice, kamenný znakový portál byl přenesen do přízemní budovy.

V roce 1571 za Jana Kropáče z Nevědomí, stavitele nového renesančního zámku v Hranicích, byla také malá věž na starém vstupním domě až do základů domu přestavěna a zvýšena jako čtyřboká zděná věž s bytem pověžného, ochozem, lucernami s bání a letopočtem 1571. Věž byla opatřena dvěma zvony s českým nápisem o jejich pořízení, slítí v Olomouci, věžní hodiny byly dodány hodinářem z Opavy. Do věžní makovice byly tehdy vloženy pamětní listiny o výstavbě věže, které se dochovaly i s listinami, vloženými později při opravách věže, až do dnešní doby.

Vzhled radniční věže koncem 16. století, před jejím pobořením za 30leté války, zachycuje dřevorytný pohled na město Hranice z roku 1592 Jana Willenbergera. Podle pamětních listin, vložených do věžní báně, se zápisy obou purkmistrů a 10 konšelů, „byl vrch přístrojen i s makovicí, velkým nákladem obce pořízeny dva cimbály slité v Olomouci a hodiny k bití čtvrtí zhotoveny v Opavě.“ Z další německé listiny tesařského mistra z Olomouce se dovídáme, že on vrch věže přístrojil a sám oba zvony na věž vytáhl a upravil.

Budova městské radnice, zejména její vysoká věž, byly poškozeny roku 1645 při obležení a dobývání města švédskou armádou zápalnými dělostřeleckými koulemi, jimiž byly poničeny též jiné domy a farní kostel. Kamenné koule vypálené na radnici byly v 19. stol. zazděny mezi okny 1. poschodí radnice a věž byla opravena až v roce 1652, jak dokládá listina uložená do věžní báně. Radniční věž byla sňata a do plechových pouzder byly vloženy listiny o provedené opravě a událostech té doby a společně s listinami oprav v roce 1571 byly opět vloženy do báně, která byla umístěna na původní místo. Doslovné znění těchto listin se nám dochovalo v opise písaře soukenického cechu, Peregrina Pešla, který je pořídil při dalším sněti a opravě báně v roce 1822.

Za velkého požáru města v roce 1767, jenž vznikl ve Farní ulici, který zachvátil měšťanský Kučův dům čp. 77 na náměstí se sladovnou a rozšířil se na všechny domy jižní strany náměstí až po radnici, byly všechny střechy domů a horní patra zničeny. Ohněm byla zasažena také nádvorní část přední budovy radnice a průjezd. Při stavební obnově byl vjezd do hospodářského dvora radnice z náměstí uzavřen vystavěním jednopatrové budovy mezi radnicí a sousedním domem (čp. 72) s klenutou průjezdní halou do dvora, zvýšenou do druhého patra čelní štítovou zdí, ukončenou dvěma barokními věžičkami pro umístění požárního požárního zvonu, jímž se při požáru ve městě vyzvánělo. Štítová zeď a věžičky časem zchátraly a měly být na příkaz krajského úřadu odstraněny pro zamezení úrazu na chodnících, byly však jen opraveny a odstraněny byly až při další opravě radnice v roce 1869. Požární zvonec byl pak umístěn na kapli sv. Antonína na hřbitově u Kostelíčka.

V letech 1817–1818 stavěla obec bez povolení a stavebního plánu v prostoru mezi starou radnicí a bývalými stájemi dvoupatrovou – přízemní prostory byly určeny k umístění požárních rekvizit a vůz hejtmana, v patře byl byt bankálního výběrčího (solného kontrolora) Františka Brankeho. Řádně nezajištěná stavba se však zřítila, dva dělníci byli zraněni. Stavba byla pak řádně se všemi náležitostmi provedena až v letech 1820–1822 na náklad měšťanů. Při této příležitosti byla 8. června 1822 sňata bání z radniční věže k potřebné opravě, vyňaty byly staré listiny z let 1571, 1652 a 1739 a byly doplněny novými pamětními listinami z roku 1822. Této příležitosti využil měšťan a písař soukenického cechu Peregrin Pešl a opsal doslovně všechny staré pamětní listiny do pamětní knihy měšťana Dominika Dvořáka*. Po provedené opravě báně byly originály listin opět vloženy do jejích útrob a bání byla vytažena na radniční věž.

Po zrušení poddanství roku 1848 a zřízení nové státní správy, byl z bývalých panství Hranice–Lipník a pantví Potštát–Hustopeče n. B. konstituován politický okres Hranický se sídlem c.k. okresního hejtmantství v Hranicích. Poněvadž pro jeho umístění a bezpečný provoz a styk s obyvatelstvem nebyl ve městě žádný vhodný objekt, uvolnilo město Hranice svou městskou radnici pro umístění okresního hejtmantství a berního úřadu a v roce 1850 uzavřelo smlou-

* Pešlovy opisy těchto listin jsem otiskl v Záhorské kronice XII/1929–1930, s. 53–55, 85–88.

vu na roční nájem za 630 zlatých. Město přemístilo obecní kancelář do sousedního domu čp. 72 Dominika Pulky a v roce 1858 se městský úřad přestěhoval do domu čp. 86 Františka Václavíka na náměstí, kde radní působili až do roku 1868. Radnice byla v tomto roce vrácena svému původnímu účelu, protože úřad okresního hejtmánství se přestěhoval do zámku. Po dobu působení okresního hejtmánství v budově radnice byl hlavní vchod s kamenným portálem trvale uzavřen, vstup do prvního patra úřadoven byl umožněn vestavěným schodištěm, do zadních místností novým vstupem z Radniční ulice, v zadní dvorní části byla zřízená věznice. Před návratem městského úřadu do budovy radnice byly v letech 1868–1869 provedeny značné stavební úpravy budovy. Starý vchod do radnice schodištěm do domu s kamenným portálem a do předsíně radnice byl odstraněn, kamenný portál byl přenesen do přízemí a umístěn jako portál vchodu z náměstí. Přízemní místnosti budovy radnice se vstupem z Radniční ulice byly upraveny na zasedací síň obecního zastupitelstva.

Při této stavební renovaci byly též vyměněny dřevěné ochozy věže, které byly ve velmi chatrném stavu a hrozilo jim zřícení, vyměněna a osazena byla nová střecha věže a okapy. Na věžních hodinách byl vyměněn ciferník, věžní bání byla pozlacena a znovu osazena, hrot věže byl opatřen koruhvíčkou s leto-počty 1571–1869.

Podle rozhodnutí městské rady byla užitkově přestavěna podle plánů inženýra Zachariáše Hermanna také přední fronta městské radnice. Odstraněno bylo kamenné schodiště vedené z rohu Radniční ulice do otevřené lodžie prvního poschodí, z níž se vcházelo kamenným portálem do předsíně a radní síně. Lodžie byla zazděna a kamenný portál snesen do přízemí. Také na sousední budově radnice byly odstraněny obě barokní věžičky a celá budova byla o jedno patro snížena a spojená budova radnice byla opatřena v průčelí balkonem, jak dokládají dochované stavební plány a fotografie vzhledu průčelí radnice před opravou v roce 1869.

Městský tajemník Žáček vyhotovil pro vložení do věžní bání záznamy událostí od poslední opravy věže v roce 1824, zaznamenal též průběh oprav v letech 1868–1869 a vše bylo s původními listinami uloženo do plechového pouzdra a přidány byly dva balíky různých dobových tiskovin.

V roce 1890 byly na radniční věž pořízeny nové hodiny v hodnotě 900 zl., které byly vyrobeny v Kraslicích v Čechách. Kraslický hodinář, který hodiny na věži v únoru toho roku osazoval, onemocněl a zemřel v Hranicích. Nové zadní přistavěné křídlo radnice bylo v roce 1897 v přízemí upraveno na zasedací síň městského zastupitelstva, gotická síň radnice byla počátkem 20. století za starosty Šromoty využita jako sklad budoucího městského muzea, zřízeného v bočním křídle školy u fary. Za první republiky sloužila jako veřejná městská čítárna s přilehlými místnostmi veřejné městské knihovny.

Poslední velká oprava radniční věže byla provedena v r. 1930, kdy byla celá střecha opatřena novým nátěrem, makovice věže pozlacena. Makovice o výšce 54 cm, objemu 188 cm a obsahu více než 100 l byla téměř uprostřed prostřelena. V jejích útrobách bylo uloženo pět válcových pouzder. Kronikář města Če-

něk Kramoliš pořídil soupis všech hmotných památek uložených v jednotlivých pouzdrech a vše zapsal do kroniky města Hranic i s popisem soudobých oprav a seznamem doplněných memoriálů. Byly tam vloženy seznamy všech zaměstnanců státních úřadů v Hranicích, učitelů všech škol i vojenské akademie, tiskem vydané Dějiny města Hranic a lázní Teplíc od V. Bartovského z roku 1924, Kramolišova vlastní excerpta k dějinám města z let 1824–1930, fotografie představitelů města, které byly k tomuto účelu pořizeny hranickým fotografem Wicherou, a soupis listin a dokumentů z let 1571–1869. Originály těchto dokumentů nebyly však již do věžní bání vráceny, převzal je starosta města Josef Šindel a umístil je jako správce městského muzea do muzejních sbírek, fotografie Hranic z roku 1869 byly pak vystaveny s jinými městskými listinami jako exponáty historie města ve dvou vitrínách městského muzea v budově školy u fary. Listinný materiál a písemné pamětní zápisy z let 1571–1869 z bání radniční věže odevzdal Šindel hranickému rodákovi, řediteli Studijní knihovny v Olomouci PhDr. Bohuši Vybíralovi, aby je doslovně přepsal a otiskl s poznámkovým aparátem v Časopise vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci. K tomu nakonec nedošlo a archiválie jsou dnes uloženy ve Státním okresním archivu v Přerově.

- V letech 2000–2001 byla budova radnice adaptována pro umístění Městského muzea a galerie (v přízemí), Městské knihovny (v prvním patře) a klavírního oddělení Základní umělecké školy, přemístěných sem ze Zámecké ulice čp. 118. V přízemí budovy funguje také Městské informační centrum. Městský úřad se přestěhoval do rekonstruovaného hranického zámku čp. 1 a Zámecké ulice čp. 118, takže pro původní městskou radnici se ujal název Stará radnice.

Dům čp. 72

Dvoupatrový řadový dům vystavěný v jižní frontě Masarykova náměstí. Nejstaršími doloženými držiteli tohoto domu byla rodina Hanšlofů, v roce 1568 je dům po Janu Hanšlofovi prodáván na místě jeho sirotků za 700 zl. jednomu z jeho synů, Matouši Hanšlofovi, který místo závdavku splatil lidem dluhy na domě váz noucí, pouze na sebe přijal 100 zl., do roku 1582 splatil 491 zl., dlužen zůstává za tento dům svému bratru Pavlovi 108 zl., ještě v roce 1587 vyplatil bratru Pavlovi Speratovi, který žil ve Strážnici, 10 zl., v roce 1587 je Matouš Hanšlov nebožtíkem a úřad na místě jeho sirotků a přípovědníků prodává dům se vším příslušenstvím, kromě šatů chodících (tj. na chození) jeho vdově Martě za 1000 zl. Jako závdavek měla položit hned 100 zl., dala ale jen 50, dalších 50 měla složit o sv. Vavřinci. Peníze však neměla a půjčila si je proto od pana Jetřicha Žernovského z Žernoví a na Skaličce, který téhož roku potvrdil, že se s ním srovnala. Vdova Marta se znovu provdala za Pavla Kotrouška, kterému dům odvedla, a ten jej v roce 1590 prodal za 1100 zl. se vším příslušenstvím i se zahradou, ležící v Drahotuchu, Floriánu Ovesnému. Ovesný složil hned 250 zl., z nichž 133 náleží bratru Pavlu Speratovi, který ve Strážnici žije ještě v roce 1617. Ovesný

držel dům do roku 1611, kdy je již nebožtíkem, a v pondělí po květné neděli městský úřad prodává na místě sirotků dům po něm pozůstalý s rolemi nad stavem ležícími, loukou tamtéž a loukou v oboře, stodolou a zahradou v Drahotu-
chu za mostem ležící za 1200 zl. Janu Kunčickému. Z této částky nápadníkům Hanšlofovým náleží 417 zl. V roce 1617 předstoupila před městský úřad Zuzana, vdova po bratru Pavlu Speratovi ze Strážnice, a prohlásila, že veškerou spravedlnost, kterou po zemřelém manželovi na tomto domě měla, tj. 75 zl., prodala za 20 zl. Janu Kunčickému, který je tímto s ní vyrovnán. Jan Kunčický v roce 1631 již nežil a úřad po sv. Martinovi na místě nápadníků prodává dům po něm pozůstalý za 1200 zl. Andrisovi Sedláři, za kterého se vdova Alžběta Kunčická provdala. Sedlář ale neměl žádné peníze a nedal ani závdavek, proto zápis „na nic jest přišel“. Krátce nato zemřel a úřad v roce 1634 znovu na místě nápadníků a přípovědníků dům za tutéž cenu prodává Alžbětě, vdově po Janu Kunčickém, se vším příslušenstvím. V následujícím roce se vdova znovu provdala za soukeníka Jakuba Datenského a dům mu odvedla. V roce 1635 předstoupil před městský úřad s povolením své manželky Jan Hrabina z města Lipníka (se žádostí) o spravedlnost, kterou tu měl na tomto domě předešlý manžel jeho ženy Honz Vlach, jenž činil přípověď na statek Floriána Ovesného. Honz Vlach patřil nepochybně k vlašským zedníkům, podílejícím se v té době na výstavbě města a nepochybně i na tomto domě. Datenský si domu moc neužil, v roce 1645 je již nebožtíkem a po něm pozůstala vdova Alžběta dům prodává svému synovi Jiříkovi Kunčickému za 1200 zl. V nepokojných letech třicetileté války dům velice zchátral, Kunčický si stěžuje na chování vojska J. M. císaře a časté exekuce i na vojsko švédské, žádá splátkové úlevy. V roce 1668 má dům již zcela zaplacený. V roce 1692 již Jiřík Kunčický nežil a dům v ceně 1200 zl. je odveden jeho vdově Rozině. Jako závdavek dala 100 zl., stáhla si svůj díl a díly dětí po 75 zl., ročně měla splácet po 10 zl. Vdala se v témže roce za blíže neuvedeného Janečka, vzápětí však znovu ovdověla, protože již 10. prosince 1693 probíhá znovu pozůstalostní řízení, kdy Rozina Janečková dům, který ve svém držení měla, odvádí svému novému manželovi Jiřímu Rytlichovi, aby jej doplatil. Rytlich na domě seděl až do roku 1737, kdy 6. září před městskou radu předstoupil jeho stejnojmenný syn a žádal, aby mu podle testamentu byl dům po otci připsán v ceně 900 zl. rýnských, aby si ho doplatil. V roce 1742 Jiří Rytlich znovu předstoupil před městskou radu a prokázal se kvitancí, že má dům zcela zaplacený. Dům zůstává i nadále v držbě Rytlichů – Jiří Rytlich zemřel v roce 1767, novým majitelem se stává jeho syn Jan, mydlářský mistr, který byl v roce 1771 přijat za měšťana.

V roce 1806 žádá jeho vdova Beáta, aby jí byl po zemřelém manželovi připsán dům, který byl v roce 1804 oceněn na 3800 zl. Rodinná tradice, i když nepřímou, pokračuje dále, v tomtéž roce, a to 27. února, prodává nová majitelka dům svému zeti, předměšťanovi a soukeníkovi Dominiku Pulkovi, za 6250 zl. Zaplatil hned 250 zl. a na zbytek byl vystaven dlužní úpis. V domě si vdova ponechala na dožití k bezplatnému užívání jednu světnici ze strany od radnice, uzamčenou půdu nad světnicí, 1 komoru, 1 sklep malý a 1 malý Gewelb (kvelb) u dveří v přízemí a jeden kravský chlév, pokud bude krávy chovat. V roce 1807 Dominik Pulka zaplatil celou kupní cenu, tj. 6000 zl., do pozůstalosti Beáty Ryttychové. V roce 1823 je novým majitelem domu Dominik Pulka junior, který žádá krajský stavební úřad o stavební povolení k úpravě bytu a předkládá stavební plány, přestavba se týká hlavně prvního poschodí. Povolení bylo s výhradami uděleno, prolomeno bylo v 1. poschodí okno vedoucí na dvůr radnice. V roce 1830 se novým majitelem domu v ceně 5000 zl. po zemřelém otci na základě testamentu stal Rudolf Pulka, který v roce 1860 uzavřel nájemní smlouvu s erárem a celé přízemí pronajal na dobu šesti let k užívání resp. adaptaci na kanceláře městského úřadu za roční činži 159 zl. Rudolf Pulka v roce 1869 zemřel a dům v odhadní ceně 12.280 zl. rakouské měny je připsán jeho vdově Anně Pulkové a jejím dětem. Anna Pulková umírá 14. března 1883 a majetkové právo k domu je rozepsáno na jejich osm dětí stejným dílem. Tyto dům prodávají, od roku 1887 se novým majitelem stává Robert Forster, na počátku 20. století je přízemí domu stále využíváno erárem, je tam umístěn spořitelní spolek.

Ve třicátých letech se majiteli domu stávají manželé Emil a Marie Justovi. Po roce 1945 přešel dům do správy města, v přízemí je umístěna prodejna Lahůdky a vstup do drogerie. První patro je obytné, přístupné z vedlejšího objektu radnice. V roce 1961 proběhla generální oprava celého objektu. Dům patří k základnímu domovnímu fondu středověkého města, zachovalá dispozice, gotické a renesanční prostory představují značnou umělecko-historickou hodnotu domu.

- V roce 1998 prodalo zastupitelstvo města Hranic dům Mgr. Jindřišce a Ing. Václavu Číhalovým, v přízemí je dnes umístěno knihkupectví a galerie Sklep, prodejna Sport, v patře a zadním traktu domu pak řada provozoven – tis-kárna Inka, kadeřnictví, kanceláře atd.

Dům čp. 73

Nejstarším doloženým držitelem tohoto kdysi velkoměšťanského právo-várečného domu byl v roce 1559 Petr Vlach, člen družiny vlašských zedníků a kameníků, kteří přišli do města v padesátých letech 16. století a pracovali tu na stavbě a kamenické výzdobě renesančního zámku Jana Kropáče z Nevědomí, přistavěného k starému pernštejnskému gotickému hradu. Pracovali také na přestavbě a výzdobě měšťanských domů a šlechtických tvrzí v širokém okolí města. Petr Vlach koupil dům od Jana Beránka, přestavěl jej a držel až do své

smrti roku 1572. Patřila mu též velká zahrada na předměstí. Na jeho pozůstalost vnesli kromě jiných věřitelů své nároky též jeho druhové a krajané, Benedikt Vlach a Jiřík Vlach z Potštátu, pracující tam zřejmě na renesanční přestavbě zámku. Syn Petrův, Jan Vlach, pobýval v osmdesátých letech již v Odrách, kam mu byly posílány peníze po otci. Pozůstalý dům koupil měšťan Martin Jiříků, ale už roku 1575 jej prodal se vším příslušenstvím za 600 zlatých Pavlu Černotskému. Po jeho brzké smrti roku 1586 jeho bratr Jan na místě sirotků dům s dvěma zahradami na Přisadách a na Pstruhlovsku (!) prodává za 700 zl. panskému sládkovi Matouši Belmonovi. Ten zůstal údajně dlužen hranické vrchnosti Janu Jetřichovi z Kunovic 328 zlatých, proto pan Jetřich, tehdy již pán na Uherském Ostrohu a Novém Světlově, po Belmonově smrti roku 1602 zmocnil svého bývalého správce hranického panství Pavla Bělotínského, měšťana a radního města Hranic, k prodeji sládkova domu. Šenkovní dům byl podle testamentu připsán jeho vdově Dorotě, která se provdala za Pavla Hrušku, kterému dům odvedla. Jan Jetřich odvedl svou pohledávku na domě k vybírání městu, jemuž sám dlužil vyšší částku peněz.

V roce 1618 po smrti Hruškově prodal městský úřad na místě pozůstalých sirotků a věřitelů dům se vším příslušenstvím, s pasekou, zahradou se stodolou a druhou zahradou na Farářství za 1000 zl. soukenickému mistru Tomáši Šatánkovi, tehdy asi čtyřicetiletému. Šatánek se účastnil jako tvrdý evangelík odboje města Hranic proti císaři a nové vrchnosti města, olomouckému biskupovi kardinálu Dietrichštejnovi. Po dobytí města Hranic roku 1626 evangelickými vojsky dánskými pomáhal aktivně upevňovat panství Dánů na severovýchodní Moravě a ve Slezsku. Na jaře příštího roku 1627, když k Hranicím přitáhla císařská vojska, oblehla a dobývala město, řídil obranu města. Po dobytí města byl Šatánek spolu s jinými měšťany uvězněn a po prokázání viny odsouzen pro velezradu k trestu smrti stětím. Podle ortelů byl vedle měšťana Lukáše Kremze druhým nejbližším rádcem velitele obrany města proti císařským – bělotínského fojta Jana Brustmana, zahynulého při obraně města. Šatánek mu sloužil za capriola, vozil mu zprávy z Opavy, hlavního stanu dánských vojsk, vyjížděl na výzvědy a pomáhal odvážet obilí z kelčského panství, patřícího olomouckému biskupovi. Měl být stát u pranýře na náměstí jako řada jiných, ale těsně před popravou mu byla udělena milost. Byla mu však zabavena polovina statku a jmění a prodána, on sám byl zakován na rok do železných pout a odsouzen k těžké práci. Před povstáním patřil Šatánek k nejmávanějším mistrům hranického soukenického cechu. Majetek a přestup na katolickou víru mu však i po konfiskaci a potupném trestu zajistily vážnost a úctu spoluměšťanů. V daňovém soupise obyvatel města z března 1644 je uvedeno, že se živí soukenickým řemeslem, má tři krávy, na polích nemá však nic osetého. Přežil ženu i děti a zemřel ve věku 70 let dne 24. července 1650.

Jeho druhá žena, vdova Marta, odvedla roku 1653 zaplacený dům v ceně 1000 zl. svému novému manželovi Dominiku Skočovskému. Ten prodal šenkovní dům roku 1666 za 600 zl. mladému mydlářskému mistrovi Janu Zacheusovi, nevlastnímu synu hejtmana hranického a lipnického panství Jana Jiřího Con-

dilluse Svitavského ze Svitav. Zacheus byl synem zemřelého městského písaře v Čáslavi v Čechách, jehož vdovu Solomenu si vzal Condillus za ženu. Zacheus, který se rok předtím v Hranicích oženil s Marianou, dcerou měšťana Jiříka Kunčického, měl v domě mydlářskou dílnu s výrobou lojových svíček, zemřel však již roku 1680 ve věku 46 let. Jeho vdova Mariana, která měla dům připsaný na sebe, odvedla jej roku 1684 svému novému manželovi, mydláři Antonínu Demlovi. Ten spravoval dům skoro padesát let a odkázal jej testamentem svým dětem a druhé své ženě Anně.

Jelikož dům nebyl po Demlově smrti udržován, přišel na zkázu. Domovní štít spadl, také kle-

nutí na poddomí se zřítilo. Magistrát města prodal proto roku 1730 zpuštěný dům za 500 zlatých říšských sklenářskému mistru Martinu Königovi, manželu Demlovy vdovy, s povinností dům na svůj náklad opět vystavět. König opravil podloubí domu, postavil novou průčelní zeď se štítem a roku 1732 dům prodal za 625 zl. lazebnickému mistru a městskému chirurgovi Františku Šmachovi, synu dlouholetého prvního purkmistra města, Baltazara Šmacha. Koncesi mu vymohl otec roku 1727 po smrti městského lazebníka Šebestiána Kulíška. Městský lazebník a chirurg vykonával ve městě a pro celé okolí všechny lékařské zákroky a medikamentní léčení nemocných, v Hranicích nebylo tehdy jiného lékaře ani lékárníka. Nový držitel domu zemřel však již roku 1734 ve věku pouhých 29 let a odkázal dům svým malým dětem Františkovi a Beátě. Vdova Terezie, dcera předního měšťana Františka Andrlého, odvedla dům na dobu 14 let do zletlosti dětí svému novému manželovi Františku Hallovi, městskému sládkovi. V roce 1749 převzal dům za 820 zl., hotově zaplacených, řeznický mistr Ignác Kubíček, který si vzal za ženu Šmachovu dceru Beátu. V této rodině pak zůstal dům na 130 let. Roku 1790 jej převzal syn František Kubíček, též řeznický mistr, rodiče si však vyměnili doživotně světnici v přízemí a společné užívání půdy a sklepa. Dům dostal roku 1771 při číslování domů popisné číslo 68, při novém číslování všech domů ve městě i na předměstí roku 1804 čp. 73. V roce 1832 odstoupil František Kubíček dům včetně dvou pasek v úhrnné ceně 2000 zl. svému stejnojmennému synovi Františkovi, rovněž řeznickému mistrovi, a jeho ženě. Vymínil si však pro sebe a svou ženu doživotní bezplatné užívání horní světnice, dolní přední světnice, ve stáji místo pro tři krávy, prostřední

sklep, kus sýpky a na dvoře místo pro uložení dřeva a prasečí chlívek. Po smrti třetího Kubička v pořadí byla jeho polovina domu připsána jeho vdově Karolíně Kubičkové. Současně byla soudně stanovena nová odhadní cena domu, která činila 4067 zlatých rakouské měny.

Jednopatrový dům s domovním podloubím koupila roku 1879 za 4000 zl. Terezie Hugová, roku 1883 byl však přestavěný dům se zazděným podloubím a novým klasicistním domovním průčelím v ceně 10.950 zl. zapsán Františce Forsterové, vdově po knihařském mistru a hranickém knihtiskaři Šimonu Forsterovi. Její otec, Antonín Orlík, si za půjčku peněz knihovně zajistil doživotní užívání bytu v prvním poschodí domu.

Františka Forsterová si zřídila v přízemí domu krám s krátkým střížním zbožím a vedla jej až do první světové války. Po ní patřil dům za první republiky její dceři Bedřišce, později provdané Benischové. Její manžel, hranický advokát JUDr. Otto Benisch, byl až do okupace posledním zástupcem židovské náboženské obce v obecním zastupitelstvu Hranic. Pro nežidovský původ manželky nebyl deportován nacisty do vyhlazovacích táborů, ale zařazen dočasně do pracovního tábora, později až do osvobození vystaven s manželkou všem nacistickým šikanám a omezením. Dr. Benisch, nar. 1884, zemřel v Hranicích roku 1953.

V osmdesátých letech byl dům zcela renovován a v jeho nově upravených přízemních prostorách byla umístěna drogerie.

- Prakticky všechny objekty v centru města, které byly v 90. letech 20. století zastupitelstvem prodávány do soukromých rukou, se dostaly do obecního majetku poválečnou konfiskací tzv. německého majetku. Je to i případ tohoto domu – na konci války patřila polovina domu Marii Miliczkové, jíž byla jako Němce konfiskována v roce 1945. Druhá polovina domu patřila její sestře Bedřišce Benischové, jíž konfiskována nebyla (viz výše), ta ji v roce 1959 darovala Okresnímu národnímu výboru v Hranicích, který ji vzápětí předal Městskému národnímu výboru v Hranicích.

Z formálního hlediska není nezajímavé sledovat majetkové přesuny domu v rámci státu, neboť obdobně probíhaly u většiny konfiskovaných domů: konfiskovaná polovina domu byla v roce 1956 převedena na subjekt ČSR – Městský národní výbor v Hranicích, o tři roky později na ČSR – MNV v Hranicích – Domovní správa. Domovní správa byla transformována v Podnik bytového hospodářství, takže v roce 1978 se majitelem (již celého) domu stal subjekt ČSR – PBH Hranice. Na základě zákona č. 92 z roku 1991 byl dům převeden zpět městu, které jej rozhodnutím zastupitelstva v roce 1999 prodalo Mgr. Jindřišce a Ing. Václavu Číhalovým. V přízemí je v současnosti umístěna drogerie Teta.

Dům čp. 74

Radový šenkovní dům na jižní straně Masarykova náměstí. Nejstarším doloženým majitelem tohoto domu byl Jan Řemenář, který však v roce 1572 již nežil a dům po něm pozůstalý je v pátek před Hromnicemi městským úřadem prodán se vším příslušenstvím i s rolí za 800 zl. barvíři Václavu Kolářovů, který měl dále splácet ročně o Hromnicích 16 zl. a o sv. Bartoloměji 14 zl. za roli. Z těchto peněz náleží 606 zl. Martinu Řemenáři a dětem Venclovým, zbytek měl být poslán do Ivančic Artuši Zlatníkovi, který měl za ženu dceru Martina Řemenáře. Díl náležel též Vilémovi Fryčovi, který však svou spravedlnost na domě v roce 1584 prodal Václavu Kolářů. V roce 1592 Václav Kolář již nežil a peníze splácí jeho vdova Anna, od roku 1594 na místě matky své Anny splácí syn Jan Kolář. Vdova Anna se pravděpodobně provdala za Vaňka, protože dům po ní pozůstalý je v roce 1622 na místě nápadníků úřadem prodáván podle poručení Anny Vaňkové se vším příslušenstvím, tj. s pasekou v Michovci i s pasekou Procházkovou vedle ní ležící, druhou pasekou v Drahotuchu se zahradou k cihelně jdoucí i se zahradou pod obecním mlýnem, v níž barevně jsou, i s těmi barevnami, stodolou a jiným příslušenstvím, za 2200 zl. sedláři Andrisovi Thomovi. Mezi dědici v poručení Anny Vaňkové není uveden syn Jan, pravděpodobně zemřel, a Vaňková větší částky odkazuje svým sourozencům, zejména svému bratru Danieli Helmovi, který své sestře vypravil též pohřeb. Dvě stě zlatých, které mu měly z domu vyjít v roce 1623 za hotově položených 66 zl., od něj koupila obec a dala jiným rodinným příslušníkům. V poručení je dlouhá řada drobných odkazů, mimo jiné též bratru Pavlu Hladíkovi, tj. správci sboru přerovského, „na chodník k pohřební zahradě Mlýnskou bránou, vedoucí k snadnějšímu nesení těch mrtvých“, na hřbitov, na kostel městský a též na dluhy, zejména za víno, které Vaňková pro lid vojenský brala aj. Noví majitelé domu, Andris Thoma s manželkou Alžbětou, dům vlastnili jen do roku 1630, kdy jej na Štědrý večer prodali za 2000 zl. Václavu Milotskému. Dům v době třicetileté války ztrácel na ceně. Milotský v roce 1658 již nežil a jeho vdova Zuzana, které dům po jeho smrti připadl, jej se vším příslušenstvím, tj. pasekami, zahradou, kde barevně byly, místem, kde stodola stála, prodala za 1600 zl. Janu Březovskému, písaři radnímu. Jako závdavek složil 100 zl., dále měl splácet po 10 zl. ročně o sv. Václavu. V roce 1662 však již nežil a 28. prosince je dům na místě sirotků prodán za stejnou cenu Pavlovi Remšů, jinak Ježovému bez závdavku, protože si vzal do péče tři sirotky Březovského. Bohužel v roce 1669 byl již nebožtíkem a úřad prodává dům na místě sirotků Březovských za stejnou cenu Janu Moštenskému. Jako závdavek složil 100 zl. a dále dům splácel až do roku 1688, kdy byl dům prodán jeho švagru, kožešníkovi Pavlu Novákovi, který byl ženat se sestrou Moštěnského Verunou. Prodej se uskutečnil se svolením bratrů Vilíma a Franze Bernartových za 1600 zl., Novák hotově složil 300 zl. a dále měl splácet po 10 zl. Na domě hospodařil 30 let, v roce 1720 jej za stejnou cenu prodává slovtnému panu Danieli Ráblvi z Litovle. Rábl dům vlastnil velmi krátce, již v roce 1724 jej prodává za stejnou cenu Augustinu Kolaříkovi,

který v roce 1753 dům odstupuje svému synovi Jiřímu. V průběhu této držby byl dům značně zveleben, v roce 1787 Jiří Kolařík dům prodává za 2490 zl. rýnských hotově položených svému švagrovi Christiánu Gelnerovi (Kelnerovi), který však v roce 1792 již nežije a dům je připsán jeho vdově Terezii, psané Kelnerové. Vdova se znovu provdala za obchodníka suknem Josefa Scheydu, který v roce 1793 žádal městský úřad, aby mu dům v ceně 3500 zl. byl dle satebních smluv připsán. V roce 1808 již nežije a dům se vrací jeho vdově, která se znovu provdává za Franze Gilga. Terezie Gilgová v roce 1813 dům prodává obchodníku suknem Antonu Geyerovi. V držení Geyerů byl dům do roku 1837, kdy byl za 3200 zl. prodán manželům Antonu a Josefě Hansliánovým, ale ani v tomto případě nešlo o držbu dlouhodobou. V roce 1846 dům kupuje za 3400 Franz Brzezina, po třech letech jej se ziskem 300 zl. prodává Karlu Hlawatschovi, který v roce 1872 již nežije a dům v ceně 8518 zl. rak. měny přechází na jeho syna Johanna a zároveň jsou na domě zajištěny podíly i ostatním dětem Karla Hlawatsche.

Nová éra domu nastává s novým kupcem Robertem Forsterem, synem tiskaře Šimona Forstera. Ten dům v roce 1897 koupil, v tomtéž roce jej nechal zbořit a zcela nově postavit hranickým stavitelem ing. Herrmanem. Vznikl tak nový dvoupatrový dům, ve kterém nový majitel umístil své knihkupectví, které tam bylo do dvacátých let dvacátého století. Po smrti Roberta Forstera vedla knihkupectví jeho vdova Bedřiška. Posledním předválečným majitelem domu byl Ladislav Holý.

- V současnosti jsou majiteli domu PharmDr. Adriana a Ing. arch. Pavel Röderovi, v přízemí funguje lékárna, v zadním traktu domu prodejna zverimexu, kadeřnictví, ordinace lékařů ad.

Dům čp. 75

Jednopatrový řadový měšťanský dům vedle dvojdomu bývalé restaurace „Kufí“ na jižní straně Masarykova náměstí, zvýšený půdním patrem, si uchoval přes zhoubný požár v roce 1767, který jej do základů zničil, staré jádro někdejšího gotického a renesančního měšťanského domu. V suterénu domu pod zazděným bývalým domovním podloubím je dochován příčný sklep z počátku 16. století, zaklenutý kamennou lomenou klenbou, na něj navazují dva podélné

sklepy, přestavěné po požáru z úzké chodby spojující přední sklep se zadním sklepem na dvorní straně domu, zaklenutým rovněž kamennou valenou klenbou tvaru vysokého půlkruhu. Přízemní prostory domu za bývalým domovním podloubím si uchovaly renesanční dispozici mázhauzového typu, zadní místnosti a místnosti prvního patra byly však po požáru v 2. polovině 18. století barokně přestavěny.

Nejstarším držitelem jednoduchého gotického domu, postaveného na parcele vyměřené za plánovité výstavby náměstí, ulic a kamenných městských hradeb za Viléma a Jana z Pernštejna, byl v polovině 16. století podle dochovaných městských knih krejčovský mistr Jan Holý. Po jeho smrti byl dům se zahrádkou, patřící k tomu domu, prodán roku 1578 jeho zeti Tomášovi Krejčímu, a to tak, že měl Pavlovi, sirotku Holého, vyplatit podíl 200 zl. v ročních splátkách po 6 zl. Protože sirotek brzy zemřel, byly peněžní splátky vydávány jeho matce, vdově Anně Holé, krejčířce, až do roku 1610. V roce 1613 prodala Dorota Holá, krejčířka, vdova po Tomáši Krejčím, dům zcela zaplacený, se zahradou, ležící za mosty, a se vším příslušenstvím za 650 zl. Janu Poláčkovému, synu konšela Matouše Poláčka. Dorota si vymínila v domě byt do své smrti. Z peněz, které měla na domě, odkázala roku 1618 10 zl. „na pohřební zahradu bratrskou“ (tj. na bratrský hřbitov, založený na předměstí při dnešní Hřbitovní ulici). Roku 1620 přijal z nich Adam Kostka, hospodář bratrského záduší, 4 zlaté, zbytek peněz nebyl již bratřím vyplacen.

Měšťan Jan Poláček z přední zámožné bratrské rodiny Poláčků (později psáno Polášek), byl ženatý s Annou, mladou vdovou po bratrském knězi Pavlu Hejtmánkovi, správci bratrského sboru ve Valašském Meziříčí, dcerou hranického měšťana Jana Křenka. Ta mu přivedla do manželství dcerku Zuzanu, kterou Poláček provdal roku 1622, jako otčím nevěsty, za soukeníka Jakuba Pelikána, syna měšťana Lorence Jana z Budišova. Příštího roku 1623 prodal mu Poláček svůj dům na náměstí, renesančně přestavěný, za 1200 zl. Poláček se roku 1624 jako starší (tj. první) purkmistr města Hranic znovu oženil s Kateřinou, vdovou po pekařském mistru Jakobovi Bystřickém, která odvedla Poláčkoví dům po manželovi na Horním podloubí (čp. 103). Poláček jej však již roku 1625 prodal za 1000 zlatých, protože si koupil na náměstí jiný měšťanský dům (čp. 87), po Jakobovi Solnickém, s četnými polnostmi za 2100 zl., který pak držel až do své smrti. Poláček, známý z branného odboje města Hranic v letech 1626–1627, byl po opětném dobytí města císařskou armádou roku 1627 jako starší purkmistr města toho roku odsouzen k trestu smrti stětím, v poslední chvíli před popravou byl však omilostněn za pokutu 200 dukátů.

Poláčkův zeť Jakub Pelikán koupený dům dlouho nedržel, neboť již roku 1625 byl dům po něm pozůstalý prodán za 1200 zl. ševcovskému mistru Jakobu Kavkovi. Pelikán s manželkou zemřel patrně jako mnoho jiných měšťanů za velkého moru, řádícího ve městě v roce 1624. Kavka zdědil roku 1632 dům na náměstí (čp. 10) po svém otci, ševcovském mistru Davidu Kavkovi, se zahradou a rolí, proto Kavka prodal r. 1633 Poláčkovský šenkovní dům na jižní straně náměstí se zahradou, „ležící v Drahotuchu, jdouce k obecnímu stavu“, za 1200 zl.

měšťanu Václavu Jablunkovi, který jej držel ještě roku 1640. Další zápisy k tomuto domu v městských knihách chybí. Až r. 1651 byl dům, poškozený za válečných let 1642–1645 po dobytí a zplundrování města švédskými vojsky, prodán městem Tomáši Koželuhovi za 900 zl. „pro zkažení domu“, jak zapsal městský písař. Koželuh položil jako závdavek jen 20 zl. a ročně měl dům splácet 10 zlatými. Peníze vycházely pak vdově Jablonskému (jinak Jablonkové). Koželuh žil na domě ještě roku 1660. Jeho vdova Judita postoupila roku 1665 šenkovní dům podle poručení svého manžela svému zeti, zámeckému sládkovi Janu Studničkovi, který jí měl do konce jejího života splácet v ročních splátkách částku 780 zlatých.

Studnička však prodal ten dům už roku 1671 za 900 zl. paní Anně, vdově po felčarovi Hansu Gergovi. Sama hned položila 60 zl. a odvedla dům k dalšímu placení svému novému manželovi, krejčovskému mistru Andreasi Kuzníkovi. Kuzník prodal dům roku 1694 se souhlasem manželky měšťanu Františku Kučovi. Ale Kuča po koupi sousedního domu vrátil Kuzníkovi koupený dům v roce 1704 za tutéž cenu, ten šenkovní dům prodal za 900 zl. soukeníku Josefu Fešarovi (vlastně Fischerovi). Fešar učinil roku 1738 narovnání se svým synem, soukenickým mistrem Baltazarem Fešarem (Fischerem), a postoupil mu podle svatebních smluv svůj šenkovní dům za 500 zl. Vymínil si pouze, aby výminek, který postavil na dvoře domu, mohl s manželkou užívat do smrti.

Za velkého požáru města v roce 1767, který vyšel z chalupy zámečnicka Antonína Beránka čp. 58 na rohu Farní ulice a zachvátil sousední sladovnu a právovárečný dům čp. 77 měšťana Františka Kuče na rohu náměstí a rozšířil se pak na všechny ostatní domy jižní strany náměstí až po radnici, vyhořel do základů také dům Baltazara Fešara. Dům ležel pak v sutinách až do srpna roku 1768, kdy „tento měšťanský dům, až do gruntu vyhořelý“ koupil po zemřelém švagrovi od své sestry Mariany, rozené Fouskové, pozůstalé vdovy po Baltazaru Fešarovi, za 350 zl. rýnských hranický měšťan Josef Fousek. Vdova si vymínila v domě „výminek neb světničku od rynku a chlév pro 2 krávy vystavěti na svůj náklad“ a on se zavázal takovou výminku jí až do smrti zachovati. Fousek dal hned při kupu zapsat dům svému synovi Jiřímu Fouskovi, platy se však zavázal platit za syna.

Josef Fousek vyhořelý jednopatrový právovárečný měšťanský dům s půdním patrem znovu vystavěl a barokně přestavěl, zejména všechny místnosti prvního patra s půdním patrem, stropy sklepů byly zesíleny podezděnými silnými pásy. Vdova Jiřího Fouska, Johanna, která se znovu provdala za měšťana Tomáše Bočka, dala roku 1799 dům zapsat Bernardu Fouskovi, svému synovi z prvního manželství, podle otcova testamentu z 22. listopadu 1790 v ceně 1700 zl. jako jeho majetek s podmínkou, aby převzal také všechna pasiva, vážnoucí na domě. Soukenický mistr Bernard Fusek, (tak se rodina psala od počátku 19. stol.), dal r. 1808 svůj šenkovní dům čp. 75 odhadnout přísežnými znalci, a ti jej ocenili na 6600 zl. v bankocetlích, neboli za 3236 zl. vídeňské měny.

Podle popisu domu z r. 1808 byla v přízemí za domovním podloubím 1 velká a 1 menší klenutá obytná světnice, jedna kuchyně a dva prostranné sklepy. V 1. patře byly 3 velké světnice, 2 kuchyně a 1 klenutá komora. Na domovním dvoře byla jedna malá světnice s kuchyní, jedna kravská stáj a studna. Ve 40. letech bylo úředně připsáno, že k domu patří též právo obecní pastvy dobytka.

Roku 1823 prodal soukeník Bernard Fusek svůj šenkovní dům podle uzavřeného kontraktu velkoobchodníkovi sukny Antonínu Hanslianovi za 2.800 zl. konvenční měny. V r. 1850 převzala dům podle odstupní smlouvy jeho manželka Josefa Hanslianová. Když v r. 1865 zemřela ve věku 78 let, byl dům, oceněný na 6500 zl. rakouské měny, zapsán její dceři Marii Hanslianové, stejně podíly na domě měli i její sourozenci Josef a Karel a sestra Antonie, provdaná Steinbrecherová, Františka, provd. Watzlawiková, Barbora Steinbrecherová a Amálie Kurfürstová. Kupní smlouvou, uzavřenou v říjnu 1866 Marií Hanslianovou, koupil dům za 5500 zl. rakouské měny kupec Leopold Scheidl, syn měšťana z Nové Bystřice v Čechách. Po sňatku s Marií Petschnerovou, dcerou hranického měšťana Františka Petschnera, majitele velkoměšťanského domu čp. 85 na náměstí, bylo jí podle svatebních smluv zapsáno spoluvlastnictví domu. Scheidl dal zazdíť domovní podloubí a zařídil v něm obchod s výkladem a vchodem z náměstí a druhým vchodem do zadní části domu a do bytů v 1. poschodí. Scheidl byl dobrý kreslíř, což dokládá jeden z jeho akvarelů v městském muzeu, představující sedícího pijana piva. Dům patřil manželům Scheidlových až do vzniku republiky. Od počátku 20. stol. měla v přízemí obchod krátkým zbožím Marie Helsnerová, sestra fotografa a akad. malíře Ferdinanda Helsnera, jejíž rodina bydlela v zadní části domu. Počátkem 20. let koupila dům obchodnice Emilie Miková, která vedla pak i obchod krátkým zbožím v přízemí domu, později dům patřil Rudolfině Mikové.

Emilie Miková provedla některé vnitřní úpravy domu a opatřila jej r. 1927 novou fasádou. Okna obou pater s nadokenními římsami byla opatřena po stranách plochým kanelovaným rámováním, okna půdního patra po prolomení střešního slepého okna byla opatřena žaluziemi. Plocha mezi okny obou pater byla vyplněna ozdobnými štukovými kruhovými terči, šindelová střecha byla překryta lepenkou. Za okupace dům patřil Bedřichu Mikovi a jeho dvěma provdaným sestrám. V majetku sester zůstal dům i po r. 1945, ty však v Hranicích nežily.

Poslední úpravy domu pro prodejnu bižuterie v přízemí domu byly provedeny v letech 1965 a 1972. Nově byly upraveny oba vstupy do domu a do obchodu i výkladec půlkruhovými záklenky. Od roku 1989 byla v přízemí umístěna prodejna broušeného křišťálového skla z Bardějova na Slovensku.

• Nyní jsou majiteli domu Marie Novotná a Václav Novotný, v přízemí fungují Levné knihy.

Dům čp. 76–77

Rozlehlá budova kavárny a restaurace „Kufř“ (dnes Komerční banky) na rohu jižní strany Masarykova náměstí a ulice Svatoplukovy jsou vlastně dva spojené staré měšťanské domy čp. 76 a 77, které až do roku 1810 měly své vlastní osudy. Roku 1810 koupilo město dům čp. 76, stavebně jej přebudovalo a spojilo se sousedním rohovým domem čp. 77 pro rozšíření kanceláří Krajského úřadu Přerovského kraje v Hranicích, jemuž byl dům čp. 77, koupený městem, pronajat již roku 1783 při přeložení úřadu do Hranic.

Rohovou část budovy tvoří starý velkoměšťanský dům, zvaný Pernštejský. Městské purkrechtní knihy se zápisy kupů a prodeje tohoto domu se dochovaly bohužel až od poloviny 16. století, starší městské knihy byly zničeny ve druhé polovině 19. století. Ze starého perňštejského urbáře hranického panství z roku 1530 však víme, že Jan z Pernštejna prodal roku 1523 panský dům Pernštejský v Hranicích za 120 kop grošů měšťanu Pavlu Pekařovi. I když mezi zápisy urbáře a městských knih je větší časová mezera, potvrzuje nám důležité svědectví hranického J. H. A. Gallaše z roku 1820, že panským domem Pernštejským ve městě byl tento rohový dům čp. 77 na náměstí. Gallaš popisuje v domě dochovaný kamenný portál vstupu do jedné kanceláře krajského úřadu, zdobený v kamenu vytesaným znakem rodu pánů z Pernštejna – zubří hlavou s protaženým kroužkem skrze chřípí. Pernštejský znak nad vstupem do sálové místnosti a vysoká cena domu při jeho prodeji Janem z Pernštejna, která mu celá náležela, prokazují, že dům patřil až do smrti Vilémovi z Pernštejna, a po něm jeho synu Janovi z Pernštejna. Pan Vilém si výhodně položený dům vybudoval téměř jako tvrz pro delší i kratší pobyty v Hranicích, doložené četnými jeho listy, psanými a odeslanými z Hranic od roku 1480 do roku 1521. Dával při své nemoci dnu zřejmě přednost pohodlí městského domu před těsnými kamennými zdmi hranického zámku, sídla správy hranického panství. Jeho syn, Jan z Pernštejna, který pobýval v Hranicích méně, panský dům ve městě pro kratší návštěvy po přestavbě hranického zámku již nepotřeboval, proto jej prodal.

Po Pavlu Pekařovi (pekařovi) byl podle zápisu městských knih držitelem tohoto rohového domu v polovině 16. století přední měšťan a purkmistr Jiří Hlávka, po něm jej koupil roku 1562 za 1000 zlatých konšel města Jan Horáček, který měl také velký dvůr na předměstí a zemřel jako první purkmistr roku 1585. Jako mladší purkmistr se roku 1571 zasloužil o stavbu radniční věž s hodinami a cimbály, dochovaly se o tom dva české listy, vložené jím do věžní bání.

Svůj dům honosně upravil, že byl po jeho smrti prodán roku 1586 jeho vdově Anně, rozené Partutické z Partutic za 2300 zl. Je to nejvyšší suma, za jakou byl v té době prodán městský dům. Vdova se prodala hned roku 1588 za vladyku Stanislava Czyrna z Runšperka, správce hranického panství, který převedl dům a jeho placení na sebe. Po jeho smrti roku 1602 prodal proto městský úřad na místě sirotků dům opět vdově Anně Partutické za 1900 zl. Za tutéž sumu byl dům prodán roku 1614 manželu

Anny, dcery zemřelého purkmistra Jana Horáčka, vrchnostenskému úředníkovi Tobiášovi Dukátovi. Ve výčtu příslušenství šenkovního domu, které se odevzdávalo s domem, je uvedena zahrada a stodola při ní u Cihelny, v domě dvě krávy, 4 stoly, 8 pivních beček po 6 vědrech, velká kád', almyrye (skříně) a „cokoliv hřebem přibito a hlinou zamazáno“. Poněvadž Dukát měl ve městě již jiný dům na náměstí (čp. 20) a bývalý jeho pán Zdeněk Žampach z Potenštejna ho zval k sobě do Hodonína za správce hodonínského panství, které koupil, prodal Dukát tento dům roku 1615 Kašparu Dobřickému, radnímu písaři města Hranic. Ani ten však dům dlouho nedržel a prodal jej již roku 1619 „s dovolením a vůlí“ hranické vrchnosti, pana Václava Mola z Modřelic, za 2200 zl. rytíři Vilímu Žernovskému z Žernoví, příteli Molovu, bývalému jeho panskému úředníkovi na Kvasicích. Žernovský zaplatil Dobřickému hned hotově 1400 zl., zbytek měl splácet ročně po 50 zl. Smlouva o tom byla zapsána do městských knih v březnu 1620. Žernovský si dům zařídil jako důstojné šlechtické sídlo, obdobně jako Adam Šťastný Žampach svůj dům proti zámku. Jediným zbylým svědkem této domovní výzdoby je podnes dochována zadní místnost s valenou klenbou, kterou dal Žernovský vyzdobit renesanční ornamentální štukou, nepochybně polychromovanou a zlacenou, jak ji v té době prováděli ve všech místnostech prvního poschodí hranického zámku vlašští štukatěři pro pana Mola z Modřelic v honosnější podobě. Žernovský byl jako Mol tvrdý luterán, nezúčastnil se však aktivně stavovského povstání jako jeho bratři Viktorín a Ctibor, podporoval je však finančně, byl proto pokutován vysokou peněžní částkou. Dům v Hranicích mu byl sice ponechán, zadlužený dům zůstal však po jeho smrti několik let pustý, až město na naléhání věřitelů jej roku 1637 prodalo za 2200 zl. panskému sládku Kryštofu Neymanovi, příšlému z Wartenberka ve východních Prusích, který pak v Hranicích dostal a užíval příjmení Studnička.

Manžel Studničkovy vdovy Jiří Hendrich vyměnil roku 1650 dům frejmarkem s Martinem Pelikánem za jeho dům, ani ten však nebyl schopen v těžkých poválečných letech zkázy města dům udržet, platit roční gruntovní peníze, cí-

sařské kontribuce, platy vrchnosti a vykonávat obecní povinnosti, proto dům prodal i se zahradou „k panské vápenici jdouc“ za 2200 zl. důchodnímu písaři hranického panství Šimonu Marcomannimu. Ten se přizemil do Hranic roku 1640, měl na předměstí velký dvůr a do roku 1665 dům zcela zaplatil. V roce 1690 byla v domě zřízena první lékárna apatekářem Kryštofem Huschkou, který v domě žil v nájmu. V držbě rodiny Marcomanniho zůstal dům do roku 1713, kdy po smrti Alžběty Marcomanni, provdané Kořínkové, byl dům prodán radnímu písaři města Hranic Františku Bohumínskému. Jeho vdova se třemi malými dětmi se provdala za Němce – koželuha Šimona Leopolda Heiliga, příšlého z Horního Benešova ve Slezsku, jemuž byl dům zapsán roku 1719 za 1000 zl., když se zavázal, že dá sirotky učit do školy a řemeslu a každému po vzrostu vydá krávu nebo 10 zl. a všechny knihy po otci. Ale Heilig ženu opustil a odešel do světa. Ta měla co dělat s obživou čtyř dětí a v těžkých vojenských časech nemohla dům splácet ani opravovat, takže „přišel na zkázu, když střecha a trámy propadly a kromě zdí neb stěn nic nezůstávalo“. Obec prodala proto roku 1746 pustý dům za 720 zl., hotově zaplacených, městskému radnímu Františku Leopoldu Kučovi. Vdova si pouze vymínila, aby mohla zůstat v domě „při jednom světě a teple“, kromě komůrky nad schody pro schránění svých věcí a kousku sklepa. Zahradu od domu odprodala již dříve. Kuča dům opět řádně opravil a postavil za domem sladovnu pro přípravu sladu právovárečných měšťanů. V roce 1767 za velkého požáru, vzniklého ve Farní ulici, dům i se sladovnou vyhořel. Podle dohody s Kučou koupilo proto roku 1768 „počestné měšťanstvo v 77 osobách“, tj. držitelé 77 právovárečných domů ve městě, vyhořelý Kučův dům i se sladovnou za 1800 zl. rýnských, povolilo mu bydlet ještě 3 roky v domě a užívat pivních várek, které podle tzv. pořádky přijdou na dům, za to však měl kromě sladovny také dům dokonale přikrýt. Kuča zemřel však již roku 1769 ve věku 74 let, dům byl proto jen přikryt a řádně opravena byla jen sladovna za domem, potřebná pro provoz měšťanského pivovaru, zřízeného v zadní části pustého domu Žampachovského v dnešní Zámecké ulici.

Protože roku 1783 při přeložení Krajského úřadu Přerovského kraje z Olomouce do Hranic nebylo ve městě jiného vhodného domu pro umístění úřadu, nařídilo zemské gubernium v Brně městu opravit urychleně pustý Kučův dům na náměstí a upravit jej pro krajský úřad. Právovárečné měšťanstvo jako majitel domu muselo dům znovu postavit a zařídit pro potřeby úřadu. Přestavba si vyžádala náklad 3116 zl., po dokončení všech prací byl dům i se sladovnou zapsán roku 1787 do městských knih jako majetek právovárečného měšťanstva v ceně 5616 zl. a trvale pronajat za roční nájemné krajskému úřadu, sladovnu však užívalo měšťanstvo. Přestavěný Kučovský dům s několika místnostmi brzy nestačil rozsáhlému provozu krajského úřadu, jehož působnost se vztahovala na celý Přerovský kraj od Kroměříže po Moravskou Ostravu a od Valaška až po Budišov nad Budišovkou. Proto byly jeho úřadovny rozšířeny také do sousedního domu čp. 76, koupeného roku 1810 právovárečným měšťanstvem od měšťana Sutorého, pronajatého po značných stavebních úpravách rovněž krajskému úřadu.

Tato druhá polovina dnešní budovy, tzv. dům Sutorovský, byla Josefem H. A. Gallašem mylně označena jako dům Posadovský podle malby objevené na pilíři domovního loubí při jeho zboření v roce 1810 – představovala stojícího rytíře v černé zbroji, na prsou se znakem údajně rodu Posadovských z Posadova. Protože rod Posadovských držel po dvě generace už v první i druhé polovině 16. století jiný velkoměšťanský dům v dnešní ulici Janáčkově a dům Sutorovský patřil už v polovině 16. století měšťanu Martinu Žídkovi, je nutno Gallašův výklad malby znaku odmítnout. Po smrti Žídkově byl dům s loukou a zahradou městským úřadem na místě sedmi sirotek prodán Martinu Popovi, manželovi Žídkovy vdovy Grizeldy, za 1000 zl. Po něm jej koupil roku 1613 za 800 zl. Pavel Hon, který měl za ženu dceru Žídkovu. Za tutéž cenu byl dům prodán roku 1625 měšťanu Jakubu Kelčákovi, jednomu z vůdců odboje hranických měšťanů v letech 1626–1627, vsazenému pak do želez do zaplacení vysoké pokuty 100 dukátů. Kelčák prodal proto dům roku 1629 za 800 zl. Eliáš Grussov, městskému lazebníkovi, poněvadž městská lázeň v ulici Růžové (dnes Na Náspech), kterou měl v nájmu, byla roku 1624 vojáky do základů zničena a zbořena. Gruss přenesl proto svou lázeň do tohoto domu a vykonával pak zde své lazebnické umění do konce padesátých let, kdy pro stáří dům prodal roku 1661 rytíři Fridrichu Hrubčickému z Hrubčic, knížecímu polesnému spojených panství helfenštejnského, hranického a drahotušského za 800 zl. Hrubčický dostal od knížete Dietrichštejna, hranické vrchnosti, souhlas k zakoupení měšťanského domu v Hranicích, poněvadž chtěl držet spoluměšťanskou živnost, musel se však zavázat, že bude všechny obecní povinnosti podle nižšího i vyššího práva vykonávat a odbývat, a když dům přijde k prodeji, nebude prodán žádnému jinému stavu rytířského, ale má připadnout zase osobě stavu měšťanského, jak to vymezovalo privilegium města z roku 1629. Hrubčický bydlel s rodinou v Hranicích, i když byl později hejtmanem panství starojičínského a užíval várečné právo domu jako jiné šenkovní domy městské. Malovaný rytíř na průčelí domu, snad se znakem rodu Hrubčických (ostruha), byl nepochybně částí větší figurální výzdoby domu, pořízené Hrubčickým po koupi domu. Po smrti Hrubčického roku 1683 prodala jeho vdova Johanna Hrubčická dům za 800 zl. měšťanu Jakubu Chrámkovi, vymínila si však do smrti bydlení v domě v prvním poschodí, jednu světničku a jednu komoru, jeden sklípek, jednu sypárni (!), také jednu várku piva, která nejprve přijde, aby ji mohla užítí. Chrámek odevzdal dům synu Jiřímu Chrámkovi, po něm patřil od roku 1724 jeho vdově Marianě. Roku 1746 byl dům zapsán jejímu synovi Karlu Ludvíku Chrámkovi, dlouholetému městskému písaři a později syndikovi města Hranic. Ten přenechal roku 1765 dům své dceři Terezii, provdané za mýtného Josefa Fridricha Kuču s podmínkou, že jeho vdova Kateřina Chrámková bude bydlet do konce života v 1. poschodí domu. Kuča prodal dům roku 1779 za 1700 zl. Tomáši Sutorému, městskému chirurgovi-ranhojiči, po němž připadl roku 1788 vdově Terezii a dvěma synům, Josefu a Janovi. Dům byl pak připsán Josefu Sutorému, jenž jej dal roku 1806 soudně odhadnout. Podle tohoto přísěžného odhadu, provedeného zednickým a tesařským mistrem, byl dům oceněn na 5700 zl., místo a regál šenku piva

a pálenky na 1500 zl. – úhrnem na 7400 zl. Podle provedeného popisu měl dům v přízemí jednu velkou klenutou místnost (dochována dosud v zadní části domu) a jednu malou klenutou místnost, prostornou kuchyni, dvě komory na zboží, stáj pro 6 koní, 4 klenuté vinné sklepy a 1 malý sklep na led. V prvním poschodí byly 3 prostorné světnice, kuchyň a komory, velká předsíň. To bylo už jednáno o prodeji domu pro rozšíření úřadoven krajského úřadu. K prodeji došlo 10. 3. 1810, kdy manželé Josef a Klára Sutorých prodali velkoměšťanský dům čp. 76 právovárečnému měšťanstvu v Hranicích za 13.500 zl. v bankocetlích, což ve vídeňské nové měně činilo 4078 zl., které po srážce dluhů na domě byly vyplaceny hotově.

Dům Sutorých byl po zboření domovního loubí, větších stavebních úpravách vnitřku i průčelí domu spojen v jednu budovu se sousedním domem krajského úřadu čp. 77, z něhož byla sem přeložena část jeho úřadoven. Oba domy byly knihovně zapsány jako majetek právovárečného měšťanstva v Hranicích a roku 1838 odhadnuty po srážce udržovacích nákladů na 10.306 zl. konvenční měny a sladovna za domem na 2442 zl. Domy zůstaly pronajaty Krajskému úřadu v Hranicích až do konce roku 1849, kdy byl Krajský úřad v Hranicích zrušen a přeložen do Nového Jičína. Právovárečné měšťanstvo pronajalo pak byty v obou budovách a v přízemí zřídilo obchody, v zadní části domu hostinec, čepující po zániku měšťanského pivovaru plzeňské pivo. Koncem 19. a počátkem 20. století byl nájemcem hostince Richard Richtarský. Podlouhlé klenuté místnosti plzeňské pivnice podobné zavřenému starému cestovnímu kufru-brašně, v níž se scházela česká společnost na plzeňské pivo, začali říkat „V Kufru“. Po vzniku republiky přeměnil roku 1922 nový nájemce František Stejskal plzeňskou pivnici spolu se sousední sálovou místností ve vinárnu, rozšířenou pak ve třicátých letech v restauraci, a nazval ji „Kufr“. Majitelem spojených domů byl za první republiky František Pařízek, později jeho syn a dcera Antonie.

Při velké stavební přestavbě objektu v roce 1935 byla zbořena a odstraněna stará bývalá loubí obou domů a přední části domu byly upraveny na velký restaurační sál s rovným stropem, společným vstupem do budovy a obytných částí prvního a druhého poschodí. Obě klenuté renesanční sálové místnosti v zadní části domu s valenými klenbami zůstaly zachovány v původním stavu. Větší místnost s krásným štukovým stropem patří k posledním dochovaným stavebním skvostům renesanční výzdoby měšťanských domů v Hranicích.

• V současnosti vlastní dům Ing. Vladimír Talášek, CSc., RNDr. Antonín Pařízek a RNDr. Eva Drábková, CSc., v přízemí domu čp. 76 je umístěna prodejna Darka, v domě čp. 77 sídlí od počátku 90. let hranická pobočka Komerční banky, a.s. Dům byl rekonstruován v letech 1991–1992.

Číslo popisná 78–82 byla v roce 1804 přidělena domům na východní straně horní části Svatoplukovy ulice.

Dům čp. 83

Jednopatrový rohový městský dům na východní straně Masarykova náměstí, zvýšený o půdní patro, je obrácen užším průčelím s vchodem do holičství (dnes Multi Casino) na náměstí, dlouhou frontou se vstupem do bytů 1. patra do tzv. Růžové uličky – někdejší přístupové uličky obránců města na městské hradby a odtud k městské lázni, ležící u hradební zdi, až po dnešní uličku Na Náspech.

Bývalý právozářský dům prošel během staletí několika stavebními úpravami a přestavbami, které zcela změnilo jeho vnitřní i vnější vzhled. Z původního gotického domu, na jehož úzké domovní parcele při uličce k městským hradbám podnes stojí, se dochovaly jen hloubkové klenuté sklepy pod domem, zaklenuté kamennou půlkruhovou klenbou, přední příčný sklep pod zazděným bývalým domovním loubím, na něj navazující podélný sklep pod vlastním domem a zadní příčný sklep pod dvorním traktem. Dochovalo se také klenuté renesanční domovní loubí v přední části domu, zazděné a upravené na obchodní místnost teprve v šedesátých letech 19. století.

Nynější historizující domovní průčelí dostal dům až v roce 1852 při pozdně klasicistní přestavbě celého domu. První patro domu, oddělené od bývalého podloubí kordonovou římsou, má dvě okna na náměstí, na dlouhé boční straně je sedm oken, uspořádaných střídavě po jednom a dvou oknech, všechna mají rovné nadokenní římsy. Zajímavá a pro vzhled domu typická jsou sružená okénka půdního patra, připomínající detaily okna novorománská. Střecha domu je valbová.

Podle nejstarší dochované městské knihy purkrechtní patřil tento právozářský měšťanský dům na rohu náměstí v šedesátých letech 16. století kupci Petru Fučíkovi, pocházejícímu z Tovačova, který vedl dálkový obchod s vínem pod obručí, dováženým najatými povozy z jižní Moravy do Hranic a jiných severomoravských měst. Když Fučík koupil ve městě větší měšťanský dům, prodal roku 1570 svůj menší rohový dům na náměstí s právem šenku vína a piva za 350 zl. měšťanu Jiříkovi Lichému, po jehož brzké smrti převzala dům jeho vdova Anna Lichá, rozená Slivková. Ta vyměnila v roce 1594 dům tzv. frejmarkem s Jiříkem Pasířem za jeho dům. Ten si dům do roku 1609 zcela zaplatil.

Jiřík Pasíř vyráběl kovové, kožené aj. pásy mužské i ženské pro měšťany, zdobené různým tepáním, přezkami, vykládané stříbrem a kameny, pro šlechtu a bohaté měšťany také pásy stříbrné apod. Když pasíř zemřel, prodal městský úřad na místě sirotka a věřitelů pozůstalý dům roku 1614 se vším příslušenstvím k němu náležejícím za 600 zl. pasíři Matouši Dytrychovi, který si vzal vdovu Annu za ženu. Dytrych si srazil z kupní ceny „náklady, které vedl na tento dům na stavění,“ i podíl své manželky. Dům dal nepochybně se souhlasem vdovy po smrti pasíře Jiříka stavebně zlepšit a upravit. Oba pasíři byli Němci.

Za rušných válečných let 1626–1627 zemřel pasíř Dytrych i jeho vdova, která odkázala ve svém poručení 100 zl. na městský kostel a 50 zl. na městský špitál. Opuštěný, vojáky zpusťšený dům prodal městský úřad roku 1627 se

vším příslušenstvím i se zahrádkou „na Drahách“, přikoupenou k domu, za 600 zl. měšťanu Jiříku Škarohlídovi, ale bez závdavku pro zpuštění toho domu. Měl jej ročně splácet 14 zlatými, musel však úřadu postavit 7 měšťanů jako rukojmích, kteří se za něho zaručili, že bude dům řádně splácet a opravovat. Škarohlíd prodal šenkovní dům roku 1639 i se zahrádkou na Drahách za 700 zl. kramáři Matyáši Egnerovi, který přečkal na domě trudná léta konce třicetileté války, kdy se ve městě střídala vojska švédská i císařská, plenila a sužovala měšťany. V soupise městských domů, jejich majitelů a majetku, porízeného na jaře roku 1644 pro daňové účely ještě před dobytím, vypálením a vyplněním města roku 1645 švédskou armádou Königsmarkovou, je zapsáno, že „Matys kramář žíví se svým handlem kramářským, jiného nic nemá“ (tj. polnosti, dobytek).

Po smrti kramáře Matesa Egnera roku 1662 prodal městský úřad na místě věřitelů pozůstalý dům i se zahrádkou na Drahách kožešníku Matěji Malíkovi za 700 zl. Malík vyměnil už roku 1667 dům frejmarkem s předměšťanem Pavlem Šmachem za jeho chalupu, ležící v Horní ulici. Jeho vdova Anna Šmachová se provdala roku 1671 za soukenického mistra Václava Hovůrka, jemuž městský úřad prodal dům po Pavlu Šmachovi i se zahrádkou za tutéž sumu 700 zl. V roce 1678 postoupil však Hovůrka tento dům synu Pavla Šmacha, barvíři Balcarovi Šmachovi, svému pastorkovi, za jeho dům (čp. 99), který koupil mlynář Jan Studnička Balcarovi, jakožto svému zeti. Baltazar Šmach si měl dům, odstoupený Hovůrkou, doplatit. Šmach skoupil od dědiců bývalých držitelů tohoto domu jejich podíly za menší částky peněz, hotově jim vyplacených, a do roku 1698 měl dům zcela zaplacený. Baltazar Šmach jako barvíř suken zřídil v domě barvířskou dílnu a přispěl k rozmachu výroby, vývozu a odbytu hranického sukna. Jako zkušený a majetný měšťan byl od roku 1696 do roku 1705 téměř každoročně volen za druhého purkmistra města a od roku 1707 až do roku 1727 stál nepřetržitě v čele města jako první purkmistr. Zemřel roku 1728 ve věku 79 let a byl pochován jako zasloužilý člen městské rady ve farním městském kostele. Dům po něm pozůstalý, zcela zaplacený, byl téhož roku připsán podle svatebních smluv z roku 1720 jeho staršímu synovi, barvíři Josefu Šmachovi, spolu s náčiním, patřícím k řemeslu barvířskému. Matce zajistil do smrti výmínek v domě. Také Josef Šmach byl jako člen městské rady už roku 1734 druhým

purkmistrem a v letech 1735 až 1737 byl prvním purkmistrem města. V roce 1744 zemřel ve věku 53 let.

Dům spolu s barvířskou dílnou a náčiním k tomu patřícím byl roku 1746 připsán jeho stejnojmennému synovi Josefu Šmachovi mladšímu, rovněž barvíři suken. Ten však zemřel sotva 37letý již r. 1762. Jeho vdova Barbora s dvěma sirotky se provdala za barvíře Johanesa Wimpera, jemuž dala roku 1763 dům připsat, a odvedla mu dům i s dílnou a k ní náležejícím barvířským náčiním za sumu 1405 zl. rýnských, z nichž však měl zaplatit dluh nebožtíka Šmacha 200 zl. a oběma sirotkům Šmachovým, Janovi a Barboře, vyplatit jejich otcovské podíly, každému 400 zl., až dospějí. Wimper prodal však už roku 1766 dům na místě Šmachových sirotků, kromě náčiní k profesi barvířské, kotle a mazadloviny „i s těmi obrazy, které mají podle inventáře zůstatí při domě,“ za 1300 zl. rýnských perníkáři Janu Hoffmannovi, a to tak, že Hoffmann převzal na sebe povinnost vyplatit podíly 800 zl. oběma Šmachovým sirotkům, zapsané na tomto domě. Wimper si ponechal v domě do roka a do dne bezplatný byt v dolní světnici s dolní klenutou komorou, půl sklepa, užívání arborea s mandlovnou a do „vzrostu těch sirotků ten dolní kvartýr“.

Když Jan Šmach dospěl, byl mu ten dům po zemřelém otci roku 1775 zapsán do městských knih, ten však dům roku 1777 prodal „i s těmi 5 většími obrazy“ obchodníku sukny Ignáci Šejdovi za 1295 zl. bez stavení mandlovný, odprodané již dříve od toho domu.

Šejda zaplatil hned hotově 600 zl., 400 zl. se zavázal zaplatit do roka. Testamentem z roku 1800 odkázal Šejda svůj dům na rohu náměstí svému stejnojmennému synovi Ignáci Šejdovi mladšímu, rovněž obchodníku sukny, matka mu však dům odstoupila až roku 1805, kdy mu byl zapsán do městských knih v ceně 4000 zl. v bankocetlích, což činilo ve vídeňské měně 3100 zl. Šejda zajistil matce Anně Šejdové v domě výminek, který měla užívat do konce svého života – a to přední pokoj v 1. patře k náměstí a komoru.

Do tohoto roku měl dům čp. 78, při druhé vojenské konskripci domů ve městě a na předměstí dostal čp. 83, které má podnes. Velmi cenná je zmínka o pěti větších obrazech z let 1766 a 1775, které patřily k inventáři Šmachovského domu. Pravděpodobně šlo o portréty Šmachovské rodiny z první poloviny 18. století, kdy Baltazar a Josef zastávali purkmistrovský úřad ve městě. Je to zatím jediná zmínka o obrazech v domácnostech hranických měšťanů v první polovině 18. století.

V roce 1835 převzala Šejdovský dům podle testamentu v ceně 2800 zl. konvenční měny Julie Šejdová, od níž jej roku 1836 koupil bratr Karel Šejda za 3200 zl., z nichž si prodávající zajistila v kupním kontraktu polovinu částky, tj. 1600 zl.

Právozárečný dům i s podílem rozdělené obecní role, připadajícím na tento dům, koupil v roce 1852 za 3600 zl. expeditor soli Josef Rill s manželkou Terezií. Rill měl sklad soli ve zrušeném kostelíku sv. Šebestiána na předměstí u potoka Veličky (dnes bratrský sbor) a obchodoval ve velkém se solí. Státní monopol dovozu soli z Wieliczky v Haliči a obchod solí byl zrušen již v roce 1829.

Rill dal starý rohový dům na náměstí z větší části strhnout a přestavět v pohodlnější pozdně klasicistní dům dnešní podoby. Zemřel ve věku 78 let roku 1881, jeho polovina domu byla po jeho smrti připsána jeho vdově Terezii Rillové. Po ní převzal dům jejich syn Julius Rill, který byl jeho majitelem až do vzniku republiky. V přízemí domu směrem na náměstí byl po zazdění domovního podloubí v šedesátých letech 19. století umístěn obchod. Počátkem dvacátých let 20. století koupil dům holič Vilém Beck, který sem přenesl holičství z protějšího domu čp. 76. Beckovo holičství zde bylo až do konce okupace republiky, holičská dílna tu však byla umístěna až do 90. let. Patro domu, přístupné z boční ulice je obytné.

• V roce 1992 prodalo zastupitelstvo města Hranic dům Marii a Bedřichu Hynčicovým a Alici a Igoru Šádkovým, v přízemí domu se vchodem z náměstí funguje Nonstop bar Multi Casino, sklepní prostory domu se vchodem z ulice Na Náspech slouží Restauraci Bašta, v domě jsou umístěny další provozovny (levné oděvy, masážní salon ad.)

Dům čp. 84

Jednopatrový řadový dům s půdním patrem, vystavěný na úzké středověké parcele na jižním konci východní dlouhé fronty náměstí. Tento dům byl vystavěn v roce 1831 na místě původního renesančního domu, který byl pro velmi zchátralý stav stržen, a na původní parcele byla postavena tato klasicistní novostavba. Prvním doloženým majitelem domu byl Vavřinec Janšta. V roce 1582 podle smluv svatebních koupil dům Jiřík Farkáš (od roku 1587 důsledně psán Farkašín), který však v roce 1599 již nežil, a úřad na místě sirotků prodává dům po nebohém Jiříku Farkašínovi jeho vdově Dorotě za 1200 zl. Dorota se znovu provdala a roku 1601 odvádí dům svému novému manželovi Jiříku Tichému, zvanému Fukáč, vlastnictví Fukáče je doloženo ještě v roce 1621. Pro dalších dvacet let zápisy chybí a s novým majitelem se setkáváme až v roce 1640. V úterý po sv. Havlu úřad na místě sirotků prodává podle poručenství pozůstalý dům po nebohém Jakubu Doubkovi za 1600 zl. Jiříkovi Masalíkovi z Kelče. Masalík zavdal hotově 120 zl., dále měl ročně splácet po 10 zlatých. V roce 1667 Masalík již nežil a městský úřad prodává dům po něm pozůstalý za stejnou cenu jeho vdově Evě. Eva se znovu provdala a 9. listopadu 1668 dům převádí na svého nového manžela Václava Adámka, aby jej dále splácel. Dům je v té době velmi zpustlý a Adámek žádá městský úřad o úlevy, aby nemusel skládat 2 zlaté do sirotčích peněz na nezletilé sirotky, pozůstalé po Doubkovi. Městský úřad úlevu povoluje s podmínkou, že dům opraví. Adámek na domě seděl do roku 1695, kdy jej prodal se vším příslušenstvím, tj. třemi hony rolí v Michovci ležícími a zahradou pod Starou vápenkou za stejnou cenu, za jakou dům sám koupil, svému příbuznému Jiříku Sedláčkovi, vymínil si však v domě jednu světnici, dvě komory a příští várku piva, aby si ji mohl vyšenkovat, nebo prodat. Sedláček dům vlastnil jedno desetiletí, v roce 1709 již nežije a městský úřad dům prodává

jeho švagrovi Jakubu Ulrychovi za stejnou cenu. Ulrych má vychovávat tři sirotky Sedláčka a převzít jeho dluhy. Cena domu je v ustálené výši, k žádným větším zásahům či opravám v té době nedochází. Ulrych seděl na domě do roku 1735, kdy jej prodal za 600 zl. rýnských hotově položených soukenickému mistru Matěji Baďurovi. V držení této rodiny byl dům téměř sto let, v jejichž průběhu došlo k jistému zhodnocení domu. Počátkem 19. století velkoměšťan Baďura dům prodal již za 2300 zl. měšťanu a soukenickému mistru Gregoru Alexandru Rzehorzovi (Řehořovi), který se živil obchodem sukнем. V tomto případě šlo však o držbu krátkodobou, v r. 1826 je dům zapsán krásnobarvíři Karlu Hoffmanovi za 5700 zl. konvenční měny, hotově složil 5100 zl., zbytek doplatil do týdne. Z této doby si Gallaš všímá erbů na tomto domě a to nade dveřmi erbu pana Řehoře a erbu krásnobarvíře Hoffmana, který představuje dvě zkrřížené sekery a je „sprosto v kameni vykřesaný“. V roce 1831 byl dům ve velmi chatrném stavu, takže byl stržen a zcela nově postaven v klasicistním stylu. V ro-

ce 1835 Karel Hoffman již nežil a dům po něm zdědil jeho syn Franz Hoffman v ceně 5700 zl.; zemřel však již v r. 1854 a dům prodává jeho vdova Aloisie Karlu Wečeřovi za 6800 zl. Aloisie Hoffmanová si však na domě zajistila 5800 zl., tzv. právo věčného podílu. Od 14. prosince 1860 se podle kupní smlouvy novými majiteli stali manželé Wilhelm a Otýlie Jakobovi, kteří dům koupili za 7200 zl. rakouské měny. Od roku 1864 do roku 1883 držela dům vdova Otýlie sama, po její smrti byl dům rovným dílem zapsán jejich čtyřem dětem. Tyto však dům prodaly 1. října téhož roku manželům Ludmile a Augustinu Wellartovým. V držení této rodiny byl dům až do konce druhé světové války. Po roce 1945 dům připadl městu a byl spravován Podnikem bytového hospodářství, v přízemí části byla umístěna jídelna s teplými jídlly, výrobky studené kuchyně, chlazenými nápoji atd.

Dům do skladby městských domů patří, i když nemá punc starobylosti. Po stránce umělecko-historické je pozoruhodná zadní klasicistní síň v přízemí a celé, poměrně dobře dochované, první patro. Klasicistní schodiště je opatřeno pěkným kovovým zábradlím s vpleteným letopočtem 1831.

- V současnosti je majitelkou domu Jana Pelcová, v přízemí domu funguje prodejna levného textilu (dříve potraviny).

Dům čp. 85

Dvoupatrový řadový dům vystavěný na místě dvou původních objektů. Průčelí je novodobě řešeno, bez architektonických detailů. Prvním doloženým majitelem tohoto domu byl Martin Dukát, který v roce 1573 prodává dům se vším příslušenstvím za 500 zl. Janu Dukátovi, který hotově složil 100 zl., zbytek měl splácet po 20 zl. ročně. V roce 1586 Dukát svůj dům prodal Janu Ovesnému za 1000 zl., hotově jako závdavek složil 205 zl. a dále měl též ročně splácet po 20 zlatých. V roce 1587 však již nežil a dům byl připsán jeho vdově Kateřině, která peníze splácela ještě v roce 1591, v letech 1592–1604 dům splácel Pavel Bělotínský, za kterého se vdova Kateřina pravděpodobně provdala. Kateřina Ovesná však nadále v domě žila až do roku 1617, kdy zemřela. V úterý před sv. Janem Křtitelem téhož roku „slovutní muži, pan Václav Ambrožů a Jan Škop Bydžovský z města Přerova, jakožto nejbližší nápadníci statku po nebohé Kateřině Ovesné pozůstalého“ dům prodali i „se zahradou poblíž obecní cihelny i s osením, což v ní osetého, s rolemi pod městem a vším ostatním příslušenstvím“ Pavlu Hruškovi za 2000 zl., hotově složil 350 zl. Na domě hospodařil do roku 1626, kdy zemřel. Dům po něm pozůstalý je prodáván až v roce 1631, v pátek před sv. Matějem jej prodává městský úřad „na místě nápadníků a sirotků po nebohé Pavlu Hruškovi, vidouce, že ten dům hned po jeho smrti v těch nepokojných válečných časech nemohl osazen a prodán býti a došel tak k velikému zpuštění, protože lid vojenský v něm po celá léta ložiroval, takže k veliké zkáze přišel“. Bylo v zájmu města, aby domy byly osazené a udržované, proto po dva roky psali nápadníkům do Přerova, aby se ho ujali nebo jej prodali, ale nejméně za 1300 zl. Tito se však bránili a nic v této záležitosti neučinili, tak se obec hranická ujala iniciativy, protože měla od knížete patent, který jí to umožňoval, aby dům k větší zkáze nepřicházel. Od roku 1631 se novým majitelem stává Jan Temnický-Plichta, který na domě seděl již od roku 1629, postupně jej zlepšoval a opravoval. Za dům zaplatil 1400 zl. bez závdavku, pro jeho velké zpuštění. V domě žil a hospodařil do roku 1644, kdy městskému úřadu oznámil, že dům prodal „vzácně slovutnému panu Václavu Rekovi, ten čas ouředníku na panství helfenštejském“, se vším příslušenstvím za 1400 zl. Rek měl do roku 1649 dům zcela zaplacený. V dalších letech Václav Rek z Černotína, hejtmán panství helfenštejského, hranického a drahotušského přikupoval k domu další pozemky. Na domě hospodařil až do roku 1670, kdy zemřel a dům po něm pozůstalý připadl urozenému panu Zikmundovi Maxi Syryčanskému a jeho ženě, ti jej však prodali panu Bernardu Filaxinovi, příbuznému kněze Jiříka Scholaridese za 700 zl. rýnských. V roce 1704 na domě sedí „vzácně slovutný pan pan Andres Franz Antonín Mardocho, který dům zdědil po nebohé své ženě podle narovnání v ceně 700 zl. hotově položených“. V roce 1717 prokázala paní Barbora Helcherka, rozená Mardochová, že dům po svém otci koupila od svých bratří a vlastnila jej pak až do roku 1762. V prosinci toho roku oznámil městskému úřadu měšťan Jiřík Ullrich, že dům od vdovy Helcherové koupil za 1400 zl., a hospodařil na něm pak téměř dvacet let. Prodal jej v roce 1781, kdy městské-

mu úřadu oznámil Franz Anton Petschner s nastávajícím svým tchánem Gabrielem Watzlawikem, že dům od Jiřího Ullricha koupili za 1800 zl., při zápisu složili 300 zl. a zavázali se do konce října doplatit 500 zl., na zbytku si Ullrich zajistil 4% úrok. Na domě si ještě zajistil jednu várku piva, doživotní bydlení, a to malou světničku v ganku (na chodbě), malý Gewölb (kvelb) při ní, malou komůrku nad schody, sklep, malou světničku od rynku pro obsluhování jeho hostů při šenku piva a jeden chlév pro jednu krávu. Petschner v roce 1807 již nežil a jeho vdova Tekla zdědila dům podle jeho testamentu z r. 1800 i s postřihačskou dílnou v ceně 4500 zl. Toto vše odvádí svému synovi Josefu Petschnerovi, který se živil též řemeslem postřihačským; ten však musel vyplatit podíly svým sourozencům – bratrům Janovi a Ignáci, sestřám Antonii a Barboře.

Vdova Tekla si na domě zajistila doživotní bydlení. V roce 1834 byl celý objekt přestavěn, pravý dům byl zvýšen na dvoupatrový. V rodině Petschnerů zůstává dům celá dlouhá desetiletí a dědí se z pokolení na pokolení, v jejich držení byl prakticky do konce druhé světové války. Po roce 1945 připadl jako konfiskát německého majetku městu a byl spravován Podnikem bytového hospodářství. Dům zaznamenal celou řadu stavebních úprav, už na fasádě dvorní části domu se projevují dva domy starší a tvoří nesourodý celek. Pravá strana je plochostropá, upravena pro provoz bufetu na velké místnosti, levá strana má při náměstí dochované renesanční loubí, za nímž pokračuje až do dvora renesanční trakt, vpravo od něj je renesanční mázhauz, porušený vestavbou, z něhož ústí schody do patra a průchod do dvora. Pod loubím jsou umístěny dva příčné sklepy, mírně klenuté. V baroku byl dům snad jen prodlužován do dvora a bylo patrně vystavěno levé a západní křídlo.

- V roce 1994 prodalo zastupitelstvo města Hranic polovinu domu firmě Medmes, s.r.o., druhou polovinu domu vlastní Mária a Josef Gallasovi, v přízemí je umístěno květinářství a prodejna Optika i s lékařskou ordinací.

Dům čp. 86

Dvoupatrový řadový dům vystavěný na místě dvou starších středověkých domů. Průčelí je novodobě řešeno, bez architektonických detailů. V přízemí jsou zachovány tři oblouky loubí, zasklené a použité jako výlohy a vstupy do obchodu. Dům byl v 18. a 19. století přestavěn a v prvních desetiletích zvýšen na dvoupatrový. V roce 1877 bylo vystavěno dvorní stavení. Prvním doloženým majitelem tohoto domu byl Jan Ovesný, který v roce 1573 prodal svůj dům se zahradou v Novosadech a zahradou u Valchy ležící Janu Budiškovi za 100 zl., ročně měl dům splácet po 20 zl. Budišek splácel do roku 1594, v roce 1595 již nežil a městský úřad prodal dům se vším příslušenstvím jeho pozůstalé vdově Maruši za 1000 zl., hotově složila 100 zl., dále měla splácet po 25 zl. Tento majetkový převod se uskutečnil v pondělí po památce sv. Prokopa, z nápadníků byli přítomni ctihodný kněz Jan Mankovič, toho času správce církevní v Lešné, Matouš a Mikuláš, synové nebohého Jana Budiška, a přátelé dožadání, Pavel Hon, Pavel Mikšů a Václav Babka. Vdova Maruše se znovu provdala a dům odvedla svému novému manželovi Adamu Syřiskovi. Syřisko splácel dům do roku 1601, kdy v pátek po sv. Bartoloměji svůj dům prodal za 1250 zl. Janu Stehlíkovi, šlo zde o držbu krátkou, už v roce 1608, ve středu před památkou sv. Tomáše předstoupil Stehlík před městský úřad „s dvojctihodným knězem Václavem Hanzeleriusem, děkanem hradišfským, a urozeným panem Jakubem Enetem“ a oznámil, že „dům svůj v městě Hranicích, který koupil a tím stejným způsobem, jak jej koupil, a co za něj zavdal a peněz purkrechtních vyplatil pouští a oddává sám od sebe i manželky své a potomků svých k pravému a dědičnému užívání dvojctěnému knězi Václavovi“, který bude doplácet už jen 888 zl., po 28 zl. každoročně o sv. Duchu. V následujícím roce, 1609, předstoupil kněz Václav Hanzelerius „sám osobně před městský úřad v radní světnici a oznámil, že ten dům oddává Maryně, manželce své, i s dítkami jejími po něm pozůstalými k pravému a dědičnému užívání tak, aby po jeho smrti jí celý se vším, co by k němu náleželo, toho všeho mocnou nápadnicí a hospodyní byla, bez překážek každého člověka, buď duchovního, nebo světského. Kdyby Marynu a dítky její Pán Bůh dříve než kněze Václava povolati ráčil, tehdy by ten dům zase knězi Václavovi připadl“. Ale už v roce 1610 předstupuje dvojctihodný kněz Václav Hanzelerius znovu před městský úřad do rady s Václavem Mlynářem a oznamuje, že dům svůj, který měl po Janu Stehlíkovi, pouští se vším, co k němu náleží, Václavu Mlynářovému. Václav Mlynář, též Paška, si nechal dům zapsat až v roce 1612. Paška platí splátkové peníze naposled v roce 1619. V roce 1624 je jako majitel uveden Jan Kozelek z Drahotuš, kterému dům připadl právem dědičným po smrti Václava Mlynáře a jeho ženy Zuzany, dcery Kozelkové, kteří zemřeli bezdětní. V roce 1632 Jan Kozelek, měšťtín města Drahotuš, odvedl darem tento dům se vším příslušenstvím, rolemi, zahradami, loukami a dvorem na předměstí v Horní ulici svému zeti Martinu Pelczu Trubačovi a Dorotě, manželce jeho a dceři své. Pelcz v roce 1636 již nežije, jeho vdova Dorota se znovu provdává za Martina Štraffa a dům mu na místě sirotků a nápadníků po nebo-

hém Pelczovi prodává se vším příslušenstvím a se zahradou v Bělidlech za 1250 zl., zavalil jen 80 zl. pro velké zpuštění domu a pro výchovu sirotků pozůstalých po Pelczovi. V roce 1653 Štraffa již nežije a dům po něm pozůstalý je prodán za stejnou cenu Janu Syryčanskému, toho času úředníku na panství dřevohostickém. Ani ten však dům dlouho nevlastnil, v roce 1660 již nežije a dům přebírá s celou jeho spravedlností jeho bratr Václav Syryčanský a spravuje jej do r. 1679, kdy vdova Dorota pouští tento dům po nebohém Václavovi jejich synu Janovi, který dům zcela zaplatil. Jan Syryčanský zemřel v roce 1724 a jeho vdova Terezie prodává dům i se zahradou v Bělidlech Václavu Fuskovi za 600 zl. Fusek

dům vlastnil pouhé čtyři roky, v roce 1729 získává dům podle testamentu jeho vdova Marjána s podmínkou, že se znovu neprovdá, poruší-li tuto podmínku, nemá dostat nic. Marjana se však provdala již 28. ledna t.r. za Johanna Hallu a bránila se, že dům jí byl připsán již ve svatební smlouvě a dožaduje se, aby dům byl převeden na jejího nového manžela. Dům pak Halla vlastnil až do roku 1792, kdy zemřel, a dům je prodáván v licitaci. V únoru toho roku žádal Josef Perutka, aby mu dům Hallovský, který koupil od erbů Hallových za 3436 zl. jako nejvyšší nabídka, byl připsán. Perutka byl velmi zámožný člověk, byl majitelem hostince na panství kelečském, tzv. „Dobrauer Wirthauses“, a současně řezníkem v Kelči. V roce 1818 prodal velkoměšťan Josef Perutka svůj dům velkoměšťanovi Josefu Václavíkovi za 10.900 zl. Josef Václavík, soukenický mistr, založil v Hranicích bohatství, moc a vážnost rodiny Václavíků. Byl velmi úspěšným obchodníkem se sukny, zakladatelem a majitelem rozlehlého gruntu, zvaného „Fabrika“. Gallaš vzpomíná ve svém „Upamatování“ v roce 1819 ještě otce Josefova, starého Gabriela Václavíka, soukenického mistra, kterého dobře znal, a tří jeho synů, soukenických mistrů Josefa a Jana; vzpomíná i Ignáce, který se věnoval vojenskému povolání a žil později jako vojenský hejtman v Hranicích ve výslužbě. Za napoleonských válek i po jejich skončení bylo hranické soukenictví ve velkém rozmachu, šlo hlavně o velké dodávky sukna bojujícím armádám a později na trhy pro vývoz do Turecka, jež vynášely velkododavatelům značné zisky. V Hranicích pracovalo kolem roku 1820 ve městě a na předměstí na 400 soukenických mistrů, kteří vyráběli ročně na osm tisíc postavů sukna. Josefův syn František byl v roce 1835 odveden na 14 let k vojsku, ale podle no-

vých nařízení z roku 1827 se mohl vyplatit za 120 zl. konvenční měny s výhradou nástupu do domobraný. Jeho rodinné a majetkové poměry byly natolik dobré, že si to mohl dovolit. Josef Václavík v roce 1812 pronajal na šest let zdejšímu lékárníkovi velký kvelb ke zřízení lékárny, naproti v chodbě jednu světničku, jednu místnost za kvelbem ke zřízení laboratoře, v patře jednu obytnou místnost a vedle ní kuchyni se sporákem za roční činži 100 zl. konvenční měny. Od roku 1841 drží dům jeho syn Josef František Václavík (1815–1893), pozdější malíř a starosta města, který se poněmčil a psal se pak Watzlawik. Ten část domu pronajal eráru ke zřízení kanceláří. Kolem poloviny 19. století bylo zcela přestavěno první patro domu. Podle soudního odhadu byl dům v roce 1858 oceněn na 11.499 zl. rakouské měny. Watzlawik držel dům do roku 1873, kdy jej za 19.500 zl. prodal Augustu Večeřovi. Dle kupní smlouvy z 5. 11. 1884 se držba domu zapisuje pro Občanskou záložnu v Hranicích. Do soukromých rukou se dům opět dostává v roce 1905, kdy jej kupuje MUDr. Václav Pozdílek a v držení této rodiny je po celou dobu první republiky. Krátce po kupu domu, v roce 1910, byl celý dům zvednut o jedno patro a stal se tak domem dvoupatrovým. Po roce 1945 se dům dostává do správy města, v obchodních prostorách je zřízeno papírnictví a spravován je Podnikem bytového hospodářství. V domě jsou zajímavé barokní prostory a renesanční loubí.

- V současnosti jsou majiteli domu Mgr. Lenka Brtníková a Ing. Pavel Brtník, v přízemí domu funguje papírnictví a několik menších provozoven (krejčovství, kopírovačí centrum).

Dům čp. 87

Dvoupatrový řadový městský dům na Masarykově náměstí dostal svou dnešní střízlivou podobu po velkém požáru, který vyšel 1. července 1921 z cukrářské dílny M. Maudrové v domě čp. 90 a rozšířil se na sousední domy čp. 91, 89 a 87. Shořelý starý jednopatrový měšťanský dům s půdním patrem byl v letech 1922–1923 zcela nově přestavěn na dvoupatrový dům a opatřen moderní užitkovou fasádou s dvěma trojitými okny v obou patrech domu, v přízemí s dvěma vstupy do domu a do obchodu s výlohou.

Starý zbořený velkoměšťanský dům, který stál na parcele dnešního domu, má bohatou historii. Jeho majitelé a obyvatelé hráli v historii města často významnou úlohu. Už v 50. letech 16. století patřil tento právozářecký šenkovní dům přednímu měšťanu, soukenickému mistru Pavlu Solnickému, který jej měl při založení nových purkrechtních knih měšťanských domů v roce 1583 zcela zaplacený. Solnický byl od sedmdesátých let městským konšelem, roku 1577 městským rychtářem, v letech 1575 a 1579 mladším (tj. druhým) purkmistrem města a v letech 1581 a 1583 stál v čele města Hranic jako starší (tj. první) purkmistr. Solnický dům renesančně přestavěl. Po smrti své ženy se znovu oženil s Annou Bílou, dcerou předního přerovského měšťana, zemřel však již roku 1587.

Dům se všemi rolemi, lukami, zahradami patřícími k tomu domu, i se všemi svršky a ostatním domovním příslušenstvím koupila od městského úřadu jeho vdova Anna Solnická za 2000 zl., zavdala hned 400 zl., ročně měla dům splácet po 50 zl., z nichž si vyhradila polovinu, druhá polovina patřila Jakubovi Solnickému, synu zemřelého Pavla Solnického z prvního manželství.

V roce 1599 se vdova Anna Solnická znovu provdala za soukenického mistra Matesa Melče. O bohatství vdovy Anny svědčí tzv. výminka ve svatebních smlouvách s Melčem, jíž si vyhradila 1000 zl., které má při obci přerovské, odkud pocházela, 3 pouzdra stříbrných lžic, 3 pozlacené stříbrné pásy aj. Melč však zemřel již roku 1602 a jeho vdova Anna roku 1604. Kamenné náhrobky obou manželů s jejich vytesanou postavou v tehdejší městském oblečení a s dlouhými českými nápisy byly po zrušení starého farního kostela a hřbitova u fary zazděny do ohradní zdi nového hřbitova, sloužícího podnes. Náhrobky tu byly ještě ve 20. letech 19. století, kdy si je

obkreslil a nápisy věrně opsal hranický měšťan a spolupracovník J. H. A. Galša, obchodník Antonín Dvořák*.

Protože vdova Anna Solnická dům na náměstí se vším příslušenstvím sama po manželovi roku 1587 koupila a do roku 1604 jej ročně splácela, prodali její dědicové – rytíř Florián Telecký z Eybenstálu, měšťan v Tovačově, a Václav Ambrož, měšťan a purkmistr v Přerově – s povolením hranické vrchnosti, Zdeňka Žampacha z Potenštejna, dům po ní pozůstalý se dvěma zahradami na Farářství a stodolou, též s jednou zahradou, ležící za mosty v Drahotuchu, s rolí „u chodníka, kudy se ke Kostelíku jde,“ vedle role Jíry Bašty i s loukou v Oboře a druhou, ležící nad obecním stavem, a vším jiným příslušenstvím za 2100 zl. Jakubovi Solnickému, synu zemřelého Pavla Solnického. Ten prodal proto svůj dům Horáčkovský (čp. 89), který si koupil roku 1597 za 1500 zl., a převzal otcovský dům po zemřelé maceše.

Jakub Solnický, soukenický mistr a obchodník se sukny ve velkém, byl rovněž městským konšelem. V letech 1601, 1612, a 1613 byl městským rychtářem, roku 1616 mladším purkmistrem města. Svou dceru Annu provdal již roku 1617 za obchodníka Jiříka Pustiměřského z Blanska, obyvatele městečka Židlochovic,

* Jejich popis a texty nápisů obou náhrobků jsem otiskl ve Zpravodaji města Hranic v červnu 1977.

který po smrti Solnického prodal jeho dům na hranickém náměstí roku 1642 se vším příslušenstvím za 2100 zl. Janu Poláčkovi, který byl toho roku starším purkmistrem města Hranic. Poláček měl v té době vlastní měšťanský dům na náměstí a druhým sňatkem získal další městský dům na Horním podloubí. Oba tyto domy prodal a nastěhoval se s rodinou do domu Solnických na náměstí.

Po konfiskaci a darování hranického a lipnického panství císařem Ferdinandem II. roku 1622 kardinálu Dietrichštejnovi „vzpíral se Poláček, podle svědectví J. A. Komenského, jako člen jednoty bratrské přestoupit na naléhání jezuitů, kteří prováděli rekatolizaci měšťanů obou panství, na katolickou víru, klekl na kolena a ruce vzpíral, aby mu raději hlavu vzali a nečinili násilí jeho svědomí“. Potom však, jako jiní měšťané, přece jen přestoupil, aby mohl provozovat řemeslo a obchod, šenk piva a vína na domě.

Když se však válečné události obrátily v neprospěch císaře Ferdinanda II. a k Hranicím na podzim roku 1626 přitáhla luterská vojska dánského krále s vojskem Mansfeldovým, v němž byl též oddíl moravských emigrantů, vedený bývalým hranickým panským úředníkem, rytířem Alexandrem Holubem z Nadějova, držitelem svobodného mlýna v Hranicích, a město Hranice oblehli a vyzvali ke vzdání, otevřeli jim měšťané na příkaz staršího purkmistra Adama Burkeše městské brány. Burkeš jim vydal i slabou císařskou posádku na zámku s jejím velitelem. Měšťané, a také Poláček, se zcela zapojili do boje proti císaři a hranické vrchnosti – biskupovi Dietrichštejnovi. Poláček se zřekl katolické víry, přísahal s měšťany věrnost dánskému králi, přednášel přísahu věrnosti vesničanům ve všech vesnicích hranického panství aj. Když se pak v létě roku 1627 situace obrátila a k Hranicím se opět přiblížila vojska císařská a oblehla město, vyzýval Poláček, jako zvolený první purkmistr toho roku, velitele malé dánské posádky na zámku, aby nedovolil vojákům složit zbraně, aby bojovali, že měšťané budou také bojovat a bránit město. Po dobytí města byl Poláček sesazen z úřadu a spolu se starším purkmistrem Adamem Burkešem a s jinými provinilými měšťany byl zatčen a v železech vsazen do vězení na zámku. Městu byla zkonfiskována a zrušena všechna privilegia i hrdelní právo. Po vyšetření viny každého provinilého vyšetřovací komisí byla řada měšťanů odsouzena k trestu smrti stětím, vesničtí vůdcové odboje k trestu smrti oběšením. Největší provinilci byli popraveni již 16. října 1627 na náměstí u městského pranýře. Také odsouzený Jan Poláček a koňšel Křenek klečeli již u pranýře s odhalenými hrdly a čekali, kdy budou vzati katem.

Poláček dostal v poslední chvíli před popravou milost, byl však odsouzen k vysoké peněžní pokutě 200 dukátů, do jejího zaplacení byl vsazen opět v železech do vězení na zámku. Na příkaz vrchnosti všichni měšťané museli složit přísahu poddanské věrnosti a přestoupit zpět na katolickou víru. Také Poláček přestoupil a stal se horlivým katolíkem. Aby mohl prokázat věrnost a oddanost vrchnosti, pověřil jej Dietrichštejn už v roce 1629 opět úřadem prvního purkmistra města a později znovu v letech 1631 a 1633. Když potom 19. března 1641 zemřel ve věku „okolo 70 let“, jak uvádí farní matrika, byl pochován jako vážený přední měšťan ve farním kostele.

Jeho vdova Kateřina Poláčková přežila na domě bědná poslední léta třicetileté války, dobytí a zplundrování domu a celého města švédskou armádou Königsmarkovou v roce 1645 a zemřela ve svém domě roku 1655 ve věku 82 let. Podle soupisu majetku měšťanů z jara 1644 měla Kateřina Poláčková ještě kromě městského domu dvůr na předměstí, dvě krávy a na zimu vyšetého 11 měřic. V zápisech o ročních splátkách na domě, které platila do roku 1654, je velmi cenná zmínka, že splátku 10 zl. v roce 1651 zaplatil její zeť Pavel Řehula, který si vzal roku 1633, jako tehdy bohatý kupec, za ženu Poláčkovu dceru Kateřinu. Poláčkovský dům byl za drancování městských domů švédskými vojáky po dobytí Hranic roku 1645 ve špatném stavu a po celou dobu války nebyl opravován. Bídu hranických měšťanů po válce dokazuje zápis, že zchudlý Řehula musel při převzetí domu postavit 10 měšťanů jako rukojmí, kteří se za něho zaručili, že bude roční domovní splátky řádně platit a dům opravovat. Jeho syn Jan Řehula vyměnil dům tzv. frejmarkem roku 1691 s měšťanem Pavlem Fendrychem za jeho dům. Ale už roku 1696 koupil ten dům, zčásti opravený, holešovský měšťan Jan Burků a od roku 1725 patřil jeho vdově, po níž byl roku 1737 připsán její dceri Anně Königové a roku 1761 Františkovi Königovi, oceněný jen na 600 zl.

Po Königově smrti roku 1771 koupil dům ve veřejné licitaci za 1256 zl. rýnských Antonín Dernický, hranický „předměšťan na Dlážce“. Tak se od konce 16. století nazývala část dnešní ulice Komenského od mostku z města přes potok Ludinu až po Hřbitovní ulici, která byla zčásti vydlážděná, aby pohřební průvody z města na bratrský hřbitov (později nový městský hřbitov) se nebrodily blátem předměstské ulice. Po smrti Dernického byl dům oceněný na 1200 zl. připsán jeho synovi Leopoldu Dernickému, soukenickému mistru a obchodníku sukny. K domu patřila též paseka za 150 zl. a stodola u hřbitova za 50 zl.

Leopold Dernický šenkovní dům na náměstí barokně přestavěl a v roce 1791 si jej dal soudně odhadnout. Byl ošacován přísežnými znalci na 3000 zl. rýnských. Už příštího roku byl zapsán podle testamentu Dernického jeho vdově Viktorii, která po sňatku s bankálním kontrolorem Franzem Brankem prodala roku 1800 právoárečný dům s příslušenstvím za 6300 zl. měšťanu Josefu Watzlawikovi. Zaplatil hned 1300 zl., 1000 zl. měl složit do konce října, zbytek, 3000 zl., do tří let, kromě 5% úroku. Paseky se stromy a všechny polnosti byly oceněny na 1200 zl., stodola se zahradou na 100 zl. Watzlawikovi patřil dům do roku 1818, kdy jej prodal své sestře Tekle, ovdovělé Petschnerové, pro jejího nezletilého syna Ignáce Petschnera za 8000 zl. vídeňské měny, ale už roku 1820 koupil dům soukenický mistr Josef Heinrich za 3200 zl. konvenční měny, a ten jej měl až do své smrti. V roce 1836 po stavebních úpravách byl dům oceněn na 4124 zl. konvenční měny. Po Heinrichově smrti roku 1874 byl dům zapsán jeho vdově Františce Hořinové z Hranic v ceně 5000 zl. rakouské měny, ta jej však příštího roku prodala manželům Josefu a Anně Niessnerovým, kteří jí zaplatili za dům 10.000 zl. rak. měny a ještě povolili Heinrichové a jejímu synu, barvíři Josefovi, užívat zadní byt v domě do konce života. Byl to spekuláční kup; když význam města Hranic jako sídla vojenských škol narůstal, narůstal i boj o jeho ovládnutí Němci. Už po dvou letech Niessner dům opět prodal za tutéž cenu

manželům Sigmundovi a Rosálii Krausovým. Těm patřil dům s obchodem v přízemí do prvního desetiletí 20. století, kdy jej koupil sklenářský mistr František Vilím, který měl do té doby sklenářský obchod v domě čp. 91 na náměstí.

Když dům v roce 1921 při velkém požáru městských domů východní strany náměstí zcela vyhořel, dal jej Vilím zbořit a postavil na jeho místě nový, dvoupatrový dům se sklenářským obchodem v přízemí. Bylo to pak až okupace jediné velké sklenářství ve městě, které provádělo nejen všechny sklenářské práce stavební a odborné práce sklenářské, rámování obrazů, zrcadel aj., ale i prodej ozdobného skla a porcelánu, kameniny apod. Později patřil dům s obchodem Vilímovu synovi a vdově, koncem 30. let byl připsán Zdeně Vilímové, provdané Juřicové.

Po zrušení sklenářství byla přízemní prodejna upravena pro umístění prodejny „Oděvy“. Kromě moderní výlohy byly nově upraveny samostatné vchody do obchodu a do obytné části v prvním poschodí. Památkový průzkum základů zbořeného starého měšťanského renesančního domu, zejména sklepních prostor, nebyl dosud proveden. Dům, vystavěný na původní středověké domovní parcele dokumentuje užitkovou přestavbu historických center našich měst ve 20. letech 20. století.

- V současnosti je majitelkou domu Emílie Kosňovská, v přízemí funguje metrový textil.

Dům čp. 88

Až do přestavby a renovace provedené v letech 1987–1988 měl tento jednopatrový řadový městský dům s nadstavěným půdním patrem na východní straně náměstí v přízemí domovní loubí, otevřené velkým obloukem loubí na náměstí. Byl to poslední tzv. velkoměšťanský dům na náměstí se zachovalým nezazděným podloubím, které vedlo ještě v polovině devatenáctého století pod všemi domy na náměstí a v ulicích vyběhajících z náměstí. Podloubí ostatních domů na náměstí byla ve 2. polovině 19. století vesměs zazděna a upravena na obchodní prodejní místnosti, některé domy na náměstí byly tehdy zcela zbořeny a od základů nově postaveny.

Přestavěný dům čp. 88 stojí na domovní parcele vyměřené mu při plánovité výstavbě náměstí a jednotlivých právozárečných domů ve městě za Viléma a Jana z Pernštejna na konci 15. a na počátku 16. století, kdy bylo město také opevněno kamennými hradbami, věžemi a branami. Jednoduchý starý gotický dům byl koncem 16. století renesančně upraven. V roce 1921 byla střecha domu a půdní patro zcela zničeny požárem a dům byl pak nouzově opraven.

Z nejstarší části domu se podnes dochovaly hloubkové sklepy pod domem, z nichž větší sklep, situovaný pod bývalým domovním loubím, zaklenutý příčnou kamennou klenbou mírně lomeného oblouku, je spojen úzkou přístupovou chodbičkou s druhým zadním menším příčným sklepem pod budovou. Obdobně jsou situovány hloubkové sklepy i jiných měšťanských domů, pokud

se dochovaly v původním stavu. Menší sklep je vždy na více ohrožené straně domu k městské hradební zdi. Z doby renesančních stavebních úprav domu se dochoval v přízemí za bývalým domovním podloubím vstupní prostor mázhauzového typu s půlkruhovou valenou klenbou, porušený pozdější vestavbou kvelbu s výsečovou klenbou. Zadní prostory přízemí a místnosti 1. poschodí měly již před přestavbou v 80. letech rovné stropy pozděně barokních úprav. Z přízemí vedlo schodiště do 1. patra, odtud opět do zvýšeného půdního patra domu se třemi slepými půdními okny, z nichž prostřední bylo v 19. století prolomeno a opatřeno oknem.

Nejstaršími městskými knihami doloženým držitelem tohoto starého právovarěného domu byl v polovině 16. století měšťan Martin Doška, který zemřel jako bezdětný vdovec roku 1572. Městská rada prodala proto roku 1573 dům se zahradou v Drahotuchu za 550 zl. měšťanu Štěpánovi Bublovi. Bubla složil hned 60 zl., ročně měl dům splácet 14 zlatými. Po jeho smrti roku 1585 připadl dědickým právem dům jeho bratrovi Jiříku Bublovi jinak Skřečkovi, který jej však ještě téhož roku prodal i se zahradou Johanesu Herbeliovi Kyjovskému, mladšímu radnímu písaři města Hranic, za 650 zl. Kyjovský měl ve městě již dříve měšťanský dům čp. 5, na rohu náměstí, který získal sňatkem s dcerou Martina Jiříkova, musel jej však roku 1584 prodat na přání vrchnosti úředníku (správci) hranického panství, rytíři Stanislavu Czyrnovi z Runsperka, za 1100 zl. Herbelius byl mladším radním písařem města Hranic do smrti staršího písaře Václava Aujezdeckého roku 1595, kdy se stal jeho nástupcem. Byl pak starším radním písařem města Hranic až do své smrti roku 1600. V roce 1588 se Herbelius znovu oženil s Kateřinou, vdovou po knězi Šimonu Brodském, správci (faráři) církve podobojí (luterské) v Hranicích, která si vymínila ve svatebních smlouvách „50 zlatých, jedno lůžě šatů a toho statku, který má po rodičích v Ostroze“ (Uherském Ostrohu), odkud pocházela. Také Herbelius si vymínil 50 zl. ze statků, které měl v Kyjově a v Morkovicích, odkud pocházeli jeho rodiče. Herbelius se pak oženil ještě potřetí, roku 1600 však zemřel. Městský úřad prodal na místě nápadníků a přípovědníků pozůstalý dům se dvěma zahradami za 700 zl. obchodníku sukny Matěji Makovičkovi Prostějovskému, který si vzal mladou Herbeliovu vdovu Ludmilu za ženu. Z městských knih se dovídáme také o osudu Herbeliova sirotka z prvního manželství, Jana Kyjovského, který byl dán na učení krejčovskému řemeslu k Šebestiánu Chládkovi, jemuž byly zaplacené toho roku za učení chlapce 4 zlaté ze sirotčích peněz, uložených na radnici, též bylo vydáno 7 a 1/2 grošů sirotku na střevíce aj.

Makovička dům dlouho nedržel. Koupil si jiný, větší dům a dům po Herbeliovi prodal již v roce 1605 soukeníku Vavřinci Lazyckému. Ten přikoupil k domu zahradu u městské Mlýnské brány (Černotínské), brzy však zemřel. Jeho vdovu Oršulu si vzal roku 1610 za ženu měšťan Jan Nebesák a převzal od ní i dům k dalšímu placení.

V roce 1627, po opětném dobytí města Hranic císařskou armádou, prodal Nebesák svůj dům soukenickému mistru Václavu Vysockému za 700 zl. Ani ten však dům dlouho nedržel a roku 1635 jej prodal řeznickému mistru Janu Masa-

líkovi za tutéž cenu a sám si koupil větší měšťanský dům na Dolním podloubí proti radnici čp. 21 za 1200 zl., ale přepočítal se. Když byl dům v roce 1645 při dobývání města švédskou armádou Königsmarkovou dělostřeleckou palbou z předměstí Motošín silně poškozen a vyhořel, opustil Vysocký spálený dům a zběhl z města. Masalík si dům na náměstí do roku 1641 zcela zaplatil, když mu roku 1639 Vysocký prodal celou svou tzv. spravedlnost na tom domě, 595 zl., za hotově složených 100 zlatých. Podle daňového soupisu majitelů domů ve městě z jara 1644 se Masalík živil řemeslem řeznickým a měl dvě krávy. Jako majetnější měšťan v bědných letech třicetileté války byl od r. 1631 do roku 1641 každoročně volen měšťany a potvrzován vrchností za mladšího purkmistra města, od roku 1645 do roku 1652 byl starším (prvním) purkmistrem města Hranic.

Po jeho smrti byl šenkovní dům se zahrádkou a pasekou ležící v Drahotuchu prodán roku 1662 za 760 zl. bez závdavku řeznickému mistru Jiříkovi Reichovi, protože dům byl zcela zaplacený. V držení rodiny Reichů zůstal tento právovárečný dům pak 150 let až do roku 1810. Jiří Reich jako přední měšťan, majitel právovárečného domu ve městě a předměstského dvora, byl od roku 1684 do roku 1695 nepřetržitě mladším purkmistrem města Hranic, od roku 1696 až do své smrti stál v čele města jako starší purkmistr. Zemřel roku 1707 ve věku 75 let. Svůj dům na náměstí, zcela zaplacený, pustil a daroval již roku 1704 svému synovi Karlu Reichovi s podmínkou, že se po otcově smrti vyrovná s ostatními sourozenci. Karel Reich prodal však dům roku 1711 svému bratrovi Jiříku Rudolfovi Reichovi, který měl za manželku Rozálii, dceru zámeckého sládky Studničky, za 600 zlatých rýnských hotově zaplacených. Po něm byl dům zapsán roku 1762 jako zcela zaplacený jeho synu Jiříku Antonínu Reichovi mladšímu. Také oba tito Reichové – starší Jiří v letech 1720–1732, a jeho syn v letech 1761–1766 byli purkmistry města Hranic. Po Jiříku Antonínovi Reichovi přežal dům oceněný na 1500 zl. roku 1790 jeho syn, soukenický mistr Theodor Reich. Jeho otec si však vyhradil v domě do konce svého života menší pokoj s oknem do podloubí, menší sklep a čtvrtinu půdy pro úschovu sena aj.

Theodor Reich dům z části přestavěl a v březnu roku 1810 dal jednopatrový šenkovní dům „vystavěný z kamene, se čtyřmi světnicemi, dvěma sklepy, jedním kvelbem a jednou měřicí pole“ vydražit licitací za 10.000 zlatých v bankocetlích, sám jej koupil a hned zase prodal za 10.500 zl. v bankocetlích neboli

za 3172 zl. vídeňské měny soukenickému mistru Valentinu Riedlovi z Lipníka nad Bečvou. Riedl zaplatil hned hotově polovinu kupní sumy, druhou polovinu měl zaplatit do šesti let v ročních splátkách. Reich si vyhradil k obývání přední světnici proti podloubí, komoru ležící proti ní, menší sklep pod kuchyní a místo na dvoře pro pět sáhů palivového dříví na topení. Vyhradil si také právo vyšenkovat ještě jednu, příští, várku piva, která přijde na dům. Riedl si dům do roku 1817 zcela zaplatil.

V roce 1851 prodal soukenický mistr Riedl dům za 4000 zl. konvenční měny hodinářskému mistru Karlu Markusovi a jeho ženě Aloisii, kteří hned zaplatili 1000 zl. Po smrti manželky byla Markusovi připsána její polovina domu. V roce 1872 prodal hodinář Markus dům za 4800 zl. obchodníkovi smíšeným zbožím Janu Winklerovi. Winklerovu dceru Adolfinu měl za manželku zámečnický Ludvík Skřehota, bydlící s rodinou v domě, který si na dvoře zřídil zámečnickou dílnu. Koncem 90. let koupil dům po Winklerovi židovský obchodník-kramář Karel Goldstein, který měl pak v přízemním kvelbu na podloubí kramářů až do konce první republiky.

Dne 1. července 1921 za velkého požáru městských domů východní strany náměstí vyhořel dům čp. 90 a od něho sousední domy čp. 91, část střechy domu čp. 92 a na druhé straně domy čp. 89, 88, 87. Zároveň shořela střecha a celé půdní patro a silně bylo poškozeno i první patro Goldsteinova domu. Byl pak nově vybudován krov a pořízena nová střecha domu. Ohořelé domovní průčelí bylo hladce omítnuto, nadokenní římsy a okenní šambrány byly odstraněny.

Po otci zdědil dům jeho syn Ing. Josef Goldstein (nar. 1900), jeho žena nebyla Židovka a proto nebyl v roce 1942 deportován transportem hranických Židů do vyhlazovacího tábora v Osvětimi, ale přidělen na nucené práce do nacistických pracovních zařízení v Čechách. Na jaře 1945 byl dopraven do Terezína, kde se dočkal osvobození. Po návratu do Hranic převzal zchátralý otcovský dům, žádné opravy domu však neprovedl, v domě žil do konce 60tých let. Byl jedním z posledních příslušníků nacisty vyvražděné židovské obce hranické a lpěl až do konce života na přísném dodržování židovských náboženských tradic.

Zchátralý a později pustý neobydlený dům byl koncem 70. let přidělen JZD v Louče, v 80. letech JZD v Jezernici, které provedlo v letech 1987–1988 generální opravu domu. Po osazení hliníkových dveří z podloubí do domu a bývalého kvelbu a provedení vnitřních stavebních renovačních prací v přízemí a prvním poschodí byl uzavřen venkovní otevřený oblouk domovního podloubí prosklenými dveřmi s výkladcem a prostor upraven na prodejní místnosti. Na zpevněné zdivo prvního patra domu bylo nadstavěno druhé zděné patro s obytnými místnostmi a třemi okny, dům byl opatřen novou střechou.

Historicky významný řadový měšťanský dům byl generální opravou zachráněn od hrozící celkové zkázy, přičemž byl zachován jeho starý vzhled i s obloukem bývalého domovního podloubí, otevřeným na náměstí.

• V současnosti je dům majetkem firmy Agrochov Jezernice, a.s., v přízemí domu funguje prodejna Jezerka a několik drobných provozoven (kosmetika, kanceláře).

Dům čp. 89

Novodobý dvoupatrový řadový dům uprostřed východní stany Masarykova náměstí, s mansardovou nástavbou, byl postaven od základů zcela nově v letech 1922–1923 na místě zbořeného starého měšťanského domu, vyhořelého v roce 1921. Odstraněný dvoupatrový dům byl dříve několikrát přestavěn, naposledy v sedmdesátých letech 19. století, kdy bylo zazděno celé přízemí domovního loubí a upraveno pro provozní účely.

Zbořený starý velkoměšťanský právovárečný dům, jehož osudy a stavební vývoj můžeme sledovat od poloviny 16. století, patřil od plánovité výstavby hlavního náměstí za Viléma a Jana z Pernštejna k největším rybníkovým domům s vlastním pivovarem a sladovnou, zničenými za třicetileté války. Cena domu byla proto až do té doby proti jiným šenkovním domům na náměstí vysoká. Dům patřil vždy předním zámožným měšťanům, řídicím osudy města jako jeho purkmistři nebo konšelé.

Nejstarším držitelem starého velkoměšťanského šenkovního domu, doloženým městskými knihami, byl měšťan Matěj Macudka, člen městské rady a purkmistr města, jemuž dům patřil již někdy před rokem 1550, a bydlel v něm až do své smrti 1572. Jeho synové, Jiřík, Jan a Matouš (zvaný Daniel), který držel na náměstí dům čp. 120, prodali otcovský dům za 1000 zl. soukenickému mistru a městkému radnímu Matouši Horáčkovi, který v 80. a 90. letech stál mnohokrát v čele města jako jeho starší purkmistr. V zakoupeném velkém domě na náměstí vařil a šenkoval pivo a víno, obchodoval také ve velkém s vínem, které dovážel do města i dále v sudech ze Židlochovic od měšťana a obchodníka vínem Jana Krčmy z Koněpas, manžela své dcery Kateřiny.

Horáček přestavěl svůj dům v renesančním stylu, opatřil jej také honosným portálem. V roce 1597 však dům výhodně prodal za 1500 zl. soukenickému mistru Jakubu Solnickému a sám si koupil velkoměšťanský dům čp. 93 na rohu náměstí se zahradou a loukou za 1200 zl. po zemřelém starším radním písaři Václavu Aujezdském, který v roce 1601 opět výhodně dům prodal za 1400 zl. paní Barboře z Žerotína, vdově po Janu Pražmovi z Bílkova na Velké Polomi a Lešné. Horáček si koupil jiný dům a žil ještě v roce 1605. Nový majitel domu čp. 89 na náměstí, Jakub Solnický, byl synem měšťana, soukenického mistra a obchodníka sukny Pavla Solnického, majitele domu čp. 87, dlouholetého purkmistra města, zemřelého roku 1587.

Po Jakobovi dům převzala jeho vdova Anna a v roce 1599 se znovu provdala za soukenického mistra Matěje Melče. O bohatství vdovy svědčí její výminka při svatebních smlouvách, jíž si vyhradila tři pouzdra stříbrných lžic, dva stříbrně pozlacené pásy, čtyři páry šatů chodících, které by se jí líbily, čtyři páry šatů ložních, které by se jí líbily, aj. Melč zemřel již roku 1602, jeho vdova Anna r. 1604. Pozůstalý otcovský dům se vším příslušenstvím v ceně 2100 zl. připadl po maceše Jakobovi Solnickému mladšímu, tehdy rychtáři města. Jakub Solnický prodal proto roku 1605 dům Horáčkovský na náměstí, který dosud držel, za 1400 zl. měšťanu Matysovi Langerovi, panskému služebníkoví.

Solnický žil pak v otcovském domě až do roku 1624, kdy zemřel za moru, řádicího tenkrát ve městě.

Matys Langer byl po dlouhá léta služebníkem hranické vrchnosti, Jana Jetřicha z Kunovic a později Zdeňka Žampacha z Potenštejna, který vymáhal po Langerově smrti od jeho vdovy peníze, jež mu nebožtík jako panský písař údajně nevyúčtoval a neodvedl. Langerova vdova Marta převzala dům po manželovi, roku 1610 se však znovu provdala za Jiříka Albrechta, panského trubače na zámku, původem z města Landshutu, a odvedla mu dům, sirotci Langerovi, Václav a Jan, měli však být chováni při domě. Zámecký trubač byl v té době považován za koncertního umělce, obveselujícího svým trubačským uměním zámeckého pána a jeho hosty. Po něm byla také nově postavená vysoká věž zámku, podnes dochovaná, nazývána věží

Trubačskou. Po zatčení a konfiskaci hranického panství Václavu Molovi z Modřelic prodal Jiří Albrecht roku 1623 svůj dům, jak jej sám měl ve svém držení, se zahradou, „ležící při panské zahradě, jdouce k Drahotuším“, za tutéž cenu, 1400 zl., soukenickému mistru Martinovi Zákřovskému, který dům držel až do své smrti roku 1653. V seznamu městských domů, pořízených městem roku 1644 pro peněžní sbírky na vojáky, bylo zapsáno u jeho domu, že Zákřovský je „řemesla soukenického, pro nemožnost jeho nedělá, má jednu krávu“. V posledních, nejhorších letech třicetileté války, 1647–1649, kdy město po dobytí a vyplenění švédskou armádou roku 1645 bylo vydíráno neustálým vymáháním placení válečné kontribuce v penězích a naturálních švédskými posádkami z hradu Fulneku i z města Olomouce pod hrozbou trestání ohněm a mečem, byl Zákřovský zvolen a ustanoven vrchností – knížetem Dietrichštejnem – za prvního purkmistra města. Až do konce 19. století bylo v městském archivu chováno 26 tzv. palných listů velitelů švédské posádky na hradě Fulneku, zaslaných městu, příkazujících dodání obilí, sena, vápna aj. ve stanovené lhůtě pod hrozbou opětného vypálení města, hrdelního trestání rukojmí města aj.

Vdova Zákřovská Anna se roku 1653 provdala za Hendrycha Davidového z města Lipníka a odvedla mu dům v ceně 1400 zl. bez závdavku, aby mohl zaplatit dluhy, vážnoucí na domě. Hendrych Lipenský, jak byl později nazýván, nemohl pro všeobecnou bídu dostat povinností, prodal proto dům se zahradou roku 1660 za 1200 zl. panu Václavu Karlovi Mlýtkýmu, knížecímu obročnímu písaři panství helfenštejnského a hranického. Na ceně mu bylo sleveno

200 zl., „protože předešle za tutéž sumu, 1400 zl., prodán byl, a jak pivovar, tak sladovna při tom vystavena byla, nyní jedno i druhé se nenachází a ještě dům velmi zlý a pustý je“. Takové pivovary existovaly do té doby též v několika jiných velkých právovárečných domech, např. čp. 20, 97 aj. Po třicetileté válce nebyly obnoveny a právováreční měšťané vystavěli společně za přispění městského úřadu v šedesátých letech 17. století pivovar se sladovnou v zadní části zbořeného Žampachovského domu, v němž pak vařili pivo právovárečné domy tzv. pořádkou.

Pustý Horáckovský dům koupil od Milytkého pan Bernard Filaxin, který se psal „z Šemperka“, knížecí obilní písař a později důchodní hranického a lipnického panství, ale již roku 1664 jej prodal se dvěma rolemi měšťanu Janu Popovi, staršímu purkmistrovi města, za 425 zl. hotově zaplacených. Pop měl na hranickém předměstí dva svobodné dvory s polnostmi a patřil v té době k nejbohatším váženým měšťanům. V letech 1650 až 1683 byl téměř každoročně volen a potvrzován knížetem Dietrichštejnem za prvního purkmistra města. Kníže si při každoroční volbě představeného města zajišťoval dobrozdáním hejtmána panství a městského faráře o vhodnosti kandidáta pro purkmistrovský úřad, kterého pak potvrdil. Musel to být majetný měšťan, věrný poddaný, věrný katolík s vyšším vzděláním, znalý též němčiny. Dům na náměstí patřil Popovi až do jeho smrti. Jeho vdova Zuzana odvedla roku 1696 dům se zahradou v ceně 630 zl. svému zeti Jiřímu Raichovi, jako zcela zaplacený. Raich byl rovněž jedním z nejbohatších měšťanů, měl velký svobodný dvůr na předměstí s mnoha polnostmi aj. V letech 1684 a 1685 byl mladším purkmistrem města, od roku 1696 až do své smrti roku 1707 byl nepřetržitě starším purkmistrem. V roce 1714 prodali Raichovi dědici dům na náměstí Janu Jiřímu Feitlovi, hamerskému kelečského panství, který měl za ženu Raichovu dceru Annu, za 633 zl. Po něm jej koupil roku 1740 se dvěma zahradami, s rolí „na vápenici jdouce“, s rolí na Farářství a druhou na Struhlovsku za 2060 zl. Karel Anderla, který téhož roku prodal svůj menší dům čp. 102 na Horním podloubí za 750 zl. hotově zaplacených. Anderla měl též velký svobodný dvůr s polnostmi na předměstí u potoka Veličky a byl zkušeným hospodářem. V letech 1741–1771 byl téměř každoročně vybrán a ustanoven za staršího purkmistra města. Jeho dceru Annu měl za manželku hranický obrozenecký spisovatel J. H. A. Gallaš, který chválí jeho rozhled, zkušenosti a zavádění novot v polním hospodářství. Anderla přivezl do Hranic první brambory a v roce 1772 je začal sázet pro krmení vepřů, narazil však na velkou nedůvěru a odpor u měšťanů. Gallaš o tom napsal „v roce 1772 začal první zeměáky (jinde píše kobzole), ale jen ku krmení dobytka černého sázeti, v čemž jej druzí sousedi jeho aniž k tomu cíli a konci následovati chtěli, pravě, že to ovoce z mozku Martina Luthera vyrůstalo a že tou příčinou od katolíkův bez ourazu Božího potřebováno býti nemůže“. Gallaš odsuzuje zaujatost a pověřivost hranických měšťanů k „vzácnému daru, dovezenému z Ameriky“. Zmiňuje se, že Anderla dovezl zeměáky ze Slezska od... (větu však nedopsal). Patrně to bylo od příbuzných z Opavy, kam se dostaly z tehdejšího pruského luterského Slezska. Děd Anderlův, Jan Anderla, pocházel z Opavy a v roce 1676

se v Hranicích oženil jako hospodářský správce statků města Opavy a městu patřících vesnic s Lidmilou Salomenou, dcerou vrchnostenského hejtmána panství lipnického a hranického, rytíře Jana Jiřího Condillioho Svitavského, který byl dříve rytmistrem císařského vojska. V letech 1657 až 1677 byl knížecím hejtmánem v Hranicích, později v Tovačově. Gallaš daroval kopii jeho portrétu, kterou dostala jeho manželka Anna Anderlová od otce, hranické faře, kde je dochován podnes.

Karel Anderla byl dvakrát ženat. Z druhého manželství s Viktorií, mladou vdovou po lipnickém měšťanu Cyrilu Kristellim, měl syna Josefa, dcery Barboru Viktorii, která se vdala za obchodníka sukny Leopolda Dernického v Hranicích, a Marii Annu, s níž se roku 1794 oženil J. H. A. Gallaš. Anderla přestavěl v sedmdesátých letech svůj dům na náměstí a při svém předměstském dvoře postavil novou jednopatrovou hospodářskou obytnou budovu s chlévy pro dobytek. Zemřel roku 1782 ve věku 73 let, jeho vdova Viktorie zemřela roku 1785 ve věku 59 let.

Podle poslední vůle převzal roku 1783 dům na náměstí v ceně 1500 zl. jeho syn Josef Anderla, spolu s rolí při Chmelnici v ceně 100 zl., rolí na Struhlovsku v ceně 225 zl., rolí za Studénkou za 90 zl. a druhou rolí při Studénce za 120 zl., rolí na Troubkách za 90 zl., rolí při vápenici za 250 zl., dvěma rolemi na Farářství v ceně 150 a 180 zl., loukou při Studénce za 80 zl., zahradou na Motošíně za 250 zl. a stodolou u hřbitova za 55 zl., vše v celkové hodnotě 3090 zl. Jako spolumajitelé byli ustanoveni jeho matka-vdova a sestry, Viktorie a Anna, jimž byly zajištěny podíly po otci. Syn Josef zdědil také Anderlovský dvůr na předměstí u potoka Veličky, jehož jednopatrová bílá budova čp. 162 stojí tu podnes na konci Gallašovy ulice, na rohu ulice Nerudovy a Vrchlického.

Josef Anderla byl však špatným hospodářem. Budovu dvora s přilehlou zahradou prodal Josefu Bartošovi, v roce 1788 prodal také dům na náměstí za 4000 zl. obchodníku smíšeným zbožím Vincenci Schussbekovi. Ten dům prodal již roku 1796 za 5220 zl. justiciáři valašskomeziříčského panství a advokátovi Františku Frombekovi, který prodal současně svůj sousední dům čp. 90, který dosud držel. Frombek měl z prvního manželství s Klárou, dcerou hranického obchodníka sukny Jana Schöna, několik dětí. V roce 1819 usiloval tvrdošjně o zřízení druhé lékárny ve svém domě čp. 89 na náměstí pro svého syna Jana Frombeka, magistra farmacie, veškeré argumenty o potřebě druhé lékárny ve městě a jeho odvolání až do Vídně byly zamítnuty a zřízení druhé lékárny nebylo povoleno. V roce 1820 se Frombek jako vdovec znovu oženil s Annou Chmelařovou, dcerou po řeznickém mistru v Bystřici pod Hostýnem. Z tohoto manželství se jim narodil roku 1821 syn Karel Frombek, později proslulý malíř a mědirytec. Vystudoval akademii výtvarných umění ve Vídni a oblíbil si grafiku. V letech 1841–1850 pracoval pak výlučně jako mědirytec a ocelorytec. Pro své vynikající práce a schopnosti byl ustanoven za suplenta mědirytiny na vídeňské akademii umění, zemřel však již roku 1851 ve věku pouhých 30 let na tuberkulózu. Starý Frombek dal v roce 1827, již jako penzionovaný justiciář a měšťan v Hranicích a Olomouci, soudně odhadnout svůj hranický dům čp. 89.

•• Dům čp. 89 před rokem 1921.

Budova byla oceněna komisí na 4842 zl., pozemek domu, dvora a domovní zahrádky na 372 zl., domovní regál (právozářecný a šenkovní) na 800 zl., celková hodnota byla vyčíslena na 6014 zl. konvenční měny. Cenný a zajímavý je podrobný popis stavu celého domu, jednotlivých místností v přízemí a prvním poschodí domu, zapsaný komisí. V dolním velkém klenutém městském podloubí byl uprostřed loubí vchod do domu s gotickými přepaženými dveřmi a kamenným ostěním dvěř (eine gotische verschalte Tür mit steinernen Türfutter), jimiž se vcházelo do klenuté předsíně atd. Dům měl nepochybně ještě v přízemí podobu renesanční přestavby domu z 16. století s kamenným portálem a železnými pláty pobité dveře, jaké měla také městská radnice do přestavby v roce 1868.

V roce 1840 koupili dům za 4000 zl. Jan Homme s manželkou Terezií, kteří měli hostinec v Drahotušské ulici. Po brzké smrti Hommeho koupil dům roku 1845 za 7200 zl. konv. měny bohatý kupec a majitel několika domů ve městě Antonín Dvořák, bydlící s rodinou na náměstí v domě čp. 92. Po jeho smrti roku 1850 byl dům čp. 89 připsán jeho dětem Gotthardovi, Leopoldovi, Ernestině a Klementině. Protože Gotthard a Ernestina byli nezletilí, byly jejich podíly připsány na jméno matky Terezie Dvořákové. Po smrti Leopolda a Klementiny byly připsány jejich podíly rovněž matce Terezií, která však zemřela roku 1866 na cholera, řádicí ve městě. Dům byl připsán proto Gotthardovi, který však zemřel rovněž již roku 1868. Jedinou dědičkou se stala dcera Ernes-

tina, provdaná za hejtmana dělostřelectva Viléma rytíře z Verchin, která zdědila také Dvořákovský dům čp. 92 na náměstí, v němž rodina bydlela, a ostatní Dvořákovské domy ve městě.

Dům čp. 89 byl Dvořákem a jeho dědici pronajat na byty a obchody v přízemním domovním podloubí. V roce 1879 prodali dědici Dvořákovi dům se za zděným podloubím bývalému faktoru hranické knihtiskárny Ferdinandu Kunzovi, který si v domě zřídil druhou tiskárnu v Hranicích.

Kunza byl už roku 1861 faktorem staré Škarniclovské knihtiskárny v Hranicích, když se toho roku oženil v Hranicích s Žofií, dcerou měšťana a dlouholetého starosty města Františka Gensera. Pocházel z Brna, po matce Josefě Břenkové měl však příbuzné v Hranicích. V letech 1869–1878 byl Kunze faktorem, pak společníkem Šimona Forstera, knihařského mistra a knihkupce, který koupil roku 1869 Škarniclovskou knihtiskárnu, neměl však knihtiskařskou koncesi. Když ji pak roku 1875 dostal, vypověděl roku 1878 Kunzu pro neshody a přijal jiného faktora a společníka. Forsterova tiskárna byla však stará a malá, nemohla konkurovat nové knihtiskárně Kunzově, který ji roku 1882 koupil a spojil se svou tiskárnou. Kunzova tiskárna se stala oporou hranických Němců, kteří v té době strhli vedení obce do svých rukou. V jeho tiskárně se tiskly a vycházely první hranické německé noviny Weisskirchner Wochenblatt a Weiskirchner-Leipniker Lokalanzeiger aj.

V roce 1894 Kunza onemocněl (zemřel 1899) a prodal proto dům čp. 89 s tiskárnou a novinami za 9000 rakouských korun mladému typografovi Prokopu Zapletalovi z Jilemnice v Čechách, kterého považoval za Němce. Když se pak ukázalo, že Zapletal je Čech, usílovali hraničtí Němci znemožnit mu provoz tiskárny úředním rozhodnutím o nevhodnosti prostor a nevyhovujících podmínek pro provoz tiskárny. Zapletal zakoupil proto za zahradou svého domu předměstský domek čp. 387 v Čaputově ulici, ležící pod městskou hradební zdí, zbořil jej a postavil roku 1897 na jeho místě rozlehlou třípatrovou moderní budovu pro knihtiskárnu, přemístil tam pak tiskárnu ze svého domu a vybavil ji moderními tiskařskými stroji. Stavbou a vybavením tiskárny se značně zadlužil a po několika letech musel ohlásit úpadek. Pro záchranu české tiskárny, která začala vydávat také první české noviny, Hlasy z Pobečví, bylo na podnět advokáta a vůdce hranických Čechů dr. Františka Šromoty roku 1899 utvořeno podílnické družstvo, které koupilo a převzalo tiskárnu a vedlo ji pak pod jménem Družstvo knihtiskárny Prokopa Zapletala, později Družstvo knihtiskárny v Hranicích, činné do začátku padesátých let, kdy byla knihtiskárna v Hranicích zrušena. Zapletal byl správcem knihtiskárny do roku 1909, kdy z Hranic odešel a založil si vlastní tiskárnu v Moravské Ostravě-Mariánských Horách. Zůstal však majitelem starého měšťanského domu v Hranicích, který pronajímal na byty a obchody až do své smrti roku 1920. Prokop Zapletal je pohřben spolu s manželkou na hranickém hřbitově u Kostelíčka. Jejich náhrobek je ozdoben reliéfní sochařskou deskou s portréty obou manželů.

Když roku 1921 za požáru několika domů na východní straně náměstí vyhořel také Zapletalův dvoupatrový dům, koupil jej od dědiců obchodník střížním

zbožím Jan Perutka s manželkou Marií. Dali jej roku 1922 zbořit a postavit na jeho místě od základů v letech 1922–1923 nový moderní dvoupatrový obchodní dům nákladem téměř 900.000 korun. Družstvo knihtiskárny si při novostavbě domu zajistilo z náměstí volný průchod domem a dvorem do své budovy knihtiskárny a papírnictví v Čaputově ulici.

Při bourání vyhořelého starého měšťanského domu v roce 1922 byly nalezeny pod podlahou bývalého domovního podloubí dvě velké kamenné náhrobní desky a kusy třetí desky z 16. století, uložené dnes v lapidáriu městského muzea v Hranicích. Pocházely z bývalého městského farního kostela u fary, zbořeného po vystavění nového velkého barokního kostela na hlavním náměstí roku 1764. Staré kamenné náhrobky ze zrušeného kostela a hřbitova u kostela byly tehdy rozprodány měšťanům jako stavební materiál. Majitel domu čp. 89 Karel Anderla koupil také několik náhrobních kamenů a použil je jako dlažbu domovního podloubí, které bylo později po zazdění podloubí upraveno a pokryto dřevěnou podlahou pro jeho obchodní využití. Jeden z nalezených náhrobních kamenů patřil měšťanu Matouši Danielovi, zemřelému r. 1580 (viz dům čp. 120). Druhá nalezená náhrobní deska pocházela z hrobky šlechtické rodiny Žernovských, kteří drželi v 2. polovině 16. století ves Skaličku u Hranic, ve městě měli dům a v kostele rodinnou hrobku. Nápis náhrobní desky je značně poškozený a je nutno jej číst následovně: ODPoczINVTI.TIELOM.MRTWYM.W.DO / BRE.NADIEGI.BVDAVCZIOH.WZKRZISSENI. GE / ST.ZRZIZENO.TOTO. VROZENEMV.PANV / IANOWI.STARSSIMV.ZIERNOWSKEMV.Z.ZIERN / OWI.A.NA.SKALICZCZE.A.PANI.LIDMILE.Z.SS / TATVMBERKA.MANZIELCZE.GEHO.I.DI / TKAM.A.ERBOM.GEGICH.LETHA.MD... / ...DIE... SS.BVDE.WZKRZISSEN.

Letopočet a poslední řádek nelze spolehlivě rozluštit, týká se však naděje vzkříšení. Kamenná deska pro rodinnou hrobku Žernovských byla pořízena až po smrti obou manželů, patrně synem a pozdějším držitelem Skaličky Janem mladším Žernovským kolem roku 1580. Paní Lidmila zemřela roku 1571, její manžel Jan starší Žernovský roku 1572. Letopočty jejich úmrtí jsou zaznamenány v knize počtů pekařského cechu v Hranicích, který přijal podle zápisu od pohřbu paní Skalické roku 1571 6 grošů, od pohřbu pana Skalického roku 1572 12 grošů. Žernovský byl jedním z tzv. spolubratří cechu, kteří si za malý roční peněžní příspěvek cechu zajišťovali slavnější pohřeb za účasti celého cechu s cechovní korouhví, cechovními odznaky apod., což platilo i pro manželku cechovního spolubratra.

Jan Perutka zřídil v nově postaveném domě v přízemí velkou moderní prodejnu suken, dámských látek, hedvábí, bílého zboží a jiných textilií. Byl to největší obchod toho druhu ve městě až do padesátých let 20. století. Prodejna Textil zde existovala i později.

• V současnosti je majitelem domu Ing. Miroslav Kulička, v budově, označené jako obchodní dům Centrum, funguje několik provozoven, v patře restaurace a cukrárna Archa. V objektu bývalé tiskárny je dnes hotel Centrum.

Dům čp. 90

Tento dvoupatrový řadový městský dům na východní straně Masarykova náměstí byl při generální opravě roku 1966 spojen se sousedním dvoupatrovým domem Paříkovským v dvojdomě čp. 90–91, ve velkém spojeném přízemí obou domů byla zřízena velká prodejna drogerie. Dům má však vlastní vstup do obytných místností obou domovních pater a tvoří samostatný objekt. Každý dům má však vlastní historii a stavební osudy od renesanční přestavby starého gotického domu počátkem 17. století až po současnost.

Původně byl tento velkoměšťanský právovárečný dům až do druhé poloviny 19. století jednopatrový s domovním podloubím a zděným nástavcem druhého patra rybných domů. Po zazdění domovního loubí byl před první světovou válkou zvýšen na dvoupatrový dům. Je pozoruhodné, že v tomto domě byly perníkářské dílny s perníkářským krámem již v 16. století, které tam přetrvaly do 18. století.

Také první nám známý majitel domu, Martin Perníkář, byl perníkářem a měl již v sedmdesátých letech 16. století dům zcela zaplacený. Po jeho smrti prodal městský úřad roku 1608 na poručení hranické vrchnosti, Zdeňka Žampacha z Potenštejna, Perníkářovský dům za 800 zl. soukenickému mistrovi Janu Měrkovi, spolu se dvěma pasekami, jednou nad Teplicemi a druhou se stodolou u městského stavu. Ale už příštího roku, po Žampachově odchodu, pustil Měrka dům za tutéž cenu perníkáři Matysovi Šmídovi z Opavy, který si vzal vdovu Martina Perníkáře za ženu. Zajímavá je tzv. přípověď, kterou ohlásil Jan Perníkář ze Strážnice na statek po zemřelém Martinu Perníkáři, že mu zůstal dlužen 18 zl. za tunu medu aj. Ale už roku 1610 musela Anna Perníkářka dům opět prodat „podle vůle vrchností“, Karla Pergera z Pergu, za neuvedenou hotově zaplacenou částku peněz vladykovi Jetřichovi Šmerhovskému z Lidkovic, který byl v té době písařem (úředníkem) menšího práva zemského v Olomouci, později byl však ustanoven Václavem Molem z Modřelic za úředníka (správce) hranického panství. Získal na hranickém předměstí několik gruntů, které spojil s polnostmi v šlechtický dvůr, a v roce 1620 vyměnil Perníkářovský dům za větší měšťanský dům na rohu náměstí (čp. 96), oceněný na 1200 zl., s tkalcovským mistrem a měšťanem Václavem Veselským, jemuž přidal 270 zl. Ten mu však zase pustil ke dvoru dvě louky na Farářství se zahradou. Veselský zemřel za moru ve městě roku 1624 a dům zůstal pustý do roku 1629. Protože chátral, prodal jej městský úřad na místě sirotků Veselského vlášskému zedníkovi Janu Vítovi za 300 zl., aby jej znovu vystavěl. Zedník Jan Vít Vlach koupil už r. 1618 malý domek po Matěji Mečíři, ležící v dnešní Janáčkově ulici, za 200 zl., ale r. 1619 jej musel postoupit na poručení vrchnosti, Václava Mola, Židu Abrahamovi, který připojil domek ke svému domku. Byl to jeden z prvních Židů, kterému bylo povoleno vrchností zakoupit si ve městě domek a usadit se tu.

Jan Vít, zedník, opravil koupený dům na náměstí a bydlel v něm s rodinou až do své smrti roku 1640. V roce 1634 se jako vdovec se dvěma dětmi znovu oženil s Annou, dcerou po Martinu Mlčákovi ze Strážnice. Podle Vlachova testa-

mentu prodal městský úřad dům po něm pozůstalý za 900 zl. jeho vdově Anně, která se provdala za ševcovského tovaryše Ondřeje Červenku, jinak Kristka, a dům mu odvedla. V daňovém soupisu majitelů městských domů z jara 1644 je uvedeno, že Kristek se živí řemeslem ševcovským, na poli nemá nic osetého a má jen jednu krávu. Po jeho smrti roku 1660 se vdova Anna provdala téhož roku potřetí za perníkáře Václava Pešu. Tomu povolila městská rada roku 1661, aby jako perníkář mohl také vyrábět voskové svíce a prodávat je, protože se tomu řemeslu vyučil. Byl to první svíčkař, usedlý ve městě. O jeho zámožnosti svědčí zápis farní kroniky, že jeho žena Anna Pešová dala r. 1671 postavit se souhlasem svého manžela Václava Peši ve farním kostele novou kapli sv. Trojice (na malém náměstí u fary). Když roku 1672 paní Anna zemřela, byla pochována v kapli, kterou dala postavit, v roce 1674 ji následoval i její manžel

Václav Peš, zemřelý ve věku 66 let. Peš se po smrti manželky Anny znovu oženil s Alenou, která se po jeho smrti hned provdala za Jakuba Hoffmana, perníkáře a svíčkaře, syna slovutného měšťana Jana Hoffmana z města Vyškova, a dům mu odvedla. Ten si dům do roku 1701 zcela doplatil. Po smrti jeho ženy Aleny Hoffmanky roku 1711 byl dům prodán podle jejího testamentu za 350 zl. moravských, hotově složených, jejímu zeti Karlu Čermákovi, a to tak, že 50 zl. měl dát ke kostelu na fundaci, zbytek měl být rozdělen na 4 díly, z nichž jeden připadl Čermákovi a jeho manželce, další díly synům – Jakubovi Hoffmanovi, knězi Janu Jiřímu Hoffmanovi a Zachariáši Hoffmanovi, který si jako perníkář koupil už v roce 1708 dům čp. 6 na náměstí.

Čermák poručil testamentem roku 1750 dům v ceně 400 zl. své dceři Rozálii, která jej postoupila svému manželovi Josefu Perutkovi. Vdově Čermákové byl v domě vyhrazen výmínek. Někdy v těch letech byl dům přestavěn, neboť roku 1777, kdy jej od matky Rozálie, Perutkovy vdovy, převzal syn Josef Perutka, řeznický mistr, měl dům již cenu 1000 zl. Vdova si vymínila výmínek, svým sestřám Barboře a Rozálii měl Perutka vyplatit podíly po otci.

Perutka prodal dům roku 1791 za 2300 zl. Františku Frombekovi, který byl justiciárem valašskomeziříčského panství a advokátem, pocházel v Olomouci a do Hranic se přišel, vzal si Kláru, dceru obchodníka sukny Jana Schöna. V roce 1769 však tento dům prodal za 4000 zl. Františku Schönovi a sám si koupil sousední větší šenkovní dům čp. 89 za 5220 zl. konvenční měny. Cena

domů se v těchto válečných letech při postupném znehodnocování peněz stále zvyšovala, proto se také majitelé domů rychle střídali. Schön prodal dům již roku 1801 za 5500 zl. Františku Schwerdfegerovi, a ten jej prodal roku 1803 za 6330 zl. tkalcovskému mistru Antonínu Čechovi. Ten postoupil dům roku 1827 svému synu Karlu Čechovi a jeho ženě Josefě, rozené Zámorské, která po smrti manžela držela dům s dcerou Marií, provdanou později za Leopolda Lorenze. Po smrti Marie Lorenzové roku 1861 prodal manžel její podíl na domě své tchýni Josefě, již provdané Jelcové. V roce 1877 byl dům oceněn na 4000 zl. rakouské měny připsán Janu Jelcovi, jehož rodině patřil ještě v roce 1905. Později patřil Klotildě a Karle Gabrielovým, které dům prodaly cukráři Jindřichu Maudrovi.

Dům, přestavěný a zvýšený koncem 19. století na dvoupatrový se zazděným domovním podloubím, měl v obou patrech po třech oknech a byl ukončen trojúhelníkovým domovním štítem. Za velkého požáru sousedního domu Prokopa Zapletala v létě 1921 byla zničena také střecha a půdní prostory tohoto domu. Stavební opravy byly provedeny ještě téhož roku. Průčelí domu bylo cukrářem Maudrem opraveno a nově upraveno. Fasáda domu byla ozdobena pod okny druhého patra štukovými květinovými koši s rozvinutými věnci, krajní plochy domovní fasády obou pater byly vkusně vyplněny úzkými pásy vysokého obdélníku, zdobenými vejcovitým perlovcem.

Cukrář Maudr zařídil v obnoveném domě cukrářskou dílnu a v zazděném bývalém domovním loubí cukrárnu, ale neprosperoval, zemřel již v roce 1940. Po něm převzala cukrárnu „U Maudrů“ jeho vdova Kristína a vedla ji do roku 1948. Za první republiky jí konkurovala na náměstí cukrárna Lowakova vedle hotelu Brno, výhodněji položená, na frekventovanější západní straně náměstí a cukrárna Suchánkova na Horním podloubí.

Po generální obnově domu a provedené liče ozdobné historizující fasády, provedené v letech 1984–1985, je dům architektonickou ozdobou celého náměstí.

- V současnosti je majitelkou domu Božena Vavříková, ve spojeném přízemí domů čp. 90 a 91 funguje drogerie.

Dům čp. 91

Dvoupatrový řadový městský dům na Masarykově náměstí, v roce 1966 stavebně spojený se sousedním domem čp. 90 přízemní prodejnou drogerie, umístěnou v bývalém spojeném podloubí obou domů, byl až do konce 19. stol. jednopatrový s nasazeným domovním štítem. O druhé patro byl dům zvýšen až před první světovou válkou. Přes značné stavební přestavby a vnitřní úpravy v minulém i současném století si uchoval podnes v přízemních traktech za bývalým domovním podloubím renesanční prvky z doby své přestavby v 16. století.

Nejstarším držitelem tohoto dříve velkoměstského právovárečného domu byl v polovině 16. století podle městských knih pekařský mistr Brikcí Vej-

voda, dlouholetý rektor bratrstva literátů hranického kůru ve farním kostele církve podobojí. Rektorem tohoto bratrstva byl ještě v roce 1587, kdy svůj dům na náměstí prodal paní Zuzaně Hranické, která dům odvedla svému manželovi, soukeníku Lukáši Žaludovi. Ten se po její smrti znovu oženil, ale v roce 1587 byl také již nebožtíkem. Městský úřad prodal roku 1588 pozůstalý dům, spolu se zahradou v Drahotuchu na místě vdovy Evy a sirotků za 650 zl. Janu Mládkovi z Přerova, který starý šenkovní dům zčásti přestavěl. V roce 1596 byl již nebožtíkem a městský úřad na místě sirotků prodává přestavěný dům za 800 zl. soukenickému mistru Adamu Wochovi, původem ze Lhoty. Woch hospodařil na domě jako soukenický mistr ještě v roce 1617, v následujícím roce pravděpodobně zemřel, neboť v roce 1619 se jeho vdova znovu provdala a odvedla dům svému novému manželovi Janu Hládkovi. V nebezpečných letech třicetileté války, kdy se ve městě střídala vojska císařská i proticísařská a sužovala nejvíce držitele městských domů ubytováním, vymáháním peněz a naturálií, se mnozí měšťané stěhovali z města, když se jim podařilo prodat svůj dům a vybrat z kupní ceny alespoň tzv. závdavek. Také Hládek prodal roku 1623 svůj dům v ceně 1200 zl. Václavu Mikšíkovi, jinak Rozsypalovi. Ten však v roce 1624 zemřel za moru, řádícího ve městě. Městský úřad prodal dům po něm pozůstalý jeho vdově Martě za tutéž cenu. Marta Mikšíková si porazila z kupní ceny svůj díl a také ze závdavku, který musela složit při zápisu domu do městských knih, peníze „co na lid polský vynaložila a také platů a sbírek na lid slezský vydala 23 zl., též na lid J. M. císařský co do toho času vydala 19 zl.“ Všechna tato vojska ležela v letech 1622–1624 kvartýrem ve městě a měšťané je museli živit, dávat pivo, víno a jiné naturálie. Vdova Marta se znovu provdala za řezníka Martina Hrdinu, který na domě strávil celou třicetiletou válku až do roku 1651, kdy prodal zpusťšený dům se zahrádkou na Farářství a loukou ležící v Michovci za 800 zl. na roční splátky soukenickému mistru Martinu Šerému. Po jeho smrti držela dům jeho vdova Zuzana Šerá, v roce 1673 jej však prodala svému zeti Jiříku Kavkovi za 800 zl. Kavka vyměnil roku 1677 tzv. frejmarkem tento dům s Matějem Kolářem za jeho dům. Ani Kolář šenkovní dům dlouho neužil, jeho žena Zuzana je v roce 1688 již vdovou a dům prodává svému zeti Martinu Kurfürstovi, příšlému z Boškova, za tutéž cenu. V roce 1696 je dům opět bez hospodáře a Martin Kurfürst nebožtíkem. Městský úřad v následujícím roce na místě sirotků a věřitelů prodal dům za tutéž cenu městskému sládkovi Matouši Kozelskému. Kozelský si dům do roku 1733 zcela zaplatil a byl na něm až do své smrti roku

1741, zemřel ve věku 87 let. Podle jeho testamentu byl jeho dům připisán jeho synovi Janu Kozelskému, hrnčířskému mistru. J. H. A. Gallaš si Kozelského velice vážil jako starého pamětníka, od něhož získal cenné zprávy historické o městě Hranicích, zejména z kancionálu jeho děda Matouše Kozelského, který si v něm zapisoval významné události od počátku 18. století. Jan Kozelský zemřel ve svém domě v roce 1812 ve věku 82 let. Po smrti jeho vdovy Terezie Kozelské byl dům prodán ve veřejné licitaci na nejvyšší podání, 8967 zl. vídeňské měny, obchodníkovi Jiřímu Bergerovi, který zřídil v přízemí domu obchod smíšeným zbožím, přístupný z domovního podloubí. Byl to v té době již třetí obchod smíšeným zbožím ve městě. Berger měl svůj obchod v domě až do roku 1830, v roce 1822 však dům prodal za 4000 zl. konvenční měny měšťanu Josefu Václavíkovi. Podle kupní smlouvy si Berger vymínil bydlení v domě ještě po dobu 12 let za roční nájemné 120 zlatých. Kromě prodejního kvelbu s malým pokojíkem v přízemí, skladovou komorou v dolní předsíni, komorou v mezipatře a dvou domovních sklepů měl užívat dvě světnice i s alkovnou nad podloubím, pak kuchyni se spízkou. Vymínil si také právo zpětného kupu domu za tutéž cenu do 12 let. K tomu však nedošlo a Václavík pronajal roku 1830 celý dům za roční nájemné 160 zlatých obchodníkovi smíšeným zbožím Vilému Stenzlovi na dobu 10 let. Patrně to byl příbuzný vrchnostenského správce hranického panství Bernarda Stenzela.

V roce 1841 patřil dům, oceněný na 4000 zl., dětem zemřelého mlynáře Antona Kurfürsta a vdově Josefě. Podle kupní smlouvy z roku 1859 dům koupili manželé Josef a Marie Večeřovi. Po Večeřově smrti bylo roku 1876 majetnické právo domu, oceněného na 6194 zl. rakouské měny, zapsáno dětem, Josefovi, Augustinovi, Vilémovi, Beátě, Hedvice, Klementině a Marii Večeřovým a vdově Marii zajištěno doživotní užívací právo. Tři z dětí, Beáta, Vilém a Klementina, držely dům ještě v roce 1905. Přízemní obchodní prostory byly pronajaty.

Před 1. světovou válkou koupil dům drogistu Josef Pařík s manželkou Pavlou, kteří jej nechali přestavět a zvýšit o jedno patro a v zazděném domovním podloubí zřídili drogerii „U Anděla strážného“. Po smrti Paříkové, počátkem 20. let převzala dům, zčásti postižený velkým požárem domu čp. 89 v r. 1921, včetně drogerie vdova Pavla Paříková, která se provdala za drogistu Josefa Liperta, který se stal spolumajitelem domu. Paříkova drogerie „U Anděla strážného“ byla druhou drogerií ve městě, vedle drogerie Theodora Jurečky na západní straně náměstí v čp. 18, nazvané „U Černého psa“, zřízené již v r. 1887. Lipertova drogerie prodávala až do 50. let 20. století též barvy, laky, fotopotřeby aj.

Po generální opravě domů čp. 91 a 90 v roce 1966 byla prodejna drogerie rozšířena také do prolomeného sousedního Maudrova domu čp. 90 a rozlehlá prodejna drogerie nově upravena. Dům čp. 91 má však vlastní vstup do horních obytných pater, která tvoří samostatný objekt. V letech 1985–1986 byla dokončena také památková renovace fasády dvoupatrového domu, členěné horizontálními římsami jednotlivých pater a ukončené střešním barokizujícím domovním štítem, v jehož nice je soška sv. Václava s korouhví. Starý název „Drogerie“ ze zdi domovního štítu byl odstraněn.

• V současnosti je majitelkou domu Božena Vavříková, ve spojeném přízemní domů čp. 90 a 91 funguje drogerie.

Dům čp. 92

Tento dvoupatrový řadový městský dům na západní straně Masarykova náměstí, kdysi velkoměšťanský právovárečný dům, patřil svou rozlohou vždy k největším na náměstí.

Podle zápisů nejstarší dochované purkrechtní knihy městské byl v polovině 16. století jeho majitelem soukenický mistr Pavel Pavlica, po němž v roce 1573 koupila pozůstalý dům s předměstskou zahradou a rámem na ní (na napínání suken) a s loukou za 1100 zl. rýnských jeho vdova Anna, která jej odvedla svému druhému manželovi, soukeníku Martinovi Šilhavému. Kulturně zajímavý a cenný je zápis v knize o vyplacení dědických podílů Pavlicovým dětem z prvního manželství, že podíl 168 zl., který měl dostat syn Jiřík, lotr Pavliců, propadl obci, protože ukradl městskou pečeť, aby jí opatřil falešný přímluvný list města pro získání luterského kněžského svěcení ve Wittenberku. V roce 1590 však město vydalo na prosbu kněze Blažeje Pivničného, který měl za manželku vlastní Jiříkovu sestru, z propadlého podílu 20 zl., „ne z povinnosti, ale z lásky“, museli se však zavázat, že oni ani potomci se nebudou domáhat vyplacení propadlého podílu. Šilhavý prodal dům s rolí a stodolou roku 1600 za 1400 zl. rýnských měšťanu a soukenickému mistru Pavlu Balšánkovi, který byl pak po řadu let členem městské rady, rychtářem a v roce 1624 mladším purkmistrem města, brzy potom zemřel. Jeho dům bez hospodáře byl v roce 1626 za ležení mansfeldského lidu ve městě zrušeno vojáky, pustý a pobořený zůstal až do roku 1633, kdy jej městský úřad a dědici po Balšánkovi prodali, i s rolí na Farářství a zahradou ležící za mosty, ševcovskému mistru Martinu Čapkovi za 600 zl. bez závdavku pro velké zpuštění domu. Čapek za nejistých let třicetileté války pro chudobu dům nestavěl ani neopravoval. Podle soupisu obyvatel města v roce 1644 se živil dosti nuzně řemeslem, osetého neměl nic, ale měl dvě krávy. Po jeho smrti roku 1651 prodalo město dům do třetiny zrušeno z vůle vdovy Lídy a sirotek opět za 600 zl. a bez závdavku ševci Janu Vlachovi ze Zábřeha, který si vzal vdovu za ženu. Ten dům za bědných poválečných let také nestavěl, ale opravil jen pro obývání, vykonávání řemesla a skrovného hospodářství, a tím možností užívání šenkovního práva. V roce 1683 postoupil dům v téže ceně svému zeti Matěji Pokornému, vymínil si však do smrti s manželkou bydlení v domě, malou světničku, jednu komoru, kousek pole na Farářství a půl zahrady pod Svrčovem u řeky Bečvy a druhou zahradu, která slove Rám u malého mostku; také nejbližší příští várku piva, která přijde na dům, aby ji mohl vyšenkovat a užít. Po smrti vdovy Matěje Pokorného koupil dům roku 1721 za hotově zaplacených 500 zl. měšťan Jan Kratochvíl z Lipníka nad Bečvou, opravil jej a už roku 1727 opět prodal za 800 zl., hotově zaplacených, Josefu Dernickému, synovi měšťana Františka Dernického. Ten pustil dům v roce 1760

svému zeti Antonínu Večeřovi, který si vzal za ženu jeho dceru Otýlii. Večeřa jednopatrový dům znovu řádně vystavěl a roku 1786 jej odevzdal, oceněný na 1500 zl., svému synu Danielu Večeřovi, ten se však musel před městskou radou zavázat, že bude dům řádně opravovat a udržovat. Starý Večeřa si dal při odevzdání domu zapsat, že bude s manželkou volně užívat dolní světničku na podloubí, dva sklípky pod hrubou jizbou, jednu komoru v síni a druhou od rynku, vrchní hůru nad hrubou jizbou, na dvoře si vyhradil místo pro postavení chlívků a krmníku pro černý dobytek.

Nově postavený dům dostal při první vojenské konskripci domů v Hranicích roku 1770 popisné číslo 87, které pak měl až do roku 1804, kdy dostal při novém přečíslování domů číslo popisné 92, které má podnes. Daniel Večeřa zemřel roku 1805 a zanechal podle testamentu velkoměšťanský dům v ceně 3000 zl., pole s loukou v Oboře v ceně 175 zl. a zahradu, oceněnou na 300 zl. Dluhy činily 3847 zl., aktiva 6619 zl. Jeho druhou ženu Magdalenu Večeřovou si vzal roku 1808 za ženu hejtman domobrany Jan Rotter z Rosenschwertu, jemuž byl dům připsán roku 1810 i se zahradou a stodolou u hřbitova v ceně 3000 zl. v bankocetlích, což činilo ve vídeňské měně 1388 zl. Rotter, jehož otec byl jako setník povýšen za napoleonských válek za statečnost do šlechtického stavu, prosadil v Hranicích proti zákazu vrchnostenského úřadu roku 1822 zřízení veřejné městské střelnice a založení měšťanského střeleckého spolku, prvního spolku v Hranicích vůbec. V roce 1836 dal Rotter dům odhadnout znalci, jeho cena byla vypočtena na 5572 zl. konvenční měny. Už v roce 1840 dům patřil jeho synovi Adolfu Rotterovi z Rosenschwertu, který byl aktúarem Krajského úřadu přerovského kraje v Hranicích. Kromě bytu majitele domu byl druhý velký byt v domě vždy pronajat za roční nájemné vyšším úředníkům Krajského úřadu v Hranicích.

V roce 1846 dům koupil majitel sousedního měšťanského domu čp. 93, kupec Antonín Dvořák s manželkou Terezií, rozenou Večeřovou, za 9200 zl. konvenční měny. Dvořák byl obchodník smíšeným zbožím, zajímal se a zabýval aktivně historií města Hranic, sbíral české knihy atd. Jako přítel a obdivovatel J. H. A. Gallaše pořizoval pro něho opisy různých pamětihodností, dal si opsat staré městské knihy, pořizoval si kronikářské zápisy o městě a okolí, z nichž se dochovalo, bohužel, jen velmi málo. Cenné popisy města Hranic, jeho obyvatel,

zaměstnání a událostí pořídil také jako pamětní listy, jež vkládal při stavebních opravách do věžních bání, např. roku 1824 do bání Kostelíčka u Hranic, při opravách zámecké a radniční věže a v roce 1835 do bání věže farního kostela; listy byly objeveny při opravě kostela v roce 1982. Bohužel, dvě plechová pocínovaná pouzdra, která dal pořídít podle nápisu na nich, byla vniklou vodou tak poškozená, že všechny v pouzdře uložené písemnosti a jiné hmotné památky byly zcela zničeny. Po smrti Dvořákově roku 1850 připadl dům jeho manželce Terezii, která zemřela v Hranicích roku 1866 na cholera za hromadné epidemie ve městě, jíž v měsících srpnu až říjnu podlehl 163 obyvatel města, kromě četných pruských vojáků, kteří leželi v obsazeném městě. Ani syn Gotthard Dvořák dům dlouho neměl, zemřel již po dvou letech, dům převzala pak jeho sestra Ernestina, provdaná za majora dělostřelectva Viléma z Verchin, jíž patřil dům až do devadesátých let. Už v šedesátých letech 19. stol. bylo staré domovní podloubí po příkladu ostatních měšťanským domů na náměstí zazděno a upraveno na obchodní prodejny.

Koncem 19. a počátkem 20. stol. patřil dům obchodníkovi krátkým a módním zbožím Karlu Slezákovi, po němž jej získal německý obchodník železem a zbraněmi Viktor Fromm, který měl dříve s bratrem obchod s tímto zbožím v přízemí rožního domu na náměstí čp. 96. Fromm renovoval dům pro potřeby obchodu, upravil také obě poschodí domu a dal domu honosnou klasicistní fasádu. Průčelí bylo rozděleno čtyřmi předsunutými svislými pásy zdíva ve dvě užší a prostřední širší pole, s jedním oknem v krajních a dvěma okny v prostředním poli. Celá plocha zdíva průčelí domu obou poschodí mezi okny byla pokryta žlutými keramickými destičkami na způsob zdíva (současně byl tak upraven i dům čp. 95 pekaře Prillingera a domy na východní straně náměstí). Do slepého okna mezi oběma okny středního pole byla v druhém poschodí umístěna reliéfní kartuše s iniciálami jména budovatele, v prvním poschodí reliéfní deska s postavou boha obchodu Merkura, posla bohů, běžícího po zeměkouli, oděného lehkou pláštěnkou, s okřídleným kloboukem a okřídlenými topánky, v ruce s kouzelnou hůlkou z dvojice spletených hadů. Autor reliéfu není znám. Vdova Frommova, Adéla, se po smrti manžela v 30. letech znovu provdala a jako Sommerová vedla obchod železem a zbraněmi dále a majitelkou domu byla až do konce 2. světové války, kdy jí byl jako Němce konfiskován.

Rozlehlý dům s prodejnou železa a zbraní v přízemí budovy byl od roku 1983 vnitřně adaptován, adaptace se však velmi vlekla. Při těchto stavebních úpravách byly v přízemí také prolomeny a otevřeny oba zazděné oblouky bývalého domovního podloubí, vedoucí na náměstí.

• V současnosti jsou majiteli domu Ludmila, Lubomír a Pavel Raganovi, v přízemí fungují dvě prodejny oděvů a další menší provozovny.

Dům čp. 93

Dvoupatrový řadový městský dům na východní straně Masarykova náměstí, dříve velkoměšťanský právovárečný šenkovní dům, má pohnutou historii. Nejstarším známým držitelem tohoto domu byl podle purkrechtních městských knih měšťan Martin Hlávka, jehož vdova Kateřina prodala roku 1573 dům s rolí za 800 zl. Václavu Aujezdeckému, staršímu radnímu písaři města Hranic, který jí současně přenechal svůj menší sousední dům čp. 94 v ceně 700 zl. Aujezdecký, jako osoba právnický vzdělaná, byl od roku 1560 radním písařem města a založil nové, tzv. Třetí knihy městské, dnes nejstarší dochované gruntovní knihy města se zápisy změn držitelů jednotlivých domů ve městě i na předměstí, knihy smluv svatebních a řadu dalších městských knih, později bohužel zničených. Po jeho smrti v roce 1596 koupila dům spolu se zahradou u pohřbu bratrského (hřbitova), loukou v Oboře a stodolou proti obecnímu mlýnu za 1000 zl. jeho vdova Anna, dcera předního přerovského měšťana Martina Bernarta. Poněvadž zemřela již příštího roku, prodal městský úřad na místě pozůstalých tří sirotků dům Matouši Horáčkovi, bohatému kupci vínem, který v letech 1582–1594 jako první purkmistr stál několikrát v čele města. Horáček prodal dům s příslušenstvím roku 1601 za 1400 zl. paní Barboře z Žerotína, pozůstalé vdově po rytíři Janu Pražmovi z Bílkova na Velké Polomi a Lešné. Zemřelý Pražma byl bratrem sester Estery a Maruše Pražmínek, které držely v Hranicích měšťanský dům čp. 3 na Pernštejnském náměstí a zemřely roku 1597. Paní Barbora oznámila hned při zápisu domu do městských knih, že v případě smrti odevzdá dům se vším příslušenstvím své dceři Kateřině Pražmínce, mimo všechny pány bratry její, aby si jej po její smrti doplatila. Pro jistotu bylo zapsáno do knih, že paní Barbora i paní Kateřina a každý, kdo bude ten dům užívat, bude vykonávat všechny povinnosti městské podle městského pořádku, odvádět všechny poplatky, berně a všelijaké platy jako jiní měšťané. Kateřina Pražmová se provdala za rytíře Ctibora Chorynského z Ledské, držitele lenního biskupského statku Choryně u Valašského Meziříčí. Chorynský platil už roku 1603 na místě své manželky roční splátkové peníze na domě, později střídavě s manželkou. Oba bydleli část roku v Choryni, na podzim a v zimních měsících převážně v domě v Hranicích, který si zařídili jako šlechtické sídlo. Ctibor Chorynský z Ledské ztratil pro účast na stavovském povstání proti císaři Ferdinandovi II. léno Choryni a byl roku 1621 císařskou konfiskační komisí odsouzen ke ztrátě všeho majetku. Na příkaz kardinála Františka z Dietrichštejna, plnomocného císařského komisaře na Moravě, byl v srpnu 1621 sepsán a zabaven v domě Chorynského v Hranicích všechno jeho movitý majetek. Pořízený inventář nábytku, šatstva, peřin, kožešin, prádla, šperků, zbraní, plátna, vína atd. se dochoval. Je sepsán podle jednotlivých místností v domě: v hořejším předním pokoji, v komoře vedle té světnice, v dolním pokoji, na síni v komoře vedle síně, v podkroví, ve sklepech pod zemí. Zabavené věci byly odvezeny dvěma fůrami do Olomouce, třetí fůru přepadli a rozebrali povstalí Valaši. Dům v Hranicích nemohl být Chorynskému zabaven, protože patřil jeho ženě Kateřině, která jej zdědila po

své matce. Podle zápisů městských knih platila paní Kateřina Chorynská roční splátkové peníze na domě naposled 30. května 1623, kdy zbývalo doplatit z kupní ceny ještě 240 zl. Později již nic neplatila a dům přišel r. 1626 za ležení mansfeldského lidu ke zpuštění a zůstal pobořený a pustý přes celou třicetiletou válku až do roku 1663. Toho roku hranický vrchnostenský úřad při nové osídlovací akci pustých domů a gruntů ve městě, na předměstí i na vesnicích vyzval syna paní Kateřiny, Absolona Chorynského, i na místě sirotků jeho bratra Karla Václava Chorynského, kteří drželi malé statky Zlámaný Újezd a Kelníky na jižní Moravě, aby se jako majitelé ujali pustého domu v Hranicích a znovu jej vystavěli. Chorynský však odmítl a nabídl dům odstoupit každému, kdo by dal pustinu vlastním nákladem

zbořit, a kdyby se nikdo nenašel, mělo dát město zdi strhnout pro zamezení dalších škod a najít někoho, kdo by chěl dům znovu postavit. Poněvadž Chorynský i na místě sirotků zemřelého bratra od domu zcela ustoupil, připadl podle městského privilegia obci, která jej prodala roku 1664 i se zahradou a loukou v Oboře za 300 zl. moravských kováři Petru Řehořovému. Dům vyžadoval velký náklad na vystavění, proto byla kupci dána podle dekretu knížete Dietrichštejna, majitele hranického panství, 10letá bezplatná lhůta k jeho postavení, po uplynutí této lhůty měl Řehoř splácet kupní sumu po 4 zl. ročně. Zemřel však už příštího roku, proto byl dům znovu prodán městem za 300 zl. a za stejných podmínek kováři Petru Weiserovi, který si vzal vdovu Řehořovu za ženu. Weiser začal dům stavět, pro nedostatek peněz a všeobecnou bídu za zkázy města po třicetileté válce jej však postavil jen nouzově ze dřeva a roku 1701 jej pustil svému zeti, měšťanu Matěji Rekovi i s pozemky za 600 zl. V roce 1735 koupil tento šenkovní dům se zahradou a stodolou, ležící u hřbitova, s rolí a loukou v Oboře Jan Matěj Křenek, mladší purkmistr města. Ten byl v letech 1737–1741 prvním purkmistrem města, později správcem císařského solního skladu v Hranicích a v letech 1768–1771 opět prvním purkmistrem města. Křenek vystavěl dům opět řádně jako zděný jednopatrový dům se slepým průčelím druhého poschodí. V pamětní listině, kterou sepsal a vložil 28. srpna 1738 jako první purkmistr města do báně radniční věže při její opravě, o tom sám

napsal: „Anno 1735 koupil jsem dům řečený Chorynský, byl celý dřevěný krom štítu a hlavní zdi. Roku 1736 jsem síň klenutí, roku 1737 vrch i s komorou, ve dvoře gvelb a nad ním dvě světnice vystavěl, co mě všechno 600 zl. koštovalo.“ Křenek zemřel v Hranicích roku 1773 ve věku 78 let a byl jako bývalý první purkmistr a vážený měšťan pochován v kryptě nově postaveného farního kostela na náměstí. Velkoměšťanský dům, spolu s rolí na Struhlovsku, stodolou a zahradou ležící pod hřbitovem, zdědila jeho dcera Magdalena, provdaná od roku 1749 za kupce Josefa Bergera. Ta jej připsala roku 1777 manželovi s výminkou, aby po její smrti připadl dětem. Berger, příšlý do Hranic ze Šternberka, zřídil v přízemí domu kupecký krám s kořením. Byl po řadu let druhým a v letech 1780–1784 prvním purkmistrem města.

Po smrti Bergerovy vdovy přišel dům roku 1792 do dražby. Koupil jej v licitaci obchodník a majitel měšťanského domu čp. 96 na rohu náměstí Baltazar Dvořák za 4500 zl. rýnských, který nabídl nejvyšší sumu. Dvořák však hned pustil koupený dům svému bratrovi, kupci Dominiku Dvořákovi, který měl v domě už od roku 1785 v přízemí kupecký krám, jenž dříve patřil Bergerovi. Dominik Dvořák rozšířil krám na obchod smíšeným zbožím, přijal do kompanie svého syna Antonína a roku 1809 mu dům odstoupil v ceně 10.000 zl. s podmíankou, že 5000 zl. mu zůstane na domě k dispozici a že bude do konce života bydlet s manželkou v horním poschodí, zůstane mu půlka půdy, jeden sklep a jeden kravín.

Jeho syn Antonín Dvořák, narozen 2. května 1786, obchodník smíšeným zbožím, zůstal dlouho svobodný a jako mladý přítel a obdivovatel Josefa H. A. Gallaše byl jedním z vlastenecky zanícených měšťanů Hranic. V roce 1823 si dal Dvořák opsat písařem soukenického cechu Peregrinem Pešlem do své pamětní knihy listiny z let 1571 až 1738, které byly nalezeny v báni radniční věže při její opravě roku 1822. K opisu Křenkovy listiny z roku 1738 o domě, který nyní sám držel si později připsal: „Tento dům, jak numerací nastala roku 1771, měl Nro 88, jak v roce 1804 druhá numerací přišla, dostal Nro 93.“ Podle jeho zápisků se jako první v Hranicích usadil jeho praděd Pavel Dvořák, knihař, po velkém moru roku 1716. Pocházel z Loučan u Konice na Hané, knihařství se vyučil v Olomouci. Také jeho syn Antonín byl vyučený knihař a zařídil si též kramářství ve svém domě v Radniční ulici pro blízkost starého kostela. Když potom byl vystavěn nový kostel na náměstí roku 1764, prodal svůj dům a koupil si dům čp. 96 na rohu náměstí a zřídil v něm knihařství a kramářství náboženskými předměty. Dům připadl později jeho synu Baltazaru Dvořákovi.

Dominik Dvořák, který získal roku 1793 dům čp. 93, na domě mnoho stavěl a dal mu v podstatě novou podobu. V roce 1794 sklenul domovní podloubí a postavil klenutý sklep pod prodejním krámem, dříve propadlý, roku 1795 postavil klenutý kravín a nad ním světnici s rovným stropem, postavil klenutou prodejní místnost, roku 1796 stavěl horní byt o třech pokojích i se světlíkem, světnice opatřil pak roku 1812 jeho syn Antonín rovným stropem atd. Dům držel se synem Antonínem ještě roku 1824. Po otcově smrti se Antonín Dvořák roku 1831 oženil s Terezií Večeřovou, dcerou hranického obchodníka a držitele

velkoměšťanského domu čp. 92. Z manželství se narodilo několik dětí, které však zemřely většinou v mladém věku. V r. 1846 koupil Antonín Dvořák s manželkou také sousední dům čp. 92 za 9200 zl. konvenční měny. V roce 1850 však již nežil, zemřel 3. srpna ve věku 66 let. Pozůstalý dům v ceně 4000 zl. připadl nezletilému synovi Gotthardu Dvořákovi, narozeném v roce 1834. Po dosažení jeho zletilosti byl dům roku 1859 soudně odhadnut na 10.100 zl., z nichž polovina patřila jeho sestře Ernestině, provdané za hejtmana dělostřelectva Viléma rytíře z Verchin, již byla po smrti Gotthardově r. 1868 připsána i jeho polovina. Vdova Dvořáková, Terezie, zemřela roku 1866 na cholera, řádící ve městě. Po smrti svého manžela, majora z Verchin, roku 1889, dala jeho vdova Ernestina upravit kamennou rodinnou hrobku s žulovým náhrobkem svému otci Antonínu Dvořákovi, matce, sourozencům i svému manželovi. Hrobka je dosud dochována na hranickém hřbitově při levé ohradní zdi hřbitova.

Koncem 19. a počátkem 20. stol. patřil dům Marii Steinbrecherové. V přízemí měl obchod smíšeným zbožím v nájmu kupec František Smékal, který později dům koupil a měl tu obchod smíšeným zbožím a byl majitelem domu až do okupace. V rámci památkářské akce úpravy starých domů pro lepší vzhled náměstí byly v roce 1984 odkryty a otevřeny oba dosud zazděné oblouky bývalého domovního podloubí v přízemí, vedoucí na náměstí. Tím dostal dům a obě obchodní místnosti v přízemí, zcela novou podobu.

• V současnosti je majitelem domu Jiří Nehyba, v přízemí je umístěna prodejna Hranická lidovka a prodejna kol.

Dům čp. 94

Tento dvoupatrový řadový městský dům na náměstí, dříve velkoměšťanský a šenkovní, měl až do šedesátých let 19. stol. jen jedno poschodí a v přízemí podloubí, z něhož byl vchod do domu nebo malého krámků. Nejstarším držitelem tohoto právozářného domu byl městský písař Václav Aujezdecký, který je doložen jako radní písař od roku 1565 až do své smrti v roce 1595 (viz dům čp. 93). Svůj šenkovní dům na rohu náměstí prodal Aujezdecký roku 1573 za 700 zl. Kateřině Hlávkové, vdově po kramáři Martinu Hlávkovi, současně však koupil od ní větší dům na náměstí za 800 zl. V něm pak bydlel a byl jeho majitelem až do své smrti. Hlávková se roku 1587 znovu provdala za Martina Honů a dům mu odvedla. Po jeho smrti prodal roku 1605 městský úřad na místě pozůstalých sirotků dům za 900 zl. vdově Juditě, druhé jeho manželce, dceři zlatníka Eliáše Rygla, s nímž byl ženat od roku 1599. Vdova se pak vdala za řezníka Martina Beneška a dům mu připsala.

Když po bitvě na Bílé hoře vtrhli na jaře 1621 do města španělské oddíly císařských vojsk, aby zatklí Václava Mola z Modřelic, hranickou vrchnost, jednoho z direktorů stavovské vlády na Moravě a další účastníky povstání, bydlící v Hranicích (Adama Štastného Žampacha z Potenštejna, Ctibora Žernovského, Alexandra Holuba z Nadějova aj.), uprchl Benešek z města z obavy před Španěly

do Oder, kde brzy potom zemřel. Řeznický cech musel za něho zaplatit Španělům 76 zl. tzv. rancu (drancovního), které si cech však vymohl zpět roku 1622 při prodeji Beneškova domu jeho vdově Anně Martinkové. Roku 1626 přistoupil na tento dům řezník Jan Libavský, rodem z Města Libavé, který však zemřel již roku 1631. V inventáři jeho pozůstalosti byly sepsány cínové talíře a konvice, truhlíčka a klenoty, šaty bílé i choděcí a jiné, uvedeno též, že odkázal 20 zl. na kostel v Libavé.

Dům po něm koupil téhož roku za 900 zl. řeznický mistr Jiří Černotský, který si vzal vdovu za ženu a zavázal se řádně vychovat dva pozůstalé sirotky do zletilosti. K domu patřila zahrada za mostem, paseka v Drahotuchu a val u Mlýnské brány (Černoťínské) pod městskou zdí, které byly prodány s domem a všemi svršky v ceně 200 zl., jež byly nalezeny v do-

mě a sepsány. Podle zápisu v městských knihách byl Černotský za to povinen dát sirotku Adamovi, až doroste a vyučí se řemeslu, nové šaty a plášť, sirotku Anně, až přijde k vzrostu, dát zhotovit na svůj náklad mantlík tamínový, jakékoliv barvy, podbříškami podšíitý, s obojkem, protože převzal všechny svršky, patřící sirotkům, i všeliké šaty bílé, uschované sirotkům na radnici, a ponechal jim tam jen tři stříberka.

Dceru Libavského, Annu, si vzal za ženu řezník Hendrych Lipenský, který roku 1660 podle dohody převzal od Černotského dům. Lipenský dům zcela vyplatil a roku 1685 jej odevzdal svému synovi Martinu Lipenskému spolu s pasekou za mosty, ležící nad Velkým Drahotuchem. Po jeho smrti se stal roku 1700 novým majitelem šenkovního domu Jan Ferdinand Šteyger, který jej koupil za 630 zl., hotově zaplacených, roku 1718 jej však odevzdal svému zeti, soukenickému mistru Josefu Šeydovi. Když Šeyda roku 1725 zemřel, byl dům zapsán manželovi jeho dcery, Josefu Soukupovi (Sukupovi). Jemu patřil dům téměř padesát let. Dům dostal při prvním číslování městských domů v roce 1771 popisné číslo 89 a rok nato jej Soukup odevzdal svému synovi Františku Antonínovi. Ten však dům dlouho nedržel a roku 1781 jej prodal za 900 zl. svému švagrovi Jiříku Pernšteinerovi pro jeho syna Karla Pernšteinerja.

Vdova Karlova, Rozálie Pernšteinerová, učinila roku 1807 dohodu s oběma svými dcerami a odstoupila dům čp. 94 (toto číslo dostal při nové vojenské

konskripci domů celého města roku 1804) dceři Anně a jejímu manželovi, ševcovskému mistru Ondřeji Lutinskému. Za to však Lutinský s manželkou odstoupili druhé dceři Josefě a jejímu manželovi Leopoldovi Dernickému, soukenickému mistru, svou polovinu na předměstském dvoře čp. 366 a polovinou zahrady a zavázali se vyplatit Dernickému do vyrovnání sumy 1300 zl. v bankocetlích. Nato byl dům čp. 94 v ceně 3000 zl. zapsán Ondřeji Lutinskému a jeho ženě do městských knih.

Lutinský odvedl dům, oceněný na 3200 zl. v bankocetlích, roku 1823 své dceři Anně a jejímu manželovi, soukenickému mistru Leopoldu Lenzovi, který se po smrti manželky roku 1849 stal jediným vlastníkem domu. V roce 1851 prodal dům za 5800 zl. konvenční měny měšťanu Maxmiliánovi Václavíkovi, od něhož jej brzy potom koupil za 6000 zl. konvenční měny Antonín Novák. Ten provedl přestavbu domu. Podobně jako jiní měšťané-majitelé domů na náměstí dal zazdít domovní podloubí a upravil je na obchod s přímým vstupem z náměstí a novým vchodem do domu. Dům byl současně zcela adaptován a přestavěn na dvoupatrový.

Při této přestavbě byla nalezena ve zdi starého domu uschovaná a zazděná stará městská kniha hranická z let 1554–1573, obsahující zápisy kupů před-městských domů a pozemků. Kniha je vázána v dřevěných deskách, potažených kůží, zdobenou renesančním slepotiskem. Je velmi dobře zachovalá a je dnes součástí Archivu města Hranic (Státní okresní archiv Přerov). Zprávu o nálezů této knihy nám zachoval hranický kaplan P. Libor Scholz ve své knížce Památky města Hranic, kterou vydal roku 1864 vlastním nákladem. Je to první česky psaná historie města Hranic. Napsal o tomto nálezů doslova: „V obecní kanceláři nachází se znamenitá starožitnost, totiž stará gruntovní kniha od roku 1554, která při bourání domu čp. 94 ve zdi nalezena jest. Kniha ta jest velmi dobře zachovalá, i vazba, která krásnou práci ukazuje, i uvnitř vše takměř neporušené, písmo české dosti dobře se čte.“ Jiná zpráva, která by blíže osvětlila okolnosti nálezů knihy, bohužel neexistuje. Kniha byla odevzdána městu, které ji zařadilo mezi ostatní městské knihy, z nichž je dnes část uložena v městském archivu. Otázka kdy, kým a proč byla tato městská kniha pečlivě uložena a zazděna v tomto domě zůstává otevřená. Po pečlivém prohlédnutí knihy a časově posledních zápisů v ní bude možné ohraničit dobu úschovy. Neobsahuje-li mladší zápisy ze 17., respektive 18. století, bylo by možné usoudit, že byla do zdi uschována roku 1621 Beneškem před jeho útěkem z města z obav před drancováním Španělů. Členy městské rady byly uschovány nepochybně i jiné městské knihy, které byly později vyzvednuty a vráceny. Kniha, snad Beneškem zazděná, nebyla vrácena, protože Benešek zemřel a nevědělo se, kde ji uschoval. Benešek byl v roce 1618 rychtářem města. Bylo by ovšem možné také soudit, že knihu uložil do zdi sám městský písař Václav Aujezdecký, neobsahuje-li mladší zápisy po roce 1573, kdy dům prodal.

Novák prodal koncem roku 1860 dům za 9000 zl. rakouské měny manželům Františkovi a Antonii Richterovým. Koncem století byl jeho majitelem Dr. Hermann Kober, počátkem 20. století jeho syn Samuel Kober, který tu měl

obchod střížním zbožím. Od dvacátých let až do konce okupace patřil dům obchodníkovi Eduardu Wellartovi.

Při stavební obnově městských domů východní strany náměstí v roce 1985 byl prolomen jeden oblouk zazděného podloubí v přízemí domu a bylo renovováno celé jeho průčelí.

• V současnosti je majitelem domu Ing. Zdeněk John, v přízemí je umístěna prodejna koberců, cestovní kancelář Valaška a prodejna novin a tabáku.

Dům čp. 95

Tento řadový, kdysi velkoměšťanský právozářnický dům, značně užší než ostatní právozářnické domy na náměstí patřil od 16. století vždy rodinám středně zámožných hranických měšťanů, řemeslníků apod. Až do druhé poloviny 19. století měl jen jedno poschodí a podloubí v přízemí domu mělo jeden otevřený oblouk na náměstí. Cena domu byla proto vždy nižší než u jiných měšťanských domů na náměstí.

Podle nejstarších městských knih, dochovaných až od 2. poloviny 16. století, byl v sedmdesátých letech 16. století jeho majitelem kramář Konrád Fišer, který obchodoval kramářskými věcmi, které bral na úvěr od olomouckých kupců. Protože se značně zadlužil, prodal úřad města, aby uspokojil věřitele, jeho dům s příslušenstvím roku 1577 Janu Mlynářovi za 724 zlatých. Ten jej odevzdal roku 1586 spolu se zahrádkou „ležící za horní malou brankou, jdouce k Bělotínu“ a druhou zahradou, ležící pod obecním stavem na řece Bečvě (pozdější Přisady) svému synu, Janovi Mlynářů, jehož vdova tu pak bydlela do roku 1618.

Po ní se tu v držbě domu vystřídali v neklidných letech stavovského odboje proti císaři soukeník Václav Paška a řezník Jiřík Jindrový, který zemřel za moru, řádícího ve městě roku 1623. Vdova se pak vdala za řezníka Honze Valentina. Ten měl dvůr na Horním předměstí, ale za dobývání města švédskou armádou roku 1645 byl dvůr vyplundrován, zapálen a zcela zničen. Valentin musel proto dům ve městě roku 1646 prodat, koupil jej mlynář Václav Šafařík, ale už roku 1677 jej prodal knížecímu polesnému Martinu Františkovi Budišovskému i se zahradou „blíž řeky Bečvy na Přisadách“, patřící k domu. Obecní stav a velký obecní mlýn na strouze pod stavem již tehdy neexistovaly. Budišovský byl ženat s dcerou rytíře Bohuslava Šmerhovského z Lidkovic a převzal po něm jeho dvůr na Černotínském předměstí. Dům ve městě proto prodal roku 1683 měšťanu Šimonu Dernickému, jehož vdova jej odvedla roku 1691 synu Františkovi Dernickému, vymínila si jednu komoru na vrchu nad schody, kromě toho také včely, které měla v zahradě na Přisadách.

František Dernický bydlel v domě do roku 1752, kdy jej prodal Antonínu Hlaváčovi. Dům nedržel dlouho, v roce 1760 jej od něho koupil za 1050 zlatých kupec Jan Josef Berger, příšlý do města ze Šternberka koncem třicátých let. Otevřel si kupecký krám v nově přestavěném domě měšťana Jana Matěje Křen-

ka v čp. 93 a prodával v něm koření a smíšené zboží. Oženil se s Magdalenou, dcerou Křenkovou. Když po smrti Křenkové roku 1773 mu žena připsala dům, zděděný po otci, prodal Berger roku 1777 dům čp. 95 jím koupený rektoru hranické farní školy Benediktu Kellerovi za 7500 zlatých, hotově zaplacených. Keller byl od r. 1762 prvním učitelem Gallašovým, za rektora školy Jana Řehuly. Gallaš chválí Kellera jako vynikajícího učitele, který jej naučil moravsky číst a psát, němčině i základům latiny, takže uspěl pak při přijímacích zkouškách na piaristické gymnázium v Lipníku n. B. Jako výtečný varhaník a regenschori farního kostela, učitel zpěvu a hudby, vyučil podle Gallaše řadu vynikajících zpěváků a hráčů na housle. Po smrti rektora Řehuly, který se věnoval více malování obrazů a portrétů měšťanů, byl Keller na jednomyslnou žádost obce ustanoven za rektora hranické školy. Keller zemřel 31. ledna 1805 ve věku 76 let. Dům po něm pozůstalý byl na žádost jeho vdovy Anny prodán v licitaci za nejvyšší nabídnutou cenu, 4525 zlatých v bankocetlích, soukenickému mistru Janu Hořinovi. Vdova Kellerová si však vymínila v domě do konce života bydlení v horní přední světnici, kvelb v chodbě a zatlučenou část půdy, dále nejbližší várku piva, která přijde tzv. pořádkou na dům.

Hořín si dal dům, který dostal při druhém číslování domů ve městě a na předměstí roku 1804 popisné číslo 95 (při prvním číslování domů vnitřního města roku 1770 dostal čp. 90), soudně odhadnout a odhad zapsat do městských knih.

Tento podrobný popis domu je velmi cenný, protože zachycuje přesně celou vnitřní stavební dispozici domu a jeho vzhled na počátku 19. století, obdobný i u jiných domů na náměstí v té době.

Dům měl v přízemí podloubí hluboké čtyři sáhy a 1 střevec (asi 8 m) a široké 3 sáhy (asi 5,7 m). Z podloubí byl vchod do klenuté předsíně, dlážděné kameny, z níž vedly vlevo dveře do klenuté světnice s pokojovými kamny a prkennou podlahou, která měla délku 4 sáhy a 1 střevec (8 m) a šířku 1 sáh 2 střevíce (asi 2,5 m), nyní byla používána jako kvelb (obchod) s druhým vchodem přímo z podloubí. Tato světnice byl jediná ubikace v přední části přízemí domu. Domovní chodba, dlážděná kamením, dlouhá 6 sáhů (11,5 m) a široká 3 střevíce a 6 palců (1,4 m), vedla do zadní části přízemí, pozůstávajícího z klenutého pohodlného kvelbu (dílny), dlážděného cihlami, který měl čtyři oddělení. Za do-

mem byl malý dvůr, dlážděný kamením, jenž měl vzadu klenutou stáj pro 3 koně a druhou stáj pro 3 krávy. Přístup na dvůr byl jen úzkou domovní chodbou. Z přízemní chodby vedly kamenné schody do prvního poschodí domu, kde byla vzadu jedna velká světnice s dvěma okny do dvora, dlouhá 4 sáhy 2 střevice (8,2 m) a 3 sáhy široká (5,7 m). Světnice měla záklopový strop, pevnou podlahu a pekařskou pec. Vlevo od schodů byla kuchyně, z níž se vytápěla též pec a pokojová kamna. Vpředu byla světnice s dvěma okny na náměstí, k oknům patřily zimní okenice a žaluzie (!), vchod do světnice měl dvojitě dveře. Vlevo od této světnice byla klenutá kuchyně a malá komora. Půda nad prvním patrem byla dlážděna cihlami, střecha šindelová. Boční střešní rýny byly dřevěné a sváděly vodu do dvou kotlových plechových jímačů, upevněných na průčelní zdi domu, a odtud dvěma plechovými rýnami dolů na náměstí. Pozemek domu, na němž dům stál, byl při odhadu oceněn včetně várečného práva na 1230 zlatých, hodnota dvora na 608 zl., zdivo domu na 1080 zl., dřevěné části domu na 320 zl., celková hodnota domu oceněna na 4738 zl.

V roce 1829 byl dům, oceněný v nové ceně na 1600 zl. konvenční měny, připsán podle testamentu Jana Hořína jeho dceři Josefě Hořínové, provdané později za Karla Prokše. Po její smrti připadl dům roku 1842 třem jejím synům, a ti jej postoupili nejstaršímu z nich, Jindřichu Prokšovi. Od něho jej koupil roku 1854 Vilém Jonáš za 2900 zl. konvenční měny. Jonáš dal zazdít v přízemí domovní podloubí a prostor upravil na prodejnu s vchodem z náměstí a dům celkově přestavěl. V r. 1882 jej pak prodal manželům Eduardu a Amálii Schleicherovým za 8500 zl. rakouské měny.

Koncem století koupil dům pekař František Koblischke a zřídil v něm pekařskou dílnu s prodejnu chleba a pečiva. Počátkem 20. století dal celé průčelí domu obou poschodí obložit mezi okny žlutými keramickými kachličkami, jak je v té době provedli na svých domech i jiní hraničtí měšťané. Od dvacátých let patřil dům pekaři Karlu Prillingerovi a po jeho smrti vdově Betty Prillingerové, která vedla pekařství s prodejnou až do konce okupace. Prodejna chleba a pečiva zůstala v domě až do 90. let 20. století.

V roce 1984 byl dům při památkové úpravě měšťanských domů východní strany náměstí opraven a domovní průčelí očištěno a renovováno.

• V roce 1992 koupil dům v dražbě Jaromír Kulička, v domě je umístěna prodejna oděvů, klub Fenix a občerstvení Duha.

Dům čp. 96

Řadový měšťanský dům na rohu Masarykova náměstí, stavebně renovovaný v letech 1983–1984, v jehož přízemních, moderně adaptovaných prostorech bývalého klenutého domovního loubí bylo až do konce 20. století umístěno knihkupectví, patřil po staletí k největším právovárečným měšťanským domům ve městě. V jeho držbě se vystřídala řada rodin, z nichž některé hrály v osudech města i kraje významnou roli.

V polovině 16. století byl majitelem tohoto šenkovního domu měšťan Jan Ovesný, který stál od roku 1565 až do své smrti roku 1588 po mnoho let v čele města jako první purkmistr. V roce 1583 prodal dům se zahradou za 1100 zlatých měšťanu Foltynu Ludvikovi, jehož vdova odvedla dům roku 1586 druhému svému manželovi Marku Kavkovi, ševcovskému mistru. Po něm převzal dům roku 1601 manžel Kavkovy dcery, tkalcovský mistr Václav Veselský, který jej roku 1620 vyměnil s rytířem Jetřichem Šmerhovským z Lidkovic za jeho menší dům Perníkářovský (čp. 90) a ještě zaplatil dluhy Veselského. Šmerhovský držel dům Perníkářovský ve městě od roku 1610. Byl tehdy písařem (úředníkem) menšího práva zemského v Olomouci, později byl správcem hranického panství za Václava Mola z Modřelic. Patřil mu v Jezernici svobodný mlýn a v letech 1613–1617 koupil na hranickém předměstí dva selské grunty za Černotínskou bránou, které spojil ve svobodný dvůr. Pro účast na stavovském povstání proti císaři byl pokutován a zemřel již koncem roku 1623. Zanechal vdovu Barboru z Hartunkova a dva malé sirotky. Splátkové peníze na domě a dvoře platil za něho v letech 1624–1626 jeho starý otec Jan Šmerhovský z Lidkovic, jenž držel malé biskupské léno – ves Rouské u Kelče. Pro svou účast na mansfeldském odboji města roku 1626 byl pokutován ztrátou majetku a jako evangelík musel opustit zemi. Neopravovaný dům ve městě, poničený vojáky ubytovanými ve městě a zejména po dobytí města Švédy, byl koncem třicetileté války značně zpustlý. Dvůr Šmerhovský na předměstí převzal s polnostmi manžel Šmerhovského vdovy Barbory, rytíř David Tamfeld z Tamfeldu, a užíval jej do zletlosti synů Šmerhovského. Zpustlý právozářecký dům ve městě prodal Tamfeld roku 1654 měšťanu Martinu Kelčákovi za 500 zl. pro velké zpuštění toho domu. Dvůr za Černotínskou bránou připadl staršímu synovi Jetřicha Šmerhovského, rytíři Bohuslavu Norbertovi Šmerhovskému, který jej držel až do své smrti roku 1675. V roce 1658 dal jako držitel toho dvora spolu s manželkou namalovat do starého farního kostela na hrob rodičů tzv. epitafní obraz Bolestné Matky boží s českým nápisem a klečícími postavami své manželky a sebe se svými erby. Po zboření starého kostela u fary byl obraz přenesen do nového kostela na náměstí a je podnes dochován na oltáři v boční kapli, vyžadoval by však naléhavě odbornou restauraci.

Po smrti Kelčákově byl dům Šmerhovský ve městě prodán spolu se zahradou, ležící za mosty, a rolí na Farářství roku 1658 za tutéž cenu měšťanu Jiříku Jelcovi, který dům do roku 1682 zcela zaplatil, opravil jej a jako radní města držel až do své smrti roku 1714. Pozůstalí sirotci prodali dům za 500 zl. měšťanu Janu Ostravskému, manželu Jelcovy dcery, polovina částky patřila ostatním dětem Jelcovým. Ostravský dal roku 1734 zapsat do městských knih, že z těch 250 zl. zaplatil Kateřině Jelcové, provdané za Jana Böhma, purkrabího hranického panství, 100 zlatých „jak se statua na rynku Bl. Panny Marie z kamene jednati měla“, druhých 100 zl. zaplatil Anně Jelcové, provdané za Balcara Šmacha, po jeho smrti dědicům, zbytek, 50 zl., zaplatil paní Kateřině Böhmové místo zemřelého bratra, takže má dům zcela zaplacený. Je to zatím jediná pramenná zpráva o stavbě kamenné sochy P. Marie před domem Böhmovým na

náměstí, kterou dal postavit syn purkrabího Böhma a jeho ženy Kateřiny Jelcové Josef Antonín Böhme, hejtman hranického kraje. Jeho matka, Kateřina Böhmová, zemřela roku 1737 ve věku 75 let.

Ostravský prodal dům roku 1748 mlynáři Antonínu Málkovi za 775 zl. rýnských, od něho jej koupil roku 1766 soukenický mistr a obchodník se sukny Karel Rábl za 1560 zl. říšských, ale už roku 1770 dům prodal za 1830 zl. knihařskému mistru Antonínu Dvořákovi, příslušnému z Olomouce. Jeho vdova Barbora pustila dům roku 1778 synovi Baltazaru Dvořákovi, obchodníku železem, vymínila si však v domě do smrti dolní světničku, zadní kvelb a chlév pro jednu krávu. V roce 1783 hledalo město místo pro umístění lékárny a vybralo dům Baltazara Dvořáka. Lékárnu tam zřídil a provozoval Jan Baptista Hirnle, rodem z Kroměříže, který tu působil až do roku 1798, kdy se do Kroměříže vrátil. Prodal celé vybavení lékárny majiteli domu, kupci Dvořákovi, za 3350 zl., ten však nemohl lékárnu bez koncese vést, proto od kupce odstoupil. Po roce 1801 už lékárna nebyla v domě provozována.

Baltazar Dvořák v domě hodně stavěl, zejména v zadní části domu, pro potřeby obchodu. V roce 1809 přenechal dům synovi Františku Dvořákovi i s pasem na obchod s železem za 10.000 zl., z nichž si vymínil k dispozici 6000 zl., a do své smrti a manželčiny k bydlení přízemní malou světničku pod loubím, spíž, kvelb proti dvoru, jeden sklep a nahoře dva zadní pokoje do dvora, díl půdy, kravskou stáj a šopu na dřevo. V roce 1811, po smrti starého Baltazara Dvořáka, byla pozůstalost ohodnocena částkou 18.000 zl., z níž po srážce pasiv, 1834 zl., byly vyplaceny podíly 1468 zl. vdově, 3 synům a 6 dcerám.

František Dvořák chtěl obchod s železem zrušit a zřídil ve městě kavárnu v prvním poschodí domu cechu řeznického na rohu náměstí (čp. 122), dal proto roku 1817 svůj dům soudně odhadnout. Podrobný popis domu, provedený znalci ještě před zazděním domovního podloubí v šedesátých letech 19. století, je zajímavý a cenný nejen stavebně, ale i kulturně-historicky. Dokumentuje nám celou vnitřní dispozici i vnější vzhled velkoměšťanského domu v Hranicích na počátku 19. století.

V přízemí vpravo byla klenutá obytná místnost s topením, klenutá kuchyně a prostorná klenutá síň. Při vchodu vlevo byla klenutá obytná místnost s vlastním topením, klenutý velký obchodní kvelb (krám) s dvěma vpředu pod loubím a stejný klenutý kvelb vzadu s vchodem z chodby, vedoucí na dvůr. Pod domem byly tři dobře klenuté sklepy, každý asi 7 a půl sáhů (kolem 15 m) a malý sklep, asi 5 sáhů (něco přes 9 m), rovněž dobře klenutý. Z předsíně v přízemí vedlo klenuté schodiště s dřevěnými schody do horního patra, které mělo přední a zadní trakt. V předním traktu byly dva velké a dva malé pokoje, každý s vlastním topením a rovným rákosovým stropem a dobrou podlahou. Kromě toho tu byly dvě dobře klenuté, dosti prostorné kuchyně s dostatkem světla, ležící za sebou, a jedna klenutá komora s trámy a světlíkové okno uprostřed nich, opatřené železnou mříží. Vchod do komory byl z předsíně. V zadním traktu patra byly dva velké a jeden malý pokoj v řadě za sebou, z nichž jen oba velké pokoje měly vlastní topení, třetí, malý pokoj byl opatřen jen vlašským komínem.

Byla tu dále prostorná klenutá dosti světlá kuchyně a klenutá komora s dostatkem světla. Prostorová klenutá předsíň horního patra byla opatřena světlíkem a vedlo z ní klenuté schodiště s dřevěnými schody na půdu nad domem, rozdělenou na 4 oddělení, uzavřené latěmi a zámky. Kromě nich tu byl další volný prostor půdy.

Střecha domu byla kryta šindelem v dobrém stavu s dvěma střešními rýnami. Také 3 plechové rýny vpředu před domem byly v dobrém stavu. V přízemí domu byla vpředu dvě okna opatřená železnými mřížemi, vzadu byla tři dvojitá okna bez mříží. V předním horním poschodí bylo 7 oken, jež byla opatřena zimmními okenicemi, vzadu bylo 5 oken se zimmními okenicemi. Dvůr za domem měl společnou studnu, hlubokou asi 6 a půl sáhu (přes 12 m), roubenou nahoře dřevem a krytou šindelem, v ní byla dvě oddělení na čerpání vody. Pak tu byla koňská stáj pro dva koně a chlév pro 6 krav, postavené zčásti z kamene a cihel, neklenuté, ale s položenými trámy a kryté šindelem. Vedle stáje byly 1 velká a 3 malé kůlny na dřevo, všechny uzamčené, a 2 krmníky na černý dobytek. Domovní dvůr byl celý dlážděný kameny.

Zděnou část domu znalci odhadli na 11.300 zl., tesařské a stolařské dílo na 973 zl., místo a šenkovní regál na 2900 zl., celkový odhad činil 15.163 zl. vídeňské měny. Popis domu z roku 1817 potvrzuje, že kromě majitele domu, bydlícího v předním traktu patra domu, byl zadní byt v prvním poschodí zpravidla pronajímám celý, dům však byl zařízen pro případné ubytování čtyř rodin. Dvořák prodal dům až v roce 1821 za 9600 zl. vídeňské měny hostinskému Vincenzi Flesslarovi. Ten však, když se mu naskytlá příležitost najmout právovárečným měšťanstvem postavený hostinec „U Slunce“ s divadelním sálem (čp. 118 proti zámku), prodal dům čp. 96 za 4000 zl. ve stříbrných mincích představenému městu, Janu Zámorskému ze Symře. Ten koupil už roku 1826 dvořácký grunt čp. 293 v Bělotínské ulici s rozlehlými polnostmi, který pak podržel až do své smrti roku 1851. V místech tohoto dvorství stojí dnes budova gymnázia. Zásluhou Zámorského jako představeného města je, že sám založil na radnici nové pětisvazkové gruntovní knihy městských a předměstských domů, jež nahradily staré, zcela nepřehledné a nesystematicky vedené purkrechtní knihy města a předměstí. Nové knihy byly založeny podle konskripčních čísel domů, pro další zápisy bylo vyhrazeno u každého domu dostatek místa. Zápisy do těchto knih byly vedeny do osmdesátých let 19. století, kdy byly u okresního soudu založeny nové pozemkové knihy, navazující na knihy Zámorského.

Dům na náměstí odevzdal Zámorský už roku 1849 svému synu Eduardovi Zámorskému, po jehož smrti roku 1884 byl polovinou zapsán Vilemíně a Kristiánovi Zámorským. Od počátku 20. století až do konce okupace patřil dům advokátu JUDr. Josefu Mazancovi, jemuž byl kvůli německé národnosti konfiskován.

V přízemní, přední části domu v zazděném domovním podloubí byl počátkem 20. století umístěn obchod železem bratří Frommů, kteří přenesli později svůj obchod železem a zbraněmi do domu čp. 93 na náměstí, který koupili. Za první republiky tu byl umístěn v přízemí obchod s tkalcovskými výrobky Jana Holého, se vchodem uprostřed domu z náměstí, který nakupoval suroviny a prováděl manipulaci polotovarů na hotové výrobky, bílení a barvení plátěného a bavlněného zboží. Koncem 20. století byla v přízemních prostorách domu umístěna prodejna Kniha (v devadesátých letech též cukrárna Sovička). Její prodejní místnosti byly při renovaci domu nově upraveny prolomením zazděných oblouků loubí směrem na náměstí a otevřením nového vchodu přímo z Horního podloubí.

• V roce 1994 prodalo zastupitelstvo města Hranic dům Ivaně a Ing. Štěpánovi Koskovým, v současnosti jej vlastní Jaroslav Fiala, v přízemí se nachází prodejna levného textilu, knihkupectví Ezop a v patře další provozovny.

Dům čp. 97

Po rozsáhlé vnitřní stavební adaptaci sousedního domu čp. 96 na Masarykově náměstí (knihkupectví) byla v roce 1984 dokončena adaptace tohoto domu na konci Horního podloubí, při vyústění ulice Zámecké na náměstí. Obnovena byla také domovní fasáda s nástavbou průčelní zdi druhého patra domu, přestavěného do dnešní podoby právě před 200 lety – v roce 1784.

Nejstarším známým držitelem tohoto jednopatrového domu, kdysi velkoměšťanského a právovárečného s vlastním pivovarem, byl v polovině 16. století měšťan Jan Kolář, který si do osmdesátých let dům zcela zaplatil. Po jeho smrti prodal městský úřad roku 1595, na místě sirotků, a spoludědic vladyka Stanislav Czyrn z Runšperka, úředník hranického panství, dům s pivovarem a vším příslušenstvím za 1000 zl. rýnských měšťanu Lukáši Štemberskému, který obchodoval ve velkém s vínem pod obručí ze svých vinohradů na Židlochovsku do Slezska a do Polska. Poněvadž v roce 1598 koupil větší měšťanský dům na náměstí čp. 121, příhodnější pro obchod, s velkým rozlehlým dvorem za domem, prodal dům čp. 97 Jakubovi Dvořskému, svobodnému dvořákovi z Podhoří, po němž jej v roce 1610 převzala jeho vdova Kateřina Dvořská a bydlela v něm do roku 1620.

Když bylo hranické panství konfiskováno roku 1621 Václavu Molovi z Modřelic pro jeho účast na stavovském povstání proti císaři a panství bylo císařem darováno olomouckému biskupovi, kardinálu Františkovi z Dietrichštejna, byl dům po Dvořském a jeho vdově prodán městem na příkaz kardinála se vším do-

movním příslušenstvím, „s pivovarem, pánví a náčiním pivovarním, káděmi a což pivovaru náleží“, jak uvádí zápis, za 1320 zl. Václavu Banovskému, dosazenému staršímu purkmistrovi města, jímž zůstal i v roce 1623, jednomu z prvních hranických měšťanů, kteří přestoupili z bratrské na katolickou víru. Banovský vyrostl v bratrském prostředí, jeho otec Pavel Banovský z Přerova, který měl v Hranicích dům, byl služebníkem a písařem bratrských vrchností, Jana Skrbenského na Fulneku a naposled Kateřiny Onšičky na Hranicích. První manželka Jana Amose Komenského, Mandalena Vizovská, byla jeho teta.

Vlastní kariéra Banovského začala však až roku 1627 po opětném dobytí města Hranic císařskou armádou a vypuzením dánských vojsk ze severovýchodní Moravy a Slezska, kdy byl ustanoven knížetem za důchodního hranického panství. Začal skupovat pusté grunty na Horním předměstí, spálené za obléhání a dobývání města, opět je vystavěl a výhodně prodal. Grunt Doležalovský v Horní ulici, spolu se dvěma sousedními pustými grunty a jejich pozemky spojil a vystavěl tak nový dvůr Banovský, který pak držel až do své smrti. Dům na Horním podloubí, v němž bydlel, vybudoval v pohodlné rodinné sídlo. Jako věřitel získal i další grunty na předměstí a některé domy ve městě, např. dům Staškovský (čp. 30) aj. Roku 1629 dostal darem od knížete dům Vavřincovský na Dolním podloubí (čp. 28) za věrné služby, připadlý městu po zběhlém měšťanu Martinovi Žabském. Dům si ponechal pro svou početnou rodinu. Zbohatl také výhodnými sňatky, třetí sňatek uzavřel roku 1632 s mladou šlechtičnou Marianou Tamfeldovou, jejíž bratři měli svobodný šlechtický dvůr na předměstí. Tím se dostal jako bohatý měšťan a panský úředník do příbuzenských svazků se starými šlechtickými rodinami.

Po smrti kardinála Dietrichštejna r. 1636 nabídl nový držitel obou panství hranického a helfenštejnského (lipnického), kníže Maxmilián z Dietrichštejna, bydlící v Mikulově, pronájem obou vzdálených panství svým vrchnostenským úředníkům, a to hranického a drahotušského panství Jiříku Hoštickému a nájem helfenštejnského panství Václavu Banovskému. Oba přijali nájem na 6 let, od jara 1637 do jara 1643. Hoštický měl platit knížeti roční nájem 10.000 zl., Banovský 8.000 zl. Po smrti Hoštického roku 1641 převzal Banovský na žádost knížete také nájem hranického panství do konce nájemní lhůty. V roce 1643 si ponechal a prodloužil na další období jen nájem hranického panství, nájem helfenštejnského panství převzal nový důchodní hranického panství, Václav Rek. Banovský byl za věrné služby ustanoven knížetem za úředníka (správce), kníže

zůstal vrchností, Banovský byl jen nájemcem, ale kníže jej povýšil do šlechtického (vladyckého) stavu, udělil mu znak a predikát „z Banova“. To byl Banovský na vrcholu své kariéry.

V klidnějších letech 1637 až 1642 splácel Banovský řádně knížeti nájem, který tak za nejistých let třicetileté války získal beze ztrát ročně čistý příjem 18.000 zl. z obou panství. Po vpádu švédských armád na Moravu a dobytí a vyplundrování města Hranic i Lipníka a vyrabování vesnic na obou panstvích roku 1643 a 1645, kdy vyloupili i farní kostel, rabovali městske domy, rekvirovali dobytek a poddaní z vesnic utíkali před jejich řáděním do hor, utrpěl Banovský velké materiální i finanční ztráty. Bylo obtížné a často nemožné sehnat od poddaných zaplacení dlužných ročních činžovních platů na placení nájemného knížeti a platit přitom ještě vysoké kontribuce, ukládané a surově vymáhané švédskými i císařskými vojsky. Aby sehnal peníze a zachránil dobytek ze dvorů ukrytý v lesích, začal prodávat dobytek i část inventáře panských dvorů, který převzal při nájmu panství, přesto zůstal dlužen knížeti vysoké částky nájemného. Po jeho smrti v roce 1647 vymáhal kníže tvrdě zaplacení dlužných částek nájemného od jeho vdovy, kterou několik týdnů věznil na Helfštejně, zatímco dal zabrat celý majetek Banovského a jej zinventovat. Po zjištění obrovských ztrát Banovského, vymáhal pak od vdovy zaplacení poloviny dlužného nájemného.

Vdova s pěti sirotky zdědila dva domy ve městě a zpusťosený dvůr na předměstí s rolemi na Struhlovsku a u Teplic, ovocnou zahradu za Bečvou a dvě včelínové zahrady v Oboře. Dům Vavřincovský na Dolním podloubí (čp. 28) a předměstský dvůr brzy prodala na zaplacení dluhů. Dům na Horním podloubí připadl po její smrti dceři Anně Marii, provdané za úředníka (správce) potštátského panství France z Andrade, od roku 1663 opět provdané za rytíře Jana Langa, hejtmana císařského vojska nad kompanií pěchoty, který se pak stal v Hranicích císařským solním oficírem, tj. správcem císařského skladu soli ve městě. Nejstarší syn, Kristián Banovský, povýšený do rytířského stavu, se přičlenil na jiný šlechtický předměstský dvůr. Po smrti Anny Marie Langové koupil dům roku 1691 od ostatních dědiců syn Maxmilián Lang, který byl kapitánem pluku Serényovského, po něm jej držel od roku 1697 jeho syn František Lang, majitel svobodného šlechtického dvora Světlíkovského na Horním předměstí. Ten daroval dům roku 1709 zchudlému příbuznému Františkovi Banovskému, synovi Kristiána.

Až roku 1711 se starý městský dům na Horním podloubí dostal z držby šlechtických rodin opět do rukou měšťanských. Dům koupil měšťan Anton Chrámek, syn konšela a purkmistra Jiřího Chrámka, jehož druhý syn, Karel Chrámek, byl dlouhá léta městským syndikem. Také Antonín Chrámek stál po řadu let jako první purkmistr v čele města. Jeho mladá vdova Otýlie se roku 1768 znovu provdala za obchodníka sukny Karla Rábla, který spolu s Josefem Šejdou vedl od roku 1761 úspěšný obchod suknem jeho vývozem ve velkém na trhy do Pešti. Oba položili základy velkého rozmachu hranického soukenictví v druhé polovině 18. století. Rábl začal jako chudý předměstský soukeník, smělým ob-

chodem sukny do Uher však brzy zbohatl. Jednopatrový dům, který mu manželka odvedla v ceně 1200 zl., dal přestavět pro potřeby obchodu, stavební úpravy byly dokončeny v roce 1784, jako dokládá letopočet vytesaný na kamenném ostění domovního portálu, zdobený ještě stylizovaným osmilístkovým květem. V roce 1796 odevzdal Rábl dům v ceně 2 500 zl. svému synovi Františku Ráblovi, rovněž obchodníku sukny, vyhradil si však s manželkou doživotní obydlí v domě, dvě dolní světnice, společné užívání horní letní světnice se synem, dolní střední krám a jeden sklep pod velkým pokojem k bezplatnému užívání. Dům dostal při prvním číslování domů čp. 92, při přečíslování v roce 1804 čp. 97, které má podnes. Mladý Rábl se roku 1802 oženil s Annou Kolískovou, dcerou zemského císařského výběřčího v Brně, a obchodoval se sukmem do roku 1817. V roce 1817 pronajal dolní velký krám obchodníku smíšeným zbožím Josefu Novákovi za roční nájem 120 zl., ten jej pak užíval do roku 1830, kdy jej vedla dál jeho vdova.

Rábl byl přítelem J. H. A. Gallaše a brzy se zapojil do kruhu hranických obrozenských nadšenců pro dějiny, literaturu a umění. Sbíral historické materiály a v roce 1811 založil vlastní pamětní knihu, do níž opisoval dokumenty k historii města, které se mu dostaly do rukou, zapisoval také pamětihodnosti a události z vlastní zkušenosti i tradice od druhé poloviny 18. století do roku 1818. Po velkém zdražení životních potřeb v roce 1817 utrpěl jako věřitel v obchodu sukmem velké finanční ztráty. Odbyt sukna zcela uvázl a postihl těžce i hranické soukeníky, pracující ve mzdě pro nákladníky. Rábl se velice zadlužil a v roce 1818 byl nucen dům prodat v dražbě. Koupil jej za 6400 zl. vídeňské měny Dominik Pulka mladší, rovněž obchodník sukny, jemuž patřil též dům čp. 72 vedle radnice, zděděný po otci. Rábl se odstěhoval s rodinou do Brna, kde pak žil ve velké bídě. Gallaš dával velkou vinu jeho marnivé manželce, zvyklé na přepychový život. Svou pamětní knihu odevzdal Rábl po odchodu z Hranic svému příteli, barvíři suken Karlu Koberovi, který v zápisech pokračoval. Dnes je Ráblova pamětní kniha uložena spolu s dvěma folianty Kobrovými v archivu města Hranic, kam je odevzdali Kobrovi dědici.

Roku 1830 připadl dům v ceně 6000 zl. konvenční měny vdově Beátě Pulkové, jejíž dědici jej roku 1857 prodali za 7800 zl. Vilému Habigerovi. V roce 1870 patřil Míne Urbánkové. Koncem 19. a počátkem 20. století náležel Janu Pacíanovi a jeho manželce, od nichž jej koupila Karolina Hoffmannová, která dům vlastnila až do konce okupace.

Rozlehlé podloubí tohoto domu na konci Horního podloubí, jímž vede po staletí pěší frekvence oběma směry, nesmělo být v sedmdesátých letech 19. století zazděno jako u domů na náměstí z bezpečnostních důvodů pro těsnost přilehlé ulice Zámecké, vedoucí na náměstí. Od druhé poloviny 17. století, po zřízení samostatné židovské obce v Hranicích, procházela touto ulicí veškerá doprava městem oběma směry, ulice Židovská (Janáčkova) byla pro dopravu uzavřena. V přízemních prostorách domu byl počátkem 20. století umístěn hostinec Václava Malíka, později zvaný „U Hoffmanů“, obchod rakvemi Emanuela Liona, od roku 1925 pohřební ústav Concordia Viléma Hubky. Pod otevřeným

obloukem loubí při východu na náměstí měla do třicátých let svůj stánek s cukrovinkami, zelím a zeleninou poslední hranická hokynářka Gebauerová.

• V roce 1994 prodalo zastupitelstvo města Hranic dům Ivaně a Ing. Štěpánovi Koskovým, v současnosti jej vlastní Lenka Sadleková, v přízemí je proděna levného textilu.

Dům čp. 98

Řadový jednopatrový dům se širokým průčelím nad dvěma oblouky loubí v dnešní Zámecké ulici. Základovou plochu průčelí člení pouze okenní otvory. V přízemí je do jisté míry zachován renesanční mázhauzový interiér, klenby jsou porušeny novodobými úpravami. V pravém traktu zůstal bez porušení renesanční kvelb, do něhož vede v současné době kamenný portál. První doloženou majitelkou tohoto domu je Barbora Streyčková, která v roce 1577 již nežije, a dům po ní pozůstalý prodává její dcera Dorota Lorenzovi Kleyvarovi se vším příslušenstvím za 830 zl. Kleyvar hotově položil 100 zl., ostatní měl splácet po 20 zl. ročně o sv. Martinu. Vedlo se mu velmi dobře, tak začal výhodně skupovat pohledávky, které na domě vázly. V roce 1584 předstoupil před úřad Jeremiáš Zima z Těšina a oznámil, že svou spravedlnost na tomto domě, 73 zl., prodal Lorenzovi Kleyvarovi za 15 zl. hotových a nemá na tomto domě už nic. V roce 1595 Kleyvar již nežije a zbytek kupní sumy splácí jeho vdova Anežka, v letech 1599–1600 na místě matky její syn Václav, jemuž dům odvádí. Ten se oženil s Anyškou Haliřkovou, která splácí za svého manžela v roce 1601, v následujících pěti letech mají dům zcela zaplacený. V roce 1609 přikupuje Kleyvar stodolu od Moce Perníkáře, která leží u toho gruntu. V následujícím roce Kleyvar již nežije a nežije ani jeho manželka Anyška, dům je ve středu po sv. Jakubovi prodáván městským úřadem na místě sirotků jako dům po nebohém Vavřincovi (Lorenzovi) Kleyvarovi se vším příslušenstvím, tj. jatkou za zahradou v cihelní ležící, stodolou aj., za 1100 zl. Martinu Hermanovému z Drahotuš. Jako závdavek položil 150 zl., z toho dána jedna třetina dceři Martě Haliřkové, 80 zl. je zasláno Adamovi, synu nebohé Anny Haliřkové do Kouřimi. Herman však se souhlasem své ženy již v následujícím roce prodává dům za stejnou cenu Martinu Sonnenbergovi, který hotově položil 178 zl. Herman nebyl zřejmě zdravý, protože ze závdavku bylo 5 zl. a 15 krejcarů dáno Petrovi Barvíři od hojení Martina Hermana. Sonneberg se též netěšil dobrému zdraví, řadu let za něj peníze klade jeho manželka Marta Danielova, a to až do roku 1623, kdy již nežije a splátku odvádí Sonnenberg sám. V následujícím roce, 1624, po sv. Trojici leží Martin Sonnenberg v nemoci a činí poslední pořízení, kterým veškerý majetek včetně domu odvádí Václavovi, synu nebožtíka Jana Sládka, vlastnímu strýci své nebožky ženy Marty, aby si jej doplatil. Doba byla velmi zlá a nepokojná, Václav Sládek se tohoto břemene zřejmě bál, protože tentýž rok po sv. Martinu dům ve spolupráci s městským úřadem prodává za 1100 zl. i se zahradou za gruntem Doležilovským i s tím místem, na němž byla shořelá stodola poblíž

obecní cihelni, kováři Foltinovi Kleinovi. Klein byl ženatý se Zuzanou Pichoňovou a členové této rodiny patřili mezi nápadníky tohoto domu, Klein si proto srazil všechny jejich pohledávky, ostatní skoupil, a tak měl dům v roce 1649 zcela zaplacený. Dlouho však nežil, dům zůstal bez hospodáře a chátral. Proto v roce 1665 úřad na místě Zuzany, vdovy po Foltinu Kleinovi, a sirotků po něm pozůstalých prodává dům za 900 zl. Karlu Količinskému, toho času písaři radnímu, protože Klein už dříve za 200 zl. odprodal zahradu a také proto, aby dům k úplnému zpuštění nepřišel. Též Količinský skupuje pohledávky od dědiců Kleinových, a to od jeho syna i dcery Zuzany Milotské. Dům užíval do r. 1694, kdy z domu i města zběhl, a dům zůstal pustý a chátral. Jako velmi zchátralý jej proto úřad prodal v roce 1704 Fridrichu Kořínkovi za stejnou cenu, aby byl dům opět zveleben. V tomto případě šlo o držbu dlouhodobou, v majetku tohoto rodu se dům dědil z otce na syna, v domě provozovali mydlářskou živnost a dům velmi zhodnotili. V roce 1743 převádí Fridrich Kořínek dům na svého syna Vavřince Kořínka za sumu hotových peněz 600 zl. Otec si v domě zajistil bydlení i provozování řemesla. K dalšímu převodu dochází roku 1788, kdy Lorenz (Vavřinec) převádí dům svému synovi Janu Kořínkovi se vším příslušenstvím a mydlářskou dílnou v ceně 1300 zl., dům si do své smrti ponechá, zcela mu však pouští řemeslo. Od roku 1794 je spolumajitelkou domu jeho žena Josefa. Na základě pozůstalostního řízení v roce 1834 dům po svém otci Janovi získává v ceně 1500 zl. jeho syn Ferdinand Kořínek, který na domě hospodaří do roku 1884, kdy dům podle kupní smlouvy z 13. prosince prodává Adolfu Singrovi, který platí jen část peněz z 12.000 zl., zbytek je zapsán ve prospěch Ferdinanda Kořínka. V rodině Singrů je pak dům po celou dobu první republiky, Regina Singrová měla v domě obchod se střížním zbožím. Po roce 1945 patřil dům městu a byl sídlem Podniku bytového hospodářství města. V r. 1953 bylo radikálně přestavěno přízemí i patro domu, v roce 1957 byla provedena další větší oprava včetně krovů a střešní krytiny, v roce 1972 vyměněna okna a opravena fasáda domu. Dům je součástí historického jádra města a i přes všechny stavební zásahy z padesátých let si zachoval svůj renesanční charakter, kterým se řadí k hodnotným objektům.

• Dům v tzv. velké privatizaci koupili v roce 1994 Věra a Aleš Baizovi, v přízemí je umístěna prodejna hudebnin, vinotéka a prodejna vojenských potřeb.

Dům čp. 99

Nejstarším doloženým držitelem tohoto měšťanského domu byl Jan Foltýnek, který však v roce 1574 již nežije a městský úřad prodává po něm pozůstalý dům za 420 zl. Matoušovi Spálovskému. Spálovský dům splácel do roku 1610, kdy zemřel, a dům po něm pozůstalý je na místě sirotků prodán za 1200 zl. Dům podle prodejní ceny nabyl na hodnotě, jedna z dcer Spálovského, Anna, byla provdána za Kryštofa Vlacha, který patrně patřil k vlašským zedníkům, tehdy v Hranicích působícím, a který se mohl na úpravách domu podílet. V době úmrtí Spálovského však již působil v Olomouci, kam mu byl dědický podíl posílán. Novým majitelem domu se stal David Pozer, který si ho příliš neužil, protože v roce 1622 je dům po něm pozůstalý znovu prodáván za stejnou cenu Kryštofu Pomheklovi, který hotově složil 150 zl., dále měl každoročně splácet o sv. Jiří 20 zl. Nový majitel však za dva roky zemřel a dům splácela dále jeho vdova Anna, a to až do roku 1637, kdy se znovu provdala za Janu Chmulu a dům mu odvedla „v té sumě, jakž byl Kryštof koupil“, aby ho dále doplácel a na domě hospodařil. A Chmula hospodařil dlouho, zemřel v roce 1674 a dům je v tom roce prodán za stejnou cenu Martinu Ebertovi, který hotově zaplatil 830 zl., k doplacení mu zbývá 370 zl. Dalších dvacet let je ve znamení četných převodů v rámci širší rodiny. Ebert v roce 1678 dům za stejnou cenu prodává Janu Studničkově, který dům koupil pro svého zetě Balcara Šmacha a svou dceru Barboru. Šmach v tomtéž roce odvedl dům svému otčímovi Václavu Hovůrkovi za jeho dům (čp. 83) a Hovůrka je povinen dům splácet. V roce 1695 Balcar Šmach oznámil, že se na tento dům vrací, „že všechnu spravedlnost, kterou na tomto domě skrze dar od otce svého Franz Neysser, malíř zdejší, sobě odevzdanou měl, že jemu, Balcaru Šmachovi, z dobré vůle své i manželky své za všeliké jemu prokázané dobrodiní dává, což činí 60 zl.“ V roce 1696 se k domu po otci Balcaru Šmachovi skrze svou spravedlnost hlásí vdova Anna Jandová, kterou manžel opustil a i se sirotky ve velké nouzi zanechal. V letech 1696–1698 jsou pak Anně Jandové vypláceny ročně dva zlaté. K trojí držbě domu došlo pak v roce 1698, kdy Václav Hovůrka dům frejmarkem odvedl Franzi Ditrichovi, a ten jej ihned frejmarkem odvedl Janu Onderkovi, otci své ženy. Dům je stále ve stejné ceně, 1200 zl. Onderka platil v následujících letech, v roce 1706 však již nežije a dům je připsán Janu Kocmundovi, který se k vdově Onderkové přičlenil. Zavdal 60 zl. a dále platil do roku 1715, v následující roce pak již jeho vdova Mariana, která dům držela do roku 1724, kdy jej prodala svému synovi Antonínu Onderkovi za 500 zl., z toho požadovala půlku pro sebe, druhá půlka měla na díly ostatním dětem vyjít. V domě si zajistila doživotní bydlení, louku u mostu ležící a druhou pod solnicí, k tomu komoru nad podloubím, chlév pro čtyři krávy a kurník. V té době je však Onderka mušketýrem Aldaunského pěšího pluku v městě Přerově. Dům zůstal bez hospodáře a v roce 1726 je velmi zpuštěn, na domě vážnou obecní dluhy. Antonín Onderka je v roce 1732 již nebožtíkem – snad zahynul – a dům potřebuje velké opravy, je proto prodán za 600 zl. Martinu Vahalovi. Ten si však domu moc neužil, v roce 1735 byl již ne-

božtíkem a 18. května téhož roku se svatební smlouvou prokázal Daniel Rada z města Kelče, že se oženil s vdovou Vahalovou, a ta mu dům v ceně 600 zl. odvedla. Rada však dům v roce 1747 prodal za hotových 780 zl. Tomáši Oveslovi ze Slavkova, který se prokázal výhospním listem. V roce 1767 se novým majitelem domu stává Antonín Nedbal, sládek ve Střelné na fulneckém panství, který dům koupil za 1000 zl. Nedbal byl však v roce 1778 již nebožtíkem a dům po něm pozůstalý je v licitaci prodán za 919 zl. Johannu Schmachovi (Šmachovi).

Schmach dům v průběhu téměř dvaceti let značně zvelebil a roku 1797 jej prodal za 2975 zl. Václavu Hubíkovi, v tomto případě šlo však zřejmě o kup spekulativní, protože Hubík dům za dva roky opět se ziskem prodává. V září roku 1799 dům za 3900 zl. kupuje Teofil Lachovský pro svého syna Franze. I v tomto případě se jednalo o držbu krátkodobou, v roce 1806 Franz Lachovský již nežije a podle testamentu jej v ceně 4000 zl. odkazuje své ženě Apolonii. Vdova jej téhož roku odvádí svému novému manželovi, sládkovi Josefu Malchárkovi, do zletilosti jejího syna Karla Lachovského. Karel Lachovský dům v roce 1831 prodává za 2000 zl. konvenční měny pekaři bílého pečiva Josefu Dvořákovi a jeho ženě Anně. Svému otčímovi, Josefu Malchárkovi, v domě zajišťuje bydlení do konce života, a to jednu horní světnici a jednu komoru. V roce 1845 žena Dvořáková, Anna, již nežije, pekař Josef Dvořák je jediným majitelem a dům drží do roku 1870. Novým majitelem se pak po zbytek století stává František Kalmann, je jím ještě v roce 1905, v první polovině 20. století je majitelem František Körber.

- V současnosti vlastní dům Inka Smělíková, v přízemí funguje prodejna s levným textilem.

Dům čp. 100

Jednopatrový řadový dům na Horním podloubí, zvýšený o atikové patro, zkosené do tvaru lichoběžníka. Průčelí je tříosé, bez architektonických detailů. V přízemí je zachována středověká dispozice. Prvním doloženým držitelem tohoto domu byl Šimon Grejzle, který v roce 1573 již nežil, a městský úřad prodává dům po něm pozůstalý Ondřeji Dubskému, fojtu polomskému, za 600 zl. Ondřej Dubský v roce 1584 byl již nebožtíkem a dům přešel na jeho vdovu Dorotu, která dům splácí a v roce 1594 jej již má zcela zaplacený. Dorota Dubská

převedla dům na svého syna Václava, který v roce 1610 položil deset zlatých z gruntu na zapravení dluhů obecních. Václav Dubský dům zatížil značnými dluhy, které se mu ve válečných časech nedařilo splácet. Jeho matka Dorota zemřela v roce 1662 v hoferství u Andrese Mlejníka. Václav dům spravoval do roku 1626, kdy zemřel, a úřad v pátek po sv. Václavu prodává dům na místě jeho sirotka a nápadníků kožešníkovi Kašparu Seldenreichovi za 600 zl. Seldenreich položil závdavek pouhých 8 zl., a to až po sv. Martinu, na domě se mu v těchto neklidných letech nedařilo. V roce 1627 byl souzen za rebelii, tj. odboj města proti císařským, kdy mnoho měšťanů bylo odsouzeno do vězení a k peněžitém pokutám, vůdci odboje k trestu smrti. Měšťanské domy velmi trpěly ubytováním vojska. I ve vnitřním městě byla celá třetina ze 132 měšťanských domů před prvním vpádem Švédů opuštěna, neboť nikdo nechtěl osadit pustinu, na jejíž vybudování nebo opravu bylo třeba mnoho peněz.

V těchto nešťastných válečných letech většina měšťanů neplatila povinné domovní splátky k purkrechtu a neodváděla ani platy do knížecích důchodů, neboť jim samotným zbývalo sotva na živobytí. Řemesla a obchod stály a nic nevyvážely a vojska císařská i nepřátelská, ležící ve městě, stály měšťany velké sumy peněz. Další životní podmínky byly pro Seldenreicha do té míry neúnosné, že opustil dům i Hranice, a dům bez hospodáře začal chátrat. Úřad v zájmu města opuštěný dům prodává Pavlu Velickému, který na domě seděl už od roku 1640, v následujícím roce je na domě již nový majitel, a to Martin Čech, který tam ani nezdomácněl, protože v roce 1644 je již nebožtíkem, a na domě zůstává jeho vdova Anna. Ta za léta 1642 a 1643 položila po pěti zlatých splátkových peněz, a to odebraným pivem pro lid vojenský. Dům sama nemohla spravovat, takže dále chátral, a proto jej v roce 1647 prodala za 550 zl. vlastní dceři Pavla Velického a jejímu manželovi Martinu Bravenému. Bravený dům spravoval do roku 1662, kdy jej za 500 zl. prodal Václavu Smetanovi, který zavdal 45 zl. a po sv. Václavu měl ročně splácet po 5 zlatých. To se však Smetanovi příliš nedařilo, doba byla zlá a městský úřad uznal, že Smetana měl na domě velkou škodu a musel vynaložit velké úsilí na jeho opravu, proto mu povolil snížení platby a to za roky 1662–1665 jen 4 zl. a za rok 1666 jen polovinu. V roce 1674 Smetana, toho času rychtář města Hranic, předstoupil před úřad a oznámil, že učinil úmluvu, jinak frejmark, na svůj dům s Martinem Kaynarem na dům jeho (čp. 121), aby si Kaynar Smetanův dům koupil a dále ho splácel tak, jak byl sám povinen. To, co Smetana do té doby zaplatil, to Kaynarovi daruje. Ovšem ani tato držba nebyla dlouhodobá, již v roce 1685

předstoupil Kaynar před úřad a oznámil, že ten dům se zahrádkou za velkým mostem ležící prodal Janu Tomanovi za 500 zl. Toman výhodně skupil všechny pohledávky na domě a měl tak v roce 1705 dům zcela zaplacený. V roce 1734 již nežil a podle testamentu i smluv svatebních připsal dům svému zeti Antonínu Klejzlovi v ceně 500 zl. Klejzl v roce 1743 podle smluv svatebních odvádí dům své dceři Alžbětě a jejímu manželovi Antonínu Šromovi z města Drahotuš za stále stejnou cenu. V domě si zajistil doživotní výminku při jednom světle a teple. Za těchto držitelů byl dům značně zveleben a přešel z otce na syna. V roce 1796 předstoupil před úřad ševcovský mistr Jan Šrom a žádal, aby mu byl dům, který byl v roce 1794 ohodnocen na 1800 zl., podle testamentu připsán s tím, že vyplatí díl své sestře Anně, provdané v Hodoníně. V roce 1806 již nežije a dům po něm pozůstalý je zatížen mnoha dluhy, takže je prodáván v licitaci nejvyšší nabídkce, aby mohly být uhrazeny dluhy. Vdova měla mít v domě doživotně zajištěno bydlení, a to ve dvoře se nacházející přední dvě světničky, stáje na dvě krávy a přední sklep. Celková cena domu byla odhadnuta na 4000 zl. O dům se ucházeli čtyři zájemci, přiklepnut byl vdově Anně Šromové za 4321 zl. Vdova Anna se provdala za Jana Orlíka a v roce 1807 dům odvedla svému synovi Valentinu Šromovi za 5860 zl.

V roce 1810 Valentin již nežil, zanechal vdovu Apolenu a pět nezletilých dětí – Franze, Antona, Annu, Karolinu a Josefa. Valentin Šrom testamentem dům odkázal synu Antonínovi v ceně 1700 zl., předměstskou chalupu čp. 197 synu Františkovi v ceně 1400 zl., František v roce 1811 zemřel a jeho zděděná chalupa byla v licitaci prodána Johannu Morgensternovi za 1846 zl. Podle soudního rozhodnutí z roku 1812 se opatrovníkem dětí stává Franz Schindler, za kterého se vdova Apolena provdala. Roku 1835 je dům soukeníkovi Franzí Schindlerovi připsán v ceně 1800 zl., roku 1849 je majitelkou domu jen jeho vdova Apolonie Schindlerová, která v roce 1850 pouští dům v ceně 4000 zl. manželům Janu a Terezii Litschmanovým. V držení této rodiny je dům až do roku 1874, kdy Františka Litschmanová na základě svatební smlouvy z 11. prosince zapisuje polovinu domu v ceně 2000 zl. svému manželovi Rudolfo Sobotkovi, majiteli hostinské koncese. V první polovině 20. století je dům v držení Zigmunda a Žofie Neumannových a jejich potomků. Zigmund Neuman, zvaný Simon, narozen roku 1866, hostinský a restaurátér, provozuje restauraci na Sobotkovu koncesi. Neumann byl posledním předsedou hranického židovského pohřebního spolku Chevra Kadiša, přežil Terezín a vrátil se do Hranic, kde v roce 1956 zemřel a byl pochován.

Celý objekt je četnými stavebními úpravami značně narušen, dispozičně však představuje závažný dokument vývoje historického jádra města.

• V současnosti vlastní dům Anežka Šváčková, v přízemí je umístěn Boutique U Zámku a další prodejna oděvů.

Dům čp. 101

Jednopatrový řadový dům s atikou ukončenou korunní římsou na Horním podlouhí. Průčelí je novorenesanční, doplněné bohatým štukem, novorenesance přechází i do úpravy loubí, odkud mizí historický oblouk a objevují se čtyři pilíře, nesoucí patro. Prvním doloženým majitelem tohoto domu je Foltyn Ludvig, který svůj dům v roce 1583 prodal Andrisovi Skoupému za 700 zl. Mezi nápadníky a připovědníky patří Jan Ondra ze Stříteže, kterému náleží 71 zl., Janu Kozáčkovi po 3 zl., zbude-li co, má pak nadále jít na jeho syna. Skoupý platí splátkové peníze do roku 1606, kdy též umírá a městský úřad na místě nápadníků prodává dům jeho vdově Lidmile, která splácí v roce 1607, v dalších letech pak splácí Pavel Filos, za kterého se vdova pravděpodobně provdala. V roce 1615 Filos dům prodává za 600 zl. Matěji Kelčákovi, který na domě hospodařil pouhých šest let. V roce 1622 prodal svůj dům Mikuláši Janáskovi z Černotína za 800 zl., a ten na domě pobýval do roku 1641, kdy dům vyměnil frejmarkem za dům Jana Czapaty mladšího. Czapata dům upravil a v roce 1643 jej prodal za 800 zl. bez závdavku Janu Měchovskému, který musel postavit sedm rukojmích za nezapuštění gruntu.

V těchto válečných letech bylo zběhnutí z gruntů a domů častým jevem, což bylo proti zájmům města i vrchnosti, protože z těchto pustých objektů nebyly plněny žádné povinnosti, nebyly odváděny žádné daně. Ovšem ani osedlé domy v té době zkáze neunikly, což držba Měchovského dokládá. V roce 1667 dům prodává za stejnou cenu, „nemoha již déle domu užívati, je všečen zpuštěný a potřebuje opravu“, na kterou nemá prostředky. Novým majitelem se stává Václav Budišovský, v roce 1703 přešel dům z otce na syna, Jana Budišovského, za stejnou cenu. Otec splatil 414 zl., syn má doplatit 386 zl. Splácel do roku 1721, kdy zemřel, a dále splácí jeho vdova Kristina, která se provdala za Andrise Biskupa. V roce 1726 se tento dům po nebožtíku Janu Budišovském připisuje jeho pozůstalé vdově Kristině Biskupové, která se sice za Biskupa provdala, ale „nemohouc se mezi sebou snášeti od statku a pozůstalosti sebe propustili“. Kristina složila 48 zlatých, které on přijal, a zavázal se, že nebude vznášeti již žádné další nároky. Do roku 1735 splácela Biskupka sama, v roce 1735 podle svatební smlouvy se dům připisuje Josefu Fouskovi, za kterého se Kristina Biskupka provdala, zajišťuje v domě doživotní bydlení sobě i svým dcerám, Lídě a Rozině. V roce 1780 se dcera Anna Fousková provdala za Jana Mikšíka a dům mu v ceně 600 zl. připisuje. Mikšík dům zvelebil a za čtyři roky jej prodává v ceně 1800 zl. Martinu Svobodovi, který dům vlastní od roku 1784. Šlo tady patrně o spekulativní kup, protože po dalších čtyřech letech, v roce 1788, dům opět prodává za 2130 zl. Johannu Georgu Melcherovi. Ani tento majitel dům nedržel dlouho, v roce 1795 dům kupuje paní Anna Grunerová za 3000 zl. a nechává dům připsat svému manželovi Janu Jiřímu Grunerovi do konce jeho života, po jeho smrti bude dům však patřit výhradně jí, protože nevlastního syna, Josefa Grunera, vyplatila. V roce 1797 Anna ovdověla a žádala, aby jí byl dům připsán. Téhož roku dům prodala za 3200 zl. Janu Krausovi. Vymínila si příští

várku piva a jeho šenk o sv. Janu Křtiteli ve velké světnici. Dále si vymínila k doživotnímu užívání dolní malou světnici, půdu, nerušený provoz provaznictví v dolní chodbě, od začátku až k městské zdi. Kdyby jí to znemožnil, musel by jí vyplatit 300 zl. Soustružník a právovárečný měšťan Kraus dělá v domě velké úpravy, buduje a rozšiřuje, v roce 1798 uzavírá smlouvu se sousedícím městským pivovarem, že nebude docházet k poškozování jeho stavby vodou, která je na městské zdi z pivovaru odváděna rýnami. Dům zůstává v rodině Krausů déle než jedno století, v roce 1829 podle testamentu dům dědí junior Jan Kraus v ceně 4000 zl. vídeňské měny. Na domě hospodařil do roku 1875, kdy zemřel a dům zdědila v ceně 5200 zl. jeho dcera Marie, která dům vlastnila i v prvních desetiletích dvacátého století. Její iniciály (MK) jsou zakomponovány v ozdobné mřížii bohatě řešeného dřevěného ostění výkladů a vstupu do domu. V letech 1922–1937 jej vlastní Jan Klein, od roku 1937 obchodník galantním zbožím David Rosenbaum, který obchod provozoval ve svém domě. David Rosenbaum zahynul ve vyhlazovacím táboře Oswietim-Birkenau. Dům zdědil jeho syn JUDr. Karel Rosenbaum, narozen 1892, který byl až do okupace soudcem ve Frýdku-Místku, před deportací jej zachránilo manželství s nežidovkou, po válce se vrátil z pracovního tábora do Hranic, kde v roce 1972 zemřel. Dům se v pozdějších letech stal majetkem koncernového podniku Cementárny a vápenky. V přízemí domu jsou prostory původního mázhausu, později přeřesené na obchodní prostory a využívané jako skladiště. Celý objekt patří k architektonicky zajímavým a umělecko-historicky hodnotným prvkům městského jádra.

- V současnosti vlastní dům Ludmila a Zdeněk Štěpáníkovi, v přízemí je umístěna prodejna sklo–porcelán a prodejna keramiky.

Dům čp. 102

Jednopatrový řadový městský dům na Horním podloubí, zvýšený zděnou nástavcovou zdí druhého patra, byl až do konce 18. století renesančním velkoměšťanským domem s přízemním mázhausem, domovním kamenným portálem apod. Koncem 18. století, kdy byl zakoupen právovárečným měšťanstvem pro vybudování pivovaru, byl vnitřně účelově zcela přestavěn, opětně pak v 19. stol. k obytným účelům a v 80. letech adaptován pro provozní účely Měst-

ské lidové knihovny. Z původního renesančního domu zůstalo zachováno jen domovní průčelí s otevřeným obloukem přízemního domovního loubí do ulice Zámecké, oddělujícím kordonovou římsou přízemí od prvního patra domu se třemi nově adaptovanými okny a hladkou nástavcovou zdí, zakrývající sedlovou střechu domu. Dům stojí na původní středověké parcele gotického domu.

Nejstarším držitelem tohoto někdejšího velkoměšťanského právozářného domu, doloženým městskými knihami, byl v polovině 16. stol. přední měšťan Jan Štemberský, člen městské rady, který stál v letech 1557, 1562, 1566 a 1573 jako starší (tj. první) purkmistr v čele města. Jeho bratr, měšťan Petr Štemberský, byl v 60.–80. letech 16. století jako člen jednoty bratrské velkým příznivcem bratrského sboru v Hranicích, jemuž daroval některé své polnosti. Rodiny Štemberských, Kopytků, Popů aj. bratrské rodiny se uchýlily ze Šternberka do Hranic pod ochranu tolerantních Pernštejnů v 1. polovině 16. století z náboženských důvodů.

Jan Štemberský byl jedním z prvních měšťanů v Hranicích, který si dal v 60. letech 16. století při přestavbě nového zámku vlašskými zedníky a kameníky renesančně přestavět svůj měšťanský dům na Horním podloubí, takže byl už za jeho života oceněn na 1000 zl., což je téměř dvojnásobek hodnoty sousedních starých domů. Dům držela po jeho smrti vdova Kateřina Štemberská až do roku 1585, kdy jej prodala společně se synem Matoušem Štemberským i se zahradou na Farářství za 1000 zl. soukenickému mistru Matouši Stahalovi. Po smrti Kateřiny Štemberské byly roční peněžní splátky z domu posílány do Opavy Matouši Štemberskému, který byl už roku 1567 hospodářem české kanceláře dvorské komory opavské a roku 1579 byl císařem povýšen do šlechtického stavu s predikátem „ze Sternfelsu“. Měl v Opavě svobodný dům na Dolním náměstí a svobodný půllán role. Po jeho smrti byly peníze z otcovského domu v Hranicích posílány do Opavy jeho dědicům.

Vdova po Matouši Stahalovi, Barbora, prodala roku 1598 dům svému zeti, soukeníku Janu Tchořovi, za 900 zl. Ten byl rovněž příslušníkem bratrské rodiny hranické, zemřel již roku 1604 a dům držela jeho vdova, Johana Tchořka, sama až do své smrti roku 1632, kdy městský úřad prodal dům po Janu Tchořovi za 800 zl. jeho synovi Jiříku Tchořovi. Ten jej prodal i se zahradou roku 1642, kdy se na Moravě objevily za třicetileté války švédské armády, za 1000 zl. měšťanu Mikuláši Vašinovi, krejčovskému mistru.

Po dobytí Hranic švédskou armádou roku 1643, když se do domu nastěhovali švédští vojáci a dům plundrovali, ušel Vašina s rodinou z města. Opuštěný dům plundrovali pak císařští vojáci, vloženi do města, roku 1645 opět Švédové. Zpustošený dům zůstal pustý až do konce války, kdy se Vašina domu opět ujal, roku 1677 jej však prodal „již léty sešlý a nemoha jej opraviti“ za 800 zl. měšťanu Pavlu Popovi, synu předního měšťana Jana Popa a jeho první ženy Zuzany Banovské, dcery panského úředníka Václava Banovského, nájemce hranického a lipnického panství za třicetileté války.

Roku 1681, po smrti Pavla Popa, prodal městský úřad na místě jeho sirotků dům za 800 zl. kovářskému mistru Pavlu Weiserovi, který si jej do roku 1703

zcela dopltil. Podle Weisserova testamentu byl roku 1725 zaplacený dům připsán jeho zeti Františku Anderlovi, který měl za manželku Weisserovu dceru Kateřinu. Anderla zemřel již roku 1730 ve věku 55 let a dům byl podle jeho poručenství připsán jeho synu Karlu Anderlovi jako zcela zaplacený.

Karel Anderla koupil r. 1740 velký měšťanský dům čp. 89 na východní straně náměstí, proto prodal téhož roku svůj menší dům na Horním podloubí za 750 zl. rýnských, hotově složených, obchodníku sukny Františku Schönovi. Ten postoupil dům i se zahradou v ceně 1200 zl. rýnských svému stejnojmennému synovi, který jej prodal r. 1792 s povolením matky za 3000 zl. právovárečnému měšťanstvu na pivovar, do městských knih byl prodej po námitkách zapsán až 4. 5. 1796. Schön si koupil dům na náměstí čp. 90 za 4000 zl. konvenční měny.

Dům čp. 102 na Horním podloubí, koupený právovárečným měšťanstvem, ležel přes ulici proti starému městskému pivovaru, o který vedli právováreční měšťané dlouhý spor s předměstskými tzv. dvořáky v Horní ulici, majiteli svobodných selských gruntů. Výnos z vaření a šenkování piva z městského pivovaru užívali totiž podle privilegia jen majitelé 77 právovárečných domů, ležících na náměstí a v přilehlých ulicích Dolního a Horního podloubí. Když se po roce 1784 dostali do městské rady také zástupci předměstských dvořáků, odmítli uhradit příspěvek obce na opravu pivovaru, respektive zakoupení nové pivovarní páneve, když stará pánev, opatřená roku 1670, se propálila a bylo nutné opatřit novou pánev, která stála 1200 zl.

Městský úřad a právováreční měšťané se po třicetileté válce usnesli, když byly všechny pivovary a sladovny, umístěné v několika velkoměšťanských právovárečných domech zničeny (v čp. 20, 89, 97), postavit nový měšťanský pivovar v zadní části za války pobořeného Žampachovského domu, ležícího proti zámku (čp. 118). Za materiální a peněžní pomoc obce při stavbě a vybavení nového pivovaru a závazek provádění jeho potřebných oprav se právováreční měšťané zavázali, že město bude moci každoročně svařit v pivovaře 2 až 6 várek piva a vyšenkovat je pro zlepšení obecních financí. Každoročně se v té době vařilo kolem 50 várek pro měšťanstvo, jedna várka dávala 22 beček piva.

Pro vzniklý spor dvořáků s právovárečnými měšťany se město zřeklo práva vaření v pivovaře i šenkování piva za zrušení povinnosti města opravovat pivovar. Dvořáci z Horní ulice vyvolali však nový právní spor, že pivovar leží na obecním pozemku, ke škodě celého města jej ovšem užívají jen právováreční měšťané. Právováreční měšťané zakoupili proto roku 1796 dům čp. 102 na Horním podloubí a přenesli tam vaření piva, starý pivovar užívali pak jen jako sklad dřeva na topení v pivovaře. Dlouhý a nákladný spor s dvořáky, vedený až k nejvyššímu dvoru ve Vídni, byl na příkaz Vídně ukončen až roku 1803 narovnáním, a to tak, že právovárečné měšťanstvo koupilo starý pivovar a celý pozemek pobořeného tzv. Žampachovského domu za 3500 zl. a město ustoupilo od všech svých práv na pivovar a vaření piva, zavázalo se však dodávat do měšťanského pivovaru z obecního vodovodu tolik vody, kolik bude potřeba k vaření piva. Městský pivovar zůstal pak v domě čp. 102 až do svého zrušení koncem 19. století.

Na pozemku starého pivovaru, který sloužil dočasně jako skladiště dřeva pro pivovar, a na přilehlé tzv. Žampachovské pustince byl pak v druhém desetiletí 19. století vystavěn velký zájezdní hostinec čp. 118 „U Slunce“. Byl to největší hostinec ve městě s velkým divadelním a tanečním sálem aj., v němž bylo čepováno výlučně pivo z hranického měšťanského pivovaru.

Protože provozní prostory pivovaru v domě čp. 102 byly malé, bylo rozhodnuto postavit novou budovu pivovaru na dvoře domu. Nejdříve byla roku 1826 postavena mezi hradebním valem a dvorem pivovaru vysoká kamenná zeď, vedená od fortny o výšce 5 m a délce téměř 30 m, a v roce 1829 postavena na dvoře přízemní klenutá budova nového pivovaru s 8 zamřížovanými okny, vysokým komínem aj. Pro usnadnění přístupu, dovozu materiálu a odvozu piva zakoupilo měšťanstvo roku 1832 k pivovaru zahradu sousedního domu čp. 103 od Jana Gallase v šíři a délce 10 × 10 m, včetně mezní zdi. Přestavěný a nově vybavený pivovar právovárečného měšťanstva byl v roce 1838 úředně odhadnut – dům čp. 102 na 6125 zl., přilehlý nový pivovar na 5600 zl. konv. měny.

Vaření a odbyt piva byly až do konce čtyřicátých let 19. století provozovány v režii společenstva ustanoveným sládkem a pomocným personálem. Pivo bylo dodáváno do hostinců právovárečného měšťanstva v čp. 76–77, v čp. 118, do pivnice v přízemí čp. 102, do pivnice „Na Schůdkách“ a na Pivovarských schodech. Podle privilegia města bylo dodáváno i do ostatních hostinců ve městě a na předměstí. Ve vesnicích a v lázních Teplicích bylo však čepováno podle privilegia jen vrchnostenské pivo z hranického zámeckého pivovaru.

Po zrušení poddanství a povinného odběru piva nastala volná konkurence pivovarů a odbyt piva závisel jen na kvalitě a ceně piva. Pro nejistý odběr piva

a výnos pivovarů byly vrchnostenské i měšťanské pivovary pronajímány na dobu tří až šesti let nájemcům za stanovenou částku ročního nájmu. Prvním nájemcem hranického měšťanského pivovaru byl od ledna 1850 do konce roku 1852 sládek Antonín Smetana, bratr Bedřicha Smetany, kdy nájem pro nevhodnost vypověděl. Po dobu nájmu pivovaru bydlel s rodinou v domě čp. 104 Horního podloubí. Po něm byl nájemcem Žid Seligman Bachrach, který měl v nájmu také panský pivovar ve starém zámku, později Eduard Černý, po něm opět Bachrach, Antonín Itzely a jiní. Posledním sládkem měšťanského pivovaru byl patrně A. Werner. Velká konkurence kvalitnějších a lacinějších piv nově zakládaných velkých pivovarů, moderně vybavených ve velkých městech, dovážejících pivo v sudech drahou do vzdálenějších míst, znemožnila brzy odbytu málo kvalitního piva malých zastaralých pivovarů venkovských měst i panských pivovarů, jež proto v osmdesátých letech postupně zastavily výrobu piva.

Právovárečnému měšťanstvu patřily až do vzniku republiky, kromě domu čp. 102 s bývalým pivovarem, též domy čp. 76–77 na náměstí a sýpka se sladovnou čp. 421 v Čaputově ulici pod Pivovarskými schody. V bývalém pivovaru v přízemí zřídilo společenstvo měšťanskou palírnu s výčepem pálenky a likérů. Po vzniku republiky odprodalo společenství před likvidací domy čp. 76–77, bývalou sýpku a sladovnu roku 1921 Hospodářskému družstvu a dům čp. 102 obchodníku konfekcí a obuví Františku Kórberovi, který zůstal jeho majitelem až do padesátých let. Po značných stavebních renovačních pracích celého domu na počátku osmdesátých let sloužil dům od roku 1982 Městské lidové knihovně, která byla sem přestěhována z domu čp. 121 na náměstí.

• V současnosti je dům v majetku Města Hranic, v přízemí je umístěna trafika, v mezipatře prodejna levného textilu.

Dům čp. 103

Jednopatrový řadový městský dům Horního podloubí stojí už od 15. století na úzké domovní parcele, probíhající podél někdejší přístupové obranné uličky na městské hradby. V roce 1817 byla městská hradební zeď na konci uličky prolomena a zřízena zde fortna pro usnadnění přístupu na předměstí k potoku Ludině a do Čaputovy ulice a z předměstí do města. Na místě zbořeně zdi bylo postaveno kamenné schodiště. Tím byl ulehčen také provoz měšťanského pivovaru na dvoře sousedního městského domu čp. 102, přísun dřeva a odvoz piva přes odkoupený pozemek zadní části domu čp. 103, na němž byl později, po zboření hradeb, postaven také hostinec právovárečného měšťanstva „Na schůdkách“. Stará hradební ulička má dnes název Pivovarské schody, počátkem století to byla ještě Pivovarská ulice.

Bývalý velkoměšťanský šenkovní dům, zvýšený nad prvním patrem atikovou zdí, má klenuté domovní podloubí otevřené do Zámecké ulice dvěma oblouky. Podloubí domu je spojeno s loubím sousedního domu čp. 104 přes uličku k hradbám střešní zděnou klenbou loubí, spojující podloubí obou domů, umož-

ňující pohodlný průchod celým Horním podloubím i za deštivého a zimního počasí. Z někdejšího starého gotického domu, který tu stál v 15. století, se podnes uchovaly jen základy domu a suterénní hloubkové sklepy, přední a zadní příčný sklep, oba zaklenuté kamennou půlkruhovou klenbou, spojené úzkou uličkou. Nadzemní středověká část domu byla za renesance zbořena a zcela nově vystavěna. Toto nové renesanční jádro domu je podnes uchováno přes pozdější klasicistní stavební úpravy části přízemního traktu a prvního patra domu i nedávné vnitřní adaptace domu pro provozní účely Lidové školy umění.

Nejstarším doloženým držitelem tohoto právozárečného domu, nazývaného až do poloviny 17. století domem Smekbidlovským, byl v padesátých letech 16. století přední měšťan a konšel Jiřík Smekbidlo, který byl v šedesátých letech dvakrát městským fojtem a v roce 1563 druhým purkmistrem města. Po jeho smrti prodal městský úřad roku 1579 pozůstalý dům na místě sirotků a věřitelů za 500 zl. stolařskému mistru Pavlu Štospankovi, který si vzal Smekbidlovou vdovu za ženu a dům si do roku 1585 zcela zaplatil. V městských knihách je podle převzatého domu uváděn nový majitel též jako Pavel Smekbidlo, jak bylo tehdy zvykem. Jeho druhou ženu, vdovu Magdalenu, si vzal roku 1603 za manželu řezník Tobiáš Kerner, který jako tovaryš na vandru přišel do Hranic podle městské knihy, „z města hor stříbrných Příbramě“, a vdova mu odvedla dům. Za něho byl starý gotický dům zbořen a renesančně zcela nově přeřesen a vystavěn. Vstup do domu z městského podloubí byl opatřen jednoduchým kamenným portálem, z přízemního rozlehlého mázhauzu vedlo schodiště do místností prvního patra, pohodlně vybavených. Pravý přízemní trakt, renesančně zaklenutý, je podnes zachován, levý trakt, později klasicistně zaklenutý, byl při nedávné adaptaci domu zcela novodobě přestavěn. Ostění pískovcového renesančního domovního portálu je zdobeno jednoduchým profilovaným žlábkováním, které se ve výši asi jednoho metru nad prahem pravouhle zalamuje dovnitř. Stylově jednoduchý renesanční portál tohoto měšťanského domu je, vedle staršího renesančního portálu Čaputovského domu čp. 20 z r. 1583 na Dolním podloubí, posledním zbylým renesančním portálem hranických měšťanských domů, jinak neuváženě zničených v 19. a 20. století při přestavbách domů. Nově vystavěný renesanční dům Smekbidlovský, pozůstalý po Magdaleně Smekbidlové, byl roku 1617 prodán městem za 1000 zl. pekařskému mistru Jakubovi Bystřickému, který dostal podle domu opět jméno Jakub Smekbidlo a držel dům do roku 1623.

Jeho vdovu Kateřinu si vzal roku 1624 za ženu vdovec, přední měšťan Jan Poláček, který byl toho roku starším (tj. prvním) purkmistrem města a je znám z tzv. mansfeldské rebelie města Hranic 1626–1627, kdy měl být po opětovném dobytí města císařskou armádou roku 1627 popraven. Při svatebních smlouvách roku 1624 přijal sirotka Bystřického za vlastního a Kateřina opět jeho sirotka, dceru Kateřinu. Protože Poláček měl ve městě vlastní větší měšťanský dům, prodal roku 1625 se souhlasem manželky Smekbidlovský dům i se zahradou na Přisadách za 1000 zl. měšťanu Šebestiánu Kučerovi. Ten byl ve válečných letech 1641 a 1642, kdy se tu střídala vojska císařská a švédská a vydírala

město vymáháním válečné kontribuce, druhým purkmistrem města. Při dočasném odchodu z města roku 1643 pobořili Švédové část městských hradeb, aby se mohli do města kdykoliv vrátit. Město však hradby rychle opravilo a Švédové je museli roku 1645 znovu dobývat a pomstili se měšťanům plundrováním městských domů. Kučera přežil na domě s rodinou všechny útrapy třicetileté války, roku 1650 však musel pro bídu dům prodat. Koupil jej za tutéž cenu, 1000 zl., krejčovský mistr Jiřík Sedláček, příšlý z Olomouce, byl proto nazýván též Jiřík Olomoucký. Také on byl vrchností dosazen v 60. letech za městského rychtáře, potom za mladšího purkmistra a v letech 1668–1673 ustanoven starším purkmistrem města.

Po jeho smrti prodal městský úřad roku 1677 dům na místě pozůstalých sirotků opět za stejnou cenu měšťanu Janu Adámkovi, který jej odevzdal r. 1709 svému stejnojmennému synovi, konšelu Janu Adámkovi mladšímu. Ten byl purkmistrem města v letech 1709 a 1715, v následujícím roce však zemřel. Jeho vdova Terezie prodala proto šenkovní dům zcela zaplacený roku 1720 měšťanu a radnímu Antonínu Málkovi za 500 zl. rýnských, hotově jí vyplacených. Ani ten si však domu dlouho neužil, neboť již roku 1725 prodala jeho vdova Mandalena dům za 523 zl., opět hotově vyplacených, městskému radnímu Janu Ludvíku Křenkovi. Ten prodal dům roku 1739 za 550 zl., hotově vyplacených, soukenickému mistru Antonínu Dernickému. V držení této rodiny zůstal dům až do roku 1778, kdy jej koupil za 890 zl. soukenický mistr Jan Orlík. Dům dostal při prvním číslování domů ve městě roku 1771 popisné číslo 98, při druhém číslování domů ve městě i na předměstí v roce 1804 popisné číslo 103, které má podnes. Orlík provedl v domě klasicistní úpravy přízemního traktu i místností prvního poschodí a prodal roku 1795 přestavěný šenkovní dům za 3000 zl., hotově zaplacených, soukenickému mistru Janu Gallasovi.

Gallas odprodal roku 1832 od tohoto domu svou zahradu za domovním dvorem v celkové délce a šířce 5 sáhů 2 stopy (asi 10 × 10 m) včetně dělicí zdi právovárečnému měšťanstvu k městskému pivovaru, umístěnému v sousedním domě, za 280 zl. konvenční měny hotově mu zaplacených. V roce 1835 Gallas již nežil a užívací právo domu v ceně 3000 zl. bylo zapsáno vdově Františce Gallasové do zletilosti sirotků Jana a Josefa Gallasových. Ale už roku 1859 dům patřil manželům Antonínu a Alžbětě Willmerovým, od nichž jej roku 1860 koupil za 5400 zl. rakouské měny obchodník Juda Dittel s manželkou Augustou,

kteří zřídili v přízemí obchod smíšeným zbožím. Z šesti jejich dětí převzal dům koncem století syn Abraham Dittel, obchodník s vlnou, jemuž dům patřil ještě před první světovou válkou. Od dvacátých let až do okupace byla majitelkou domu Marie Řiháková, do konce šedesátých let náležel Augustě Skopalové a Vlastě Purkytové.

Od 70. let dům využívala Lidová škola umění, pro jejíž účely byly v roce 1976 provedeny rozsáhlé vnitřní úpravy. Klasicistní levý přízemní trakt, celé první patro a dvorní část domu byly novodobě přestavěny. Renesanční kamenný domovní portál byl při těchto úpravách sice zachován, ale zevnitř nevhodně zazděn. Pro vstup do budovy byl zřízen nový boční vchod z uličky Pivovarské schody. Pískovcový renesanční domovní portál, do něhož jsou vsazeny dvoukřídlé klasicistní dveře, zalíčený desítkami starších vápenných nátěrů, měl být staletých nátěrů zbaven, očištěn až na kámen a odborně restaurován, aby zcela vynikla střízlivá, stylová krása portálu. Renesančně zaklenutý přízemní trakt domu s původním renesančním kamenným portálem vstupu do domu je jako hodnotná kulturní památka ozdobou historického jádra města.

• V současnosti je dům v majetku Města Hranic, byl však již vyhlášen záměr na jeho prodej, činnost Základní umělecké školy v budově byla ukončena (Základní umělecká škola je od roku 1990 umístěna v budově bývalé základní školy u fary).

Dům čp. 104

Jednopatrový řadový městský dům, zvýšený o půdní patro, má přízemní renesanční domovní loubí otevřeno jedním obloukem do ulice Zámecké. Dům si uchoval v podstatě renesanční domovní jádro, postavené na gotických základech staršího městského domu, z něhož se podnes uchoval jen přední hloubkový sklep, zaklenutý půlkruhovou valenou kamennou klenbou, spojený chodbičkou se zadním sklepem. Z renesanční přestavby domu počátkem 17. století se dochoval přízemní mázhaus, pravá část traktu byla však později barokně přestavěna a upravena na kvelb s přímým vstupem z domovního loubí. Starý kamenný renesanční domovní portál vstupu do domu byl nahrazen malými dvoukřídlými dřevěnými dveřmi. V zadním mezipatře je bývalá hostinská místnost. Počátkem 19. století bylo k zadní části domu přistavěno rozlehlé dvorní křídlo s okny do Pivovarské uličky.

Průčelní strana domu se třemi okny v 1. patře a dvěma okny půdního patra je zcela jednoduchá, bez architektonických detailů, pouze přízemí je od 1. patra odděleno kordonovou římsou. Stará sedlová střecha domu s valbou byla pokryta šindelem, v minulém století eternitem.

Nejstarším doloženým držitelem tohoto starého velkoměšťanského právovárečného domu s právem šenku piva a vína byl v polovině 16. století měšťan Martin Macháček, který byl v letech 1565 a 1571 městským fojtem. Po jeho smrti r. 1571 byl pozůstalý dům prodán městským úřadem na místě sirotků za 800 zl.

Martinu Řezníkovi z Lipníka, který si vzal vdovu Macháčkovu za ženu. Z kupní ceny si srazil hned třetí díl manželčin, na dva sirotky zůstaly zbylé dva díly. V roce 1585 patřil dům měšťanu Václavu Helmovi, který se oženil s druhou ženou Řezníkovou, vdovou Kateřinou. Helma přišel do Hranic už v šedesátých letech z Lipníka, koupil dva grunty na předměstí, které nyní prodal. Roku 1588 byl však již nebožtíkem a na statek po něm pozůstaly se připověděli fojti, nýdec ký a střítežský, že jim zůstal dlužen 18 zlatých za fůry, „jedouce pro víno“, také fojt malhotský přihlásil dluh 16 zlatých. Helma zřejmě obchodoval ve velkém s vínem pod obručí, tj. v sudech. Dům po manželovi držela vdova Kateřina Helmová až do roku 1592. Po její smrti připadl tzv. nápadníkům domu, tj. dětem dřívějších držitelů domu, dvěma dcerám Řezníkovým a Danielu Macháčkovi, synu Martina Macháčka. Ten prodal dům jménem všech nápadníků domu kožešnickému mistru Jiříkovi Pštrosovi, který si dům do roku 1609 zcela zaplatil. Pštros byl roku 1597 městským rychtářem, byl však sesazen Janem Jetřichem z Kunovic, pánem města Hranic, pro nevykonání jeho příkazů a nahrazen jím ustanoveným tzv. přísěžným rychtářem, poslušným plnit rozkazy vrchnosti. Když byl Pštros roku 1599 zvolen měšťany za prvního purkmistra, dostal se opět do sporů s Janem Jetřichem z Kunovic pro hrubé porušování městských privilegií a městského zřízení vrchností. Ten při výměně hranického panství roku 1600 se svým švagrem Zdeňkem Žampachem z Potenštejna za jeho panství Světlov si vymínil Pštrosova a několik dalších hranických měšťanů jako vzpurné poddané k trestání do vězení na svůj zámek v Uherském Ostrohu. Pštros přečkal tyto útrapy, vrátil se do Hranic a v prvních letech 17. století zbořil svůj starý šenkovní dům a postavil na jeho místě nový renesanční dům s mázhauzem, kamenným portálem apod. V roce 1613 však svůj dům, oceněný na 1000 zlatých, prodal za 400 zl., hotově mu složených, soukenickému mistru Mikuláši Žabskému. Ten si domu dlouho neužil, zemřel již roku 1616. Jeho vdova Zuzana, rozená Balšánková, držela dům až do své smrti roku 1633. Městský úřad na místě pozůstalých sirotek prodal dům téhož roku za 1000 zl. podle poručenství zemřelé kožešnickému mistru Jeremiáši Ježovi z Kelče, který měl za ženu její dceru Salomenu. Dům byl prodán i se zahradou na Novosadech, ležící vedle panské zahrady na pravém břehu potoka Veličky. Jež přežil s rodinou na domě třicetiletou válku, dobytí a drancování města švédskou armádou roku 1645. Podle soudobého soupisu držitelů městských domů z jara 1644 se živil řemeslem kožešnickým, neměl žádný dobytek, ani roli. Po skončené válce byl zvolen do městské rady, roku 1651 byl rychtářem města, v letech 1654 a 1657 mladším purkmistrem a v letech 1659, 1661 a 1662 stál v čele města jako starší (první) purkmistr, zemřel v roce 1678.

Po jeho smrti prodal městský úřad roku 1679 dům na místě vdovy Zuzany a sirotek za 1000 zl. moravským měšťanu Václavu Pernšteinerovi, v jehož rodině pak zůstal téměř sto let. Od devadesátých let do roku 1715 patřil jeho synu Martinu Pernšteinerovi, podíly na domě měli však zajištěny i jeho bratři, Václav, Jan, Karel a švagři, Antonín Anderla a Mikuláš Kuča. V roce 1753, po smrti Jiřího Pernšteinerja, převzal dům jeho syn Karel Pernšteiner, krejčovský mistr,

kteřý však zemřel již roku 1767 ve věku 38 let. Jeho vdova Anna měla podle testamentu užívat dům 20 let a pak jej postoupit některému ze tří sirotků. Vdova se ale již v roce 1768 vdala za drahotušského měšťana Josefa Blažka. Blažek požádal magistrát města, aby mu byl dům v ceně 1000 zl. připsán s podmínkou, že vyplatí sirotky Pernšteinerovy, Jana, Karla a Ignáce. R. 1779 však dům za 1000 zl. prodal soukenickému mistru Štefanu Kellnerovi, který převzal na sebe dluhy zemřelého Karla Pernšteinera i závazek vůči třem jeho sirotkům. Kellner provedl některé vnitřní stavební úpravy v domě, dal jej v roce 1798 zapsat svému synovi Theodoru Kellnerovi v ceně 1600 zl. Po Kellnerově smrti převzal r. 1820 dům podle svatebních smluv provaznický mistr Josef Šudlek, manžel Kellnerovy dcery Terezie, ale už roku 1826 prodali dům velkoobchodníkovi sukny Alexandru Gregorovi za 6150 zl. vídeňské měny. Gregor se vlastně jmenoval Řehoř (podepisoval se Rzehorz), jméno si však změnil pro lepší výslovnost v cizině, v Uhrách a ve Vídni, kam jako obchodník dovážel sukno. Dříve mu patřil velkoměšťanský dům čp. 84 na náměstí, který mu však nevyhovoval, a proto jej téhož roku 1826 prodal za

5700 zlatých ve stříbrných mincích a koupil dům na Horním podloubí. Ještě téhož roku začal stavět na dvoře koupeného domu čp. 104 rozlehlé zděné přízemní stavení skladu a úpravny sukna. Pozval si stavební komisi, aby schválila přístavbu k jeho domu podél hradební uličky, a uváděl, že upraví současně odtok vody ze studny, tekoucí dosud do fortní uličky (teprve nedávno prolomené a opatřené schodištěm na předměstí), kde tvořila nebezpečné náledí. Odtok vody ze studny byl upraven do dvora domu. Ačkoliv stavební komise mu povolila zřídit v přístavbě na straně uličky jen tři okna proti fortně, konstatovala pak v protokole, že Gregor zřídil ještě čtvrté okno ve světnici poschodí proti dvoru. Tato přístavba sloužila a dodnes slouží jako cukrářská dílna a pekárna.

Roku 1843 koupil dům za 4400 zl. konvenční měny měšťan Josef Hrousek, ale již roku 1851 jej prodal za 5000 zl. cukráři Janu Valentovi a jeho ženě Josefě. Valenta zřídil z bývalého přízemního kvelbu se vstupem z podloubí cukrářský krám a v zadní velké místnosti mezipatra cukrářský salon. Valentovi bydleli v předních místnostech 1. patra s výhledem do ulice, zadní dvě místnosti 1. poschodí pronajali téhož roku, 1851, nájemci měšťanského pivovaru v Hranicích, bratru skladatele Bedřicha Smetany, Antonínu Smetanovi a jeho rodině. Smetana najal už r. 1849 vrchnostenský pivovar v Týně u Lipníka n.B., v roce 1850 přenechal nájem svému švagrovi Františku Matějkovi a sám najal od 1. ledna 1850 na tři roky měšťanský pivovar v Hranicích. Nejdříve se ubytoval s manžel-

kou v domě obchodníka sukny Jana Večeře v čp. 109, kde se jim 12. dubna narodil prvorozený syn Julius. V roce 1851 se však přestěhoval do nového bytu v domě čp. 104, blíže pivovaru, kde se jim 23. února 1852 narodila dcera Vilemína. Bedřich Smetana navštívil za měsíčního pobytu roku 1852 v Týně u Matějků, u nichž bydleli i oba Smetanovi rodiče, v srpnu s manželkou a dcerou Bedříškou rodinu bratra Antonína v Hranicích a pobyl u nich přes týden. Obě ženy se dosud neznaly, ani děti. Na paměť tohoto pobytu Bedřicha Smetany v Hranicích byla u příležitosti 150. výročí jeho narození upevněna roku 1974 vedle vchodu do domu čp. 104 na podloubí mramorová deska, připomínající Smetanův pobyt v tomto domě. Jeho bratr Antonín Smetana neprodloužil koncem roku 1852 tříletý nájem měšťanského pivovaru v Hranicích na další tříleté období a odstěhoval se s rodinou do Nového Města nad Metují, kde měl již vhodnější nájem tamějšího pivovaru.

Po smrti cukráře Jana Valenty roku 1863 převzala dům a cukrárnu sama jeho vdova Josefa Valentová, rozená Zatloukalová a zajistila dětem Františkovi, Ferdinandovi a Marii jejich podíly na domě. Nejstarší syn František Valenta získal koncesi a zřídil v domě v zadní místnosti mezipatra hostinec, zemřel však již roku 1878 jako 25letý. Hostinec byl pak pronajímám nájemcům a zůstal tu až do let první světové války. Dům s cukrárnou v ceně 7900 zl. rakouské měny byl po smrti Josefy Valentové, zemřelé roku 1880 ve věku 50 let, zapsán jejímu synovi Ferdinandu Valentovi. Ten prodal dům již roku 1883 měšťanu Janu Stahalovi, ale počátkem 20. století patřil již manželům Karlovi a Hildegardě Míhovským, kteří jako majitelé domu a hostinské koncese pronajímali hostinec v domě nájemcům. Cukrářskou dílnu a prodejnu v domě měl v devadesátých letech v nájmu cukrář J. Vala, od počátku 20. století pak cukrář Josef Suchánek. Ten s manželkou Františkou koupil v druhém desetiletí dům, upravil nově přízemní prostory cukrářny a vinárny za ní i cukrářské dílny a pekárny ve dvorním traktu budovy. Cukrárnu převzal později jejich syn Josef Suchánek a vedl ji do padesátých let. Dům byl obýván rodinami majitelů domu Josefa a Vladimíra Suchánkových, v bývalé prodejně cukrářny v přízemí byl v osmdesátých letech sklad květin pro prodej v podloubí domu.

Dům, kulturněhistoricky zajímavý a hodnotný, patří k základnímu renesančnímu městskému fondu. Dokládá stavební vývoj městského jádra a dokumentuje všechny vývojové etapy, které se tu uplatnily v průběhu staletí. Jeho kulturní hodnotu dokládá pobyt Bedřicha Smetany s rodinou v tomto domě, v městě Hranicích a jeho krásném okolí.

• Majiteli domu jsou v současnosti Josef Suchánek a Vladislav Suchánek, v přízemí je umístěna cukrárna Slast (též „U Suchánků“), Internet café a prodejna rychlého občerstvení.

Dům čp. 105

Jednoduchý řadový dům zvýšený o půdní patro, přízemí je prolomeno půlkruhovým obloukem loubí. Prvním doloženým majitelem domu byl Wenc Pekař, který v roce 1578 prodává svůj dům Janovi Jindrovu za 800 zl., z této částky měly být vypláceny splátkové peníze sirotkům Kačence a Janovi Skřítkovým, Fabiánu Babákovi a sirotkům Wenclovým na šest dílů. Jan Jindrů dům držel do roku 1588, kdy zemřel, a úřad prodává dům jeho vdově Justině. V tomto též roce se o spravedlnost na domě hlásí též Jan Mako se ženou Zuzanou. Justina se znovu provdala za Kašpara Řezníka, a ten v následujícím roce splácí pohledávky na domě, v roce 1591 je uváděn již nový majitel domu, Kašpar Žiarský, který dům držel do roku 1603, kdy jej se vším příslušenstvím prodává za 800 zl. Janu Minikatovi, synu Rudolfa Minikata z městečka Krásna. Dům stále ještě není splacen a přibývají další nápadníci, pozůstali po Žárském. Minikát si domu dlouho neužil, v roce 1611 již nežije a městský úřad dům po něm pozůstalý prodává na místě sirotků jeho vdově Sabině za 800 zl. Vdova se znovu provdala a dům odvedla svému novému manželovi Lukáši Kremzovi, který splácí všechny pohledávky na domě od roku 1614 do roku 1626, kdy dům prodává Pavlu Janáskovi, jinak řečenému Černotskému, za 1000 zl. V poručenství Jiříka Jindrového, jehož nároky stále ještě nejsou vyrovnány, se uvádí dluh ve výši 76 zl. a městský úřad má roku 1625 nápadníkům zaplatit za 22 beček piva, které nebohý Jíra Jindrů dal „lidu španělskému vytáhnout do rathauzu“. Třicetiletá válka se velmi výrazně podepisuje na stavu hospodářství, růstu dluhů a časté obměně držitelů domů ve městě. Ve středu po sv. Vavřinci v roce 1628 na poručení Tobiáše Dukáta, ouředníka panství hranického, je dům po nebohém Pavlu Černotském se vším příslušenstvím i se zahradou, ležící za dvorem Čaputovským, prodán za 1000 zl. Jiřímu Šurgasovi, který však dům drží velmi krátce, v roce 1630 již nežije. Jeho vdova Žofie se provdává za Tobiáše Karásku, který dům splácí od roku 1634 do roku 1667, kdy umírá a dům je podle jeho poručení prodán za 1000 zl. Jiříku Čapkovi. Za tohoto majitele dům značně zpustl a jako pustý jej úřad v roce 1720 prodal za 500 zl., hotově položených, Janu Večeřovi, který na domě hospodařil do roku 1743, kdy jej odvedl svému synovi Františku Večeřovi, vymínil si však v tomto domě živobyті při jednom světle a teple až do své smrti. Večeřa mladší v roce 1761 svůj šenkovní dům prodal Liboru Masníkovi, on si též na domě zajistil výminek, a to světničku ve dvorní části, komoru a půdu, která nad tím jest, chlívek pro jednu krávu a na dvoře kůlnu na dřevo. V této době došlo s největší pravděpodobností k rozsáhlejší přestavbě. Libor Masník v roce 1780 pustil tento měšťanský dům svému synovi Josefu Masníkovi za 800 zl. Ten si však na domě příliš dobře nevedl, a tak si v roce 1783 Libor Masník přetáhl tento dům opět na sebe a synovi Josefovi „netoliko chalupu (na předměstí), pole a též verckajk nějaký tesařského řemesla zaopatřil“, aby se uplatnil lépe. V roce 1803 zvelebený dům pak prodává za 3500 zl., hotově položených, soukeníku Tomáši Stahalovi, na domě si zajišťuje výminek, a to dvě horní světnice, každou s jedním oknem a vedlejší dřevěnou

komoru, půdu nad výminkem, sklep pod chodbou, klenutou komoru pod schody a chlév pro jednu krávu či jiný dobytek. V držení Stahalů zůstal dům po více než jedno století – z otce přešel na stejnojmenného syna, který se v roce 1847 žení, a na základě smlouvy se spolumajitelkou domu stává jeho žena Marie, rozená Plesníková. V roce 1869 je Stahala uváděn jako voják a zřejmě při plnění vojenských povinností zahynul, protože dům po Tomáši Stahalovi připadá jeho vdově Marii a jejich dětem – Franzí a Julii. Marie Stahalová odstoupní smlouvou v roce 1879 převádí dům na svou dceru Julii, která je provdána za Aloise Rudolfa. Za držby Stahalů došlo k rozsáhlejším klasicistním úpravám domu, kdy bylo též vystavěno první patro nad dvorním traktem. V roce 1905 Alois Rudolf již nežije a dům přechází na jeho potomky. V letech 1905–31 jsou jako majitelé uvedeni manželé Alois a Julie Koneční, i tito držitelé v domě prováděli drobnější stavební úpravy, v roce 1929 bylo pořízeno nové schodiště. V roce 1937 je majitelkou domu Anna Kubátová. Celý objekt byl ve všech dobách využíván jako obytný rodinný dům, oba prostory kvelbu z levé i pravé strany sloužily jako skladiště a dílna.

• V současnosti je majitelem domu Jiří Skřípec, prostory kvelbu jsou využívány pro prodej ovoce a zeleniny.

Dům čp. 106

Nejstarším doloženým majitelem tohoto domu byl Matěj Knoflíček, který jej v roce 1583 prodal za 381 zlatých Pavlu Chodníčkovi. Chodníček dům splácel do roku 1610, dům zvelebil, zemřel však mezi léty 1610–1615, kdy zemřela i jeho žena Johana. Johana Chodníčková zanechala poručenství, ve kterém odkazuje 4 zlaté městskému úřadu, 2 zlaté radnímu písaři – patrně za sepsání poslední vůle, dále bratrskému sboru 20 zlatých, sbornímu špitálu 10 zlatých, neuvedenou částku městskému špitálu a 4 zl. pekařskému cechu. Dům na místě nápadníků prodává městský úřad za 800 zl. Matoušovi, synu nebohého Samuela Samka. Matouš Samek na domě hospodařil do roku 1623, kdy zemřel, a městský úřad na místě malého sirotka po něm pozůstalého prodává dům za stejnou cenu Pavlu Křenkovi. Křenek odvedl poslední peníze v roce 1644, kdy zemřel, a dům přešel na jeho syna Václava. V roce 1657 je však i Václav Křenek nebožtíkem a dům je připsán jeho vdově Zuzaně, která na domě hospodařila sama až do roku 1662, kdy se provdala Jiřího Foltýnka, jemuž městský úřad dům prodal

za 800 zl. se vším příslušenstvím i rolí, ležící na Struhlovsku, dvěma pasekami a zahradou po Janu Bělockém, ročně měl spláčet po 6 zl. o sv. Martinu, neskládal žádný závdavek, protože do své péče převzal tři maličké Zuzaniny sirotky – Samuela, Bětu a Zuzanu.

Foltýnek na domě hospodařil do roku 1703, kdy jej za stejnou cenu prodal Jakubu Černákovi, v domě si však zajistil pro sebe a svou ženu doživotní bydlení. Jakub Černák v roce 1722 již nežil a dům odkázal za 500 zl. Antonínu Martincovi, které on se svým otcem Václavem Martinem hotově složil oprávněným dědicům. Dům držel velmi krátce, v roce 1731 prodal za 615 zl. rýnských Janu Orlíkovi, který dům velmi zadlužil, a městský úřad jej jako zadlužený majetek v roce 1744 prodával ve veřejné dražbě, byl třikrát vyvoláván – tehdy jej koupil za 600 zl. František Lautner. V roce 1778 majetnické právo přešlo na jeho syna Františka Lautnera mladšího, dům je uváděn jako šenkovní.

Dům za Lautnerů prošel četnými úpravami, které dům velmi zhodnotily. Majitel domu si jej nechal v roce 1802 odhadnout – zednický mistr Jan Philipp zděnou část odhadl na 1700 zl., tesařský mistr Jakub Románek odhadl konstrukci a dřevěné části na 300 zl., hodnota domu dosáhla výše 2000 zl. V roce 1825 krejčovský mistr František Lautner již nežil a dům byl toho roku připsán jeho synovi, soukenickému mistru Antonínu Lutnerovi (tak je zapsán a v této formě je jméno psáno i v dalších letech) v ceně 4500 zl. V držení této soukenické rodiny byl dům do konce 19. století. Počátkem století dvacátého dům drželi manželé Anton a Františka Dompekovi, od třicátých let do konce války jej vlastnili manželé Petr a Alžběta Synkovi, kteří měli v domě řeznictví.

• V současnosti vlastní dům Alena Beerová a Karel Beer, v přízemí je umístěno řeznictví.

Dům čp. 107

Dům na dnešním Pernštejském náměstí, jehož nejstarším doloženým majitelem byl v roce 1583 Pavel Spěváček, který splácí i levně kupuje dluhy. V roce 1584 mu prodal třetí díl svého nápadu (dědického podílu) za 15 zl. Vilím Frez, který v té době žil v Ivančicích, dále splácí sirotkům Václava Spěváčka.

V roce 1585 splatil již polovinu, tj. 14 zl., vdově a sirotku po Tomáši Lisém, zvaném Vrátný, kterého zabil Matouš Spěváček. Z dílu Matoušova poslal 5 zlatých do Opavy koželuhovi Jakubu Patovi na dožádání pánů opavských a přímluvu pana Skrbenského za dluh nebohého zamordovaného Vrátného. V roce 1595 měl Pavel Spěváček dům zcela zaplacený, v roce 1610 již nežije a splátkové peníze skládá Vít Feykus. Feykus na domě seděl do roku 1617, kdy dům po něm pozůstalý prodává městský úřad jeho vdově Kateřině za 600 zl. Kateřina Feykusová na domě seděla do roku 1618, kdy městský úřad dům prodává za 800 zl. jejímu synovi Martinovi. Martin Feykus je však jeho majitelem velmi krátce, v následujícím roce peníze splácí Martin Horecký, který byl pastorkem Feykusovým. V roce 1624 Horecký zemřel a dům přešel na jeho vdovu Dorotu, která toho roku klade splátkové peníze. V následujícím roce městský úřad na místě pozůstalých sirotek a nápadníků po nebohém Horeckém

dům prodává sládkovi Janu Slováčkovi za 800 zl. bez závdavku, pro veliké zpuštění domu. Horeckého potomci se usadili v Drahotuších a Valašském Meziříčí, kam byly pak splátkové peníze zaslány. V roce 1657 dochází k vypořádání mezi všemi nápadníky tohoto domu, všichni své pohledávky pouští Václavu Horeckému, zvanému Měšťánek. Slováček v roce 1654 zemřel a dům se vším příslušenstvím v ceně 800 zl. moravských byl odveden a zapsán Šebestiánu Kučerovi, který byl manželem Slováčkovy dcery Zuzany. Po desetileté držbě Kučera umírá a dům po něm pozůstalý je za stejnou cenu prodán Janu Rychvaldskému. Ani v dalších dvaceti letech dům nezaznamenal žádných podstatnějších změn, či stavebních úprav. V roce 1685 je dům jako pozůstalý po Janu Rychvaldském prodán za stejnou cenu Pavlu Čermákovi bez závdavku, protože se oženil s pozůstalou vdovou se třemi sirotky. V domě mu byl zanechán ku pomoci jeden soukenický lis po jeho předchůdci, který si ho koupil od Martina Budišovského, což dokládá, že se živili soukenickým řemeslem. Za stejnou cenu přenechává v roce 1699 Čermák dům svému zeti Lorenci Šenovi, barvíři. Šen má dům v roce 1724 zcela zaplacený a v roce 1733 jej za 550 zl. prodává svému synovi Franzovi. V rodině Schönů (jak je Šen později psán) dům zůstává do počátku devatenáctého století, kdy přechází z otce na syna. Dům byl za jejich držby velmi zhodnocen. V roce 1788 se podle testamentu zemřelého Jana Schöna stává majitelkou domu jeho vdova Terezie. Nová majitelka však v roce 1801 již nežije a mezi jejími dědici dochází k uzavření smlouvy, kterou její dcera Klára, provdaná za Franze Frombeka, přenechává dům svému bratru Filipu

Schönovi se vším zařízením barvírny a mandlu. Filip Schön však dům velmi zadlužil, takže je v listopadu 1804 prodáván ve veřejné dražbě. O dům měli zájem tři dražebníci, a to v cenách 5001, 5505 a 5511 zl. Připsán byl pochopitelně nejvyšší nabídce, kterou podal Anton Gayer. V tomto případě šlo však zřejmě o kup spekulativní, protože hranický měšťan a obchodník suknem Anton Gayer svůj dům prodává již v roce 1807 Josefu Placatkovi za 7600 zl., v přízemí si k tomu ještě na jeden rok vymínil ponechat byt a obchod se suknem. Mydlářský mistr Josef Placatka držel dům a v něm provozoval svou dílnu do roku 1832, kdy jej se vším příslušenstvím i zařízením dílny prodal za 3600 zl. konvenční měny mydlářskému mistru Franzu Genserovi, který byl v letech 1843–1849 starším představeným města Hranic a od roku 1850 prvním hranickým starostou (měšťanostou). Genser po více než třicetiletém provozu dílny i domu na základě kupní smlouvy z listopadu 1866 dům prodává za 4550 zl. vídeňské měny manželům Franzu a Terezii Pauerovým, kteří jej v roce 1871 odevzdávají svému synovi Franzu Pauerovi. Další kupní smlouva je uzavřena v roce 1880, na jejím základě Pauer prodává dům za 5000 zl. klempíři Bernardu Blaschkemu. Blaschke v roce 1884 již nežije a dům dědí jeho vdova Amálie Blaschková. Vdova Amálie se znovu provdala za obchodníka Ondřeje Fuska mladšího a dům mu na základě kupní smlouvy v roce 1886 prodala. Ondřej Fusek dům držel až do roku 1937, následně pak až do konce války František a Eliška Tugendliebovi.

Později bylo přízemí domu spojeno se sousedním domem čp. 108 a sloužilo jako prodejna textilu.

• V současnosti jsou majiteli domu Ing. Tan Nguyen The a Binh Dangová, v přízemí se nachází prodejna s levným textilem.

Dům čp. 108

K nejstarším doloženým majitelům tohoto domu patřil Jermiáš Babák, který r. 1572 již nežil, a dům po něm pozůstalý je se vším příslušenstvím prodán za 500 zl. Janu Skřítkovi. Hotově zavalil 50 zl., zbytek měl splácet o sv. Janu po 12 zlatých. Dům splácel do roku 1596, kdy je již nebožtíkem a úřad na místě vdovy a sirotků dům po něm pozůstalý prodává za 650 zl. Danielu Hoffmannovi, zvanému též Danušek. Téhož roku Zuzana Skřítková oznámila, že svou spravedlnost na domě v hodnotě 95 zl. Hoffmannovi prodala za 20 zl. hotových a více pohledávek na domě již nemá. Vdova Skřítková byla v těžké situaci, měla čtyři děti, z nichž dvě byly značně chorlavé, takže splátkové peníze jim náležitě přebírala sama. Později dcera Kateřina a syn Jindřich zemřeli a ona sama se stala dědičkou jejich podílů, což u Jindřicha činilo 95 zl., ovšem z této částky Jindřich na smrtelné posteli odkázal na nový hranický Kostelík 10 zl., do Oloouce 14 zl. V důsledku těchto odkazů jeho matka z jeho podílu dostala pouhých 7 zlatých († 1601). Po zemřelé dceři Kateřině († 1599) jí náleželo 92 zl., sumárně 163 zl., a ona celou tuto částku prodala za hotových 40 zlatých Zuzaně, manželce Daniela Hoffmanna. V roce 1606 i poslední dědic Skřítkův, Jan, pro-

dal spravedlnost svou i svého bratra Jakuba, jenž zemřel roku 1599, celkem 171 zl., za 40 zl. hotových Zuzaně Hoffmannové. Zuzana Hoffmannová měla velmi špatnou pověst, v městské knize je zápis pro paměť, že Danušková (Hoffmannová), když pán z Kunovic jejího muže Danuška, jakožto sobě vymíněného, na Ostroh vzal a tam ho do vězení dal (viz dům čp. 55 a 104), Danušková v Hranicích na domě zůstala, zle a nemravně se chovala, v důsledku čehož přijde o dědický podíl na domě, který bude náležet obci. V roce 1630 v pátek před sv. Vítem městský úřad prodává dům po nebohém Danieli Hoffmannovi se vším příslušenstvím, co k němu od starodávna náleželo, i s náčiním pivním, které se v něm nachází, za 700 zl. Jakubu Runtovi. Dům je v té době velmi zpuštěn a potřebuje velké opravy, proto Runt neklade ani závdavek, aby mohl dům opravovat. V roce 1644 položil Runt za rok 1642 a 1643 jen 2 zlaté, ostatek, 9 zl., si porazil za dílo, které při branách a zdech městských dělal. V roce 1651 prodal Jakub Rundt (jak je dále psán) dům za stejnou cenu svému zeti Pavlu Černákovi, který pak na domě hospodařil do roku 1678, kdy zemřel. Dům dále splácí jeho vdova Zuzana. Zuzana Černačka na domě hospodařila do roku 1686, kdy, jak sama říká, je léty již značně sešlá, a proto dům svůj odstupuje svému zeti Kristiánu Ježovi za 700 zl., v domě si však vymíňuje doživotní bydlení, bez nesnázi možnost chovu jedné krávy a jednu komoru. Jež na domě hospodařil řadu let, až v roce 1721 jeho dědici prodávají dům po něm pozůstalý Václavu Václavíkovi za stejnou cenu. Václavík má v roce 1731 dům zcela zaplacený a v roce 1753 jej odstupuje svému synu Gabrielovi za 360 zl. Držba domu pokračuje v přímé linii rodu Václavíků, též Gabriel dům v ceně 1200 zl. odstupuje svému synovi Janu. Cena domu dokládá jeho značné zhodnocení. Gabriel Václavík si v domě vymínil doživotní bydlení. V roce 1814 testamentem odkázal Jan Václavík dům v téže ceně své ženě Kateřině, synové Anton a Karel měli podle testamentu dostat po 779 zl. Kateřina Václavíková držela dům jen krátce, v roce 1817 jej odstoupila svému synovi Karlovi. Ani Karel Václavík však nepatřil k dlouhodobým majitelům domu a dům se po stoleté rodové držbě, během níž byl značně zveleben, v roce 1823 dostává do nových rukou. Za 2400 zl., hotově zaplacených, jej kupuje soukeník Dominik Pulka senior, který dům v následujícím roce převádí na svého syna Jana Pulku, a ten v roce 1828 zase na svou dceru Margaretu, provdanou za černobarvířského mistra Jana Ličmana, který zároveň žádá ohledání místa ve věci výstavby barvírny ve dvoře. V roce 1830 je majitelkou domu stále Margareta

Ličmanová, Jan Ličman se stává majitelem nemovitosti v odhadní ceně 1638 zl. konv. měny až po manželčině smrti v r. 1841. Manželé Wellartovi, Josef a Anna, kupují 20. dubna 1855 dům v ceně 3500 zl., podle odhadní listiny z roku 1857 má být odstraněna dílna ve dvorní části. V roce 1874 dům kupují za 7000 zl. manželé Josef a Františka Sumbalovi. Na počátku dvacátého století dům krátce vlastní Ferdinand Jiránek, ve dvacátých letech manželé Bohumil a Klára Pavlíčkovi, od třicátých let do konce války manželé František a Eliška Tugendliebovi. Po roce 1945 patřil městu a byl spravován městským Podnikem bytového hospodářství.

- V současnosti jsou majiteli domu Ing. Tan Nguyen The a Binh Dangová, v přízemí se nachází prodejna s levným textilem, v patře pak asijské bistro Dong Nam II.

Dům čp. 109

Jednopatrový řadový dům na Pernštejském náměstí, druhý dům Horního podloubí, si uchoval podnes v podstatě svůj starý vnější vzhled i vnitřní stavební dispozici někdejšího právovárečného velkoměšťanského domu, kterou nabyl při renesanční přestavbě domu koncem 16. století.

Přízemní domovní podloubí s renesanční klenbou je otevřeno dvěma půlkruhovými oblouky, u vrcholu lomenými, na náměstí. Vysoká sedlová šindelová střecha domu byla při přestavbě nahrazena valbovou střechou, krytou dnes plechem. Také dřevěné střešní jímače a dřevěné rýny, upevněné na průčelní hraniční zdi se sousedními domy, byly počátkem 19. století nahrazeny plechovými jímači a rýnami, dole zahnutými a otevřenými, svádějícími dešťovou vodu ze střech na silnici před domem a do městské kanalizace.

Původní malá okna prvního patra domu nad podloubím byla vyměněna při novodobé stavební úpravě prvního poschodí a domovního průčelí ve čtyřicátých letech 20. století za dvě trojdílná okna pro lepší osvětlení obytných místností. Také staré kamenné ostění vchodu do domu z podloubí bylo nahrazeno dřevěným. Dlouhou chodbou se dostaneme do zadní části domu s dřevěným schodištěm do obytných místností prvního patra i na malý dvorek za domem při městských hradbách. Značnou část přízemí, vpravo od vchodu do domu, zabíral tzv. kvelb, bývalá dílna a obchod, přístupné z podloubí velkými dveřmi. Druhý přízemní trakt s půlkruhovou klenbou mázhauzu se nachází vlevo od domovních dveří.

Zadní dvorní trakt budovy s klasicistní klenbou byl přestavěn na počátku 19. stol. Změnilo se však také celé okolí starého měšťanského domu. Kameniná kašna, umístěná po staletí na Zámeckém náměstí, sevřeném ulicemi Janáčkovou a Zámeckou, spojující se u zámku v jednu výchozí Zámeckou (dnes Jiráskovu) ulici z města, byla koncem 19. století zrušena a odstraněna. Sloužila nejen obyvatelům městských domů celého náměstí a přilehlých ulic, ale voda z ní byla též vedena podzemním dřevěným potrubím do pivovaru právováreč-

ného měšťanstva v čp. 102. Od počátku 19. století bylo povoleno také Židům vedení vody z kašny do obecní židovské lázně v Janáčkově ulici, která stále mezi dnešními domy čp. 118 a 122, naproti obchodu s nábytkem (dříve Baron, dnes Paragan). Voda do kašny byla vedena od mlýna ve velkém potrubí do pivovaru a zámku a odtud do obou městských kašen.

Rozlehlé prostory náměstí před zámkem byly ve dvacátých letech 19. století značně zmenšeny novostavbou velkého zájezdního hostince právovárečného měšťanstva, „U Slunce“ (čp. 118), vystavěného na pustině někdejšího panského domu Žampachovského, která hyzdila od konce 30leté války celé okolí.

Prvním nám známým držitelem tohoto druhého domu Horního podloubí, zapsaným v nejstarších dochovaných městských knihách purkrechtních, byl hrnčířský mistr Jakub Pernička, který dům prodal roku 1568 za 500 zl. měšťanu Fabiánu Babákovi, jehož bratr Jeremiáš Babák držel v té době sousední měšťanský dům čp. 108. Po smrti Babákově prodal městský úřad roku 1593 dům po něm pozůstalý s příslušenstvím vlášskému zednickému mistru Martinu Františku Vlachovi za 600 zlatých. Ten pracoval dříve jako stavitel v Bílovci, odkud si také přivedl manželku Barboru, dceru dvořáka Jakuba Dubovského. V roce 1594 se však v Hranicích znovu oženil, jako vdovec, s Juditou, dcerou hranického měšťana Šimona Pašky. Jako zednický mistr-stavitel pracoval pro hranickou vrchnost, pro město i měšťany. Svůj starý koupený dům na náměstí u zámku, postavený za plánovité výstavby náměstí a ulic města za Viléma a Jana z Pernštejna, přestavěl značným nákladem na pohodlný, zděný jednopatrový renesanční dům s kamenným portálem domovního podloubí, přízemními prostory pro šenk piva a vína, zadními hospodářskými místnostmi a obytnými prostory prvního patra budovy. Touto nákladnou přestavbou starého gotického domu stoupla jeho hodnota z 600 na 1000 zlatých. Vlach stavěl ve městě i mimo město, dosti též pro městský úřad. V roce 1595 přestavěl na náklad hranické obce známý Kostelíček u Hranic pod Hluzovským kopcem, na jehož opravu půjčil purkmistr Ondřej Čaputa městu 135 zlatých. Značná část stavebních nákladů byla však hrazena též z početných peněžitých darů a odkazů hranických měšťanů na opravu Kostelíčka.

Kostelíček byl tehdy přestavěn z tvrdého materiálu do dnešní podoby. Rok přestavby dosvědčuje podnes gotický kamenný kříž s vyřtým letopočtem MDXCV (1595), zazděný v kruhovém okně za presbytářem, umístěný původně na průčelním štítě Kostelíčka. Do okna byl zazděn počátkem 19. století, když byl vichřicí ze štítu shozen. Starý kostelík byl přestavěn podle dispozic daných staviteli městem a evangelickým církevním správcem města opět v původním gotickém slohu s kamenným okružím gotických oken a opěrnými pilíři, jak to vyžadovala stará tradice kostelních staveb. Ta je doložena např. ještě roku 1610 při novostavbě německého luterského kostela vedle zámku v sousedním Lipníku n. B., který dal roku 1610 od základů postavit Jiří Bruntálský z Vrbna. Zbytek kamenného okružím gotických oken s vřtým letopočtem 1610 tohoto bývalého luterského kostela, přestavěného později na panskou sýpku, byl objeven a odryt na této budově ve dvacátých letech.

Podle zápisů městských knih hraničických sečetla roku 1599 městská rada s Martinem Františkem Vlachem, že má „při ouřadu za dílo rozličné 15 zlatých k vybrání“, porazila mu proto tuto částku na jeho domě za dlužné roční splátkové peníze, které měl zaplatit ze svého domu. Když mistr Martin František Vlach r. 1601 zemřel, prodal městský úřad dům se zahradou na místě pozůstalých sirotek Jiříkovi, synu Jana Jindrova, řeznickému mistru, který si vzal Vlachovu vdovu Juditu za ženu. Cena domu 1000 zl. byla mu snížena, protože se ve svatební smlouvě zavázal, že „bude oba sirotky Vlachovy chovati ve statku, na literní umění nakládati do jejich člověčenství“, tedy žít a šatit je do jejich zletilosti, dát je do škol aj. Oba chlapi

však brzy zemřeli. V roce 1618 prodal Jindra dům s příslušenstvím za 1000 zl. pekařskému mistru Tomáši Kolančikovi, který jej pak držel až do své smrti. Podle daňového soupisu majitelů domů z jara r. 1644, tj. před dobytím a zplundrováním města švédskou armádou Königsmarkovou v roce 1645, se Kolančík živil pekařským řemeslem, měl na předměstí dvůr, osetého pole měl 9 měřic a 2 krávy.

Vdova Zuzana odvedla dům roku 1655 svému synovi Pavlu Kolančikovi, ale ten jej prodal již roku 1672 za 1000 zl. panskému sládkovi Janu Studničkovi, který vařil vrchnostenské pivo v nově přestavěném panském pivovaru ve starém zámku, dnes zbořeném. Roku 1719 koupil dům po Studničkovi mlynář Pavel Hlaváč, který byl nájemcem vrchnostenského tzv. Dolního mlýna na říčce Ludině, konfiskovaného knížetem Dietrichštejnem rytířím Alexandru Holubovi z Nadějova za jeho aktivní účast v povstání a boji v dánském vojsku proti císaři v letech 1626–1627. Tento mlýn koupil pak roku 1771 syn Hlaváčův od vrchnosti za vlastní a byl proto později nazýván mlýn Hlaváčovský. Mlýn, ležící nedaleko silnice do Bělotína proti budově gymnázia, byl v osmdesátých letech zbořen a zcela odstraněn. Mlynář Hlaváč prodal svůj dům na Horním podloubí roku 1741 za 610 zl. rýnských, hotově zaplacených, soukenickému mistru Karlu Jelcovi, od něhož jej koupil roku 1755 za 850 zl. rýnských postřihačský mistr Anton Bauer. Ten dal v roce 1779 dům, který dostal při prvním číslování městských domů v roce 1771 popisné číslo 104, své dceři Barboře a jejímu manželovi, soukeníku Antonu Anselmu Geyerovi. Geyer provedl v domě klasicistní přestavby

většího rozsahu. Od nich roku 1829 převzal dům, oceněný na 1200 zl. konvenční měny (při druhém číslování městských i předměstských domů v roce 1804 dostal popisné číslo 109), jejich syn Anton Adalbert Geyer s manželkou Annou, rozenou Kotrčovou. V roce 1836 je však majitelem domu již měšťan Jan Večeřa, který dům koupil od Geyera za 4800 zl. konvenční měny.

Koncem století koupil dům klempířský mistr František Gajdušek, který zřídil v domě klempířskou dílnu a obchod s klempířskými výrobky s vchodem přímo z podloubí. Po něm převzal dům a dílnu Karel Gajdušek. Od třicátých let byl majitelem domu klempířský mistr Viktor Gajdušek, který měl v domě dílnu ozdobného a stavebního klempířství a pracoval tu až do padesátých let 20. stol. Po velkém požáru domu přestavěl Gajdušek roku 1933 obytné místnosti prvního poschodí, renovoval domovní průčelí a položil novou, plechovou střechu. Přízemní bývalý obchod sloužil už ve dvacátých a třicátých letech jako pánské holičství.

Při stavební památkové prohlídce domů historického jádra města Hranic, prováděné od počátku osmdesátých let pracovníky Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Ostravě, bylo ověřeno renesanční jádro domu s klasicistní přestavbou dvorního přízemního traktu. Zjištěny dva staré sklepní prostory v suterénu, při uliční straně budovy, které nebyly zasypány, s kamennou půlkruhovou valenou klenbou. Dokládají, stejně jako lomené oblouky gotického loubí po obou stranách renesančního loubí tohoto domu, že renesanční přestavba byla provedena na základech starého jednoduchého gotického městského domu. Objekt domu je cennou součástí historického jádra města.

• V současnosti vlastní dům Marta a Karel Kramplovi, v přízemí se nachází kavárna Club, v přední části domu je prodejna mobilních telefonů a prodejna květin.

Dům čp. 110

Tento dnes dvoupatrový zcela novodobě přestavěný nárožní obytný dům s přestavěným domovním podloubím, ležící proti zámku na začátku Horního podloubí, měl po celá staletí, až do druhé přestavby domu a domovního podloubí za okupace, umístěn u pilíře prvního oblouku domovního loubí velký černý kvádr pranýřového kamene, složený dnes za betonovým pilířem tohoto domu. Kamenný kvádr je posledním hmotným svědkem hrdelního práva města Hranic, doloženým od konce 15. století a vykonávaným městem až do poloviny 18. století. Tímto domem Horního podloubí začínaly po vstupu do města někdejší Horní městskou branou právovárečné domy hranických měšťanů. Dnešní domy v ulici podél budovy zámku až ke zbořené městské bráně byly přestavěny a postaveny až koncem 18. a počátkem 19. století z objektů, patřících dříve zámku.

Proto také u tohoto posledního velkoměšťanského domu Horního podloubí u černého kamenného kvádrů zastavovaly před východem z města všechny

popravní průvody se zločincem, který byl odsouzen městským hrdelním právem k trestu smrti oběšením na městské šibenici, stojící za městem u Bělotínské silnice. Po přečteném ortelu smrti městským rychtářem nad delikventem, připoutaným k tzv. sloupu spravedlnosti – pranýři, stojícím uprostřed náměstí, vystoupil městský šerha (biřic) na kamenné stupně pranýře a povolal před shromážděnými měšťany třikrát vinu a trest odsouzeného. Potom za stálého vyzvánění malým zvonem, tzv. šerháčkem, na věži radnice, se průvod odebral ulicí na malé náměstí před zámkem, kde byl odsouzenec opět vystaven na odiv vrchnosti a obyvatelům zámku i měšťanům na černém kamenném kvádru u pilíře prvního oblouku domovního podloubí, a šerhou opět třikrát povolána vina a trest provinilce. Podle svědectví Gallašova otce, zapsaného počátkem 19. století J. H. A. Gallašem, bylo nad pranýřovým balvanem upevněno ve zdi pilíře hrdelní pouto, za něž byli katovými pomocníky připoutáváni vrahové, odsouzení pro větší odstrašení a účín diváků k mučení štípáním ohnivými kleštěmi na prsou. Třetí zastavení průvodu s trojím povoláním viny a trestu šerhou bylo provedeno na předměstí, před Horní bránou městskou na podobném černém pranýřovém kvádru před shromážděnými předměšťany a vesničany.

V nejstarších dochovaných purkrechtních registrech městských, tzv. Třetích knihách městských, založených městem roku 1583, je jako držitel tohoto prvního velkoměšťanského domu Horního podloubí zapsán měšťan Pavel Halmaza, který dům koupil roku 1568 za 460 zl. od Pavla Všetulského. Jsou uvedeni také starší držitelé domu před Všetulským, kolem poloviny 16. století Václav Tříška a Jakub Kapoun, jimž byly v letech 1568–1588 posílány do Prostějova každoročně splátkové peníze, které zaplatili na domě, když byli jeho majiteli. Kapoun byl nepochybně příbuzný zednického mistra Benedikta Vlacha Kapouna (Cabono), který pracoval na renesanční přestavbě hranického zámku a měšťanských domů, byl v Hranicích usedlý od roku 1560 do roku 1588, kdy zemřel. Vdova Halmazova Lída prodala roku 1619 zaplacený dům po manželovi s povolením hranické vrchnosti, Václava Mola z Modřelic, za 1000 zl. jeho panskému komorníku Martinovi Touškovskému. Ale už roku 1620 prodala Touškovského žena Anna dům na místě manžela, který byl toho času na vojně, s jeho vůlí za tutéž cenu měšťanu Janu Čaparkovi. Ten jej odevzdal roku 1643 svému synovi Janu Čaparkovi mladšímu, kožešnickému mistru. V knize je cenný zápis, že roku 1620 koupili kostelní hospodáři městského luterského kostela, Mikuláš Pinkava a Mikuláš Kavka, od dědiců všechny peníze na domě po zemřelé Lídě Halmazové, celkem 884 zl., které jim tu měly být vypláceny, za 150 zlatých, hotově jim zaplacených. Z ročních splátkových peněz kupovali pak podle poznamenání různé předměty ke kostelu, např. albu aj., v roce 1624 zaplatili na poručení pana pátera (jezuity Skutellana, provádějícího rekatolizaci luterského a bratrského obyvatelstva města) 15 zl. vlašskému zednickému mistru Lukáši Ekrovi za stavbu kaple při farním kostele městském (zbořeném roku 1764), v letech 1629–1631 spláceli opět hranickému faráři náklady, vynaložené na nový krchov (hřbitov), který Ekr stavěl již roku 1617, dokládající konečné přeložení městského hřbitova od farního kostela mimo město a zřízení nového (tedy

dnešního) městského hřbitova. Na starém hřbitově kolem starého kostela u fary se pochovávalo již jen zcela výjimečně do josefinské doby, kdy byl hřbitov u fary zcela zrušen.

Mladý Čaparka zahynul patrně r. 1645 při obraně města za jeho obležení a dobytí švédskou armádou Königsmarkovou, neboť jeho starý otec prodal dům po synovi roku 1646 bednáři Pavlu Moc-zovi. Roku 1684 prodal Mocz dům pro stáří Janu Onderkovi, vymínil si však do své smrti světničku nahore v domě a komoru v síni, kde by mohl mít své dřevěné nářadí, také místo ve sklepě pro zelí a jeden chlívek při městské zdi, aby toho mohl do smrti svobodně užívat. Onderka vyměnil dům ro-

ku 1698 tzv. frejmarkem se svým zetěm Franzem Ditrichem, který dům do roku 1725 zcela zaplatil a roku 1745 jej testamentem odkázal k užívání své dceři Rozině, provdané za obchodníka sukny Václava Šejdu, s podmínkou, že po deseti letech odevzdá dům svým nezletilým bratrům Františkovi a Antonínovi. Šejda se zavázal, že se bude do zletilosti o oba sirotky starat, šatit je a živit, dá je na učení a na řemeslo. Dům potom převzal roku 1758 starší syn František Ditrich, od něhož jej v ceně 1300 zl. převzal roku 1798 jeho stejnojmenný syn, ale roku 1800 jej prodal za 3250 zl. v bankocetlích obchodníku sukny Janu Blaschkovi. Podle úředního odhadu z roku 1802 měl tento šenkovní dům, který dostal při prvním číslování domů ve městě roku 1771 popisné číslo 105, již hodnotu 5000 zl. v bankocetlích neboli 3966 zl. vídeňské měny. V roce 1804, při novém číslování všech domů ve městě i na předměstí dostal čp. 110, které má podnes. Roku 1851 byl dům zapsán Blaschkově dceři Anně a po její smrti téhož roku jejímu bratru Eduardu Blaschkovi, který byl pak majitelem domu až do osmdesátých let 19. století. V roce 1882 dům koupili za 8200 zl. rakouské měny manželé Jan a Julie Pjentákoví, kteří zřídili v přízemí domu obchod koloniálním a smíšeným zbožím, od nich pak přešel na jejich syna Jana Pjentáka. Ten přišel v roce 1926 do konkursu a dům koupila Kontribučenská záložna venkovských obcí bývalého panství hranického. Tato záložna, založená roku 1890 z bývalého kontribučního fondu, byla do té doby umístěna v různých domech na náměstí, naposled v domě obchodníka Smékala v čp. 92.

Kontribučenská záložna dala starý dům přestavět na dvoupatrový a uvnitř upravit pro účely záložny a kanceláře Zemědělské nemocenské pojišťovny, bý-

valé místnosti obchodu v přízemí na podloubí byly upraveny pro prodejnu mléka a mléčných výrobků Rolnického mlékařského družstva, jež tu pak setrvaly až do okupace.

Při přestavbě domu roku 1926 byl při opravě domovního průčelí a umístění velké obloukové lampy na rohu budovy (dnes je tu umístěna kamera Městské policie) zničen velký barevný freskový obraz, umístěný mezi oběma průčelními okny prvního poschodí, zobrazující údajně výjev se vztahem k pranýřovému kamenu u prvního domovního pilíře. Představoval prý výkon spravedlivého trestu nad zločincem. Barevná freska, značně již poškozená a opadá, nebyla patrně před zničením ofotografována městským stavebním úřadem ani tehdejší Památkovým úřadem v Brně. Domnívám se však, že šlo pravděpodobněji o fresku s náboženským (patrně mariánským) výjevem, která byla na domě umístěna koncem 17. respektive začátkem 18. století při opravě domu, jež měla vyvážit umístění pranýřového kamene u tohoto domu a jeho dobrou pověst.

Za okupace byl dům v letech 1943–1944 znovu přestavěn, do dnešní podoby. Přitom byl zbořen mohutný rožní domovní pilíř podloubí, před nímž byl umístěn pranýřový kámen, a nahrazen betonovým sloupkem pro větší prosvětlení přízemní místnosti domu v podloubí. Pranýřový kámen, odvalený pro dobu přestavby domu k zámku, byl po jejím dokončení složen k druhému pilíři domovního loubí, kde ležel obrácený až do roku 1985. V následujícím roce byl přesunut za betonový pilíř domu při vstupu do podloubí s rovnou plochou nahoře. Posuny byl pranýřový kámen poškozen a část kamene byla uražena.

Po osvobození byla do místností bývalé záložny v domě, včetně přízemní místnosti na podloubí, přeložena pobočka České státní spořitelny, umístěné dříve na náměstí v domě čp. 122, v němž je nyní Česká pojišťovna. V 80. letech byly přízemní místnosti na podloubí uvolněny pro lékárnu, přenesenou sem ze sousedního domu čp. 111.

• V současnosti je dům majetkem firmy FREI s.r.o., ve sklepních prostorech funguje Bar 110, v přízemí lékárna U Zámku, v prvním patře Elektro plus.

Dům čp. 111

Řadový dům č. 7 na dnešním Pernštejnském náměstí. Nejstarším doloženým majitelem tohoto domu byl Jakub Biežka, který však v roce 1573 již nežil, a Jan Pichoň prodává dům po něm pozůstalý Eliášovi Zlatníkovi za 300 zlatých. Ten pak dům držel až do roku 1591, kdy zemřel. V následujícím roce splátkové peníze odvádí jeho vdova Maruše Zlatnice, které byl dům v ceně 480 zl. odveden. Vdova se v roce 1592 znovu provdala za Kryštofa Zlatníka, kterému dům odvedla. Zlatník měl v roce 1610 dům zcela zaplacený. Kryštof Zlatník v průběhu let odvoděl a znovu se oženil, dům držel až do roku 1648, kdy byl prodán v přítomnosti jeho vdovy a jejího zetě Václava Stehlíka za 350 zlatých Václavu Příborskému. Příborský držel dům do roku 1662, kdy jej odvedl svému zeti Ondřeji Hlučínskému, který na domě hospodařil po dobu dvaceti let a v roce

1684 jej odvedl svému zeti Janu Heřmanskému. V tomto případě šlo o držbu dlouhodobou, Heřmanský zemřel až v roce 1732 a jeho vdova s ostatními dědici dům prodali nejmladšímu synovi, Janu Heřmanskému, jako zcela zaplacený v ceně 500 zl. říšských, každému pozůstalému mělo z domovních peněz vyjít 60 zlatých. Vdova si v domě zajistila doživotní bydlení. Mladý Heřmanský držel dům do roku 1761, kdy jej odstoupil svému synovi Josefu Heřmanskému v ceně 300 zl. Roku 1768 před městským úřadem prokázal Daniel Pulka, že si tento dům, ležící mezi domem Davida Vraclavského a domem Franze Ditricha, koupil od Josefa Heřmanského, měštěnina zdejšího, za 920 zl. rýnských. Pulka hned vyplatil 220 zl., zbytek, tedy 700 zl., se zavázal zaplatit v hotovosti po následujících třech pivních várkách. Heřmanský si s manželkou v domě vyhradili doživotní bydlení. Po deseti letech držby Pulka dům prodává v ceně 935 zl. a novým majitelem se od roku 1779 stává Jiří Bučovský, který hotově položil 315 zl. a dále měl ročně splácet po 105 zl. až do úplného zaplacení. Bučovský dům zhodnotil a v roce 1786 jej prodává za 1790 zl. Josefu Masníkovi, který hotově složil 400 zl. a převzal všechny dluhy na domě. V roce 1792 předstupuje Masník před městský úřad a žádá, aby dům byl zapsán Josefu Schmachovi, kterému jej prodal za 1900 zl.rýnských, hotově složil 1000 zl. a v roce 1804 dům zcela doplatil. Schmach držel dům téměř dvacet let a i za jeho držby prodělal řadu stavebních úprav. V roce 1811 již nežije a dům je prodáván ve veřejné dražbě jako dům pozůstalý po Josefu Schmachovi, soudně je odhadnut na 3478 zl. vídeňské měny. Podle licitačního protokolu jej koupil Jan Blaschke jako nevyšší podavatel za 5262 zl. Hned po licitaci složil 1262 zl., pozůstalé vdově Agnes Schmachové dal 1960 zl. a sirotkům, Františce a Agnes, po 500 zl. Vdova si do smrti vymínila v domě byt a přední horní velkou světnici, kvelb pod schody, kuchyň při pokoji, na dvoře před kůlnou místo na 4 kladky dřeva, ve sklepe vlastní uzamykatelný prostor, a to přední sklep, nahoře komoru, a to tu větší, možnost společně s hospodářem sušit prádlo na půdě a na dvoře jeden chlév. Podle odstupní smlouvy z roku 1819 dům převzal v ceně 5000 zl. vídeňské měny od otce Franz Blaschke, který byl ženatý s Otýlíí, rozenou Lencovou. Tito manželé pak společně dům v roce 1830 prodávají za 2800 zl. konvenční měny soukenickému mistru Andreasi Homolovi. Zde šlo však o držbu velmi krátkodobou, v roce 1832 dům kupuje za 2900 zl. barvířský mistr Josef Hruschka a znovu, již r. 1837, za 3500 zl. lékárník Ignác Vogel. Vogel dům zcela přestavěl, aby v něm mohl zřídit lékárnu. Přestavbou kuchyně vedle klenuté místnosti lékárny získal klenuté laboratoriu-

vedle něhož byla ještě jedna místnost. Ignác Vogel zemřel v roce 1863 a dům po něm pozůstalý v ceně 4000 zl. převzal i s lékárnou jeho syn Eduard, narozený v roce 1821, který lékárnu vedl již za otcova života. Jeho matka Sofie měla v domě zajištěno doživotní bydlení, zemřela však již v roce 1866 na cholera. Eduard Vogel vedl pak lékárnu až do roku 1870, kdy ji prodal i s domem za 4000 zl. lékárníkovi Gustavu Furherrovi, který ji vlastnil velmi krátce, po dvou letech vše prodal za 6000 zl. lékárníkovi Wallaschkovi z Vyškova. Po jeho smrti v roce 1880 připadl dům jeho vnukovi Theodoru Wallaschkovi a jeho dvěma nezletilým sestrám, Anně a Marii, později Indrákové. Theodor Wallaschek však lékárnu neprovozoval, v nájmu ji provozoval Jan Kriegelstein do doby, než se mu podařilo koupit vlastní dům (čp. 5) – a to bylo v roce 1892. Theodor Wallaschek zemřel v roce 1910 a dům koupil knihař Alois Schützer, který v domě provozoval knihařství a papírnictví do třicátých let minulého století. Druhý hranický lékárník, PhMg. Josef Krč, narozen 1888, v roce 1912 promováný na Karlově univerzitě, provozoval svou lékárnou v najatých místnostech domu vdovy Strossové v čp. 112. V roce 1930 však Krč zemřel, zanechal vdovu s dvěma malými dětmi. Božena Krčová se stala majitelkou koncese a na její žádost se stal správcem lékárny PhMg. Miloš Jahodář. Pro velké neshody s majitelkou domu čp. 112 vdovou Strossovou, musela Krčová lékárnou vyklidit a hledat nové prostory, což nebylo snadné. Pozůstalostní soud uvolnil dědické podíly obou nezletilých dětí a umožnil tak vdově Krčové koupit starý dům v sousedství, čp. 111. Dům nechala zbořit a na jeho místě postavit dům zcela nový, zařízený pro umístění lékárny, a v roce 1932 tam byla přemístěna městská lékárna ze starých prostor, provozovaná na účet Krčových dětí lékárníkem Jahodářem do konce roku 1935, kdy odešel na lékárnou do Studénky. Následným správcem byl ustanoven PhMg. František Freiburger. Vdova Krčova se znovu provdala a v lednu roku 1938 požádala o povolení prodeje lékárny odpovědnému správci dr. Freiburgerovi. Ten ji pak v roce 1939 koupil i s domem, když dostal od Zemského úřadu v Brně koncesi na její provozování, a provozoval ji až do roku 1974.

• V současnosti vlastní dům Ing. František Freiburger, v přízemí domu jsou umístěny chovatelské potřeby.

Mezi domy čp. 111 a 112 se nachází čp. 741. Dům nedostal při číslování roku 1804 své číslo proto, že byl v židovských rukou, a jako takový byl součástí samostatné židovské obce Reinic (viz Židovská ulice) – stejně jako protější dům pekárny, čp. 737. Židovské domy dostaly hranická popisná čísla roku 1920.

Dům čp. 112

Dům v dnešní Jiráskově ulici, o kterém máme první zmínku z roku 1554, kdy je označen jako dům Jana Šimkova. Další záznamy chybí. K dalším doloženým majitelům tohoto domu patří Martin Halmar, který v roce 1594 prodává

dům Halmarovský při zámku za 700 zl. Simonu Vítovi. K nápadníkům na podíl z tohoto domu patřil Jiřík Holcer, Andris Krejčí z Olomouce, jeho syn Modest Henrych, krejčovský tovaryš v Olomouci, a k nim se přiřadil Martin Halmar. V roce 1603 je dům po zemřelém Vítovi prodán na místě nápadníků, vdovy Doroty a dcery Anny, za stejnou cenu Matouši Horáčkovi, po pěti letech za stejnou cenu tkalci Janu Výškovi, který držel dům do roku 1638, kdy byl připsán jeho vdově Anně se vším příslušenstvím a rolemi pod zámekem. Jako závdavek položila 40 zl., a to tím způsobem, že na náklad pohřbu z toho bylo dáno městskému úřadu 5 zl. a písaři 2 zl. Anna Výšková je doložena jako majitelka domu ještě v roce 1641 a pro dalších více než sto let nemáme o tomto domě žádných zpráv. S novým zápisem se setkáváme až v roce 1766, kdy zdejší měšťan Matěj Šeyda prodává tento dům

svému švagrovi Johannu Dostálovi, toho času císařsko-královskému subfiliálnímu výběřčímu v Karlovicích. Matěj Šeyda prodává tento dům po svém nebohém otci, Antonínu Šeydovi, „stojící vedle knížecího Dietrichštejnského mejšta a domu Žida Vraclavského blíž zámku“ se svolením své ženy Terezie za 900 zl. rýnských. V domě si vymínil pro sebe a svou rodinu byt a doživotní výmínek pro svou matku. Po deseti letech Dostál dům vrací Matěji Šeydovi, který má své sestře Rozálii vyplatit dědický podíl. V roce 1785 Matěj Šeyda již nežije a dům po něm pozůstalý je za 1525 zl. prodán Janu Sieglovi, který umírá v roce 1806, a v pozůstalostním řízení je dům ohodnocen na 3500 zl., polnosti na 735 zl. a v této ceně je připsán jeho vdově Kateřině Sieglové, čtyřem nezletilým sirotkům má z domu vyjít každému po 700 zl. (14letá dcera Barbora, 5letý Ignác, 2letá Petronila a 3měsíční Franz). Kateřina Sieglová však dům po dvou letech prodala za 5785 zl. rýnských pachtýři zdejšího pivovaru Franzi Wotkemu, který do Hranic přišel z Napajedel. Kateřina Sieglová si však v domě zajistila na čtyři roky bydlení, a to jednu malou horní světničku, nad ní hůru a jednu komoru. Wotke dům v roce 1828 prodal za 2850 zl. stříbra pekaři bílého pečiva Janu Klimkovi a jeho manželce Barboře. V roce 1849 dům koupil Abraham Wolf za 2400 zl. konvenční měny. Wolf drží dům bez obecní pastvy, pole přidělená k domu z obecních pozemků byla v roce 1860 prodána k domu čp. 34. V roce 1867 Abraham Wolf již nežije a majetnické právo je připsáno Antonii Wolfové, která však dům ještě téhož roku prodává obchodníkovi Gustavu Steinerovi,

který dům vlastní do prvního desetiletí dvacátého století. Obchod však již sám neprovozoval, od roku 1906 měl obchodní prostory pronajaty obchodník krátkým módním zbožím Gustav Šross, který dům později koupil. Po smrti Gustava Šrosse (Strosse) přešel dům do vlastnictví jeho vdovy Luisy, která obchodní prostory pronajala lékárníkovi Josefu Krčovi pro provoz městské lékárny. Krč v roce 1930 zemřel a majitelkou lékárnické koncese se stala jeho vdova Božena Krčová a správcem lékárny PhMg. Miloš Jahodář. Pro velké neshody s vdovou Šrossovou byla vdova Krčová nucena lékárnu z tohoto domu přemístit. Dcera vdovy Šrossovy byla lékařkou a dům byl v jejím majetku až do okupace.

- V současnosti je majitelkou domu Věra Dohnalová, v přízemí funguje prodejna oděvů Femina, v patře prodejna mobilních telefonů.

Číslo popisná 113–117 byla v roce 1804 přidělena domům v dnešní Jiráskově ulici (posledním domem na východní straně ulice byl tehdy dnešní dům Minicentrum, čp. 116).

Dům čp. 118

Objekt bývalého Spolkového hotelu na Pernštejnském náměstí, ležící přímo proti zámku, byl od základů znovu postaven až v první čtvrtině 19. století na místě starého měšťanského domu. Budova není stavebně nijak významná, má však pohnutou historii.

Původně velkoměšťanský právovárečný dům prodal roku 1583 hranický měšťan Matouš Stahala na požádání hranické vrchnosti, Jana mladšího z Žerotína, šlechtičně paní Bohunce z Vrbna a Bruntálu za 935 zl. Tímto kupem a vydaným privilegiem se stal dosavadní měšťanský dům svobodným domem šlechtickým, jehož držitelé nebyli povinni přispívat městu žádnými peněžními příspěvky na roční sbírky a daně, ukládané městu vrchností i zemí, jako jiní měšťané, nemuseli dát zapsat ani majetkové převody tohoto domu do městských knih. Dům však ztratil várečné právo velkoměšťanského domu. Paní Bohunka z Vrbna odkázala dům ještě za života za věrné služby paní Mandě Husovně a její dceři Bohunce Chorynské z Ledské, jíž připadl po její smrti. Koncem 16. století patřil dům Janu Kravařskému ze Šlevic, regentu panství hranického a ostrožského, po němž jej zdědila jeho dcera Eliška Kravařská z Šlevic. Její druhý manžel, mladý šlechtic a dobrodruh z města Hlivic ve Slezsku, Jan Suchodolský z Veleslavic, prodal roku 1614 dům Adamu Šťastnému Žampachovi z Potenštejna, chudému příbuznému bývalé hranické vrchnosti – pana Zdeňka Žampacha. Adam Šťastný (Felix) Žampach držel v té době purkrechtní dvůr na hranickém předměstí, dříve Čaputovský. Po koupi domu se začal podepisovat „a na domě v městě Hranicích“. Dva roky nato získal zástavou malý deskový statek neda-leko Hranic s vesnicemi Jesenice (Jeseník nad Odrou) a Vražné. Protože tam nebyl žádný zámek, ubytoval se Žampach trvale v Hranicích, ve svém domě

proti zámku, který vybudoval a zařídil v reprezentativní panské sídlo.

Jako tvrdý luterán a přítel hranické vrchnosti, Václava Mola z Modřelic, se zúčastnil aktivně stavovského povstání na Moravě. Byl činný jako stavovský komisař při zabavování a prodeji církevních statků na Moravě, po krachu povstání byl proto v květnu

1621 zatčen ve svém domě v Hranicích a uvězněn v Olomouci, stejně jako hranická vrchnost, Václav Mol. Veškerý majetek mu byl zabaven (inventář zabavených věcí v jeho domě se dochoval) a odvezen. Žampach zemřel roku 1623 ve vězení v Olomouci a byl pak tiše pochován v kostele ve Velkých Losinách, tehdy ještě luterském, jejichž majitel, Jan Jetřich z Žerotína, měl za manželku jeho sestru. Opuštěný a vojáky vyrabovaný dům Žampachův v Hranicích, v němž byl ubytován oddíl španělských vojáků a v roce 1624 oddíl pomocného vojska polského, ležícího v Hranicích v zimních kvartýrech, byl jimi zcela zničen. Poláci strhli dřevěnou střechu domu a dřívím i z jiných opuštěných domů ve městě a na předměstí topili v kvartýrech a na vartách. Dílo úplné zkázy domu bylo dokonáno švédskými vojsky při dobývání a obsazování města Hranic v letech 1643 a 1645. Po skončení třicetileté války zbyly z panského sídla jen sutiny.

Nikdo z příbuzných Žampachových se nechtěl ujmout pobořeného domu, protože by byl povinen jej znovu postavit. Město Hranice si vyprosilo už roku 1629 u nové vrchnosti, kardinála Františka z Dietrichštejna, biskupa olomouckého, že v novém privilegiu daného městu zakázal, aby si osoby stavu rytířského neb panského kupovaly domy ve městě a dvory na předměstí bez jeho souhlasu. Pokud by takový souhlas dostaly, měly být povinné konat a odbývat z městského purkrechtu všechny povinnosti, platy a sbírky jako jiní sousedé. Početná šlechta, usedlá v 16. a počátkem 17. století v Hranicích na domech ve městě a dvorech na předměstí, byla pro město velkou přítěží, protože z domů a dvorů, jež držela, neplatila nic k městu. Zpusťosený Čaputovský dvůr na předměstí s polnostmi, patřící Žampachovi, byl mu rovněž zabaven a Dietrichštejn zřídil z něj druhý vrchnostenský dvůr při městě, zvaný až do vzniku republiky Čaputův dvůr (později Jarošův), na rozlišení od Horního dvora, zabaveného Molovi.

Trosky Žampachova domu ve městě byly po skončené válce postupně rozebrány na opravu pobořených domů. Rozlehlé staveniště, prostírající se do dnešní ulice Zámecké, zůstalo pusté a prázdné až do počátku 19. stol. a říkalo se mu „Žampachovská pustina“. Ještě ve druhém desetiletí 19. století horlí Josef H. A. Gallaš nad ohyzdným zbořeništěm, ležícím přímo proti zámku, o němž se nikdo nezajímá, které neslouží nijak k okrase města. Menší část bývalého velkoměšťanského právoavěrečného domu, směrem do ulice, použilo na počátku

18. století město a postavilo tu svým nákladem se souhlasem společenstva právovárečných měšťanů obecní pivovar pro potřebu společenstva a zavázalo se, že bude udržovat pivovar stavebně i vnitřní zařízení svým nákladem s podmínkou, že bude mít za to právo každoročně dát vařit 2 až 6 várek piva k vyšenkování na úhradu různých obecních výloh. Tak tomu bylo až do konce 18. století, kdy vznikl prudký spor, vyvolaný předměšťany-dvořáky v Horní ulici, že z jejich peněz, placených městu, je opravován obecní pivovar, ležící na obecní půdě, patřící však právovárečným měšťanům ve městě. Nákladný spor byl právně urovnán roku 1797 tak, že společenstvo právovárečných měšťanů muselo pivovar prodat městu za 3000 zl. Měšťané však odepřeli dále v něm vařit pivo a přenesli téhož roku vaření piva do městského domu čp. 102 na protější straně ulice, který koupili, a postavili v něm nový měšťanský pivovar. Až do roku 1803 se pak vlekl spor města o městské várky piva, který město prohrálo. Vaření piva ve městě bylo Zemským guberniem v Brně uznáno jako výlučné právo 77 právovárečných měšťanů. Obec odstoupila proto budovu starého pivovaru za 3500 zl. opět společenstvu, které pak používalo obecní pivovar jako skladiště dřeva pro svůj pivovar.

Až roku 1812 se rozhodlo společenstvo postavit na místě obecního pivovaru a na tzv. Žampachovské pustině měšťanskou palírnu pro výrobu pálenky. Sotva však se začaly hloubit základy, zakázal vrchnostenský správce Ferdinand Kučera stavbu pálenice s odůvodněním, že měšťané nemají podle městského privilegia a narovnání z roku 1769 s vrchností právo na vlastní pálenici, ale pouze právo šenku pálenky, brané z vrchnostenské pálenice v zámku. Protože společenstvo neuspělo, rozhodl její reprezentant a aprobant, agilní měšťan František Tambor, majitel právovárečného domu čp. 79 a zahradního domu na Pasekách za Bečvou s vinným šenkem (dnes Stará střelnice), postavit na Žampachovské pustině včetně starého pivovaru velký měšťanský hostinec s výčepem měšťanského piva, který měl být současně zájezdním hostincem. Při hloubení základů byly objeveny pod domem rozlehlé sklepy, jejichž stěny byly pokryté tlustým škraloupem ledku. Část sklepů do ulice užíval již dříve obecní pivovar. Po dokončení stavby roku 1824 byl hostinec pojmenován „U Císaře rakouského“ a pronajat společenstvem hostinskému Vincenci Flesslarovi. Nově postavený hostinec s prostornými hostinskými lokály v přízemí, vybavený kulečnickem, velkým divadelním a koncertním sálem v prvním poschodí budovy, se stal společenským a kulturním střediskem města. Dům dostal popisné číslo 117, které měl od vojenské konskripce v roce 1804 obecní pivovar. Dnešní popisné číslo 118 dostal objekt až ve čtyřicátých letech 19. století, když popisné číslo 117 bylo přiděleno vrchnostenské palírně v zámku, která neměla do té doby žádné číslo. Pojmenování hostince muselo být na příkaz úřadů brzy změněno a dostal jméno „U Zlatého slunce“, později zkracované na „U Slunce“. Nájemce hostince Flesslar koupil už roku 1826 velkoměšťanský dům s hostincem za 16.000 zl. od právovárečného měšťanstva s povinností čepovat jen hranické měšťanské pivo. Po jeho smrti koupil dům roku 1829 v licitaci bohatý hranický krásno-barvíř Karel Kober. Za něho byla v sálech hostince konána divadelní předsta-

vení kočovných společností, koncerty a hudební produkce putujících umělců i taneční zábavy. Po Kobrovi se majitelé rychle střídali. V letech 1841–1844 jím byl Gregor Alexander, 1844–1850 Anton Vogel, 1850–1869 Josef Burghardt, po roce 1869 Josef Widmar. Už od třicátých let se tu scházela měšťanská společnost, která tu zřídila tzv. Kasino, volné sdružení měšťanů scházejících se ke čtení novin, odebíraných a společně předplacených. Kasino mělo i vlastního sluhu. Od šedesátých let bylo Kasino i hostinec stále více místem německého měšťanstva, rakousky loajálních živnostníků, úředníků, později též místních bohatých židovských podnikatelů a obchodníků. Až do sedmdesátých let 19. století byla však v sálech hostince provozována kromě německých produkcí také česká divadelní představení, např. Škanderovy společnosti z Prostějova aj. Česká společnost hranická se scházela v tzv. Besedě na náměstí (čp. 121), která se stala ohniskem národního uvědomění a českého kulturního života vůbec.

Koncem 19. století se stal majitelem domu a hostince U Slunce Leopold Scheidl, který přeměnil hostinec na hotel a přejmenoval jej jako centrum německých spolků na „Vereinshotel“ (Spolkový hotel). Za první republiky byly v sálech hotelu konány kromě řídkých produkcí slabé německé menšiny ve městě také české taneční zábavy a plesy, za okupace se však hotel stal opět výlučným centrem místních a říšských Němců, čemuž byl dán zevní výraz velkým fraktuovým nápisem na průčelí domu proti zámku „Deutsches Haus“. Po osvobození bylo tu v prvních měsících umístěno první československé místní vojenské velitelství, později to byl Rudý dům se sídlem okresního výboru KSČ a přemístěna sem byla též veřejná čítárna, která byla do okupace po řadu let v gotickém sále radnice. Od roku 1954 sloužila budova Lidové školy umění, přemístěné sem z menší budovy městské hudební školy v Janáčkově ulici, zřízené tam v roce 1924.

• V současnosti je dům v majetku Města Hranic a je využíván pro kanceláře městského úřadu (v letech 1992–2001 zde byla umístěna Městská knihovna a Městské muzeum a galerie), hudební sál je využíván Základní uměleckou školou.

Dům čp. 119

Tento jednopatrový, kdysi velkoměšťanský právozářný dům s domovním podloubím, později zazděným, stojící na rohu severní strany náměstí a ulice Zámecké, s atikovou nástavcovou zdí, zakrývající střechu domu a zvyšující opticky průčelí domu o druhé patro, měl až do počátku 19. století volný vjezd z ulice Horního podloubí do dvora v zadní části domu. Tato zadní dvorní část domu je dnes zastavěna přízemní budovou bývalé prodejny obuvi firmy Baťa (dnes videopůjčovna Cinema) a menším domkem (bývalé prádelny a čistírny „U Fialů“, dnes Kožené oděvy), vestavěným mezi dům čp. 119 a dům čp. 118.

Od konce 16. do poloviny 18. století byli majiteli tohoto domu měšťanští kovářští mistři. Kovářská dílna s otevřenou kovářskou výhňí bývala umístěna

v zadní dvorní části domu a byla přístupná z ulice Horního podloubí pro vjezd povozů měšťanů, zabývajících se vedle řemesla též zemědělstvím na svých předměstských dvorech a chalupách, formanských vozů i cestujících. Koncem 18. století, po vybudování císařské silnice z Olomouce přes Hranice do Haliče, byla do tohoto domu umístěna pro výhodnou polohu nově zřízená c.k. poštovní stanice s volným vjezdem a výjezdem do ulice, která tu pak setrvala až do roku 1820.

Dům má pohnutou historii a v životě města hrál často významnou úlohu. Při založení nových městských register koncem 16. století patřil kováři Šimonu Paškovi, který jej roku 1580 prodal za 800 zl. měšťanu Janu Mlynářovu. Ten po koupi jiného, většího domu prodal roku 1587 dům s rolí a zahradou, ležící při roli, i s jiným příslušenstvím za 900 zl. Mikuláši Burkešovi, starému kovářskému mistru z Potštátu, který se s rodinou do Hranic přistěhoval. Po brzké jeho smrti prodali věřitelé a nápadníci jeho pozůstalý dům roku 1592 za 1100 zl. kovářskému tovaryši Markusovi Kryštofovi z Olomouce, který pracoval u Burkeše a vzal si jeho vdovu Kateřinu za manželku, a tím získal i kovářskou dílnu. Starší dcera Burkešova, Eva, se provdala již roku 1597, druhá dcera, Sabina, roku 1608.

Nejmladší Burkešův syn, Adam, se vyučil kovářství u otčima a pracoval již v roce 1619 ve Šternberku, kam mu byly posílány peníze z domu po otci. Jeho matka Kateřina se po smrti Kryštofově vdala potřetí, za kováře Mikuláše Svobodu, který provozoval dále kovářské řemeslo na domě.

Syn Adam Burkeš se vrátil v roce 1620 do Hranic a po smrti Svobodově koupil roku 1624 otcovský dům s rolemi, lukami, stodolou a zahradou při ní za 1300 zl. Byl už ženatý s Dorotou a měl dva syny, Martina a Jana, a dceru Kateřinu. Už v roce 1625 byl členem městské rady v Hranicích s Lukášem Kremzem, bývalým panským kuchařem, a v roce 1626 byl zvolen a potvrzen za staršího purkmistra města. Jako luterán musel po roce 1622 pod novou vrchností města, kardinálem Františkem z Dietrichštejna, přestoupit jako jiní měšťané na katolickou víru, nechtěl-li ztratit majetek a odejít do emigrace. Když se však roku 1626 válečné události vyvíjely v neprospěch císaře a v říjnu přitáhla k Hranicím evangelická vojska dánského krále s pluky mansfeldskými a hranickými emigranty v čele s Alexandrem Holubem z Nadějova, bývalým Molovým panským úředníkem a majitelem dvora ve městě, otevřelo jim město brány a přijalo dánské vojsko jako osvoboditele. Burkeš a měšťané přijali opět luterskou a bra-

trskou víru a dosadili své kazatele. Situace se v příštím roce obrátila, císařská vojska přitáhla v červenci 1627 k Hranicím a město dobyla.

Burkeš byl po dobytí města uvězněn spolu s jinými provinilými předními měšťany. Vyšetřovací komise mu kladla za vinu, že jako první purkmistr města zapomněl na svou přísahu věrnosti vrchnosti a císaři a že zradil katolickou víru. Při obležení města mansfeldskými v roce 1626 nedopustil střilet na Holuba a naopak dánskému vojsku město otevřelo brány. Jako přední účastník rebelie, který vzdal město nepříteli, byl odsouzen k trestu smrti stětím u městského pranýře na náměstí a poprava byla vykonána 16. října 1627, kdy byl štat též Lukáš Kremz. Těla obou byla vložena do truhel a zahrabána u pranýře. Kostí obou byly nalezeny roku 1754 při kopání základů pro stavbu nového farního kostela na náměstí, v místech před dnešní kostelní věží. Oba byli vysoké postavy, Burkeš byl asi padesátiletý.

Vdova Burkešova, Dorota, s třemi malými dětmi podržela dům a řemeslo po manželovi, ale roku 1630 se znovu provdala za Andreáše Baumanna z Nového Jičína, který roku 1631 koupil Burkešův dům za 1300 zl. Po Baumannově smrti se Dorota Burkešová provdala roku 1633 potřetí, za Jana Mikysku z Malhotic, jemuž městský úřad postoupil dům v ceně 1300 zl., když se zavázal vychovat dva sirotky po Burkešovi a jednoho sirotka, kterého měla Dorota Burkešová s Baumannem. Nejstarší syn Burkešův, Martin, byl tehdy již zletilý, ale zemřel za záhadných okolností již roku 1635 ve věku 25 let, druhý syn, Jan, zemřel roku 1636 ve věku 12 let. Burkešova dcera Kateřina se provdala roku 1636 za provazníka Václava Masopusta. Jejich matka Dorota Burkešová zemřela v roce 1645 ve věku 60 let, její třetí manžel Jan Malhotský ji v roce 1643 ve smrti předešel.

Opuštěný dům byl po dobytí města Švedy roku 1645 zpusťošěn a pobořen, byl proto po skončení třicetileté války prodán v roce 1653 pouze za 400 zl., ale kupec dům brzy opustil a zběhl z města. V roce 1658 byl dům znovu prodán kováři Jiříku Kolančíkovi, který jej znovu postavil a roku 1660 prodal s rolemi, lukami a zahradou, kovářskou výhni při domě za 900 zl. Jiříku Schönovi. Po Schönovi koupil dům roku 1680 za tutéž cenu kovář Martin Čech. Schönuv syn Jiřík převzal dům a roku 1728 jej prodal svému švagrovi Janu Frantičkovi, jehož druhou ženu, mladou vdovu, si vzal roku 1755 za ženu hranický lékárník František Steiner, rodem z Jihlavy, který měl v Hranicích lékárnu již roku 1753. Po sňatku přestěhoval svou lékárnu do manželčina domu, který pak roku 1766 sám koupil v licitaci za 1576 zl. Dům na rohu s podloubím měl za souseda dům Jakuba Kresty a v ulici za dvorem měšťanský pivovar. Steiner byl v Hranicích prvním zkoušeným lékárníkem podle nového medicínálního řádu a lékárnu tu provozoval až do své smrti roku 1770.

Po smrti Steinerově koupili dům roku 1773 v licitaci za 1156 zl., hotově zaplacených, poručníci sirotka Jana Frantíka, pozůstalého syna po Janu Frantičkovi z prvního jeho manželství, ten se však ani později do domu nenastěhoval. Lékárna zůstala v domě v nájmu až do roku 1785, kdy lékárník musel dům uvolnit na příkaz krajského úřadu, pro umístění nově zřízené c.k. poštovní stanice v Hranicích. Poštovní stanice byla otevřena 1. května 1785 po vybudování nové

císařské komerční silnice z Olomouce přes Lipník, Hranice, Frýdek, Těšín do Haliče a po přeložení Krajského úřadu přerovského kraje z Olomouce do Hranic. Krajský úřad zajistil ustanovenému poštmistrovi v tomto domě za roční nájem 100 zl. třípokojový byt v prvním poschodí domu a v přízemí dva pokoje do podloubí, z nichž jeden byl určen pro poštovní expedici, druhý pro poštmistra, dále stáj pro 6 až 8 koní a nad ní místo na seno a slámu, místo na dřevo na topení a kůlnu pro dvě poštovní kalesy k dopravě listovní a balíkové pošty i pro osobní přepravu cestujících.

Syn majitele domu Jana Frantíka, soukenický mistr Karel Frantík, vypověděl roku 1815 nájem pošty ve svém domě, ta tu však zůstala až do roku 1820, kdy poštmistr přenesl poštu do svého nově postaveného jednopatrového honosného domu v Drahotušské ulici čp. 186, dnes již zbořeného. Do pozemkové knihy byl dům na náměstí čp. 119 v ceně 8000 zl. vídeňské měny zapsán Karlu Frantíkovi až v roce 1821. V roce 1835 byl zapsán jeho dceři Veronice, roku 1845 synu Karlu Frantíkovi, který se však podepisoval již Frantich. Rodinný hrob Frantichů z čp. 119 je dosud dochován na městském hřbitově u hřbitovni zdi východní strany.

V roce 1879 koupil tento dům se zastavěným domovním podloubím za 17.000 zl. měšťan Eduard Zámorský, který roku 1885 nechal připsat polovinu domu své manželce Christině. Po vystavění vlastní vily čp. 580 před mostem u Bečvy roku 1897 (později Pollakova vila), prodal Zámorský dům na náměstí manželům Františkovi a Marii Kalmanovým. Počátkem 20. stol. patřil dům notáři Františkovi Březinovi, ve dvacátých a třicátých letech manželům Františkovi a Antonii Pařízkovým. Přízemní obchodní místnosti zastavěného domovního podloubí na náměstí si od devadesátých let pronajali bratři Baarové a otevřeli tu textilní obchod, rozšířený později Mořicem Baarem na zasilatelství suken podle výběru nejen v republice, ale i do Rakouska, Jugoslávie aj. Koncem třicátých let koupil dům obchodník plátnem a kanafasy Jan Holý, který měl obchod na druhé straně náměstí v domě advokáta dr. Mazance čp. 96. Po okupaci republiky nacisty a uzavření Baarova obchodu přenesl Holý roku 1941 svůj obchod textilem do tohoto svého domu, v němž pak byl až do padesátých let 20. století.

V obchodní místnosti v zadní části domu, přístupné vchodem z ulice Zámecké, byl za první republiky obchod lahůdkami a koloniálním zbožím Čeňka Geryka, později, po osvobození až do roku 1949, velmi agilní knihkupectví a nakladatelství Jindřicha Těšika.

• V současnosti jsou majiteli domu čp. 119 Ing. Miroslav Holý a Milan Kotala, v přízemí je umístěna prodejna Emos Elektro, ze Zámecké ulice videopůjčovna Cinema a prodejna kožených oděvů.

•• Severní strana náměstí na přelomu 20. a 30. let 20. století.

Dům čp. 120

Dvoupatrový řadový městský dům na Masarykově náměstí, užitkově zcela přestavěný ve třicátých letech obchodníkem Hubálkem do dnešní podoby, uzavírá se sousedními třemi městskými domy severní stranu velkého náměstí. Patřil už od výstavby velkého obdélníkového náměstí koncem 15. a počátkem 16. století za Viléma a Jana z Pernštejna k největším právovárečným rybnickým domům ve městě. Až do konce 19. století byl však jen jednopatrový s vysokou průčelní nástavcovou zdí druhého patra, zakrývající střechu. Prostorný dvůr za domem byl v té době přístupný pro povozy z obou bočních ulic (dnešní Janáčkovy a Zámecké). Dům měl v přízemí rozlehlé domovní podloubí otevřené na náměstí, navazující na podloubí ostatních domů, které obíhalo pod všemi rybníckými domy a domy přilehlých ulic, vybíhajících z náměstí.

Nejstarším držitelem tohoto velkoměšťanského šenkovního domu, zapsaným v dochovaných tzv. Třetích purkrechtních knihách městských, byl v šedesátých letech 16. stol. měšťan Matouš Macudka, syn dlouholetého člena městské rady a městského purkmistra Matěje Macudky, zemřelého v roce 1572. K domu patřila velká zahrada na předměstí a roku 1572 převzal Matouš po otci paseku a rám u mostu na napínání zhotovených postavů suken v ceně 100 zl., když se vyrovnal s bratrem Janem Ovesným a švagrem Ondřejem Dubským.

Jako bohatý měšťan provozoval ve svém právovárečném domě, výhodně položeném na náměstí, šenk piva a vína a pivní várky zkupoval také od jiných

právovérečných měšťanů, kteří ve svých domech neměli možnost šenku. Od šedesátých let užíval jméno Matouš Daniel, na rozlišení od otce Matěje. V roce 1573 se jako vdovec oženil s Kateřinou, dcerou po měšťanu Kašparovi Ostravském. Jeho společenské postavení ve městě dokládají svědci jeho svatebních smluv, jimiž byli sám regent hranického a ostrovského panství a přední měšťané. Matouš Daniel zemřel již 22. září 1580 a byl pochován v městském farním kostele, který stál tehdy na dnešním malém náměstí u budovy římskokatolické fary, obklopen hřbitovem. Jeho kamenný náhrobek s českým nápisem se dochoval a je uložen v městském muzeu v Hranicích. Byl nalezen v roce 1922 spolu s jiným náhrobkem šlechtické rodiny Žernovských, držících ves Skaličku u Hranic, při bourání starého domu čp. 89 na náměstí pro novostavbu Perutkova obchodního domu. Jako jiné staré náhrobky byl po vystavění nového barokního kostela na velkém náměstí a zboření starého kostela prodán a použit jako stavební materiál do základů nově přestavovaných městských domů. Nápis umístěný v horní polovině náhrobku, jehož slova jsou oddělena tečkami, zní: LETHA . PANIE . 1580 / WE CZTWRTK . PO . / SVATEM . MATAVSSI E / WANGELISTV . VMRZEL / GEST . SLOWVTNY . MIES= / STENIN . MATAVSS . DANI= / EL . W PRAWE . WER= / ZIE . A TVTO . GEST / . POCHOWAN .

Letopočet na náhrobku je odlomen, podle uvedeného dne úmrtí a roku prodeje domu po nebožtíkovi byl však rok i den přesně určen a ověřen. Ve spodní části náhrobku je ve dvojité elipse umístěno měšťanské znamení v podobě velkého V, jehož druhé rameno je přefáto velkým písmenem I, nepochybně jde o znamení manžela Danielovy vdovy Kateřiny, Matouše Vincense, který náhrobek sám pořídil, nebo dal pořídít, a hrob v kostele byl určen i pro něho.

Dům po Danielovi prodal městský úřad na místě sirotků roku 1580 za 1300 zl. měšťanu Matouši Vincensovi z Olomouce, který si vzal Danielovu vdovu za ženu. Kromě měšťanské živnosti, tj. šenku piva a vína, provozoval též kupaectví. Po jeho smrti r. 1592 se vdova Kateřina vyrovnala nejdříve s jeho bratrem Mauricem Vincensem v Olomouci, jemuž nebožtík zůstal dlužen 400 zl. V roce 1596 pak vdova Kateřina na místě sirotků sama koupila dům po manželovi za 1300 zlatých a vdala se znovu za rektora hranické městské školy Jana Procházku Královského, rodem ze Dvora Králové. O bohatství vdovy svědčí výminka ve svatební smlouvě, již si vyhradila 400 zl. v hotovosti, 4 lože šatů na své čtyři dcerušky, množství stříbra aj. Procházka měl vysokoškolské vzdělání a předpoklady pro výnosnější místo městského písaře a syndika, po sňatku však zanechal rektorování a věnoval se obchodu a tzv. „městské živnosti“ na výnosném šenkovním domě. Protože vdova Vincensova po řadu let marně vymáhala částky peněz, jež mnozí měšťané v Hranicích, rychtáři okolních vesnic aj. zůstali dlužní jejímu prvnému manželovi Matouši Danielovi za odebrané pivo, obilí, slaninu aj., sestavil Procházka roku 1599 seznam všech dlužníků a dlužních částek a dal jej potvrdit městské radě městskou pečeti pro jejich účinnější vymáhání. Dochovaný seznam obsahuje 43 dlužníků z města a okolí, kteří dlužili vdově Danielově ještě 454 zl. a od smrti Daniela v roce 1580 jí splatili jen 52 zl. Procházka vymáhal dluhy tzv. přípořádí na statek dlužníka, staral se o všechny

finanční a hospodářské záležitosti, platil za manželku roční splátkové peníze z domu a městské dávky aj. Zastával v průběhu let 1600–1605 po tři roky úřad přísežného rychtáře města, ustanoveného vrchností. V roce 1611 vdal jako otčím dceru Martu po Matouši Vincensovi za Martina Sonnenbergera, měšťanského syna z Olomouce, jenž byl tehdy ve službách kupce Melichara Arlota ve Valašském Meziříčí. Procházka a jeho žena Kateřina žili ještě roku 1619. Po porážce stavovského povstání, zabavení a darování hranického panství a města Hranic kardinálu Dietrichštenovi, biskupovi olomouckému, kdy bylo město obsazeno a sužováno císařskými i proticísařskými vojsky, byli již oba nebožtíky. V roce 1623 prodal olomoucký kupec Martin Sonnenberger, manžel Vincensovy dcery Marty, dům po Kateřině Danielce pozůstalý za 1100 zl. moravských s velkou zahradou, rolí za obecním mlýnem a stodolou na Pstruhlovsku (!) Adamu Stoklasovi, bývalému svobodnému dvořákovi ve vsi Velké u Hranic, a jeho ženě Zuzaně. Peníze měl zaplatit hotově v témž roce na tři splátky. Sonnenberger však zemřel již v příštím roce, 1624, na mor a Stoklasa pro válečné události těch let a zpuštění města celou kupní cenu nezaplatil. Sonnenbergerův syn Jiří v Přerově se nakonec spokojil s částkou 40 zlatých, které mu Stoklasa hotově vyplatil za zbylých dlužných 400 zl.

Zpuštěný dům prodal Stoklasa roku 1640 s příslušenstvím městskému sládkovi Pavlu Heldbortovi ze Sadkovic za 1000 zl. ve splátkových penězích, a ten odbyl Stoklasu malou peněžní částkou zaplacenou hotově. Už roku 1644 byl Danielovský dům po zemřelém Heldbortovi opět prodán sládkovi Vincenci Weissovi z Heraltic, který si vzal Heldbortovu vdovu za ženu a přijal její sirotky za vlastní. Podle daňového soupisu obyvatel města z toho roku živil se řemeslem sladovnickým, dům měl pustý, na roli měl něco málo osetého, dobytek žádný.

V neklidných a nebezpečných letech po dobytí a vyrabování města Švédy roku 1645, za násilného vymáhání kontribuce švédskými i císařskými vojsky, se držitel domu rychle střídali. V roce 1649 patřil dům Michalu Reichovi, který si vzal druhou ženu po Weissovi za manželku, ale už roku 1651 zpuštěný dům opět prodal se vším příslušenstvím za 800 zl. provaznickému mistru Jiříku Kellerovi z Nového Jičína. Po jeho brzké smrti koupil dům opět cizí barvíř pláten

Havel Hertwig za 1000 zl., jehož vdova odvedla dům roku 1673 synovi Janu Hertwigovi. Po něm byl připsán dům roku 1689 jeho vdově Anně, která jej podle svatebních smluv odvedla svému novému manželovi Matouši Weisserovi v ceně 1200 zl. Byli to vesměs cizí, němečtí, řemeslníci z oblastí méně postižených dlouhou válkou, kteří se tu výhodně zakupovali a usazovali. Dvě dcery Weisserovy si vzali za manželky Jan Rehula, rektor hranické školy, druhou měšťan Pavel Fiala. Ti se roku 1724 po smrti Weisserové dohodli, že dům v ceně 1200 zl. bude připsán Fialovi.

V roce 1742 koupil již zcela opravený a přestavěný dům od Fialovy vdovy Anny Marie měšťan Václav Kresta za 1500 zl., částku měl zaplatit do jednoho roku na tři splátky. Kresta zařídil v přízemí domu hostinec, který tu pak zůstal až do 19. století. Od něho koupil dům jeho bratr Jakub Kresta. Dům dostal při prvním číslování domů ve městě roku 1771 popisné číslo 116, při druhém číslování všech domů ve městě i na předměstí čp. 120, které má dosud. V roce 1794 byl dům v ceně 4000 zlatých připsán po Krestově smrti jeho synovi Janu Krestovi, měšťanu a hostinskému. Jak rychle stoupala hodnota nemovitosti za válečných let napoleonských, vidíme ze zápisu domu roku 1801 Krestovou vdovou Klárou novému jejímu manželovi, Václavu Tschachovi, v ceně 4840 zl. Ale už příštího roku byl dům soudně ohodnocen na 6800 zl.

V prosinci roku 1820 koupilo dům i s hostincem v licitaci právovárečné měšťanstvo, tj. 72 právovárečných měšťanů na nejvyšší podání za 8985 zl. vídeňské měny, převzali však i všechny dluhy Tschachovy na domě, takže vlastně zaplatili celkem 10.800 zl. Zřídili v domě velký hostinec s výčepem piva z měšťanského pivovaru, zřízeného v domě čp. 102 Horního podloubí, a výčep pálenky z vinopalny, kterou zřídili v nově koupeném domě. Pro vaření pálenky se však dostali brzy do vleklého sporu s vrchnostenským úřadem v Hranicích, který upíral měšťanům právo na vlastní pálenici. Město mělo od starodávna kromě regálu pivovarního též regál kořalečný, za třicetileté války a v letech po ní jej však přes sto let nevykonávalo a přisvojila si jej vrchnost. Zřídila vlastní pálenici ve starém zámku, kterou pronajímala židovským nájemcům. Několikaletý právní spor o pálenici měšťané prohráli a povolen jim byl jen výčep vrchnostenské pálenky, brané ze zámku. Právo šenku vína ztratili měšťané již roku 1627 pro účast na tzv. mansfeldské rebelii. Po vystavění nového velkého hostince, „U Slunce“, s velkým sálem a jinými společenskými místnostmi, naproti zámku (čp. 118), dokončeném v roce 1824 právovárečným měšťanstvem, s povinností výlučného šenku piva z měšťanského pivovaru, prodalo měšťanstvo dům čp. 120 na náměstí roku 1832 krásnobarvířskému mistru Karlu Koberovi, majiteli barvířny suken na potoku Ludíně na Motošíně u velkého mostu přes Bečvu, za 5000 zl. ve stříbrných mincích. Kober koupil již roku 1829 také zájezdní hostinec „U Slunce“ a držel oba domy až do své smrti roku 1839. Byl oddaným přítelem a ctitelem J. H. A. Gallaše a realizoval finančně jeho snahy lidumilné i literární. Dům na náměstí čp. 120 dal už roku 1836 zapsat své manželce Františce Kobrové, která jej prodala roku 1842 paní Josefě Nowakové za 8000 zl. Podle soudního odhadu z roku 1845 měl dům již hodnotu 12.334 zl. konvenční měny.

Po ní převzal dům roku 1859 obchodník Karel Nowak v ceně 10.500 zl. nové, tzv. rakouské, měny. Za tuto cenu koupil dům roku 1868 Jan Pitzman, po němž byl připsán roku 1876 jeho synu Janovi a dceři Františce Pitzmanovým.

Koncem století koupil dům obchodník železem Hilar Kautský, který tu zřídil v přízemí též prodej cementu, kamene a všech stavebních potřeb. Na počátku 20. století konkuroval dosti úspěšně druhému velkému německému obchodu železem bratří Frommů na východní straně náměstí (čp. 92). Po vzniku Československé republiky se situace změnila, když roku 1925 koupil dům a obchod železem Petr Hubálek, který obchod rozšířil v největší podnik tohoto druhu v hranickém okrese, a dům koncem třicátých let přestavěl na dvoupatrový, s rozlehlými ložními prostorami obchodními a skladovými v přízemí budovy. Obchod železem a stavebninami tu byl až do padesátých let. Později bylo přízemí obchodního domu zařízeno jako prodejna potravin národního podniku Pramen. V osmdesátých letech to byla největší prodejna svého druhu v Hranicích.

• V současnosti jsou majiteli domu Jiří Matuška a Pavel Matuška, v přízemí funguje prodejna potravin.

Dům čp. 121

Dům byl od základů postaven v roce 1932 na místě starého měšťanského domu tzv. Besedy, zbořeného v tomto roce. Starý zbořený dům byl vystavěn jako zděný od základů v první třetině 16. století na místě dřívějšího, převážně dřevěného, domu při plánovité výstavbě domů na náměstí a přilehlých ulic, provedené za držby města Vilémem a Janem z Pernštejna. Tehdy bylo celé město obeháno také pevnými kamennými hradbami s baštami a věžemi, přestavěna byla i stará tvrz ve čtvercový zámek, přeměněný ve druhé polovině 17. století po vystavění nového zámku (dnešního) na pivovar, palírnu a sýpky; byl zbořen roku 1959. Pernštejnskou plánovitou výstavbu zděných domů na náměstí potvrzuje také stříbrný groš s letopočtem 1523, který našli dělníci při bourání Besedního domu v roce 1932 v základech domu. Také kamenný sloup v gotickém sále v přízemí radnice má letopočet 1523, kdy byl postaven. Z městských knih purkrechtních můžeme sledovat historii domu čp. 121 až od druhé poloviny 16. století. Starší tzv. První a Druhé purkrechtní knihy, založené ve druhé polovině 15. století (po zničení nejstarších městských knih a privilegií města za husitských válek) se zápisy kupů a prodeje městských domů do druhé poloviny 16. století, se bohužel nedochovaly. Byly zničeny ve druhé polovině 19. století po zrušení poddanského svazku města, jako již nepotřebné. Podle inventárního soupisu městské registratury z roku 1820 byly tehdy ještě uloženy v archivu města.

Podle zápisů nejstarších, tzv. Třetích knih městských, byl držitelem tohoto velkoměšťanského šenkovního domu v polovině 16. století přední měšťan a purkmistr Jindra Bašta, po jehož smrti jej koupil roku 1573 za 1200 zl. měšťan

a obchodník sukny Jan Ovesný, který v letech 1565 až 1588 stál mnohokrát jako první purkmistr v čele města.

K domu patřily louky a paseka se stodolou „nad stavem, kudy se k Teplici chodí“ (tento obecní stav na Bečvě ležel proti dnešní Staré střelnici a hnal vodu strouhou na Velký mlýn městský, který stál na soutoku s potokem Ludinou na Motošíně), dále louka a role v Oboře. Ovesný dodával ve velkém postavy sukna kupcům na jarmarky do Trnavy, Banské Štiavnice aj. Roku 1587 prodal vše za tutéž cenu Jakubu Wollfartovi, obchodníku s vínem z Nového Jičína, od něhož jej koupil zpět roku 1590 nejstarší syn Ovesného Jindřich Ovesný.

Když se pak roku 1598 přiznal a usadil v Prostějově, prodal dům s příslušenstvím za 1500 zl. měšťanu Lukáši Štemberskému. Zajímavý je výčet domovního příslušenství, jež se tehdy prodávalo s domem. Kromě obvyklého „co hřebíkem přibito a hlinou zamazaného“ odevzdal Ovesný s domem také „šaty z troje postelí, 3 stoly, cinových talířů v jednom pouzdře 12, 4 stolice, 3 bečky, půl várky piva, káď, hákovníci, poloumází a žejdlík, svícen visutý ve světnici, pluh, dvoje brány aj.“, dokládající, že se majitel domu kromě šenkování piva a vína (tzv. měšťanské živnosti) zabýval také zemědělstvím. Štemberský byl synem předního člena a hospodáře bratrského sboru v Hranicích, Petra Štemberského, který se s početnou rodinou a dalšími bratrskými rodinami přestěhoval v první polovině 16. století ze Šternberka, Lanškrouna a odjinud pro náboženství do Hranic. Lukáš Štemberský se usadil nejdříve v Bzenci, kde měl po otci velký vinohrad, zvaný Budík, a obchodoval ve velkém s vínem pod obručí, dováženým do Slezska a do Krakova. Po koupi domu v Hranicích dal Ovesnému roku 1600 za zbytek jeho pohledávky na domě ve výši 688 zl. svůj vinohrad u Srovína na Kyjovsku „v hoře slove Stracuňka“ se vším příslušenstvím, s preshauzem (lisovnou), káděmi, prázdnými bečkami a jiným náčiním vinohradním. Štemberský provozoval i potom obchod s vínem pod obručí z jižní Moravy do Horního Slezska a Polska. Po jeho smrti byl dům připsán jeho vdově Martě, která po sňatku s drobným šlechticem ve vojenských službách, Vilémem Fragštejnem z Načeslavic, mu dům roku 1623 odvedla. Po její brzké smrti vybral Fragštejn z Načeslavic z domu všechny věci a odjel z města, bez ohlášení městu i vrchnosti. Protože se dlouho nevracel, neplatil po řadu let peněžní sbírky z domu k městu a dům bez hospodáře pustl, prodalo město opuštěný dům r 1636 za 1000 zl.

Marku Kožešníkovi s bezplatnou tříletou lhůtou placení obecních dávek, aby si dům opravil.

Ale Kožešník ušel také po několika letech z domu „pro nemožnost vychová- ní vojáků“ (obživy), jak uvádí zápis z roku 1644. Ve válečných letech 1642–1648 se ve městě střídala vojska císařská i švédská, vojáci se nastěhovali do domů ve městě i na předměstí a měšťané je museli živit. Po skončené válce prodal proto městský úřad roku 1651 opuštěný dům za 1000 zl. rýnských bednáři Janu Šindlerovi se vším příslušenstvím a pasekou „za řekou za starým stavem ležící“. Po něm dům drželi v letech 1666–1689 Martin Kaynar a Václav Smetana, který jej prodal roku 1689 purkrabímu hranického panství Janu Böhmovi. Ten dům opět stavebně opravil a zcela zaplatil. Bydlel tu pak s rodinou do roku 1711, kdy jej prodal s příslušnými pozemky Fridrichu Horčicovi, mlynáři Klichovského mlýna v dnešní Gallašově ulici (zbořen roku 1980). Böhm dal v devadesátých letech postavit před svůj dům, za tehdy šířeného mariánského kultu, sochu Panny Marie na zděném podstavci, kterou jeho syn Josef Antonín Böhm, hejtman hranického panství, nahradil roku 1729 kamennou sochou, podnes tu stojící. Stará socha P. Marie byla roku 1839 osazena na vysoký kamenný sloup s kamenným soklem a schody, zhotovenými hranickým kamenickým mistrem Baltazarem Piskořem podle návrhu hranického akademického sochaře Antonína Piskoře. Značně nachýlený sloup se sochou byly roku 1983 odborně rozebrány, očištěny, základy soklu upevněny a socha byla opět osazena na sloupu.

Po smrti Horčicově, který byl rovněž purkmistrem města, připadl dům jeho dceři Anně Terezii, provdané za důchodního hranického panství Jiřího Karla Avrata, pozdějšího hejtmána hranického panství v letech 1750–1763. Avrat byl po úmrtí roku 1763 pochován jako první v kryptě nového, ještě nedostavěného farního kostela na náměstí. Dům v ceně 3000 zl. připadl jeho nejmladší dceři Rozálii, provdané za důchodního hranického panství, Josefa Grubera. Po brzké jeho smrti se vdova znovu provdala, a to roku 1766 za hranického obchodníka s vínem Aloise Treutlera, který obchodoval ve velkém s polskou Haličí. Po připojení Haliče k rakouským zemím se dal Treutler do služeb státní správy v Haliči a usadil se ve Lvově. Stal se vedoucím východohaličského vrchního celního úřadu ve Lvově, koupil si šlechtictví a psal se pak „z Trachenberka“. Dům v Hranicích v ceně 4000 zl. dal roku 1791 připsat nevlastnímu synovi z prvního manželství své manželky, Antonu Gruberovi, soukenickému mistru, vymínil si však pro sebe a manželku výminek v domě, kdyby chtěli bydlet v Hranicích. Gruber podle závazku vybudoval vlastním nákladem výminek v přízemí domu, vpředu s předsíní, vedoucí na náměstí, a obytnou světnici. Dům dostal při prvním číslování domů v Hranicích popisné číslo 117, při druhé (vojenské) konskripci v roce 1804 dostal čp. 121, které má podnes. Gruber postavil již roku 1821 dům na náměstí spolu s předměstským dvorem čp. 339 v Horní ulici se dvěma pastvinami a třemi zahradami svému zeti Aloisu Kallousovi, nadporučíku pluku Colloredo, a jeho ženě Rozálii, své dceři, kteří však předměstský dvůr s 30 měřicemi polí a tři čtvrtě zahrady při domě prodali již roku 1824 za 2000 zl. dvořákovi Františku Jakešovi (naposled Machylův dvůr na třídě 1. máje). Gru-

•• Interiér hostince Beseda ve 20. letech 20. století.

ber dostal osobní oprávnění ke zřízení druhé kavárny ve městě s kulečníkem v sousedním domě čp. 122 (první kavárna s biliárem byla v domě čp. 5). Kallous byl synovcem Josefa Dobrovského, s nímž udržoval písemný styk. Roku 1834 byl Kallous vyznamenán za vojenské zásluhy válečným křížem a povýšen jako hejtman do šlechtického stavu s přídomkem „z Westfeldern“. Po odchodu do výslužby roku 1838 žil s rodinou trvale ve svém domě v Hranicích a zemřel zde roku 1847 ve věku 60 let. Dům byl pak prodán jeho vdově Rozálii šlechtičně z Westfeldern, po její smrti roku 1869 koupila dům v ceně 14.000 zl. rakouské měny Občanská záložna v Hranicích, která měla na domě finanční pohledávky u zemřelé majitelky. Záložna pronajala přízemní místnosti v domě v letech 1869–1881 c.k. finanční stráž, v prvním poschodí byly umístěny kanceláře záložny, další místnosti byly pronajaty Občanské besedě Jurik (založené roku 1861). V osmdesátých letech převzala Beseda také místnosti bývalé záložny a po vystavění velkého sálu v zadní části budovy se tu soustředil veškerý český kulturní a společenský život města, konala se tu divadelní představení, přednášky, koncerty až do vítězství Čechů a opětného převodu správy města do rukou české většiny roku 1903, v čele se starostou dr. Františkem Šromotou, a vzniku první světové války.

Za první republiky až do zboření budovy roku 1932 byl v přízemí široký průjezd na dvůr se schodištěm do prvního poschodí, vpravo byly lokály hostince

a kavárny. V prvním poschodí sloužil prostorný sál v zadní části budovy s velkým balkonem (dříve pro hudebníky) k tanečním zábavám, tanečním hodinám hranického gymnázia, čajům o páté, přilehlé místnosti přední části prvního poschodí jako příležitostná restaurace k posezení pro tančící i hosty. Po zboření starého domu a jeho opětné výstavbě roku 1932 (staré základy domu byly ponechány) a rozšíření zadní části objektu do ulice Židovské (Janáčkovy) byla umístěn v přední části přízemí prodejna firmy Baťa, do 1. poschodí přeložena restaurace a kavárna Beseda s přilehlým velkým divadelním sálem a dalšími společenskými místnostmi. Po osvobození roku 1945 a zrušení kavárny byly přiděleny prostory 1. poschodí budovy, patřící městu, Osvětové besedě a městské knihovně. Od sloučení Osvětové besedy a závodní organizace ROH n.p. Sigma a n.p. Cementárny v Jednotný klub pracujících roku 1964 byly v celé budově umístěny provozní, klubovní a společenské místnosti Jednotného klubu, jen v přízemí zůstala prodejna obuvi (do roku 2004). Městská veřejná knihovna uvolnila v roce 1982 místnosti kavárny v 1. poschodí a přestěhovala se do domu čp. 102. JKP organizoval a zajišťoval „vzdělávací, kulturně a politickoosvětovou výchovu obyvatel města“ a navazoval na činnost staré hranické Besedy. V roce 1990 byla činnost JKP postupně zastavena.

- V současnosti je dům majetkem Odborového svazu KOVO – základní organizace KUNZ Hranice, a.s., v přízemí se připravuje otevření nové provozovny, v 1. patře funguje kavárna Beseda, velký sál je využíván jen sporadicky pro kulturní a prodejní akce, v zadní části domu s vchodem z Janáčkovy ulice sídlí Československá obchodní banka, a.s.

Dům čp. 122

Dům na rohu Masarykova náměstí a Janáčkovy ulice byl postaven od základů v roce 1874 na místě zbořeného měšťanského domu, jehož osudy můžeme sledovat až od poloviny 16. století. Popisné číslo 122 dostal tento dům při druhé, vojenské konškrpici v roce 1804. Byl posledním ze 122 domů uvnitř městských hradeb, další popisné číslo, 123, dostal první předměstský dům ležící za Dolní městskou bránou (Drahotušskou), na pravé straně ulice 28. října.

Měšťanský dům na rohu náměstí proti bývalé židovské škole a synagoze, přestavěný už v šedesátých letech 18. století na řeznickou tržnici, patřil do té doby svou rozlohou k největším domům ve městě, což dokládá jeho prodejní cena, vysoká proti cenám jiných domů. Areál domu se táhl dříve hluboko, až do poloviny Janáčkovy ulice. Až do přestavby v 18. století náležel předním měšťanským rodinám, které hrály v osudech města významnou úlohu, kratší dobu patřil také hranické vrchnosti, Václavu Molovi z Modřelic.

V polovině 16. století byl jeho majitelem mladý kupec Jan Sak ze Saulova, který jako konšel sepsal roku 1571 z pověření městské rady při zvýšení radniční věže českou pamětní listinu, informující podrobně o stavbě zděné věže, nasazení věžní báně (odstraněné roku 1869), umístění hodin na věži, koupených v Opa-

vě, a dvou cimbálů k bití čtvrtí a celých hodin, litých v Olomouci. Listinu dal městský úřad vložit na paměť do věžní makovice. Po Sakově smrti koupil dům s rolemi, loukou a zahradami roku 1573 za 1500 zl. kupec Martin Fučík, příšlý z Tovačova, který byl městským fojtem a v dalších letech stál třikrát jako první purkmistr v čele města. Po příkladu jiných bohatých měšťanů dům přestavěl a ozdobil, takže po jeho smrti byl prodán úřadem města roku 1590 na místě pozůstalých sirotků za 2500 zl. i s osetím a lázničkou na předměstí (!) olomouckému obchodníkovi Jiřímu Holcerovi, ten jej však už po pěti letech prodal opavskému obchodníkovi Janu Dulcenbergovi. Ze zápisu městských knih o peněžních splátkách na domě se dovídáme často cenné zprávy o životních osudech dětí dřívějších držitelů domu, ke kulturním dějinám města apod. Syn Fučíkův, Jan, který bojoval ve vojsku proti Turkům, padl roku 1602 u Rábu v Uhrách, mladá Fučíkova vdova, která se vdala za správce hranické městské školy Tomáše Kropáče z Třebíče, byla s ním roku 1602 již v Chrudimi, kde byl evangelickým farářem. Toho roku 1602 byl dům pozůstalý po Dulcenbergovi prodán na příkaz hranické vrchnosti, Zdeňka Žampacha z Potenštejna, za 1800 zl. panskému služebníkovu Johannesu Kašparovi se zahradou blíž obecního mlýna, s rolí u cihelny, zahradou na Farářství a loukou v Oboře. Protože Kašpar později pro dluhy dům opustil a utekl z města, převzal jej od věřitelů, jejichž pohledávky skupil, Václav Mol z Modřelic, nová hranická vrchnost, a to i s rolemi, které pak několik let užíval. Mol za pobytu v Hranicích nějakou dobu v domě také bydlel, když vlašští zedníci a štukatěři v letech 1614–1616 zdobili chodby, klenutý vjezd do zámku a panské pokoje v prvním poschodí zámku bohatou štukovou výzdobou, kameníci tesali kamenný portál zámku, balustrády arkádového nádvoří a zámeckého mostu. Po dokončení stavebních úprav zámku koupilo město roku 1618 od Mola dům zpět a prodalo jej jako purkrechtní měšťanský dům Danielu Filaxinovi z Šemperka, purkrabímu chropyšského panství olomouckého biskupa, kardinála Dietrichštejna. Filaxin byl od roku 1622 ustanoven za správce starojičínského panství, bydlel však s rodinou v Hranicích, měl také dvůr na Horním předměstí. Po jeho smrti roku 1637 prodalo město dům Martinu Hruškovi, který si vzal vdovu Filaxinovu za ženu. Za švédských válek a řádění vojáků v dobytém městě byl dům značně poškozen a nebyl opraven, byl proto připsán roku 1664 Bernardu Filaxinovi, synu zemřelého Daniela, důchodnímu písaři vrchnostenskému, a po něm v roce 1707 jeho synovi Jiřímu. Ten s mladším bratrem Janem Filaxinem, farářem kučerovským, prodal roku 1714 dům za 900 zl. rýnských Pavlu Koryčánkovi, jehož vdova pak odvedla dům svému zeti Antonu Flesslarovi, vymínila si však při zápisu do městských knih do smrti výminek v domě, světničku na vrchu od rynku, každoročně na živobytí 6 měříc rži a dvě měřice žita, jeden záhon na len a druhý na zelí. Syn Flesslarův prodal dům r. 1751 Františku Reichovi, jehož vdova odvedla dům zase Antonu Hlaváčovi. Od zadluženého Hlaváče koupil tento šenkovní dům v licitaci r. 1762 řeznický cech v Hranicích za 1530 zl. Cechmíři Jiří Reich a Josef Perutka a řezníci Antonín Halla a Jiří Blažek, na místě všech spolumistrů, požádali pak magistrát města, aby dům byl připsán řeznickému cechu, aby v něm

mohli řádně vysekávat a prodávat maso. Žádali také, aby cech mohl brát užitek z pivních várek, které připadají na dům, i z celého domu a zavázali se, že budou jako jiné měšťanské domy ve městě držet ubytování vojáků v domě i výminku, učiněnou vdově Barboře Fesslerové. Pro ubytování vojáků byla vyhrazena také jedna stáj pro tři koně. Slavnostně se zavázali, pokud budou dům držet, že ponесou a budou snášet všechna břemena, která jiní měšťané musí snášet a trpět. V Hranicích bylo tehdy sdruženo 20 hranických mistrů a jeden řezník v Bělotíně, kterému pro roz-

lehlost vesnice byla povolena vlastní masná lávka ve vsi u kostela. Řeznický cech dal zakoupený dům přestavět a upravit pro svou potřebu. V přízemí domu bylo postaveno 10 zděných klenutých masných krámů (tzv. lávek) pro výsek a prodej masa, ve dvou řadách po pěti lávkách, přístupných z podloubí před domem širokou chodbou mezi nimi. Každá masná lávka byla knihovně připsána dvěma řeznickým mistrům, z nichž každý sekal a prodával maso jeden týden. V prvním poschodí budovy, přístupném úzkými schody na konci podloubí při Židovské ulici, byly zřízeny vpředu dva velké klenuté pokoje s komorami. Za domem byl dvůr, přístupný vjezdní a výjezdní branou.

Hraničtí řezníci opustili již dříve zchátralé a nevyhovující starobylé masné lávky u Černotínské městské brány na konci Farní ulice v domě čp. 45 pro jejich odlehlost a nevítanou konkurenci židovského řezníka uprostřed města. Vrchnost proto masné krámy neopravovala a po zakoupení domu na náměstí řeznickým cechem prodala roku 1766 staré vrchnostenské masné lávky městské obci. Ta je prodala měšťanu Pulkovi, který je dal strnout a vystavěl tu měšťanský dům s podloubím, na který pak bylo přeneseno i várečné a šenkovní právo velkoměšťanského domu (dnes restaurace U Pařasa, dříve Quatro, předtím Ostrý roh).

V nově postavené tržnici v zakoupeném domě na náměstí byla původně také porážka dobytka, pro zápach byla však přeložena roku 1766 na dvůr, do zadní části objektu. V roce 1780 byly však jatky v domě ze zdravotních důvodů zakázány, musely být odstraněny a přeloženy mimo město za Černotínskou bránu, na městský pozemek u Bečvy. Tam zůstaly až do druhé poloviny 19. století. Na dvoře za domem řeznické tržnice byly pak postaveny konírny a kůlny.

Po celou druhou polovinu 18. století vedli hraničtí řezníci neúspěšný boj s židovským řezníkem v Židovské ulici, chráněným vrchností, který s dvěma tovaryši skupoval a prodával ve velkém množství z rituálně porážených býků

zadní maso, považované Židy za nečisté, křesťanským kupcům mnohem laciněji než měšťtí řezníci. Veškeré stížnosti cechu byly vrchností zamítnuty. Marné byly i stížnosti, aby počet řezníků nebyl zvyšován v neprospěch cechu, protože roku 1778 byl vládou zrušen numerus restrictus a vrchnostem bylo ponecháno právo určovat počet mistrů podle potřeby. Na počátku 19. století pronajal proto řeznický cech první poschodí budovy jako kavárnu pro získání nájemného. Jejimi nájemci byli ve dvacátých letech František Dvořák, bývalý obchodník železem, později Anton Gruber aj. Město mělo tehdy 489 domů a celkem 5600 obyvatel, včetně židovské obce.

Po zrušení cechovního zřízení roku 1880 vydražili členové cechu své řeznické lávky v domě. Budovu bývalých masných krámů, která byla roku 1835 soudně oceněna na 2935 zl. konvenční měny, zakoupila roku 1871 Občanská záložna v Hranicích, založená roku 1862. Pro finanční potíže musela však budovu roku 1874 prodat za 6000 zl. hranickému staviteli Ing. Zachariáši Herrmannovi. Ten dal jednopatrovou budovu strhnout a postavil na jejím místě novou dvoupatrovou budovu, zdobenou kvádrováním, dvěma portrétními medailony mezi okny prvního poschodí aj. Přízemní část budovy s dvorem byly pronajaty c.k. poštovnímu a telegrafnímu úřadu, přemístěnému sem z dosavadních stísněných prostor v domě čp. 68 v Radniční ulici, v prvním a druhém poschodí byly zřízeny byty. Poštovní a telegrafní úřad byl tu pak umístěn až do roku 1928, kdy se přestěhoval do vlastní, nově postavené budovy na Nádražní třídě (1. máje) čp. 365–366, kde byl umístěn do února roku 2004 (od té doby v obchodním domě Koloseum, dříve Bečva).

Budova čp. 122 vystřídala pak několik majitelů. Roku 1905 patřila obchodníku Jindřichu Kubellovi, později Williamu Barvířovi v Londýně, od něhož ji koupilo roku 1927 město pro umístění Městské spořitelny. Po vystěhování poštovního úřadu a rozsáhlé přestavbě domu roku 1929 pro účely spořitelny, přestěhovala se Městská spořitelna, tisíci se do té doby v nevyhovujících místnostech radnice, do nové budovy. Při těchto stavebních úpravách bylo nové hladké průčelí domu ozdobeno na římsce prvního poschodí dvěma kamennými sochami Práce a Spořivosti od hranického akademického malíře a sochaře Ladislava Vlodka. Po osvobození roku 1945 a přemístění České státní pojišťovny do této budovy byla koncem sedmdesátých let provedena nová, rozsáhlá rekonstrukce a modernizace budovy, byl rozšířen a vyrovnán zadní trakt obdélníkové budovy v ulici Janáčkově (dříve skosený, aby byl volný a bezpečný průjezd ulicí na náměstí), odstraněny byly sochy z průčelí budovy. Zcela hladká fasáda domu byla oživena obložením velké obdélníkové plochy kolem oken prvního poschodí nad vstupem do budovy destičkami z přírodního kamene.

• V současnosti je majitelem domu Česká pojišťovna, a.s., která má v budově svou pobočku, několik kanceláří pronajímá dalším subjektům.

Dům čp. 728 – židovská radnice

Dvoupatrový městský dům na rohu Masarykova náměstí a Janáčkovy ulice s bývalou synagogou na dvorním traktu budovy, je historicky nejvýznamnějším objektem zaniklé židovské obce hranické (Reinic), jejichž jádrem bylo 17 domů Židovské ulice (dnešní Janáčkovy), táhnoucí se odtud po obou stranách až na náměstí před zámkem. Původně jednopatrový dům s nízkým domovním podloubím a krámký, dnes zavřenými, je posledním zbylým svědkem vzhledu židovského podloubí a krámků domů Židovské ulice, které byly v druhé polovině 19. století a později zcela přestavěny. Po celou dobu trvání židovské obce, od jejího založení v první polovině 17. století až do násilné její likvidace a zániku v roce 1942, byl tento dům správním a kulturním (náboženským) centrem celé obce, místem všech schůzí, porad a rozhodnutí jejích představitelů a zástupců. Do nové organizace školství koncem 18. století tu byla umístěna také stará hebrejská židovská škola, přemístěná pak jinam.

První Židé se usadili v Hranicích s povolením vrchnosti už před třicetiletou válkou. V roce 1611 odevzdal hranický pán Karel Pergar z Pergu měšťanský dům, který koupil, Židu Josefovi, druhý městský dům odevzdal roku 1618 Židu Abrahamovi Václav Mol z Modřelic. Oba vzali za to od nich vysoké částky peněz v hotovosti. Další městské domy a domky, ležící při hradební zdi v pozdější Židovské ulici, značně pobořené za válečného dobývání města v letech 1621–27, koupili Židé od jejich majitelů, nebo je získali od nich jako věřitelé za půjčené peníze, které dlužníci nezaplátili ve stanovené lhůtě. Tyto domy jim však nebyly zapsány do městských knih, protože Židé nesměli držet domy ve městě ani na předměstí.

Teprve když nová hranická vrchnost, kardinál František z Dietrichštejna, olomoucký biskup, který získal města Hranice a Lipník s oběma konfiskovanými panstvími darem od císaře, potvrdil v privilegii daném městu Hranicím roku 1629 Židům držbu domů ve městě, ty, které nabyli do toho roku, jim byly zapsány do purkrechtních knih městských. Podle privilegia byli povinni platit z těchto domů městské obci hranické purkrechtní peníze, domovní platy a peněžní sbírky jako jiní hraničtí měšťané, nesměli však vykonávat žádnou městskou živnost, ani řemeslo, ani žádné šenky a škodit tak hranickým měšťanům.

Všichni tito první Židé přišli do Hranic ze sousední velké a významné židovské obce v městě Lipníku nad Bečvou, založené již koncem 15. století Vilémem z Pernštejna a jím chráněné. Lipenští Židé udržovali po celé 16. století čilé obchodní a věřitelské styky s hranickými obchodníky a měšťany. Základní privilegium hranické židovské obce, potvrzující jim samostatnost a nezávislost na křesťanské obci města Hranic, vydal jim r. 1637 kardinálův nástupce a nový držitel města, kníže Maxmiliána z Dietrichštejna. Potvrdil jim nejen držbu 17 městských domů, které drželi (další nesměli kupovat), ale stanovil v 11 artikulech základní práva hranických židů a jejich vztah ke křesťanské obci hranické. Potvrdil jim osvobození od všech robot a městských hlídek na hradbách a zdech městských, za to však se měli jako dosud srovnati s křesťanskou obcí a dávat jí

náhradou střelný prach a olovo. Potvrdil jim židovskou školu neb synagogu, jak ji dosud měli, židovský hřbitov na předměstí, který užívali, a dovolil, aby si zřídili vodní jámu neboli židovskou lázeň podle židovského obyčeje. Povolil jim zabíjet dobytek a výsek masa i jeho prodej v židovských domech Židům i křesťanům, dovoz košerovaného vína k židovským svátkům, provozování krejčovského řemesla mezi Židy a nerušený nákup a prodej ovčí vlny a jiné obchody jakýmkoliv zbožím, do křesťanských řemesel se však neměli míchat. Spory s křesťany měli přednést vrchnosti, která je měla srovnat. Toto privilegium bylo později potvrzeno dalšími držiteli města a panství a rozhojněno novými výsadami. Za udělení privilegia zaplatili Židé knížeti vysokou částku peněz, kromě toho platili pak každoročně vrchnosti z každé osoby tzv. ochranný plat,

platy na kontribuci, z každé rituální porážky dobytka aj. Privilegium potvrzovalo hranickým Židům ochranu židovské obce, trvající zřejmě již od počátku třicátých let, její židovské školy neboli synagogy i židovského hřbitova. Do čela obce byl postaven volený židovský rychtář, potvrzený a odpovědný vrchnosti, který s 2 přísedními a 4 přísedícími spravoval všechny záležitosti židovské obce a jako zástupce vrchnosti rovnal také právní spory jejich příslušníků. Zavedeny byly vlastní židovské knihy smluv pro zápisy kupů a změn držby židovských domů i jiné rychtářské knihy sporů, dluhů apod. Všechny byly psány hebrejsky až do konce 18. století, kdy bylo nařízeno vést je německy. Do purkrechtních knih křesťanské obce hranické nebyly pak židovské domy již zapisovány.

Židovská škola neb synagoga, potvrzená privilegiem, byla od 30. let 17. století umístěna v domě čp. 728 (označován Židy jako 1. dům židovské obce), který byl odkoupen od původního majitele a přeměněn na obecní dům židovské obce. Byl současně úředním sídlem a působištěm židovského rychtáře a židovských soudců. Zasedalo tu později také představenstvo židovské kultovní obce a synagogy v čele s rabínem, učiteli hebrejské školy aj. V domě byla uložena všechna obecní privilegia, právní smlouvy, úřední knihy a akta židovské obce i právní smlouvy jednotlivých Židů, dále úřední pečetidla židovské obce aj. Dům patřil

až do roku 1753 židovské obci, toho roku však pro naprostý nedostatek bytů a rostoucí počet židovských rodin, tísnících se v 16 židovských domech (v křesťanských nesměli bydlet), byly tři dílce předního domu prodány třem židovským rodinám, větší část domu s dřevěnou budovou synagogy na dvoře domu zůstala však v majetku obce. Židovská škola byla v osmdesátých letech 18. století za josefínských reforem přeměněna na normální německou židovskou školu a přemístěna na úřední příkaz do židovského domu na rohu Židovské ulice a Pernštejnského náměstí, ležícího proti zámku, stavebně později spojeného se sousední budovou hostince (dnešní čp. 118).

Tísnivé bytové poměry židovské obce narůstaly již koncem 17. století příchodem nových rodin, vypuzených z Vídně a Rakous, a počátkem 18. století dalšími uprchlíky z Polska. Nutily k rozdělení domů na díly a k prodeji jednotlivých pokojů a přízemích krámků různým rodinám. Zpravidla bydlely 4 až 6 rodin v jednom domě. Pro nebezpečí zavlečení nakažlivých chorob do města zřídila židovská obec na příkaz vrchnosti už roku 1691 z pustého předměstského domu v Bělotínské ulici, prodaného jí vrchností, ležícího u mlýna proti židovskému hřbitovu, tzv. lazaret pro nemocné a povinný pobyt Židů, procházejících městem, podezřelých nositelů nakažlivých chorob.

Velké změny v postavení Židů nastaly ve druhé polovině 18. století za osvícenských reforem Marie Terezie a Josefa II. Bylo zrušeno povinné nošení odlišných šatů a znamení Židům a Židovkám, bylo jim však uloženo změnit dosavadní užívaná židovská jména a přijmout nová příjmení, která byla roku 1784 prohlášena za jediné platná a závazná pro všechny zápisy do gruntovních knih, matrik a vůbec v úředním styku. Nová jména hranických Židů, volená zčásti podle původu, vzhledu apod., byla převážně německá. Už v roce 1780 byl vrchností stanoven a omezen počet židovských rodin hranické židovské obce na 120 a nesměl být překročen. Místo hebrejsky psaných gruntovních knih, matrik aj. byly zavedeny nové, německy psané knihy židovské obce, podle předepsaných formulářů.

Aby odpomohl tísnivé bytové situaci židovské obce, prodal kníže Dietrichštejn roku 1803 Židům pustou vrchnostenskou olejárnu (dříve mlýn) na říčce Ludině při Černotínské městské bráně, z níž si zřídili 4 domy, v roce 1836 pak ještě pustinu tzv. Fajánsové fabriky (dříve Světlíkův dvůr) v Horní ulici, z níž si zřídili dalších deset domků. Celkový počet židovských domů, patřících k židovské obci, se tak zvýšil na 34 domů.

Po zrušení poddanství v roce 1848 stali se Židé rovnoprávnými občany ve státě. Židovská obec hranická s rychtářem, podléhající dosud vrchnosti, byla ustavena nově jako samostatná Politická obec židovská Hranice s vlastní správou, nezávislou na městu Hranicích, podřízenou okresnímu hejtmanství jako jiné samostatné obce. V čelo byl postaven volený purkmistr (starosta) židovské obce s dvěma radními a šesti členy obecního výboru. Prvním starostou byl zvolen Sigmund Wolf. Zvolení starostové židovské politické obce byli současně předsedy židovské kultovní (náboženské) obce až do r. 1885, kdy došlo k oddělení správy politické obce od kultovní obce, do jejíhož čela postaven pak volený

představený (starosta) s náměstky a 15 členy výboru.

Po konstituování samostatné Politické obce židovské v Hranicích byly vykoupeny zpět všechny podíly obecního domu čp. 728 pro židovskou radnici. Schůze židovské obecní rady a představitelů židovské kultovní obce konaly se pak v této budově až do roku 1897, kdy po vstavění nové jednopatrové školní budovy německé

židovské školy na místě dvou vykoupených a zbořených židovských domů v Židovské ulici byly do nové budovy (dnešní čp. 733) přestěhovány také kanceláře starostenského úřadu židovské politické obce.

Po zřízení Československé republiky byla počátkem roku 1919 zrušena samostatná židovská obec a spojena s městem Hranicemi. Všechny domy bývalé židovské obce byly označeny čísly 728–758, jež navazovala na tehdejší poslední popisné číslo městských domů. Posledním starostou židovské politické obce hranické byl obchodník Adolf Schlesinger, posledním obecním tajemníkem byl Berthold Throž, též správce německé židovské jednotřídní školy, v roce 1919 rovněž zrušené. Židovská náboženská obec, trvající dále, byla pak v obecním zastupitelstvu města Hranic zastoupena až do okupace svými volenými zástupci. Podle sdělení starších občanů byla Židovská ulice až do roku 1918 uzavírána na noc silným řetězem, znemožňujícím výjezd židovských povozů, stojících přes noc v ulici. Veškerá frekvence městem vedla jen souběžnou ulicí Zámeckou.

Po zrušení politické obce židovské byly všechny písemnosti židovské obce a židovské školy přestěhovány do obecního domu čp. 728, který byl v letech 1898–1899 přestavěn a zvýšen na dvě poschodí. Přízemní nízké podloubí a obchůdky zůstaly však nezměněny. Na dvoře domu byla už v roce 1863 postavena nová zděná budova synagogy na místě staré, již zcela zchátralé. Představenstvo židovské náboženské obce konalo své schůze a porady nadále v obecním domě až do okupace v roce 1939, kdy bylo nacisty přeměněno na tzv. místní úřadovnu Židovské rady starších v Praze. Posledním zvoleným dlouholetým předsedou židovské náboženské obce byl obchodník kůžemi Zikmund Benisch, který vedl také židovskou matriku. Rituální funkce vykonával do roku 1940 Albert Schlesinger, který vyučoval též náboženství. Místo rabína nebylo po odchodu posledního rabína, dr. Jakuba Rabbinowicze, roku 1937 do Palestiny již více obsazeno. Okresní rabinát zabíral v té době kromě soudního okresu Hranice také okres Valašské Meziříčí. Po smrti Benische byl určen k vedení matričního úřadu a židovských záležitostí Zikmund Pollak a po jeho smrti roku 1942 Alfred Hein, který pak zemřel v koncentračním táboře.

Násilná deportace hranických Židů roku 1942 do nacistických vyhlazovacích táborů ukončila více než třisetletou existenci a historii hranické židovské

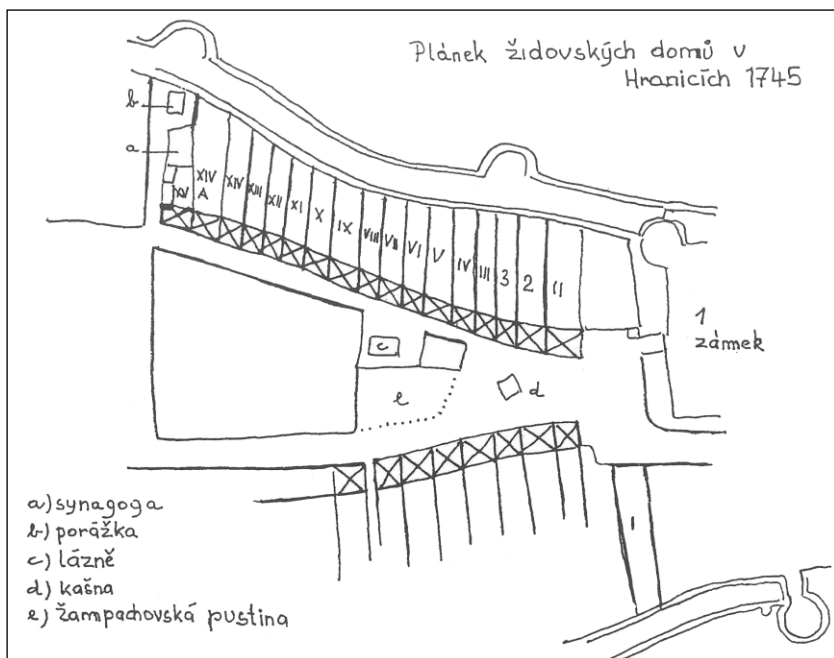
obce. Zbýlé písemnosti židovské obce a školy z 18. a 19. století byly odeslány do Prahy a jsou dnes uloženy spolu s některými kultovními předměty obce v Židovském muzeu. Židovské matriky, založené v roce 1784 a vedené v němčině, jsou uloženy v Národním archivu v Praze, gruntovní knihy pak v Zemském archivu v Opavě.

Zabraná a vyklizená budova židovského obecního domu, někdejší židovské školy a radnice byla za okupace využita pro umístění kanceláří listkového hospodářství městského úřadu a městského muzea, instalovaného v roce 1943 do rekonstruované budovy synagogy, kde bylo umístěno až do 90. let dvacátého století. Obytnou budovu čp. 728 koupila po restituci v roce 1951 Církev československá v Drahotuších, která zřídila v přední budově kromě bytu místní sbor.

- V současnosti je majitelem budovy Náboženská obec Církev československé husitské v Drahotuších, budova bývalé synagogy (rekonstruovaná Městem Hranice v letech 1994–1995) je pronajata Městskému muzeu a galerii.

Židovská ulice v Hranicích

Historickým jádrem bývalé samostatné židovské obce hranické, spravované židovským rychtářem a později židovským starostou, bylo 17 židovských domů v tzv. Židovské ulici, přejmenované v roce 1939 na ulici Janáčkovu. Všechny tyto domy a domky, dříve křesťanské, byly v držení Židů od první poloviny 17. století. Ležely v řadě vedle sebe, těsně na hradební zdi městské, od zámku až po vyústění ulice na dnešní Masarykovo náměstí. Podle privilegia, daného knížetem Dietrichštejnem roku 1637 židovské obci hranické, nesměli Židé kupovat další křesťanské domy ve městě, ani je najímat, ani bydlet v křesťanských domech. Směli bydlet jen v těchto již zakoupených 17 domech, které byly při číslování domů ve městě v roce 1771, na rozdíl od arabských popisných čísel domů křesťanské obce, očíslovány římskými čísly I–XVII. V 18. století byly všechny domy již zděné a jednopatrové (dva domy byly dvoupatrové), kryté šindelem, v přízemí měly nízké domovní podloubí, jež umožňovalo průchod všemi domy od zámku až na velké náměstí. Dnes je toto nízké podloubí židovských domů zachováno již jen u domu čp. 728, před bývalou synagogou. Vnější vzhled a vnitřní uspořádání všech židovských domů se až do druhé poloviny 19. století příliš neměnilo. Protože hranická vrchnost stanovila roku 1780 počet židovských poddanských rodin ve městě na 120 tzv. familiantů, který nesměl být překročen, byl každý dům rozdělen na 4 až 6 bytových jednotek, jež kupovali a patřily různým majitelům, kteří se tísnili s rodinami v jediné místnosti, případně s malou komorou, kuchyně s otevřeným ohništěm na chodbě byla společná pro všechny obyvatele domu. Desítky hranických Židů, poddaných hranické vrchnosti, bydlelo proto po celé zemi jako nájemci vrchnostenských pálenic, šenkoven, výběřcích mýta apod. Až na počátku 19. století prodala hranická vrchnost, přes protesty městské obce hranické, židovské obci dva nevy-

nosné vrchnostenské objekty, bývalý mlýn-olejnu na potoku Ludině za bývalou Černotínskou městskou bránou a bývalý vrchnostenský dvůr v Horní ulici na předměstí, z nichž si Židé postavili dalších 16 židovských domků, podřízených hranicích židovské obci. Teprve zrušení poddanství roku 1848 a diskriminačních protizhidských nařízení umožnilo Židům usadit se kdekoliv jinde ve městě, kupovat křesťanské domy, provozovat povolání a živnosti, dříve jim zakázané, zakládat továrny apod. Tím se také v Hranicích uvolnila dosavadní nehygienická přelidněnost domů v Židovské ulici, které do konce 19. století přešly vesměs do držby jediného majitele, který odkoupil od ostatních držbu jejich domovních podílů. Od osmdesátých let 19. století až do první světové války byly, současně s velkými stavebními úpravami městských domů, přestavěny také staré a těsné židovské domy v Židovské ulici, respektive zbořeny, a na jejich místě byly postaveny nové, větší obytné domy.

Po zrušení samostatné politické obce židovské a jejím sloučení s městem Hranice byly roku 1919 všechny domy bývalé židovské obce přečíslovány a označeny novými arabskými popisnými čísly 728 až 758, jež navázala na tehdejší poslední popisné číslo městských domů, nově postavený domek čp. 727 Richarda Rady v Nerudově ulici.

Nejstarším a Židy nejváženějším domem hranické židovské obce byl vždy dům staré hebrejské školy a synagoga na konci Židovské ulice a rohu velkého

•• Židovská ulice ve druhé polovině 19. století.

náměstí. Patřil Židům již od dvacátých let 17. století a od roku 1919 má čp. 728. Při první vojenské konskripci městských domů v Hranicích, začínající od budovy zámku, dostal tento dům židovské popisné číslo XV. Židé sami jej však

označovali číslem 1, protože v číslování domů postupovali opačným směrem, od synagogy k zámku. Na dvoře tohoto, kdysi velkoměšťanského právozářského domu, si hraničtí Židé postavili už ve třicátých letech 17. století malou zděnou synagogu s dřevěnou kopulí, krytou šindelem, která po celé století až do druhé poloviny 19. století nesměla být zvětšena, ani změněn její vzhled. Teprve v roce 1864 byla stará synagoga zbořena a na jejím místě, rozšířeném o část pozemku sousedního domu XIV, postavena nová, velká synagoga, přistavěná k přednímu domu čp. 728. Židovské bohoslužby v synagoze byly konány až do r. 1940, kdy byly Němci zakázány a budova měla být zbořena. Později, v letech 1942–1943, byly provedeny městem na budově značné stavební opravy a vnitřní úpravy pro umístění městského muzea, které je tu dodnes. Přední budova, která sloužila dříve jako škola a obydli rabína, byla v letech 1894–1895 rozšířena o část sousedního domu, přestavěna a zvýšena na dvouposchodovou obytnou budovu, v níž byly pak až do okupace také kanceláře židovské obce. Blíže k hradební baště stála až do konce 18. století židovská rituální porážka dobytka, později zakázaná a odstraněná. Pro výsek masa poraženého dobytka pro Židy i křesťany měl židovský řezník krám v přízemí domu na podloubí. Po zrušení židovské obce měl tu až do třicátých let masný krám koňský řezník Pavelec. Židovské schody, vedoucí z města uličkou kolem bývalého židovského templu na předměstí, k potoku Veličce, byly zbudovány po prolomení městské hradební zdi v roce 1817, pro snadnější přístup předměšťanů na náměstí a naopak.

Sousední obytný dům čp. 729, který dostal v roce 1771 židovské popisné číslo XIV, byl dříve rozdělen na dvě části, z nichž jedna byla připojena k synagoze. Dům patřil od osmdesátých let 19. století židovskému pohřebnímu spolku Chevra kadiša. Za okupace byl dům zbořen, dnes je tu proluka.

Další dům, čp. 730, byl koncem 19. století přestavěn na místě židovských domů XIII Fany Steinerové a XII Mosea Urbana, který pak patřil Jindřichu Wlczkovi a později jeho rodině. V přízemí domu byl za první republiky umístěn obchod s kůžemi Salomona Brady.

Dům čp. 731, označený dříve židovským čp. XI, patřil Miricu Perlovi, který jej po zrušení židovské politické obce prodal židovské obci náboženské. Před okupací patřil dům MUDr. Arturovi Glückovi. Další dům, čp. 732 Mosea Vogla, který měl židovské čp. X, vedle tehdejší městské hudební školy, koupil koncem třicátých Vincenc Gardavský a zřídil tu obchod a dílnu hudebních nástrojů, houslí, klavírů aj. (dnes je tu pobočka sázkové kanceláře Fortuna). Dům čp. 733 byl nově postaven roku 1897 na místě dvou zbořených domů IX a VIII a zařízen pro konečné umístění německé židovské obecné školy, stěhované dosud po různých budovách. Dočasně tu byla umístěna také kancelář židovské politické obce. Po zrušení židovské školy v roce 1919 koupilo budovu roku 1923 město Hranice, upravilo ji a zřídilo v ní roku 1924 Městskou hudební školu Bedřicha Smetany. Ta tu setrvala až do osvobození a otevření Lidové školy umění ve vhodnějších prostorách.

Také další velký obytný dům, čp. 734, později s prodejnou a skladem nábytku v přízemních prostorách (dnes Paragan), byl zcela nově postaven před

první světovou válkou obchodníkem Karlem Baronem na místě zbořených tří starých židovských domů, VII Julie Sobkové, VI Izáka Morgensterna a V Betty Adlerové. Celé přízemí rozlehlého domu bylo upraveno jako prostranné sklady a prodejny Baronova obchodního domu, pánské i dámské konfekce, látek, obuvi, prádla, galanterie aj. Jeho obchod tu setrval až do jeho uzavření nacisty v roce 1939.

Poslední dva domy Židovské ulice při vstupu na Pernštejnské náměstí byly: dům čp. IV Charloty Widderové a dům čp. II Adolfa Adlera, které dostaly v roce 1919 nová popisná čísla, 735 a 736. Oba domy byly po roce 1945 strženy a byl tu postaven nový, rozlehlý obytný dům čp. 735–736.

K židovské obci patřily od 17. století též dva dříve měšťanské domy na Pernštejnském náměstí, v blízkosti zámku, navazující na řadu židovských domů Židovské ulice, byly od nich odděleny jen dvěma křesťanskými domy, čp. 3 a 2. Byl to dům, který v roce 1919 dostal nové čp. 737, do roku 1771 měl židovské čp. II. Dům patřil počátkem 20. století Salomonu Schlesingerovi, poslednímu starostovi Židovské politické obce hranické, který koncem 19. století dům přestavěl do dnešní podoby. Za první republiky tu byl Schlesingerův obchod smíšeným zbožím a koloniálem a parní pekárna, první ve městě. Ve dvacátých letech, za elektrifikace města, tu měl v přízemí obchod s elektrotechnickými potřebami, svítilnami, radiopřijímači apod. Oldřich Zámorský, byl to rovněž první obchod toho druhu ve městě a okolí. Koncem třicátých let zřídil majitel domu Bedřich Schlesinger při pekárně vlastní moučný mlýn. I dnes je v domě pekárna (Wellart, v.o.s.).

Druhý starý židovský dům ležel na protější straně Pernštejnského náměstí hned při vjezdu Zámeckou ulicí do města. V roce 1919 dostal nové čp., 741, od roku 1771 měl židovské čp. I. V polovině 18. století patřil židovskému obchodníkovi sukny Davidu ben Hesselovi, zvanému jinak David Vraclavský, který první začal v roce 1756 vyvážet a prodávat sukna hranických soukeníků ve velkém na trhy do Uher, Trnavy a Pešti, v čemž ho pak následovali někteří podnikaví hraniční soukeníci a položili tak základy mohutnému rozvoji výroby sukna v Hranicích ve druhé polovině 18. a na počátku 19. století. Po zrušení židovské politické obce prodala majitelka domu, Luisa Strossová, dům Dělnické tělocvičné jednotě, která jej přestavěla na Družstevní dům a zřídila v něm Dělnický konzum a restauraci. Nyní je v něm prodejna potravin.

V Židovské ulici byly až do konce 19. století ještě dva židovské domy, označené v roce 1771 židovskými čp. XVI a XVII. Ležely na druhé straně Židovské ulice, blíže Pernštejnského náměstí, zčásti na zbořenisku bývalého Žampachovského domu, který ležel v rozvalinách od třicetileté války a byl opět zčásti postaven až v roce 1824, směrem do dnešní Zámecké ulice.

Obytný dům XVI, který dostal v roce 1919 nové čp., 738, patřil židovské náboženské obci a byl jednopatrový. Byla v něm umístěna židovská rituální lázeň – mikveh. Voda do lázni byla vedena od počátku 19. století potrubím z veřejné kašny z Pernštejnského náměstí, ovšem v omezené době, stanovené městem, protože z kašny byla vedena voda také do městského pivovaru. Židovská obec patřila při lázni židovského chirurga. V roce 1836 jím byl židovskou obcí ustanoven Med.Dr. Joachim Mandl, s nímž byla uzavřena smlouva. Byl to první praktický, odborně školený lékař v Hranicích, který tu pak působil více let a byl vyhledáván i nežidovskými obyvateli města a lázní Teplic n. B. Po zrušení židovské politické obce byla židovská lázeň stále méně užívána. V roce 1926 koupil dům Jakub Morgenstern a zřídil tu zámečnickou dílnu. Koncem padesátých let byl opuštěný a zchátralý dům zbořen. Dnes je tu pouze proluka.

Dům čp. XVII byl původně jen malý domek, odevzdaný koncem 17. století knížetem Dietrichštejnem židovské obci. V druhé polovině 18. století byl přestavěn na jednopatrový dům s prostorným sklepem pod domem, patřícím židovské obci. V prvním poschodí domu byla v osmdesátých letech 18. století zřízena německá židovská normální škola podle příkazu úřadů místo dosavadní školy hebrejské, která tu setrvala do počátku 19. století, kdy byla umístěna jinde. Poněvadž dům na rohu Židovské ulice a Pernštejnského náměstí zabíral skoro polovinu domovní fronty náměstí, usilovali právováreční měšťané a město o koupi tohoto domu pro rozšíření hostince Spolkového německého domu na celé náměstí. Roku 1878 koupil celý objekt židovského domu XVII německý městský Spar- und Vorschussverein a v osmdesátých letech byla provedena přestavba a spojení domu se sousedním hostincem čp. 118 v německý Spolkový hotel. Dnes jsou tu kanceláře městského úřadu.

Hotel Černý orel

Stará budova bývalého hotelu Černý orel čp. 368 na rohu náměstí 8. května (bývalá Horní ulice, později Pražákovo náměstí) na hranickém předměstí, v těsné blízkosti mětského hradebního příkopu před mohutnou Horní bránou městskou, již se vjíždělo do města, sloužila od poloviny 17. století až do třicátých let 20. století, po více než 270 let jako hostinec obyvatelům Horního předměstí. Později, až do zřízení železnice, sloužila jako zájezdní hostinec také všem cestujícím, projíždějícím nebo procházejícím městem od Lipníka n. B. na Nový Jičín, Potštát i naopak.

Před třicetiletou válkou stál na jeho místě předměstský grunt se zámečnickou dílnou Jana Pilníkáře. Za obležení a dobývání města Hranic roku 1626 mansfeldskou armádou bylo stavení spolu s jinými budovami, jež ležely v blízkosti městských hradeb, zapáleno ohnivými střelami císařské posádky, ležící na hranickém zámku, aby nesloužily za úkryt obléhajícimu vojsku. Spálený grunt ležel pak pustý až do konce třicetileté války.

Roku 1657 se ujala pustého a opuštěného gruntu hranická vrchnost, znovu jej postavila a povolila městu zřídit tu obecní hospodu, protože dřívější obecní hospoda v Horní ulici, která stála v místech pozdějšího hostince Na Zastávce, čp. 309 (dříve hostinec Kučkův, Bartkův, Bartošův), v níž bylo šenkováno pivo z mětského pivovaru pro předměšťany, byla za švédských válek při dobývání města roku 1645 zcela zničena. Tuto dříve panskou hospodu v Horní ulici zřídil kolem roku 1604 svévolně Zdeněk Žampach z Potenštejna, hranická vrchnost, z bývalého svobodného šlechtického dvora Munků z Ejvančic. Žampach dal tu šenkovat vrchnostenské pivo ze zámeckého pivovaru proti vlastnímu slibu a dohodě s městem, které mu postoupilo roku 1603 v dluhu právo šenku mětského piva ve všech vesnicích hranického panství s výhradou vaření a výlučného práva šenku mětského piva ve městě a ve dvou krčmách na hranickém předměstí, jež město chtělo postavit. Hranická obec měla totiž kromě 77 tzv. právovárečných měšťanů právo dát každoročně uvařit a vyšenkovat 2–3 várky piva pro zlepšení obecních příjmů.

Nová hranická vrchnost, kardinál František z Dietrichštejna, zastavil roku 1630 podle privilegia, které dal roku 1629 městu, šenkování panského piva v této hospodě a pustil hospodu za 54 zl. městu. Hranická obec tu pak šenkovala v mětské hospodě (tzv. obecní šenkůz) mětské pivo až do zničení hospody v roce 1645. Po skončení třicetileté války neměla obec prostředky na opětné postavení zničené obecní krčmy, přijala proto nabídku vrchnosti a koupila roku 1657 nově vystavěný grunt Jana Pilníkáře před Horní bránou za 200 zl. Zřídila v něm novou obecní hospodu, v níž bylo pak šenkováno jen pivo z mětského pivovaru a později také pálenka z mětské pálenice. Hospoda s rozlehlým dvorem za budovou byla postavena celá ze dřeva. V přízemí byla šenkovna, v prvním poschodí několik pokojů pro ubytování cestujících, ve dvoře stáje pro jejich koně a kůlny pro kočáry a povozy. Počátkem 18. století byl objekt již v tak špatném stavu, že se obec rozhodla roku 1735 postavit šenkovnu s hostincem z ka-

•• Dům čp. 368 (Hotel Černý orel) a dům čp. 371 ve 30. letech 20. století.

mene a cihel pro větší trvanlivost a pohodlí cestujících. Obrátila se proto na knížete s prosbou o darování stavebního dřeva, trámů, desek a o povolení vypálit na náklad obce dvě pece cihel a dvě pece vápna. Uvedla, že postavením nové hospody a zařízením pohodlných pokojů a stájí se prospěje veřejnosti i obchodu, při větší frekvenci cestujících vzroste i mýtní regál vrchnostenský i spotřeba vrchnostenského vína ve vinném domě na náměstí (čp. 5). Poukazovala také na velké nebezpečí požáru dřevěné krémy a stájí, ležících v těsné blízkosti zámku, vrchnostenského pivovaru a sýpek se složeným sladem a zásobami obilí. Kníže se však vymluvil na špatné časy, sám zastavil všechny nové stavby, které se jen opravují, vrchnost že má málo lesů, jež patří na panství většinou obcím atd. V dopise vrchnostenskému úřadu, který žádost předložil, však napsal, že nevidí důvod, proč by měl co darovat městu, město mu také nic nedaruje, naopak, při jednání o společných pastvinách dobytka se pozdvihlo proti vrchnosti a vedlo si rebelantsky atp. Město muselo nést náklady stavby nového hostince samo. Nově postavená zděná budova obecního hostince na jedno poschodí s širokou vjezdní bránou klenutého průjezdu na prostorný dvůr se stájemi a kůlnami zabírala prostor celého objektu dosud stojícího starého hostince, včetně dnešního kina Svět, které bylo vestavěno na dvoře hotelu Černý orel až ve dvacátých letech dvacátého století.

Obecní hospoda byla až do r. 1776 pronajímána městem hostinským nájemcům. Toho roku prodala městská rada se souhlasem celé obce obecní hospo-

du (která měla tehdy čp. 161) dosavadnímu nájemci Mikuláši Hamuzkovi a jeho ženě Františce se vším příslušenstvím, které k ní od starodávna příslušelo, tj. s rolí a loukou při kunčickém hranečníku i se zahradou na Přisadách, za 1256 zl. rýnských. Nový majitel se však musel zavázat, že bude dodržovat všechny kontrakty dřívějších nájemníků, tj. brát a šenkovat jen městské pivo a pálenku, vytahovat stará piva před mladým pivem, dobře a ochotně obsluhovat domácí i přespolní jídlem i pitím. Bez dorozumění s obcí nesměl hospodu prodat ani dále pronajímat, nepřechovávat žádné podezřelé lidi, ale hned je oznámit, musí být také vždy opatřen dostatečným počtem lateren (luceren) pro případ příjezdu cestujících v noci, kdy městské brány byly zavřeny a nikdo již nebyl vpuštěn do města. Ve sváteční dny, po dobu bohoslužeb, nesměl nikoho trpět v hospodě, kromě pocestných, jinak měl být přidržen k odpovídání, že jedná proti zemskému zřízení. Měl však svobodu, že si může vybírat k výtahu pivo ze sklepů šenkovních měšťanů podle své vůle, byl však povinen zaplatit jim z každé bečky piva od čtyř věder po vyšenkování do 14 dnů.

Po vybudování císařské silnice v letech 1784–1785 přes Hranice vzrostl neobyčejně počet cestujících, obchodníků, řemeslníků, povozníků i panstva s jejími kočáry a povozy i návštěvnost hostince, ležícího při silnici. Později, po přeložení větší části dopravy povozů a haličského dobytka, hnaného v tisícových stádech městem směrem na Lipník a Olomouc, na nově zbudovanou odbočku roku 1839 kolem hostince přes potok Veličku, kolem zámecké zahrady, stal se hostinec nejnavštěvovanějším ve městě.

Mezitím přešel objekt, nadaný radikovaným hostinským oprávněním, spolu se zahradou a polem do majetku hostinského Martina Homme a jeho ženy Terezie. Hospodu koupili roku 1817 za 1800 zl. a drželi ji ještě v roce 1844. Také Homme se musel zavázat, že bude brát a šenkovat pivo a pálenku jen od právo-várečného měšťanstva v Hranicích. Homme dal hostinci, který dostal r. 1804 při druhém číslování domů čp. 368, název „hostinec U Černého orla“. V té době bylo v Hranicích již pět hostinců křesťanských, z nichž každý dostal v té době nějaké jméno, a jeden hostinec židovský v Židovské (Janáčkově) ulici. Koncem 19. století koupili hostinec Černý orel manželé Alexander Himmer s manželkou Františkou, kteří vybavili hostinské pokoje v prvním poschodí budovy novým nábytkem, v hostinské místnosti byly umístěny stolky a pohovky, uprostřed místnosti byl kulečník apod., a hostinec přejmenovali na hotel Černý orel. Konkurovali třem dalším hotelům ve městě. Vchod do hotelu byl ponechán nadále z širokého klenutého průjezdu budovy na dvůr. Přes vzosný název hotelu šlo vlastně o ubytovací hostinec, jímž zůstal až do dvacátých let minulého století. Po všeobecném zrušení povinného odběru piva roku 1849 a zániku městského pivovaru v Hranicích přešel majitel hotelu na pivo přerovské. Na opačné straně budovy byl už ve druhé polovině 19. století otevřen v přízemí výčep piva a pálenky se samostatným vchodem z náměstí pro dělný lid.

V roce 1924 koupila objekt hotelu Černý orel od Himmera Tělocvičná jednota Orel v Hranicích. Provoz hotelu vedli nadále nájemci až do uzavření podniku v třicátých letech. Noví majitelé zrušili boční výčep piva a postavili v letech

1925–1926 na prostorném dvoře hotelu až k zadní hranici objektu rozlehla budova kina Universum s předsálím, prostorným hledištěm a balkonem, orchestřištěm a divadelním jevištěm, na němž byly provozovány divadelní představení. Vykližený sál sloužil též k pořádání plesů. Vchod do kina i hostince byl v prvních letech společný z širokého průjezdu budovy. Po zrušení hostinského provozu sloužily jeho prostory pak pro spolkové účely, schůze apod. do zastavení činnosti spolku v roce 1940. Kino bylo však provozováno dále až do roku 1954, kdy došlo k přestavbě promítací kabiny. V roce 1958 byla provedena rozsáhlá rekonstrukce kina, upraveno bylo hlediště, které bylo vybaveno stupňovými sedadly, a kino bylo upraveno pro širokoúhlou projekci. První širokoúhlý film byl promítán 20. října 1959. Objekt starého hotelu byl upraven pro školní stravování dětí.

Od započetí stavby rychlostní komunikace přes Hranice v roce 1982 byla svedena veškerá doprava od Drahotuš na Běloutín – Opavu a Ostravu a naopak i doprava na Potštát a Valašské Meziříčí nepřehlednou křižovatkou kolem budovy starého hotelu na Šromotovo náměstí, budova překážející dopravě byla proto určena k demolici. Tím zmizel další kus starých Hranic.

Budova bratrského sboru u Veličky

Na jaře roku 1981 byla dokončena oprava bratrského sboru u Veličky, jehož zvětralá omítka byla nahrazena novou. Po otlučení staré omítky bylo potvrzeno, že ze staré budovy někdejšího bratrského sboru ze 16. století se dochovala jen malá část kamenného zdiva nad základy, zbytek cihlového zdiva až po štít pochází z přestavby někdejšího sboru v letech 1668–1669 na kostelík sv. Šebestiána, narušené pozdějšími stavebními úpravami při přeměně kostelíka v solnici roku 1787 a v roce 1837 při zazdění bývalého vchodu a přístavbě obytného domku.

Budova bratrského sboru, renovovaná do dnešní podoby roku 1923 z bývalé „solárny“, byla postavena na tomto místě s desítkami dalších domků v okolí sboru počátkem 16. století za Viléma z Pernštejna, který povolil už od osmdesátých let 15. století, aby se tu při městě Hranicích na pravém břehu potoka Veličky, na půdě patřící k městu Drahotuším, usadili členové jednoty bratrské, vypuzení z Čech, i valdenští z Braniborska. Byli to vesměs pilní, pracovití a dovední řemeslníci a skromní poddaní, kteří byli hospodářským přínosem pro město a vrchnostenské příjmy. Pernštejn přidělil usedlíkům pozemky a připojil celé toto nové předměstí, Novosady, k městu Hranicím, roční činže z pozemků odváděli však do Drahotuš. Nové předměstí Novosady mělo podle vrchnostenského urbáře z roku 1530 již 37 domů s pozemky, v druhé polovině 16. století počet usedlých ještě vzrostl novým přílivem bratří, vypuzených ze Šternberka, Turnova, Lanškrouna aj. Hranické vrchnosti byly bratřím velmi nakloněny. Roku 1584 Jan mladší z Žerotína koupil a daroval bratřím domek poblíž sboru pro zřízení bratrského špitálu pro nemocné a práce neschopné staré členy jed-

noty. Správcové sboru obývali dům při sboru, v němž byla i bratrská škola. Proslulý správce sboru, bratr Jiří Strejc, jeden z překladatelů Bible kralické, koupil pro svou rodinu ještě předměstský dvůr v dnešní Gallašově ulici. Jeho nástupce, bratr Václav Preys, bydlící v domě bratrském, rozšířil roku 1596 budovu sboru a přistavěl nový kůr. Budova sboru dostala tehdy podobu hranického Kostelíčka pod Hluzovským kopcem, s presbyteriem, gotickými okny a opěrnými pilíři. Bratři měli mnoho přívrženců i mezi měšťany hrazeného města, kteří navštěvovali sbor u Veličky městskou Horní bránou přes tzv. „zborové lávky“, postavené u sboru přes potok Veličku. Lávka na tom místě existuje podnes. Bratři nesměli být pochovááni na městském hřbitově církve podobojí (později luterské) kolem farního kostela, který stál tehdy na dnešním Školním náměstí u římskokatolické fary. Byli pochovááni u Kostelíčka, v polovině 16. století si zřídili s povolením vrchnosti vlastní bratrský hřbitov v místech dnešního městského hřbitova, na němž pak od počátku 17. století byli pochovááni i chudší luterští obyvatelé města na tzv. „novém hřbitově“. Zvětšená budova sboru, opatřená věžičkou a zvonem, přineseným vypuzenými bratřími ze Šternberka, sloužila pak spolu s domem a bratrským špitálem bratřím až do zlomení stavovského povstání, konfiskace hranického panství Václavu Molovi z Modřelic a jeho darování roku 1622 olomouckému biskupovi, kardinálu Františkovi z Dietrichštejna, kterého císař Ferdinand II. ustanovil císařským gubernátorem na Moravě. Bratřští kněží byli vypuzeni, část členů jednoty přehla do exilu na Slovensko, ostatní byli převáděni na katolickou víru. Jezuita Skutellan, který řídil rekatolizaci města Hranic, navrhl již roku 1624 kardinálovi přeměnu bratrského sboru v kostelík Všech svatých, bratrského domu v městský špitál, aby stávající městský špitál u farního kostela mohl být zbořen a místo mohlo být použito k rozšíření hřbitova. Ale k tomu nedošlo. V roce 1626, při obléhání a dobývání města dánskou armádou a oddíly mansfeldskými, bojujícími proti císaři za věc evangelických stavů, bylo celé předměstí Novosady i s bratrským sborem vypáleno. Tehdejší městský písař zapsal o tom do městských register: „zbor bratrský léta 1626 při obležení města od lidu mansfeldského, aby se v něm přechovávat i městu odtud škoditi nemohli, střelením z města do toho stavení spálen jest. A potom skrze to i grunt Jana Stařečka podle sboru ten čas vyhořel“. To byl bratrský dům, obývaný před rokem 1620 správcem sboru Václavem Preyssem. Bratrský špitál, ležící rovněž při sboru, byl zničen již roku 1624. Písař městský o tom zapsal: „Špitál bratrský podle sboru léta Páně 1624 v čas ležení lidu polského (tj. vojska) v městě od Nového léta přes masopust, tj. za 6 nedělí, ten špitál, kterýž již také k zpuštění přicházel a žádný se v něm nechoval, od toho lidu polského zbořen, dříví to do města a kvartýrů svých vozili a pálili. A tou příčinou ten grunt neb špitál v nic přišel.“ Polské vojsko, vyslané na pomoc císaři, leželo v Hranicích na zpátečním pochodu do Polska.

Kardinál Dietrichštejn zabral roku 1628 šest spálených gruntů bratrských (mezi nimi i dům bratrský) na Novosadech i s rolemi při nich, ležících v sousedství bývalého sboru, a zřídil na jejich místě knížecí zahradu, kterou dal ohradit. Majitele zabraných gruntů a rolí, respektive jejich pozůstalé, odškodnil přidě-

•• Kostel sv. Šebestiána v polovině 18. století.

lením rolí ze zabavených dvorů Holubových. Knižecí, tzv. květná zahrada, byla později užívána vrchnostenskými správci hranického panství jako zelná a ovocná zahrada do 19. století. Za první světové války byly na ní postaveny baráky vojenského lazaretu pro raněné a nemocné vojáky haličské fronty s železniční přípojkou na hlavní nádraží. Po vzniku republiky byly na části bývalé panské zahrady postaveny domy a vilky a vznikly ulice Čechova, Purgešova, později též ulice Husitská a Kollárova. Část baráků bývalého vojenského lazaretu byla nouzově obývána až do padesátých let, kdy byly baráky zbořeny pro výstavbu nového sídliště Kpt. Jaroše.

Spálená a do základů zbořená budova bratrského sboru, patřící vrchnosti, byla po skončení třicetileté války koncem šedesátých let 17. století na příkaz knížete Dietrichštejna opět vybudována na starých základech pro zřízení kostelíka sv. Šebestiána a Rocha, patrona střelců a ochránce proti moru. Už roku 1668 byla vlastní stavba kostelíka zcela dokončena, až na vnitřní úpravy a vybavení. Loď kostela neměla již gotická okna a opěrné pilíře. Na obou stranách byla prolomena dvě polokruhová okna, také pětiboké presbyterium, přistavěné k lodi kostela na starých základech, dostalo dvě polokruhová okna, čtyři opěrné pilíře byly však obnoveny. V roce 1670 byl zhotoven valašskomeziříčským stolařem a řezbářem dřevěný vyřezávaný oltář se sochami sv. Rocha a Karla Boro-mejského po stranách, lavice, strop, dřevěný kůr a kazatelnicí zhotovil hranický stolař. Oltářní obraz sv. Šebestiána namaloval roku 1679 hranický měšťanský malíř Mikuláš Franta, usedlý dříve v Olomouci, který namaloval také menší obraz sv. Marka Evangelisty se lvem na vrchol oltáře. Franta oltář také pozlatil, namaloval dřevěný plochý modrý strop se zlatými hvězdami, podnes dochovaný. V roce 1680, za velkého moru, byl kostelík urychleně dokončen a vysvěcen.

•• Bývalý kostel sv. Šebestiána (čp. 791) na počátku 20. století.

Kníže fundoval a nařídil každoročně konání 7 slavných mší v kostelíku s prosebnými průvody z města a modlitbami měšťanů na odvrácení moru a ohně. Tyto průvody byly pak konány až do zákazu procesí, za Josefa II. V r. 1688 byl na kůru umístěn pozitiv, později zbudován v kostelíku ještě boční oltář sv. Floriána. Na paměť vybudování kostelíka byl na oblouku, oddělujícím loď kostela od presbyteria, umístěn znak knížat z Dietrichštejna s iniciálami budovatele kostelíka, F. P. A. D., tj. Ferdinandus Princeps A Dietrichstein, s letopočtem 1680, které jsou dnes zakryty.

V roce 1786, při rušení přebytečných kostelů a kaplí císařem Josefem II., byl také kostelík sv. Šebestiána zrušen. Vnitřní zařízení bylo oceněno a prodáno ve prospěch státního náboženského fondu, který z výtěžku stavěl nové kostely lokálních kaplanství na venkově. Budova kostelíka připadla eráru, byla roku 1787 prodána za 173 zlatých hranické vrchnosti s podmínkou, že kostelík bude přestavěn a upraven pro transportní stanici solního skladu. Oltářní obraz sv. Šebestiána a obě oltářní sochy, sv. Rocha a Karla Boromejského, byly zakoupeny a umístěny na kůru Kostelíčka pod Hluzovským kopcem, obě dřevěné sochy jsou tam podnes. Po postavení varhan na kůru Kostelíčka byl obraz sv. Šebestiána umístěn v přízemí za lavicemi a roku 1949 přemístěn do farního kostela ve městě. Starobylý obraz byl nevhodně umístěn ve zcela temné, uzavřené před-síni hlavního vchodu kostela. Není to dílo nadprůměrných kvalit, ale vzhledem k tomu, že jde o pozdně renesanční obraz z roku 1679, přesně datovaný a autor-sky určený, malovaný hranickým měšťanským malířem, zasluhoval by pro svou lokální historickou a uměleckohistorickou hodnotu řádné umístění*. Osud dru-

* Fotografií toho obrazu, pořízenou roku 1933, jsem otiskl ve Vlastivědném sborníku okresu Nový Jičín č. 20/1977, s. 35.

hého obrazu, sv. Marka se lvem, mi není znám. Malý zvon z vížky kostelíka o váze 50 liber, opatřený roku 1756 latinským nápisem „In honorem S. Sebastiani et Rochi pro ecclesia Hranicensi 1756 P. R. F. O.“ (iniciály označují Pavla Reinera, zvonaře Fusore olomouckého, který zvon lil), byl dán do kostela v Paršovicích, kde byl ještě v roce 1917 při rekvizici zvonů na první světové války.

Stát měl v té době monopol dovozu a prodeje soli, dovážené z Wieličky v Haliči, dovoz a prodej byl přísně kontrolován. Při úpravě kostelíka pro účely transportního skladu soli pro c.k. bankální úřad bylo roku 1787 zbořeno presbyterium, celá stěna byla zazděna až na malé spojovací dveře, zazděna byla i půlkruhová okna lodi i páté okno nad bývalým vchodem do kostelíka a po obou stranách kostelíka byly přistavěny malé domky. Na obou stranách kostelní lodi byly prolomeny dveře pro dovoz a odvoz soli a byla zřízena tři menší okna. Sálová místnost kostelíka byla přepažena a upravena na uložení 6000 centnýřů soli. Stavební plány kostelíka před přestavbou a jeho přestavby, zhotovené tešařským mistrem Josefem Románkem roku 1787, jsou dochovány. Správu solnice vedl c.k. solní s písařem, drábem a pomocným personálem. Sůl byla dovážena z Haliče formanskými povozy po císařské silnici. Odtud byla pak sůl vydávána na všechna okolní panství ustanoveným c.k. prodavačům soli, od nichž ji kupovali spotřebitelé i obce.

Při vojenské konskripci domů roku 1771 nedostal kostelík sv. Šebestiána žádné konskripční číslo. Při nové konskripci roku 1804 byly čp. 178 a 179 označeny domky přistavěné ke kostelíku. Státní monopol solí byl v roce 1829 zrušen, dovoz a prodej soli uvolněn soukromým podnikatelům a obchodníkům. Erár vypověděl proto hranické vrchnosti nájemní smlouvu solnice. Budovu solnice s oběma vedlejšími domky koupil r. 1837 obchodník Jan Stummer za 1600 zl. a používal pak budovu solnice jako sklad soli k prodeji ve velkém. Domek čp. 178, přistavěný na průčelí kostelíka, dal upravit jako obytný domek. Při těchto úpravách byl hlavní vchod do bývalého kostelíka sv. Šebestiána, spojující dosud obě budovy, zazděn a kamenný portál rozbit a odstraněn. Vzhled solnice s oběma přistavěnými domky zachytil kresbou roku 1811 J. H. A. Gallaš, který nakreslil i vzhled kostelíka sv. Šebestiána před jeho zrušením, jak si jej pamatoval z mládí.

V roce 1923 koupila budovu bývalé „solárny“ česko-bratrská církev pro zřízení bratrského sboru na místě, kde stál již v 16. a na počátku 17. století. Při rozsáhlých stavebních úpravách byl domek čp. 179 přistavěný na místě bývalého presbyteria zbořen, domek čp. 178 přistavěný roku 1788 na hlavní vchod kostelíka byl však ponechán, protože byl mylně považován za bývalý dům bratrský, obydli někdejšího správce bratrského sboru. Původní polokruhová okna na obou stranách kostelíka, zazděná roku 1787, byla opět prolomena a obnovena, ponechány však byly také oba boční vchody, zřízené téhož roku. Obnovený sbor byl 29. května 1924 slavnostně otevřen jako kazatelská stanice přerovského bratrského sboru. Teprve později tu byl zřízen samostatný sbor s vlastním duchovním správcem. Budova sboru dostala konskripční číslo 791. Domek čp. 178, přistavěný na bývalý hlavní vchod kostelíka, byl zbořen a odstraněn teprve roku

1959, zazděný vchod a polokruhové okno nad ním nebyly však již obnoveny. Rozlehlá plocha bývalého průčelí kostelíka je dnes členěna jen ve štítové části svislými pásy lisén ze 17. století, předstupujícími ve zdivu. Prázdna plocha spodní části průčelí zazděného vchodu a půlkruhového okna nad ním byla nyní vyplněna naznačením tvaru zazděného okna, které bylo ve skutečnosti výše (výška je patrná na kůru). Naznačené půlkruhové okno zde nikdy nebylo.

Stará a Nová střelnice

Starší Hraničáci pamatují ještě obě zahradní restaurace 30. let na konci městských sadů při silnici vedoucí na Zbrašov – Vlodka, „Starou střelnici“ se skleněnou verandou, později zbořenou, nad dnešními tenisovými kurty, a zahradní restauraci – „Novou střelnici“ –, zvanou též „U Benešů“, v sousedním zadním domě čp. 422, v němž byla v 80. letech umístěna autoškola Svazarmu. Skutečně tu v zahradě za oběma domy byla téměř sto let, až do první světové války, v provozu veřejná střelnice hranického střeleckého spolku. Po jejím zániku a vzniku republiky byly obě restaurace, zřízené při bývalé střelnici, rozlišeny novými názvy Stará a Nová střelnice.

Rozlehlé pasekářské pozemky za dnešními městskými sady, pole, louky a zahrady koupil koncem 18. století hranický měšťan Ignác Tambor, majitel velkoměšťanského domu čp. 79 ve městě, jehož syn, člen městského výboru a pozdější první představený města v letech 1838 až 1842, František Tambor, tu postavil zahradní dům čp. 404 s dvorem, kůlnou a stodolami a začal v domě šenkovat vlastní vína, jež dovážel ze svých vinic na jižní Moravě v Blatnici. O právu šenku vína svedl vítěznou bitvu s hranickým vrchnostenským úřadem již jeho otec, neboť vrchnost měla podle privilegia města Hranic z roku 1629 tzv. vinný regál, tj. výhradní právo dovážet, šenkovat a prodávat víno ve městě. Tamborovi bylo právo šenku vlastního vína z vlastní vinice a ve vlastním domě na předměstí přiznáno Krajským úřadem v Hranicích už v roce 1795. Aby zvýšil návštěvnost nově postaveného zahradního domu a odbyt vína, podal Tambor roku 1811 žádost Krajskému úřadu v Hranicích o povolení zřídit ve své zahradě za domem střelnici pro poskytnutí zábavy střelbou do terče o nedělích a svátcích, obvyklé tehdy v jiných městech, o kterou usilovali hlavně důstojníci zdejší vojenské posádky, úředníci krajského úřadu i početní měšťané. Vrchnostenský úřad v Hranicích, který se musel k žádosti vyjádřit (Hranice byly poddanským městem bez vlastního magistrátu), však žádost nedoporučil s odůvodněním, že zřídí sám střelnici za bývalým Světlíkovým dvorem v Horní ulici. Se stavbou provizorní střelnice v Horní ulici bylo pak sice započato, dokončení řádné střelnice se však protáhlo, až ze stavby sešlo. Tambor zřídil proto na přání krajského hejtmána Gläsera roku 1817 bez vyššího povolení střelnici za domem ve své zahradě a šenkoval návštěvníkům střelnice víno ve svém domě. Hospodářský vrchní Kučera proti Tamborovi nezakročil, ani později po odchodu Gläsera a nástupu nového krajského hejtmána Pilze. Až nový hospodářský vrchní hranického panství Ber-

nard Stenzel, který si chtěl vysloužit ostruhu u knížete Františka Josefa z Dietrichštejna, hranické vrchnosti, zvýšením šenku a odbytu vrchnostenského vína a piva, zakázal roku 1822 policejně Tamborovi úředně nepovolenou střelbu v jeho zahradě, aby mu znemožnil šenk vína. Rozhodl se sám postavit střelnici na vrchnostenské půdě u lázní Teplic a tím zvýšit odbyv vrchnostenského piva, které tam bylo čepováno. Pivo z měšťanského pivovaru v Hranicích smělo být podle privilegia města z roku 1629 šenkováno jen ve městě a ve dvou hospodách na předměstí. Zákaz střelby měl však zcela opačný výsledek, než Stenzel předpokládal. Ihned po zákazu požádal hranický měšťan, vojenský hejtman ve výslužbě a předseda střelců Jan Rotter, spolu s dalšími měšťany, vrchnostenský úřad o odvolání zákazu, a když neuspěl, podal stížnost guberniu v Brně prostřednictvím Krajského úřadu v Hranicích pro rušení střelby a nepřátelské chování vrchního Stenzla z nenávisti proti Tamborovi, s nímž i s městem byl ve sporu o zřízení magistrátu v Hranicích.

Rottrovi se skutečně podařilo už v roce 1822 s podporou krajského hejtmana Pilze prosadit povolení zřízení veřejné střelnice v Hranicích na pozemku Tamborově. Hraničtí dostali 11. května 1823 privilegium na veřejnou měšťanskou střelnici a 20. května bylo konáno první veřejné střelení. Moravské gubernium potvrdilo zřízení veřejné střelnice s podmínkou, že se v Hranicích neutvoří samostatná uniformovaná střelecká společnost, jaké byly ve velkých královských městech v Čechách i na Moravě. Kníže Dietrichštejn dodatečně vytkl vrchnímu Stenzlovi stále vedení války s Krajským úřadem v Hranicích ke škodě vrchnosti i jeho nešikovnost ve snaze zvýšit odbyv vrchnostenského vína zákazem střelby, jehož měl docílit spíše kontrolou a znemožněním dovozu cizího vína Tamborovi.

Roku 1824 byl utvořen měšťanský střelecký spolek v Hranicích (první hranický spolek vůbec), zůstal sice pod dohledem a dozorem hranického vrchnostenského úřadu, volil si však vlastní představené i inspektora střelby. Pravidelná střelba z pušek do terče s výhrami byla pak provozována na Tamborově střelnici vždy o nedělích a svátcích, od jara do podzimu. Byl sepsán střelecký řád o 32 bodech, který se dochoval. Byla jím stanovena pravidla, kterými se všichni střelci museli řídit. Tento řád byl 15. ledna 1825 podepsán krajským hejtmanem, vrchnostenským správcem Stenzlem, městským farářem, představenými města a střeleckého spolku, důstojníky městské posádky a některými komisari Krajského úřadu v Hranicích. Spolek měl při vzniku 53 činných členů. Tambor přistavěl pak k budově několik místností, zřídil tu taneční sál pro střelecké zábavy a pro okrášení vysadil od mostu až ke své zahradě alej stromů.

V roce 1848 byla sice činnost střeleckého spolku zastavena, ale už roku 1855 opět obnovena a spolek dostal nová statuta. Kromě obvyklých střelb o nedělích a svátcích s peněžními výhrami bylo zavedeno též každoroční konání královské střelby pro domácí i cizí střelce, trvající týden, s věcnými i peněžními výhrami. Spolek byl konstituován jako čistě měšťanský spolek, jehož členové nesměli používat žádné vnější označení (uniformu, prapor, odznaky). Po smrti Františka Tambora roku 1847 převzal objekty čp. 404 se střelnici a budovu nově

postavené střelnice čp. 422 jeho syn Ignác Tambor, který provedl roku 1860 rozsáhlé přestavby obou budov, úpravu střelecké dráhy, postavil tu kuželnu a rozšířil zahradu při střelnici. Budova střelnice a sál restaurace byly vyzdobeny malovanými střeleckými terči, jež věnovali králové střelby a někteří jiní střelci. V budově střelnice byly pak konány každoročně střelecké bály s hudbou dvou kapel, jež byly velkou společenskou událostí města. Po smrti Ignáce Tambora v roce 1868 se stal majitelem střelnice měšťan Josef Dvořák, roku 1880 střelnice patřila měšťanu Josefu Blaschkovi. Roku 1881, za návštěvy vojenských útstavů v Hranicích navštívil střelnici císař František Josef I. a podepsal se do pamětní knihy střeleckého spolku, která se dochovala. Jsou v ní zapsáni členové spolku od roku 1825 s datem vstupu, úmrtí nebo výstupu, každoroční vítězové královské střelby – král, pravý a levý maršál; v roce 1885 byl též zapsán inventář střelnice. Úřední řeč spolku byla německá, od jazykových nařízení byly však zápisy v knize vedeny dvojjazyčně. V roce 1898 měl spolek 3 čestné členy a 54 činných. Po vítězství Čechů ve volbách v roce 1903 byl spolek přeměněn na spolek český, protože většina členů spolku byla české národnosti. Zápisy byly pak vedeny česky a německy. Němečtí členové spolku se starostou dr. Plachkym ze spolku vystoupili většinou již v devadesátých letech. V roce 1909 měl spolek 2 členy čestné a 31 činných, skoro výlučně již české národnosti. Byli mezi nimi také starosta města, dr. Šromota, továrník Antonín Kunz, stavitel Jonáš, akademický malíř a fotograf Ferdinand Helsner aj. Po vypuknutí první světové války se spolek rozpadl a zanikl.

Poněvadž se na nové střelnici čp. 422 stále víc scházela česká společnost, hlavně členové Besedy Jurik, až nakonec Beseda Jurik budovu s restaurací v roce 1895 koupila (říkalo se jí pak „Česká střelnice“), koupil německý starosta města JUDr. Fridrich Plachky od Blaschkeho zahradní dům Staré střelnice čp. 404, přestavěl jej v nájemní dům, přistavěl pro německou hranickou společnost sousední letní restauraci, kterou pak s celým objektem pojmenoval „Fridrichshof“. Majitelkou hostinské koncese byla jeho manželka B. Plachká, hostinec byl však pronajímán německým nájemcům, podobně jako hostinec Střelnice byl pronajímán nájemcům českým. Roku 1902 prodala Beseda Jurik Českou střelnici pro dluhy Občanské záložně, od níž ji koupil roku 1907 řekmistr Beneš a zřídil tu zahradní restauraci „U Benešů“. Starou střelnici čp. 404 i s restaurací, která dostala později čp. 770, koupil roku 1922 Antonín Vlodek, který měl koncesi na letní restauraci od května do září a nazval ji „Stará střelnice“, protože budova patřila k bývalé staré střelnici a také větší část zaniklé střelnice ležela na zahradě jeho pozemku. Restaurace „U Benešů“ pak užívala název „Nová střelnice“. Obě zanikly ještě před okupací. Vlastní objekty střelnice v zahradě za domy čp. 404, 770 a 422 chátraly ještě dlouho po zániku střeleckého spolku, až vedení vodárny zařízení střelnice odstranilo a upravilo terén na sad a zahradu.

• Restaurace Stará střelnice v čp. 404 byla v devadesátých letech 20. století obnovena. V letech 1995–1998 tu fungoval také Hudební klub.

Zaniklé vodní mlýny v Hranicích

Vodních mlýnů bylo kdysi v Hranicích šest, do jejich znárodnění v roce 1949 pracovaly však již jen tři. Dva z nich, mlýn Kratochvilův a Ležákův, ležely na vodní strouze s nestálou vodou, vedenou od stavu na Veličce ve Velké k Hornímu dvoru v Hranicích a dále k městu nad ulicí Na Hrázi až k Ležávovu mlýnu v Gallašově ulici, kde strouha ústila opět do Veličky. Třetí vodní mlýn, Váňův, ležel na potoku Ludině v ulici Mlýnský příkop, č. 6, proti budově gymnázia. Do konce 20. století byl ještě v provozu bývalý mlýn Kratochvilův, začleněný jako Mlýn Hranice do n.p. Mlýny a těstárny Pardubice.

Uvedené mlýny i tři starší vodní hranické mlýny, již dříve zaniklé, mají každý dlouhou a bohatou historii. Největší z nich, tzv. **Velký mlýn**, je doložen již na počátku 15. století. Ležel na vodním náhonu Bečvy za Černotínskou městskou bránou, který vedl od stavu na Bečvě, později zrušeného, ležícího proti Staré střelnici, k městským hradbám na Motošín a dále k Dolní bráně městské, a byl určen k zaplavení hradebního příkopu pro případ válečného nebezpečí při obležení města. Náhon se tam spojoval s Ludinou a ústil pak dále s Veličkou opět do Bečvy. Tento Velký mlýn, uvedený již v prvním privilegiu města Hranic, vydaném Janem z Cimburka roku 1431, daroval roku 1522 Vilém z Pernštejna městu Hranicím spolu s valchou při něm se všemi užitky ve prospěch města. Město však muselo platit z mlýna vysoký roční činžovní plat 43 kop a 4 groše na míšeňský počet. Podle Pernštejnova privilegia byli však hraničtí měšťané povinni mlít obilí na mouku i slad na pivo jen v tomto mlýně a vozit sukno na valchu při mlýně a platit stanovené poplatky za tyto služby městu. V prvních letech třicetileté války, za dobývání města císařskou armádou roku 1627, byl mlýn spálen i s předměstím Motošínem a ležel pak po desítky let v sutinách. Válkou pobořené, zchudlé a vylidněné město nemělo peníze na jeho opětné postavení, nenašel se ani žádný nájemce, který by se mlýna ujal a znovu jej uvedl do provozu. Přesto muselo město z tohoto pustého mlýna vrchnosti platit každoročně činžovní plat 43 zl. rýnských a 18 grošů. Úplné zkázy města a jeho velké zadluženosti využil ve svůj prospěch nový držitel města, kníže Maxmilián Dietrichštejn, jehož strýc, kardinál František z Dietrichštejna, získal roku 1622 konfiskované panství Hranice a Lipník darem od císaře za věrné služby za stavovského povstání. Dietrichštejn nabídl roku 1660 městu zproštění roční peněžní činže z pustého mlýna za odevzdání práva výběru mýta od všech povozů, zboží a dobytka, dováženého nebo prováženého městem. Toto privilegium na vybírání mýta dostalo město od krále Jiřího z Poděbrad roku 1464 na udržování mostů a cest vedoucích k městu. Město na tuto výměnu v tísní přistoupilo, a tak od roku 1660 mýto v Hranicích vybírala pak vrchnost ve svůj prospěch a zároveň si podržela právo opětného vystavění mlýna. Koncem 17. století chtěl kníže Ferdinand z Dietrichštejna postavit na místě zbořeného Velkého mlýna na Bečvě nový, papírový mlýn. Po několika vleklých komisích a dobrozdáních přizvaných papírnických mistrů v letech 1676–1681 bylo však od tohoto úmyslu upuštěno, protože voda Bečvy byla příliš měkká a na výrobu papíru se nehodila. Mlýn na

Bečvě nebyl pak již postaven, protože v Hranicích byl dostatek jiných vrchnostenských mlýnů, a tak zanikl, strouha byla později zasypaná.

Všechny ostatní hranické mlýny patřily už od porážky stavovského odboje hranické vrchnosti. S vrchnostenským, tzv. Horním dvorem (zbořeným roku 1972), připadlým po odsouzeném Václavu Molovi z Modřelic kardinálu z Dietrichštejna, připadl mu i **Horní mlýn** a pila při něm, ležící za Horním dvorem, na strouze Veličky. Tento mlýn měl vždy troje složení s kašníkem a pilu na desky. Vrchnost pronajímala pak mlýn a pilu nájemným mlynářům za roční nájemný plat 170 zl. až do druhé poloviny 18. století, kdy mlýn prodala mlynáři Janu Ertlovi. Při vojenské konskripci města roku 1804 dostal mlýn s pilou popisné číslo 334. Roku 1820 jej držel mlynář Karel Ertel, spolu s pilou a zahradou při něm. Nad mlýnem ležel Horní dvůr čp. 333 s dvěma ovocnými zahradami, pod mlýnem s pilou byly vrchnostenské rybí haltěře neboli sádky s domkem porybného čp. 335. Koncem 19. století byl provoz mlýna zastaven pro nestálou vodu a nerentabilitnost. Objekt koupila opět zpět vrchnost, která budovu mlýna pronajala roku 1904 Rolnickému mlékařskému družstvu, které mlýn adaptovalo na mlékárnu. Při parcelaci velkostatku koupil roku 1928 v licitaci budovu mlékárny od velkostatku Josef Číhal, zednický a tesařský mistr z Rakova, družstvo přeneslo svůj provoz do nových, vhodnějších prostor v Čaputově ulici, čp. 283. Číhal adaptoval budovu staré mlékárny za Horním dvorem na parní pilu, která byla pak v provozu až do padesátých let minulého století. Přestavěná budova bývalého mlýna a pily čp. 334 stojí v Bezručově ulici podnes.

Druhý mlýn na konci strouhy Veličky v Gallašově ulici byl až do konce 19. století nazýván **Klichovský mlýn** a Gallašova ulice byla ulicí Klichovskou. Mlýn byl tak pojmenován podle posledních držitelů mlýna, než si jej přisvojila hranická vrchnost. Mlynářská rodina Klichů držela mlýn už počátkem 16. století až do třicetileté války, kdy byl mlýn vypálen a zpusťl. Opuštěný mlýn zabral kníže Dietrichštejn a vyplatil dědické podíly posledního mlynáře Pavla Klicha. Vrchnost mlýn opět postavila a dala do provozu a pronajímala jej jako dominikální mlýn nájemným mlynářům za roční nájemné 170 zl., vrchnostenská správa byla však povinna jako u všech dominikálních mlýnů opravovat vodní kolo a vodní koryto vlastním nákladem. R. 1771 však vrchnost mlýn prodala mlynáři Václavu Závěšickému, jehož vdova se pak provdala za mlynáře Silvestra Kellnera. Mlýn dostal při konskripci čp. 140. Klichovský mlýn měl rovněž troje složení a kašník. Kellner mlýn v první polovině 19. století přestavěl a v té podobě se udržel až do r. 1980. Posledními jeho držiteli byl mlynář Leopold Mansbart a od r. 1930 mlynář Jaroslav Ležák. Mlýn byl zařízen na vodní, parní i elektrický pohon i na výrobu elektřiny. Mlynář Ležák pracoval ve mlýně i po znárodnění mlýna, kdy byl mlýn převzat n.p. Severomoravské mlýny Olomouc, provozováno tam bylo již jen šrotování pro zemědělská družstva. Po tragické smrti Ležákově r. 1968 byl provoz mlýna zastaven. Objekt sloužil pak jen jako obytná budova. Po zboření starých domků ulice Na Hrázi a na levém břehu potoka Veličky v Gallašově ulici pro výstavbu nového sídliště byla roku 1980 zbořena též budova starého mlýna. Pro starší generaci Hraníčáků to byl Mansbartův mlýn, pro mladší Ležákův.

•• Klichovský / Ležákův mlýn (čp. 140) v 50. letech 20. století.

Váňův mlýn, ležící na Ludině, byl do poloviny 19. století nazýván Holubovský mlýn, nebo také Malý mlýn, protože měl jen jedno složení a kašník. Tento mlýn, v městských knihách 16. století označený jako mlýn Zvěrkovský, koupil roku 1619 od mlynáře Zvěrka rytíř Alexandr Holub z Nadějova, jemuž patřil též dvůr, ležící nad mlýnem v Horní ulici. Holub byl po několik let vrchnostenským úředníkem (správcem) hranického panství za Václava Mola z Modřelic. Roku 1619, za stavovského odboje byl důstojníkem vojska moravských stavů, po porážce odboje roku 1621 uprchl. Kardinál Dietrichštejn mu zabavil všechnen majetek jako rebelantu proti císaři. V roce 1626 se dal Holub znovu do vojenských služeb proticísařské armády a vytvořil z emigrantů vlastní vojenský oddíl, po konečné porážce byl zajat a jako arcirebel v roce 1627 šel v Opavě. Kardinál Dietrichštejn zabavil v Hranicích i dvůr Holubovy manželky Anny Troubecké, ležící u Veličky v Novosadech, a daroval jej pak hranické faře. Jako Farářův dvůr na konci Nerudovy ulice existoval ještě v 19. století. Zabavený Holubův mlýn byl jako dominikální rovněž pronajímán mlynářům, za roční nájemný plat 80 zl. V roce 1771 byl mlýn vrchností prodán mlynáři Josefu Štřelcovi, který jej opět prodal roku 1789 Karlu Hlaváčovi. Při číslování domů dostal mlýn popisné číslo 307 a roku 1820 jej držel mlynář Karel Kurfürst. K mlýnu patřila menší zahrada a pole. Před mlýnem níže na Ludině stála budova židovského lazaretu (čp. XVIII), zbořená v 19. století. Posledními majiteli

mlýna počátkem 20. století byl mlynář Martin Váňa, od konce třicátých let jeho syn Jaroslav Váňa. Po znárodnění roku 1949 byl provoz mlýna zastaven, stávek na potoce nad mlýnem odstraněn a budova používána jako klubovna TJ Sigmy, jízdárna a nakonec jako skladiště a betonárna Pozemních staveb. Počátkem roku 1981 byla budova starého mlýna zbourána a odstraněna.

Mlýn Kratochvilův (Tovačovského ulice čp. 346) byl postaven na vodní strouze Veličky mezi Horním mlýnem a Klichovským mlýnem. V 16. století to byl mlýn Hovurkovský, nazývaný tak podle mlynáře Hovurky. Počátkem 17. století patřil městu a byla při něm valcha na valchování postavů suken hranických soukeníků. Tak jako mlýn Horní a Klichovský často v létě pro nedostatek vody nepracoval, v zimě opět pro zamrznutí strouhy. V roce 1615 zastavilo město Hranice tento obecní mlýn pro velké dluhy za 600 zlatých hranické vrchnosti, Václavu Molovi z Modřelic. Ten pak, když bylo velké sucho a nedostatek vody, a v žádném mlýně okolo města nemohli mlít, dal mlýn rozebrat a odvezl mlýnské kameny a vše od železa a dřeva ke slavičskému Paninu rybníku, pod jehož hrází postavil nový mlýn, protože tu byla stálá voda. Město Molovi dluh nezaplátilo, všechn jeho majetek připadl Dietrichštejnovi, tak zabrala vrchnost i místo bývalého mlýna a postavila tu roku 1681 dominikální vrchnostenskou valchu pro valchování suken hranických soukeníků. Byla pak nazývána Vrchní valcha, na rozdíl do druhé knížecí valchy u Drahotuš. Koncem 18. století byla pouze přední část obytné budovy Vrchní valchy postavena z kamene, zadní díl byl jen ze dřeva, také valchovna se střechou byly v bídném stavu. Pro úpadek hranického soukenictví prodala vrchnost roku 1856 valchu Josefu Drexlerovi, po něm ji koupil Antonín Balliš, který ji držel ještě před první světovou válkou jako valchu a prádelnu. Později byla budova valchy opět přestavěna na mlýn mlynářem Stanislavem Kratochvilem, který jej vedl za první republiky i za okupace. Mlýn byl zařízen na vodní i elektrický pohon. Po zrušení a zasypání vodního náhonu Veličky pracoval pouze na pohon elektrický. Je to poslední mlýn, který byl v provozu ještě koncem 20. století.

Již v 18. století zanikl **mlýn Vojtkovský**, ležící na potoce Ludině pod městem u městské fortny neboli tzv. Mlýnské brány městské, nazývané také bránou Černotínskou. Tento mlýn koupil roku 1595 od města mlynář Vojtek, ale roku 1612 jej prodal vrchnosti, Václavu Molovi, za 900 zl. Mol zastavil provoz mlýna ve prospěch ostatních vrchnostenských mlýnů, mlýn tak zcela zpustl. Mol zaplatil jen třetinu kupní ceny, zbytek splácela do roku 1639 dědicům Vojtkovským nová vrchnost, kníže Dietrichštejn. Po smrti sirotek Vojtkovských připadla podle privilegia města polovina zbývající částky vrchnosti, druhá polovina městu. Poněvadž o výstavbu a nájem zpustlého mlýna neměl nikdo zájem, prodala vrchnost roku 1681 budovu pustého mlýna za 250 zl. Tomáši Kašpaříkovi s podmínkou, že na tom místě nikdy nepostaví nový mlýn, pouze chalupu k obývání. Mlýnské právo si vyhradila vrchnost. Když pak v roce 1711 vrchnostenská olejna, umístěná od osmdesátých let 17. století v Čaputovském dvoře, již nevyhovovala a bylo nutné postavit novou lisovnu oleje, postavila ji vrchnost na Ludině, na místě bývalého mlýna v Černotínské bráně. Byla to velká budova

•• Váňův mlýn (čp. 307) v 60. letech 20. století.

a vrchnostenská olejna tu pracovala do konce 18. století. Po zastavení provozu využila vrchnost svého práva a proti vůli a rekursům hranické obce prodala roku 1804 dominikální budovu olejny s přílehlou zahradou k ubytování osmi židovských rodin. K budově bývalé olejny byly přistavěny dvě židovské chalupy, označené římskými popisnými čísly židovských domů XIX až XXI samostatně Politické židovské obce v Hranicích, jíž byly podřízeny a k ní připojeny. Po zrušení židovské obce v Hranicích roku 1919 byly domy připojeny k městu a označeny arabskými popisnými čísly. Obě staré chalupy byly po roku 1945 zbořeny. Dnes stojí na místě bývalé olejny domy čp. 1339–1341.

K městu Hranicím nepatřil **Trávnícký mlýn**, postavený na vodním náhonu řeky Bečvy v polích na katastru města Drahotuš. Dala jej postavit roku 1582 vrchnost po prokopání vodní strouhy starým řečištěm, kudy Bečva dříve tekla, a po vybudování nového stavu na Bečvě, jímž byla voda Bečvy hnána na nový mlýn. Byl to největší mlýn na hranicko-drahotušském panství, ležící na stálé vodě. Měl pět složených a kašních. Od 18. století byl rovněž pronajímán vrchností nájemným mlynářům za roční plat 300 zl. V 19. století byl panstvím rovněž odprodán. Za první republiky a okupace byli jeho majiteli Ludvík Wellart a syn, mlýn byl proto nazýván též Wellartův mlýn (Drahotuše, čp. 188). Po znárodnění byl provoz starého mlýna zastaven. Staré objekty mlýna byly postupně přestavěny a adaptovány pro skladové prostory.

Konec starého Motošína

Hranické předměstí Motošín, ležící na levém břehu potoka Veličky od zámecké zahrady pod městskými hradbami až k mostu přes Bečvu, se připomíná již v 15. století. Byly tam vesměs přízemní dřevěné a hliněné domky s malými zelinářskými zahrádkami při domě, patřícími námezdně pracujícím řemeslníkům, nádeníkům apod., pracujících pro hranické měšťany v hrazeném městě, jimž nenáležely žádné zahrady v okolí města. Původ a význam názvu Motošín tohoto předměstí není znám. Koncem 15. a počátkem 16. století přibýly k Motošínu další předměstské domky poddaných za Veličkou, na jejím pravém břehu, postavené většinou přistěhovalými, odjinud vypuzenými příslušníky jednoty bratrské, jimž hranická vrchnost, Vilém z Pernštejna, povolila usazení při městě. Tato část předměstí, ležící již na půdě panství drahotušského, byla nazvána Novosady a Vilém z Pernštejna je připojil roku 1519 k městu Hranicím. Současně zrušil předměstského fojta, ustanoveného pro hranická předměstí a stanovil, aby v Hranicích bylo pouze jedno právo. Předměšťané byli pak zastoupeni ve správě města jedním nebo dvěma předměšťany. Nové městské knihy gruntovní byly však od počátku 16. století založeny a vedeny zvlášť pro měšťanské domy v hradbách města a zvlášť v samostatných knihách pro předměstí Motošín a Novosady, zvlášť pro předměstí Horní ulice a tzv. Předměstí (pozdější ulice Čaputovská a Černoťinská).

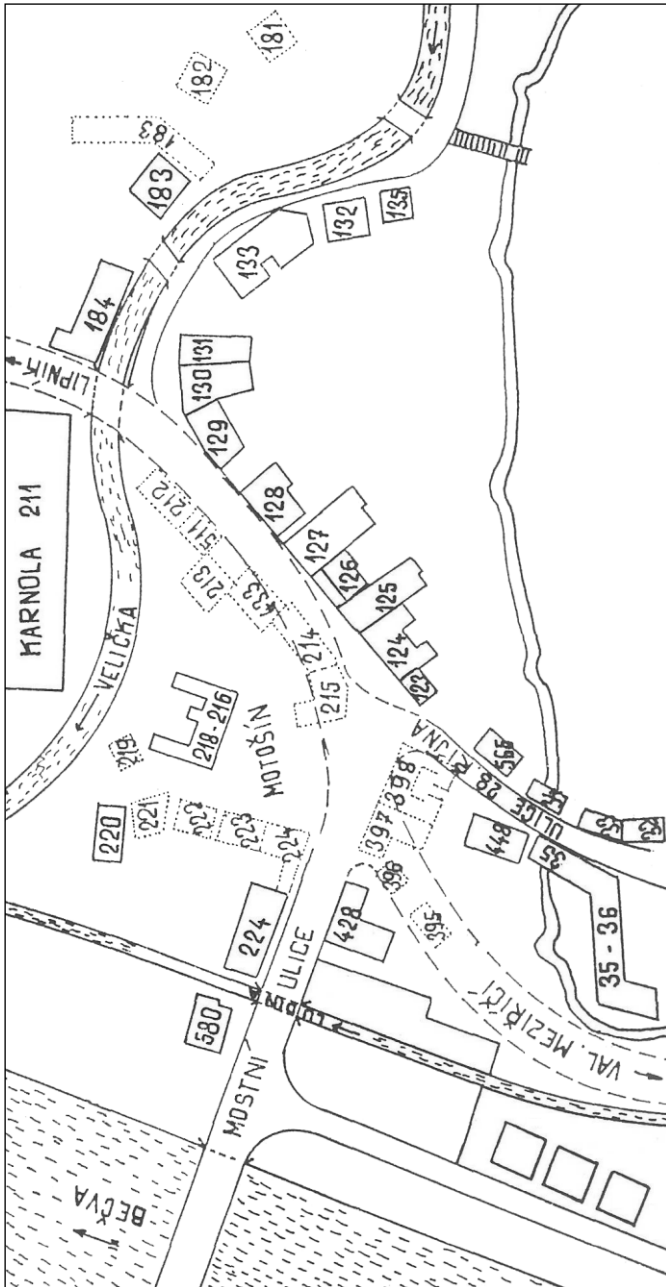
V první polovině 17. století, za třicetileté války byla všechna hranická předměstí zle postižena ohněm a drancováním vojáků a většina domů byla spálena a zničena. Celé předměstí Motošín dal o Vánocích roku 1626 spálit a zbořit kapitán Mayer, velitel dánské vojenské posádky, ležící ve městě, aby předměstské domky neposkytly útočiště obléhajícím císařským vojákům. Velitelé dánské armády, která obsadila roku 1626 svými posádkami celou severovýchodní Moravu od Opavy až po Hranice, očekávali, že sbory císařské armády Valdštejnovy, vracející se v prosinci ze slovenského Pováží k přezimování do Slezska, potáhnou přes Hranice na Odru a Opavu a budou města dobývat. Valdštejn uhnul však od Lipníka na Olomouc, Dvorce a dále do Slezska, odloživ válečné akce až na jarní měsíce roku 1627.

Domy na Novosadech za Veličkou byly z velké části zničeny již v říjnu 1626 při dobývání města mansfeldskou armádou a dánskými sbory střelbou ohnivými střelami císařské posádky ve městě, aby neposkytovaly úkryt vojákům, střílejícím odtud na zámek a do města. Zbytek domů byl pak zničen počátkem července 1627 při opětném dobývání města císařskou armádou. Město hájila slabá dánská posádka a měšťané pod vedením bělotínského fojta Brustmana, bývalého císařského důstojníka a hranického vrchnostenského úředníka. Nový držitel města, olomoucký biskup, kardinál Dietrichštejn, jemuž císař daroval roku 1622 konfiskované panství Hranice a Lipník n. B., dal roku 1628 na místě spálených domků na Novosadech zřídit rozsáhlou panskou květnou zahradu, která tu setrvala v podstatě až do konce 19. století. Předměstské domky na Motošíně, pokud byly obnoveny, byly opět zničeny a spáleny spolu s domy

a dvory Horní ulice počátkem července 1643 při dobývání švédskými armádami, jež pak nakrátko ponechaly ve městě slabou posádku. Koncem roku však Švédové město opět opustili pro změněnou válečnou situaci v Německu. Na jaře 1645 přitáhly však švédské armády opět ze Slezska na Moravu a 10. října 1645 oblehl švédský generál Koenigsmark s armádou 25.000 mužů město Hranice. Po silné dělostřelecké palbě dobyl Koenigsmark město útokem, švédská vojska měla však značné ztráty. Při útoku z Motošína na Dolní bránu městskou bylo zabito podle zápisu soudobého drahotušského městského písaře na 300 švédských koní. Padlí švédští vojáci byli podle tradice pochováni v polích na rozcestí u Kostelíčka v místech, kde podnes stojí boží muka. Švédové plundrovali pak po dva týdny celé město a při odchodu dal Koenigsmark vyhodit do povětří obě městské brány Horní (Bělotínskou) i Dolní (Drahotušskou), a zbořit na několika místech městské hradby, aby město nebylo schopno obrany. Na paměť těchto událostí bylo později zazděno do zdiva prvního poschodí městské radnice mezi okny několik kamenných dělových koulí, z nichž tam podnes zůstala jediná. Ostatní byly počátkem 20. století při opravách zdiva radnice vyňaty a uloženy do městského muzea.

Po skončení třicetileté války a odchodu švédských posádek z Moravy roku 1650 byly v druhé polovině 17. století městské domy i domky na předměstích postupně opět obnoveny a postaveny. Vrchnost poskytla nově přichozím usedlíkům vyliďněného města, kteří se chtěli usadit a postavit domky na předměstí, dřevo a stavební materiál na stavbu a osvobodila je na tři roky od placení daní a dávek. Koncem 17. a počátkem 18. století byly tak opět postaveny nové domky na Motošíně, po obou stranách cesty z Drahotuš do Hranic a při cestě k mostu přes Bečvu. Tyto domky, stavěné z hlíněných cihel a dřeva s kamennými podezdívkami, byly později několikrát obnovovány a přestavovány.

Po zboření těsné Dolní brány městské roku 1784, která ztratila dávno svůj obranný význam a překážela průjezdu nákladních vozů a dopravě po nově vybudované císařské silnici přes Hranice od Drahotuš na Bělotín a dále do Haliče, byly v devadesátých letech 18. století postaveny pod bývalou Dolní bránou domy čp. 398 (v první polovině 20. století knihařství a papírnictví Leopolda Dobnera, dům náležel však Družstvu knihtiskárny), čp. 397 (stolařství a sklad nábytku J. Skřivánka), čp. 396 (knihařství E. Blaschka) ležící již na rohu ulice Potoční a protější čp. 428 – směrem k mostu přes Bečvu (původně obytný dům barvíře K. Kobra s barvírnou při strouze Ludiny, roku 1870 přestavěnou na přádelnu lnu a továrnu na provazy firmy Noeggarth a Wolf, pak továrna hedvábných látek Alfreda Rosenthala, za první republiky kosmetická laboratoř Mirion). Tyto domy uzavíraly nově založené „dolní náměstí Motošinské“ ze strany města, na levé straně byla postavena řada domů, čp. 220–224, na protější straně k městu domy čp. 216–219. Na pravé straně uzavíraly toto náměstí domy levé strany dnešní ulice 28. října. Definitivní podobu náměstí, jak ji pamatují starší obyvatelé města, nabyl Motošín koncem 19. století, kdy na místě domů čp. 216, 217 a 218 byla roku 1899 postavena městem novostavba budovy německé obecné a měšťanské školy (dnes budova bývalé Zvláštní školy). Před budovou byl zří-

zen malý parčík se sochou sv. Jana Nepomuckého, přenesenou sem z hlavního náměstí již koncem 18. století.

Počátkem 19. století byly k Motošínu kromě již uvedených domů počítány ještě všechny domy pravé strany ulice 28. října, počínaje čp. 123 pod bývalou Dolní městskou bránou až po čp. 130 u mostu přes Veličku, dále pokračující ulicí Čechovou, čp. 131 až 133 na levém břehu Veličky (za Židovskými schody proti toku Veličky byla již zámecká zahrada), na pravém břehu Veličky pak domy od čp. 180, podnes stojícího, po toku Veličky až po čp. 183 (původně krásnobarvírna Schulzova, později továrna na kartonážní, lékárnické aj. obaly firmy J. M. Hess, počátkem 20. století Sommerova továrna nábytku z ohýbaného dřeva, převzatá pak firmou Thonet-Mundus, která tu zavedla za 1. republiky výrobu kreslicích prken, stolů, pravítek a jiných školních pomůcek, z níž stojí podnes jen bývalá správní budova – čp. 183).

Koncem 19. století byla před mostem u Bečvy postavena roku 1897 vila Ed. Zamorského čp. 580 a roku 1935 v zahradě domku čp. 224 činžovní dům firmy S. Hellera, stojící tu podnes, tvoří dnešní Mostní ulici. Domy čp. 448 (vila postavena roku 1897 J. Kubelou) a na druhé straně čp. 565 (dům postavený roku 1888 K. Stejskalem), stojící na začátku ulice 28. října a postavené v místech zbořeného Dolní brány městské, se k Motošínu již nepočítaly.

Poněvaž veškerý, stále narůstající, silniční provoz přes město směrem na Běloutín a zejména na Teplice, Valašské Meziříčí a dále na Slovensko procházel ulicemi 28. října, úzkou Farní ulicí, částí Svatoplukovy ulice (s dvěma nebezpečnými křižovatkami protisměrných ulic) a dále ulicemi Černotínskou do Teplíc, bylo už koncem 1. republiky po prodloužení železniční tratě z nádraží Hranice-sever přes Vsetín na Půchov plánováno zřízení dálkové silniční objížďky města z Motošína ulicemi Potoční podél Bečvy přímo na silnici pod železniční stanicí Teplice n. B. Přípravné práce na stavbě dálnice, dočasně přerušené okupací, byly obnoveny roku 1941, kdy dálnice a rychlé spojení se Slovenskem nabyly pro plány německé říše strategického významu. Roku 1941 byly proto zbořeny na Motošíně domy čp. 398 (papírnický Dobnerovo), čp. 397 (Skřivánek), čp. 396 na rohu ulice Potoční (dílna knihaře Blaschka) a čp. 395 (H. Mildner) v ulici Potoční. Tím bylo získáno místo pro stavbu dálnice. Nebezpečná a nepřehledná křižovatka silnic na Motošíně u restaurace Skřídlo nebyla však odstraněna.

Při konečné stavbě a rozšíření silnice I/35 městem od Drahotuš na Teplice byly pro získání prostoru pro přeložení a rozšíření silnice zbořeny nejdříve roku 1970 staré předměstské domky na Motošíně čp. 224 a,b (K. Černotík), čp. 223 (Hapala), čp. 222 (K. Libovský), čp. 221 (kamnář Rahm). Zůstal tu jediný domek v zadní části Motošína, čp. 220 (A. Dybalíková), nepřekážející provozu, a sousední budova školy (čp. 218, 217, 216). Dům čp. 219, patřící firmě S. Heller, byl zbořen již v padesátých letech. V roce 1977 byly konečně zbořeny také všechny domy levé strany ulice 28. října od restaurace J. Skřídlo na rohu Motošína čp. 215 až k mostu přes Veličku, tj. čp. 214 (bývalý obchod smíšeným zbožím K. Taussiga), čp. 433 (v 19. století vestavěný domek zámečnicka Skřehoty), čp. 213 (rodina Dittlova), čp. 511 (v 19. století vestavěný domek J. Dvořáka)

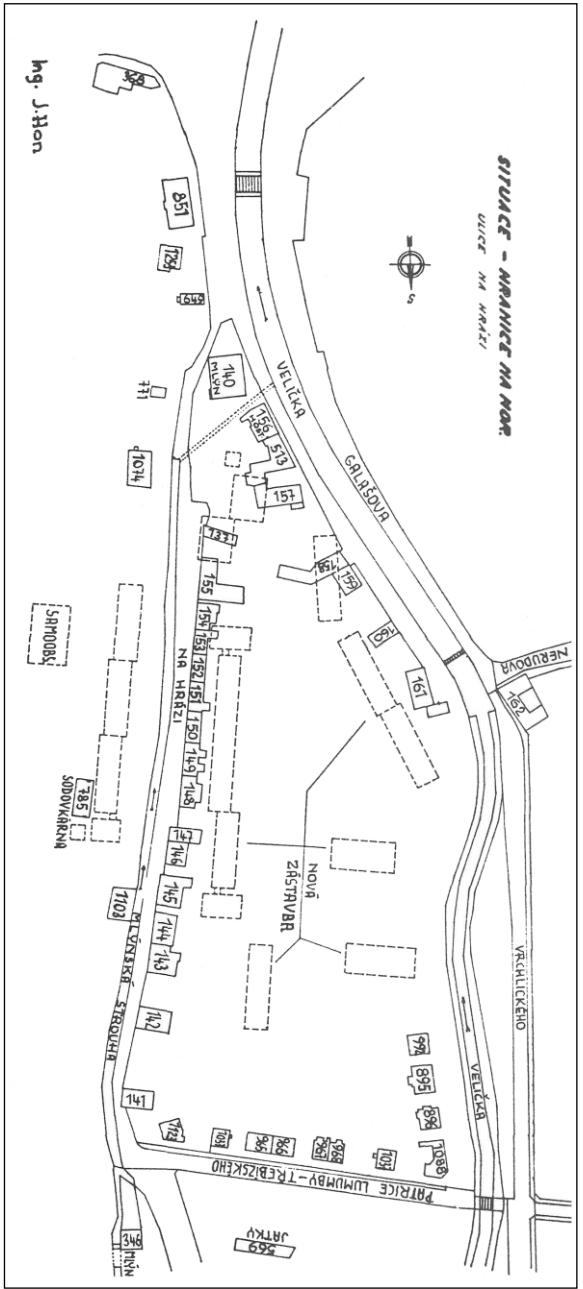
a čp. 212 (rodina Šafaříkova). Socha Jana Nepomuckého před školou u silnice k mostu přes Bečvu byla přenesena za městský hřbitov do prostor pohřební obřadní síně. Těmito úpravami bylo získáno dostatek místa pro napřímení a rozšíření silnice od mostu přes Veličku a bývalý Motošín do ulice Potoční i pro úpravu dopravních odboček do města a směrem na most přes Bečvu do Teplíc. Za zbořenými domy čp. 398, 397 a 396 pod tzv. Kubellovou vilou byly zřízeny schody, vedoucí z ulice 28. října k mostu přes Bečvu a do městského parku

Staré náměstíčko Motošín se známou restaurací Skřídlo, jak jej znali starší i mladší Hraničáci, tím definitivně zmizelo a uvolnilo místo potřebám bezpečného provozu nové doby. V následujících letech byla odstraněna také druhá nebezpečná dopravní křižovatka městem před kinem Svět přeložením silnice Ostrava – Přerov za město objížďkou od nemocnice přes Struhlovsko za vojenskými objekty k Drahotuším.

Zmizely staré ulice Na Hrázi, jedna strana ulice Gallašovy a ulice Třebízského

V letech 1980–1982 byla v akci výstavby rozsáhlého sídliště v severní části města Hranic dokončena stavba bloků obytných domů a mateřské školy, ležících na pozemku tvaru nepravidelného trojúhelníku, ohraničeném levým břehem potoka Veličky, bývalou mlýnskou struhou nad ulicí Na Hrázi a ulicí Třebízského, již je budován úsek rychlostní komunikace od dnešního sídliště Nová přes Struhlovsko k Drahotuším. Přípravné práce, tj. odnětí zemědělské půdy a zboření starých domů ulice Na Hrázi, ulice Gallašovy na levém břehu Veličky a jejich úprava pro novou zástavbu, byly provedeny již v letech 1979–1980. Definitivně tak zmizela další část bývalého předměstí města, jak je znaly generace Hraničáků – velký mlýn na začátku ulice Gallašovy a ulice Na Hrázi, sousední hospoda „U Vody“ s domky Gallašovy ulice a souvislá řada domků ulice Na Hrázi.

Nejstarším zmizelým objektem tu byla mohutná jednopatrová budova starého mlýna čp. 140, přestavěná počátkem 19. stol. Mlýn tu však stál již od druhé poloviny 15. století. Byl postaven na vodním příkopu, vybudovaném v 15. století od stavu potoka Veličky ve Velké, vedeném přes pole k Hornímu mlýnu pod panským Horním dvorem a dále k tomuto mlýnu, který až do počátku 19. století nesl jméno Klichovský. Ve středověku vedl vodní příkop od mlýna dále až k hranickému hradu (starý zámek, zbořený roku 1959), aby v čas obležení zámku a města mohl být vodou naplněn hradní příkop kolem zámku a voda svedena i do příkopu pod městskou hradební zdí. Voda z příkopu byla jinak odváděna přes mlýn zpět do potoka Veličky. Mlýn fungoval jako vodní, parní i elektrický do poloviny 20. století. Posledním majitelem před znárodněním byl Jaroslav Ležák. Roku 1968 byl provoz mlýna zastaven a mlýn sloužil jen jako obytná budova. Roku 1980 byl starý mlýn zbořen.

Domky staré ulice Na Hrázi, ležící pod úrovní mlýnského náhonu, nyní zasypaného, byly stavěny vesměs od osmdesátých let 18. století do prvních let 19. století jako tzv. maloměstšanské domy s kusem pole za domem chudšími obyvateli města na rozparcelovaném bývalém poli. Souvislá řada domků této nové ulice dostala při druhé vojenské konskripci města Hranic roku 1804 popisná domovní čísla 141 až 155. Při první konskripci domů v Hranicích byly domy v hradbách města číslovány popisnými čísly 1 až 123, předměstské domy opět popisnými čísly 1 a výše.

Při druhé konskripci bylo provedeno přečíslování předměstských domů, jejichž popisné číslo navazovalo číslem 124 na popisná čísla domů ve městě. Toto popisné číslo 124 leželo pod Dolní bránou městskou v dnešní ulici 28. října, další pokračovala po pravé straně ulice k mostu přes potok Veličku, odtud po levém břehu potoka proti toku až k čp. 137 a 138 v podzámecké zahradě (domek zámeckého zahradníka a domek zámeckého bednářství a stolařství). Číslování domů, vedené okruhem kolem celého města, pokračovalo pak domkem čp. 139, ležícím u Veličky pod bývalou hasičskou zbrojnicí (tzv. Netrburk, zbořený roku 1949), a čp. 140, Klichovským (Ležákovým) mlýnem v dnešní ulici Gallašově (tehdy zvané Kamenná). Aby sled popisných čísel domů kolem města nebyl přerušen, bylo další čp., 141, dáno až poslednímu, nejvzdálenějšímu domku ulice Na Hrázi, další popisná čísla postupovala zpět k mlýnu až k čp. 155, vedle mlýna. Na ně navazovalo čp. 156 již v ulici Gallašově u Veličky a popisná čísla pokračovala dále až k poslednímu domku čp. 161 na levém břehu Veličky, kde přešla přes potok na pravý břeh, na jednopatrový dům čp. 162 na rohu ulice Nerudovy a Vrchlického, který tu stojí podnes (bývalé svobodné dvorství Andrlóvské). Popisné číslo 137, které měl před zbořením ulice Na Hrázi domek vedle mlýna, dostal tento domek až v první polovině 20. století, po zboření zahradního domku čp. 137 v zámecké zahradě.

Majitelé domků v ulici Na Hrázi a na levém břehu potoka Veličky v ulici Gallašově dostali již v roce 1975 písemné rozhodnutí Okresního národního výboru v Přerově o trvalém odnětí pozemků, určených k bytové zástavbě. Ke zboření domků došlo pak v roce 1980. Posledními majiteli zbořených domů v ulici Na Hrázi byli: čp. 137 – Marie Konvičná, čp. 155 – manželé Býmovi, čp. 151 – Anna Hlobilová, čp. 150 – František Šrot, čp. 149 – Marie Zorašková, čp. 148 – M. Sasáková, čp. 147 – Jan Fojtík, čp. 146 – Jarmila Vavříková, čp. 145 – Marie Šatánková, čp. 144 – Anna Nováková, čp. 143 – František Kuchař, čp. 142 – Zdenka Machylová, čp. 141 – František Škrobálek (zbořeno 1981). V roce 1980 byly zbořeny také všechny domky na levém břehu Veličky v ulici Gallašově: byl to vedle mlýna ležící hostinec „U Vody“ Roberta Magnuska (dříve Špunarův), vestavěný dům čp. 513 Marie Peitlové, čp. 157 Rudolfa Bernarda, čp. 156 – zahradnictví Josefa Gallase, čp. 159 – bývalé stolařství Antonína Šenovského, čp. 160 – dům se zahradou Vladimíra Posmyka a čp. 161 – dům Josefa Kratochvíle ležící u lávky přes Veličku do ulice Nerudovy. Dále proti toku Veličky na levém břehu v ulici Vrchlického byl již roku 1979 zbořen nově postavený domek čp. 1089 Marie Živné-Šťastné, ležící na terénu plánované výstavby sídliště.

•• Cesta z ulice Na Hrázi na tř. 1. máje, polovina 20. století.

Při přípravě stavby úseku rychlostní komunikace I/47, vedené bývalou ulicí Třebízského, byla nejdříve zbořena rozlehlá budova zrušených jatek čp. 596, v roce 1982 bylo přikročeno také ke zboření ostatních domků na druhé straně ulice, postavených vesměs za první republiky, ležících přímo na trase budované dálnice, a to jednopatrového domu čp. 1123 Josefa Šatánka a přízemních domků čp. 1037 Olgy Řihové, čp. 965 Marie Kubalčikové, čp. 966 Svatopluka Vykopala, čp. 967 Marie Květoňové, čp. 968 Marie Králové, čp. 1039 p. Hýži a čp. 1088 p. Šimečka. Pro stavbu mostu silnice I/47 přes potok Veličku a zvýšení terénu dálnice musely ustoupit, a byly roku 1981 zbořeny, také dva domy v ulici Vrchlického na pravém břehu Veličky a dva domy v ulici Hviezdoslavově, překážející stavbě nadjezdu silnice nad touto ulicí. V roce 1982 byl proveden také hluboký výkop zeminy pro silnici I/47 z ulice Hviezdoslavovy přes kopec Struhlovsko směrem k Drahotuším a opačným směrem z ulice Třebízského přes ulici 1. máje, dále ulicí Rezkovou k navázání na úsek I/47 za nemocnicí. V ulici 1. máje byl postaven most nad silnicí, který opět umožnil dopravu z města ulicí 1. máje k nádraží a napojení na silnici k Potštátu.

Prameny:

Gruntovní (Purkrechtní) knihy města Hranic. SOA Přerov

Farní matriky města Hranic. ZA Opava, pobočka Olomouc

Archiv velkostatku Hranic. ZA Opava, pobočka Olomouc

Archiv města Hranic. SOA Přerov

Matrika výnosu pozemků města Hranic. ZA Opava, pobočka Olomouc

Katastrální oceňovací operáty obce Hranic. ZA Brno

Pozůstalost J. H. A. Gallaše – diplomatář. SOA Přerov

Pozůstalost J. H. A. Gallaše. ZA Brno

Evidence nemovitých kultur, památek města Hranic. Památkový ústav Ostrava

Písemná pozůstalost Bohumíra Indry. ZA Opava

Doslov

PhDr. Bohumír Indra nebyl hranickým rodákem, narodil se v roce 1912 v Hněvotíně, kde jeho otec krátký čas působil jako četnický strážmistr, prošel Šternberkem, Kunovicemi a do Hranic přišel ve svých jedenácti letech. R. 1923 byl otec služebně přeložen do Hranic, kde nechal pro svou rodinu roku 1924 postavit ve Vrchlického ulici č. 7 (čp. 802) dům, kde se rodila trvale usadila.

Mladý Indra v Hranicích absolvoval gymnázium, prožil mládí a trvale zapustil kořínky, které nebyly nikdy zpřetrhány. Po maturitě odešel studovat do Prahy, Příbora, Brna – do kraje se vrátil jako kantor, učil v Lipníku n. B., v roce 1942 byl pro svou perfektní znalost němčiny přeložen jako tajemník na Okresní školní výbor v Hranicích, kde působil do roku 1947. V té době byl též požádán o založení a uspořádání městského archivu, který byl v té době ve velmi neutěšeném stavu. Dále však studoval – v roce 1947 obhájil profesuru a zároveň se vrátil do školských služeb, v následujících dvou letech působil jako profesor na reálném gymnáziu v Lipníku n. B. Stále jej však přitahovala archivní práce, a když byl pro svůj velký rozhled a pracovní zaujetí lákán do služeb Zemského archivu v Opavě, neodolal. Dál studoval historii, v r. 1950 získal doktorát. V roce 1949 natrvalo odešel do Opavy, kde prožil většinu svého života, v roce 1978 odešel do penze z funkce ředitele archivu, v roce 2003 v Opavě umírá.

* * *

V Hranicích žil trvale pouhých třináct let, a přece tam zanechal nepřehlédnutelnou stopu a zapsal se do povědomí mnoha jeho obyvatel. Byl vnímán jako Hraničák, za kterého se celý život též sám pokládal. Vždyť už od roku 1928 publikoval na stránkách Záhorské kroniky články o historii Hranic. V souvislosti s přípravami oslav 800letého výročí první písemné zmínky o Hranicích byl v roce 1967 vyzván ke spolupráci na nových Dějinách Hranic, které chtělo město vydat*.

Tohoto úkolu se ujal velmi aktivně a rád, byl koordinátorem této práce, pro krátkost času určeného ke zpracování nebylo však možné vydat celé dějiny, bylo proto rozhodnuto, že k výročí oslav vyjde I. díl – Od nejstarších dob do třicetileté války, další části měly vyjít v následujících letech. První díl vyšel v roce 1969 ve spolupráci s historičkou Marií Jaškovou, která napsala několikastránkovou prehistorii města, a dr. Ladislavem Hosákem, jenž zachytil Počátky a vývoj města do válek husitských. Od roku 1970 byly plánovány a rozpracovány další díly – z velkého nadšení a úsilí zbyly však jen ty plány, které nebyly realizovány – jednou z důvodů finančních, jindy ideových a pak už zdravotních. Doktor Indra trpěl vleklou oční chorobou, která se v pozdějších letech po nezdařených operacích zhoršovala tak, že mu zůstaly jen nepatrné zbytky zraku.

* Na projekt Dějiny města Hranic vzpomíná autor podrobněji v úvodu článku Historická topografie města Hranic (Sborník Státního okresního archivu Přerov 2000, s. 160–196).

Dějinám Hranic, na nichž velmi intenzivně pracoval v letech 1970–1972, věnoval všechnen svůj volný čas, kterého měl ve funkci ředitele Zemského archivu velmi málo, neúnavně studoval a excerpoval prameny od 30leté války do roku 1848. Z celého tohoto úsilí zbyly v jeho písemné pozůstalosti tři obsáhlé konvoluty nástinu dějin, které stěží někdo dopracuje, protože jsou psány jeho specifickým, velmi těžko čitelným rukopisem.

V roce 1969 navázal Jednotný klub pracujících v Hranicích na desetiletou tradici Kulturního kalendáře města Hranic novým Kulturním zpravodajem města Hranic a lázní Teplic. Prof. Ludvík Novotný chtěl dát ve Zpravodaji větší prostor drobným historickým pojednáním a s tímto záměrem oslovil také dr. Indru, jehož znal již z práce na Dějinách města.

Návrh byl přijat a systými rozpaky, dr. Indrovi se zdálo zbytečné psát do takového drobného tisku bez trvalé hodnoty, který se po přečtení prostě vyhodí. Nakonec došel k závěru, že tento „plátek“ může hodnotu svým obsahem získat a chopil se práce – rozhodl se, že bude dějiny města takto drobit, a měsíc co měsíc připravoval s pílí a svědomitostí sobě vlastní jeden článek, ať už to bylo z topografie, kulturních dějin či pojednání o význačných osobnostech města – samozřejmě to dělal bez nároku na honorář.

A tak byl v roce 1973 otištěn první článek, a to z topografie města – Označení ulic v Hranicích v roce 1825 a následovala řada pojednání z galerie hranických literátů 19. století, kronikářů, výtvarníků, z kulturní minulosti Hranic aj. V roce 1979 bylo otištěno druhé pojednání z topografie – Zřízení objížďky vnitřního města na císařské silnici v roce 1839. V roce 1981 následoval Popis města Hranic v roce 1844 a Veřejné osvětlení města od roku 1814 po dnešek, Zaniklé vodní mlýny a Budova bratrského sboru u Veličky. V roce 1982 Konec starého Motošína. V následujícím roce to už byla řada článků – a to Stará a Nová střelnice, Gallašův popis města Hranic z roku 1811 a na počátku 19. století, Zmizely staré ulice Na hrázi, Třebízského a jedna strana ulice Gallašovy, Hotel Černý orel, dříve obecní hostinec, Dům Lidové školy umění a od roku 1984 následovala historie jednotlivých měšťanských domů. Jako první byla podána historie Čaputovského domu na Dolním podloubí; následuje Dům Jednotného klubu pracujících na náměstí, dříve Beseda; Dům státní pojišťovny, dříve pošta; Dům lékárny na náměstí, dříve knižecí vinárna; Dům Sedmerovský na rohu náměstí vedle lékárny, nyní prodejna Klenoty; Dům restaurace Kufř na náměstí, spojené dva staré měšťanské domy; Dům Dvořákovský čp. 93; Opršálovský čp. 3 a sousední dům čp. 2. V lednu roku 1985 vychází Dům Ráblůvský čp. 97; Židovská ulice; Dům Šmerhovský čp. 96; Staré městské lázně, později knižecí špitál čp. 57; Dům Hořínovský čp. 95; Dům Novákovský čp. 94. Leden 1986 přináší pojednání o Bývalé židovské radnici čp. 728 v Janáčkově ulici; následuje Stará městská věznice, dříve katovna čp. 55; Dům Šatánkovský čp. 73; Bývalý Jánský azyl čp. 50; Dům Burkešovský čp. 119; První dům Horního podloubí čp. 110 proti zámku s pranýřovým kamenem; Renesanční zámek v Hranicích a jeho vnitřní renovace; pokračování téhož přinesl leden roku 1987, následoval Dům Gajduškovský čp. 109; Dům Hubálkovský čp. 120; Hoffmanovský čp. 6 na ná-

městí; Pečnerovský čp. 7, nyní restaurace Na Hradbách; Dům Paříkovský čp. 91; Dům Maudrovský čp. 90; Dům Peroutkovský čp. 89; Dům Šidlovský čp. 21; Dům čp. 103 s renesančním domovním portálem; Dům Suchánkovský čp. 104; Dům Městské knihovny čp. 102. V roce 1989 seriál pokračuje Domem s věžičkou na západní straně náměstí čp. 17; Dům Kratochvílovský čp. 12; Dům Řehulovský čp. 10, bývalé Gabrielovo knihkupectví; Dům Fuskovský čp. 75; Dům Kubešovský čp. 19. V roce 1990 je to Dům Rillovský čp. 83; Dům Šerých čp. 11 a najednou byl rozlet zaražen – Sdružený klub ztratil o pokračování zájem a oznámil, že Zpravodaj není historickým časopisem a nadále tyto příspěvky nebudou z ekonomických důvodů otiskovat, brzy pak zanikl.

V těchto letech měl dr. Indra již velké problémy se zrakem, s pomocí manželky chtěl však v práci pokračovat. Pracoval v předstihu, chtěl pro každé číslo zpravodaje zajistit jeden článek – tři poslední domy, které měl již zpracovány, ale vydány nebyly, se mu podařilo v roce 2002 otisknout ve Sborníku Státního archivu v Přerově – Dům Vilímovský čp. 87; Dům Reichovský čp. 88 s posledním otevřeným domovním loubím na náměstí a Dům Vojtěcha Kozelského čp. 13, později měšťana Lukáše Kremze, popraveného na náměstí v roce 1627.

Dr. Indra velmi intenzivně pracoval s pomocí manželky až do roku 2002, v té době se už ale nevěnoval historii Hranic, protože ze strany města nepřicházela žádná iniciativa. Město na svého historika však přece jen nezapomnělo – v roce 1990 mu udělilo Čestné uznání I. stupně za dlouholetou badatelskou a publikační činnost v oblasti dějin města a starosta dr. Vladimír Juračka nezapomínal ani na jeho životní jubilea.

* * *

Na podzim roku 2004 jsem byla městem oslovena a požádána o shrnutí a doplnění všech topografických příspěvků k dějinám města, čehož jsem se ujala velmi ráda, protože vím, že tímto počinem bude uctěna památka mého manžela, a jsem městu a jeho vedení za záměr knihu vydat velmi vděčná. Domy čp. 8–9, 14, 16, 18, 22, 23, 24–33, 38, 68, 69, 71, 72, 74, 84–86, 98–101, 105–108, 111, 112 a kostel byly zpracovány na základě podkladů z manželovy písemné pozůstalosti* tak, aby do tohoto svazku byly pojaty všechny domy vnitřního města. Písemná pozůstalost autora bude zpracována a trvale uložena v Zemském archivu v Opavě. Věřím, že tato knížka přinese mnohým Hraníčákům radost a přenesení lásku autora k městu i na jeho čtenáře a naučí je město milovat tak, jak to naučil i mě.

JANA INDROVÁ

* Bohužel se nepodařilo najít již napsané pojednání o konci Horní ulice (tř. 1. máje), o němž se autor zmiňuje v roce 2000 (nezaměňovat se stručným textem Konec Horního dvora v Hranicích, Zpravodaj města Hranic, červenec–srpen 1973, s. 8–9).

- Adámek, Jan 227
 Adámek, Václav 169
 Adámková, Terezie 227
 Albrecht, Jiřík 184
 Alexander, Gregor 251
 Althannu, z 37
 Anderla, František 223
 Anderla, Josef 186
 Anderla, Karel 185, 223
 Anders, Anton 76
 Andersová, Františka 76
 Aujezdecký, Václav 198, 201
 Avrat, Jiří Karel 261
 Avratová, Rozálie 261
 Babák, Fabián 239
 Babák, Jermiáš 236
 Baďura, Matěj 170
 Baiza, Aleš 215
 Baizová, Věra 215
 Ballisch, Anton 108
 Ballischová, Josefa 108
 Balšánek, Pavel 195
 Banovská, Anna Marie 212
 Banovská, Polyxena 96
 Banovský, František 212
 Banovský, Kristián 56, 78
 Banovský, Pavel 44, 48, 66
 Banovský, Václav 55, 74, 112, 211
 Bartoš, Cyril 60
 Bartoš, František 46
 Bartoš, Martin 46
 Bartoš, Tomáš 60
 Barvív, Jan 119
 Barvív, William 266
 Bašta, Jindra 259
 Bauer, Anton 240
 Baumann, Andreáš 253
 Beck, Vilém 169
 Beer, Karel 121, 234
 Beerová, Alena 234
 Beerová, Josefa 121
 Bechyňovský, Samuel 44
 Bekárek, Anton 46
 Běloušský, Pavel 171
 Běloušský, Matouš 143
 Benda, Martin 91
 Benešek, Martin 51, 201
 Benešková, Lída 51-52
 Benischke, Karel 72
 Benischová, Bedřiška 155
 Beránek, Florián 143
 Beránek, Jan 152
 Berger, Jan Josef 204
 Berger, Jíří 194
 Berger, Josef 200
 Bermon, Matouš 153
 Biežka, Jakub 244
 Biskupová, Kristina 220
 Blaháček, Martin 120
 Blaschke, Bernard 236
 Blaschke, Eduard 243
 Blaschke, František 92, 97, 245
 Blaschke, Jan 97, 243, 245
 Blaschková, Anna 243
 Blaschková, Otýlie 97
 Blažek viz též Blachke
 Blažek, Jiří 89
 Blažek, Josef 107, 230
 Blažek, Václav 121
 Blažková, Viktorie 108
 Böhm, Andres 115
 Böhm, Ignác 146
 Böhm, Jan 64, 261
 Böhm, Mates 42
 Bohumínský, František 163
 Bořil, Jakub 53
 Bořil, Josef 121
 Bravená, Kateřina
 Bravený, Bartoš 103, 109
 Bravený, Martin 218
 Brtník, Pavel 175
 Brtníková, Lenka 175
 Březina, František 157, 254
 Březovský, Jan 156
 Bubla, Jiřík 180
 Bubla, Štěpán 180
 Bučovský, Jiří 245
 Budišek, Jan 173
 Budišek, Matuš 122
 Budišovská, Zuzana 110
 Budišovský, Bernard 109
 Budišovský, Jan 220
 Budišovský, Martin František 204
 Budišovský, Václav 109-110, 220
 Bukůvka, Jan 96
 Burek, Jan 178

Bureš, Vlastimil 68
 Burešová, Simona 68
 Burghardt, Josef 251
 Burkeš, Adam 252
 Burkeš, Mikuláš 252
 Burkešová, Dorota 253
 Bystřický, Jakub 226
 Cigánek, Martin 66
 Cíkán, Martin 62
 Condillus Svitavský, Jan Jiří 95
 Condillusová Svitavská, Ludmila 96
 Czapata, Jan 220
 Czyrn z Runšperka, Stanislav 48, 162
 Čaparka, Jan 99, 242
 Čapek, Jiřík 116, 232
 Čapek, Martin 195
 Čapek, Valentin 107
 Čaputa, Ondřej 93-94
 Čaputová, Anna 94
 Čech, Antonín 192
 Čech, Karel 192
 Čech, Martin 218, 253
 Čechová, Marie 192
 Čermák, Jan 81
 Čermák, Karel 191
 Čermák, Pavel 235
 Čermák, Václav 82
 Černák, Jakub 234
 Černák, Pavel 237
 Černáková, Zuzana 237
 Černošský, Pavel 153
 Černotský viz Janásek
 Černotský, Jiří 202
 Červenka, Ondřej 191
 Číhal, Václav 104, 152, 155
 Číhalová, Jindřiška 104, 152, 155
 Dačický, Daniel 56
 Dačický, Jiřík 56
 Dangová, Binh 236, 238
 Daniel viz též Macudka
 Daniel, Jeremiáš 59
 Daniel, Matouš 256
 Danušek viz Hoffmann
 Darek, Tomáš 56
 Darkovská, Kateřina 114
 Darkovský, Jiřík 114
 Datenský, Jakub 151
 David, Hendrych 184
 Deml, Antonín 60, 154
 Dernická, Františka 117
 Dernický, Antonín 178, 227
 Dernický, František 43, 204
 Dernický, Jan 103
 Dernický, Josef 117, 195
 Dernický, Šimon 204
 Dietrichštejna, František z 38
 Ditrich, Antonín 87
 Ditrich, František 216, 243
 Ditrich, Mikuláš 116
 Ditrichová, Rozina 243
 Dittel, Abraham 228
 Dittel, Juda 227
 Dittelová, Augusta 227
 Dobner, Leopold 92
 Dobrácký, Kašpar 162
 Dobrušský, Lukáš 79
 Dobřického, Jiřík 112
 Dobřický, Kašpar 86
 Dohnalová, Věra 248
 Dompek, Anton 234
 Dompek, František 234
 Dostál, Johann 247
 Doška, Martin 180
 Doubek, Jakub 169
 Doubrava, Jiřík 120
 Doubrava, Martin 120
 Doubrava, Václav 109
 Drábková, Eva 165
 Drbálek, Petr 113, 143
 Dreiseitl, Franz 102
 Dubský, Jan 77
 Dubský, Ondřej 217
 Dubský, Václav 218
 Duchoň, Jan 57
 Dukát, Jan 171
 Dukát, Martin 171
 Dukát, Tobiáš 95, 162
 Dulcenberg, Jan 264
 Dvořák, Antonín 104, 119, 187, 196,
 200-201, 208
 Dvořák, Baltazar 200, 208
 Dvořák, Dominik 102, 200
 Dvořák, František 208
 Dvořák, Gotthard 197, 201
 Dvořák, Jiřík 143
 Dvořák, Josef 217
 Dvořáková, Anna 119
 Dvořáková, Ernestina 188, 197, 201
 Dvořáková, Terezie 197
 Dvořská, Kateřina 210

Dvořský, Jakub 210
Dytrych, Matouš 166
Ebert, Martin 216
Egner, Matyáš 167
Eisnerová, Johana 43
Eisnerová, Netti 43
Eker Vlach, Lukáš 51-53
Engelhart, Max 123
Engelhartová, Marie 123
Farkáš viz Farkašín
Farkašín, Jiřík 169
Feitl, Jan Jiří 185
Fendrych, Mikuláš 91
Fendrych, Pavel 91, 178
Fendrychová, Anna 91
Fešar, Baltazar 159
Fešar, Josef 159
Feykus, Martin 235
Feykus, Vít 235
Feykusová, Kateřina 235
Fiala, Jaroslav 210
Fiala, Pavel 258
Fiala, Tobiáš 62
Filaxin z Šemperka, Bernard 171, 185, 264
Filaxin z Šemperka, Daniel 98, 264
Filaxin, Jiří 264
Fillerová, Regina 103
Filos, Pavel 220
Fischer viz Fišar
Fišer, Konrád 204
Flassar, Tomáš 145
Flassar, Vincenc 146
Flesslar, Anton 264
Flesslar, Vincenc 209, 250
Foerster, Robert 157
Foersterová, Bedřiška 157
Foltýn, Jiřík 120
Foltýnek, Jan 216
Foltýnek, Jiří 233
Foltynek, Martin 104
Forster, Robert 152
Forsterová, Františka 155
Fousek, Jan 107, 133
Fousek, Jiří 159
Fousek, Josef 159-160, 220
Fousek, Tomáš 133
Fousková, Alena 107
Fragštejn z Načeslavic, Vilém 260
Frantík, Jan 96, 253
Frantík, Karel 254
Frantíková, Veronika 254
Freiberger, František 246
Frombek, František 186, 191
Fromm, Viktor 197
Frydecká, Maruše 88
Frydecký, Martin 88
Fučík, Martin 264
Fučík, Petr 119, 166
Fukač, David 114
Fukač, Jan 118
Fukačová, Alžběta 115
Fulnecký viz Neviš
Furherr, Gustav 246
Fusek, Bernard 160
Fusek, František 102
Fusek, Ondřej 236
Fusek, Václav 174
Fusková, Marie 102
Fuxa, Daniel 133
Gabriel, Dominik 65
Gabriel, Jaroslav 65
Gabriel, Rudolf 65
Gabrielová, Karla 192
Gabrielová, Klotilda 192
Gabrielová, Leopoldina 65
Gadas, Ludvík 112
Gajdušek, František 241
Gajdušek, Karel 241
Gajdušek, Viktor 241
Galaš, Petr 138
Gallas, Jan 227
Gallas, Josef 172
Gallasová, Mária 172
Gallašová, Cecilie 64
Ganser, Jakub 110
Ganserová, Veruna 110
Gayer, Anton 236
Gelink, František 43
Gelink, Matyáš 42-43
Gelling, Josef 123
Genser, Franz 236
Genserek, František 57, 96
Georgová, Anna 159
Gessler, Julius 54
Gessler, Max 54, 59
Gesslerová, Kateřina 54
Gesslerová, Terezie 54
Gewürzová, Arnoštka 92
Geyer, Anton 122
Geyer, Anton Adalbert 241

Geyer, Anton Anselm 240
Geyer, Eduard 76, 100-101
Geyer, Raimund 101
Gilg, Franz 143
Gloger, Johann 102
Gogela, Josef 122
Gogela, Vavřinec 122
Gogelík, Kašpar 103
Gogelík, Martin 122
Gogelík, Matouš 103
Gogelík, Pavel 103
Goldstein, Josef 182
Goldstein, Karel 182
Gregor, Alexandr 230
Gregovský, Václav 46
Grejzle, Šimon 217
Gril, Matěj 106
Grilová, Juliana 106
Grones, Valentin 106
Gruber, Anton 261
Gruber, Josef 261
Gruner, Jan Jiří 220
Grunerová, Anna 220
Gruss, Eliáš 164
Habiger, Vilém 213
Hagenauer, Jan 108
Hagenauer, Josef 108
Haichl, Jiřík 105
Haichl, Václav 105
Hájek, Jakub 76
Hájek, Jiřík 76
Hájek, Josef 144
Halla, František 154
Halla, Johann 174
Halmar, Martin 246
Halmaza, Pavel 242
Halmazová, Lída 242
Hambar, Jiří 109
Hambarová, Kateřina 109
Hambarová, Zuzana 109
Hamusek, Antonín 60
Handl, Martin 42
Handl, Mates 42
Hanslián, Anton 157, 160
Hansliánová, Josefa 157, 160
Hansliánová, Marie 160
Hansšlof, Jan 150
Hansšlof, Matouš 150
Hanusek, Mikuláš 115
Hanusková, Johanna 115
Hanzelerius, Václav 173
Hanzlián, Jan 115
Hapala, Franz 110
Hartunkova, Ester z 42
Hauser Trubač, Mikuláš 108
Hauserová, Eva 109
Heichl, Balcar 133
Heichl, Dominik 78
Heichl, František 78
Heichl, Jan 78
Heichl, Josef 78
Heichl, Václav 78
Heichlová, Anna 78
Heilig, Šimon Leopold 163
Heinrich, Josef 178
Heisik, Johann 62
Heldbort, Pavel 257
Helepan, Jan 71
Helepan, Josef 71
Helepanová, Alžběta 71
Helcherová, Barbora 171
Helma, Václav 73, 229
Helmová, Kateřina 229
Hendrich, Jiří 162
Henslová, Otýlie 97
Herbelius Kyjovský, Johanes 180
Herman, Martin 214
Hermann, Andreas 106
Hermann, Anton 110
Hermann, Jan 100
Hermann, Tomáš 100
Herrmann, Zachariáš 266
Hertwig, Havel 258
Hertwig, Jan 258
Hertwigová, Anna 258
Heřmanský, Jan 245
Heřmanský, Josef 245
Heřmanský, Martin 62
Hládek, Jan 193
Hlaváč, Antonín 204, 264
Hlaváč, Pavel 240
Hlávka, Jan 69
Hlávka, Jiří 161
Hlávka, Martin 198
Hlávková, Kateřina 198, 201
Hlávková, Lída 69
Hlawatsch, Johann 157
Hlawatsch, Karel 157
Hlawatsch, Theodor 146
Hlučinský, Ondřej 244

Hluzovský, Matěj 88
Hoderka, Johann 89
Hoffman, Franz 170
Hoffman, Jakub 67, 191
Hoffman, Karel 170
Hoffmann, Daniel 236
Hoffmann, Jan 168
Hoffmannová Zuzana 237
Hoffmannová, Karolina 213
Hofman, Jan 54, 113
Hofman, Zachariáš 53
Holcer, Jiří 264
Holeček, Šimon 117
Holík, Richard 113
Holíková, Josefa 113
Holkoze, Matěj 98
Holý, Jan 158, 254
Holý, Ladislav 157
Holý, Miroslav 254
Homme, Jan 187
Hommová, Terezie 187
Homola, Andreas 245
Homola, Anton 60, 144
Homola, Ferdinand 61
Hon, Jan 98
Hon, Martin 201
Hon, Pavel 98, 164
Hopf, Kryštof 107
Hopfová, Apolonie 107
Horáček, Jan 161
Horáček, Karel 84
Horáček, Matouš 183, 198, 247
Horáček, Michal
Horáčková, Anna 95
Horáčková, Martina
Horák, František 87
Horák, Jiřík 87
Horčice, Fridrich 261
Horecký, Martin 235
Horecký, Šimon 43
Hořčice, Pavel 79
Hořčicová, Anna Terezie 261
Hořín, Jan 205
Hořínová, Josefa 206
Hovůrka, Jiřík 116
Hovůrka, Václav 167, 216
Hoza, Lukáš 83
Hoza, Martin 57
Hrabina, Jan 60
Hradecký, Nikodém 82

Hradil, Josef 79
Hradilová, Antonie 79
Hranická, Zuzana 43, 193
Hrdina, Martin 193
Hrousek, Josef 230
Hrubčícký z Hrubčic, Fridrich 164
Hruschka, Josef 245
Hruška, Martin 264
Hruška, Pavel 114, 153, 171
Hubálek, Petr 259
Hubík, Václav 217
Hübnerová, Eva 102
Hugová, Terezie 155
Husák, Matěj 110
Husáková, Běta 110
Husáková, Lída 111
Husová, Manda 248
Hustopecký, Andreáš 67
Hynčica, Bedřich 169
Hynčica, Jan 139
Hynčica, Karel 139
Hynčicová, Františka 139
Hynčicová, Marie 169
Chlebovská, Vlasta 88
Chmelík, František 113
Chmelíková, Josefa 113
Chmula, Jan 216
Chodníček, Pavel 233
Chodníčková, Johana 233
Chorynská z Ledské, Bohunka 248
Chorynský z Ledské, Ctibor 198
Chrámek, Anton 212
Chrámek, Jakub 164
Chrámek, Jiří 164
Chrámek, Karel Ludvík 164
Chrámová, Terezie 164
Jablunka, Václav 159
Jacob, Eduard 87
Jacob, Karel 87
Jakeš, Josef 54
Jakešová, Františka 54
Jakob, Wilhelm 170
Jakobová, Otýlie 170
Janásek, Mikuláš 220
Janásek, Pavel 232
Janšta, Jeremiáš 63
Janšta, Vavřínc 169
Ječmenek, Václav 85
Jedlička, Melichar 143
Jedlička, Václav 88

Jelec, Jan 192
 Jelec, Jiřík 64, 207
 Jelec, Karel 64, 71, 240
 Jelec, Leonard 71, 141
 Jelec, Matěj 116, 120
 Jelen, Franz 144
 Jelínek, Jiří 107
 Jelínek, Karel 107
 Jelínek, Václav 120
 Jelínková, Uršula 107
 Jež, Jeremiáš 229
 Jež, Kristián 237
 Ježový viz Remeš
 Jindra, Jan 232
 Jindra, Jiřík 204, 240
 Jiránek, Ferdinand 238
 Jiřík, Martin 48, 153
 Jiřík, mlynář z Olomouce 133
 Jiříků, Matěj 44
 John, Zdeněk 204
 Jonáš, Vilém 206
 Just, Emil 97, 152
 Justová, Marie 152
 Kačerek, Lukáš 110
 Kafanta, Jan 95
 Kahleová, Libuše 103
 Kallous z Westfeldern, Alois 261
 Kalman, František 217, 254
 Kalmanová, Marie 254
 Kapinus, Tomáš 139
 Kapinusová, Táňa 139
 Kapoun, Jakub 242
 Karásek, Jan 133
 Karásek, Tobiáš 232
 Karlík, Matěj 118
 Karlík, Matouš 57
 Kašpar, Johann 264
 Kautský, Hilar 259
 Kavka, David 61, 63
 Kavka, Jakub 63, 158
 Kavka, Jan 64
 Kavka, Jiřík 193
 Kavka, Marek 207
 Kavka, Mikuláš 61
 Kavková, Alžběta 64
 Kaynar, Lorenc 55
 Kaynar, Martin 218, 261
 Kelčák, Jakub 164
 Kelčák, Jan 46
 Kelčák, Martin 46, 207
 Kelčák, Matěj 220
 Kelecký, Mikuláš 73
 Keller, Benedikt 205
 Keller, Jiřík 257
 Kellner, Štefan 230
 Kellner, Theodor 230
 Kelner viz Kelner
 Kelner, Christian 157
 Kerfellner, Karel 59
 Kerner, Tobiáš 226
 Keynar, Jan 101
 Kladiva, Václav 101
 Kleiber, František 64
 Klein, Foltin 215
 Klein, Jan 133-134, 221
 Klejzl, Antonín 219
 Klejzlová, Alžběta 219
 Klenovský, Jan 96
 Klevar, Pavel 101
 Kleyvar, Lorenz 214
 Kleyvar, Václav 60
 Klimek, Jan 247
 Klimek, Václav 118
 Klimková, Barbora 247
 Klimša, Jan 78
 Klos, Jan 102
 Klvaňa, Ladislav
 Klvaňová, Alena 108
 Knoflíček, Eliáš 108
 Knoflíček, Matěj 233
 Kober, Hermann 203
 Kober, Karel 250, 258
 Kober, Samuel 203
 Koblischke, František 206
 Kobrová, Františka 258
 Kocmunda, Jan 216
 Kocmundová, Mariana 216
 Kočovský, Dominik 153
 Kolančík, Jiřík 253
 Kolančík, Pavel 240
 Kolančík, Tomáš 240
 Kolář, Jan 210
 Kolář, Martin 107
 Kolář, Matěj 193
 Kolář, Václav 156
 Kolařík, Augustin 156
 Kolařík, Jiří 157
 Količinský, Karel 215
 Köller, Jan 99
 Köllner, Christian 118

Kollowrat, Anton 119
Kollowratová, Cecílie 119
Kolnovský, Adam 110
Kolnovský, Václav 55-56
Konečná, Julie 233
Konečný, Alois 233
Konečný, Antonín 62
Konečný, František 59, 61
Konečný, Josef 96
Konečný, Rajmund 61
König, František 113, 178
König, Jakub 133
König, Jan 133
König, Jiří 96
König, Martin 154
Königová, Anna 178
Konrád, Karel 106
Kopecká, Františka 106
Kopecký, Franz 106
Kopřiva, Jakub 79
Kopřiva, Tobiáš 133
Kopytko, Jan 85
Körber, František 217, 225
Koryčánek, Pavel 264
Kořenček viz Kořínek
Kořinčík viz Kořínek
Kořínek, Ferdinand 215
Kořínek, František 71
Kořínek, Fridrich 215
Kořínek, Jan 215
Kořínek, Jiří 70
Kořínek, Vavřinec 215
Kořínková, Alžběta 71
Kosek, Štěpán 210, 214
Kosková, Ivana 210, 214
Košňovská, Emílie 179
Kostelník, Adam 107
Kostelník, Jan 120
Kostka, Emil 72
Kotala, Milan 254
Kotlář, Jiří 69
Kotroušek, Pavel 150
Kozák, Jan 59
Kozelek, Jan 173
Kozelská, Eva 74
Kozelská, Terezie 194
Kozelský, Jan 194
Kozelský, Matouš 193
Kozelský, Vojtěch 73
Kozí Oko, Mikuláš 112

Koželuh, Tomáš 159
Kožešník, Marek 261
Kožešník, Vít 66
Krampl, Karel 241
Kramplová, Marta 241
Kratochvíl, Anton 110
Kratochvíl, Jan 121, 195
Kratochvila, Jan 71
Kraus, Jan 134
Kraus, Jan 220-221
Kraus, Sigmund 179
Krausová, Marie 132, 134-135, 221
Krausová, Rosálie 179
Kravařská z Šlevic, Bohunka 42
Kravařská ze Šlevic, Eliška 248
Kravařský ze Šlevic, Jan 248
Krčál, Florián 99
Krejčí, Tomáš 158
Krems, Lukáš 74, 232
Kresta, Jakub 258
Kresta, Jan 258
Kresta, Václav 258
Kriegelstein, Jan 50-51, 246
Kristek viz Červenka
Kristín, Daniel 114
Kropáč z Nevědomí, Jan 40
Kryl viz Gryl
Kryštof, Markus 252
Křenek, Jan Ludvík 227
Křenek, Jan Matěj 199
Křenek, Karel 67
Křenek, Pavel 233
Křenek, Václav 67, 233
Křenková, Magdalena 200
Křenková, Zuzana 233
Křížek, Lukáš 114
Kubátová, Anna 233
Kubella, Jindřich 266
Kubeša, František 57, 92
Kubeša, Jan 91
Kubeša, Pavel 91
Kubeša, Theodor 92
Kubíček, František 154
Kubíček, Ignác 154
Kubičková, Karolína 155
Kubín, Jan 65
Kubínová, Amálie 65
Kuča, František 120, 159
Kuča, František Leopold 96, 163
Kuča, Josef Fridrich 164

Kučera, František 93
Kučera, Šebestián 226, 235
Kučerová, Marie 93
Kudlík, Martin 61
Kudlík, Václav 59
Kuchyňka, Martin 82
Kulička, Jaromír 79, 206
Kulička, Miroslav 189
Kulička, Pavel 77
Kulíšek, Cyril 122
Kulíšek, Franz 117
Kulíšek, Franz Maxmilián 117
Kulíšek, Karel 87
Kulíšek, Šebestián 116, 120
Kulíšková, Alžběta 87
Kunčický, Jan 151
Kunčický, Jan 99
Kunčický, Jiřík 151
Kunz, Ferdinand 188
Kurfürst, Antonín 144, 194
Kurfürst, Martin 193
Kurfürstová, Josefa 194
Kutil 143
Kutscha viz Kuča
Kuzník, Andreas 79, 159
Květoň, Jan 104
Kyjovský, Jan 48
Lachovský, Franz 217
Lachovský, Karel 217
Lambert, Michal 53
Lamla, Kryštof 133
Lang, František 212
Lang, Maxmilián 212
Langer, Matys 183
Langer, Tomáš 81
Langrová, Amálie 81
Laštovička, Jan 107
Lautner, František 234
Lazýcký, Vavřinec 180
Lechovičová, Otýlie 142
Lenz, Antonín 96
Lenz, Kristián 57
Lenz, Leopold 203
Lenzová, Otýlie 97
Libavský, Jan 202
Ličman, Jan 238
Ličman viz též Litschman
Lichtenecker, Antonín 111
Lichý, Jiřík 166
Linhart, Pavel 79
Linka, Pavel 121
Lipenská, Barbora 42
Lipenská, Josefa 46
Lipenský, Eduard 46
Lipenský, Hendrych 202
Lipenský, Josef 46
Lipenský, Karel 47
Lipenský, Martin 202
Lipert, Josef 194
Lisých, Václav 116
Lisých, zv. Šaravara, Jan 116
Litschman viz též Ličman
Litschman, Jan 219
Litschmanová, Františka 219
Litschmanová, Terezie 219
Liwa, Antonín 104
Liwová, Marie 104
Ližník, Ondřej 143
Lorenz, Leopold 192
Lowak, František
Lowak, Josef 79
Lowaková, Anna 79
Lowaková, Julie
Ludvig, Foltyn 207, 220
Lukovecká, Alžběta 86
Lutenská, Lída 83
Lutenský, Jan 83
Lutinský, Ondřej 203
Lutner, Antonín 234
Lutynský, Jan 105
Macudka, Jan 44
Macudka, Matěj 183
Macudka, Matouš 255
Macháček, Daniel 229
Macháček, Martin 228
Machát, Jiřík 101
Machinský, Michal 62
Machynská, Anna 102
Machynský, Josef 62, 143
Machynský, Pavel 101, 105, 111, 143
Machynský, Václav 102, 111
Makovička Prostějovský, Matěj 180
Makovička, Matěj 60
Málek, Antonín 208, 227
Málek, Antonín 83
Malchárek, Josef 217
Malchárková, Zuzana 87
Malík, Jiřík 122
Malík, Matěj 167
Malý, Jiřík 116

Malý, Martin 118
Maňásek, Šebestían 141
Mannaberg, Ignác Izák 57
Marcomanni, Alžběta 163
Marcomanni, Šimon 70, 163
Mardoeh, Andres Franz Antonín 171
Markus, Antonín 115
Markus, Karel 182
Martinec, Antonín 234
Martinec, Ignác 46
Martinec, Václav 46
Martinková, Anna 202
Masalík, Jan 180
Masalík, Jiřík 169
Masník, Josef 232, 245
Masník, Libor 232
Masný, Josef 143
Masopust viz Provazník
Maštaliř, Josef 106
Maštaliřová, Marie 106
Matěják, Jan 104
Matěják, Josef 104
Matějáková, Mariana 104
Matuška, Jiří 259
Matuška, Pavel 259
Matyáš, Karel Ferdinand 96
Matyáš, Václav 61
Matyel, Matěj 107
Maudr, Jindřich 192
Maudrová, Kristína 192
Mauer, Mathias 68
Mazanec, Josef 210
Měchovská, Marjana 101
Měchovský, Jan 220
Měchovský, Lukáš 90, 101
Melan, Franz 146
Melč, Mates 176, 183
Melcher, Johann Georg 220
Merhaly, Václav 70
Měrka, Jan 190
Mihovská, Hildegarda 231
Mihovský, Karel 231
Mik, Bedřich 160
Miková, Emilie 160
Miková, Rudolfína 160
Mikšík, Jan 88
Mikšík, Václav 193
Mikšíková, Margeta 88
Mikšíková, Marta 193
Míkyska, Jan 253
Miliczková, Marie 155
Millian, Tadeáš 57-58
Milocký, Jan 94
Milotský, Václav 156
Milytký, Václav Karel 184
Minikat, Jan 232
Minikátor, Bernard 95
Mládek, Jan 193
Mlynář, Jan 204, 252
Mlynář, Václav 173
Mocz, Pavel 243
Mohelnický, Josef 146
Mol z Modřelic, Václav 36, 40, 264
Moštěnský, Jan 156
Mük, Anton 121
Müková, Josefa 121
Müller, Karel 57, 122, 143
Mysilová, Anna 105
Nebesák, Jan 180
Nedbal, Antonín 217
Nehyba, Jiří 117, 201
Nehybová, Dana 117
Nejdecký, Matěj 110
Němečková, Jarmila 47
Neumann, Zigmund 219
Neumannová, Žofie 219
Neviř, Jiřík 75
Neviř, Václav 83
Neyman viz Studnička
Nguyen The, Tan 236, 238
Niesenerová, Anna 178
Niessner, Josef 178
Novák, Antonín 143, 203
Novák, Jiřík 88
Novák, Martin 122
Novák, Pavel 156
Nováková, Marta 47
Novosad, Antonín 106, 108
Novosadová, Marie 106, 108
Novotná, Marie 161
Novotný, Josef 80
Novotný, Václav 161
Nowak, Karel 259
Nowaková, Josefa 258
Ocelka, Tomáš 103
Oderský, Václav 77
Odkolková z Oujezdce, Anna 44-45
Onderka, Antonín 216
Onderka, Jan 216, 243
Opršál z Jetřichovic, Jaroslav 42

Opršál z Jetřichovic, Jindřich 41
 Orlík, Jan 227, 234
 Ostravský, Jan 207
 Ostrovský, Pavel 112
 Oveslo, Tomáš 217
 Ovesný, Florián 150
 Ovesný, Jan 171, 173, 207, 260
 Ovesný, Jindřich 260
 Pacián, Jan 213
 Pala, Simon 88-89
 Pala, Václav 111
 Palla, Anton 96
 Palová, Anna 89
 Palová, Barbora 111
 Parisková, Josefa 92
 Partutovský, Jiří 60
 Pařík, Josef 194
 Paříková, Pavla 194
 Pařízek, Antonín 165
 Pařízek, František 165, 254
 Pařízková, Antonie 165, 254
 Pasíř, Jiřík 166
 Paška viz Mlynář
 Paška, Šimon 252
 Paška, Václav 204
 Pauer, Franz 236
 Pauerová, Terezie 236
 Paus, Jan 119
 Pavel, Jiřík 88
 Pavlica, Pavel 195
 Pavlíček, Bohumil 238
 Pavlíčková, Klára 238
 Pekař, Mikuláš 119
 Pekař, Pavel 161
 Pekař, Wenzl 232
 Pelcová, Jana 62, 170
 Pelcz Trubač, Martin 173
 Peleš, Šimon 143
 Pelikán, Jakub 158
 Pelikán, Martin 162
 Pelzová, Julie 142
 Pernička, Jakub 239
 Pernička, Martin 85
 Pernikář, Martin 190
 Pernšteiner, Karel 202, 229
 Pernšteiner, Martin 229
 Pernšteiner, Václav 229
 Pernšteinerová, Anna 203
 Pernštejna z, Jan 161
 Perutka, Jan 189
 Perutka, Josef 89, 108, 174, 191
 Perutková, Beata 89
 Perutková, Marie, Jan 189
 Perutková, Viktorie 108
 Peš, Václav 191
 Petr, hranický kat 137
 Petřkovský, Pavel 88
 Petřvaldská z Petřvaldu, Alena 48, 66
 Petřvaldská z Petřvaldu, Anna 44, 66
 Petschner, Ferdinand 58
 Petschner, Franz Anton 172
 Petschner, Ignác 178
 Petschner, Josef 54, 76, 172
 Petschnerová, Antonie 113
 Petschnerová, Františka 54
 Petschnerová, Josefa 76
 Pfniesová, Wilhelmina 143, 146
 Pichoň, Jan 244
 Pichoň, Mikuláš 74
 Pichoňová, Zuzana 75
 Pinkava, Mikuláš 133
 Pinkava, Václav 112
 Piskoř, Andreas 62
 Pitzman, Jan 259
 Pitzmanová, Františka 259
 Pjenták, Jan 243
 Pjentáková, Julie 243
 Placatka, Josef 236
 Plesníková, Marie 233
 Pleva, Jan 61
 Plichta viz Temnický
 Pokorný, Anton 108
 Pokorný, Jan 114
 Pokorný, Matěj 195
 Poláček, Jan 158, 177, 226
 Poláčková, Kateřina 178
 Poláškoví 110
 Polišíenská, Alena 84
 Polišíenský, Petr 84
 Pomheklo, Kryštof 216
 Pommerová, Adéla 197
 Pop, Jan 87, 117-118, 185
 Pop, Martin 164
 Pop, Pavel 222
 Popp, Franz 144
 Popp, Theodor 43
 Pozdílek, Václav 175
 Pozer, David 216
 Pražmová z Bilkova, Eliška 41
 Pražmová z Bilkova, Kateřina 198-199

Pražmová z Bílkova, Maruše 41
Prillinger, Karel 206
Prillingerová, Betty 206
Procházka Královdvorský, Jan 256
Procházka, Bartoš 79
Procházka, František 83
Procházka, Jan 44-45
Procházka, Josef 106, 117
Procházková, Marie 106
Prokš, Jindřich 206
Provazník, Jan 53
Příborský, Jan 143
Příborský, Václav 244
Pštros, Jiřík 229
Půhon, Stanislav 133
Pulka, Daniel 245
Pulka, Dominik 57, 68, 152, 213, 237
Pulka, Jan 237
Pulka, Josef 57
Pulka, Martin 122
Pulka, Rudolf 152
Pulková, Anna 152
Pulková, Antonie 68
Pulková, Beáta 68, 213
Pulková, Margareta 237
Purkytová, Vlasta 228
Rábl, Daniel 156
Rábl, František 213
Rábl, Karel 208, 212
Rada, Daniel 217
Ragan, Lubomír 197
Ragan, Pavel 197
Raganová, Ludmila 197
Raich viz Reich
Reich, Antonín 181
Reich, František 264
Reich, Jiří 96, 181, 185
Reich, Jiřík Rudolf 181
Reich, Johann 108
Reich, Karel 181
Reich, Michal 257
Reich, Theodor 181
Rek z Černotína, Václav 171
Rek, Matěj 199
Remeš, Pavel 156
Riedl, Valentin 182
Riemer, Anton 54
Richtarský, Richard 165
Richter, František 203
Richterová, Antonie 203
Rill, Josef 168
Rill, Julius 169
Rillová, Terezie 169
Ripar, Antonín 80
Ripar, František 80
Ripar, Kristián 80
Ripar, Matěj 80
Riper viz Ripar
Röder, Pavel 157
Röderová, Adriana 157
Rohmfelda, Henryk 122
Rosenbaum, David 221
Rosenbaum, Karel 221
Rössler, Václav 84
Roš, Václav 117
Rotter z Rosenschwertu, Adolf 196
Rotter z Rosenschwertu, Jan 196
Roubal, Martin 103
Roubal, Václav 103, 143
Rozehnalová, Karolina 123
Rozsypal viz Míkšík
Rozsypal, Jakub 77
Rozsypal, Jiřík 67
Rudolf, Alois 233
Rudolf, Jan 54
Rudolfová, Anna 54
Ruf, Michal 60
Rumfeld, Antonín 102
Rumfold, Matěj 118
Runt, Jakub 237
Rušar, Jan 119
Růžička, František 84
Růžičková, Marie 84
Rybář, Martin 90
Ryderker Šiftař, Jiřík 143
Rychtarský, F. J. 81
Rychvaldský, Jan 235
Ryttich, Jan 151
Ryttich, Jiří 151
Rzregor, Gregor Alexandr 170
Řehák, Josef 101
Řeháková, Jarmila 101
Řehoř, Petr 199
Řehula, František 64
Řehula, Jan 64, 178
Řehula, Jiří 111
Řehula, Karel 118
Řehula, Pavel 83, 178
Řehula, Šebestián 111
Řemenář, Jan 156

Řezník, Kašpar 232
 Řezník, Martin 229
 Řiháková, Marie 228
 Sadleková, Lenka 61, 214
 Sak, Jan 263
 Samek, Matouš 233
 Sedláček, Andres 113
 Sedláček, Jiří 113, 169, 227
 Sedlář, Andris 151
 Sedmera, Josef 47
 Sedmera, Oldřich 47
 Seitz, Paul 97
 Seitzová, Iveta 97
 Seldenreich, Kašpar 218
 Semoradská ze Semoraze, Anička 45-46
 Setnický, Leopold 178
 Scheidl, Leopold 160, 251
 Scheyda, Josef 157
 Schidlo, Berthold 119
 Schidlo, Karel 113
 Schidlová, Josef 119
 Schidlová, Kateřina 123
 Schindler, Filip 102
 Schindler, Franz 219
 Schindler, Jan 102
 Schindlerová, Apolonie 219
 Schindlerová, Františka 102
 Schleicher, Eduard 206
 Schleicherová, Amálie 206
 Schlesinger, Adolf 43
 Schlesinger, Bedřich 43
 Schlesinger, Petr 43
 Schlesinger, Salomon 43
 Schlesingerová, Felix 43
 Schlosárek, Jan 76
 Schmach, Johann 217
 Schmach, Josef 245
 Schneiderová, Ernestina 76
 Schön, Filip 235-236
 Schön, František 191, 223, 235
 Schön, Jan 235
 Schön, Jiřík 253
 Schönová, Terezie 235
 Schussbek, Vincenc 186
 Schützer, Alois 246
 Schwarz, Josef 110
 Schwarzová, Veronika 110
 Schwerdfeger, František 192
 Siegel, Anton 102
 Siegelová, Marie 102
 Siegl, Jan 247
 Siegllová, Kateřina 247
 Singer, Adolf 215
 Singerová, Regina 215
 Skopalová, Augusta 228
 Skoupý, Andris 220
 Skřešovský, Mikuláš 79
 Skřípec, Jiří 233
 Skřítek, Jan 236
 Skurský, Josef 42
 Sládek, Bartoš 103
 Sládek, Jiří 104
 Sládek, Václav 214
 Sládková, Johanna 103, 143
 Slezák, Ferdinand 110
 Slezák, Karel 197
 Slováček, Jan 235
 Smékal, František 201
 Smekbidlo, Jiřík 226
 Smekbidlová, Magdalena 226
 Směliková, Inka 217
 Smetana, Václav 218, 261
 Sobotka, Rudolf 219
 Solnická, Anna 176
 Solnický, Jakub 176, 183
 Solnický, Pavel 175
 Sonnenberg, Martin 214
 Sonnenberger, Martin 257
 Soukup viz Sukup
 Spálovský, Matouš 216
 Spěváček, Pavel 234
 Stahala, Jan 231
 Stahala, Josef 104
 Stahala, Matěj 64
 Stahala, Matouš 222, 248
 Stahala, Tomáš 232
 Stahalová, Anna 121
 Stahalová, Barbora 222
 Stahalová, Julie 233
 Staněk, Valentin 84
 Stašek, Stanislav 107
 Stašek, Valentin 116
 Stecker, Matěj 116
 Stehlík, Jakub 101
 Stehlík, Jan 107, 173
 Stehlík, Václav 111
 Stehlíková, Anna 111
 Stehlíková, Lída 107
 Steinbrecherová, Marie 201
 Steiner, Adolf 72

Steiner, František 253
Steiner, Gustav 247
Stejskal, František 165
Stejskal, Matyáš 87
Stejskalová, Marie 87
Stenzel, Vilém 194
Stern, Martin 43
Stoklasa, Adam 257
Straka, Jiří 114
Streyčková, Barbora 214
Streyčková, Dorota 214
Strnadel, Josef
Střelka, Václav 107
Studnička, Jan 159, 216, 240
Studnička, Kryštof 162
Studničková, Barobora 216
Suchánek, Jiřík 108
Suchánek, Josef 231
Suchánek, Vladimír 231
Suchánek, Vladislav 231
Suchánková, Františka 231
Suchodolský z Veleslavic, Jan 248
Sukup, František Antonín 202
Sukup, Josef 202
Sumbal, Josef 238
Sumbalová, Františka 238
Susyk, Jiří 44
Sutorá, Františka 117
Sutorá, Klára 165
Sutorý, Josef 164
Sutorý, Tomáš 164
Světlík, Václav 78
Svoboda, Andreas 118
Svoboda, Antonín 54
Svoboda, Franz 118-119
Svoboda, Martin 220
Svoboda, Mikuláš 252
Svobodová, Anna 119
Synek, Petr 234
Synková, Alžběta 234
Syryčanská, Terezie 174
Syryčanský, Jan 174
Syryčanský, Václav 174
Syryčanský, Zikmund Max 171
Syrísko, Adam 133, 173
Šádek, Igor 169
Šádková, Alice 169
Šafařík, Bartoloměj 113
Šafařík, Lorenz 113
Šafařík, Václav 204
Šafaříková, Mariana 113
Šafránková, Kateřina 101
Šalvija, Bernard 83
Šaravarová, Dorota 116
Šatánek, Tomáš 153
Šejda, Ignác 168
Šejda, Karel 168
Šejda, Václav 243
Šejdová, Julie 168
Šen viz též Schön
Šen, Lorenc 235
Šerý, Dominik 67
Šerý, Franz 143
Šerý, Josef 67
Šerý, Martin 193
Šeyda, Josef 202
Šeyda, Matěj 247
Šidlo viz též Schidlo
Šidlo, Anton 121
Šidlo, Jan 72
Šidlo, Karel 100
Šidlová, Karolina 100
Šilhavý, Martin 195
Šimek, Jan 246
Šindler, Jan 261
Šindler, Jiřík 77
Škarnič, Alois 96
Škarohlíd, Jiřík 167
Šlosárek, Jan 96
Šlosárková, Františka 72
Šmach viz též Schmach
Šmach, Balcar 167, 216
Šmach, František 154
Šmach, Jan 168
Šmach, Josef 167-168
Šmach, Pavel 167
Šmerhovský z Lidkovic, Jetřich 190, 207
Šmíd, Matys 190
Šohajek, Zdeněk 123
Šohajková, Dobromila 123
Šrom, Antonín 219
Šrom, Jan 219
Šrom, Martin 63, 76
Šrom, Valentin 219
Šromota, František 106
Šromotová, Amálie 106
Šromová, Anna 219
Štefka, Václav 77
Štemberská, Kateřina 222
Štemberská, Marta 260

Štemberský, Jan 222
 Štemberský, Lukáš 210, 260
 Štemberský, Pavel 90
 Štemberský, Petr 65, 85
 Štěpáník, Zdeněk 221
 Štěpáníková, Ludmila 221
 Šteyger, Jan Ferdinand 202
 Štospanek, Pavel 226
 Štoura, Mikuláš 82
 Štraff, Martin 173
 Štross, Gustav 248
 Štrossová, Luisa 248
 Šudlek, Josef 230
 Šumbera, Ignác 111
 Šumberová, Veronika 112
 Šurgas, Jiří 232
 Šváb Vendolský, Marek 56
 Šváček, Pavel 116
 Šváčková, Anežka 219
 Šváčková, Hana 116
 Švehálek, Samuel 105
 Švehálková, Ludmila 106
 Talášek, Vladimír 165
 Tamfeld z Tamfeldu, David 207
 Teifler, Adolf 76
 Teifler, Karel 68
 Teiflerová, Adéla 68
 Teichman, Jakub 62
 Těmnický z Těmnic, Jan 52-53, 171
 Tenora, Jan 144
 Tesařík, Franz 115
 Tesaříková, Pavlína 115
 Thoma, Andris 156
 Tchoř, Jan 222
 Tchoř, Jiřík 222
 Tchořová, Johana 222
 Tihlář, Leopold 143
 Tichá, Judita 105
 Tichá, Terezie 106
 Tichý, Baltazar 106
 Tichý, Jiřík 169
 Tichý, Matěj 114
 Tichý, Mikuláš 105
 Tichý, Štěpán 106
 Toman, Jan 219
 Toul, Petr 61
 Touškovský, Martin 242
 Trdlo, Jan 67
 Treutler z Trachenberka, Alois 261
 Trubač, Martin 105
 Tříška, Václav 242
 Tschach, Václav 258
 Tugendlieb, František 236, 238
 Tugendliebová, Eliška 236, 238
 Ullrich, Jiřík 83, 171
 Ullrych, Kašpar 102
 Ullrychová, Josefa 102
 Ullrych, Jakub 170
 Ungr, Andris 83
 Urbánek, Leopold 84
 Urbánková, Leopoldina 84
 Urbánková, Mína 213
 Václavík, Gabriel 237
 Václavík, Jan 237
 Václavík, Josef 174, 194
 Václavík, Josef František 175
 Václavík, Karel 237
 Václavík, Maxmilián 203
 Václavík, Mikuláš 83
 Václavík, Václav 237
 Václavíková, Kateřina 237
 Vacula, Matěj 103
 Váčkař, Ambrož 85
 Váčkařová, Kedruta 85
 Vahala, Martin 216
 Valášek, Michna 55
 Valenta, Ferdinand 231
 Valenta, Jan 230
 Valentin, Honz 204
 Valentin, Jan 109
 Valentová, Josefa 230-231
 Varhaník, Martin 61
 Vašina, Mikuláš 222
 Vavříková, Božena 192, 195
 Vavřincová, Kateřina 112
 Vavřínek, Jan 112
 Vavřínek, Jiřík 55
 Včerejšková, Dorota 116
 Večeřa, Antonín 196
 Večeřa, August 175
 Večeřa, Daniel 196
 Večeřa, František 232
 Večeřa, Jan 232, 241
 Večeřa, Josef 64, 194
 Večeřa, Karel 170
 Večeřa, Vilém 64
 Večeřová, Marie 194
 Vejvoda, Brikec 82, 192-193
 Velický, Jan 79, 86
 Velický, Pavel 218

Vepřovský, Leopold 121
Verchin z, Vilém 197
Veselský, Václav 190, 207
Veselý, Jan 64
Viduňová, Kateřina 94
Vignati, Marie 51
Vilím, František 179
Vilímová, Zdena 179
Vincens, Matouš 256
Vít, Jan 190
Vít, Simeon 66
Vít, Simon 247
Vítová, Anna 191
Vlach, Jan 195
Vlach, Martin František 239
Vlach, Petr 152
Vodnář, Václav 87, 99
Vodnářová, Anna 87
Vogel, Anton 251
Vogel, Eduard 246
Vogel, Ignác 245
Vostřez, Bohuslav 88
Vrbna a Bruntálu z, Bohunka 248
Vrzal, Jan 55
Všetulský, Pavel 242
Vyměťálek, Jan 110
Vyměťálek, Jan 76
Vysocký, Václav 99, 180
Výška, Jan 247
Výšková, Anna 247
Wallaschek, Theodor 246
Watzlawik, Josef 122, 178
Watzlawiková, Tekla 172
Wawrečka, Valentin 62
Wawrečková, Josefa 62
Weisenhamer, Johann 113
Weiser, Pavel 222
Weiser, Petr 199
Weishamer, Jan 89
Weishamer, Josef 89
Weishamer, Sebastián 89
Weiss, Vincenc 257
Weisser, Matouš 258
Weisskapl, Mikuláš 42
Wellart, Augustin 170
Wellart, Eduard 204.
Wellart, Josef 238
Wellartová, Anna 238
Wellartová, Ludmila 170
Wetzel, Alois 92
Wetzlová, Petronila 92
Widmar, Josef 251
Willmer, Antonín 227
Willmerová, Alžběta 227
Wiměťálek, Theodor 76, 96
Wimper, Johannes 168
Winkler, Jan 182
Wizner, Jan 114
Wlachová, Anna 114
Woch, Adam 193
Wolf, Abraham 247
Wolf, Adolf 79
Wolf, Jan 68
Wolf, Oskar 123
Wolf, Sigmund 78
Wolfová, Anna 68
Wolfová, Antonie 247
Wolfová, Helena 123
Wolfová, Marie 78
Wollfart, Jakub 260
Wotke, Franz 247
Zahradník, Jan 46
Zahradníková, Josefa 66
Zacheus, Jan 153-154
Zákřovský, Martin 184
Zámorská, Josefa 192
Zámorská, Vilemína 210
Zámorský ze Symře, Jan 209
Zámorský, Eduard 210, 254
Zámorský, Kristián 210
Zaoralová, Ivana 88
Zaoralová, Jarmila 88
Zapletal, Prokop 188
Zástěra, Klement 80
Zástěrová, Terezie 80
Zelenec, Václav 77
Zelený viz Zelenec
Zeyer, Anton 157
Zihnová, Marie 108
Zlámal, Miroslav 54, 58
Zlámalová, Milena 54
Zlatník, Eliáš 244
Zlatník, Kryštof 110, 244
Zouvala, Jiřík 109
Žabský, Martin 112
Žabský, Mikuláš 229
Žáček, Jan 122
Žalud, Lukáš 193
Žampach z Potenštejna, Adam Šťastný
248

Želibor, Ondřej 69
Želiborová, Anna 69
Žernovský z Žernoví, Viktorín 44-46
Žernovský z Žernoví, Vilím 162
Žerotína z, Barbora 198
Žiarský, Kašpar 232
Žid, Josef 52
Žid, Šalamoun 120
Žídek, Martin 60, 107, 164
Žiška Drahotušský, Jan 117
Žiška Opatovský, Jan 103, 109, 120
Žišková, Anna 109
Žumberský, Jakub 120

Bohumír Indra

HISTORIE HRANICKÝCH DOMŮ

Kapitolky z topografie města Hranic

K vydání připravila: Jana Indrová

Aktualizace: Jiří J. K. Nebeský

Fotografie: Tomáš Pospěch

Archivní fotografie: Městské muzeum a galerie v Hranicích,
sbírka Stanislava Miloše

Situační plány: J. Indrová (139 a 272), J. Hon (295 a 298)

Jazyková korektura: Zuzana Jurková

Vydalo Město Hranice

Pernštejnské náměstí 1

CZ – 753 01 Hranice

www.mesto-hranice.cz

Vydání první

Hranice 2005

Náklad: 750 výtisků

Písmo: Georgia

Realizace: Grapp CZ, s.r.o.

Jiráskova 116

753 01 Hranice

www.grapp.cz

